VASILE – SORIN CURPĂN

TRATAT DE DREPT CONSTITUŢIONAL ROMÂN

VOL. II

ROVIMED PUBLISHERS
- BACĂU -
2011

Copyright © by VASILE – SORIN CURPĂN

ISBN 978-606-583-210-7
978-606-583-212-1

VASILE – SORIN CURPĂN

TRATAT DE DREPT CONSTITUŢIONAL ROMÂN

VOL. II

ROVIMED PUBLISHERS
- BACĂU -
2011

DE ACELAŞI AUTOR:

Lucrări publicate:

1. **Răspunderea comitenţilor pentru faptele prepuşilor**, Bacău, 1999;
2. **Complicitatea - formă a participaţiei penale**, Iaşi - Bacău, 2000;
3. **Momente în dezvoltarea politico - juridică a României**, Bacău, 2006;
4. **Statul - instituţie social-politică şi juridică fundamentală**, Bacău, 2006;
5. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligaţii. Contracte speciale. Succesiuni. Sinteze**, Bacău, Ed. I - 2006;
6. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligaţii. Contracte speciale. Succesiuni**. **Sinteze**, Bacău, Ed. a II-a - 2007;
7. **Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean**, Bacău, 2007;
8. **Procedura Penală. Participanţii şi acţiunile în procesul penal român**, Bacău, 2007;
9. **Independenţa judecătorilor şi garanţiile ei juridice**, Bacău, 2007;
10. **Studii juridice**, Bacău, 2008;
11. **Drept Civil. Teoria generală a obligaţiilor**, Bacău, Ed. I - 2008;
12. **Drept Civil. Teoria generală a obligaţiilor**, Bacău, Ed. a II-a - 2008;
13. **Drept Penal - partea generală**, Bacău, 2008;
14. **Fenomene juridice şi politico - etatice**, Iaşi, 2008;
15. **Tratat de Ştiinţe Juridice**, Bacău, 2008;
16. **Enciclopedie Juridică. Tratat**, Bacău, 2008;
17. **Analiză doctrinară a Constituţiei Republicii Moldova** Bacău, 2010;
18. **Politică şi drept în istoria românilor,** Bacău, 2010;
19. **Fenomene juridice şi politico - etatice,** Bacău, 2010;
20. **Drept constituţional. Stat şi cetăţean,** Bacău, 2010;
21. **Procedură penală. Participanţii şi acţiunile în procesul penal român,** Bacău, 2010;
22. **Independenţa judecătorilor şi garanţiile ei juridice,** Bacău, 2011;
23. **Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor,** Bacău, 2011;
24. **Sinteze de drept civil**, Bacău, 2011.
25. **Statul instituţie social - politică şi juridică fundamentală**, Bacău, 2011.

CUPRINS

I. ANALIZĂ DOCTRINARĂ A CONSTITUŢIEI REPUBLICII MOLDOVA

§.1. Republica Moldova 19

§.2. Constituţia Republicii Moldova 25

Titlul I
PRINCIPII GENERALE

Articolul 1. - Statul Republica Moldova 29
Articolul 2. - Suveranitatea şi puterea de stat 33
Articolul 3. - Teritoriul 41
Articolul 4. - Drepturile şi libertăţile omului 44
Articolul 5. - Democraţia şi pluralismul politic 46
Articolul 6. - Separaţia şi colaborarea puterilor 49
Articolul 7. - Constituţia, Lege Supremă 50
Articolul 8. - Respectarea dreptului internaţional şi a tratatelor internaţionale 51
Articolul 9. - Principiile fundamentale privind proprietatea ... 52
Articolul 10. - Unitatea poporului şi dreptul la identitate 53
Articolul 11. - Republica Moldova, stat neutru 57
Articolul 12. - Simbolurile statului 58
Articolul 13. - Limba de stat, funcţionarea celorlalte limbi . 61
Articolul 14. - Capitala 65

Titlul II
DREPTURILE, LIBERTĂŢILE ŞI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Cap. I.: DISPOZIŢIILE GENERALE

Articolul 15. - Universalitatea 67
Articolul 16. - Egalitatea 67
Articolul 17. - Cetăţenia Republicii Moldova 69

Articolul 18. - Protecţia cetăţenilor Republicii Moldova 71
Articolul 19. - Statutul juridic al cetăţenilor străini şi al apatrizilor 72
Articolul 20. - Accesul liber la justiţie 74
Articolul 21. - Prezumţia nevinovăţiei 75
Articolul 22. - Neretroactivitatea legii 76
Articolul 23. - Dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle 78

Cap. II.: DREPTURILE ŞI LIBERTĂŢILE FUNDAMENTALE
Articolul 24. - Dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică .. 81
Articolul 25. - Libertatea individuală şi siguranţa persoanei ... 82
Articolul 26. - Dreptul la apărare 84
Articolul 27. - Dreptul la libera circulaţie 86
Articolul 28. - Viaţa intimă, familială şi privată 87
Articolul 29. - Inviolabilitatea domiciliului 88
Articolul 30. - Secretul corespondenţei 89
Articolul 31. - Libertatea conştiinţei 90
Articolul 32. - Libertatea opiniei şi a exprimării 92
Articolul 33. - Libertatea creaţiei 93
Articolul 34. - Dreptul la informaţie 94
Articolul 35. - Dreptul la învăţătură 95
Articolul 36. - Dreptul la ocrotirea sănătăţii 98
Articolul 37. - Dreptul la un mediu înconjurător sănătos 99
Articolul 38. - Dreptul de vot şi dreptul de a fi ales 100
Articolul 39. - Dreptul la administrare 102
Articolul 40. - Libertatea întrunirilor 103
Articolul 41. - Libertatea partidelor şi a altor organizaţii social-politice 104
Articolul 42. - Dreptul de a întemeia şi de a se afilia la sindicate 107
Articolul 43. - Dreptul la muncă şi la protecţia muncii 108
Articolul 44. - Interzicerea muncii forţate 109
Articolul 45. - Dreptul la grevă 110
Articolul 46. - Dreptul la proprietate privată şi protecţia acesteia 111

Articolul 47. - Dreptul la asistenţă şi protecţie socială 115
Articolul 48. - Familia 116
Articolul 49. - Protecţia familiei şi a copiilor orfani 118
Articolul 50. - Ocrotirea mamei, copiilor şi a tinerilor 118
Articolul 51. - Protecţia persoanelor handicapate 120
Articolul 52. - Dreptul de petiţionare 120
Articolul 53. - Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică 121
Articolul 54. - Restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi 123

Cap. III: ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE
Articolul 55. - Exercitarea drepturilor şi a libertăţilor 125
Articolul 56. - Devotamentul faţă de ţară 125
Articolul 57. - Apărarea Patriei 127
Articolul 58. - Contribuţii financiare 127
Articolul 59. - Protecţia mediului înconjurător şi ocrotirea monumentelor 128

Titlul III
AUTORITĂŢILE PUBLICE

Cap. I.: PRINCIPIUL SEPARAŢIEI ŞI ECHILIBRULUI PUTERILOR ÎN STAT 129

Cap. II.: AUTORITATEA DELIBERATIV-LEGISLATIVĂ. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA 137

Cap. III.: PREŞEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA 161
Articolul 77. - Preşedintele Republicii Moldova, şeful statului .. 162
Articolul 78. - Alegerea Preşedintelui 166
Articolul 79. - Validarea mandatului şi depunerea jurământului 176
Articolul 80. - Durata mandatului 177
Articolul 81. - Incompatibilităţi şi imunităţi 180
Articolul 84. - Mesaje 184

Articolul 85. - Dizolvarea Parlamentului 185
Articolul 86. - Atribuţii în domeniul politicii externe 187
Articolul 87. - Atribuţii în domeniul apărării 188
Articolul 88. - Alte atribuţii 189
Articolul 89. - Demiterea 193
Articolul 90. - Vacanţa funcţiei 194
Articolul 91. - Interimatul funcţiei 197
Articolul 92. - Răspunderea Preşedintelui interimar 198
Articolul 93. - Promulgarea legilor 199
Articolul 94. - Actele Preşedintelui 200
Articolul 95. - Resursele financiare ale aparatului Preşedintelui, indemnizaţia şi alte drepturi ... 203

CAP. IV.: AUTORITATEA EXECUTIVĂ – GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA
Articolul 96. - Rolul 204
Articolul 97. - Structura 205
Articolul 98. - Învestitura 206
Articolul 99. - Incompatibilităţi 209
Articolul 100. - Încetarea funcţiei de membru al Guvernului 211
Articolul 101. - Prim-ministrul 213
Articolul 102. - Actele Guvernului 216
Articolul 103. - Încetarea mandatului 217

Cap. V.: RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL
Articolul 104. - Informarea Parlamentului 219
Articolul 105. - Întrebări şi interpelări 220
Articolul 106. - Exprimarea neîncrederii 221
Articolul 106 [1]. - Angajarea răspunderii Guvernului 222
Articolul 106 [2]. - Delegarea legislativă 224

Cap. VI.: ADMINISTRAŢIA PUBLICĂ
Articolul 107. - Administraţia publică centrală de specialitate 227
Articolul 108. - Forţele armate 228

Articolul 109. - Principiile de bază ale administrării publice locale 229
Articolul 110. - Organizarea administrativ-teritorială 230
Articolul 111. - Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia ... 232
Articolul 112. - Autorităţile săteşti şi orăşeneşti 235
Articolul 113. - Consiliul raional 236

Cap. VII.: AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ 239
SECŢIUNEA 1: INSTANŢELE JUDECĂTOREŞTI
Articolul 114. - Înfăptuirea justiţiei 257
Articolul 115. - Instanţele judecătoreşti 257
Articolul 116. - Statutul judecătorilor 259
Articolul 117. - Caracterul public al dezbaterilor juridice . 263
Articolul 118. - Limba de procedură şi dreptul la interpret ... 265
Articolul 119. - Folosirea căilor de atac 268
Articolul 120. - Caracterul obligatoriu al sentinţelor şi al altor hotărâri judecătoreşti definitive 268
Articolul 121. - Resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti, indemnizaţia şi alte drepturi .. 269

SECŢIUNEA A 2-A: CONSILIUL SUPERIOR AL MAGISTRATURII
Articolul 122. - Componenţa 271
Articolul 123. - Atribuţiile 272

SECŢIUNEA A 3-A: PROCURATURA
Articolul 124. - Atribuţiile şi structura 275
Articolul 125. - Mandatul procurorilor 277

Titlul IV
ECONOMIA NAŢIONALĂ ŞI FINANŢELE PUBLICE
Articolul 126. - Economia 281
Articolul 127. - Proprietatea 284
Articolul 128. - Proprietatea cetăţenilor străini şi a apatrizilor 287
Articolul 129. - Activitatea economică externă 288
Articolul 130. - Sistemul financiar-creditar 290

Articolul 131. - Bugetul public naţional 292
Articolul 132. - Sistemul fiscal 294
Articolul 133. - Curtea de Conturi 295

Titlul V
CURTEA CONSTITUŢIONALĂ
Articolul 134. - Statutul 297
Articolul 135. - Atribuţiile 299
Articolul 136. - Structura 303
Articolul 137. - Independenţa 304
Articolul 138. - Condiţiile de numire 306
Articolul 139. - Incompatibilităţi 308
Articolul 140. - Hotărârile Curţii Constituţionale 309

Titlul VI
REVIZUIREA CONSTITUŢIEI
Articolul 141. - Iniţiativa revizuirii 311
Articolul 142. - Limitele revizuirii 312
Articolul 143. - Legea privind modificarea Constituţiei 316

Titlul VII
DISPOZIŢII FINALE ŞI TRANZITORII
Articolul I 319
Articolul II 319
Articolul III 320
Articolul IV 322
Articolul V 322
Articolul VI 323
Articolul VII 324
Articolul VIII 325

ÎNCHEIERE 327

II. POLITICĂ ŞI DREPT ÎN ISTORIA ROMÂNILOR

Cuvânt introductiv 331

PARTEA I
ORGANIZAREA POLITICO-JURIDICĂ ÎN EPOCA ANTICĂ ŞI MEDIEVALĂ 333

CAPITOLUL I
ORGANIZAREA POLITICĂ, SOCIALĂ ŞI JURIDICĂ A DACIEI ÎN PERIOADA ÎNGLOBĂRII ÎN IMPERIUL ROMAN 333

Secţiunea I: Viaţa economico-socială a Daciei romane 334

Secţiunea II. Organizarea politică şi juridică a Daciei romane 340

Secţiunea III: Dreptul în provincia romană Dacia 347

Secţiunea IV. Domeniile imperiale. Organizarea financiară a provinciei Dacia 350

Secţiunea V. Starea militară a provinciei Dacia romană 352

Secţiunea VI. Abandonarea Daciei de către romani 353

CAPITOLUL II
CONTINUITATEA DACO – ROMANĂ 355

CAPITOLUL III
CÂTEVA ASPECTE – CONSIDERATE ESENŢIALE – REFERITOARE LA FORMAREA POPORULUI ROMÂN ŞI A LIMBII ROMÂNE (ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ) 361

CAPITOLUL IV
ORGANIZAREA SOCIAL-POLITICĂ ŞI JURIDICĂ ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ 369

Secţiunea I. Trecerea de la sclavagism la feudalism 370

Secţiunea II. Feudalismul timpuriu pe teritoriul actual al României (sec. X-XIV) 373

Secţiunea III. Perioada feudalismului dezvoltat (sec. al XIV-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea)..... 377
§.1. Viaţa social – economică a Ţărilor Române 378
§.2. Structura socială existentă în Ţările Române în perioada sec. al XIV-lea până în sec. al XVII-lea 381
§.3. Raporturile de vasalitate specifice, în perioada sec. al XIV-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea 384
§.4. Caracterul orânduirii de stat existentă în Evul Mediu între sec. al XIV-lea şi sec. al XVII-lea în Ţările Române..... 385

Secţiunea IV: Organizarea politică şi socială a Voievodatului Transilvaniei 394
§.1. Organele centrale existente în Transilvania 394
§.2. Organizarea la nivel local a Voievodatului Transilvaniei. 395
§.3. Organizarea oraşelor şi satelor transilvănene 396
§.4. Organizarea militară în Voievodatul transilvănean. 397

Secţiunea V: Dreptul pozitiv (obiectiv) în perioada evului mediu dezvoltat (sec. al XIV-lea până în sec. al XVII-lea)..... 398

Secţiunea VI: Instituţii juridice prevăzute în obiceiurile juridice (în cutume). 403

PARTEA A II-A
SISTEMUL CONSTITUŢIONAL AL ROMÂNIEI ÎN PERIOADA ANILOR 1831 – 1989. VIAŢA POLITICĂ ŞI JURIDICĂ REGLEMENTATĂ DE ACTELE FUNDAMENTALE, ÎN PERIOADA MENŢIONATĂ 407

CAPITOLUL I
ORGANIZAREA POLITICO-JURIDICĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE – MOLDOVA ŞI VALAHIA – ÎN TIMPUL PROTECTORATULUI ŢARIS (1828-1834). REGULAMENTELE ORGANICE – PRIMELE CONSTITUŢII MODERNE ALE PRINCIPATELOR. DOMNIILE REGULAMENTARE (1834 – 1848) 407

§. 1. Organele centrale ale puterii de stat în Principatele Române 410
§. 2. Administraţia locală potrivit dispoziţiilor regulamentare. 413
§. 3. Armata Principatelor Române. 414
§. 4. Sistemul de învăţământ 414
§. 5. Organizarea judecătorească instituită de Regulamentele Organice 414
§. 6. Dreptul şi ştiinţa dreptului în perioada Regulamentelor Organice. 417

CAPITOLUL II
ASPECTE RELATIVE LA MOMENTUL DE LA CARE SE POATE DISCUTA DESPRE APARIŢIA CONSTITUŢIONALISMULUI ÎN ŢĂRILE ROMÂNE 419

CAPITOLUL III
CONVENŢIA DE LA PARIS. STATUTUL DEZVOLTĂTOR AL CONVENŢIEI DE LA PARIS 423

CAPITOLUL IV
CONSTITUŢIILE „CLASICE" ALE ROMÂNIEI DIN ANII 1866; 1923 ŞI 1938. 431

Secţiunea I: Constituţia adoptată la data de 30 iunie / 12 iulie 1866. 432

Secţiunea a II-a: Constituţia adoptată la data de 28 martie 1923 436

Secţiunea a III-a: Constituţia adoptată şi sancţionată la 27 februarie 1938. 441

CAPITOLUL V
ACTELE CU VALOARE CONSTITUŢIONALĂ ADOPTATE ÎNTRE ANII 1944-1947 449

CAPITOLUL VI
CONSTITUŢIILE SOCIALISTE ALE ROMÂNIEI DIN ANII 1948, 1952 ŞI 1965 453

Secţiunea I: Constituţia adoptată la 13 aprilie 1948 455

Secţiunea a II-a: Constituţia adoptată la data de 24 septembrie 1952. 456

Secţiunea a III-a: Constituţia adoptată la data de 21 August 1965 460

CAPITOLUL VII
PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA ORGANIZĂRII PUTERII JUDECĂTOREŞTI ŞI A CONSACRĂRII PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN ROMÂNIA MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ 463

§.1. Regulamentele Organice. Convenţia de la Paris. Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris. 472
§ 2. Constituţia din anul 1866 şi Constituţia din anul 1923 481
§.3. Constituţia din anul 1938. Actele din perioada septembrie 1940 – august 1944 495
§.4. Principiul independenţei judecătorilor şi organizarea instanţelor judecătoreşti în perioada regimului socialist 509

ÎNCHEIERE 537

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 539

ANEXE 543

III. INDEPENDENŢA JUDECĂTORILOR ŞI GARANŢIILE EI JURIDICE

CAP. I. CONSIDERAŢII GENERALE PRIVIND JUSTIŢIA

&.1. Noţiunea şi simbolul justiţiei 593
&.2. Justiţia ca funcţie..... 601

CAP. II. CONSACRAREA PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN LEGISLAŢIA ROMÂNEASCĂ

Aspecte de ordin istoric (1730 – 1831) 627
&.1. Regulamentele organice. Convenţia de la Paris. Statutul dezvoltător al convenţiei de la Paris 637
&.2. Constituţia din anul 1866 şi constituţia din anul 1923 647
&.3. Constituţia din anul 1938. Actele din perioada septembrie 1940 – august 1944..... 663
&.4. Principiul independenţei judecătorilor şi organizarea instanţelor judecătoreşti în perioada regimului socialist 679

CAP. III. GARANŢIILE JURIDICE ACORDATE PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN LEGISLAŢIA ROMÂNĂ ÎN VIGOARE

&.1. Asigurarea independenţei judecătorilor prin condiţiile de selecţionare..... 709
&.2. Asigurarea independenţei judecătorilor prin modul în care sunt investiţi 731
&.3. Asigurarea independenţei judecătorilor prin statutul lor disciplinar 771

CAP. IV. MANIFESTAREA INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR PRIN APLICAREA GARANŢIILOR JURIDICE ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL ROMÂN

§ 1. Corelarea principiilor fundamentale ale procesului penal în românia cu principiul juridic-constituţional al independenţei judecătorilor şi al supunerii acestora numai legii 819
§ 2. Compunerea şi funcţionarea instanţelor judecătoreşti în materie penală – garanţia aplicării în practica judiciară a principiului independenţei judecătorilor 850
§ 3. Limitele garanţiilor juridice acordate principiului independenţei judecătorilor 857

CAP. V. CHESTIUNEA INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN CONTEXTUL ADERĂRII ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ

& 1. Integrarea europeană – premise 869
& 2. Geneza şi evoluţia Uniunii Europene 871
& 3. Alinierea legislaţiei naţionale la imperativele europene din domeniul justiţiei şi cu prioritate asupra independenţei judecătorilor din România 873

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 875

I. ANALIZĂ DOCTRINARĂ A CONSTITUŢIEI REPUBLICII MOLDOVA

§.1. Republica Moldova

Procesul de emancipare a Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti, devenită R.S.S. Moldova, s-a concretizat, în etape, prin oficializarea limbii române (aşa-zisa moldovenească) şi trecerea la alfabetul latin (31.08.1989), prin reintroducerea tricolorului românesc (27.04.1990), urmate de declararea suveranităţii Republicii (23.06.1990), adaptarea stemei Republicii la tradiţia moldovenească (03.11.1990) şi declararea imnului României – Deşteaptă-te române – ca imn al Republicii Moldova.

Republica Socialistă Sovietică Moldovenească a fost singura republică sovietică care nu a participat la puciul din 19.08.1991, în urma căruia a fost arestat preşedintele U.R.S.S. Mihail S. Gorbaciov, puci înlăturat prin intervenţia energică a lui Boris Elţân. De asemenea, R.S.S. Moldova nu a participat la referendumul organizat în vederea menţinerii U.R.S.S. (17.03.1990).

La data de 27.08.1991, la orele 14,20 R.S.S. Moldova şi-a proclamat independenţa de stat sub denumirea „**Republica Moldova**". A fost adoptat un imn propriu – **Limba noastră** – versuri Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea şi a fost elaborată şi promulgată Constituţia Republicii Moldova, în anul 1994, o constituţie care a avut ca model de inspiraţie Constituţia României, adoptată în anul 1991.

Această Constituţie a fost ulterior modificată în sensul alegerii preşedintelui Republicii Moldova de către Parlament,

respingându-se totodată propunerea ca limba rusă să constituie a doua limbă oficială în stat.

Funcţia de preşedinte a Republicii Moldova a fost exercitată succesiv de către: Mircea Snegur, Petre Lucinski, Vladimir Voronin.

Sub aspectul Dreptului internaţional şi a relaţiilor internaţionale precizăm că **Republica Moldova** este membră a O.N.U., a O.S.C.E., a C.S.I. şi în Consiliul Europei (oct. 1995).

România a recunoscut Republica Moldova ca stat independent imediat după proclamare. Statul Român nu a contestat numele tânărului stat – cum s-a întâmplat în cazul Republicii Elene cu ocazia recunoaşterii independenţei de stat a Republicii Macedonia, provenită din destrămarea Republicii Socialiste Federative Iugoslavia – cu toate că ar fi avut temeiuri să procedeze în acest sens.

Este evident că România a procedat la recunoaşterea independenţei Republicii Moldova – o recunoaştere imediată şi necondiţionată – avându-se în vedere posibilitatea unei viitoare uniri a Republicii Moldova cu patria mamă, România. La conturarea acestui punct de vedere a contribuit, în mod indubitabil, şi experienţa istorică concretizată în unirea Basarabiei cu Regatul României, înfăptuită la 27.03./09.04.1918.

România şi Republica Moldova au încheiat o serie de acorduri bilaterale: Tratat privind asistenţa juridică în materie civilă şi penală, Chişinău, 06.07.1997; Acordul bilateral de comerţ liber, Bucureşti, 15.02.1994, ratificat prin Legea nr. 94/1994; Acordul pentru evitarea dublei impuneri şi prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venit şi pe capital,

Bucureşti, 25.01.1995, ratificat prin Legea nr. 63/1995; Acordul privind recunoaşterea reciprocă a diplomelor, certificatelor şi titlurilor ştiinţifice acordate de instituţii de învăţământ acreditate în respectivele state, Chişinău, 20.06.1998, ratificat prin legea nr. 39/1999.

Este important de reţinut că în Republica Moldova a fost organizat un referendum cu titlu informativ, iniţiat de fostul preşedinte Mircea Snegur, în care marea majoritate a populaţiei a optat pentru prezervarea independenţei statului.

O eventuală unire a Republicii Moldova cu România trebuie judecată în raport de împrejurări, de intenţia guvernului acestui stat, de realizările statului cu care s-ar propune unirea (România), de existenţa nealterată a ideii unităţii naţionale. În acest context nu putem trece cu vederea respingerea propunerii României de a discuta chestiunile relative la tânărul stat „moldovenesc" de către toate ţările de care într-un moment sau altul Republica Moldova a aparţinut, respectiv: **România, Rusia** şi **Ucraina**.

Consfătuirea a avut loc fără invitarea Statului Român!!!!

Atitudinea conducerii Republicii Moldova a fost echivocă, ca să nu spunem făţiş antiunionistă în întreaga perioadă 1991-2009. Spre exemplu, în octombrie 2005 cu prilejul intrării Republicii Moldova în Consiliul Europei preşedintele Mircea Snegur a spus..."cele două State – România şi Republica Moldova – n.a. – pornesc de la realităţi şi ţin seama de acordul de la Helsinki şi Carta de la Paris", în răspunsul său adresat unui reprezentant al Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord care se arăta nedumerit „în

legătură cu faptul că, deşi pactul Ribbentrop-Molotov este unanim condamnat şi considerat caduc, Moldova vieţuieşte separată de România".

Au existat şi există în perioada contemporană o serie de persoane publice care au fost şi sunt adepte ale unirii Basarabiei cu România: **Mircea Druc**, fost prim-ministru al Republicii Moldova, candidat la funcţia de preşedinte al României, **Paul Goma**, aflat în exilul românesc, **Ilie Ilaşcu**, condamnat la moarte în aşa-zisă Republică Moldovenească Nistreană (Transnistria) şi deputat în Parlamentul Republicii Moldova care după eliberare a ajuns senator în Parlamentul României şi mulţi alţii.

După proclamarea independenţei de stat Republica Moldova a fost nevoită să suporte un război civil (martie-octombrie 1992) purtat cu partea transnistreană, care-şi proclamase, sub conducerea lui Igor Smirnov, independenţa sub denumirea „Republica Moldovenească Nistreană", cu capitala la Tiraspol.

Această pseudorepublică **a adoptat ca limbă oficială limba rusă, ca zi de sărbătoare naţională data de 07 Noiembrie şi a instaurat o jurisdicţie proprie, instalând şi un regim de vamă cu Republica Moldova**. Dar, aşa-zisa Republica Moldovenească Nistreană şi-a extins autoritatea şi în partea dreaptă a Nistrului, pe teritoriul vechii Basarabii, controlând politic şi militar oraşul Tighina, străveche localitate românească.

După integrarea României în Uniunea Europeană (01.01.2007), românii din Republica Moldova, denumiţi de oficialităţile acestui stat „**moldoveni**", par a fi mai hotărâţi

pentru cauza unionistă. Dovada o reprezintă imensul număr de cereri depuse la oficialităţile române de către cetăţenii Republicii Moldova în vederea dobândirii / redobândirii cetăţeniei române.

Românii basarabeni se lovesc în continuare de majore încercări şi continue îndepărtări de la viaţa tradiţională materializate între altele prin: staţionarea pe mai departe a forţelor armate ruse şi ocuparea parţială a teritoriului Republicii Moldova de către acestea; autoproclamarea independenţei aşa-numitei „Republici Moldoveneşti Nistrene"; denaturarea continuă a istoriei neamului românesc; încercarea de a impune şi limba rusă ca limbă oficială a statului; menţinerea conceptelor de „popor moldovenesc" şi de „limbă moldovenească" în legile şi documentele oficiale ale Republicii Moldova etc.

Oricât de grea ar fi soarta **Basarabiei româneşti**, orice s-ar întâmpla cu această străveche provincie a ţării noastre, România are datoria morală de a sprijini pe românii basarabeni. Însăşi numele sacru al ţării noastre constituie un imbold şi o speranţă pentru românii din cel de-al doilea stat românesc de pe harta Europei, pentru românii din Republica Moldova.

Săracele şi puţin meşteşugitele noastre cuvinte în a exprima **corelaţia dintre Moldova şi România**, ca de la parte la întreg, ne-au determinat să încercăm analizarea Constituţiei Republicii Moldova, aflată în vigoare în acest stat românesc din anul 1994.

Consider că analiza Constituţiei Republicii Moldova reprezintă, în primul rând, o datorie morală pe care o am ca

cetăţean român, şi, în al doilea rând, o tentativă de analiză tehnico-juridică a unei Legi fundamentale a unei „ţări” soră şi fiică a patriei mamă România, de care prin forţă, ultimatum şi război a fost îndepărtată.

În consecinţă, este o datorie de onoare pentru mine să procedez, după puterile mele, la analiza Constituţiei Republicii Moldova în vigoare, din anul 1994 până în prezent, pe străvechiul pământ românesc al jumătăţii răsăritene a Moldovei istorice.

§.2. Constituţia Republicii Moldova

Aspecte preliminare

Prezenta lucrare continuă lucrările noastre apărute anterior, având ca temă chestiuni relative la **Dreptul Constituţional: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României", „Statul – instituţie social politică şi juridică fundamentală"** şi **„Drept constituţional. Stat şi Cetăţean"**.

În prezenta lucrare vom încerca să analizăm Constituţia Republicii Moldova, cu referire specială la autorităţile publice prevăzute de Constituţie şi la drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale prevăzute de „legea supremă a societăţii şi a statului" din Republica Moldova".

Constituţia Republicii Moldova a fost adoptată la data de 29.07.1994, fiind publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 şi a intrat în vigoare la data de 27.08.1994.

În prembulul acestei constituţii se menţionează aspiraţiile seculare ale poporului de a trăi într-o ţară suverană, năzuinţele spre satisfacerea intereselor cetăţenilor de altă origine etnică, care împreună cu moldovenii (românii – n.a.) constituie poporul Republicii Moldova, „continuitatea statalităţii poporului moldovenesc" în contextul istoric şi etnic al devenirii lui ca naţiune.

Se menţionează, de asemenea, aspiraţia spre constituirea statului de drept, considerând pacea civică, democraţia, demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic ca fiind valori supreme, se reafirmă devotamentul deputaţilor în Parlament, în calitatea lor de reprezentanţi plenipotenţiari ai poporului Republicii Moldova, faţă de valorile general-umane,

dorinţa de a trăi în pace şi bună înţelegere cu toate popoarele lumii conform principiilor şi normelor unanim recunoscute ale dreptului internaţional, aceştia fiind conştienţi de responsabilitatea şi obligaţiile faţă de generaţiile precedente, actuale şi viitoare.

Prembulul Constituţiei cuprinde declaraţii de principiu referitoare la organizarea politico-etatică şi la relaţiile sociale fundamentale dintre membrii societăţii.

Totuşi nu putem trece cu vederea sintagmele „aspiraţiile seculare ale poporului de a trăi într-o ţară suverană" şi „având în vedere continuitatea statalităţii poporului moldovenesc în contextul istoric şi etnic al devenirii lui ca naţiune".

Românii, inclusiv cei din istorica Ţară a Moldovei au luptat pentru neatârnarea ţării şi pentru unirea celor trei ţări româneşti surori într-un stat unitar naţional român.

Continuitatea „**poporului moldovenesc**", adică a poporului român din Ţara Moldovei se manifestă pe ambele maluri ale Prutului de la Carpaţii Orientali la Nistru, şi dincolo de el, şi din nordul Bucovinei până la Marea Neagră şi Dunăre. Acesta este contextul istoric şi etnic în care românii din Moldova s-au afirmat. Poporul român din toate teritoriile a ajuns în sec. XVIII-XIX la stadiul de naţiune.

Dar, naţiunea este unică, naţiunea română, însă textul din preambulul Constituţiei nu menţionează acest fapt, ceea ce conduce la ideea că „poporul moldovenesc" ar deveni o „naţiune moldovenească".

Acest punct de vedere posibil dar profund eronat este cu atât mai periculos cu cât nu se referă explicit doar la românii din Republica Moldova şi din Ucraina (Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa). Se poate interpreta că textul invocat de noi are în vedere toate teritoriile locuite de românii moldoveni, inclusiv teritoriul din România.

Deşi aparent aceste declaraţii de principiu sunt generoase, ele au rolul de a „fundamenta” o statalitate „moldovenească” şi un „popor moldovenesc”.

Iată cum vechile teorii ţariste şi sovietice ale moldovenismului sunt reluate de Constituţia actuală a Republicii Moldova.

Nu cumva aceste sintagme utilizate în preambul au menirea de a justifica o eventuală „alipire” a celor 8 judeţe din România la Republica Moldova, dacă împrejurări politice ar fi favorabile? Pentru înlăturarea oricăror dubii şi pentru a nu denatura adevărul istoric, preambulul Constituţiei ar trebui să menţioneze unitatea naţiunii române, să utilizeze noţiunea de popor român. Cum poate să se realizeze aspiraţia seculara a românilor basarabeni doar prin proclamarea independenţei Republicii Moldova? Apreciem că un astfel de ideal materializat într-o ţară suverană se poate realiza doar prin întoarcerea Basarabiei între frontierele naţionale ale României.

Toţi marii cărturari din Ţara Moldovei, cronicarii şi domnitorul savant Dimitrie Cantemir au afirmat plenar, fără echivoc, unitatea ţărilor româneşti, unitatea poporului român, iar fapta marelui voievod Mihai domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată Ţara Moldovei stă mărturie peste veacuri a dorinţei de unitate naţională a tuturor românilor. Nu se pot folosi în anii 1990 şi 2000 sintagme de genul ”**popor moldovenesc**” şi „**limbă moldovenească**” decât numai cu scopul precis determinat al dezbinării românilor din Basarabia, ceea ce reprezintă o continuare directă, nemijlocită şi făţişă a politicii de deznaţionalizare promovată de Imperiul ţarist şi de Imperiul sovietic.

Constituţia Republicii Moldova este declarată, în mod solemn „**lege supremă a societăţii şi a statului**”.

Este consacrat Statul de Drept şi sunt ocrotite drepturile şi libertăţile omului precum şi libera dezvoltare a personalităţii umane.

Analiza Constituţiei

Constituţia Republicii Moldova este structurată pe titluri în număr de şapte.

Astfel, **titlul I „Principii generale”** – reglementează chestiuni relative la stat, suveranitate, teritoriu, drepturile şi libertăţile omului etc.

Titlul II intitulat „Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale” este consacrat analizei drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, după cum indică şi denumirea.

Titlul III este consacrat „Autorităţilor publice” şi statuează asupra următoarelor instituţii: **Parlament, Preşedintele Republicii Moldova, Guvern, Raporturile parlamentului cu guvernul, Administraţia publică** şi **Autoritatea judecătorească.**

Titlul IV – este consacrat **economiei naţionale şi finanţelor publice**.

Titlul V – reglementează **Curtea Constituţională a Republicii Moldova**.

Titlul VI – se referă la **revizuirea Constituţiei Republicii Moldova**, iar **titlul VII** – priveşte **dispoziţiile tranzitorii şi finale**.

Titlul I: Principii generale

Art. 1. – „Statul Republica Moldova”.

„(1). Republica Moldova este un stat suveran şi independent, unitar şi indivizibil.

(2). Forma de guvernământ a statului este republica.

(3). Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme şi sunt garantate”.

Analizând textul art. 1 din Constituţia Republicii Moldova constatăm că aceasta este **un stat. Statul** – constituie o instituţie care se fundamentează pe o populaţie, aşezată pe un teritoriu delimitat, şi care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcţiilor legislativă, executivă şi judecătorească prin intermediul autorităţilor publice legal investite.[1).]

Deci statul presupune o serie de caractere juridice sau trăsături caracteristice distincte: implică **o putere publică** prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului şi care este, prin natura sa, o putere politică; statul dispune de forţă materială de constrângere; forţa materială de constrângere cu caracter etatic este unică şi puterea de stat este o putere organizată.

Să le analizăm succint:

*. **puterea publică, prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului este o putere politică**.

Acesta deoarece societatea politică sau mai precis guvernanţii edictează normele juridice impersonale şi general

---

[1).] Vasile - Sorin Curpăn – **Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală**, Bacău, Ed. I, 2006, pag. 10.

obligatorii având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianţei politice câştigătoare în alegeri. Firesc, beneficiarii normelor care oglindesc viaţa politică sunt cetăţenii, deci societatea civilă în ansamblul ei;

*. **statul dispune de forţă materială de constrângere**.

Autorităţile etatice dispun de forţa materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate pe teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forţa coercitivă, Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficienţă, iar societatea s-ar prăbuşi în haos şi în anarhie.

Forţa coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremaţia de stat care constituie o componentă a suveranităţii (este latura internă a suveranităţii etatice).

Deşi atribuţiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă şi judecătorească), forţa materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt, forţa de constrângere se impune – ab initio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului;

*. **forţa de constrângere etatică este unică** deşi, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorităţi publice.

Nu se poate concepe existenţa mai multor forţe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existenţa unei pluralităţi de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterile legislativă, executivă şi judecătorească, toate constituind, în ansamblu, puterea unică etatică.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimţământul statului în cauză, determină ştirbirea suveranităţii, urmată fie de concretizarea unei stări de dependenţă între state, fie de disoluţia autorităţii unui stat ori de dispariţia sa din punct de vedere politico-geografic;

*. **puterea de stat este o putere organizată**.

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcţiilor specifice pe care **Statul** le îndeplineşte. Puterii legislative, puterii executive şi puterii judecătoreşti le revin funcţii şi sarcini distincte în raport de competenţele atribuite în **Stat**.

Textul indică trăsături specifice ale statului moldo-român[2)]: **suveranitatea şi independenţa, caracterul unitar şi indivizibil, stat de drept şi democratic**.

Suveranitatea – presupune exercitarea pe întreg teritoriul şi în raport cu întreaga populaţie a prerogativelor statului. Republica Moldova este stat suveran în sensul că autorităţile publice ale acestui stat nu sunt dependente de nici o altă autoritate nici pe plan intern şi nici în relaţiile internaţionale. Altfel spus puterea de stat este supremă în interiorul statului şi independentă pe plan extern.

Stat unitar – Republica Moldova este un stat unitar pentru că dispune de un ansamblu unic de organisme constituţionale prin intermediul cărora se exercită puterea politică la nivel central şi la nivel local. Are un singur rând de organe centrale: un parlament, un guvern şi o unică Curte Supremă de Justiţie.

Este un **stat indivizibil** în sensul că teritoriul Republicii Moldova nu poate fi divizat şi nu este permisă fracţionarea autorităţii publice. Acordarea unui statut special teritoriului din stânga Nistrului (Transnistriei) şi înfiinţarea şi funcţionarea efectivă prin Constituţie a unităţii teritoriale autonome Găgăuzia se consideră că nu afectează caracterul unitar şi indivizibil al statului moldovenesc. Totodată caracterul unitar şi indivizibil al statului nu este afectat de înfăptuirea

---

[2)] Aşa vom denumi uneori Republica Moldova cu denumirile: Moldo-România, al doilea stat românesc, Mica Românie!!!!

autonomiei locale atâta timp cât ordinea juridică stabilită rămâne aceeaşi pe întreg teritoriul statului.

Republica Moldova este **un stat de drept şi democratic**.

Instituirea Statului de Drept implică aplicarea principiului separaţiei/echilibrului „puterilor" etatice, respectiv legislativă, executivă şi judecătorească. Fiind un Stat de Drept, Republica Moldova garantează că toate autorităţile publice şi toţi agenţii statului acţionează strict în limitele legii. În consecinţă, statul prin intermediul autorităţilor sale este supus Dreptului.

Democraţia implică atât participarea cetăţenilor la treburile publice cât şi supunerea minorităţii politice în faţa voinţei majorităţii politice. Este evident că textul constituţional se referă prioritar la **democraţia politică**. Datorită faptului că **democraţia politică** manifestă unele neajunsuri în ceea ce priveşte relaţia (binomul) putere/opoziţie se instituie şi o democraţie juridică constituţională specifică Statului de Drept. Iată una din corelaţiile democraţiei cu Statul de Drept!!

Toate aceste caracteristici ale Republicii Moldova au ca scop fundamental prezervarea demnităţii umane, a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, a dezvoltării libere, neîngrădite a personalităţii umane, a afirmării dreptăţii sociale şi a pluralismului politic în societatea Republicii Moldova.

Reţinem că între trăsăturile specifice ale acestui stat nu sunt enumerate: **caracterul naţional** şi **caracterul social al statului**.

Evitarea caracterului naţional are la bază un criteriu obiectiv; „**poporul moldovenesc**" nu constituie o naţiune de sine stătătoare. Noi considerăm însă că în Constituţia Republicii Moldova caracterul naţional se subînţelege chiar dacă nu a fost menţionat expres. Din punct de vedere etnic, lingvistic, al facturii psihologice, al istoriei comune, a limbii şi obiceiurilor, majoritatea covârşitoare a populaţiei Republicii Moldova **aparţine naţiunii române**, fiind artificial denumită de autorităţile statului „**moldoveni**".

Evitarea acestui caracter care nu a mai fost receptat din Constituţia României, în vigoare, are menirea de a ambiguiza: cărei naţiuni îi aparţine „poporul moldovenesc”? Este greu de recunoscut un fapt limpede ca lumina zilei deoarece recunoaşterea naţiunii române în Basarabia ar conduce la o altă interogaţie: de ce aceeaşi naţiune, acelaşi vechi popor trebuie să vieţuiască în două state româneşti? De ce „**poporul moldovenesc**” dintre Prut şi Nistru nu este integrat în Statul Român unde trăiesc românii moldoveni din partea apuseană a Moldovei istorice?

Cu adevărat, doar România, patria mamă, este stat naţional al tuturor românilor, din toate vechile noastre provincii istorice!!

Art. 2. – „Suveranitatea şi puterea de stat”.

„(1). Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituţie.

(2). Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formaţiune obştească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului”.

Este aci, în acest articol, o mare curiozitate!! Se vorbeşte de „**suveranitatea naţională**” în condiţiile în care nu există **caracterul naţional** al statului şi nu se înserează în constituţie nimic despre naţiune!!!! Este adevărat, în preambulul Constituţiei există sintagma „...în contextul istoric şi etnic al devenirii lui – a poporului moldovenesc ! - ca naţiune.”

Deci avem „**popor moldovenesc**”, care devine de acum naţiune, este în devenire, dar vorbim de „**suveranitate**

naţională”. Iată ce se întâmplă când copii Constituţia altui stat, în speţă Constituţia ţării mamă – **România**.

Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova. Se indică poporul cu ajutorul denumirii statului !

Adică, probabil în concepţia autorităţilor Republicii Moldova este vorba de „**poporul moldovenesc**”, iar în opinia noastră de poporul român din partea răsăriteană a Moldovei istorice.

Această suveranitate se exercită direct sau prin organele sale reprezentative. În loc să scrie „**prin organele sale reprezentative şi prin referendum**” cum prevede Constituţia României, Constituantul din R. Moldova, plenipotenţiarii poporului, deputaţi în Parlament au menţionat exercitarea suveranităţii în **mod direct**. Dacă referendumul nu este menţionat înseamnă că se poate realiza această modalitate de exercitare a suveranităţii „naţionale” şi prin plebiscit sau, probabil, prin intermediul Adunării întregului popor, ca în oraşele-state din Grecia antică. Dar la mărimea teritoriului şi a populaţiei Republicii Moldova sincer ne îndoim serios că această ultimă modalitate de exercitate a „**suveranităţii naţionale**” este posibilă.

Iar în legătură cu plebiscitul credem că reprezintă doar o formă democratică „mascată” şi nu un veritabil exerciţiu al suveranităţii „naţionale”.

În alin. (2) se prevede că nici o persoană particulară şi nici un grup social nu pot exercita suveranitatea în nume propriu. Desigur că suveranitatea se manifestă prin intermediul organelor etatice care exercită puterea de stat. Uzurparea puterii de stat este considerată o gravă infracţiune împotriva societăţii, a poporului „**moldovenesc**”.

Revenim la art. 1 pentru a preciza forma de guvernământ a R. Moldova. Optăm pentru asocierea formei de guvernământ alături de analiza sintetică a puterii de stat, respectiv a

regimului politic constituţional. Aşa fiind forma de guvernământ a R. Moldova este **republica**.

*

* *

Câteva cuvinte se impun a mai fi scrise în legătură cu puterea de stat (art. 2 din Constituţia Republicii Moldova).

Constituţia Republicii Moldova tratează distinct autorităţile etatice dublate de consacrarea unor funcţii specifice pentru fiecare autoritate. Aceasta constituie proba indubitabilă a receptării efective a principiului separaţiei / echilibrului puterilor etatice.

În acest mod se realizează împiedicarea oricărei „tentative" de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri" constituite în stat.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm[3)] puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că şi forţa de constrângere etatică este, de asemenea, unică.

În consecinţă, autorităţile publice constituite în „puteri ale statului" exercită anumite funcţii cu caracter etatic: funcţia legislativă, funcţia executivă şi funcţia jurisdicţionaală.

Deci puterea etatică fiind unică şi indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcţii nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficientă separaţia puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noţiunii de „putere" cu cea de funcţie ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" etatice întâmpină anumite deficienţe în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

[3)] Vasile - Sorin Curpăn – **Drept de Stat. Stat şi Cetăţean**, pag. 12 şi următ., Bacău, 2008, Ediţia a II-a.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituţional este reprezentat de relaţia dintre „**majoritatea politică**” şi „**minoritatea politică**”, altfel spus de corelaţia dintre „**puterea**” în sensul de guvernanţi si „**opoziţie**”.

De principiu, partidul sau coaliţia de partide care a câştigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează şi guvernul.

În aceste condiţii, guvernul fiind o emanaţie a majorităţii parlamentare este greu de acceptat o separaţie între legislativ şi executiv. Mai curând, „separaţia” se manifestă între guvernanţi şi opoziţia parlamentară.

Principiul constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor nu-şi pierde importanţa, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai precizează în doctrină că între legislativ şi executiv nu poate exista echilibru şi cu atât mai mult separaţie, deoarece autorităţile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare. Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul” normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăşi legiuitorul constituant care a precizat (sau a tranşat !!) în art. 60 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului.”

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privinţa reprezentativităţii poporului Republicii Moldova, iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcţii distincte în stat.

Aceasta nu înseamnă că înţelegem să diminuăm în vreun fel rolul şi locul autorităţii deliberativ – legislative în cadrul Statului Republicii Moldova.

Cel mai pregnant, separaţia puterilor se identifică, dacă ne raportăm la parlament în relaţia cu autoritatea judecătorească. Deşi dispune de mijloace de control multiple, autoritatea legiuitoare nu poate fi „**supremă**" în raport cu instanţele judecătoreşti, acestea din urmă fiind independente. Faptul că parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relaţie de dependenţă deoarece legile sunt general – obligatorii, având incidenţă asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorităţii deliberativ – legiuitoare.

*

* *

Nu este locul de a detalia pârghiile şi mecanismele de control de care dispun autorităţile publice constituite în stat. Trebuie însă remarcat că principiul separaţiei şi echilibrului puterilor, receptat de Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, şi mai rău, o „lozincă".

*

* *

În doctrina de Drept Constituţional se apreciază că puterea publică, conferă autorităţilor publice, prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa **Statului este o putere politică**.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanţat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcţia sa jurisdicţională o putere politică ?

Vrând, nevrând, puterea judecătorească exercită **o funcţie publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare. Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorităţii parlamentare,

instanţele judecătoreşti fiind „obligate” să aplice aceste legi, desfăşoară o funcţie publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formaţiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea aşa-zis „**politică**” a autorităţii judecătoreşti nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea executivă a statului. Poate din această cauză Montesquieu, „**creatorul**” [4)] teoriei separaţiei puterilor în etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă” într-o oarecare măsură.

Nefiind părtaşă la realizarea „jocurilor politice”, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viaţa politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuţii sporite prin contrabalansarea „**democraţiei politice**” a majorităţii parlamentare şi implicit a autorităţii guvernamental – executive prin intermediul „**democraţiei juridice**” specifică **Statului de Drept.**

Aceasta reprezintă revanşa puterii judecătoreşti deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie sau ar trebui că constituie „cheia de boltă” a întregului edificiu al Statului de Drept Republica Moldova.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituţie: „Republica Moldova este un stat de drept...” Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democraţiei juridice” alături de „democraţia politică” majoritară, de factură parlamentară.

Din acest punct al raţionamentului rezultă în mod logic o teză de care politicienii – în ansamblu şi de pe orice meridian – se tem; de posibilitatea realizării unui guvernământ al autorităţii judecătoreşti sau mai concret, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

[4)] Separaţia puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

De aici construcţia devine apocaliptică: decăderea politicii, supremaţia Dreptului, înglobarea ştiinţelor politice în Dreptul Public şi mai ales posibilitatea „confiscării" locului şi rolului jucat de politicieni de către jurişti publicişti (specializaţi în Drept Public).

Efectul acceptării democraţiei juridice, a principiilor Statului de Drept, de către Adunarea Constituantă (Parlamentul Republicii Moldova) este reprezentat, în mod indubitabil de apariţia în „peisajul" constituţional al statului **a Curţii Constituţionale**.

Această instituţie nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă şi nici în „puterea" judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice, cu dispoziţiile constituţionale şi având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituţională, Curtea Constituţională este un legislator negativ. În consecinţă, ea invalidează voinţa democraţiei politice majoritare instituind o democraţie juridică.

Dar Curtea Constituţională nu este parte componentă a autorităţii judecătoreşti !!! Având dublă natură, atât politică, cât şi juridică, această instituţie dă o grea lovitură principiului clasic al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în stat.

Instituirea Curţii Constituţionale în statul românesc denumit Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene şi, în mod deosebit, după modelul României, reprezintă în opinia noastră neîncrederea Legiuitorului Constituant în instituţiile judecătoreşti de drept comun, şi în mod deosebit în instanţa supremă – Curtea Supremă de Justiţia (C.S.J.).

Curtea Constituţională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât şi cu autoritatea judecătorească. Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv)

şi statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituţionalităţii normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituţională de autoritatea judecătorească. Chiar şi modelul de organizare şi de funcţionare a Curţii Constituţionale este propriu puterii judecătoreşti. Dar Curtea Constituţională, deşi nu legiferează, pronunţă decizii care au efecte **erga omnes**, fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curţii Constituţionale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului „moldovenesc" şi în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autorităţile „moldovene".

Caracterele deciziilor Curţii Constituţionale apropie această instituţie de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instanţele de drept comun nu au posibilitatea „participării" la jocul politic.

Contraponderea democraţiei politice – concretizată în democraţia juridică – nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**" judecătorilor Curţii Constituţionale.

Exclusiv judecătorii Curţii Constituţionale, în calitatea lor de apărători ai Constituţiei Republicii Moldova pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislaţiei.

Pentru ceilalţi judecători actul normativ juridic în vigoare nu este nici rău, nici bun – ESTE LEGE, cât timp nu s-a constatat neconstituţionalitatea sa.

*

* *

Cu sinceritate credem că fundamentarea şi edificarea Curţii Constituţionale a fost şi este de natură a schimba modul tradiţional de înţelegere şi de interpretare a principiului juridic, politic şi constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în Statul moldovenesc contemporan.

*

* *

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanţelor ordinare de a efectua controlul constituţionalităţii legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorităţii) judecătoreşti. Dimpotrivă, justiţia constituţională fiind o jurisdicţie specială, având ca obiect asigurarea conformităţii Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituţie, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituţională constituie o „**putere**" independentă în Republica Moldova, distinctă de celelalte trei „clasice" puteri constituite şi fundamentate pe temeiul principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice.

Art. 3. – „Teritoriul"

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil.

(2). Frontierele ţării sunt consfinţite prin lege organică, respectându-se principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internaţional".

Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil. Amintim totodată că, potrivit Constituţiei României din 1866, 1923 şi 1938 teritoriul ţării era inalienabil şi indivizibil. În consecinţă, acceptarea notelor ultimative sovietice din 26 – 27.06.1940, urmată de cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi a Ţinutului Herţa către U.R.S.S. a fost neconstituţională.

Consecinţa este simplă !! Teritoriul Regatului Român în anul 1940 fiind inalienabil şi indivizibil iar teritoriul actualei Republici Moldova fiind inalienabil (art. 3) şi indivizibil (art. 1) rezultă că de jure teritoriul Republicii Moldova – şi nu numai –

este teritoriu românesc din care, de nevoie, autorităţile române au fost evacuate în anul 1940 şi mai apoi în anul 1944.

Inalienabilitatea teritoriului reprezintă o consecinţă a suveranităţii statului.

Teritoriul unui stat **este inalienabil** în sensul că există obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internaţional Public) de a se abţine de la faptul material al încălcării teritoriului respectiv şi de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Frontierele ţării sunt consfinţite prin lege organică cu respectarea principiilor şi celorlalte norme general admise ale dreptului internaţional public.

Alin. (2) al art. 3 din Constituţie are rolul de a consacra frontierele Republicii Moldova. Inalienabilitatea teritoriului Republicii Moldova poate fi opusă oricărui stat care ar intenţiona să ocupe această „ţară" sau porţiuni din ea, **mai puţin însă României**.

Reparând raptul teritorial din 28 mai 1812, la **27 martie / 9 aprilie 1918** Sfatul Ţării, organ reprezentativ al poporului român din Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) a hotărât „în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte **şi pentru totdeauna, se uneşte cu mama sa România**".

A anulat cineva rezoluţia Statului Ţării ? Aşa fiind teritoriul Basarabiei din care România prin ameninţarea cu forţa a fost nevoită să se retragă (1940) şi din care prin forţă efectivă – război – s-a retras, a doua oară, în 1944 este teritoriu românesc conform voinţei reprezentanţilor naţiunii române dintre Prut şi Nistru.

La pct. 11 alin. (2) din rezoluţia Statului Ţării se specifică: **„Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa România..."**. Posesiunea milenară a românilor din vechile obşti săteşti – „romaniile noastre populare", împletită cu

posesiunea strălucitei Ţări a Moldovei până la 1812 şi mai apoi cu posesiunea teritoriului transprutean de Regatul Român între 1918 – 1940 şi apoi între anii 1941 – 1944 nu reprezintă nimic ? Această joncţiune a posesiilor române reprezintă un titlu străvechi, imprescriptibil !!!

Ca titlu opune Republicii Moldova ? O ocupaţie rusă de 106 ani (1812 – 1918) repudiată de însăşi poporul român al Basarabiei şi o statalitate de la 1991 până în 2009. O „statalitate" fundamentată pe forţă şi dictat, pe Pactul germano-sovietic din 23 august 1939.

Republica Moldova nu poate opune României un titlu just referitor la posesiunea şi la suveranitatea teritoriului său. „Actul" din 1940, urmat de ocupaţia sovietică din 1944, fiind un act de forţă nu poate genera Drept; el a fost, rămâne şi va fi doar un fapt ilicit !!!!

România, nu are nevoie de o reunire a Basarabiei. Actul din 27 Martie / 9 Aprilie 1918 este valabil producând efecte „de jure", mai puţin însă efecte de fapt. Sovieticii nu au organizat în Basarabia un referendum sau chiar un plebiscit de teamă să nu fie reiterată, chiar în condiţii de teroare, voinţa românilor basarabeni de a trăi între graniţele Statului Român.

Formele nu pot înăbuşi fondul, substanţa. Un articol sau mai multe din Constituţia Republicii Moldova nu poate înlătura drepturile României asupra vechii Basarabii, „poarta" răsăriteană a casei tuturor românilor. Biata fiică a României pângărită, violată vreme de şapte decenii a turbat şi îşi arată colţii în faţa mamei sale !!! Vai de biata ţară !!! (a Moldovei).

Râul Prut, fie vorba între noi românii din Moldova, nu a constituit niciodată măcar o „frontieră" administrativă. În epoca medievală ţinutul Iaşilor, spre exemplu, se întindea mult, mult peste Prut. În perioada interbelică judeţe din vestul Prutului se întindeau şi la est de Prut (judeţul Iaşi, Dorohoi, Botoşani, Fălciu).

Autorităţile „moldovene” deşi proclamată teritoriul ca fiind inalienabil pentru a conserva statalitatea Moldovei în special în raport cu România, deci şi cu jumătatea vestică a Moldovei, acceptă acordarea unui statut teritorial special teritoriilor de la est de Nistru, acceptă controlul **aşa – numitei „Republici Moldoveneşti Nistrene**” nu doar asupra părţii din Transnistria din componenţa Republicii Moldova dar şi asupra oraşului Tighina şi a satelor din jur din Basarabia românească, acceptă înfiinţarea şi funcţionarea **aşa – zisei „unităţi teritoriale autonome Găgăuzia”**. Toate aceste concesii sunt de natură a slăbi până la anulare totală în privinţa principiului inalienabilităţii şi indivizibilităţii teritoriului Republicii Moldova !!

Aceste statute speciale şi aceste autonomii teritoriale pe criterii etnice vor distruge Moldova, nu recunoaşterea unităţii de neam, de limbă şi de credinţă a românilor de pe ambele maluri ale Prutului !!

Dar Chişinăul şi-a astupat urechile şi i s-au împăienjenit ochii. Ceea ce este clar pentru o lume întreagă, de sute de ani, oficialităţile „moldoveneşti” se prefac a nu înţelege.

Art. 4. – „Drepturile şi libertăţile omului”.

„(1). Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2). Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate au reglementările internaţionale”.

Acest articol coincide cu art. 20 din Constituţia României, din 1991, fără modificările din 2003. Doar că în textul român se specifică la alin. (1): „... vor fi interpretate şi aplicate...” în

timp ce în alin. (1) din art. 4 – textul „micii Românii răsăritene” – prevede: „...se interpretează şi de aplică...”.

Şi până la art. 4 sunt texte copiate din Constituţia României din 1991 dar parcă-i prea de tot !! Moldoromânii ne-au plagiat Legea noastră fundamentală !! Măcar dacă plăteau ceva Bucureştiului ! Dacă tot le place aşa de tare Constituţia noastră le arăt eu soluţia onorabilă: unirea cu România. În acest fel Constituţia României se extinde automat şi pe teritoriul vechii Basarabii.

Dar nu-i nimic; la două state româneşti e bine să fie o singură Constituţie, chiar dacă „moldovenii” au copiat-o pe cea din patria mamă.

Acest articol dispune, în mod neechivoc, că în caz de neconcordanţă între legislaţia internă a Moldovei şi normele juridice internaţionale au prioritate, în ceea ce priveşte aplicarea, acestea din urmă.

Tratatele internaţionale încheiate de Republica Moldova pentru a face parte din dreptul intern trebuie să fie supuse ratificării. Numai din momentul ratificării tratatele internaţionale au valoare de lege pe teritoriul statului „moldovenesc”.

Declaraţia Universală a Drepturilor Omului nu constituie propriu-zis un document juridic; ea reprezintă doar un document politic, nefiind obligatorie. Dar datorită prestigiul moral pe care îl are această „declaraţie” ea a fost introdusă în textul constituţional român de unde a trecut şi în textul constituţional „moldovenesc”.

Pactele internaţionale relative la drepturile civile şi politice, respectiv la drepturile economice, sociale şi culturale constituie tratate internaţionale apte să producă consecinţe juridice.

Pentru instanţele judecătoreşti din Republica Moldova prevederile tratatelor internaţionale devin obligatorii din momentul în care actul de ratificare a fost înserat, cuprins

într-o normă juridică, de regulă lege, publicată de autoritatea etatică competentă.

Art. 5. – „Democraţia şi pluralismul politic”.

„(1). Democraţia în Republica Moldova se exercită în condiţiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura şi cu totalitarismul.

(2). Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”.

Este un articol original nefiind copiat din Constituţia României !!

După ce în art. 1 din Constituţie (alin. 3 teza a II-a) este consacrat caracterul democratic ca trăsătură specifică a statului, acest articol prevede în alin. (1) că există o legătură intimă între **pluralismul politic** şi **democraţie**. Corelaţia este de la cauză la efect; pluralismul politic determină şi condiţionează democraţia din Republica Moldova. El constituie o condiţie sine qua non pentru democraţie.

Această legătură organică garantează şi dă eficienţă democraţiei, puterea poporului şi participarea lui la guvernare, la rezolvarea treburilor publice fiind neîngrădită.

Pluralismul politic, pavăza şi garanţia democraţiei, este incompatibil cu **dictatura** şi cu **totalitarismul**.

Democraţia – are în vedere modul moderat sau accentuat în care se exercită autoritatea. Ea se poate manifesta prin: **democraţia directă; democraţia reprezentativă; democraţia semidirectă** şi **democraţia semi-reprezentativă**.

Democraţia directă – este o utopie, fiind imposibil de realizat în practica politică. Presupune autoguvernarea poporului.

Democraţia reprezentativă – implică delegarea de către popor sau de naţiune către reprezentanţi în vederea exercitării conduitelor politice în numele titularului puterii.

*. În varianta **teoriei suveranităţii populare suveranitatea aparţine poporului** trebuind să fie repartizată în cote-părţi egale tuturor indivizilor care îl alcătuiesc. Membrii corpului legislativ sunt consideraţi simpli mandatari iar mandatul încredinţat reprezentanţilor este imperativ;

*. În varianta **teoriei suveranităţii naţionale suveranitatea aparţine naţiunii**.

Naţiunea fiind o entitate colectivă mandatul acordat reprezentanţilor implică voinţa întregii naţiuni şi deputaţii reprezintă nu doar pe cetăţenii circumscripţiei electorale în care au fost aleşi; ei reprezintă întreaga naţiune, întregul corp electoral al statului. Consecinţa este că reprezentantul nu mai este dependent de corpul alegătorilor săi.

Democraţia semi-directă – implică multiple forme: **iniţiativa populară, veto-ul popular, revocarea** şi **referendumul**. Nefiind această lucrare un curs de Drept Constituţional sau de Ştiinţe Politice nu vom proceda la analiza detaliată a formelor democraţiei semi-directe. Scopul lucrării noastre este cu totul altul.

Democraţia semi-reprezentativă – se fundamentează pe realizarea unei atenuări a urmărilor negative ale unei reprezentativităţii excesive.

Democraţia instituită în Republica Moldova este, în principiu, **o democraţie reprezentativă în varianta teoriei suveranităţii naţionale**.

De altfel art. 2 alin. (1) din Constituţie se referă la „**suveranitatea naţională**” în ciuda faptului că nici unde în Constituţie **nu se fac referiri la naţiune** ci doar în preambul se afirmă „continuitatea statalităţii poporului moldovenesc în contextul istoric **al devenirii lui ca naţiune**”.

Deci, ori deja poporul moldovenesc a devenit naţiune, ori este pe cale de a deveni !! Ce poate deveni poporul moldovenesc – în concepţia redactorilor Constituţiei – decât **o**

naţiune moldovenească !! Şi totuşi conceptul de **„naţiune moldovenească”** nu este utilizat în mod explicit, el rezultând doar implicit şi mediat din corelarea textelor constituţionale !!!

Textul constituţional analizat se referă la două noţiuni proprii ştiinţelor politice şi juridice: **dictatura** şi **totalitarismul**.

Dictatura – se caracterizează prin concentrarea puterii asupra unei persoane, în acelaşi timp suspendându-se exercitarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti şi argumentându-se necesitatea aceasta în situaţii de urgenţă şi de pericol.

Dictatura este o monocraţie quasi – perfectă întrucât concentrează puterea în plenitudinea componentelor sale. De principiu, fundamentul dictaturii este considerat a fi chiar în prevederile constituţionale, fiind determinată de situaţii cu totul excepţionale. Dictatura are un caracter temporar în sensul că după ce situaţia excepţională a dispărut trebuie să se revină la regimul constituţional iar dictatura trebuie abolită.

Prin natura ei şi prin modul de manifestare dictatura suprimă exerciţiul drepturilor şi libertăţilor publice. Aşa fiind dictatura nu reprezintă un scop în sine ci este rezultatul unor stări excepţionale sau a unor împrejurări extrem de dificile pentru puterea de stat. Cazul tipic de dictatură este reprezentat de **dictatura antonesciană.**

Totalitarismul – implică acapararea de către regimul politic a întregii vieţi sociale, chiar şi a vieţii private a cetăţenilor în scopul utilizării acestora ca simple instrumente ale statului.

Exemple tipice de state totalitare: U.R.S.S. în perioada totalitarismului stalinist, România în perioada regimului comunist dar şi sub regimul personal al Regelui Carol al II-lea.

Alin. (2) al art. 5 din Constituţia Republicii Moldova se referă la **ideologia politică**, în sensul că nici o ideologie nu poate deveni dominantă în stat.

Ideologiile politice – reprezintă manifestări, discursuri ale puterii sau referitoare la putere. Etimologic termenul desemnează o ştiinţă a ideilor dar este utilizat, în contemporaneitate, în sensul de ansamblu ideilor, valorilor sau a sensibilităţii proprii unei clase sociale, respectiv a clasei aflate la putere, a guvernanţilor.

Ideologia se deosebeşte net de doctrina politică care desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o perspectivă de subiectivitate care îmbină metodologia ştiinţifică cu obiective socio-umane care conferă putere politică şi prosperitate unui grup social.

Înserarea prevederilor din art. 5 alin. (2) al Constituţiei are menirea de a apăra statul de influenţe ideologice excesive şi / sau permanente, aşa cum de altfel s-a şi întâmplat în perioada ocupării teritoriului Basarabiei de U.R.S.S., când ideologia oficială a R.S.S. Moldoveneşti şi a statului federativ-unional U.R.S.S. **era comunistă cu puternice accente şi mai apoi cu reminiscenţe staliniste.**

Art. 6. – „Separaţia şi colaborarea puterilor".

„În Republica Moldova puterea legislativă, executivă şi judecătorească sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituţiei".

La analiza art. 2 din Constituţie am antamat chestiunea în discuţie referitoare la aplicarea principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. O precizare totuşi se mai impune. Acest principiu este in terminis prevăzut de Constituţia Republicii Moldova. Pentru detalii trimitem la analiza articolului anterior menţionat.

Art. 7. – „Constituţia, Lege Supremă."

„Constituţia Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică".

La români avem art. 1 alin. (5) din Constituţie astfel cum a fost revizuită în anul 2003 care prevede că: „În România, respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor este obligatorie."

Înainte de modificarea Constituţiei României prin Legea nr. 429 / 2003, aprobată prin referendumul naţional din 18 – 19 octombrie 2003 şi confirmat prin Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 3 / 22 octombrie 2003, art. 51 din Constituţie prevedea: „Respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor este obligatorie".

Revenind la Constituţia Republicii Moldova menţionăm că art. 7 consacră din punct de vedere constituţional, supremaţia Constituţiei faţă de toate celelalte legi. Aceasta însemnă că în cadrul ierarhiei normelor juridice, normele juridice constituţionale au rangul cel mai ridicat. Efectul este reprezentat de obligaţia întregii legislaţii, a întregului drept pozitiv (obiectiv) de a fi conform cu prevederile constituţionale.

Întreaga ordine juridică a statului îşi regăseşte fundamentul în normele juridice constituţionale, care alcătuiesc Constituţia ţării. Constituţia garantează drepturile şi libertăţile fundamentale cetăţeneşti, ocroteşte şi întăreşte legalitatea şi reglementează competenţele conferite autorităţilor etatice în vederea exercitări puterii de stat.

Întrucât Constituţia este Legea Supremă rezultă în mod logic că nici o normă juridică, nici un act normativ – juridic nu poate să-şi producă efectele juridice dacă este contrar dispoziţiilor constituţionale. De asemenea, sub aspect formal Constituţia se deosebeşte clar de celelalte norme juridice care

alcătuiesc dreptul obiectiv (pozitiv) – legislaţia – deoarece o lege de modificare a Constituţiei poate fi adoptată de Parlament după cel puţin 6 luni de la data prezentării iniţiativei corespunzătoare, cu votul a 2 / 3 din numărul deputaţilor. Dacă iniţiativa cu privire la modificarea Constituţiei nu a condus la adoptarea de către Parlament a legii constituţionale corespunzătoare, în termen de un an, propunerea se consideră nulă (art. 143 din Constituţia Republicii Moldova).

Art. 8. – „Respectarea dreptului internaţional şi a tratatelor internaţionale."

„(1). Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite şi tratatele la care este parte, să-şi bazeze relaţiile cu alte state pe principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internaţional.

(2). Intrarea în vigoare a unui tratat internaţional conţinând dispoziţii contrare Constituţiei va trebui precedată de o revizuire a acesteia."

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova cuprinde aspecte generale şi tehnice. Acest stat proclamă respectarea Cartei O.N.U. – pe care o indică textul constituţional, în mod expres – şi a tratatelor la care Republica Moldova este parte.

Se afirmă în mod liber îndatorirea Republicii Moldova de a respecta normele imperative din Dreptul Internaţional Public şi de a-şi întemeia relaţiile cu alte state – deci relaţiile internaţionale – pe principiile unanim recunoscute ale Dreptului Internaţional Public. Rezultă, în mod logic, că Republica Moldova înţelege să-şi execute obligaţiile asumate în raport cu terţe state cu bună – credinţă.

Evident, un tratat internaţional care, ipotetic, ar conţine prevederi contrare Constituţiei – legea fundamentală a statului

nu poate intra în vigoare şi deci nu-şi poate produce efectele juridice decât dacă, în prealabil, este revizuită Constituţia.

Deşi nu sunt menţionate în mod expres de textul constituţional credem că în noţiunea de **„...relaţiile cu alte state ...”** Legiuitorul Constituant a înţeles implicit să includă şi **relaţiile de bună vecinătate** pe care Republica Moldova trebuie să le afirme şi să le dezvolte în raport cu statele cu care are frontieră comună.

Art. 9. – „Principiile fundamentale privind proprietatea”.

„(1). Proprietatea este publică şi privată. Ea se constituie din bunuri materiale şi intelectuale.

(2). Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăţilor şi demnităţii omului.

(3). Piaţa, libera iniţiativă economică, concurenţa loială sunt factori de bază ai economiei.”

Sunt proclamate cu titlu de principiu existenţa proprietăţii în cele două forme, publică şi privată. Este recunoscută atât proprietatea efectivă, având ca obiect bunuri materiale, cât şi proprietatea intelectuală.

În alin. (2) este statuată o limitare constituţională a exercitării dreptului de proprietate, fără a se face distincţie între dreptul de proprietate publică şi respectiv dreptul de proprietate privată.

Această limitare impusă şi prevăzută în mod expres de textul constituţional se referă la drepturile, libertăţile şi demnitatea omului.

Cu alte cuvinte, titularul dreptului de proprietate (publică sau, după caz privată) nu poate utiliza dreptul său subiectiv civil cu caracter patrimonial, real împotriva drepturilor, libertăţilor şi demnităţii oamenilor.

Dar oare când organele Ministerului Afacerilor Interne din Republica Moldova utilizează tehnica din dotare împotriva **demonstranţilor unionişti** sau **a persoanelor care nu sunt de acord cu regimul politic existent** nu încalcă prevederile art. 9 alin. (2) din Constituţie ? Armamentul din dotare, echipamentele de luptă, câinii folosiţi de poliţişti sunt proprietate publică a statului, dată în administrarea Ministerului Afacerilor Interne. Şi atunci, iată un exemplu de utilizare a proprietăţii – în speţă a dreptului de proprietate publică – în detrimentul drepturilor (a dreptului, libertăţii opiniei şi a exprimării) şi a demnităţii persoanelor fizice cetăţeni ai Republicii Moldova (români din Basarabia).

În alin. (3) sunt menţionaţi – în opinia Constituantului – factorii de bază ai economiei: **piaţa (de marfă, de capital), libera iniţiativă economică** şi **concurenţa loială**. Doar o precizare se impune: toţi cei trei factori nominalizaţi de norma juridică constituţională determină şi conduc, în mod direct şi nemijlocit, la instaurarea şi funcţionarea **economiei capitaliste în Republica Moldova.**

Normele cu caracter general, principal, cuprinse în art. 9 sunt dezvoltate, în mod organic, în **Titlul IV al Constituţiei** referitor la „**Economia naţională şi finanţele publice" (art. 126 – 133)**. Din acest motiv nu vom insista asupra art. 9 cu atât mai mult, cu cât normele cuprinse în cadrul său au eminamente un caracter general.

Art. 10. – „Unitatea poporului şi dreptul la identitate".

„(1). Statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună şi indivizibilă a tuturor cetăţenilor săi.

(2). Statul recunoaşte şi garantează dreptul tuturor cetăţenilor, la dezvoltarea şi la exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase".

Se proclamă drept fundament al statului **unitatea poporului**, lucru firesc de altfel deoarece populaţia reprezintă unul dintre elementele componente fundamentale ale statului, în general.

Dar, reiterăm un aspect aparent lipsit de importanţă însă cu conotaţii de interpretări multiple, unele chiar paradoxale.

„... unitatea poporului Republicii Moldova...", este un fragment din textul constituţional care frapează. După cum am constatat doar în preambulul Constituţiei se menţionează „**poporul moldovenesc**" în contextul „... stabilităţii poporului moldovenesc...".

Ulterior Constituantul nu mai utilizează nici măcar sintagma neştiinţifică şi antiistorică de „**popor moldovenesc**" ci, frecvent, se referă la „**poporul Republicii Moldova**". Aceasta constituie, în opinia noastră, un aspect şi mai negativ decât utilizarea sintagmei de **popor aşa-zis moldovenesc**. Dar poporul din acest stat nu are o denumire ? Este indicat acest popor prin utilizarea denumirii statului !!! **„Poporul Republicii Moldova"** nu determină sub aspect logic şi organic nici un atribut al acestei populaţii. Este ca şi cum am spune în loc de **„poporul român"**, **poporul României**.

Ca atare, sintagma de „**popor al Republicii Moldova**" este folosită – apreciem noi – pentru a înlătura chiar şi noţiunea de „**popor moldovenesc**", pentru că ultima noţiune semnifică totuşi structura etnică, lingvistică, culturală, religioasă, spirituală a populaţiei de pe acel teritoriu, factura psihologică a acestei populaţii, apartenenţa ei la o „gintă originară" şi de ce nu la un stat comun tuturor oamenilor aparţinând aceluiaşi popor în timp ce utilizarea primei sintagme atrage un caracter impersonal, anistoric, înlăturând toate particularităţile acelui popor.

Dar poate că pentru autorităţile statului Republica Moldova, **o Moldo – Românie în toată puterea cuvântului, „poporul moldovenesc"** nefiind încă naţiune, nu-şi merită nici măcar această titulară falsă.

Statul Republicii Moldova, o republică românească, prin excelenţă, **are ca fundament unitatea poporului român din Moldova istorică răsăriteană, impropriu denumită Basarabia**.

Deşi au copiat practic textul din Constituţia României (art. 4), autorităţile „moldoveneşti" au „uitat" să transcrie denumirea poporului român. Dar nu au menţionat nici măcar denumirea „**popor moldovenesc**" ci pur si simplu au utilizat sintagma de „**popor al Republicii Moldova**" tocmai datorită faptului că orice aminteşte de patria – mamă, de poporul român, de limba română stârneşte groază şi spaimă în conştiinţa guvernanţilor „moldoveni". Este trist deoarece, la momentul de faţă, cel puţin formal, Basarabia nu mai este guvernantă, în mod direct şi nemijlocit, de Imperiul Ţarist sau de conducerea centrală a U.R.S.S. Şi totuşi, străinii aduşi şefi pe pământ românesc împreună cu unii români compromişi, delăsători, necunoscători ai adevărului istoric sau trădători de neam şi de ţară continuă să denatureze adevărul despre unitatea poporului român de la Tisa şi până la Nistru, şi dincolo de el, să falsifice istoria naţională a românilor şi să perpetueze denumiri improprii, artificiale, pentru limba noastră cea română !!!!

Republica Moldova constituie patria comună şi indivizibilă a tuturor cetăţenilor săi. Este firesc acest aspect avându-se în vedere că există şi pare a se permanentiza existenţa celor două state româneşti pe continentul european. Este o ruşine pentru Europa faptul că, în pofida drepturilor imprescriptibile ale României asupra teritoriului dintre Prut şi Nistru şi asupra nordului Bucovinei, aceste pământuri străvechi, autentic româneşti, nu au fost încă încadrate între frontierele Statului Român ! Şi românii de la ambele maluri ale Prutului trebuie – sau cel puţin ar trebui – să simtă povara neputinţei unificării tuturor pământurilor strămoşeşti !

Este garantat prin textul alin. (2) dreptul subiectiv al cetăţenilor aparţinând minorităţilor naţionale la păstrarea, dezvoltarea şi exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase.

Frumos text dar trebuie să ne amintim că între „**ceea ce trebuie să fie**” şi „**ceea ce este**” există o discrepanţă frapantă şi considerabilă !!!

Ruşii, ucrainenii, găgăuzii au recunoscute şi garantate drepturile prevăzute de Constituţie, mai puţin însă românii.

Iată argumentele:

I) Moldovenii, români adevăraţi nu-şi pot exprima reala lor identitate etnică. Deşi sunt parte componentă a naţiunii române aceştia nu au dreptul de a utiliza noţiunile de: „român”, „limbă română”, „popor român”, „naţiune română”, „stat român”, „istorie a românilor” etc.

Românii noştri din Basarabia continuă a fi trataţi cu discriminare, inoculându-li-se permanent ideea că sunt „**moldoveni**” şi că au trăit de veacuri sub oblăduirea „**maicei Rusii**” !!!

II) Românii din Basarabia care îndrăznesc să-şi afirme identitatea lor naţională – DE ROMÂNI – sunt considerate minoritate !!! în propria ţară. Sunt discriminaţi şi continuu şicanaţi de autorităţile „moldoveneşti” !!! Iată spre exemplu: cât au avut şi au de suferit românii care au avut constituit Mitropolia Basarabiei sub egida Patriarhiei Române. Ei au fost scoşi în afara legii – până când statul „moldovenesc” a fost condamnat de forurile europene – doar pentru faptul că s-au separat de Mitropolia Moldovei aflată sub directul control al Patriarhiei ruse !!!

Cât de greu a recunoscut guvernul de la Chişinău Mitropolia Basarabiei şi câte şicane suportă şi acum preoţii şi enoriaşii români pentru că au îndrăznit să înfăptuiască deja unirea spirituală a tuturor românilor !!!

Iată cum se aplică concret alin. (2) al art. 4 din Constituţie când este vorba de poporul român din Basarabia !!

Consideraţi minoritari în propria ţară, discriminaţi, umiliţi, deseori violentaţi fizic, românii – din partea răsăriteană a Ţării Moldovei – care constituie fundamentul acestui stat ca număr, şi ca drepturi istorice, suportă cu stoicism greutăţi identice cu cele impuse de ocupaţia străină făţişă. Unica lor speranţă a fost, este şi va rămâne unirea cu patria – mamă, cu România.

Constituţia Republicii Moldova deşi se inspiră copios din Legea fundamentală a patriei – mamă „contribuie" la asuprirea naţională a românilor basarabeni !!!

Art. 11. – „Republica Moldova, stat neutru."

„(1). Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă.

(2). Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său."

Neutralitatea unui stat reprezintă situaţia juridică specială în care se află acel stat care în timp de conflict armat nu ia parte la ostilităţi, continuând să întreţină relaţii cu celelalte state, inclusiv cu statele beligerante.

Neutralitatea statului implică adoptarea **unei atitudini de abţinere** şi **a unei atitudini de imparţialitate**.

Abţinerea – constă în îndatorirea statului declarat neutru de a nu acorda, direct sau indirect, nici un fel de ajutor în ducerea războiului unuia sau unora dintre statele beligerante.

Imparţialitatea – reprezintă obligaţia statului declarat neutru, ca în relaţiile sale de orice natură cu statele beligerante să păstreze o egalitate strictă de tratament pentru a nu crea o situaţie mai favorabilă din punct de vedere politic sau militar pentru vreuna dintre părţile beligerante. Aceasta întrucât actele

de bună – voinţă efectuate de statul declarat neutru în raport de unul dintre beligeranţi sunt **ipso facto** considerate acte de rea – credinţă faţă de celălalt sau celelalte state beligerante.

Republica Moldova se declară un stat **permanent neutru**.

Neutralitatea permanentă – angajează statul care o proclamă să rămână neutru în raport cu orice conflict armat care potenţial ar putea interveni şi să promoveze o politică generală în acest sens.

Alin. (2) din articolul analizat menţionează interdicţia de dislocare a forţelor armate străine pe teritoriul Moldovei. Din nefericire staţionarea forţelor militare ruseşti în zona transnistreană, forţe care au dat imboldul separatiştilor de a proclama aşa – numita Republică Moldovenească Nistreană, încalcă atât acordurile încheiate şi obligaţiile asumate de R.F. Rusă faţă de Republica Moldova şi în raport cu comunitatea internaţională, cât şi Constituţia Republicii Moldova, ca Lege fundamentală, Supremă a acestui stat.

Art. 12. – „Simbolurile statului."

„(1). Republica Moldova are drapel, stemă şi imn.

(2). Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor. Culorile sunt dispuse vertical, în ordinea următoare, începând de la lance: albastru, galben, roşu. În centru, pe fâşia de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.

(3). Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală având în partea superioară cromatica roşie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour având între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stânga de o semilună conturnată. Toate elementele reprezentate în scut sunt din aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale putând în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) şi ţinând în

gheara dreaptă o ramură verde de măslin, iar în cea stângă un sceptru de aur.

(4). Imnul de Stat al Republicii Moldova se stabileşte prin lege organică.

(5). Drapelul, stema şi imnul sunt simbolurile de stat ale Republicii Moldova şi sunt ocrotite de lege."

Acest articol referitor la simbolurile Republicii Moldova este puternic descriptiv, aşa încât se impun a fi făcute doar unele precizări.

Drapelul Republicii Moldova este identic cu drapelul României semnificând întreaga naţiunea română.

Drapelul tricolor este rezultatul contopirii **culorilor Moldovei** (galben şi albastru) şi **ale Munteniei** (roşu şi galben). Primul tricolor românesc a fost arborat de revoluţionari la 26 iunie 1848 sub deviza „**Dreptate – Frăţie**".

Aşa fiind, este clar pentru toată lumea că drapelul tricolor este simbolul tuturor românilor nu numai pentru că este utilizat ca simbol etatic şi în România şi în Republica Moldo-Română dar şi datorită faptului că cele trei culori ale drapelului reprezintă contopirea culorilor Ţării Moldovei şi culorilor Ţării Româneşti.

Or, Republica Moldova nu utilizează doar galben şi albastru – culorile tradiţionale ale steagului (stindardului) Ţării Moldovei ci adaugă şi roşu care împreună cu galben constituie vechiul stindard al Ţării Româneşti. Steagul României şi a micii Românii de pe teritoriul răpit al Basarabiei constituie o sinteză a bătrânelor steaguri din cele două Ţări româneşti surori extracarpatice: Ţara Moldovei şi Ţăra Românească.

A invoca un steag tricolor doar al Republicii Moldova, în condiţiile în care este identic cu drapelul României, reprezintă un fals istoric grosolan !!

România şi Moldova au acelaşi drapel deoarece în cele două state româneşti poporul român este majoritar, în mod

covârşitor. Naţiunea română nu ţine cont de artificialele şi temporarele graniţe aşezate chiar în mijlocul bătrânei Ţări a Moldovei istorice.

Stema de Stat a Republicii Moldova scoate în relief **capul de bour – zimbru** – vechea stemă a Ţării Moldovei. Şi în stema României avem, capul de bour ca reprezentând vechea Ţară a Moldovei, nu doar teritoriul dintre Carpaţii Orientali şi Prut. Iarăşi se naşte o identitate de simbol care nu mai necesită comentarii !!! Iar capul de bour din stema Republicii Moldova este plasat pe pieptul unei acvile naturale care este simbolul vechii Ţări Româneşti. Voluntar sau involuntar pe drapelul Republicii Moldova în cadrul Stemei de Stat, apar stemele istoricelor ţări româneşti: Ţara Moldovei şi Ţara Românească !!

Imnul de Stat se stabileşte prin lege organică. În prezent acesta este „**Limba noastră**”, pe versurile marelui poet român basarabean Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea, dar o lungă perioadă imnul Republicii Moldova a fost imnul României „**Deşteaptă-te române**”, schimbat de oficialităţi deoarece era prea naţionalist şi era însuşit de Republica Moldova după proclamarea sa ca imn al României.

Toate aceste simboluri: drapel, stemă şi imn sunt **simboluri naţionale**, cum de altfel sunt prevăzute în Constituţia României (art. 12).

Ele nu sunt simboluri de stat ale Republicii Moldova ci ale întregii naţiuni române, însuşite – este adevărat – de autorităţile de la Chişinău.

Legiuitorul Constituant din Republica Moldova a evitat, ca de obicei, să aducă în discuţie noţiunea de „**naţional**”, utilizând în locul sintagmei „**simboluri naţionale**” pe aceea de „**simbolurile statului**”.

Motivul îl cunoaştem prea bine: tentativa, din start eşuată, de a oculta teza unităţii întregii naţiuni române care ar fi condus în mod logic la ideea înfăptuirii unirii Basarabiei cu

patria – mamă România, conform principiului istoric şi politico – juridic: **o măreaţă naţiune într-un singur stat naţional !!!**

Art. 13. – „Limba de stat, funcţionarea celorlalte limbi”.

„(1) Limba de stat a Republicii Moldova este **limba moldovenească**, funcţionând pe baza grafiei latine.

(2). Statul recunoaşte şi protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea **limbii ruse şi altor limbi vorbite pe teritoriul ţării**.

(3). Statul facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională.

(4). Modul de funcţionare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabileşte prin lege organică”.

Limba de stat în Republica Moldova este aşa – zisa **limbă moldovenească**, scrisă cu litere latine.

Înainte de 01.09.1989 în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească limba oficială era limba rusă. Limba aşa – zis moldovenească era limba populaţiei autohtone fiind tolerată. Scrierea se realiza cu ajutorul alfabetului chirilic.

Nu există o limbă moldovenească, după cum nu există o limbă muntenească, oltenească sau ardelenească.

Limba română are două mari dialecte: **dialectul nord – dunărean** sau **daco – român** vorbit de toţi românii din nordul Dunării dar şi din Dobrogea (inclusiv Cadrilater) din valea Timocului şi din lunca Dunării (partea dreaptă, aflată pe teritoriul Serbiei şi Bulgariei) şi **dialectul sud – dunărean** care cuprinde: istro-română, megleno-română şi macedo-română sau aromână.

În nordul Dunării şi în Dobrogea limba română propriu-zisă – adică dialectul daco – român – este unitară existând mici diferenţe, denumite **subdialecte** sau **graiuri**. Aşa avem: graiul moldovenesc, graiul muntenesc, graiul oltenesc etc.

Dar caracterul unitar al limbii române nu este afectat prin existenţa particularităţilor, a regionalismelor în limba noastră.

De sute de ani, savanţii şi cărturarii au precizat caracterul unitar al limbii române. De altfel, autorităţile ungare, austriece şi respectiv austro-ungare (1867) niciodată nu au denumit limba vorbită de românii din Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş şi Bucovina altfel decât **limba română** sau **limba valahă**.

Doar în Basarabia după 1812, autorităţile ţariste au insistat asupra caracterului moldovenesc al provinciei, considerând limba autohtonilor români ca fiind o limbă moldovenească. După 1940 şi respectiv 1944 sovieticii au continuat şi au accentuat considerabil deznaţionalizarea românilor, denumind, în continuare, limba română vorbită şi scrisă de basarabeni cu sintagma „**limbă moldovenească**”.

Caracterul artificial al denumirii de limbă moldovenească este cunoscut de toată lumea de bună - credinţă.

Când limba română din R.S.S. Moldovenească a trecut la alfabetul latin toţi românii au fost satisfăcuţi şi au aşteptat revenirea la denumirea adevărată a limbii, mai ales în condiţiile câştigării independenţei teritoriului român transprutean în raport cu fosta U.R.S.S. Iată însă că în noul stat, autorităţile „moldoveneşti” continuă să denatureze adevăruri obiective, inacceptabile privitoare la naţiunea română.

Continuarea utilizării la nivel constituţional a glotonimului „**limbă moldovenească**” constituie un sacrilegiu la adresa limbii noastre, a istoriei românilor şi a culturii şi

civilizaţiei naţionale. Acum când cel puţin formal Republica Moldova este un stat independent, neanexat la Imperiul Rus, este de neînţeles atitudinea clasei politice chişinăuene, care făţiş promovează o politică profund antinaţională.

În zadar protestele oamenilor de ştiinţă şi de cultură, a profesorilor, a studenţilor şi a elevilor basarabeni ! În zadar demonstraţiile şi argumentele aduse de mari profesori şi academicieni, lingvişti şi istorici ! Clasa politică moldovenească nu înţelege sau se preface că nu înţelege că limba română este limba vorbită de românii basarabeni. Că până la urmă graiul moldovenesc este doar un subdialect al limbii române şi nu o limbă separată !!

Noi românii din Moldova încadrată în graniţele României (de la Carpaţii Orientali la Prut) vorbim limba română iar ei „moldovenii", adică românii din Moldova dintre Prut şi Nistru şi din partea transnistreană a Republicii Moldova vorbesc o altă limbă, limba moldovenească ?!?! Ce porcărie, ce neruşinare !!!!

Dar politicienii din Republica Moldova nu numai că nu au recunoscut limba română, în mod expres, ca limbă oficială a statului (râd până şi ruşii de bună – credinţă, intelectuali veritabili) dar au recunoscut şi protejat păstrarea, dezvoltarea şi funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul ţării.

Aşa fiind, în Basarabia nu se vorbeşte – în opinia Constituantului – limba română dar se protejează funcţionarea nestingherită a limbii ruse, limba ocupantului din trecutul nu prea îndepărtat şi a altor limbi: ucraineană, găgăuză !!! Poate la aceste „alte limbi" intră, în opinia parlamentarilor moldoveni, **şi limba română** !!! vorbită măcar de cei care la recensământ se declară români şi care ţin de Patriarhia Română prin intermediul Mitropoliei Basarabiei !!!

În anul 2009 să insişti asupra existenţei unei limbi moldoveneşti distinctă de limba română este o neruşinare fără margini !

Nu de mult s-a tipărit la Chişinău un dicţionar moldo-român. Adică cuvintele din moldoveneşte trebuiesc traduse în româneşte şi invers !!! Când conducătorii Republicii Moldova se întâlnesc cu oficialităţile române au nevoie de traducător, de interpret ?? Desigur, au nevoie dacă nu cunosc limba română sau dacă o cunosc insuficient, adică dacă „**nu posedă limba de stat**" cum pretinde Constituţia Republicii Moldova [art. 78 alin. (2)]. Dar dacă „**nu posedă limba de stat**" cum de au ajuns să diriguiască destinele românilor basarabeni ?!?! Este o întrebare care îşi aşteaptă încă răspunsul !!!

Dar făţărnicia şi viclenia moldovenească nu are limite !!! Iată un exemplu concludent: „Sunt deosebit de emoţionat şi în acelaşi timp fericit că mă aflu la Bucureşti şi că am posibilitatea să discut cu domnul preşedinte Ion Iliescu. Împreună am analizat toate aspectele dezvoltării, colaborării şi cooperării dintre Republica Moldova şi România. Punctele de vedere coincid în majoritatea problemelor. Avem foarte mult de lucru împreună şi, dacă toate cele ce au fost discutate vor fi traduse în viaţă, de acest lucru vor avea de câştigat **şi românii din partea dreaptă şi cei din partea stângă a Prutului**". Aceasta este declaraţia d-lui Mircea Snegur, cu prilejul unei vizite la Bucureşti !!! Păi, ori suntem toţi români ori unii sunt români iar alţii moldoveni ??

De atâta emoţie şi bucurie fostul preşedinte al Republicii Moldova **i-a numit pe locuitorii din partea stângă a Prutului ROMÂNI !!** (în anul 1991). Tot domnia sa preciza, în octombrie 2005, cu prilejul intrării Republicii Moldova în

Consiliul Europei că: „cele două state – adică România şi Republica Moldova – pornesc de la realităţi şi ţin seama de acordul de la Helsinki şi Carta de la Paris”, adică mai explicit că pentru o bună bucată de vreme Moldova ex-sovietică va fiinţa ca stat separat de România !!!

Este un fapt pozitiv că în Republica Moldova se facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională, cu condiţia ca, pe lângă limba rusă, să fie studiate şi limbile statelor apusene dezvoltate: engleză, franceză, germană, etc.

Art. 14. – „Capitala”.

„Capitala Republicii Moldova este oraşul Chişinău”.

Municipiul Chişinău este consacrat drept capitală a Republicii Moldova.

După anexarea Moldovei dintre Prut şi Nistru, în mai 1812, de către Imperiul Rusiei a fost stabilită reşedinţa oblastiei la Tighina, pentru ca din anul 1818 să fie mutată la Chişinău.

După declararea provinciei drept gubernie ţaristă Chişinăul a continuat să fie considerat capitala Basarabiei.

Dar istoria Ţării Moldovei nu a început la 1812 !!! Capitala Moldovei a fost succesiv **Baia (Civitas Moldaviae)**, scaun domnesc al Drăgoşeştilor, **Rădăuţi** – întemeiat de domnitorul Bogdan I, unde se află morminte domneşti -, **Siret** (scaun domnesc în perioada lui Laţcu), **Suceava** (scaun domnesc sub Petru Muşat, având calitatea de capitală începând cu anul 1388), **Iaşi** (capitală a Moldovei din anul 1565, sub domnia lui Alexandru Lăpuşneanu, la solicitarea Imperiului Otoman).

Apoi trebuie remarcat, aşa în treacăt, că prima capitală a Principatelor Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti a fost tot

în Moldova, în **oraşul Focşani**, iar în perioada retragerii armatei române în Moldova, în primul război mondial, capitala României a fost mutată la **Iaşi.** Aici, la Iaşi era sediul Guvernului Român, era Parlamentul şi Regele când la 27 martie / 9 aprilie 1918 Basarabia s-a unit cu România. (20 noiembrie / 3 decembrie 1916 până la 16 / 28 noiembrie 1918).

Aşadar Chişinăul nu a fost niciodată capitală a Ţării Moldovei, el obţinând „statut" de capitală doar după ocuparea şi anexarea Moldovei transprutene la Imperiul ţarist.

Aici, la Chişinău, se afla Sfatul Ţării când a fost votată unirea cu ţara – mamă.

Titlul II: Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale.

CAP. I.: DISPOZIŢIILE GENERALE

Art. 15. – „Universalitatea”.

„Cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile şi de libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea”.

Textul preia norma juridică constituţională prevăzută de art. 15 din Legea fundamentală a României, care practic în alin. (1) are un conţinut identic.

Art. 15 al Constituţiei Republicii Moldova consacră poziţia de egalitate a cetăţenilor moldoveni în faţa legilor. Desigur, este vorba de o formulare de principiu deoarece este cunoscut că cetăţenilor Republicii Moldova cărora li s-au aplicat pedepse complementare nu beneficiază de drepturile din care au fost decăzuţi de instanţa de judecată penală.

Art. 16. – „Egalitatea”.

„(1). Respectarea şi ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2). Toţi cetăţenii Republicii Moldova sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau de origine socială”.

În alin. (1) este instituită obligaţia statului **de a respecta** şi **de a ocroti** persoana fizică sau, mai larg, orice subiect de drept. Textul utilizează noţiunea de „**persoană**” ceea ce, într-o interpretare largă, include atât persoanele fizice cât şi

persoanele juridice. Fără îndoială, intenţia Constituantului a fost aceea de a se referi în mod prioritar la **persoanele fizice**.

Deci Republica Moldova are îndatorirea de **a respecta** şi de **a ocroti** orice persoană, indiferent de cetăţenie, vârstă, statut, avere, etc.

Dacă **respectarea persoanei** implică o stare quasi – pasivă generând o obligaţie de non – facere, adică de abţinere a statului de a aduce atinge în vreun fel persoanei, **ocrotirea ei** presupune, o atitudine pozitivă, de acţiune îndreptată asupra persoanei cu scopul de a-i prezerva toate drepturile şi libertăţile.

Această obligaţie a statului nu este, credem noi, doar primordială ci, în primul rând, are caracter fundamental, fiind o obligaţie de ordin constituţional.

În alin. (2) se consacră egalitatea tuturor cetăţenilor în faţa legilor şi a autorităţilor publice. Evident, există unele diferenţe între anumite categorii de cetăţeni manifestate în mod obiectiv în societate.

Astfel, cetăţenii Republicii Moldova care au calitatea de comercianţi sunt obligaţi să declare veniturile obţinute; la fel, demnitarii şi anumite categorii de funcţionari publici au această obligaţie. Ceilalţi cetăţeni nu au această îndatorire.

Constituantul enumeră situaţiile în care ar putea exista discriminări sau privilegii: **rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere** şi **origine socială**. Observăm că această enumerare are un caracter limitativ şi nu doar exemplificativ.

În consecinţă, alte deosebiri care să genereze discriminări sau privilegii între cetăţenii moldoveni nu sunt de conceput deşi pot exista faptic. Mai corect ni se pare a fi textul din Constituţia României unde se prevede că „Cetăţenii sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără privilegii şi fără discriminări” – art. 16 alin. (1).

Art. 17. – „Cetăţenia Republicii Moldova”.

„(1). Cetăţenia Republicii Moldova se dobândeşte, se păstrează ori se pierde în condiţiile prevăzute de legea organică.

(2). Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetăţenia sa şi nici de dreptul de a-şi schimba cetăţenia.”

Acest articol consacră, cu caracter principial, cetăţenia Republicii Moldova. Modurile de dobândire, de păstrare, de pierdere sunt prevăzute de legea organică. Cu alte cuvinte, norma juridică constituţională face trimitere directă la legea organică a cetăţeniei Republicii Moldova, act normativ – juridic inferior Constituţiei.

Nici un cetăţean al Republicii Moldova nu poate fi lipsit de cetăţenia sa în mod arbitrar. Aceasta însemnă că cetăţenia nu poate fi ridicată decât în condiţiile şi în cazurile limitativ prevăzute expres de legea organică.

Este garantat dreptul persoanei fizice, cetăţean al Republicii Moldova de a-şi schimba cetăţenia, ceea ce implică renunţarea la cetăţenia moldovenească şi obţinerea cetăţeniei unui terţ stat.

Pe parcursul redactării acestei lucrări la data de 05.04.2009, au avut loc alegeri parlamentare în Republica Moldova câştigate de Partidul comuniştilor din acest stat.

Ulterior, o săptămână întreagă, cel puţin până la momentul scrierii acestor rânduri, cetăţeni ai Republicii Moldova au protestat acuzând o eventuală falsificare a alegerilor. Două sute nouă zeci şi cinci (295) de tineri români din Basarabia au fost arestaţi în timpul protestelor. Ziarişti moldoveni au fost răpiţi de forţele de ordine.

Cetăţenilor români le-a fost interzis accesul în Republica Moldova, au fost instituite din nou vize pentru români.

Străzile Chişinăului au fost invadate de tineri demonstranţi cu steaguri româneşti şi ale U.E. şi de scutieri şi

membri ai securităţii moldoveneşti care îi arestau inopinant pe manifestanţi şi îi răpeau pe jurnalişti.

Cu ocazia demonstraţiilor au fost devastate unele clădiri publice, încercându-se chiar incendierea acestora.

Ziariştilor români li s-a interzis să transmită ştiri la Bucureşti, fiind uneori reţinuţi de serviciile secrete, sechestraţi şi expulzaţi, după ce au fost ameninţaţi cu moartea sau cu închisoarea.

Tabloul halucinant al revoltei pro-româneşti şi pro-europene de la Chişinău este întregit de reacţia furibundă a – încă – preşedintelui Republicii Moldova care acuză continuu, fără discernământ, implicarea României în organizarea şi desfăşurarea revoltelor !!

Ca măsuri de represalii Voronin a ordonat declararea ambasadorului român la Chişinău drept persoană non grata, acesta părăsind teritoriul Republicii Moldova !!! Încercarea autorităţilor române de a trimite un alt ambasador se izbeşte de refuzul obstinant al autorităţilor moldoveneşti de a-l primi !!!

Aşa se comportă conducerea Republicii Moldova cu Statul Român !!! Trenurile din România sunt oprite la vamă lungi perioade, unele nefiind primite pe teritoriul Republicii Moldova.

Chiar înainte de alegerile legislative sute de cetăţeni români au fost întorşi de la graniţa cu Republica Moldova fără nici un motiv plauzibil !!!

Şeful statului – Voronin – a ameninţat cu invadarea Moldovei de forţele militare ruse staţionate ilegal în Transnistria !!! Aşa înţeleg autorităţile Republicii Moldova să respecte art. 8 din Constituţia acestui stat !! Aşa respectă Statul Român care a fost primul stat ce a recunoscut independenţa Republicii Moldova !!!

Cu referire la articolul 17 din Constituţie iată exemplul concret despre felul în care autorităţile respectă cetăţenii moldoveni. Dacă aceştia arborează steaguri ale Republicii

Moldova şi ale U.E. şi demonstrează împotriva falsificării alegerilor parlamentare în favoarea comuniştilor sunt bătuţi, fugăriţi, hăituiţi, arestaţi, maltrataţi şi chiar ucişi de organele de represiune ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale serviciilor secrete (securitatea moldovenească) !!!!

Nu mai antamăm chestiuni relative la legea organică la care face trimitere norma juridică constituţională întrucât între „starea de fapt" şi „starea de jure" este o diferenţă considerabil de frapantă.

Cum am mai spus: românii din Basarabia care îndrăznesc să obiecteze în faţa regimului comunist devin victime sigure în propria lor ţară – „**Republica Moldova**".

Art. 18. – „Protecţia cetăţenilor Republicii Moldova".

„(1). Cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de protecţia statului atât în ţară, cât şi în străinătate.

(2). Cetăţenii Republicii Moldova nu pot fi extrădaţi sau expulzaţi din ţară".

Este consacrată îndatorirea statului de a se preocupa de situaţia cetăţenilor săi aflaţi atât pe teritoriul Republicii Moldova cât şi în străinătate. Această obligaţie are caracter constituţional.

Analiza textului din Constituţia Republicii Moldova conduce la concluzia, logică de altfel, că instituţia **cetăţeniei** reprezintă liantul dintre stat şi individ.

Deşi textul constituţional nu prevede credem că cetăţenilor Republicii Moldova le revine îndatorirea de a executa obligaţiile în raport cu statul.

În alin. (2) se prevede că, de principiu, statul moldovenesc **nu îşi poate extrăda sau expulza proprii cetăţeni**.

În Dreptul Internaţional Public se cunoaşte şi este consacrată **situaţia specială** existentă între Regatul Unit al

Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi Statele Unite ale Americii. Aceste ţări admit extrădarea cetăţenilor lor. Sunt avute în vedere desigur aspectele istorice şi legăturile tradiţionale între cele două state.

Art. 19. – „Statutul juridic al cetăţenilor străini şi al apatrizilor."

„(1). Cetăţenii străini şi apatrizii au aceleaşi drepturi şi îndatoriri ca şi cetăţenii Republicii Moldova, cu excepţiile stabilite de lege.

(2). Cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi numai în baza unei convenţii internaţionale, în condiţiile de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanţei de judecată.

(3). Dreptul de azil se acordă şi se retrage în condiţiile legii, cu respectarea tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte."

Alin. (1) se referă la drepturile şi îndatoririle **cetăţenilor străini şi ale apatrizilor** aflaţi pe teritoriul Republicii Moldova.

De principiu, aceste categorii de persoane fizice au aceleaşi drepturi şi obligaţii ca şi cetăţenii moldoveni, cu unele excepţii stabilite prin lege.

Evident, cetăţenii străini şi apatrizii beneficiază de drepturile naturale, cu caracter imprescriptibil. Ei nu beneficiază de drepturile politice care sunt specifice exclusiv cetăţenilor moldoveni.

Reţinem că cetăţenii străini şi apatrizii au toate drepturile prevăzute în Constituţie şi în legislaţie, cu excepţia exercitării acelor drepturi pentru care legea impune drept condiţie calitatea de cetăţean al Republicii Moldova.

Alin. (2) al articolului supus examinării afirmă că cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi dar numai în temeiul

unei convenţii internaţionale, în condiţii de reciprocitate sau în baza hotărârii instanţei de judecată.

Condiţiile în care se poate realiza extrădarea sunt prevăzute în legea sau legile relative la cooperarea judiciară internaţională în materie penală.

Astfel se realizează extrădarea în temeiul convenţiilor internaţionale.

Extrădarea se poate realiza şi pe bază de reciprocitate între Republica Moldova şi un terţ stat (ceea ce implică şi extrădarea unor cetăţeni străini sau apatrizi din statul terţ în Republica Moldova).

De asemenea, extrădarea cetăţenilor străini sau a apatrizilor se poate realiza şi în temeiul hotărârii instanţei de judecată.

În timp ce potrivit Constituţiei României „...extrădarea se hotărăşte de justiţie" instituindu-se un principiu cu rol de garanţie deoarece „puterea" judecătorească este competentă să hotărască asupra extrădării în condiţii de imparţialitate şi de independenţă, textul constituţional analizat **prevede extrădarea în temeiul hotărârii instanţei de judecată** doar ca o modalitate alternativă de realizare a extrădării.

Alin. (3) al art. 19 din Constituţia Republicii Moldova reglementează „dreptul de azil". **Dreptul de azil** – constă în găzduirea şi protecţia acordată de Republica Moldova unor cetăţeni străini sau apatrizi deoarece în statul de proveniență aceste persoane fizice sunt persecutate pentru activităţi desfăşurate în favoarea drepturilor omului, a bunăstării sociale, păcii şi progresului umanităţii.

Cetăţeanul străin sau apatridul care a obţinut dreptul de azil din partea statului moldovenesc beneficiază de toate drepturile şi are toate obligaţiile prevăzute în dreptul pozitiv (obiectiv), bineînţeles cu excepţia drepturilor şi obligaţiilor cu caracter politic, care aparţin doar cetăţenilor moldoveni.

Cetăţeanul străin sau apatridul care a obţinut dreptul de azil în Republica Moldova nu poate fi extrădat.

Dreptul de azil nu poate fi acordat unui cetăţean străin sau unui apatrid care a săvârşit o infracţiune contra păcii sau omenirii.

Art. 20. – „Accesul liber la justiţie."

„(1). Orice persoană are dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime.

(2). Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiţie."

În Republica Moldova **justiţia** (funcţia de soluţionare a litigiilor) este în competenţa „puterii" judecătoreşti. Ea se înfăptuieşte în numele legii de judecători independenţi.

Cetăţenilor le este recunoscută aptitudinea de a solicita „intervenţia" autorităţilor judiciare pentru ocrotirea, prezervarea sau pentru conservarea drepturilor lor subiective, inclusiv a drepturilor şi libertăţilor fundamentale.

Constituţia Republicii Moldova recunoaşte şi impune autorităţii judecătoreşti să ocrotească şi **interesele legitime**.

Drept consecinţă, nu orice **categorie de interese** este ocrotită. Doar **interesele legitime** sunt protejate datorită faptului că acestea îşi găsesc fundamentul în normele juridice, în cutume sau în morală.

Interesele care nu sunt legitime (nelegitime, abuzive, diverse şicane) nu sunt protejate sau garantate de textul constituţional.

Se proclamă liberul acces la justiţie făcându-se precizarea, extrem de importantă, că nici o lege nu poate îngrădi acest drept fundamental care aparţine fiecărui subiect de drept în parte (alin. 2).

Art. 21. – „Prezumţia de nevinovăţie”.

„Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale”.

Art. 21 instituie prezumţia de nevinovăţie a persoanelor acuzate că au săvârşit fapte prevăzute de legea penală. Este foarte important acest principiu ridicat la rangul de garanţie constituţională.

O chestiune relativă la momentul până la care funcţionează prezumţia de nevinovăţie se impune a fi discutată.

Conform textului constituţional, prezumţia de nevinovăţie funcţionează până când vinovăţia persoanei va fi dovedită, în mod legal. Aceasta presupune desfăşurarea unui proces judiciar public, mai exact, a unui proces penal.

În cadrul procesului penal persoana acuzată trebuie să beneficieze de toate garanţiile necesare apărării sale.

Aceasta presupune, ca la finalul procesului penal să se constate: că fapta prevăzută de legea penală ca infracţiune există în materialitatea sa; că această faptă a fost săvârşită de persoana acuzată, în mod indubitabil; că fapta care constituie infracţiune a fost săvârşită de inculpat cu forma şi respectiv modalitatea de vinovăţie cerută de lege şi că nu există nici o cauză care să înlăture caracterul penal al faptei săvârşite iar conţinutul constitutiv, şi implicit conţinutul juridic al infracţiunii săvârşite, să existe în integralitatea sa.

Aceste aspecte, trebuie stabilite de instanţa de judecată penală în urma judecării cauzei prin hotărârea judecătorească pronunţată. Este însă posibil ca organele procuraturii sau inculpatul ori alte părţi din procesul penal să exercite căi de atac împotriva hotărârii judecătoreşti penale.

Este un principiu consacrat că nu este permisă judecarea în primă şi ultimă instanţă, cauza putând fi dedusă cel puţin unei instanţe de judecată ierarhic superioare în vederea verificării temeiniciei şi a legalităţii hotărârii pronunţate de prima instanţă de judecată.

De aceea, credem că prezumţia de nevinovăţie **subzidă până în momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti de condamnare**. Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare persoana acuzată de un delict este prezumată nevinovată.

Credem că intenţia Legiuitorului Constituant a fost de a marca momentul până la care funcţionează prezumţia de nevinovăţie însă exprimarea pare **oarecum lapidară şi echivocă**. „Dovedirea în mod legal a vinovăţiei" nu se poate realiza decât numai după rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare. În acest fel trebuie înţeles textul constituţional.

Art. 22. – „Neretroactivitea legii".

„Nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos".

Acest principiu constituţional determină aplicarea legii numai pentru viitor.

Altfel spus, legea nu retroactivează, adică nu se aplică pentru fapte (acţiuni sau inacţiuni) care nu erau prevăzute ca infracţiuni la data săvârşirii lor.

Pare că Legiuitorul Constituant se referă, în special, la neretroactivitatea legii penale deşi în titlul articolului se referă la neretroactivitatea legii, în general.

Actul delictuos duce cu gândul la o faptă prevăzută de legea penală. Este adevărat că există şi delictul civil care generează **răspunderea civilă decituală** dar, formularea textului – „**Nimeni nu va fi condamnat...**" conduce la condiţiile răspunderii juridice penale.

Norma juridică constituţională prevede în teza a II-a că nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât pedeapsa care era aplicabilă la momentul comiterii actului delicutos (a infracţiunii).

Legea penală nu trebuie să producă efecte cu caracter retroactiv, referitor la fapte care au fost săvârşite anterior intrării ei în vigoare. Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârşite, nu erau prevăzute ca infracţiuni. Principiul neretroactivităţii legii penale comportă următoarea regulă: legea penală care prevede ca infracţiuni fapte care până în acel moment nu au fost incriminate (incriminatio ex novo) nu se aplică faptelor săvârşite anterior intrării ei în vigoare. Nici o persoană – în temeiul principiului legalităţii din Dreptul penal – nu poate fi trasă la răspundere juridică penală pentru o faptă care, în momentul săvârşirii ei, nu era prevăzută ca infracţiune (nullum crimen sine lege praevia).

Rezultă deci, că legea penală nu se poate aplica faptelor săvârşite înainte de intrarea ei în vigoare.

La fel, nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii infracţiunii. În acest caz fapta deja constituia infracţiune dar era sancţionată cu un regim sancţionator diferit la data comiterii faptei în raport cu

momentul pronunţării pedepsei. Este practic, o aplicare a principiului legii penale mai favorabile, cu referire expresă la sancţiunile de drept penal.

Din acest motiv legea dispune doar pentru viitor, cu excepţia legii penale sau contravenţionale mai favorabile [art. 15 alin. (2) din Constituţia României].

Se pune firesc întrebarea: textul constituţional analizat de noi este aplicabil doar legii penale sau şi legilor extrapenale ?

Regula neretroactivităţii legii este comună tuturor ramurilor de drept. Aşa fiind, credem că principiul constituţional – juridic al neretroactivităţii legii nu se referă doar la legea penală, el fiind comun tuturor normelor juridice, indiferent de ramura de drept în care sunt încadrate.

Faptul că în cadrul normei juridice constituţionale Legiuitorul Constituant s-a referit, în mod expres, la legea penală se justifică datorită importanţei acestui principiu în cadrul politicii penale a statului.

Art. 23. – „Dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle”.

„(1). Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2). Statul asigură dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle. În acest scop statul publică şi face accesibile toate legile şi alte acte normative”.

Acest articol constituie o inovaţie; el nu a fost preluat din Constituţia patriei – mamă România !!!

Potrivit alin. (1) oamenii, în general, au dreptul la recunoaşterea personalităţii juridice, indiferent de cetăţenie.

Desigur, Republica Moldova proclamă recunoaşterea personalităţii juridice tuturor oamenilor aflaţi pe teritoriul său.

Art. 1 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului prevede: „Toate fiinţele umane se nasc libere şi egale în demnitate şi în drepturi. Ele sunt înzestrate cu raţiune şi conştiinţă şi trebuie să se comporte unele faţă de altele în spiritul fraternităţii".

„**Personalitatea juridică**" la care face referire norma juridică constituţională se referă la capacitatea persoanelor fizice în calitatea lor de subiecte de drept.

Capacitatea persoanei fizice, în principiu, se dobândeşte odată cu naşterea şi încetează la momentul consumării fenomenului natural al morţii.

Există multiple feluri de capacitate: constituţională, civilă, penală, administrativă.

Doctrina civilă şi doctrina juridică procesual – civilă disting între **capacitatea de folosinţă a persoanei fizice** şi capacitatea de **exerciţiu a persoanei fizice**.

Asupra acestor chestiuni nu vom insista deoarece nu fac obiectul preocupărilor noastre actuale; ele au fost analizate de noi în lucrări deja publicate.

Din lecturarea alin. (1) al art. 23 rezultă că statul are obligaţia de a recunoaşte omului, în general, personalitatea juridică.

Este un text generos dar trebuie totodată să reţinem că este superfluu deoarece doar în orânduirea sclavagistă existau oameni care nu erau consideraţi persoane ci doar „unelte vorbitoare". Desigur este vorba de sclavia din antichitate !!!

Alin. (2) instituie obligaţia statului de a aduce la cunoştinţă publică legile şi celelalte acte normative. Aducerea

la cunoştinţa publică a normelor juridice edictate de către organele competente ale statului se realizează prin **publicare**.

Publicarea actelor normativ – juridice se realizează în scopul cunoaşterii de către fiecare persoană fizică, în calitatea sa de subiect de drept, a tuturor drepturilor şi îndatoririlor pe care le posedă.

CAP. II.: DREPTURILE ŞI LIBERTĂŢILE FUNDAMENTALE

Art. 24. – „Dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică”.

„(1). Statul garantează fiecărui **om** dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică.

(2). Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

(3). Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă şi nici executat.

Dreptul la viaţă – reprezintă un drept natural al omului. Aşa fiind, orice persoană fizică beneficiază de acest drept fundamental, din momentul naşterii şi până la survenirea fenomenului natural al morţii.

Pe parcursul întregii vieţi, omului îi este garantat acest drept. Nu interesează dacă persoana fizică este sănătoasă sau bolnavă, tânără sau în vârstă, bărbat sau femeie. Nimeni nu poate fi privat de viaţa sa în mod arbitrar. În acest context trebuie privită dispoziţia alin. (3) al articolului. Pedeapsa cu moartea este abolită, fiind interzisă întrucât ea reprezintă o încălcare a drepturilor naturale ale omului. Consecinţa firească a interzicerii şi a abolirii pedepsei cu moartea o reprezintă imposibilitatea condamnării unei persoane fizice la moarte, având ca efect imposibilitatea executării unei persoane.

Dreptul la integritate fizică a persoanei fizice presupune respectarea integrităţii native a oricărui subiect de drept. Este evident **un drept fundamental absolut**, ca de altfel toate celelalte drepturi fundamentale. Autorităţile publice sunt obligate să asigure integritatea fizică a fiecărei persoane fizice. Există, bineînţeles, şi excepţii determinate de lege: recoltarea

de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei; efectuarea unei intervenţii chirurgicale de medicul chirurg cu acordul pacientului, sau fără acordul pacientului dacă acesta nu-l poate exprima valabil iar viaţa sa se află în primejdie etc.

Dreptul la integritate psihică – presupune respectarea şi asigurarea integrităţii psihice (morale) a persoanei fizice. De altfel, dreptul la integritate priveşte două laturi: fizică şi psihică, ambele fiind garantate tuturor persoanelor fizice.

Alin. (2) al acestui articol menţionează interzicerea torturii sau a unei pedepse sau tratament crud, inuman ori degradant.

Pe planul Dreptului Internaţional Public precizăm că aceste prevederi sunt menţionate în Declaraţia Universală a Drepturilor Omului şi în Convenţia contra torturii şi altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Principiul afirmat în alin. (2) îşi găseşte consacrarea din punct de vedere practic în dispoziţiile legale care incriminează fapte cu grad ridicat de pericol social care aduc atingere relaţiilor sociale referitoare la buna înfăptuire a justiţiei. Legiuitorul a apreciat că actele de tortură ori tratamentele crude, inumane ori degradante prezintă gradul de pericol social generic (abstract) al unei infracţiuni.

Art. 25. – „Libertatea individuală şi siguranţa persoanei".

„(1). Libertatea individuală şi siguranţa persoanei sunt inviolabile.

(2). Percheziţionarea, reţinerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile şi cu procedura prevăzută de lege.

(3). Reţinerea nu poate depăşi 72 de ore.

(4). Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra

legalităţii mandatului se poate face recurs, în condiţiile legii, în instanţa judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanţa judecătorească, în condiţiile legii, cel mult până la 12 luni.

(5). Celui reţinut sau arestat i se aduc de îndată la cunoştinţă motivele reţinerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen; motivele reţinerii şi învinuirea se aduc la cunoştinţă numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(6). Eliberarea celui reţinut sau arestat este obligatorie dacă motivele reţinerii sau arestării au dispărut".

Acest articol cuprinde numeroase dispoziţii afectate garantării libertăţii individuale.

Constituantul a prevăzut multe dispoziţii procedurale care, în opinia noastră, nu îşi găsesc locul într-o Lege fundamentală [art. 25 alin. (3); (4); (5)]. Aceste dispoziţii sunt eminamente tehnice, formale (procedurale). Ele au fost introduse în Legea supremă a statului devenind norme cu caracter constituţional, pentru a se evita eventualele fluctuaţii legislative.

Libertatea individuală presupune aptitudinea persoanei fizice **de a se deplasa liber, de a nu fi supusă nici unei forme de servitute şi de a nu fi adusă şi ţinută în stare de sclavie**.

Prin natura sa persoana fizică, omul, se naşte liber iar societatea are îndatorirea de a conserva şi proteja acest drept inalienabil.

Libertatea individuală nu are şi nu trebuie să aibă un caracter absolut, în sensul că ea nu ar putea fi sub nici o formă îngrădită.

De aceea, textul constituţional se referă la percheziţie, la reţinere şi la arestarea preventivă, în sensul că aceste acte cu caracter procesual penal pot fi dispuse şi pot fi efectiv îndeplinite (sub aspect procedural) respectându-se dispoziţiile legale.

Percheziţia, reţinerea şi **arestarea preventivă** sunt instituţii proprii Dreptului Procesual Penal. De aceea, noi nu vom insista asupra naturii acestor măsuri în lucrarea de faţă.

Reţinem totuşi că persoanei fizice reţinute sau arestate preventiv trebuie să i se comunice de îndată motivele reţinerii sau ale arestării preventive. Textul nu prevede ca această aducere la cunoştinţă să se realizeze **în limba pe care o înţelege persoana fizică în cauză**.

Aceasta reprezintă o garanţie a siguranţei persoanei fizice. Este o prevedere constituţională care impune o obligaţie precisă, clar determinată organelor judiciare penale.

De asemenea, **învinuirea** trebuie adusă la cunoştinţa celui acuzat **în cel mai scurt termen**. Motivele reţinerii, ale arestării preventive şi învinuirea se aduc la cunoştinţa celui acuzat numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu.

Prezenţa avocatului este o garanţie a respectării libertăţii individuale a persoanei fizice acuzate. Ea este obligatorie ceea ce impune obligaţia, îndatorirea constituţională a organelor judiciare penale de a permite asistenţa învinuitului sau a inculpatului.

Desigur, dacă motivele care au stat la baza reţinerii sau arestării preventive au dispărut, persoana fizică reţinută sau arestată trebuie, în mod obligatoriu, pusă în libertate.

Deşi textul legal nu prevede în mod expres nimic nu împiedică ca persoana fizică arestată preventiv să fie pusă în libertate, la cererea sa, fie sub control judiciar, fie pe cauţiune. Eliberarea provizorie în aceste condiţii denotă încrederea organelor judiciare penale în inculpat şi materializează prezumţia de nevinovăţie de care beneficiază acesta.

Art. 26. – „Dreptul la apărare".

„(1). Dreptul la apărare este garantat.

(2). Fiecare om are dreptul să reacţioneze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor şi libertăţilor sale.

(3). În tot cursul procesului, părţile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

(4). Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepseşte prin lege."

Doctrina juridică constituţională ca de altfel şi doctrina juridică procesual – penală şi cea procesual – civilă, recunoaşte **dreptului la apărare** dacă accepţiuni:

*. totalitatea mijloacelor, a drepturilor procedurale prin care se realizează apărarea unei persoane împotriva acuzaţiilor ce i se aduc. Astfel persoana poate: contesta învinuirile; formula cereri pentru administrarea de material probator în apărare; ridica excepţii sau pune concluzii;

*. drept la apărare concretizat în aptitudinea utilizării unui avocat.

Evident, prima accepţiune priveşte sensul larg al dreptului la apărare, în timp ce a doua accepţiune se referă la sensul restrâns al noţiunii.

Alin. (1) şi (2) din textul constituţional se referă la dreptul la apărare în sens larg.

Alin. (3) şi (4) al textului are în vedere sensul restrâns al dreptului la apărare.

Cu privire la sensul restrâns se reţine că părţile din proces au dreptul să fie asistate de un avocat ales.

Când asistenţa juridică este obligatorie, părţii care nu şi-a ales un avocat i se va desemna un apărător (avocat) din oficiu.

Textul constituţional nu precizează dar credem că părţile pot fi şi reprezentate de avocat. Dreptul pozitiv (obiectiv) confirmă acest aspect.

De asemenea, părţile pot solicita avocatului ales **nu numai asistenţă ci şi consultanţă sau exclusiv doar consultanţă juridică.**

În legătură cu formularea din alin. (2) al textului – care se referă la dreptul la apărare în sens larg – trebuie precizat că persoana fizică dispune de dreptul de a reacţiona independent

la încălcarea drepturilor şi libertăţilor sale **exclusiv prin mijloace legitime.**

Aceasta înseamnă că nu pot fi utilizate mijloace contrare legii iar mijloacele legitime trebuiesc utilizate în aşa fel încât să nu se creeze o exercitare abuzivă a drepturilor şi libertăţilor recunoscute omului.

Abuzul de drept prin natura sa este nelegitim şi depăşeşte sfera legalităţii. Reacţia persoanei fizice trebuie să se circumscrie limitelor determinate de exercitarea drepturilor şi a libertăţilor şi de către alte subiecte de drept. În acest sens, considerăm că cel mai corect ar fi ca persoana fizică lezată în dreptul său subiectiv fundamental sau în libertatea sa fundamentală ori lezată în legătură cu orice alt drept subiectiv sau, după caz, interes legitim să se adreseze organelor abilitate ale statului, în speţă autorităţii judecătoreşti, în vederea restabilirii drepturilor subiective sau a libertăţilor pretins a fi încălcate sau nerecunoscute de către alţi membri ai societăţii sau chiar de către autorităţile etatice.

Trebuie să se ţină seama că nu este permis nimănui să fie judecător în propria sa cauză !!!!

Art. 27. – „Dreptul la libera circulaţie”.

„(1). Dreptul la libera circulaţie în ţară este garantat.

(2). Oricărui cetăţean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-şi stabili domiciliul sau reşedinţa în orice localitate din ţară, de a ieşi, de a emigra şi de a reveni în ţară”.

Textul constituţional garantează libera circulaţie pe teritoriul Republicii Moldova. Orice cetăţean poate circula pe teritoriul ţării. Cetăţenii moldoveni au dreptul să îşi stabilească domiciliul sau reşedinţa în orice localitate din ţară. Prin noţiunea de „**localitate**” se înţelege o aşezare umană care intră în una din următoarele categorii: municipiu, oraş, sat. Desigur,

stabilirea domiciliului sau reşedinţei obligă cetăţeanul moldovean la respectarea legilor privind domiciliul, reşedinţa, proprietatea privată etc.

Cetăţenii moldoveni beneficiază şi de dreptul fundamental de liberă circulaţie în străinătate.

Ca o consecinţă a recunoaşterii acestui drept, cetăţenilor moldoveni le este recunoscut dreptul de a emigra sau de a ieşi de pe teritoriul republicii.

Aceştia pot emigra într-un alt stat, definitiv sau temporar.

În acest sens Constituţia recunoaşte şi garantează cetăţenilor moldoveni dreptul de a reveni în propria ţară.

Aceste drepturi se realizează în mod practic prin intermediul reglementărilor legale referitoare la actele de identitate, la documentele necesare pentru trecerea frontierei de stat (paşapoartele).

Art. 28. – „Viaţa intimă, familială şi privată".

„Statul respectă şi ocroteşte viaţa intimă, familială şi privată."

Articolul menţionat se referă la trei drepturi fundamentale recunoscute fiecărei persoane fizice: **dreptul la viaţa intimă; dreptul la viaţa familială** şi **dreptul la viaţa privată.**

Autorităţile statului precum şi ceilalţi cetăţeni trebuie să respecte aceste drepturi subiective cu caracter fundamental.

Dreptul la viaţă familială presupune, de fapt, un complex de drepturi referitoare la relaţiile de familie.

Dreptul la viaţă intimă implică şi viaţa privată deoarece chestiunile intime ale unei persoane fizice au întotdeauna caracter privat.

În doctrină se consideră că dreptul la viaţă intimă implică şi dreptul la propria imagine a persoanei fizice.

Art. 29. – „Inviolabilitatea domiciliului”.

„(1). Domiciliul şi reşedinţa sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reşedinţa unei persoane fără consimţământul acesteia.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situaţii:

a). pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătoreşti;

b). pentru înlăturarea unei primejdii care ameninţa viaţa, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c). pentru prevenirea răspândirii unei epidemii;

(3). Percheziţiile şi cercetările la faţa locului pot fi ordonate şi efectuate numai în condiţiile legii.

(4). Percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise, în afară de cazul unui delict flagrant”.

De principiu Constituţia Republicii Moldova prevede inviolabilitatea domiciliului unei persoane fizice. Violarea domiciliului în alte condiţii decât cele menţionate în alin. (2) realizează conţinutul constitutiv al infracţiunii de violare de domiciliu, faptă prevăzută şi pedepsită de legislaţia penală.

În alin. (2) sunt menţionate excepţii de la principiu. În situaţiile menţionate se poate pătrunde şi se poate rămâne în domiciliul sau reşedinţa unei persoane fizice, fără a avea consimţământul prealabil al acesteia.

Inviolabilitatea domiciliului nu poate constitui un drept absolut. Ea nu poate fi opusă pentru stânjenirea organelor judiciare penale sau pentru înlăturarea unei primejdii care ameninţă viaţa, integritatea corporală, fizică sau bunurile unei persoane ori pentru înlăturarea sau prevenirea răspândirii unei epidemii.

În alin. (3) se prevede că percheziţiile şi cercetările la faţa locului pot fi dispuse şi respectiv efectuate exclusiv în

condiţiile legii. Aceasta tocmai în scopul prevenirii arbitrariului şi a abuzurilor. Evident, legea la care se referă dispoziţia constituţională este legea procesual – penală.

Alin. (4) prevede că percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise. Există şi o excepţie care se referă la ipoteza săvârşirii unei infracţiuni flagrante (delict flagrant). Raţiunea instituirii acestui principiu este simplă, ea priveşte evitarea abuzurilor efectuate cu ocazia percheziţiilor domiciliare de către organele judiciare penale – în speţă, organele de urmărire penală – în perioada regimului sovietic stalinist.

Art. 30. – „Secretul corespondenţei".

„(1). Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în cazurile când această derogare este necesară în interesele securităţii naţionale, bunăstării economice a ţării şi în scopul prevenirii infracţiunilor".

Acest text constituţional se referă la inviolabilitatea corespondenţei.

Nici o persoană nu poate reţine, deschide şi citi sau distruge o corespondenţă. Cu atât mai mult funcţionarii poştali au obligaţia, de natură constituţională, de a păstra secretul corespondenţei de care iau cunoştinţă în mod direct.

De la aceste prevederi cuprinse în alin. (1) se poate deroga, conform alin. (2) al textului constituţional, **exclusiv prin lege**, doar în situaţiile expres şi limitativ prevăzute de norma juridică constituţională, respectiv: în interesul securităţii naţionale, în interesul asigurării bunăstării economice a ţării; în scopul prevenirii infracţiunilor. Aşa fiind legile nu pot să precizeze şi alte cazuri pentru simplul motiv că Legiuitorul

Constituant a enumerat situaţiile descrise anterior în mod limitativ iar nu exemplificativ.

Dintre cazurile când este permisă derogarea prin lege de la norma juridică constituţională prevăzută în alin. (1), **cel referitor la interesul bunăstării economice a ţării** pare a fi susceptibil de discuţii.

Justificarea violării secretului corespondenţei prin derogare de la principiul general consacrat în această situaţie se realizează în ipoteza trădării prin transmiterea de secrete. Firesc, corespondenţa poate fi desfăcută, citită, reţinută ca probă iar convorbirile telefonice pot fi ascultate în caz de trădare prin transmiterea de secrete.

Dar, este posibil ca să fie violat secretul corespondenţei – în scopul asigurării bunăstării economice a ţării – de către organele abilitate ale securităţii statului pentru obţinerea de informaţii economice de la terţe state – **spionaj industrial**. Şi în această ipoteză derogarea, prin lege evident, este legitimă şi licită ???

Interesul asigurării bunăstării economice a ţării te duce cu gândul la spionaj tehnologic / industrial.

Bineînţeles, în acest caz corespondenţa ar fi, spre exemplu, a unei ambasade de la Chişinău adresată sau primită de la autorităţile competente ale statului căreia această instituţie îi aparţine.

Art. 31. – „Libertatea conştiinţei".

„(1). Libertatea conştiinţei este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc.

(2). Cultele religioase sunt libere şi se organizează potrivit statutelor proprii, în condiţiile legii.

(3). În relaţiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4). Cultele religioase sunt autonome, separate de stat şi se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenţei religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri şi în orfelinate".

Libertatea conştiinţei presupune capacitatea persoanei fizice de a adopta o anumită concepţie referitoare la lumea înconjurătoare. Ea implică posibilitatea de a împărtăşi o credinţă religioasă.

În principiu, concepţiile despre lume, despre existenţă sunt: **teiste** şi **ateiste**.

Autorităţile publice nu trebuie să se amestece în modul de a gândi al omului. Conştiinţa umană trebuie să rămână întotdeauna liberă.

Libertatea conştiinţei, a concepţiilor implică însă realizarea sa într-un spirit de toleranţă în raport cu concepţiile manifestate de alte persoane fizice.

Cultele religioase sunt libere dar trebuie să fie organizate în condiţii legale.

La fel ca şi în cazul libertăţii conştiinţei, relaţiile dintre cultele religioase, organizate legal pe teritoriul Republicii Moldova, trebuie să excludă orice formă de învrăjbire.

În raporturile dintre stat şi cultele religioase, statul adoptă o poziţie echilibrată, fără a le favoriza în nici un fel dar şi fără a le discrimina. Statul trebuie să vegheze la asigurarea ordinii publice; aceasta nu trebuie să fie tulburată în vreun fel de exercitarea vreunui cult religios.

În scopul alinării suferinţelor oamenilor, a sporirii încrederii în viitor este înlesnită asistenţa religioasă în armată, în spitale, în unităţile penitenciare, în aziluri şi în orfelinate.

Deşi Constituţia nu prevede credem că părinţilor şi tutorilor trebuie să li se recunoască dreptul inalienabil de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori aflaţi sub supravegherea lor şi a căror răspundere le revine.

Art. 32. – „Libertatea opiniei şi a exprimării”.

„(1). Oricărui cetăţean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum şi libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

(2). Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

(3). Sunt interzise şi pedepsite prin lege contestarea şi defăimarea statului şi a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violenţă publică, precum şi alte manifestări ce atentează la regimul constituţional”.

Libertatea conştiinţei presupune şi libertatea de exprimare a concepţiilor.

Iată de ce, Legiuitorul Constituant a menţionat expres libertatea opiniei şi a exprimării printre drepturile şi libertăţile fundamentale cetăţeneşti.

Libertatea de exprimare implică posibilitatea omului de a se exprima fie oral, fie în scris sau prin orice alt mijloc. În acest mod omul exprimă concepţiile, opiniile, gândurile, credinţele religioase, creaţiile spirituale, creaţiile literare sau creaţiile ştiinţifice.

Libertatea de exprimare implică libertatea cuvântului, libertatea tiparului şi libertatea presei.

Fără îndoială, libertatea de exprimare presupune aducerea concepţiilor, a gândurilor şi a creaţiilor de orice fel la cunoştinţa publică. Altfel spus, trebuie realizată condiţia **publicităţii**.

Ca orice libertate fundamentală şi libertatea opiniei şi a exprimării prezintă, în mod firesc, anumite limite. Astfel, ea nu poate prejudicia onoarea, demnitatea unei persoane şi nu poate

aduce atingere dreptului subiectiv al persoanei fizice la propria viziune.

O altă limitare expres indicată de Legiuitorul Constituant este prevăzută în alin. (3). Libertatea de opinie şi de exprimare nu trebuie să aibă ca obiect defăimarea statului şi a poporului, să instige la război de agresiune, la ură naţională, la separatism teritorial etc.

Iarăşi exprimarea este ambiguă „... defăimarea ţării şi a poporului..." în loc de „... defăimarea ţării şi a naţiunii..."

E clar, probabil „**poporul moldovenesc**" nu a atins încă stadiul de naţiune şi bineînţeles că în concepţia Legiuitorul Constituant **naţiunea română** nu există în Basarabia !!! Dar se menţionează „**ura naţională**", probabil îndreptată împotriva altor naţiuni, nu împotriva „**poporului Republicii Moldova**".

Art. 33. – „Libertatea creaţiei".

„(1). Libertatea creaţiei artistice şi ştiinţifice este garantată. Creaţia nu este supusă cenzurii.

(2). Dreptul cetăţenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale şi morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creaţie intelectuală sunt apărate de lege.

(3). Statul contribuie la păstrarea, la dezvoltarea şi la propagarea realizărilor culturii şi ştiinţei, naţionale şi mondiale".

Acest articol, garantează artiştilor, literaţilor, oamenilor de ştiinţă în genere autorilor unor opere ştiinţifice, literare sau artistice, libertatea creaţiei.

Aceasta în sensul că autorităţile etatice nu se amestecă în conţinutul creaţiei intelectuale şi nici cu privire la modul de aducere a operei la cunoştinţă publică.

Orice creaţie nu poate fi cenzurată de autorităţile publice. Este desigur consecinţa normală a libertăţii de creaţie şi a libertăţii de opinie şi de exprimare.

Sunt recunoscute şi ocrotite drepturile personal – nepatrimoniale precum şi drepturile patrimoniale pe care le posedă titularii drepturilor de creaţie intelectuală (drepturile de autor, dreptul de inventator, dreptul de inovator).

Această prevedere este de esenţa dreptului de proprietate intelectuală. Recunoaşterea de către organele etatice competente a calităţii de titular al dreptului de proprietate intelectuală generează atât drepturile personal – nepatrimoniale cât şi drepturile subiective civile patrimoniale de creanţă relative la titularul operei, autorul ei.

Este firesc ca statul să susţină păstrarea, dezvoltarea şi să propage realizările culturale şi ştiinţifice, atât cele obţinute la nivelul ţării cât şi cele obţinute pe plan mondial. Este o îndatorire a tuturor statelor contemporane, reflectând gradul de civilizaţie şi de progres atins de umanitate în perioada contemporană.

Art. 34. – „Dreptul la informaţie”.

„(1). Dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit.

(2). Autorităţile publice, potrivit competenţelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice şi asupra problemelor de interes personal.

(3). Dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a cetăţenilor sau siguranţa naţională.

(4). Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5). Mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii".

Dreptul la informaţie presupune aptitudinea de a avea acces la date privitoare la aspecte de ordin social – politic, economic, cultural şi ştiinţific.

Autorităţile publice sunt obligate să informeze, **în mod corect**, cetăţenii asupra chestiunilor de interes public.

De asemenea, ele trebuie să informeze cetăţeanul şi cu privire la problemele de ordin personal.

Autorităţile etatice **nu vor furniza informaţii cu caracter secret** şi trebuie să asigure **protecţia cetăţenilor** precum şi **siguranţa naţională.**

Mijloacele de informare publică, indiferent dacă sunt de stat sau private, au îndatorirea de a realiza **o corectă informare a cetăţenilor.**

Pentru realizarea acestui scop nici un mijloc de informare publică, fie de stat, fie privat, nu poate fi supus cenzurii.

Art. 35. – „Dreptul la învăţătură".

„(1). Dreptul la învăţătură este asigurat prin învăţământul general obligatoriu, prin învăţământul liceal şi prin cel profesional, prin învăţământul superior, precum şi prin alte forme de instruire şi de perfecţionare.

(2). Statul asigură, în condiţiile legii, dreptul de a alege limba de educare şi instruire a persoanelor.

(3). Studierea limbii de stat se asigură în instituţiile de învăţământ de toate gradele.

(4). Învăţământul de stat este gratuit.

(5). Instituţiile de învăţământ, inclusiv cele nestatale, se înfiinţează şi îşi desfăşoară activitatea în condiţiile legii.

(6). Instituţiile de învăţământ superior beneficiază de dreptul la autonomie.

(7). Învăţământul liceal, profesional şi cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.

(8). Statul asigură, în condiţiile legii, libertatea învăţământului religios. Învăţământul de stat este laic.

(9). Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinţilor".

Dreptul la învăţătură reprezintă şi o obligaţie (obligaţia de a consacra anumite forme de învăţământ). Este un drept de o complexitate deosebită. El trebuie să asigure, din punct de vedere juridic, şanse egale tuturor subiectelor de drept. Sunt interzise discriminările şi privilegiile în exercitarea acestui drept fundamental.

Formele învăţământului sunt nominalizate în textul constituţional: învăţământul general obligatoriu, învăţământul liceal, învăţământul profesional şi învăţământul superior. Reţinem că Legea fundamentală lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a institui, prin lege, şi alte forme de instruire şi de perfecţionare.

În Republica Moldova limba oficială este limba română, impropriu denumită „limbă moldovenească" (art. 13 din Constituţia Republicii Moldova). Totuşi alin. (2) consacră dreptul de a alege limba în care urmează a se desfăşura procesul de învăţământ. La toate nivelurile de învăţământ, în toate instituţiile de profil **se asigură studierea limbii de stat (alin. 3).**

Precizăm totodată că prin intermediul textului constituţional din art. 35 alin. (2) se realizează, în mod plenar, garantarea dreptului minorităţilor naţionale de a învăţa limba maternă şi, de asemenea, se recunoaşte dreptul acestor persoane de a desfăşura procesul de învăţământ în limba lor maternă.

Constituantul a instruit gratuitatea învăţământului de stat, indiferent de gradul sau nivelul ori în raport de forma de învăţământ (alin. 4).

În alin. (5) s-a prevăzut obligativitatea instituţiilor de învăţământ, inclusiv a celor nestatale, de a se înfiinţa şi de a-şi desfăşura activitatea în condiţiile legii.

De principiu, învăţământul superior realizează în **instituţii de învăţământ**: universităţi, academii, conservatoare, institute. Învăţământul preuniversitar se desfăşoară în **unităţi de învăţământ.** Drept consecinţă credem că dispoziţiile art. 35 alin. (5) se referă – printr-o interpretare în sens larg – nu doar la instituţii de învăţământ ci şi la unităţi de învăţământ.

Pentru unităţile şi respectiv instituţiile de învăţământ „**particulare**" Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova utilizează noţiunea „**nestatale**".

Într-o lucrare anterior publicată [5)] ne exprimăm convingerea că denumirile unităţilor şi instituţiilor de învăţământ, respectiv: **de stat (publice)** şi **particulare (private)** sunt oarecum discutabile,

Iată însă, că Constituantul din Republica Moldova a găsit o rezolvare înlocuind noţiunea de „**particulare**" cu noţiunea „**nestatale**".

Diferenţa terminologică pare lipsită de substanţă şi fără efect. Dar dacă denumirea de „**instituţii particulare**" comporta şi comportă unele discuţii, denumirea de „**instituţii nestatale**" este cu adevărat paradoxală.

Înţelegem că la adoptarea acestei denumiri s-a avut în vederea faptul că instituţiile aşa-zis „particulare" nu fac parte din învăţământul de stat. Totuşi utilizarea denumirii de „**instituţii nestatale**" poate duce cu gândul la faptul că aceste instituţii sunt în afara oricărui control al statului !!! Ceea ce este inadmisibil !!! Deci, era mai corect să se utilizeze denumirea de „instituţii particulare" decât cea existentă azi în

---

[5)] Vasile - Sorin Curpăn – **Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean**, Ediţia I, 2007, pag. 164.

textul constituţional. Vorba moldovenilor între două lucruri rele alegi pe cel mai puţin păgubitor !!!

Autonomia universitară este garantată în cadrul instituţiilor de învăţământ superior. Acest concept înseamnă că fiecare instituţie de învăţământ superior prin forurile sale de conducere (Senatele) adoptă anumite reguli cuprinse de principiu, în **Carta universitară**.

Autonomia universitară presupune totodată abilitatea instituţiei de învăţământ superior ca, în limitele legislaţiei specifice, **să statueze** asupra regulilor: de admitere, de absolvire a fiecărui an de studiu, de absolvire a specializării, de susţinere a examenului de finalizare a studiilor (licenţă), de reexaminare, de trecere a studenţilor, dacă este cazul în anul / anii suplimentari etc.

Constituţia proclamă egalitatea şanselor de accedere în învăţământul de stat, pe criteriul de competenţă, indiferent de nivel.

Este asigurată, libertatea învăţământului religios dar se consacră caracterul laic al învăţământului de stat **(alin. 6 – 8)**.

În alin. (9) este consacrat dreptul prioritar al părinţilor de a alege sfera de instruire a copiilor.

Acest drept subiectiv al părinţilor este prioritar în raport cu cine şi cu ce alt drept ??? Credem că este necesar ca textul constituţional să fie interpretat în sens larg deoarece în lipsa părinţilor acest drept subiectiv trebuie să revină tutorilor sau altor persoane în grija cărora se află minorii.

Art. 36. – „Dreptul la ocrotirea sănătăţii".

„(1). Dreptul la ocrotirea sănătăţii este garantat.

(2). Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit.

(3). Structura sistemului naţional de ocrotire a sănătăţii şi mijloacele de protecţie a sănătăţii fizice şi mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice".

Pactul internaţional relativ la drepturile economice, sociale şi culturale prevede **dreptul persoanei la sănătate fizică şi mentală** precum şi **dreptul persoanei la asigurări sociale.**

În Constituţia Republicii Moldova dreptul la ocrotirea sănătăţii este **garantat**.

Finalitatea acestui drept fundamental constă în asigurarea condiţiilor optime pentru ca cetăţeanul să beneficieze de toate aptitudinile şi capacităţile sale pentru a putea desfăşura o activitate utilă şi pentru a putea participa la activităţile cu caracter politic, cultural, social şi economic.

Legislaţia Republicii Moldova dezvoltă în mod organic aceste prevederi constituţionale dar, din păcate, de multe ori între starea de drept şi realitatea obiectivă se constată discrepanţe considerabil de frapante !!!

Se instituie obligaţia cu caracter constituţional a statului de a asigura profilaxia şi tratamentul maladiilor epidemice sau a celor profesionale; trebuie să se asigure igiena şi sănătatea publică.

Legiuitorul ordinar a reglementat sistemul de asigurări sociale precum şi controlul exercitării profesiunilor medicale şi a activităţilor paramedicale.

Art. 37. – „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos”.

„(1). Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viaţă şi sănătate, precum şi la produse alimentare şi obiecte de uz casnic inofensive.

(2). Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber şi la răspândirea informaţiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condiţiile de viaţă şi de muncă, la calitatea produselor alimentare şi a obiectelor de uz casnic.

(3). Tăinuirea sau falsificarea informaţiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătăţii oamenilor se interzice prin lege.

(4). Persoanele fizice şi juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătăţii şi avutului unei persoane ca urmare a unor contravenţii ecologice".

Dreptul al un mediu înconjurător sănătos este organic legat de dreptul la ocrotirea sănătăţii.

De principiu, se recunoaşte oricărei persoane fizice dreptul la un mediu înconjurător sănătos, nepoluat.

Proclamarea acestui principiu – deziderat denotă îndatorirea constituţională a statului de asigura cadrul legislativ în vederea exercitării acestui drept. Aşadar autoritatea deliberativ – legislativă trebuie să adopte legi pentru asigurarea echilibrului ecologic.

Evident, toate subiectele de drept, persoane fizice şi persoane juridice, au obligaţia de a proteja şi de participa, în mod activ, la ameliorarea mediului ambiant.

Fără un echilibru ecologic mediul înconjurător este afectat negativ, fapt ce se răsfrânge asupra sănătăţii şi a calităţii vieţii persoanelor fizice.

Art. 38. – „Dreptul de vot şi dreptul de a fi ales".

„(1). Voinţa poporului constituie baza puterii de stat. Această voinţă se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

(2). Cetăţenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv, excepţie făcând cei puşi sub interdicţie în modul stabilit de lege.

(3). Dreptul de a fi aleşi le este garantat cetăţenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condiţiile legii".

Dreptul de vot este **un drept electoral.**

Dreptul de vot este **universal, egal, direct, secret** şi **liber exprimat.**

Este **universal** pentru că cetăţenii Republicii Moldova au dreptul de a vota.

Pentru a vota o persoană fizică trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiţii:

*. să fie cetăţean al Republicii Moldova;

*. să aibă vârsta de cel puţin 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor, inclusiv;

*. să fie în deplinătatea facultăţilor mintale;

*. să aibă aptitudinea morală de a vota.

Ultimele două condiţii comportă anumite discuţii. Astfel, nu se acordă drept de vot debililor şi alienaţilor mintali dacă au fost puşi sub interdicţie prin hotărâre judecătorească definitivă.

De asemenea, nu au aptitudinea morală de a vota persoanele fizice condamnate prin hotărâre judecătorească penală, rămasă definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Persoanele fizice reţinute sau arestate preventiv au dreptul de a vota întrucât beneficiază de prezumţia de nevinovăţie.

Votul este egal – ceea ce reprezintă materializarea în domeniul electoral a principiului egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor Republicii Moldova. Fiecare cetăţean beneficiază de capacitatea de a exprima **un vot singular** pentru alegerea **unei autorităţi publice**.

Votul este direct în sensul că cetăţenii moldoveni îşi exprimă nemijlocit şi personal acordul sau, după caz, dezacordul cu privire la chestiunea supusă votului.

Votul este secret – ceea ce implică secretizarea manifestării libere a voinţei cetăţenilor Republicii Moldova. Buletinele de vot sunt de aceeaşi formă şi nu prezintă particularităţi ori semne specifice.

Votul este liber exprimat ceea ce înseamnă că cetăţenii moldoveni au prerogativa de participa sau nu la alegeri.

De asemenea, cetăţenii Republicii Moldova dacă participă la alegeri au prerogativa de a-şi manifesta liber şi neîngrădit opţiunea în favoarea unei formaţiuni sau altei formaţiuni politice, în favoarea unuia sau a altuia dintre candidaţii în alegeri.

Dreptul de a fi ales este tot **un drept electoral**. El presupune existenţa dreptului de vot.

Au dreptul de a fi aleşi cetăţenii Republicii Moldova care au drept de vot, în condiţiile prevăzute de lege.

Art. 39. – „Dreptul la administrare".

„(1). Cetăţenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum şi prin reprezentanţii lor.

(2). Oricărui cetăţean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcţie publică".

Articolul supus analizei consacră dreptul cetăţenilor Republicii Moldova de a participa **direct** sau prin **reprezentanţi** la luarea deciziilor politico-etatice.

Alin. (1) prevede acest drept subiectiv fundamental.

Alin. (2) al articolului proclamă dreptul fiecărui cetăţean de a avea acces la o funcţie publică, potrivit dispoziţiilor legale.

Spre deosebire de Constituţia României [art. 37 coroborat cu art. 16 alin. (3) şi art. 40], Constituţia Republicii Moldova nu prevede nici o limitare pentru ocuparea unei funcţii publice eligibile. Totuşi Legiuitorul ordinar are posibilitatea de a institui condiţii sau criterii pentru cetăţenii moldoveni care doresc să acceadă la o funcţie publică.

Surprinde însă lejeritatea cu care Legiuitorul Constituant a înţeles să trateze aceste chestiuni. Nu au fost instituite criterii

de: domiciliu, vârstă etc. care să fie prevăzute în Constituţia ţării. Coroborând art. 38 alin. (3) cu art. 39 alin. (2) – dreptul de a fi ales şi dreptul de administrare – reţinem că, la nivel constituţional cel puţin, exercitarea acestor drepturi este facilă, permisivă.

Art. 40. – „Libertatea întrunirilor".

„Mitingurile, demonstraţiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere şi se pot organiza şi desfăşura numai în mod paşnic, fără nici un fel de arme."

În cadrul acestui articol Legiuitorul Constituant a prevăzut libertatea cetăţenilor Republicii Moldova de a se întruni.

Constatăm că **art. 40 din Constituţia Republicii Moldova** este aproape identic cu **art. 36 din Constituţia României din 1991 / art. 39 din Constituţia României în anul 2003**.

Practic, în enumerarea formelor de materializare a întrunirilor în Constituţia Republicii Moldova a mai fost introdusă o formă nouă: **manifestările**. În rest textul coincide fiind preluat din Constituţia patriei – mamă, România.

Textul este descriptiv; el enumeră mai multe forme de materializare a întrunirilor, cu caracter exemplificativ. Se precizează că diferitele şi diversele moduri de întrunire sunt libere.

Acestei libertăţi, firesc, i-au fost adăugate şi anumite limitări: desfăşurarea întrunirilor într-un mod paşnic; participanţii la diferitele întruniri să nu poarte arme albe sau arme de foc.

Textul constituţional atât prevede dar credem că este că este necesar să fie explicate două chestiuni: noţiunea de „**întrunire**" şi **categoriile de întruniri.**

Evident, noţiunea de „**întrunire**" nu poate fi explicată prin indicarea unor forme ale sale, aşa cum se prevede în Constituţie.

„**Întrunirea**” – reprezintă o grupare de persoane fizice relativ organizată şi având un caracter temporar. Participanţii trebuie să manifeste un scop comun.

În doctrina Dreptului Constituţional se discută asupra deosebirilor dintre **libertatea întrunirilor** şi **dreptul de asociere**. Dar, deosebirea dintre cele două forme de agregare (**întrunirea** respectiv **asocierea**) este atât de mare încât este de prisos orice comentariu.

Întrunirile pot avea, după caz, **caracter public** sau **caracter privat**.

Considerăm că textul constituţional se referă exclusiv la **întrunirile cu caracter public**. Cum este şi firesc, întrunirile cu caracter privat nu interesează în mod deosebit pe Legiuitorul Constituant.

Art. 41. – „Libertatea partidelor şi a altor organizaţii social – politice”.

„(1). Cetăţenii se pot asocia liber şi în alte organizaţii social-politice. Ele contribuie la definirea şi la exprimarea voinţei politice a cetăţenilor şi, în condiţiile legii, participa la alegeri.

(2). Partidele şi alte organizaţii social-politice sunt egale în faţa legii.

(3). Statul asigură respectarea drepturilor şi intereselor legitime ale partidelor şi ale altor organizaţii social-politice.

(4). Partidele şi alte organizaţii social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranităţii şi independenţei, a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova sunt neconstituţionale.

(5). Asociaţiile secrete sunt interzise.

(6). Activitatea partidelor constituie din cetăţeni străini este interzisă.

(7). Funcţiile publice ai căror titulari nu pot face din partide se stabilesc prin lege organică.

Art. 41 din Constituţia Republicii Moldova se referă la **dreptul de asociere**. Acest text constituţional se referă la asociaţiile fără scop patrimonial, cu prioritate la partidele politice şi la alte organizaţii social – politice. Scopul acestora se circumscrie politicii şi altor domenii ale vieţii sociale intim legate de politică.

Legiuitorul Constituant nominalizează formele de asociere: partidele politice şi organizaţiile social – politice.

Evident şi partidele politice sunt organizaţii social – politice dar datorită rolului lor deosebit în viaţa publică a ţării au fost menţionate distinct.

Sintagma „organizaţii social – politice" desemnează – credem noi acele organizaţii care au un scop politic.

Legiuitorul Constituant a proclamat egalitatea tuturor asociaţiilor fără scop patrimonial care au legătură cu viaţa politică. Garantarea acestui deziderat se realizează prin reprezentarea drepturilor şi intereselor legitime ale partidelor şi ale altor organizaţii social – politice.

Partidele sau organizaţiile social – politice care nesocotesc principiile constituţionale, care militează contra pluralismului politic, a principiilor Statului de Drept, a suveranităţii şi independenţei (de ce este nominalizată dacă **independenţa** alături de **supremaţie** formează conţinutul suveranităţii ??), a integrităţii teritoriale a statului moldovean sunt declarate neconstituţionale.

Totuşi în Republica Moldova nici un partid politic nu a fost declarat neconstituţional deşi manifestări contra integrităţii teritoriale a ţării realizate cu caracter programat, au existat !!! Dezmembrarea teritoriului republicii, acordarea de statute speciale Găgăuziei şi Transnistriei evidenţiază afirmaţia noastră !!!

Legiuitorul Constituant a interzis asociaţiile cu caracter secret.

Aceasta deoarece organizaţiile sau asociaţiile cu caracter secret nu dau publicităţii platformele lor politice sau scopurile reale ale fiinţării lor. Ele, de regulă, militează împotriva Statului de Drept, a pluralismului politic şi din acest motiv nu se înregistrează în mod legal sau se înregistrează cu scopuri fictive. Se porneşte de la ideea că într-un stat democratic nici o asociaţie care respectă valorile constituţionale nu are motiv să funcţioneze clandestin.

Pe bună dreptate sunt excluşi de la calitatea potenţială de membri ai unui partid politic unele categorii de funcţionari publici.

Constituţia prevede că aceste categorii de funcţionari publici **se stabilesc prin lege organică**.

Credem că firesc ar fi fost ca Legiuitorul Constituant să nominalizeze categoriile de funcţionari publici care nu pot face parte din partidele politice. În acest mod nu s-ar fi lăsat la îndemâna şi capriciile Legiuitorului ordinar stabilirea acestei importante excepţii de la regulă.

În opinia noastră trebuie să fie excluşi de la calitatea potenţială de membri ai unui partid politic următoarele categorii de demnitari şi de funcţionari publici: **judecătorii Curţii Constituţionale, judecătorii, procurorii, membri forţelor armate naţionale** şi **poliţiştii, personalul radioului public şi al televiziunii publice, diplomaţii de carieră, membrii serviciilor de securitate**.

Aceşti demnitari şi funcţionari publici nu pot reprezenta interesele unui partid politic. Ei servesc naţiunea română, din „Republica Moldova”, în ansamblu. Pe de altă parte numirea unor astfel de demnitari şi funcţionari publici nu trebuie să fie condiţionată sau grevată de calitatea de membru al unui partid politic.

În sfârşit, Legiuitorul Constituant interzice, activitatea partidelor constituite din cetăţeni străini. Aşa fiind, pot fi membri ai partidelor politice **cetăţeni ai Republicii Moldova bipartizi sau multipartizi (care posedă şi cetăţenia unui alt stat sau care posedă pe lângă cetăţenia Republicii Moldova şi cetăţenia mai multor state străine).**

Este o prevedere normală întrucât exclusiv cetăţenii statului pot şi trebuie să participe la îndeplinirea obiectivelor politice, cu excluderea cetăţenilor străini şi a apatrizilor.

Art. 42. – „Dreptul de a întemeia şi de a se afilia la sindicate".

„(1). Orice salariat are dreptul de a întemeia şi de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

(2). Sindicatele se constituie şi îşi desfăşoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condiţiile legii. Ele contribuie la apărarea intereselor profesionale, economice şi sociale ale salariaţilor".

Şi acest drept fundamental se referă la asociaţii fără scop patrimonial numai că, de această dată, textul se referă exclusiv la organizaţiile sindicale.

Statul garantează fiecărui salariat dreptul de a înfiinţa – împreună cu alţi salariaţi – respectiv dreptul de a se afilia la sindicate. Scopul înfiinţării sau al afilierii la sindicate îl reprezintă apărarea interesului sau a intereselor salariatului / salariaţilor.

Aceste interese sunt preponderent cu caracter economic dar nu sunt excluse şi interese din alte domenii ale vieţii sociale: formare continuă şi perfecţionare, culturale, sportive ş.a.

Desigur, formularea din text trebuie interpretată în sens larg. Prin noţiunea de **interese** se înţeleg **atât drepturile subiective** cât şi **interesele legitime ale salariaţilor**. Această

concluzie rezultă, fără echivoc, din formularea textului. Dacă sunt apărate interesele salariaţilor – şi aici ne referim la simplele interese legitime – cu atât mai mult trebuiesc apărate drepturile subiective ale acestora.

Statul recunoaşte activitatea sindicală **dar constituirea** sindicatelor, a organizaţiilor sindicale, în genere, şi **desfăşurarea activităţii** acestora trebuie să se realizeze potrivit statutelor proprii, **în condiţiile prevăzute de lege.** Pentru a fi legal constituit şi pentru a funcţiona legal un sindicat trebuie să respecte dispoziţiile legale pe toată perioada de existenţă a acestuia.

Legiuitorul Constituant nu a menţionat şi domeniile de activitate unde nu se pot înfiinţa organizaţii sindicale.

În aceste condiţii revine Legiuitorului ordinar îndatorirea de a nominaliza aceste domenii.

Art. 43. – „Dreptul la muncă şi la protecţia muncii".

„(1). Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la protecţia împotriva şomajului.

(2). Salariaţii au dreptul la protecţia muncii. Măsurile de protecţie privesc securitatea şi igiena muncii, regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiţii grele, precum şi alte situaţii specifice.

(3). Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

(4). Dreptul la negocieri în materie de muncă şi caracterul obligatoriu al convenţiilor colective sunt garantate."

Dreptul la muncă reprezintă unul dintre cele mai naturale drepturi ale omului. Este un drept fundamental cu caracter imprescriptibil. Acest drept nu poate fi îngrădit deoarece prin

exercitarea sa omul îşi procură cele necesare traiului (desigur îi exceptăm pe marii capitalişti care dispun de averi fabuloase).

Dreptul la muncă implică alegerea liberă a profesiunii şi alegerea liberă a locului de muncă. Aceste alegeri sunt determinate de stările vocaţionale şi de aptitudinile celor ce doresc să se angajeze şi se concretizează prin aplicarea principiului competenţei profesionale la angajare.

Dreptul la protecţia socială a muncii include: securitatea şi igiena muncii; regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor; instituirea salariului minim pe economie; repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit şi prestarea muncii în condiţii grele (deosebite).

Durata normală a zilei de lucru este de cel mult 8 ore, atât timp cât în mod expres se prevede în Constituţie că durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

Desigur, durata zilei de lucru poate varia dar în medie, adică în ansamblu, ea trebuie să fie de 8 ore.

Statul garantează dreptul la negocieri în materie de muncă precum şi caracterul obligatoriu al convenţiilor (contractelor) colective de muncă. Reţinem totodată, Legiuitorul Constituant nu a precizat în textul constituţional că **la muncă egală, femeile au un salariu egal cu bărbaţii**. Dar acest aspect rezultă implicit din poziţia de egalitate a tuturor cetăţenilor Republicii Moldova, indiferent de sex. Totuşi egalitatea salarizării femeilor şi a bărbaţilor reprezintă o latură a egalităţii în drepturi a cetăţenilor şi de aceea ar fi trebuit înserată în textul constituţional, în mod expres !!!

Dreptul la muncă reflectă însăşi personalitatea umană. El trebuie să se exercite în mod liber, fără constrângeri sau servituţi.

Art. 44. – „Interzicerea muncii forţate".

„(1). Munca forţată este interzisă.

(2). Nu constituie muncă forţată:

a). serviciul cu caracter militar sau activităţile desfăşurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu;

b). munca unei persoane condamnate, prestată în condiţii normale, în perioada de detenţie sau de libertate condiţionată;

c). prestaţiile impuse în situaţia creată de calamităţi ori de alt pericol, precum şi cele care fac parte din obligaţiile civile normale, stabilite de lege".

Interzicerea muncii forţate reprezintă **un corolar al dreptului la muncă.** Alegerea profesiunii şi a locului de muncă fiind liberă, în mod firesc, munca forţată este interzisă.

Textul constituţional precizează ce activităţi nu constituie muncă forţată.

Aceste activităţi sunt limitativ menţionate în alin. (2) al articolului. Noi nu vom insista asupra lor deoarece sunt clar conturate şi cert determinate.

Reglementările cu caracter constituţional referitoare la interzicerea muncii forţate sunt, în linii generale, în acord cu prevederile Pactului internaţional relativ la drepturile civile şi politice şi cu legislaţia în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene.

Nici nu se putea altfel deoarece art. 44 nu reprezintă altceva decât reproducerea art. 39 din Constituţia României adoptată în anul 1991, respectiv art. 42 din Constituţia României revizuită prin legea nr. 429 / 2003.

Art. 45. – „Dreptul la grevă".

„(1). Dreptul la grevă este recunoscut. Grevele pot fi declanşate numai în scopul apărării intereselor profesionale cu caracter economic şi social ale salariaţilor.

(2). Legea stabileşte condiţiile de exercitare a dreptului la grevă, precum şi răspunderea pentru declanşarea nelegitimă a grevelor."

Dreptul la grevă constituie un mijloc de presiune utilizat de salariaţi pentru obţinerea unor condiţii superioare de muncă. El se materializează prin încetarea voluntară a muncii de către salariaţii unităţii economice.

Pentru exercitarea dreptului la grevă trebuie ca subiecţii să aibă o calitate specială, circumstanţială - aceea de **salariaţi**.

Exercitarea dreptului la grevă presupune anumite **limite**. Aceasta în sensul că, deşi textul constituţional nu prevede, trebuiesc asigurate serviciile esenţiale pentru societate.

Legiuitorul ordinar trebuie să stabilească şi să nominalizeze serviciile publice esenţiale pentru societate, precum şi categoriile de funcţionari publici cărora nu le este permis să declare grevă.

Tot el trebuie să legifereze în domeniul răspunderii subiectelor de drept pentru declanşarea nelegitimă a grevelor şi – am spune noi – pentru declanşarea grevelor fără asigurarea serviciilor esenţiale pentru societate.

Art. 46. – „Dreptul la proprietate privată şi protecţia acesteia".

„(1). Dreptul la proprietate privată, precum creanţele asupra statului sunt garantate.

(2). Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă şi prealabilă despăgubire.

(3). Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(4). Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracţiuni ori contravenţii pot fi confiscate numai în condiţiile legii.

(5). Dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecţia mediului înconjurător şi asigurarea bunei vecinătăţi, precum şi la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.

(6). Dreptul la moştenire a proprietăţii private este garantat".

În alin. (1) se prevede că dreptul de proprietate privată şi creanţele asupra statului sunt garantate. Desigur, legea este aceea care determină în concret conţinutul şi limitele în care se pot exercita aceste drepturi.

Dreptul de proprietate este un drept fundamental al cetăţeanului moldovean şi al omului în general.

Dreptul de proprietate privată presupune exercitarea dezmembrămintelor sale şi utilizarea tuturor atributelor conferite titularului: **posesia, folosinţa** şi **dispoziţia (materială şi juridică).**

În alin. (2) este instituit principiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică. Exproprierea nu se poate realiza pentru obţinerea sau pentru satisfacerea unor interese private. De asemenea, când se expropriază pentru cauză de utilitate publică se acordă o despăgubire **prealabilă** şi **justă**.

Pentru a proteja patrimoniul subiectelor de drept s-a prevăzut că averea dobândită în mod licit (legal şi legitim) **nu poate fi confiscată.** Constituantul a introdus o prezumţie de excepţie cu prevedere la bunurile fiecărei persoane fizice sau persoane juridice. Această prezumţie se referă la caracterul licit al dobândirii bunurilor din patrimoniu. Este o prezumţie cu caracter relativ, organele abilitate având dreptul de a produce dovada (proba) contrară (alin. 3).

Se precizează că bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracţiuni ori contravenţii pot fi confiscate în condiţiile prevăzute de lege (alin. 3). Este firesc având în vedere că

infracţiunile şi contravenţiile constituie fapte ilicite, cu grad de pericol social.

Dacă nu s-ar proceda la confiscarea acestor bunuri infractorul sau contravenientul şi-ar spori patrimoniul fără o cauză legitimă.

Legiuitorul Constituant impune anumite **limite** în exercitarea dreptului de proprietate privată: respectarea protecţiei mediului, asigurarea bunei vecinătăţi şi alte îndatoriri nenominalizate stabilite în temeiul legii sau în baza cutumei [(art. 46 alin. (5)].

Garantând dreptul de proprietate privată desigur că Legiuitorul Constituant garantează şi **dreptul la moştenire.**

Dreptul la moştenire (succesiune) – este garantat indiferent dacă succesiunea este **legală** sau **testamentară.**

Proclamarea de principiu a garantării dreptului la succesiune implică detalierea chestiunii în cadrul „**Dreptului succesoral**" care cuprinde textele din legislaţia civilă aceea reglementează în detaliu moştenirea şi formele acesteia [alin. (6)].

În opinia noastră, **proprietatea privată trebuie să fie garantată şi ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular**.

Este garantat – în sensul că autorităţile etatice şi orice subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate privată şi să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv.

Garanţia – rezultă din obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor subiectelor de drept de a se abţine de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată şi care aparţine titularului. Este garantat deoarece dreptul de proprietate privată este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiţie **aceleaşi mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate privată este statul, unităţile administrativ –

teritoriale, instituţiile bugetare de stat, regiile autonome sau persoane fizice ori persoane juridice de drept privat.

Aşa se explică de ce Legiuitorul Constituant ar trebui să utilizeze expresia „**indiferent de titular**".

De asemenea, în Constituţia ar trebui prevăzută **interzicerea naţionalizării sau a oricărei alte măsuri de trecere silită în proprietatea publică a unor bunuri pe baza apartenenţei sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor**.

Ar fi o dispoziţie constituţională extrem de generoasă de natură a asigura securitatea circuitului civil general dar, mai ales, de a concretiza principiile democratice ale Statului de Drept. Credem că o asemenea eventuală dispoziţie ar conduce la evitarea, pe viitor, a luării unor măsuri extreme de natură a afecta patrimoniul subiectelor de drept. Ceea ce, de altfel, s-a întâmplat în Republica S.S. Moldovenească după instaurarea regimului comunist sovietic.

În Constituţie ar trebui înserată prevederea potrivit căreia **pentru lucrări de interes general autoritate publică poate folosi subsolul oricărei proprietăţi imobiliare, cu obligaţia de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantaţiilor sau construcţiilor, precum şi pentru alte daune imputabile autorităţii. Despăgubirile menţionate se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergenţă, prin justiţie**. S-ar conferi, în acest fel, dreptul autorităţii publice de a utiliza subsolul oricărei proprietăţi imobiliare. Aceasta numai în ipoteza efectuării unor „**lucrări de interes general**". Pentru eventualele daune (prejudicii) aduse proprietarului, prin efectuarea lucrărilor, autoritatea publică este obligată să îl despăgubească prin echivalent bănesc. Valoarea despăgubirilor, şi în cazul exproprierii pentru cauză de utilitate publică dar şi în cazul efectuării de lucrări de interes general, se stabileşte de autoritatea publică şi de proprietar pe

cale amiabilă. Dacă sunt neînţelegeri proprietarul s-ar putea adresa instanţei de judecată competente.

Ar trebui prevăzută în Constituţie **aptitudinea cetăţenilor străini şi a apatrizilor de a dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condiţiile rezultate din aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană şi din alte tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte, pe bază de reciprocitate, în condiţiile prevăzute prin lege organică, precum şi prin moştenirea legală.**

Art. 47. – „Dreptul la asistenţă şi protecţie socială".

„(1). Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea, lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare.

(2). Cetăţenii au dreptul la asigurare în caz de: şomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrâneţe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistenţă, în urma unor împrejurări independente de voinţa lor".

Acest text consacră obligaţia statului de a asigura cetăţenilor condiţii decente de viaţă. Luarea măsurilor de dezvoltare economică şi de protecţie socială adecvată constituie obligaţii ale statului, de fapt ale autorităţilor publice.

Prin condiţii decente de viaţă se înţelege asigurarea, de principiu, a hranei, îmbrăcămintei, locuinţei şi a îngrijirii medicale corespunzătoare.

Desigur aceasta nu înseamnă că unii cetăţeni au dreptul de a fi asistaţi continuu, fără a depune cel mai mic efort, trăind din subvenţiile asigurate de societate, adică de personale fizice care muncesc.

Aceasta înseamnă că Republica Moldova **este un stat social** dar nu trebuie scăpat din vedere că întreaga economie (infrastructura) acestui stat este de piaţă, aşa încât şi principiile statului liberal, concurenţial se impun a fi reţinute.

Statul social nu înseamnă asigurarea mijloacelor de trai alcoolicilor, vagabonzilor, persoanelor fizice lipsite de voinţă şi de aptitudini.

Acest principiu generos al Constituţiei Republicii Moldova nu trebuie să afecteze persoanele angajate în muncă care poartă „**povara**" pentru asigurarea bunelor condiţii de trai unor persoane fizice din categoriile anterior nominalizate.

Într-adevăr sunt persoane fizice îndreptăţite la satisfacerea acestei obligaţii din partea statului: şomeri, bătrâni, bolnavi. Lor le este destinat ajutorul societăţii.

Se prevede că cetăţenii moldoveni au dreptul la asigurare în caz de şomaj, boală, invaliditate etc.

Aceste drepturi fundamentale ale cetăţenilor implică îndatorirea autorităţilor publice competente de a le satisface, îndeplinindu-le.

Art. 48. – „Familia".

„(1). Familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului.

(2). Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimţită între bărbat şi femeie, pe egalitatea lor în drepturi şi pe dreptul şi îndatorirea părinţilor de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea copiilor.

(3). Condiţiile de încheiere, de desfacere şi de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege.

(4). Copiii sunt obligaţi să aibă grijă de părinţi şi să le acorde ajutor".

Căsătoria este liber consimţită. Bărbatul şi femeia au dreptul fundamental de a se căsători, de la vârsta prevăzută în dispoziţiile legale.

Căsătoria se întemeiază pe **egalitatea dintre soţi** care reprezintă o situaţie particulară a principiului egalităţii tuturor cetăţenilor Republicii Moldova.

Soţii, în egală măsură, au dreptul şi obligaţia de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea (învăţătura) copiilor. Acest drept / obligaţie se concretizează atât în raport cu copiii rezultaţi din căsătorie cât şi în raport cu copiii rezultaţi din afara căsătoriei. **Egalitatea în drepturi a celor două categorii de copii (din căsătorie respectiv din afara căsătoriei) ar trebui să devină un principiu explicit formulat în Constituţia Republicii Moldova.**

Legislaţia civilă (Codul Familiei) reglementează în amănunt condiţiile de încheiere, de desfacere şi de nulitate a căsătoriei. Din acest motiv Legiuitorul Constituant face trimitere la lege cu privire la aceste aspecte.

Este înserată obligaţia copiilor de a avea grijă de părinţii lor şi de a le acorda ajutor. Este vorba de susţinerea morală şi materială a părinţilor de către copii.

Cu privire la susţinerea materială câteva precizări credem că sunt utile. **Părinţii trebuie să se afle în stare de nevoie** pentru a beneficia de ajutorul material al copiilor lor (majori, desigur). Această stare de nevoie nu se prezumă, ea trebuie dovedită.

Descendenţii de gradul I – **copii majori** – au obligaţia de ajutorare a părinţilor aflaţi în nevoie fără a neglija întreţinerea datorată propriilor lor copii minori sau majori aflaţi în continuare de studii. De asemenea, nu trebuie neglijată obligaţia de ajutorare reciprocă a soţilor pe parcursul căsătoriei.

Proclamaţia din alin. (1) al articolului supus analizei nu comportă comentarii. Este apropiată ideologiei socialismului sovietic totalitar.

Art. 49. – „Protecţia familiei şi a copiilor orfani”.

„(1). Statul facilitează, prin măsuri economice şi prin alte măsuri, formarea familiei şi îndeplinirea obligaţiilor ce îi revin.

(2). Statul ocroteşte maternitatea, copiii şi tinerii, stimulând dezvoltarea instituţiilor necesare.

(3). Toate preocupările privind întreţinerea, instruirea şi educaţia copiilor orfani şi a celor lipsiţi de ocrotirea părinţilor revin statului şi societăţii. Statul stimulează şi sprijină activitatea de binefacere faţă de aceşti copii”.

Acest text constituţional proclamă obligaţia statului de a sprijini prin diverse măsuri, în special cu caracter economic, căsătoria tinerilor (formarea familiei) şi procrearea, naşterea de descendenţi în cadrul familiei, creşterea şi educarea tinerelor generaţii în sânul familiilor.

Statul se obligă la crearea unor instituţii etatice prin intermediul cărora să fie ocrotită maternitatea şi să asigure ocrotirea copiilor şi a tinerilor.

În privinţa copiilor orfani se menţionează că instruirea şi educaţia acestora precum şi a copiilor lipsiţi – din diferite motive – de ocrotirea părinţilor reprezintă o obligaţie, care revine statului şi societăţii, în ansamblu.

Dispoziţia din alin. (3) este necesară în scopul ocrotirii acestor categorii de minori.

Art. 50. – „Ocrotirea mamei, copiilor şi a tinerilor”.

„(1). Mama şi copilul au dreptul la ajutor şi ocrotire specială. Toţi copiii, inclusiv cei născuţi în afara căsătoriei, se bucură de aceeaşi ocrotire socială.

(2). Copiii şi tinerii se bucură de un regim special de asistenţă în realizarea drepturilor lor.

(3). Statul acordă alocaţiile necesare pentru copii şi ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori handicapaţi. Alte forme de asistenţă socială pentru copii şi tineri se stabilesc prin lege.

(4). Exploatarea minorilor, folosirea lor în activităţi care le-ar dăuna sănătăţii, moralităţii sau care le-ar pune în primejdie viaţa ori dezvoltarea morală sunt interzise.

(5). Autorităţile publice asigură condiţii pentru participarea liberă a tinerilor la viaţa socială, economică, culturală şi sportivă a ţării".

Constituţia garantează acestor categorii de persoane fizice un **regim special de protecţie si de asistenţă**.

Mama şi copilul beneficiază de ocrotire specială şi de ajutor din partea societăţii.

Din nefericire, **Legiuitorul Constituant nu a prevăzut o limită de vârstă sub care minorii să nu poată fi angajaţi ca salariaţi**. Chiar dacă în **dreptul obiectiv (pozitiv)** există o astfel de prevedere, considerăm că era imperios necesar ca această reglementare să capete un caracter constituţional.

Sunt precizate măsurile adoptate dar şi obligaţiile care revin statului: acordarea de ajutoare, alocaţii etc. Legiuitorul ordinar poate stabili şi alte forme de sprijin pentru copii şi tineri.

Se interzice exploatarea minorilor precum şi folosirea acestora la activităţi care le-ar dăuna sănătăţii sau moralităţii ori le-ar pune în pericol viaţa sau normala dezvoltare fizică şi psihică.

Statul este dator să protejeze şi să încurajeze participarea tinerilor la activităţile din toate domeniile sociale.

Art. 51. – „Protecţia persoanelor handicapate”.

„(1). Persoanele handicapate beneficiază de o protecţie specială din partea întregii societăţi. Statul asigură pentru ele condiţii normale de tratament, de readaptare, de învăţământ, de instruire şi de integrare socială.

(2). Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forţat, decât în cazurile prevăzute de lege.”

Acest drept fundamental se referă la persoanele fizice cu dizabilităţi, defavorizate fizic sau psihic. Aceste persoane fizice au dreptul de a beneficia de protecţie specială. Obligaţia corelativă cu caracter constituţional, fundamental, revine autorităţilor şi instituţiilor publice competente.

Cu excepţia cazurilor prevăzute de legislaţie nici o persoană fizică nu poate fi supusă unui tratament medical forţat. Este o prevedere menită a garanta realizarea curelor exclusiv cu consimţământul prealabil al persoanei şi pentru a se evita tratamentele şi intervenţiile chirurgicale experimentale.

Art. 52. – „Dreptul de petiţionare”.

„(1). Cetăţenii au dreptul să se adreseze autorităţilor publice prin petiţii formulate numai în numele semnatarilor.

(2). Organizaţiile legal constituite au dreptul să adreseze petiţii exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă”.

Dreptul de petiţionare constituie un drept subiectiv garanţie pentru cetăţenii Republicii Moldova.

Au dreptul de a petiţiona cetăţenii moldoveni şi persoanele juridice legal constituite pe teritoriul Republicii Moldova.

Persoanele fizice trebuie să semneze petiţiile formulate către autorităţile publice; persoanele juridice pot adresa petiţii – prin reprezentanţii lor legali – exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Pentru a se asigura în mod efectiv dreptul de petiţionare Legiuitorul Constituant ar fi trebuit să prevadă scutirea de taxă a petiţiilor.

La orice petiţie adresată fiecare autoritate publică trebuie să răspundă. Condiţiile şi termenul pentru trimiterea răspunsului cad în sarcina Legiuitorului ordinar, care reglementează aceste situaţii prin lege.

De asemenea, Legiuitorul ordinar trebuie să reglementeze responsabilităţile care revin funcţionarilor publici pentru încălcarea dispoziţiilor legale privitoare la termenele şi condiţiile în care răspunsul trebuie redactat şi înaintat petentului.

Răspundere trebuie să existe şi pentru funcţionarul public care cu intenţie sau din neglijenţă şi-a îndeplinit necorespunzător îndatoririle de serviciu, fapt ce a determinat exercitarea dreptului de petiţionare de către subiectul de drept nemulţumit.

Art. 53. – „Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică”.

„(1). Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptăţită să obţină recunoaşterea dreptului pretins, anularea actului şi repararea pagubei.

(2). Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârşite în procesele penale de către organele de anchetă şi instanţele judecătoreşti".

Autorităţile publice răspund: **dacă emit un act administrativ care vatămă drepturile unui subiect de drept; dacă nu soluţionează, în termenul prevăzut de lege, o cerere adresată de o persoană** şi **pentru prejudiciile cauzate de erorile judiciare exclusiv în procesele penale**.

Persoana prejudiciată poate solicita: **recunoaşterea dreptului pretins; anularea actului** şi **repararea, adică acoperirea, prejudiciului.**

Cetăţeanul trebuie să justifice dreptul solicitat (drept subiectiv, evident) şi să producă actul, emis de autoritatea publică, generator de prejudicii.

Cu privire la răspunderea pentru erorile judiciare ea se circumscrie doar proceselor penale.

Credem că la o eventuală modificare a Constituţiei ar fi necesară revizuirea textului în sensul că este necesar ca statul să răspundă pentru erorile judiciare săvârşite în orice fel de procese: penale, civile, administrative.

Dacă se constată eroarea judiciară statul îl despăgubeşte pe cel vătămat.

Răspunderea judecătorilor şi a procurorilor ar trebui să fie angajată dacă aceştia şi-au exercitat atribuţiile specifice funcţiei fie **cu rea-credinţă**, fie **cu gravă neglijenţă.**

Judecătorii şi / sau procurorii trebuie să răspundă patrimonial faţă de stat deoarece statul se subrogă în locul şi în dreptul celui vătămat şi care a fost despăgubit.

Art. 54. – „Restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi”.

„(1). În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi cetăţeanului.

(2). Exerciţiul drepturilor şi libertăţilor nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internaţional şi sunt necesare în interesele securităţii naţionale, integrităţii teritoriale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă şi infracţiunilor, protejării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane, împiedicării divulgării informaţiilor confidenţiale sau garantării autorităţii şi imparţialităţii justiţiei.

(3). Prevederile alin. (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20 – 24.

(4). Restrângerea trebuie să fie proporţională cu situaţia care a determinat-o şi nu poate atinge existenţa dreptului sau a libertăţii”.

Limitarea sau restrângerea unor drepturi sau libertăţi trebuie **să fie prevăzută expres de lege (practic, de Legea fundamentală)** şi **să fie realizată în scopul satisfacerii unor interese publice, generale.**

Limitările prevăzute au **un caracter de excepţie.** Situaţiile care impun restrângerea unor drepturi sau a unor libertăţi fundamentale sunt expres nominalizate de Legiuitorul Constituant în alin. (2).

Aceste situaţii, limitativ prevăzute, realizează condiţia legitimării restrângerii dreptului sau a libertăţii fundamentale.

Alin. (4) precizează că ceea ce se restrânge nu este dreptul subiectiv fundamental sau libertatea fundamentală ci **exercitarea acestora**. Restrângerea exercitării dreptului sau a libertăţii **nu pune în discuţie însăşi existenţa acestora**.

Restrângerea drepturilor sau a libertăţilor fundamentale trebuie să aibă **un caracter nediscriminatoriu**.

Legiuitorul Constituant a menţionat expres în alin. (3) din articolul analizat că nu este posibilă restrângerea drepturilor fundamentale proclamate în art. 20 – 24, respectiv: accesul liber la justiţie (art. 20); prezumţia nevinovăţiei (art. 21); neretroactivitatea legii (art. 22); dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle (art. 23) şi dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică (art. 24).

Facem precizarea că art. 22 din Constituţia Republicii Moldova nu se referă la un drept fundamental; neretroactivitatea legii constituie un principiu fundamental de drept care are însă înrâurire asupra drepturilor subiective ale persoanei fizice.

CAP. III.: ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Art. 55. – „Exercitarea drepturilor şi a libertăţilor”.

„Orice persoană îşi exercită drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile altora”.

Se recunoaşte aptitudinea exercitării drepturilor şi a libertăţilor fundamentale dacă acest exerciţiu se realizează cu bună-credinţă.

Buna-credinţă, în această ipoteză, se referă la respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale celorlalte subiecte de drept.

Evident, dacă drepturile şi libertăţile fundamentale ale altor persoane sunt încălcate sau nerecunoscute de o terţă persoană, aceasta înseamnă că respectivul îşi exercită drepturile în mod abuziv. Abuzul de drept nu poate constitui un temei legitim, pentru recunoaşterea încălcării drepturilor (fundamentale sau simple drepturi subiective) altor persoane, fie ele cetăţeni moldoveni, cetăţenii străini sau apatrizi.

Art. 56. – „Devotamentul faţă de ţară”.

„(1). Devotamentul faţă de ţară este sacru.

(2). Cetăţenii cărora le sunt încredinţate funcţii publice, precum şi militării, răspund de îndeplinirea cu credinţă a obligaţiilor ce le revin şi, în cazurile prevăzute de lege, despre jurământul cerul de ea”.

Între cetăţeanul moldovean şi statul moldovenesc există o legătură organică, firească.

Cetăţenii moldoveni fiind născuţi şi crescuţi în mijlocul poporului român din străvechea Basarabie, fiind educaţi în

spiritul cinstirii memoriei străbunilor noştri, fiind conştienţi că aparţin naţiunii noastre române au obligaţia de devotament şi de fidelitate faţă de ţară.

Faţă de care stat au obligaţii de devotament şi de fidelitate ? O întrebare grea care comportă un răspuns nuanţat.

Cetăţenii moldoveni trebuie să fie fideli şi să manifeste devotament în raport cu statul moldovean. Dar dacă autorităţile Republicii Moldova intră în conflict cu România, cetăţenii „moldoveni" trebuie să fie fideli patriei – mamă, România.

Argumente:

*. înaintaşii lor, bunici, părinţi au fost cetăţeni ai Regatului României;

*. comunitatea de limbă, de obiceiuri, de interese, factura psihologică comună a tuturor românilor de la Tisa la Nistru;

*. istoria noastră comună;

*. conştiinţa că „moldovenii" nu constituie un popor sau o naţiune distinctă ci doar o parte componentă a naţiunii române şi poporului român;

*. unitatea indestructibilă politico – geografică a vechii Ţări a Moldovei care constituie o parte componentă a Marii Românii;

*. conştientizarea ideii că numai într-o România unită între vechile sale hotare românii basarabeni pot să-şi făurească un viitor luminos, lipsit de asuprire naţională.

Fidelitatea faţă de ţară, faţă de naţiunea română, faţă de memoria înaintaşilor este sfântă.

Trădarea nu presupune „**denunţarea**" unui sistem social politic; ea implică abdicarea de la sacrul ideal al respectului faţă de neamul românesc şi faţă de mult încercata noastră ţară.

Firesc, cetăţenii care exercită funcţii publice şi militarii trebuie să depună jurământ faţă de Patrie.

Deci, **juridic** devotamentul şi fidelitatea cetăţenilor se cuvine Republicii Moldova iar **moral, efectiv şi legitim**

devotamentul cetăţenilor Republicii Moldova se cuvine României ca fiind Patria comună a tuturor românilor, fie ei moldoveni, munteni, olteni, dobrogeni, transilvăneni etc.

Art. 57. – Apărea patriei.

„(1). Apărarea Patriei este un drept şi o datorie sfântă a fiecărui cetăţean.

(2). Serviciul militar este satisfăcut în cadrul forţelor militare, destinate apărării naţionale, pazei frontierei şi menţinerii ordinii publice, în condiţiile legii".

Îndatorirea de apărare a ţării aparţine tuturor cetăţenilor moldoveni. Prestarea jurământului militar semnifică fidelitate faţă de naţiunea română din Republica Moldova şi obligă la adoptarea unei conduite exemplare.

Art. 58. – Contribuţii financiare.

„(1). Cetăţenii au obligaţia să contribuie, prin impozite şi taxe, la cheltuielile publice.

(2). Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure aşezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3). Orice alte prestaţii sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege".

Textul constituţional precizat instituie obligaţia cetăţenilor Republicii Moldova de a contribui la cheltuielile publice, prin plata de taxe şi impozite. Se instituie o obligaţie şi pentru autorităţile publice concretizată în aşezarea justă, motivată, a sarcinilor fiscale.

Cu excepţia prestaţiilor impuse prin lege, pentru situaţii excepţionale, orice alt tip de prestaţii sunt interzise.

Art. 59. – „Protecţia mediului înconjurător şi ocrotirea monumentelor”.

„Protecţia mediului înconjurător, conservarea şi ocrotirea monumentelor istorice şi culturale constituie o obligaţie a fiecărui cetăţean”.

Textul constituţional se referă explicit la obligaţia cetăţenilor Republicii Moldova de a proteja, conserva şi ocroti mediul înconjurător şi monumentele istorice şi culturale.

În acest mod se asigură standardele de calitate a vieţii şi protejarea sănătăţii cetăţenilor statului şi, totodată, se prezervează istoria şi tradiţiile, amintirea vie a marilor noştri oameni de stat şi de cultură.

Titlul III: Autorităţile publice

Titlul III al Constituţiei Republicii Moldova intitulat „**Autorităţile publice**” este structurat astfel:

Cap. IV. - Parlamentul; Cap. V. – Preşedintele Republicii Moldova; Cap. VI. – Guvernul; Cap. VII. – Raporturile Parlamentului cu Guvernul; Cap. VIII. – Administraţia Publică; Cap. IX. – Autoritatea judecătorească (art. 60 – art. 125).

Vom analiza acest titlu pornind, în primul rând, de la instituţiile şi autorităţile publice supuse analizei.

CAP. I.: PRINCIPIUL SEPARAŢIEI ŞI ECHILIBRULUI PUTERILOR ÎN STAT.

Ca şi Statul, de altfel, **puterea publică** privită ca un raport între guvernanţi şi guvernaţi se află în preocupările filozofilor, juriştilor şi politologilor.

Având în vedere tema lucrării de faţă ne interesează mai puţin dezvoltarea şi afirmarea principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. Ceea ce ne interesează însă este transpunerea acestui principiu în Legea fundamentală a Republicii Moldova, în Constituţia acestui stat.

Constituţia Republicii Moldova a asigurat realizarea fundamentelor Statului de Drept în această ţară.

Art. 6 din Constituţia Republicii Moldova intitulat „**Separaţia şi colaborarea puterilor**” consacră existenţa celor trei puteri – **legislativă**, **executivă** şi **judecătorească** – care sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin. Introducerea acestei norme juridice constituţionale are menirea de a garanta fiinţarea principiului separaţiei şi al echilibrului puterilor în stat în organizarea politico – juridică a Statului moldovenesc contemporan.

Fără îndoială, înserarea în mod expres a acestui principiu în Legea fundamentală împiedică orice „tentativă" de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri" constituite în stat.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că şi forţa de constrângere etatică este, de asemenea, unică. Acest aspect rezultă şi din dispoziţiile art. 2 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova care prevede: „Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituţie".

În consecinţă, autorităţile publice constituite în „puteri" ale statului exercită anumite funcţii cu caracter etatic: **funcţia legislativă, funcţia executivă şi funcţia jurisdicţională**.

Deci, puterea etatică fiind unică şi indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcţii nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficientă separaţia puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noţiunii de „putere" cu cea de „**funcţie**" ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" etatice întâmpină anumite dificultăţi în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituţional este reprezentat de relaţia dintre „majoritatea politică" şi „minoritatea politică", sau altfel spus de corelaţia dintre „putere", în sensul de guvernanţi; şi „opoziţie".

De principiu, partidul sau coaliţia de partide care a câştigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează şi guvernul.

În aceste condiţii, guvernul fiind o emanaţie a majorităţii parlamentare este greu de acceptat o separaţie între legislativ şi executiv. Mai curând „separaţia" se manifestă între guvernanţi şi opoziţia parlamentară.

Principiul constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor nu-şi pierde importanţa, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai apreciază în doctrină că între legislativ şi executiv nu poate exista echilibru şi cu atât mai puţin separaţie, deoarece autorităţile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare.

Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul" normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăşi Legiuitorul Constituant care a precizat (sau a tranşat !!) în art. 60 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul **este organul reprezentativ suprem** al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului."

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privinţa reprezentativităţii „poporului moldovean" iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcţii distincte în stat. Aceasta nu înseamnă că înţelegem să diminuăm în vreun fel rolul şi locul autorităţii deliberativ – legislative în cadrul Republicii Moldova.

Cel mai pregnant separaţia puterilor se identifică, dacă ne raportăm la Parlament, în relaţia cu Autoritatea judecătorească.

Deşi dispune de mijloace de control multiple autoritatea legiuitoare nu poate fi „supremă" în raport cu instanţele judecătoreşti, acestea din urmă fiind independente.

Faptul că Parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relaţie dependenţă deoarece legile sunt general – obligatorii având incidenţă asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorităţii deliberativ – legislative.

*

* *

Nu este locul de a detalia pârghiile şi mecanismul de control de care dispun autorităţile publice constituite de stat. Trebuie însă remarcat că principiul separaţiei şi echilibrului puterilor, expus prevăzut în Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, şi mai rău, o „lozincă".

*

* *

În doctrina de drept constituţional se apreciază că puterea publică (conferită autorităţilor publice), prin intermediul căreia se exteriorizează voinţă Statului **este o putere politică**.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanţat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcţia sa jurisdicţională o putere politică ?

Vrând, nevrând puterea judecătorească exercită **o funcţie publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare.

Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorităţii parlamentare, instanţele judecătoreşti fiind „obligate" să aplice aceste legi, desfăşoară o funcţie publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formaţiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea aşa-zis „**politică**” a autorităţii judecătoreşti nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea, deliberativ – legislativă sau de autoritatea executivă a statului.

Poate din această cauză Montesquieu, „creatorul” [6)] teoriei separaţiei puterilor etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă” într-o anumită măsură.

Nefiind părtaşă la realizarea „jocurilor politice”, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viaţa politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuţii sporite prin contrabalansarea „**democraţiei politice**” a majorităţii parlamentare şi implicit a autorităţii guvernamental – executive prin intermediul „**democraţiei juridice**” specifică **Statului de Drept**.

Aceasta reprezintă revanşa puterii judecătoreşti deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie cheia de boltă a întregului edificiu al Statului de Drept.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituţie „Republica Moldova este un stat de drept...”, Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democraţiei juridice” alături de democraţia politică majoritară de factură parlamentară.

Din acest punct al raţionamentului rezultă, în mod logic, o teză de care politicienii – în ansamblu şi de pe orice meridian – se tem: posibilitatea realizării unui guvernământ al autorităţii judecătoreşti sau, mai corect, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

[6)] Separaţia puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

De aici construcţia devine apocaliptică: decăderea politicii, supremaţia Dreptului, înglobarea ştiinţelor politice în Dreptul Public şi mai ales posibilitatea „confiscării" locului şi rolului jucat de politicieni de către juriştii publicişti (specializaţi în Dreptul Public).

Efectul acceptării democraţiei juridice, a principiilor Statului de Drept de către Adunarea Constituantă este reprezentat, în mod indubitabil, de apariţia în „peisajul" constituţional moldovenesc a Curţii Constituţionale.

Această instituţie nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă şi nici în puterea judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice cu dispoziţiile constituţionale şi având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituţională, Curtea Constituţională este un legislator negativ. În consecinţă, ea invalidează voinţa democraţiei politice majoritare instituind o democraţie juridică.

Dar Curtea Constituţională nu este parte componentă a autorităţii judecătoreşti !!! Având dublă natură, atât politică cât şi juridică, această autoritate dă o grea lovitură principiului clasic al separaţiei şi echilibrului puterilor constituie în stat.

Instituirea Curţii Constituţionale în Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene, inclusiv România, reprezintă, în opinia noastră, neîncrederea Legiuitorul Constituant în instanţele judecătoreşti de drept comun şi în mod deosebit în instanţa supremă – Curtea Supremă de Justiţie.

Curtea Constituţională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât şi cu autoritatea judecătorească.

Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv) şi statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituţionalităţii normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituţională de autoritatea judecătorească. Chiar şi modul de organizare şi funcţionare a Curţii Constituţionale este propriu puterii judecătoreşti. Dar, Curtea Constituţională deşi nu legiferează pronunţă decizii care au efecte erga omnes fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curţii Constituţionale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului moldovean şi în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autorităţile etatice.

Caracterele deciziilor Curţii Constituţionale apropie această instituţie de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instituţiile de drept comun nu au posibilitatea „participării" la jocul politic.

Contraponderea democraţiei politice – concretizată în democraţia juridică nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**" judecătorilor Curţii Constituţionale.

Exclusiv judecătorii Curţii Constituţionale, în calitatea lor de apărători ai Constituţiei Republicii Moldova, pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislaţiei.

Pentru ceilalţi judecători actul normativ – juridic, în vigoare, nu este nici rău, nici bun – **este LEGE**, cât timp nu s-a constatat neconstituţionalitatea sa.

*

* *

Cu sinceritate credem că fundamentarea şi edificarea Curţii Constituţionale a fost şi este de natură a schimba modul tradiţional de înţelegere şi de interpretare a principiului juridic, politic şi constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în statul moldovenesc contemporan.

*
* *

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanţelor ordinare de a efectua controlul constituţionalităţii legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorităţii) judecătoreşti. Dimpotrivă, justiţia constituţională fiind o jurisdicţie specială, având ca obiect asigurarea conformităţii Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituţie, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituţională constituie o „**putere**" independentă în statul moldovenesc, distinctă de celelalte trei „**clasice**" puteri constituite şi fundamentate pe temeiul principiului separaţiei şi echilibrului puterilor publice.

CAP. II.: AUTORITATEA DELIBERATIV-LEGISLATIVĂ. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA.

În cadrul Titlului III din Constituţia Republicii Moldova cap. IV este consacrat reglementării Parlamentului (art. 60 - art. 76). Acest capitol cuprinde secţiunea 1 - „Organizare şi funcţionare"; secţiunea a 2-a - „Statutul deputaţilor" şi secţiunea a 3-a - „Legiferarea".

Conform dispoziţiilor constituţionale parlamentul nou ales se întruneşte la convocarea Preşedintelui Republicii Moldova în termen de cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63, alin. (2) din Constituţie].

Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat de către cetăţenii, cu drept de vot, ai Republicii Moldova.

Parlamentul Republicii Moldova este unicameral fiind compus din 101 deputaţi. În legătură cu structura Parlamentului Republicii Moldova se constată că aceasta este unicamerală.

Constituantul „moldovean" ar putea pe viitor îmbrăţişa ideea tradiţională consacrată în România referitoare la alcătuirea autorităţii deliberativ-legislative. În acest sens nu este exclus ca Parlamentul Republicii Moldova sa aibă pe viitor o structură bicamerală.

În doctrina Dreptului Constituţional a fost acreditată ideea că structura bicamerală a Parlamentului se impune în statele federale. Într-adevăr, în ţările care din punct de vedere a structurii de stat sunt federale (federative), parlamentul federal este alcătuit din **două camere: Camera joasă sau populară** care reprezintă cetăţenii, poporul şi respectiv **Camera superioară sau înaltă** care reprezintă statele federate care alcătuiesc statul federal.

În aceste condiţii s-a considerat că în statele unitare nu se justifică existenţa unui parlament bicameral.

Noi nu dorim să fim partizani bicameralismului sau monocameralismului în Republica Moldova. Trebuie însă să observăm că extinderea frontierelor Uniunii Europene aduce în discuţie o temă rămasă încă nerezolvată, în principiu. Este vorba de constituirea euroregiunilor pe teritoriul statului moldovenesc.

Ar fi de preferat, opinăm noi, ca în Camera Superioară, în Senat, să fie reprezentate regiunile de dezvoltare deja consfinţite sau aflate în stadiul de proiect. Desigur, se impune o diferenţiere accentuată a competenţelor celor două ipotetice Camere în sensul că Senatul ar trebui să devină efectiv o Cameră ponderatoare, de reflecţie, care să cenzureze potenţialul avânt al Camerei inferioare.

În aceste condiţii este evident că, în structura bicamerală, Camera inferioară trebuie să constituie motorul, forţa motrice a întregii activităţi cu caracter legislativ.

În Camera superioară ar putea fi reprezentate şi unităţile administrativ-teritoriale precum şi unităţile teritoriale cu statul special (Găgăuzia şi Transnistria).

În alte condiţii exponenţii curentului monocameralismului au câştig de cauză deoarece existenţa celor două Camere, deşi tradiţional consacrată în patria-mamă, România, este de natură a frâna procesul complex deliberativ-legislativ în mod nejustificat.

În ipoteticul sistem bicameralist ar fi mai puţin importantă realizarea echilibrului prin contrapunerea unei Camere către cealaltă Cameră, cât asigurarea unei reale specializări a fiecăreia dintre Camere, în accelerarea asigurării celebrităţii adoptării legilor.

Potrivit dispoziţiilor art. 60 din Constituţia Republicii Moldova parlamentul este organul reprezentativ suprem al

poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului. Ele este compus din 101 deputaţi.

Sintetizând dispoziţiile Legii fundamentale consacrate analizei Parlamentului Republicii Moldova precizăm următoarele:

Conform dispoziţiilor constituţionale Parlamentul nou ales se întruneşte la convocarea Preşedintelui Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri (art. 63 alin. (2) din Constituţie).

Preşedintele Parlamentului este ales prin vot secret, cu majoritatea voturilor deputaţilor aleşi, pe durata mandatului Parlamentului.

Vicepreşedinţii Parlamentului Republicii Moldova se aleg la propunerea Preşedintelui Parlamentului, cu consultarea fracţiunilor parlamentare.

Este necesar ca fiecare mandat de parlamentar să fie validat. O Comisie specială de validare a mandatelor deputaţilor trebuie aleasă în prima şedinţă şi trebuie să respecte configuraţia politică a Parlamentului.

Parlamentul trebuie să fie legal constituit după validarea a 2/3 din numărul total al mandatelor de deputat.

O consecinţă firească a alegerilor parlamentare o reprezintă constituirea grupurilor parlamentare.

Din nefericire, Constituţia Republicii Moldova nu menţionează aceste aspecte, dar credem că în vederea constituirii grupurilor parlamentare trebuie indicat un număr minim de deputaţi care au candidat în alegerile parlamentare pe listele aceluiaşi partid politic sau pe listele aceleiaşi coaliţii de partide politice.

În Parlament pot fi aleşi şi deputaţi independenţi. Aceşti parlamentari sunt candidaţi independenţi aleşi sau deputaţi deveniţi independenţi ca urmare a părăsirii grupurilor parlamentare.

Este evident că deputaţii unui partid politic sau a unei formaţiuni politice nu pot constitui decât un singur grup parlamentar.

Dacă un partid politic nu are un număr suficient de deputaţi pentru a forma un grup parlamentar, deputaţii se vor afilia la alte grupuri parlamentare constituite.

Alcătuirea şi funcţionarea Parlamentului Republicii Moldova

De la început trebuie să precizăm că art. 62 din Constituţie prevede: „Curtea Constituţională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăşte validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislaţiei electorale".

Considerăm că, potrivit opiniei exprimate în paragrafele anterioare, validarea acestor mandate ar trebui să fie efectuată exclusiv de către o comisie parlamentară pentru a se evita „amestecul" altor autorităţi publice în procedura de alcătuire a Parlamentului Republicii Moldova.

Asupra modului concret de constituire nu pot decide decât deputaţii deoarece Parlamentul reprezintă organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova.

Ori fiind prin excelenţă un organ reprezentativ – cel mai reprezentativ în raport cu toate celelalte autorităţi etatice – firesc este ca deputaţii înşişi să hotărască cu privire la validarea sau invalidarea mandatelor parlamentare.

Parlamentul Republicii Moldova funcţionează pe durata unei legislaturi. Legislatura reprezintă durata mandatului pentru care a fost ales Parlamentul.

Art. 63 alin.(1) din Constituţia Republicii Moldova prevede: „Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani, care

poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă".

Mandatul începe din momentul convocării Parlamentului nou ales de Preşedintele Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63 alin.(2) din Constituţie]. Bineînţeles, deputaţii îşi încep exercitarea mandatului după validare.

Art. 63 alin. (3) din Constituţie prevede că: „Mandatul Parlamentului se prelungeşte până la întrunirea legală a noii componenţe". (teza I).

O altă cauză de încetare a mandatului Parlamentului constă în dizolvarea acestuia. În acest sens, art. 85 alin. (1) şi (2) prevede: „În cazul imposibilităţii formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Preşedintele Republicii Moldova, după consultarea fracţiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură".

În exercitarea mandatului, adică pe parcursul legislaturii Parlamentul Republicii Moldova îşi desfăşoară activitatea în **sesiuni**.

Sesiunile parlamentare sunt ordinare sau extraordinare (speciale).

Potrivit art. 67 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul se întruneşte în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie şi nu poate depăşi sfârşitul lunii iulie. A doua începe în luna septembrie şi nu poate depăşi sfârşitul lunii decembrie".

În alin. (2) al amintitului articol, Constituantul a menţionat: „Parlamentul se întruneşte şi în sesiuni extraordinare sau speciale, la cererea Preşedintelui Republicii

Moldova, a Preşedintelui Parlamentului sau a unei treimi din deputaţi".

Sesiunea extraordinară sau specială implică practic întreruperea vacanţei parlamentare.

Sesiunile ordinare. În cadrul acestor sesiuni Parlamentul este convocat şi îşi desfăşoară activitatea în baza ordinii de zi.

Sesiunile extraordinare sau speciale.

Presupun convocarea Parlamentului în mod excepţional. În consecinţă, Parlamentul trebuie să aprobe, în prealabil, ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale.

Dacă ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale nu este aprobată cu votul majorităţii deputaţilor prezenţi, sesiunea extraordinară sau specială este împiedicată a se desfăşura.

Există posibilitatea **unei convocări de drept a Parlamentului**. Astfel, art. 87 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova prevede: „În caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război şi le aduce neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el **se convoacă de drept** în 24 de ore de la declanşarea agresiunii".

Parlamentul Republicii Moldova îşi desfăşoară activitatea în cadrul **şedinţelor**. Şedinţele se desfăşoară în plenul parlamentului şi sunt, de regulă, publice. Prin hotărârea Parlamentului unele şedinţe pot fi declarate **închise**.

Orice proiect de lege, propunere legislativă sau orice alte chestiuni aflate pe ordinea de zi se dezbat în şedinţele Parlamentului.

Pentru ca o şedinţă în plen să se poată desfăşura este necesar să fie întrunit cvorumul legal. În acest sens art. 74 alin 1 şi 2 prevede: "Legile organice se adoptă **cu votul majorităţii** deputaţilor aleşi după cel puţin două lecturi.

Legile ordinare şi hotărârile se adoptă **cu votul majorităţii** deputaţilor prezenţi".

Funcţiile Parlamentului Republicii Moldova

În doctrina juridică constituţională sunt recunoscute următoarele funcţii ale Parlamentului: funcţia legislativă; stabilirea direcţiilor principale ale activităţii social-economice, culturale, statale şi juridice; alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorităţi statale; controlul parlamentar; conducerea în politica externă şi atribuţiile parlamentului privind organizarea internă şi funcţionarea sa. Dintre toate aceste funcţii noi vom analiza doar **funcţia legislativă** şi din funcţia de control parlamentar vom exemplifica **funcţia de control a activităţii autorităţii executive**.

*. **Funcţia legislativă a Parlamentul Republicii Moldova**.

Legiferarea constă în capacitatea Parlamentul Republicii Moldova de a vota şi adopta legi. Funcţia legislativă rămâne, orice s-ar spune, principala funcţie a acestei autorităţi publice.

În procesul concret de adoptare a legilor intervin şi alte organe aparţinând altor „puteri" constituite în stat. Ne referim, în principal, la Preşedintele Republicii Moldova care realizează promulgarea legilor adoptate de Parlament. Practic, Parlamentul adoptă norme juridice colaborând cu Guvernul Republicii Moldova, în calitatea sa de autoritate publică centrală, în cadrul „puterii" executive. Astfel, Guvernul Republicii Moldova iniţiază proiectele de legi transmise Parlamentului. Parlamentul, la rândul său, poate abilita Guvernul Republicii Moldova să emită ordonanţe care cuprind norme juridice echivalente legii ordinare.

Iniţiativa legislativă – constituie punctul de plecare în făurirea normelor juridice, general obligatorii. Ea poate aparţine deputaţilor în Parlament, Preşedintelui Republicii Moldova, Guvernului şi respectiv Adunării Populare a unităţii teritoriale autonome Găgăuzia.

Analiza iniţiativei legislative, care se poate concretiza fie într-un proiect de lege, fie într-o propunere legislativă, caracterizează o nouă etapă în cadrul procedurii legislative.

Firesc este ca analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative să aibă loc în cadrul unei comisii permanente care să întocmească un raport care să cuprindă o propunere de adoptare, de respingere sau de modificare a proiectului sau a propunerii respective.

Ulterior, o nouă etapă, se materializează în dezbaterea proiectului sau a propunerii, după caz, în plenul Parlamentului.

În cadrul dezbaterilor reprezentantul Guvernul Republicii Moldova, membrii Parlamentului – deputaţii sau grupurile parlamentare au posibilitatea să pună în discuţie amendamentele, care eventual au fost respinse de comisia permanentă.

De principiu, proiectul de lege sau propunerea legislativă se discută pe articole după încheierea dezbaterii generale.

După încheierea dezbaterilor, firesc, urmează **procedura de votare**. Deputaţii votează personal fie prin vot deschis, fie prin vot secret.

Dacă proiectul de lege sau propunerea legislativă este adoptată de Parlament aceasta se va înainta Preşedintelelui Republicii Moldova. Şeful statului moldovean îndeplineşte ultima etapă din cadrul procesului de legiferare. Această etapă denumită **promulgarea legii** constă în efectuarea unui control al naturii prevederilor cuprinse în actul normativ-juridic şi, totodată, a constituţionalităţii legii.

Promulgarea legilor de către Preşedintele Republicii Moldova nu reprezintă o formalitate. Dacă şeful statului ridică obiecţiuni justificate poate sesiza Curtea Constituţională, solicitând verificarea constituţionalităţii legii.

După promulgare de către şeful statului, legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Ea va intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial sau la o dată ulterioară prevăzută expres în textul legii. Dacă legea adoptată şi promulgată nu este publicată în Monitorul Oficial se consideră că este inexistentă.

*. **Funcţia de control a activităţii autorităţii executive**.

În cadrul funcţiei de control parlamentar se poate distinge o funcţie specifică prin natura sa. Această funcţie specifică priveşte controlul efectuat de Parlament asupra autorităţii executive.

Funcţia de control a activităţii autorităţii executive se referă atât la actele îndeplinite de **Preşedintele Republicii Moldova**, cât şi cele efectuate de **Guvernul Republicii Moldova**.

Noi le vom analiza pe fiecare în parte deşi considerăm necesar ca, în prealabil, să facem unele precizări.

Din punctul nostru de vedere, Preşedintele Republicii Moldova – privit ca autoritate publică – nu poate fi inclus în puterea (autoritatea) executivă.

Dacă în privinţa Preşedintelui României precizam într-o lucrare anterioară[*] că potrivit dispoziţiilor art. 80 alin. (2) din Constituţia României această înaltă autoritate publică exercită funcţia de mediere între puterile statului precum şi între stat şi societate şi, în consecinţă, trebuie să fie **imparţial**, **independent** şi **echidistant** în raport cu toate „puterile”

[*] **Stat şi cetăţean**, partea I, pagina 30, Bacău, 2007.

constituite în stat, ceea ce determină neîncadrarea sa în nici una dintre aceste „puteri", referitor la Preşedintele Republicii Moldova negarea rolului său de parte a „puterii" executive se întemeiază pe alte argumente.

Astfel, Preşedintele Republicii Moldova este ales de Parlament prin vot secret.

Aşa fiind, în Republica Moldova, la momentul de faţă, există aşa-zisul „**executiv dualist**" – caracterizat prin faptul că funcţia executivă este încredinţată **unei persoane fizice şi unui organ colegial**.

Persoana fizică este şeful de stat (monarh sau, în cazul nostru, preşedinte) iar organul colegial poartă, de regulă, denumirea de Guvern.

Executivul dualist este propriu regimurilor politice parlamentare. Aci este necesar să tragem o concluzie extrem de importantă: în regimurile parlamentare este considerat şef al executivului primul-ministru al Guvernului.

Tradiţional, doctrinarii constituţionalişti şi cei de Drept Administrativ din România şi din Republica Moldova dar şi profesorii de Ştiinţe Politice din ambele state tratează instituţia „şefului de stat" - în general – şi în mod deosebit instituţiile Preşedintelui României, respectiv, Preşedintele Republicii Moldova – în particular – ca fiind o componentă fundamentală a puterii executive.

Şi în alte domenii ale cunoaşterii de natură social-umanistă (istorie, filozofie, sociologie, relaţii internaţionale) doctrinarii asociază calitatea de şef al statului cu „puterea" executivă.

Cu toate că Republica Moldova prezintă caracteristicile executivului dualist, considerăm că şeful „puterii" executive este primul-ministru al Guvernului.

Deşi Preşedintele Republicii Moldova dispune de însemnate, exorbitante atribuţii şi competenţe pentru un şef de

stat cu un regim politic parlamentar, apreciem că instituţia şefului statului constituie o autoritate, o „putere" distinctă, ceea ce determină inaplicarea rigidului principiu atribuit filosofului Montesquieu. Sau, mai corect, determină aplicarea mai nuanţată a celebrului principiu.

În al doilea rând remarcăm că instituţia Preşedintele Republicii Moldova nu este singura autoritate care, potrivit dispoziţiilor constituţionale în vigoare, înfrânge „clasica" partajare a puterii etatice în cele trei funcţii: legislativă, executivă şi judecătorească.

Dar asupra acestor chestiuni vom reveni cu ocazia analizei instituţiei Preşedintele Republicii Moldova.

*
* *

Vom exemplifica modalităţile concrete prevăzute de Constituţia Republicii Moldova – această Mică România, a noastră – prin care se realizează un control al Parlamentului asupra autorităţii executive.

Privitor la instituţia şefului statului remarcăm următoarele:

Preşedintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală. Numai în cazuri excepţionale, hotărârea Preşedintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, **dar într-o perioadă de timp rezonabil de redusă**.

Este ipoteza unei agresiuni armate îndreptate împotriva ţării când Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii şi poate declara stare de război.

Analizând textul reţinem că şeful statului poate lua măsurile enumerate, fără aprobarea prealabilă a Parlamentului, dacă sunt îndeplinite cumulativ două condiţii:

*. una anterioară, priveşte "agresiunea armată", este o condiţie de fond referitoare la caracterul excepţional al situaţiei concrete;

*. a doua condiţie este ulterioară respingerii agresiunii sau, după caz, declarării stării de război şi pare a fi o condiţie "procedurală" – aducerea măsurilor la cunoştinţa Parlamentului.

În realitate, opinăm că şi cea de-a doua condiţie priveşte tot fondul, substanţa, deoarece Parlamentul urmează să determine şi să aprecieze dacă măsurile dispuse de Preşedintele Republicii Moldova sunt necesare şi oportune. Este de menţionat că în această privinţă textul constituţional „tace", este lacunar. Dar aducerea neîntârziată la cunoştinţa Parlamentului a măsurilor adoptate credem că nu are doar rolul de informare a Legislativului şi, drept consecinţă, trebuie recunoscută autorităţii legiuitoare aptitudinea de a aprecia asupra necesităţii şi oportunităţii măsurilor dispuse de Preşedintele Republicii Moldova. În mod implicit această teză rezultă din prevederea constituţională menţionată în art. 87 alin. (3) teza a II-a. Aceasta prevede că: „Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanşarea agresiunii".

Convocarea obligatorie a Parlamentului, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova, se face tocmai în scopul analizării măsurilor dispuse se şeful statului.

Art. 88 lit. „f" prevede: Preşedintele Republicii Moldova îndeplineşte următoarele atribuţii: ... poate cere poporului să-şi exprime, prin referendum, voinţa asupra problemelor de interes naţional...".

Acest text constituţional este susceptibil de anumite critici. Aceasta în sensul că Legiuitorul Constituant nu a

prevăzut obligativitatea consultării Parlamentului de către Preşedinte, anterior organizării referendumului.

Consultarea Parlamentului - ar reprezenta în opinia noastră o garanţie a lipsei arbitrariului în exercitarea acestei atribuţii ca caracter constituţional. Aceasta s-ar impune şi pe considerentul că Republica Moldova este un stat cu un regim politic parlamentar, Preşedintele republicii constituind o emanaţie a Parlamentului.

Credem că simpla luare de cuvânt a şefului statului, în faţa plenului Parlamentului, prin care se anunţă intenţia de organizare a referendumului **nu ar satisface** condiţia consultării. Ar fi necesar ca şeful statului să argumenteze asupra necesităţii şi oportunităţii exprimării voinţei populare.

Din păcate actuala Constituţie nu prevede obligativitatea consultării Parlamentului de către Preşedinte cu ocazia organizării referendumului.

Art. 85 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova impune şefului statului obligaţia de a consulta fracţiunile parlamentare, înainte de a proceda la dizolvarea Parlamentului. În acest mod se realizează un control al autorităţii deliberativ-legislative cu privire la actele îndeplinite de Preşedintele Republicii Moldova.

În raport cu reprezentantul direct şi plenar al puterii executive – care este Guvernul Republicii Moldova - controlul Parlamentului se realizează prin: acordarea încrederii Guvernului; retragerea de către Parlament a încrederii acordate Guvernului; interpelări adresate de parlamentari membrilor Guvernului etc.

Având în vedere tema în discuţie – **autorităţile publice** – ne vom cantona exclusiv asupra controlului parlamentar, în raport cu Guvernul, realizat prin acordarea sau prin retragerea încrederii.

*. Candidatul desemnat de Preşedintele Republicii Moldova la funcţia de prim-ministru trebuie să prezinte în faţa Parlamentului **programul de activitate adică de guvernare** şi **lista alcătuită din membrii viitorului Guvern** [art. 98 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova].

*. Guvernului aflat în exerciţiu i se poate retrage încrederea acordată de către Parlament. Instrumentul prin care se realizează retragerea încrederii îl reprezintă **moţiunea de cenzură sau de neîncredere** [art. 103 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova].

Dacă moţiunea de cenzură este adoptată de către Parlament efectul imediat este reprezentat de demiterea Guvernului.

*

* *

În mod firesc Parlamentul Republicii Moldova este alcătuit din parlamentarii denumiţi **deputaţi**. Deputaţii moldoveni dispun de un statut reglementat în dispoziţiile secţiunii a 2-a, Cap. IV, Titlul III din Constituţia Republicii Moldova.

Deputaţii moldoveni se află în serviciul poporului. Ei reprezintă întregul popor român din Republica Moldova şi nu numai pe cetăţenii din circumscripţia electorală unde au candidat. Consecinţa logică a acestui principiu se relevă în faptul că mandatul parlamentarilor deputaţi este reprezentativ. Alin. (2) al art. 68 din Constituţia Republicii Moldova, prevede de altfel că: „Orice mandat imperativ este nul”.

Deputatul fiind reprezentantul poporului materializează puterea suverană a naţiunii. În exercitarea mandatului deputaţi dispun de independenţă. Independenţa parlamentarilor deputaţi se obiectivează în raport cu orice subiect de drept, cu orice entitate de pe teritoriul Republicii Moldova, fie ea etatică sau neetatică.

Modul în care se manifestă independenţa sau dependenţa (rigidă sau dimpotrivă suplă) a parlamentului deputat în raport cu partidul (sau cu coaliţia de partide) pe listele căruia a fost ales este o chestiune de natură eminamente politică, depăşind sfera Dreptului Constituţional.

Doctrina de drept constituţional a statuat că deputaţii sunt **demnitari ai statului**.

Ar putea exista opinii în sensul că parlamentarii deputaţi trebuie consideraţi funcţionari publici. În România o astfel de opinie a fost manifestată de profesorul Ion Deleanu [7].

Precizăm totodată că în România Curtea Constituţională a decis că un parlamentar poate trece de la grup parlamentar la alt grup parlamentar.

Desigur, deputaţii din Parlamentul Republicii Moldova nu pot fi asimilaţi funcţionarilor publici fie şi datorită faptului că ei reprezintă o „categorie" a dreptului constituţional în timp ce funcţionarii publici, ca instituţie juridică, sunt apanajul dreptului administrativ.

Dacă parlamentarii şi membrii de vârf ai executantului, Preşedintele Republicii Moldova sunt, desigur, **demnitarii ai statului**, atunci judecătorii instanţelor de drept comun, inferioare Curţii Supreme de Justiţie – deci judecătorii de la curţile de apel şi de la judecătorii – care compun „puterea" judecătorească de ce sunt consideraţi o categorie „aparate" specială **de funcţionari publici?**

Această „distincţie" între „puterile" statului creează o oarecare nedumerire.

Revenind la statutul parlamentarilor deputaţi ai Republicii Moldova urmează să tratăm despre **incompatibilitatea parlamentarilor** şi despre **imunitatea parlamentară.**

---

[7] Prof. Dr. Ion Deleanu, **Drept Constituţional şi Instituţii Politice**.

Art. 70 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova prevede, în mod sintetic, incompatibilitatea deputaţilor.

Astfel, calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice.

Deci parlamentarul deputat este incompatibil dacă exercită orice funcţie retribuită. Ca atare, considerăm că noţiunea de „funcţie" utilizată în textul constituţional are un sens larg incluzând atât **demnităţile publice** cât şi **funcţiile publice** dar şi **funcţiile private**.

În consecinţă, deputaţii moldoveni nu pot fi membri ai Guvernului, ai ministerelor, ai serviciilor publice descentralizate, nu pot desfăşura activităţi în cadrul aparatului Preşedintelui Republicii Moldova.

Legiuitorul Constituant a îmbrăţişat teza prezervării independenţei deputaţilor în Parlament în raport cu Executivul, cu preşedinţia republicii şi cu orice alt subiect de drept, fie el public sau privat.

S-a dorit evitarea confuziei de atribuţii legislative şi executive aşa încât deputaţii în Parlament nu pot fi membri ai Guvernului Republicii Moldova.

Noi credem că incompatibilitatea calităţii de deputat în Parlament cu exercitarea „oricărei alte funcţii retribuite" are în vedere, în primul rând, ideea prezervării prestigiului aleşilor poporului.

Observând atent, textul se referă la „calitatea" de deputat pentru a desemna, evident implicit, **o demnitate publică**.

Membrii Guvernului, şi ne referim în primul rând la miniştri, sunt de asemenea **demnitari publici**.

Deşi textul constituţional lasă impresia că membrii Guvernului ar fi funcţionari publici – incluzând această calitate, de membru al Executivului în sintagma „oricare alte **funcţii** retribuite" – este clar că miniştrii nu sunt pur şi simplu doar funcţionari publici.

Ca atare incompatibilitatea instituită are menirea de a realiza, între altele, o separaţie rigidă între **legislativ** şi **executiv**. Ea are rolul de a prohibi cumularea demnităţii publice de parlamentar cu o funcţie publică, fie din sfera Executivului, fie chiar din sfera Justiţiei.

Separaţia **oarecum rigidă** între parlamentari şi membri ai Executivului (în speţă Guvernul) realizează o independenţă pronunţată a Executivului în raport cu „puterea" legislativă, **proprie regimului politic prezidenţial**. Cum şeful statului este ales de către Parlamentul Republicii Moldova considerăm că regimul politic al acestui stat, ca modalitate de aplicare a principiului separaţiei puterilor etatice, are puternice influenţe parlamentare, fiind – în definitiv – un regim politic parlamentar. În fine, nu este locul şi nici momentul analizării regimului politic al Republicii Moldova. Dar aceste sumare reflecţii au aptitudinea de a pune problema naturii juridice a regimului politic din acest stat.

În sfârşit art. 70 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova prevede că: „alte incompatibilităţi se stabilesc prin lege organică".

Apreciem că acest text poate crea oarece confuzie.

Mai corect era ca Legiuitorul Constituant să menţioneze, în mod expres, toate cazurile şi situaţiile de incompatibilitate ale deputaţilor. Firesc ar fi fost ca statutul deputaţilor să le enumere pentru a nu da posibilitatea legiuitorului ordinar să

instituie noi cazuri de incompatibilitate în raport cu „eventualul interes" manifestat de majoritatea parlamentară, la un moment dat.

Pe de altă parte, dacă toate incompatibilităţile parlamentarilor deputaţi îşi găseau locul – firesc, de altfel – în Constituţie, se putea asigura – în opinia noastră – o foarte mare stabilitate a însăşi statutului acestor demnitari, ei înşişi fiind feriţi de fluctuaţiile dreptului pozitiv (obiectiv) sau de capriciile legiuitorului ordinar.

O precizare se mai impune: celelalte cazuri de incompatibilitate pot fi stabilite exclusiv prin **lege organică**, care după cum se cunoaşte „joacă" un rol intermediar între **legile constituţionale** şi legile **ordinare**.

Sub aspect concret, prin raportarea alin. (2) la alin. (1) din art. 70 din Constituţia Republicii Moldova se constată că rămân foarte puţine „alte incompatibilităţi" atâta timp cât calitatea de parlamentar deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

Excepţia instituită în alin. (1) al articolului menţionat este firească şi priveşte activitatea didactică şi ştiinţifică. Este fără echivoc faptul că deputaţii în Parlamentul Republicii Moldova **pot şi trebuie să desfăşoare activităţii didactice şi ştiinţifice** în scopul propăşirii intelectuale şi spiritual – culturale a statului.

Alin. **3** al art. **70** din Constituţia Republicii Moldova se referă la **instituţia imunităţii parlamentare a deputaţilor în Parlamentul Republicii Moldova**. Textul constituţional prevede: „Deputatul nu poate fi reţinut, arestat, percheziţionat, cu excepţia cazurilor de infracţiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviinţarea Parlamentului, după ascultarea sa".

Este creată, din punct de vedere practic, o inviolabilitate a parlamentarilor deputaţi.

Ar fi necesar ca deputaţii să poată fi urmăriţi penal şi trimişi în judecată penală pentru faptele care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului. Desigur, deputaţii nu pot fi percheziţionaţi, reţinuţi sau arestaţi fără încuviinţarea Parlamentului, după ascultarea lor.

Urmărirea şi trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Procuratura Generală iar competenţa de judecată aparţine Curţii Supreme de Justiţie.

Din punct de vedere practic cererea sau informarea privind percheziţionarea, reţinerea sau arestarea se adresează preşedintelui Parlamentului de către Procurorul General al Republicii Moldova sau, după caz, de ministrul justiţiei.

Preşedintele Parlamentului va înainta cererea Comisiei juridice, de disciplină şi imunităţi care o va analiza. Comisia va dispune de toate înscrisurile pe care le solicită fie Procuraturii Generale, fie Ministerului Justiţiei şi va întocmi un **raport**.

Sub aspect doctrinar prezintă interes chestiunea aptitudinii parlamentarului deputat **de a renunţa la imunitatea parlamentară.**

S-a considerat că renunţarea potenţială nu poate produce efecte juridice deoarece regimul imunităţii parlamentare este de ordine publică.

Răspunsul, credem, este mai nuanţat.

Evident, imunitatea conferită parlamentarilor deputaţi este o instituţie de drept public (în speţă, de drept constituţional) având ca obiectiv asigurarea, prezervarea şi garantarea independenţei deputaţilor.

În consecinţă, imunitatea parlamentată este de ordine publică. Aceasta, desigur, cu privire la cadrul general consacrat – în abstracto – de Constituţie.

Şi în situaţii concrete, de aplicare imediată şi efectivă, imunitatea parlamentară este tot o instituţie de ordine publică, deoarece, prin finalitatea sa urmăreşte ocrotirea şi garantarea independenţei fiecărui deputat în parte, fiind **un beneficiu** al fiecărui parlamentar.

Acest beneficiu nu are şi nu trebuie să aibă **caracter absolut.**

În consecinţă, orice parlamentar deputat, prin liberul său arbitru, conştient de actul îndeplinit, trebuie să aibă recunoscută aptitudinea de a renunţa la beneficiul imunităţii parlamentare. Cu atât mai mult cu cât renunţarea la acest beneficiu nu împietează cu nimic asupra desfăşurării activităţii justiţiei penale. Chiar dimpotrivă.

Ori, renunţarea la beneficiul imunităţii parlamentare nu reprezintă o recunoaştere, fie şi tacită, a acuzaţiilor formulate împotriva parlamentarului deputat. Acesta, ca orice cetăţean al Republicii Moldova continuă să beneficieze de prezumţia de nevinovăţie prevăzută de art. 21 din Constituţia Republicii Moldova, potrivit căruia: „Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale”.

Recunoaşterea „**caracterului relativ**” sau mai corect recunoaşterea **lipsei „caracterului absolut”** al beneficiarului imunităţii parlamentare rezultă din textul art. 70 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova. În principiu, este posibilă reţinerea,

arestarea şi percheziţionarea deputatului, fără încuviinţarea prealabilă a Parlamentului, **în caz de infracţiune flagrantă**.

În această ipoteză – săvârşirea unei infracţiuni flagrante – Parlamentul trebuie imediat înştiinţat despre măsura luată de către Procurorul General sau de ministrul justiţiei.

În aceste condiţii poate organul deliberativ – legislativ „să verifice" temeiul reţinerii, arestării sau percheziţionării deputatului ? Textul constituţional tace dar noi credem că Parlamentul nu se poate pronunţa asupra unei măsuri preventive **deja luată** de organele judiciare penale.

Dacă Parlamentul ar avea capacitatea de a verifica temeiul reţinerii sau a arestării ar trebui să se raporteze la Codul de procedură penală. Dar în aceste condiţii Parlamentul ar „judeca", în sensul că ar aprecia asupra măsurilor dispuse de organele specializate ale statului care aparţin altei „puteri" constituite în stat.

În acest mod nu s-ar da eficienţă principiului separaţiei puterilor în stat, nerespectându-se principiul specializării autorităţilor publice, în raport de competenţă şi de atribuţii. Poate punctul nostru de vedere este eronat, şi chiar ne-am dori acest lucru, dar în concret aptitudinea Parlamentului de a constata existenţa sau inexistenţa luării măsurii preventive a reţinerii sau arestării parlamentarului deputat este un atribut propriu organelor „puterii" judecătoreşti.

Interpretând art. 70 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova nu se poate reţine ideea verificării temeiului reţinerii, arestării sau a percheziţionării deputatului de către Parlament. Dar în Constituţia actuală a României există art. 72 alin. (3) teza finală care prevede următoarele: „În cazul în care Camera sesizată – Camera Deputaţilor sau Senatul (n.a.) – constată că

nu există temei pentru reţinere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri".

Aşa fiind, reiterăm faptul că acest textul constituţional românesc înfrânge principiul separaţiei puterilor etatice.

*. *. *.

*. *. *.

În paginile anterioare am încercat să analizăm şi funcţia legislativă a autorităţii deliberativ – legiuitoare, adică a Parlamentului Republicii Moldova.

Separat de analiza funcţiei legislative trebuie să analizăm câteva aspecte referitoare la **legiferare**.

În concepţia Constituantului Parlamentul Republicii Moldova adoptă trei categorii de legi: **legi constituţionale, legi organice** şi **legi ordinare**.

Definiţia normei juridice – receptată şi însuşită de noi – am utilizat-o într-o lucrare anterioară [8].

Pentru a discuta despre categoriile de legi este imperios necesar să definim conceptul de **lege**.

Legea – reprezintă actul normativ juridic adoptat de Parlament, în temeiul dispoziţiilor constituţionale, după o procedură predeterminată, promulgat de şeful statului şi adus la cunoştinţa publică prin intermediul publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

---

[8] Vasile - Sorin Curpăn – **Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**, Editura Grafit, Bacău, 2006, pag. 76; Vasile - Sorin Curpăn – **Tratat de Ştiinţe Juridice**, Ediţia Princeps, Bacău, pag. 76.

Art. 72 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova prevede că: „Legile constituţionale sunt cele de revizuire a Constituţiei”. În art. 72 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova Legiuitorul Constituant a menţionat expres domeniile în care, în mod obligatoriu, Parlamentul trebuie să adopte legi organice.

Sau, altfel spus, în domeniile sociale specificate, reglementarea relaţiilor sociale se realizează exclusiv prin lege organică. Totodată Constituţia Republicii Moldova nu limitează cazurile şi situaţiile în care se impune adoptarea de legi organice, dar le circumscrie condiţiei de a fi prevăzute în alte texte din Legea fundamentală sau pentru domenii în care autoritatea deliberativ legislativă consideră necesară adoptarea de legi organice.

Reţinem că Legiuitorul Constituant nu a definit şi nu a explicat noţiunea de **lege organică**.

Prin **legi ordinare** – sunt reglementate toate celelalte relaţii sociale.

O deosebire sub aspectul tehnic al modului de adoptare se observă în privinţa celor trei categorii de legi.

Astfel, **legea constituţională** se adoptă în condiţiile legii privind modificarea Constituţiei, după procedura prevăzută de Titlul IV – Revizuirea Constituţiei, articolele 141 – 143 din Constituţia Republicii Moldova.

Legea organică – este adoptată cu votul majorităţii deputaţilor aleşi, după cel puţin două lecturi în timp ce **Legea ordinară** – este adoptată cu votul majorităţii deputaţilor prezenţi.

În cadrul statutului deputaţilor, art. 71 se referă la **independenţa opiniilor**.

Astfel, deputatul în Parlamentul Republicii Moldova nu poate fi persecutat sau tras la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

Independenţa opiniilor deputaţilor joacă un rol deosebit de important în desfăşurarea activităţii politice parlamentare şi mai ales, în activitatea principală a Parlamentului Republicii Moldova – **aceea de legiferare**.

De aceea noi am punctat independenţa opiniilor deputaţilor în Parlamentul Republicii Moldova în cadrul analizei aspectelor relative la adoptarea legilor, la legiferare. Prin intermediul independenţei opiniilor se asigură, atât cât este posibil în jocul politic, independenţa şi libertatea voturilor exprimate de deputaţi cu prilejul adoptării legilor.

Legile adoptate de parlament şi promulgate de şeful statului sunt publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova şi intră în vigoare la data publicării sau la o dată ulterioară, prevăzută în textul legii. Dacă legea nu se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova este considerată inexistentă.

Chestiunile de importanţă majoră pentru societate sunt supuse referendumului. Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului, organizat la nivel statal, au putere juridică supremă.

*. *. *.

*. *. *.

*. *. *.

CAP. III.: PREŞEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Preşedintele Republicii Moldova reprezintă o instituţie centrală, fundamentală a statului.

Republica Moldova constituie la momentul actual – august 2010 – o republică parlamentară. Este adevărat că autorităţile etatice intenţionează să organizeze un referendum în luna septembrie 2010, având ca obiect alegerea şefului statului în mod direct şi nemijlocit de către cetăţeni, ceea ce ar conduce la un regim politic prezidenţial sau, cel puţin la un regim politic semiprezidenţial în acest stat.

În momentul de faţă preşedintele Republicii Moldova, fiind şeful statului, completează – ca instituţie – forma dual㠹 a executivului.

Totuşi, aşa cum scriam anterior, apreciem că Guvernul Republicii Moldova constituie „puterea" executivă în republică în timp ce şeful statului nu este parte componentă a executorului. Aşa cum precizam cu ocazia examinării funcţiei de control a Parlamentului asupra activităţii autorităţii executive noi apreciem că Preşedintele Republicii Moldova nu este partea componentă a autorităţii executive, având în vedere următoarele argumente:

*. preşedintele în calitatea sa de şef al unui stat cu un regim politic parlamentar are un rol relativ redus raportat la activitatea de administrare efectivă. Indiferent de competenţele şi atribuţiile conferite şefului statului moldovean trebuie remarcat faptul că Republica Moldova, la momentul actual, se circumscrie regimului politic parlamentar;

*. prin însăşi natura competenţelor şi a demnităţii de şef al statului preşedintele Republicii Moldova nu ar trebui încadrat în una dintre cele trei puteri constituite în stat. Rolul şi atribuţiile şefului statului impun, în opinia noastră, necesitatea

„creării" unei noi „puteri" constituite în stat, rezervată şefului statului.

*. deşi nu se menţionează expressis verbis în Constituţie totuşi Preşedintele Republicii Moldova trebuie să vegheze la buna funcţionare a autorităţilor publice. Dacă ar fi considerat parte componentă a „puterii" executive, şeful statului nu ar mai beneficia de independenţa funcţională absolut necesară pentru a se situa pe o poziţie imparţială şi echidistantă în raport cu toate puterile constituite în stat. Este drept că o prevedere in terminis în Constituţia Republicii Moldova relativă la acest aspect nu există. Dar rolul şefului statului de mediator în „puterile" etatice rezultă din însăşi poziţia sa în cadrul organelor de stat centrale. Altfel spus, fiind ales de parlament, deci o emanaţie a „puterii" legislative se pare că preşedintele Republicii este, ca instituţie, mai intim corelat cu această „putere" constituită în stat decât cu puterea executivă. Fără îndoială, alegerea şefului statului de către Parlament generează o anumită „dependenţă" a acestuia în raport cu „puterea" legiuitoare. Şi atunci de ce nu am considera instituţia şefului statului ca o parte componentă a autorităţii legislative şi nu a „puterii" executive ?

Credem că şeful statului constituie sau ar trebui să constituie o „putere" etatică distinctă în raport cu celelalte „puteri" constituite în stat.

Analiza detaliată a instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova ar putea susţine – într-o anumită măsură - punctul nostru de vedere.

Art. 77.: „Preşedintele Republicii Moldova, şeful statului".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este şeful statului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova reprezintă statul şi este garantul suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării."

Acest capitol consacră în mod direct locul şi rolul fundamental al instituţiei Preşedintelui în raport cu celelalte „puteri" etatice. Fie şi numai acest articol este suficient pentru caracterizarea instituţiei şefului statului ca fiind o autoritate etatică distinctă.

Alin. (2) al art. 77 din Constituţia Republicii Moldova consacră două funcţii extrem de importante ale şefului de stat:

*. funcţia de reprezentare a statului.

*. funcţia de garant al suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării.

Exercitarea funcţiei de reprezentare implică aptitudinea şefului statului de a încheia tratate internaţionale în numele Republicii Moldova. Şefului statului îi revine dreptul (prerogativa) de a acredita şi de a rechema pe reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova. De asemenea, şeful statului trebuie să aprobe înfiinţarea, schimbarea rangului sau, după caz, desfiinţarea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate, la propunerea Guvernului.

Funcţia de garant al suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării determină declararea constituţională a şefului statului ca fiind comandantul suprem al forţelor armate. Preşedintele are aptitudinea de a lua orice măsuri pentru respingerea unei agresiuni, de a declara stare de război, aducând toate aceste acte, în mod neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului.

Şeful statului, în scopul asigurării ordinii şi liniştii publice, a securităţii naţionale, poate lua şi alte măsuri, în limitele şi în condiţiile legii. Textul constituţional nu nominalizează aceste măsuri, între care se poate regăsi declararea stării de asediu sau declararea stării de urgenţă în întreaga ţară sau doar în unele unităţi teritorial-administrative.

Această funcţie a Preşedintelui se realizează şi prin încheierea unor tratate internaţionale care au drept scop

asigurarea securităţii externe a ţării şi totodată întărirea şi eficientizarea capacităţii de apărare a Republicii Moldova.

Utilizând mijloace şi metode geopolitice şi geostrategice şeful statului „moldovenesc" trebuie să urmărească, în mod activ, asigurarea nu numai a independenţei de stat dar şi garantarea efectivă a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova [9].

Deşi Constituţia nu prevede în mod expres credem că datorită locului, rolului şi atribuţiilor şefului statului, instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova trebuie să i se recunoască şi funcţia de supraveghere a respectării Legii fundamentale şi de veghere la buna funcţionare a autorităţilor publice prin exercitarea medierii între „puterile" statului şi între stat şi societate.

Această funcţie de mediere între puterile statului şi între stat şi societate nu ar reprezenta o funcţie distinctă; ea ar constitui doar o funcţie – mijloc prin care s-ar realiza vegherea şefului statului asupra bunei funcţionări a autorităţilor publice.

Cu alte cuvinte, funcţia de mediere ar fi accesorie funcţiei de supraveghere a bunei desfăşurări a întregului mecanism statal.

Cum s-ar realiza practic „vegherea" asupra respectării Constituţiei şi asupra „bunului mers" al autorităţilor statului ?

Şeful statului, conform Constituţiei, are posibilitatea de a solicita Parlamentului Republicii Moldova, înainte de promulgarea unei legi reexaminarea acesteia [art. 93 alin. (2) din Constituţie].

De asemenea Preşedintele Republicii Moldova deţine prerogativa desemnării candidatului la funcţia de şef al Guvernului (prim – ministru). Numeşte Guvernul care constituie autoritatea executivă a statului [art. 98 alin. (1), (4)

---

[9] Vasile - Sorin Curpăn şi alţii – **Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală**, Bacău, 2006, ed. I, pag. 35 – 44 şi pag. 69 – 73.

din Constituţie], numeşte judecătorii de la instanţele judecătoreşti şi propune Parlamentului în vederea numirii în funcţia de procuror general al Republicii Moldova [art. 116 alin. (2) şi art. 125 alin. (1) din Constituţie].

Mai mult chiar, şeful statului numeşte, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe preşedinţii şi pe vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti, pentru un mandat de 4 ani.

Aceste numiri, desemnări şi propuneri în demnităţi şi în funcţii publice corespund unei ipotetice funcţii de „veghere" asupra bunei funcţionări a autorităţilor publice. Ele asigură înfăptuirea colaborării între „puterile" etatice, excluzând – **ab initio** – o separare rigidă, absolută şi neechivocă a funcţiilor exercitate de autorităţile statale.

Când apar stări conflictuale între „puteri", şeful statului reprezintă acea „magistratură supremă" care trebuie să intervină pentru aplanarea lor.

Prezervarea în stare de echilibru a autorităţilor publice se realizează, în mod practic, de Preşedintele Republicii Moldova prin intermediul medierii. A media între „puterile" constituente în stat nu presupune prezenţa unei autorităţi plasată deasupra acestora, a unei autorităţi supraordonate, superioare, dar în mod necesar implică independenţă şi echidistanţă, imparţialitate şi obiectivitate din partea mediatorului.

În această ipoteză, şeful statului nu va putea fi încadrat, „încorporat" în nici una dintre „puterile" clasice: legislativă, executivă şi judecătorească.

Această funcţie de mediere accesorie funcţiei principale – referitoare la supravegherea respectării Constituţiei şi bunei funcţionări a autorităţilor publice – ar determina locul şi rolul instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova ca fiind o autoritate distinctă, independentă de „clasicele" puteri etatice.

Dar medierea şefului statului nu s-ar raporta exclusiv la autorităţile constituite. Astfel, Preşedintele Republicii Moldova trebuie să îndeplinească funcţia de mediator şi între stat şi societate.

Câteva cuvinte referitoare la această chestiune credem că nu sunt de prisos.

Medierea între stat şi societate !!!

Iată un mijloc de realizare a coeziunii statului cu proprii săi cetăţeni.

Dacă prin **stat** înţelegem „puterile", autorităţile publice, în ansamblul lor, prin **societate** nu putem înţelege decât poporul sau societatea civilă. Exponenţii autorităţilor publice formează evident societatea politică.

Medierea şefului statului trebuie să aibă ca finalitate concilierea societăţii politice cu societatea civilă. Ea presupune congruenţa intereselor guvernanţilor cu cele ale guvernaţilor.

A media între stat şi societate reprezintă o activitate de înlăturare a deosebirilor care eventual se manifestă între una sau mai multe autorităţi publice şi popor sau o parte a acestuia. Din nou precizăm că şi această mediere nu se poate realiza efectiv de către Preşedintele Republicii Moldova decât din **postura de observator neutru**, ceea ce presupune independenţa şefului statului în raport cu fiecare dintre „puterile" constituite în stat, inclusiv în raport cu „puterea" executivă.

*

* *

Art. 78.: „Alegerea Preşedintelui".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este ales de parlament prin vot secret.

(2). Poate fi ales Preşedinte al Republicii Moldova cetăţeanul cu drept de vot care are 40 de ani împliniţi, a locuit sau locuieşte permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puţin de 10 ani şi posedă limba de stat.

(3). Este ales candidatul care a obţinut votul a trei cincimi din numărul deputaţilor aleşi. Dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează al doilea tur de scrutin între primii doi candidaţi stabiliţi în ordinea numărului descrescător de voturi obţinute în primul tur.

(4). Dacă şi în turul al doilea nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate.

(5). Dacă şi după alegerile repetate Preşedintele Republicii Moldova nu va fi ales, Preşedintele în exerciţiu dizolvă Parlamentul şi stabileşte data alegerilor pentru noul Parlament.

(6). Procedura de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova este stabilită prin lege organică".

Preşedintele Republicii Moldova este ales de deputaţii din Parlamentul ţării, prin vot secret.

Alegerea şefului statului de către parlamentari caracterizează, în mod pregnant, statele cu regimuri politice parlamentare (republici parlamentare). Din acest punct de vedere, Republica Moldova este un stat cu regim politic parlamentar.

O eventuală modificare prin referendum a Constituţiei se referă şi la alegerea şefului statului de către cetăţeni, prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

Trecând peste greutăţile legate de imposibilitatea alegerii unui nou Preşedinte de către autoritatea legislativă opinăm în favoarea alegerii şefului statului de către întregul corp electoral.

Fără îndoială, alegerea Preşedintelui de Republică, în mod direct de către cetăţenii Republicii Moldova, cu drept de vot, reprezintă cea mai corectă şi mai democratică procedură.

În acest mod Preşedintele Republicii Moldova **devine independent** în raport cu partidele politice parlamentare.

Este binecunoscut faptul că în cazul republicilor parlamentare şeful de stat prezintă o legitimare redusă manifestată prin locul şi rolul „jucat" de partidele politice în Legislativ.

Departe de noi ideea de a face incursiuni în dreptul comparat în cadrul acestei analize teoretice. Dar, în viaţa publică în Republica Moldova este consacrată sub aspect constituţional – la momentul actual – ideea necesităţii funcţionării republicii parlamentare şi implicit a alegerii şefului statului de către Parlament.

Opinia contrară care susţine alegerea Preşedintelui de toţi cetăţenii cu drept de vot este, din punctul nostru de vedere generoasă, corectă şi onestă. Şi aici nu ne referim la imposibilitatea alegerii şefului de stat de către Legislativ datorită lipsei cvorumului necesar ci considerăm că după perioada de dictatură socialistă sovietică, în care şeful statului era ales şi răspundea în faţa Parlamentului, apare ca fiind firească implicarea întregii societăţi în alegerea Preşedintelui.

Cine poate candida la funcţia supremă în stat ?

Art. 78 alin. (2) din Constituţie se referă la condiţiile solicitate cumulativ pentru ca o persoană fizică să poată fi aleasă în funcţia (de fapt, în demnitatea) de Preşedinte al Republicii Moldova.

Acestea sunt următoarele:

*. candidatul trebuie să fie cetăţean al Republicii Moldova, cu drept de vot;

*. să aibă vârsta de 40 de ani împliniţi la data alegerii;

*. să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puţin 10 ani;

*. să „posede” limba de stat.

Nu se regăseşte printre condiţiile de depunere a candidaturii pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova şi condiţia ca celui care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice.

Vom proceda la analiza succintă a **condiţiilor** menţionate anterior.

Prima condiţie se referă la posedarea cetăţeniei Republicii Moldova.

De principiu, cetăţenia reprezintă o calitate deţinută de o persoană fizică care reliefează raporturile de natură politică şi juridică existente între respectiva persoană fizică şi statul căreia aceasta îi aparţine. Practic se realizează o legătură permanentă între cetăţeanul Republicii Moldova şi statul „moldovenesc”, în sensul că cetăţenia Republicii Moldova reprezintă legătura şi caracterizează apartenenţa unei persoane fizice la statul „Republica Moldova”.

Firesc, persoana fizică care candidează la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să fie cetăţean al acestui stat. Se observă că nu este interzisă prin acest articol posibilitatea – teoretic vorbind – unui bipartid sau chiar multipartid de a candida, cu condiţia ca una intre cetăţeniile posedate să fie cea a Republicii Moldova. Constituantul nu a înţeles să poată candida **numai cetăţeanul moldovean** ci s-a exprimat în sensul că poate candida persoana fizică cetăţean al Republicii Moldova.

Cetăţeanul moldovean care candidează trebuie să aibă drept de vot, adică să aibă vârsta de 18 ani împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv, cu excepţia celor puşi sub interdicţie [art. (38 alin. (2) din Constituţie]. Se observă că faţă de vârsta

cerută pentru exercitarea dreptului de vot, în cazul depunerii candidaturii pentru demnitatea de Preşedinte acestea este mai ridicată.

Republica Moldova fiind un stat independent tânăr la data scrierii acestor rânduri – august 2010 – având **doar 19 ani de existenţă independentă** se ridică o chestiune extrem de interesantă relativă la persoanele fizice cetăţeni moldoveni ce pot candida la funcţia „supremă" în stat !!! Cum cetăţeanul Republicii Moldova trebuie să aibă **şi vârsta de 40 de ani împliniţi la data alegerilor** iar Republica Moldova este independentă de **19 ani** se pune întrebarea firească dacă persoanele de 40 de ani pot candida ei nefiind cetăţeni ai Moldovei independente decât de 19 ani ?

La o analiză superficială răspunsul la întrebare ar fi negativ în sensul că nu există la momentul de faţă nici o persoană fizică care să fi fost cetăţean al Republicii Moldova **timp de cel puţin 40 de ani**. Dar, trebuie remarcat faptul că înainte de 27 august 1991, pe teritoriul actualei Republici Moldova era organizat un stat federat component al statului federal – unional U.R.S.S. Acest stat federat a fost denumit Republica Socialistă Sovietică Moldovenească (august 1940 – iunie 1941 şi august 1944 – iunie 1990) şi respectiv Republica Socialistă Sovietică Moldova (1990 – 26 august 1991).

În ipoteza formării noilor state respectiv a obţinerii independenţei unui stat, cum este cazul Republicii Moldova, în Dreptul Internaţional Public se recunoaşte o continuitate organică între statul dependent şi noul stat devenit independent. Acest nou stat este de fapt statul vechi continuitatea manifestându-se prin exercitarea puterii de stat pe acelaşi teritoriu şi asupra aceleiaşi populaţii.

Desigur, cetăţenii statului federat R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova erau în acelaşi timp şi cetăţeni ai statului

federal – unional, adică ai Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

Fără îndoială, condiţia cetăţeniei raportată la condiţia vârstei presupune, în mod firesc, luarea în calcul a perioadei cît pe teritoriul actual al Republicii Moldova a fost organizată R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova.

Dar dacă se acceptă acest punct de vedere înseamnă că pot candida şi cetăţeni moldoveni născuţi în perioadele 1918 – 1940; 1941 – 1944 când Basarabia a fost parte componentă a Statului Naţional Unitar Român, Regatul României.

Acest punct de vedere nu comportă nici un comentariu.

Mergând pe aceeaşi idee şi luând ca bază dreptul sângelui – jus sangvinis şi dreptul solului – jus soli / jus loci persoanele fizice care sunt născute în perioada 1918 – 1940 respectiv perioada 1941 – 1944 **fiind iniţial cetăţeni români** putem considera că orice persoană fizică cetăţean român poate candida la funcţia de preşedinte al Republicii Moldova întrucât în perioadele menţionate nu se făcea nici o diferenţiere între cetăţenii români născuţi în diferitele provincii ale Regatului României.

Continuând raţionamentul şi având în vedere continuitatea organizării politice a teritoriului de azi al Republicii Moldova se poate afirma cu tărie că orice persoană fizică care are cel puţin un ascendent născut pe teritoriul Ţării Moldovei dinainte de 28 Mai 1812, când majoritatea teritoriului pruto-nistrean nu era rupt de Moldova istorică poate candida la demnitatea de preşedinte al Republicii Moldova. În această ipoteză pot candida şi cetăţenii români care au cel puţin un ascendent născut în Principatul Moldovei anterior anului 1812 sau persoanele fizice care au ascendenţi născuţi pe teritoriile pierdute de Moldova medievală: Bucovina (1775), Raiana Hotinului (1715), Raiana Tighinei (1538).

Dacă recunoaştem pentru cetăţeni joncţiunea cetăţeniilor Republicii Moldova, a R.S.S. Moldoveneşti şi a R.S.S. Moldova, pentru identitate de raţionament trebuie să recunoaştem posibilitatea – necontestată de altfel – de a candida şi foştii cetăţeni români din perioada când Basarabia a fost în graniţele Statului Român.

Trebuie să recunoaştem, de asemenea, tuturor descendenţilor vechilor supuşi ai Ţării Moldovei, când teritoriul dintre Prut şi Nistru nu era răpit de la Principatul Moldovenesc, dreptul de a putea candida la demnitatea de preşedinte al Republicii Moldova.

Înainte de 28 mai 1812 nu exista nici o diferenţă între moldovenii dintre Carpaţii Orientali şi Prut şi moldovenii dintre Prut şi Nistru.

Poate este puţin deplasat dar un principiu juridic spune: unde **legea** nu distinge nu ne este permis să distingem. Concret, descendenţii vechilor locuitori ai Ţării Moldovei, dinainte de mai 1812, trebuie în mod necesar să aibă aceleaşi drepturi şi îndatoriri. Aşa fiind moldovenii noştri din România nu pot fi opriţi să ocupe funcţia „supremă" în stat în Republica Moldova.

În mod identic pot candida şi descendenţii vechilor moldoveni din teritoriile vechii Ţări a Moldovei stăpânite de Republica Ucraina (Bucovina de Nord; Ţinutul Herţa, Nordul Basarabiei cu zona Hotinului şi Basarabia Sudică).

Nici măcar condiţia locuirii pe teritoriul Republicii Moldova timp de cel puţin 10 ani nu se poate opune – în opinia noastră – cetăţenilor români din Moldova românească. Ascendenţii noştri au locuit nu 10 ani ci sute, mii de ani pe aceste meleaguri şi bineînţeles că au locuit în strălucita Ţară medievală a Moldovei de unde această „Republică Moldova" îşi trage seva. Separarea brutală şi violentă a teritoriului transprutean mai întâi de Ţara Moldovei şi mai apoi de România nu poate înlătura faptul evident că românii din

Moldova şi din Bucovina de Sud au prezervat cu toată tăria dreptul de a reprezenta întregul vechi pământ al Moldovei istorice.

Românii din Moldova noastră românească nu trebuie să domicilieze pe teritoriul Republicii Moldova. Strămoşii lor au locuit alături de strămoşii celor din Republica Moldova întregul teritoriu al Ţării Moldovei.

Având în vedere consideraţiile expuse credem că într-o interpretare corectă, raţională, producătoare de efecte juridice depline cetăţenii români şi mai ales cei din judeţele noastre moldovene pot candida la funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova, fără a obţine în prealabil cetăţenia „moldovenească" şi fără a locui un număr de ani pe teritoriul Republicii Moldova, care este nimic altceva decât „mica noastră Românie".

A doua condiţie se referă la vârsta de 40 de ani împliniţi pe care trebuie să o aibă candidatul la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova.

Cu respect opinăm în sensul reducerii acestei vârste la 35 de ani sau chiar la 30 de ani. În a acest fel s-ar accelera cât de cât schimbarea generaţiei la conducerea de vârf a Republicii ceea ce ar determina şi schimbarea mentalităţilor comuniste sovietice cu concepţii moderne privitoare la statul de drept şi la economia de piaţă. Poate tinerii vor gândi şi vor acţiona cu o simţire mult mai românească decât nomenclaturiştii sovietici formaţi la şcolile de partid ale P.C.U.S / P.C.M.

A treia condiţie – se referă la necesitatea ca respectivul candidat să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puţin 10 ani.

Ca atare condiţia se referă la o locuire permanentă o perioadă de cel puţin 10 ani pe teritoriul Republicii Moldova.

Aşa fiind un cetăţean care a locuit în fosta R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova iar apoi a plecat în altă

republică înainte de a împlini 10 ani de şedere nu întruneşte condiţia prevăzută de textul constituţional.

Terminologia utilizată este – credem noi – oarecum improprie. A locui nu înseamnă întotdeauna a domicilia.

Astfel, se poate locui cu viză de reşedinţă temporară sau fără forme legale.

Domiciliul sau reşedinţa nu prezintă deosebită importanţă sub aspectul Dreptului Constituţional. Ceea ce importă este faptul că respectivul cetăţean a stat permanent pe teritoriul Republicii. Dar utilizând termenul „locuieşte" se poate interpreta o lipsă a unui cetăţean de pe teritoriul Republicii fie şi pentru câteva zile (plecat în alt stat) ca reprezentând o discontinuitate de şedere. Interpretând restrictiv se poate ajunge la concluzia că acel cetăţean a întrerupt „locuirea permanentă" pe teritoriul Republicii, ceea ce ar implica curgerea unui nou termen de 10 ani. Nu ne raliem acestei opinii deoarece este excesiv de restrictivă. „Locuirea" trebuie să fie **permanentă** în sensul că nu trebuie să fie sporadică, accidentală. Credem că simpla întrerupere a locuirii permanente nu poate conduce la curgerea unui nou termen dacă atitudinea psihică a cetăţeanului este în sensul continuării domicilierii pe teritoriul Republicii Moldova.

A patra condiţie – priveşte „posedarea" limbii de stat.

În regionalismul utilizat în Republica Moldo-Română a Basarabiei „a poseda" limba de stat înseamnă a cunoaşte limba de stat (scris, citit şi vorbit).

Limba de stat este conform art. 13 alin. (1) din Constituţie limba română denumită limba moldovenească, în mod absolut impropriu.

Firesc, candidatul la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să cunoască limba oficială care este limba română. Am spune chiar că trebuie să cunoască bine

limba română, fără nici o influenţă slavă. Să nu schimonosească şi nici să schilodească limba noastră naţională.

Aliniatele (3) şi (4) sunt exclusiv tehnice şi din acest motiv nu vom stărui asupra lor. Lecturarea acestor norme juridice constituţionale este suficientă pentru înţelegerea procedurii care, concret, constă în următorii paşi:

- candidatul care a obţinut votul a 3/5 din numărul deputaţilor aleşi în Parlament este declarat Preşedinte al Republicii Moldova;

- dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi se va organiza un al doilea tur de scrutin între primii doi candidaţi, care au obţinut cel mai mare număr de voturi;

- în ipoteza în care nici la al doilea tur de scrutin nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi se vor organiza alegeri repetate;

- dacă Preşedintele Republicii Moldova nu a putut fi ales nici după alegerile repetate Parlamentul se va dizolva de Preşedintele în exerciţiu, acesta stabilind şi data alegerilor pentru noul Parlament.

Această procedură de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova succint precizată anterior pare greoaie şi oricum este la discreţie totală a partidelor politice sau a formaţiunilor politice. Alegerea şefului statului devine o „chestiune de partid" ceea ce pare a fi inadmisibil. Totodată pot exista şi sincope dacă Parlamentul nu este capabil să aleagă totuşi un şef de stat. Acest lucru s-a întâmplat în Moldova şi ar trebui să îngrijoreze clasa politică „moldovenească".

Desigur procedura de alegere a şefului statului este în detaliu reglementată prin lege organică însă noi ne-am cantonat exclusiv asupra analizării dispoziţiilor constituţionale.

Art. 79.: „Validarea mandatului şi depunerea jurământului”.

„(1). Rezultatul alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova este validat de Curtea Constituţională.

(2). Candidatul a cărui alegere a fost validată depune în faţa Parlamentului şi a Curţii Constituţionale, cel târziu la 45 de zile după alegeri, următorul jurământ:

<< Jur să-mi dăruiesc toată puterea şi priceperea propăşirii Republicii Moldova, să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr democraţia, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, suveranitatea, independenţa, unitatea şi integritatea teritorială a Moldovei >>”.

Articolul supus analizei noastre se referă la validarea mandatului de Preşedinte şi respectiv la depunerea jurământului de către şeful statului.

După alegerea Preşedintelui de către Legislativ rezultatul scrutinului trebuie validat de către Curtea Constituţională.

Într-adevăr, printre atribuţiile conferite Curţii Constituţionale a Republicii Moldova se regăseşte la art. 135 alin. 1 lit. „e” şi aceea de confirmare a rezultatelor alegerii Parlamentului **şi a Preşedintelui Republicii Moldova**.

Cu ocazia validării rezultatului scrutinului prezidenţial Curtea Constituţională trebuie să constate dacă cu prilejul alegerii au fost respectate procedurile prevăzute de art. 78 din Constituţia Republicii Moldova. În condiţiile în care procedura a fost integral respectată şi nu au fost constatate fraude cu ocazia desfăşurării procesului electoral Curtea Constituţională validează rezultatul alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova.

În mod firesc candidatul a cărui alegere a fost validată trebuie să depună jurământul prevăzut de Constituţie. Norma juridică constituţională prevede şi un termen limită pentru depunerea jurământului, respectiv cel mult 45 de zile după data

desfăşurării scrutinului. Acest termen imperativ are menirea de a asigura **transferul într-un timp rezonabil** a prerogativelor prezidenţiale de la Preşedintele în exerciţiu la Preşedintele nou ales.

Jurământul depus de Preşedintele Republicii Moldova, prin conţinutul său, se referă la promisiunea unilaterală, solemnă a viitorului şef de stat de a respecta dreptul pozitiv (obiectiv) al ţării – şi în special Legea fundamentală – de a garanta şi de a proteja valorile democratice şi drepturile omului precum şi atributele esenţiale ale statului concretizate în: suveranitatea (supremaţia şi independenţa) statului, unitatea şi integritatea teritorială a Republicii.

Art. 80.: „Durata mandatului".

„(1). Mandatul Preşedintelui Republicii Moldova durează 4 ani şi se exercită de la data depunerii jurământului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova îşi exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Preşedintele nou ales.

(3). Mandatul Preşedintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

(4). Nici o persoană nu poate îndeplini funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive".

Acest articol stabileşte durata mandatului prezidenţial menţionându-se că acesta se exercită de la data depunerii jurământului.

Pentru a nu se crea discontinuitate în exercitarea atribuţiilor prezidenţiale se prevede că Preşedintele în exerciţiu continuă să-şi îndeplinească mandatul până în momentul depunerii jurământului de către Preşedintele ales.

În caz de catastrofă sau în stare de război mandatul Preşedintelui în exerciţiu poate fi **prelungit**. Această

prelungire se realizează exclusiv în temeiul unei legi organice adoptată de autoritatea legislativă. Firesc în timpul unei catastrofe sau în timp de război este dificilă întrunirea Parlamentului în vederea efectuării procedurilor necesare desfăşurării scrutinului prezidenţial. Chiar şi în aceste condiţii prelungirea mandatului prezidenţial este de competenţa exclusivă a Parlamentului, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova şi se materializează prin adoptarea unei legi organice, potrivit dispoziţiilor constituţionale – art. 72 alin. (3) lit. „p" raportat la art. 80, ambele din Constituţia Republicii Moldova.

Prevederea cuprinsă în alin. (3) al art. 80 din Constituţie deşi principial este corectă s-ar impune cu necesitate în ipoteza în care Preşedintele Republicii ar fi ales de întreg corpul electoral prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. În această ipoteză prelungirea mandatului prin lege organică de către Parlament apare ca o necesitate deoarece în caz de catastrofă şi mai ales în timp de război este greu de crezut că se pot organiza alegeri generale prezidenţiale pe întreg teritoriul Republicii.

În ipoteza republicii parlamentare, când şeful statului este ales de Legislativ este de preferat declanşarea procedurii de alegere a noului Preşedinte. Doar dacă această procedură nu poate fi iniţiată, din cauze obiective, mandatul Preşedintelui în exerciţiu poate fi prelungit. Desigur, prelungirea mandatului şefului de stat este de înţeles chiar şi într-o republică parlamentară deoarece în situaţii excepţionale (catastrofă, război) nimeni nu mai are timpul disponibil pentru depunerea candidaturilor la funcţia prezidenţială.

În sfârşit alin. (4) al articolului analizat prevede că funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova poate fi exercitată de o persoană fizică, care îndeplineşte condiţiile prevăzute de lege, **cel mult două mandate consecutive**.

Aceasta însemnă că şeful statului poate îndeplini mai mult de două mandate (eventual trei, patru mandate) dacă acestea nu sunt consecutive.

Concret după ce a îndeplinit funcţia de preşedinte 8 ani (două mandate) şeful statului nu mai candidează dar, după 4 ani poate să-şi depună din nou candidatura.

Credem că se impune modificarea acestui text constituţional în sensul prevederii imposibilităţii unei persoane fizice de a îndeplini funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova mai mult de două mandate. Desigur cele două mandate pot fi şi succesive.

A lăsa pe un fost preşedinte, după ce a îndeplinit două mandate, să candideze iarăşi pe considerentul că al treilea potenţial mandat nu este consecutiv primelor două mandate crează posibilitatea lansării unui regim autoritar, întemeiat pe forţa charismatică sau pe prestigiul şi pe autoritatea persoanei fizice ce urmează să îndeplinească şi pentru un al treilea mandat funcţia de şef al statului. Aceasta echivalează cu un atac direct la principiile fundamentale ale democraţiei politice contribuind fără echivoc, la îndepărtarea Republicii de la tezele fundamentale ale Statului de Drept.

Fie că sunt intercalate sau sunt succesive mandatele unui Preşedinte de Republică **trebuie să se oprească la enigmatica cifră 2** pentru a nu denatura şi deturna scopurile şi rolul instituţiei prezidenţiale.

Demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie „cucerită" de cetăţenii care au un cuvânt de spus relativ la propăşirea ţării; ea nu trebuie să devină o ţintă pentru carierişti, pentru foştii nomenclaturişti sovietici şi pentru elementele oportuniste.

Orice Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să înţeleagă că menirea sa este de a servi ţara, poporul român din Basarabia. Cei ce urăsc acest popor, cei străini de sufletul

românesc nu au ce căuta în această extrem de importantă demnitate a Statului Moldo – Român.

Art. 81.: „Incompatibilităţi şi imunităţi”.

„(1). Calitatea de Preşedinte al Republicii Moldova este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

(2). Preşedintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

(3). Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Preşedintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puţin două treimi din numărul deputaţilor aleşi, în cazul în care săvârşeşte o infracţiune. Competenţa de judecată aparţine Curţii Supreme de Justiţie, în condiţiile legii.

Preşedintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinţei de condamnare”.

Funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova presupune, în mod firesc, elaborarea unui „**statut**” pentru persoana fizică care exercită această înaltă demnitate publică.

De aceea, Legiuitorul Constituant a prevăzut în dispoziţiile art. 81 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova că demnitatea de Preşedinte este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite. Aceasta înseamnă că, cu excepţia funcţiilor onorifice, care nu sunt retribuite, Preşedintele Republicii Moldova nu poate ocupa nici o funcţie fie aceasta publică sau privată.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Deţinând „magistratura supremă” în stat – cel puţin sub aspect formal - Preşedintele Republicii Moldova trebuie să acorde întreaga sa atenţie şi putere de muncă, pentru a asigura îndeplinirea atribuţiilor care îi revin, în cele mai bune condiţii. El nu trebuie să fie afectat sub nici o formă de preocupări de natură a-i

micşora sau afecta vigilenţa în supravegherea respectării Legii fundamentale şi a bunei conlucrări a tuturor autorităţilor publice. Cu atât mai mult, cu cât şeful statului are şi alte îndatoriri concrete – specificate în Constituţie – în diferite domenii de activitate statală (relaţia cu Parlamentul, relaţia cu Guvernul, relaţiile cu autorităţile administraţiei publice, raporturile cu Curtea Constituţională şi cele cu autoritatea judecătorească).

Pe de altă parte, acest caz de incompatibilitate priveşte, în mod direct, conservarea echidistanţei şi independenţei şefului statului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul statului „moldovenesc". Aceasta pentru că, de principiu, aşa cum bine este remarcat în Constituţie, a exercita o funcţie (nu are importanţă natura acesteia) implică şi obţinerea unei satisfacţii financiar – materiale.

Ori, instituţia sau unitatea la care potenţial şi ipotetic ar exercita o funcţie şeful statului ar dobândi sau ar putea dobândi avantaje materiale sau de ordin moral.

În sfârşit această incompatibilitate acoperă şi o altă latură. Este vorba despre latura prestigiului, a prestanţei demnităţii publice pe care o reprezintă instituţia Preşedintelui Republicii Moldova.

Exercitând o demnitate publică fundamentală de prim rang, Preşedintele Republicii Moldova nu trebuie şi nici nu poate cumula această calitate cu o funcţie publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanţa politică, culturală, ştiinţifică sau social-economică a respectivei funcţii.

Preşedintele Republicii Moldova se bucură de imunitate, conform prevederilor art. 81 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova.

Imunitatea şefului statului „moldovean" se concretizează în imposibilitatea instanţelor judecătoreşti de a trage la

răspundere juridică pe persoana fizică care îndeplineşte această înaltă demnitate publică.

În literatura juridică constituţională şi administrativă s-a opinat că protecţia conferită prin acordarea beneficiului imunităţii rezultă din **natura bicefală** a „puterii" executive, în cadrul căreia responsabilitatea pentru actele Preşedintelui revine celui care le contrasemnează, adică primului-ministru.

Noi, aşa cum am mai afirmat, nu împărtăşim teza executivului bicefal. În legătură cu non-responsabilitatea şefului statului pentru actele efectuate, răspunsul dat – deşi probabil corect – este incomplet. Pentru faptele Preşedintelui Republicii Moldova răspunde cumva tot primul-ministru ????

În realitate, imunitatea este acordată şefului statului pentru ca acest înalt demnitar să-şi poată îndeplini mandatul încredinţat de către membrii organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova.

Ea se referă numai la **opiniile exprimate** în exercitarea acestei demnităţi publice şi priveşte exclusiv perioada de timp aferentă exercitării mandatului prezidenţial. Toate opiniile şi am spune noi actele care nu prezintă relevanţă sub aspect juridico-penal nu pot constitui temeiuri pentru promovarea unor acţiuni în instanţă.

Dacă şeful statului săvârşeşte o infracţiune atunci Parlamentul **îi poate ridica imunitatea** cu votul de două treimi din numărul deputaţilor aleşi. Punerea sub acuzare în această situaţie echivalentă practic cu ridicarea imunităţii Preşedintelui.

Această **punere sub acuzare** nu priveşte doar săvârşirea potenţială a infracţiunii de înaltă trădare cum prevede Constituţia României, în art. 96 alin. (1). Ea se referă la **orice infracţiune** care potenţial poate fi săvârşită de orice subiect de drept, inclusiv de Preşedintele ţării.

Textul alin. (3) din art. 81 din Constituţia Republicii Moldova nu menţionează sintetic procedura punerii sub acuzare a şefului de stat.

Aşa fiind, propunerea privind punerea sub acuzare poate fi iniţiată de majoritatea parlamentarilor şi credem că ea trebuie adusă neîntârziat la cunoştinţa Preşedintelui. Trebuie recunoscut şefului statului dreptul de a da explicaţii Parlamentului relativ la faptele determinate, de natură penală, pentru care este acuzat.

De la data punerii sub acuzare şi până la data demiterii şeful statului **ar trebui să fie de drept suspendat din funcţie**.

Constituţia nominalizează instanţa competentă să îl judece pe şeful statului. Aceasta este Curtea Supremă de Justiţie. Preşedintele Republicii Moldova este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Se naşte o întrebare legitimă: Cine sesizează instanţa supremă după ce deputaţii au votat în favoarea punerii sub acuzare a Preşedintelui Republicii Moldova ? Se conturează două ipoteze:

*. – după aprobarea punerii sub acuzare Parlamentul trebuie **să sesizeze direct** instanţa competentă, respectiv Curtea Supremă de Justiţie;

*. – după aprobarea punerii sub acuzare, cererea / propunerea împreună cu procesul – verbal ce consemnează rezultatul votului sunt înaintate procurorului general al Republicii Moldova pentru a fi sesizată, în mod legal, Curtea Supremă de Justiţie.

A doua ipoteză pare a fi cea corectă pentru că reprezintă dispoziţiile din Codul de procedură penală cu privire la sesizarea instanţei de judecată în materie penală dar şi pentru că în acest mod autoritatea legislativ – deliberativă nu încalcă atribuţiile Procuraturii, parte componentă a autorităţii judecătoreşti.

Articolele nr. 82 şi 83 din Constituţia Republicii Moldova au fost „excluse”, abrogate din Legea nr. 1115 – XIV din 05.07.2000.

Art. 84.: „Mesaje”.

„(1). Preşedintele Republicii Moldova poate lua parte la lucrările Parlamentului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale naţiunii”.

În calitatea sa de şef al statului Preşedintele poate avea interesul să asiste la lucrările autorităţii deliberativ – legislative. Prezenţa sa poate impulsiona parlamentarii în scopul accelerării desfăşurării activităţilor specifice (adoptarea legilor, a hotărârilor; aprobarea direcţiilor principale ale politicii interne şi externe a statului; aprobarea doctrinei militare a statului etc.).

De asemenea Preşedintele Republicii poate adresa mesaje Parlamentului. Acestea trebuie să aibă un conţinut clar, concis, ferm să fie lipsite de elemente ideologice şi să privească „principalele probleme ale **naţiunii**”. Constituantul utilizează în acest text noţiunea de „**naţiune**” deşi în tot cuprinsul Constituţiei este ocultată. Desigur, nu poate fi vorba decât despre naţiunea română de pe teritoriul Basarabiei, înglobat în Republica Moldova.

Totuşi referirea la naţiunea română nu se poate circumscrie doar teritoriului pruto-nistrean unde trăieşte doar o mică parte din poporul român. Oare mesajele se referă la întreaga naţiunea română ?? Ne îndoim dar, în mod indirect, orice mesaj transmis de şefului statului „moldovean” către deputaţii plenipotenţiari produce reverberaţii în întreaga noastră naţiune.

Art. 85.: „Dizolvarea Parlamentului”.

„(1). În cazul imposibilităţii formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Preşedintele Republicii Moldova, după consultarea fracţiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

(2). Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură.

(3). În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.

(4). Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui Republicii Moldova, cu excepţia cazului prevăzut la art. 78 alineatul (5), şi nici în timpul stării de urgenţă, de asediu sau de război”.

În toate cazurile dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova trebuie să constituie o situaţie de excepţie. În nici un caz Preşedintele nu trebuie să abuzeze de această prerogativă pentru a nu zdruncina viaţa democratică a statului.

Practic, Parlamentul **poate fi dizolvat** în următoarele situaţii:

1). *. în cazul imposibilităţii formării Guvernului;

2). *. în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor pentru o perioadă de 3 luni;

3). *. dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură.

În aceste trei situaţii Preşedintele Republicii Moldova are aptitudinea de a dizolva Parlamentul. Aceasta înseamnă că şeful statului nu are obligaţia de a dizolva Parlamentul ci doar facultatea de a proceda în acest mod. Rămâne la latitudinea

preşedintelui dacă utilizează sau nu instituţia juridică a dizolvării.

Textul constituţional impune şi anumite limite pe care şeful statului este ţinut să pe respecte. Aceste limite privesc, cum era şi normal, posibilitatea dizolvării Parlamentului.

Astfel:

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui. Cu toate acestea în acest caz există şi o excepţie referitoare la situaţia în care Preşedintele nu poate fi ales, după alegeri repetate, caz prevăzut de art. 78 alin. (5) din Constituţia Republicii Moldova. Fiind o excepţie de la regula constituţională, înseamnă că Parlamentul va putea fi dizolvat deşi mandatul şefului statului se află în ultimele 6 luni sau chiar a expirat;

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat pe perioada cât este declarată starea de urgenţă, starea de asediu sau, după caz, starea de război.

*. O altă limitare se referă la frecvenţa utilizării instituţiei dizolvării Parlamentului de către şeful statului. Pentru a nu crea un abuz prin exercitarea acestui drept de către şeful statului textul constituţional prevede că doar o singură dată într-un an calendaristic poate fi dizolvat Parlamentul.

Cu referire la situaţiile în care şeful statului are posibilitatea, prerogativa dizolvării Parlamentului reţinem următoarele aspecte teoretice. Cele trei cazuri prevăzute de Constituţie se referă fie la imposibilitatea desfăşurării procesului legislativ, fie la imposibilitatea formării Guvernului, în calitatea sa de titular al puterii executive în Stat. În această ultimă situaţie existând disensiuni, dezacorduri între Parlament şi Preşedinte, unica soluţie stabilită de Legiuitorul Constituant a fost întoarcerea la electorat, prin organizarea de alegeri parlamentare anticipate.

Art. 86.: „Atribuţii în domeniul politicii externe”.

„(1). Preşedintele Republicii Moldova poartă tratative şi ia parte la negocieri, încheie tratate internaţionale în numele Republicii Moldova şi le prezintă, în modul şi în termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, acreditează şi recheamă reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova şi aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3). Preşedintele Republicii Moldova primeşte scrisorile de acreditare şi de rechemare ale reprezentanţilor diplomatici ai altor state în Republica Moldova”.

Toate atribuţiile conferite şefului statului în domeniul politicii externe sunt tradiţional consacrate în Dreptul Internaţional Public:

*. încheie tratate internaţionale în numele Republicii Moldova dar poate purta tratative în mod direct şi nemijlocit şi poate participa la negocieri.

De regulă, purtarea tratativelor şi participarea la negocieri sunt lăsate pe seama reprezentanţilor Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova;

*. prezintă spre ratificare Parlamentului tratatele internaţionale încheiate, la termenele şi cu procedura prevăzută de lege;

*. acreditează şi recheamă reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova, la propunerea Guvernului;

*. aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate;

*. primeşte scrisorile de acreditare şi pe cele de rechemare ale reprezentanţilor diplomatici ai statelor străine în Republica Moldova. Aceasta însemnă că reprezentanţii

diplomatici ai statelor străine sunt acreditaţi pe lângă Preşedintele Republicii Moldova.

Nu vom proceda la analiza detaliată a acestor instituţii deoarece ele fac obiect de studiu şi de cercetarea pentru ştiinţa Dreptului Internaţional Public. Totuşi, sub aspectul Dreptului Constituţional, vom remarca faptul că toate aceste atribuţii îşi găsesc fundamentul în calitatea preşedintelui de a reprezenta statul pe planul relaţiilor internaţionale.

Art. 87.: „Atribuţii în domeniul apărării".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este comandatul suprem al forţelor armate.

(2). Preşedintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală.

(3). În caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război şi le aduce, neîntârziat, la cunoştinţa Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanşarea agresiunii.

(4). Preşedintele Republicii Moldova poate lua şi alte măsuri pentru asigurarea securităţii naţionale şi a ordinii publice, în limitele şi în condiţiile legii".

Toate atribuţiile şefului statului privesc situaţii excepţionale.

Se recunoaşte Preşedintelui Republicii **calitatea de comandant suprem** al forţelor armate. Această calitate se raportează la toate structurile militare aparţinând: Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Securităţii Naţionale.

Concret atribuţiile conferite şefului statului în domeniul militar şi care privesc situaţii de excepţie sunt următoarele:

*. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală a forţelor armate;

*. are dreptul de a lua măsuri pentru respingerea unei agresiuni, dacă există declanşată o agresiune armată împotriva ţării;

*. poate declara stare de război.

Aceste ultima două prerogative trebuie să le aducă şeful statului neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului. Gravitatea măsurilor dispuse de şeful statului determină convocarea de drept a Parlamentului, dacă acesta nu se află în sesiune, în maxim 24 de ore de la data declanşării agresiunii;

*. poate lua şi alte măsuri având ca finalitate asigurarea securităţii naţionale şi a ordinii publice. Aceste măsuri trebuiesc luate exclusiv în condiţiile şi în limitele legale.

Apreciem că ar fi fost mai indicat ca textul constituţional să prevadă aceste „măsuri", evitând lăsarea determinării lor pe seama Legiuitorului ordinar. În sprijinul acestui punct de vedere, invocăm natura situaţiilor excepţionale în care se exercită atribuţiile şefului de stat în domeniul apărării.

Art. 88.: „Alte atribuţii".

„Preşedintele Republicii Moldova îndeplineşte şi următoarele atribuţii:

a). conferă decoraţii şi titluri de onoare;

b). acordă **grade militare supreme** !!! prevăzute de lege;

c). soluţionează problemele cetăţeniei Republicii Moldova şi acordă azil politic;

d). numeşte în funcţii publice, în condiţiile prevăzute de lege;

e). acordă graţiere individuală;

f). poate cere poporului să-şi exprime, prin referendum, voinţa asupra problemelor de interes naţional;

g). acordă ranguri diplomatice;

h). conferă grade superioare de clasificare lucrărilor din procuratură, judecătorii şi altor categorii de funcţionari, în condiţiile legii;

i). suspendă actele Guvernului, ce contravin legislaţiei, până la adoptarea hotărârii definitive a Curţii Constituţionale;

j). exercită şi alte atribuţii stabilite prin lege".

Articolul nr. 88 din Constituţia Republicii Moldova enumeră **atribuţii eterogene** care pot fi exercitate de şeful statului „moldovean". Aceste atribuţii au un caracter enunţiativ, exemplificativ deoarece lit. „j" a articolului menţionează in terminis că Preşedintele Republicii poate exercita şi alte atribuţii prevăzute de lege.

Toate atribuţiile eterogene menţionate la articolul supus analizei determină competenţele Preşedintelui Republicii în domenii variate de activitate. Astfel, şeful statului poate conferi decoraţii şi alte titluri de onoare unor personalităţi din Republica Moldova ca o recunoaştere a meritelor acelor persoane în promovarea civismului, a culturii, artei, ştiinţei în Republică şi pe plan internaţional. Şeful statului poate acorda grade militare supreme care sunt prevăzute de lege. În temeiul acestei norme juridice constituţionale Preşedintele Republicii poate acorda unor ofiţeri din forţele armate (Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securităţii Naţionale) grade de generali.

Soluţionarea problemelor cetăţeniei Republicii Moldova şi acordarea de azil politic, teritorial este o atribuţie a şefului de stat. Problemele relative la cetăţenie privesc: acordarea cetăţeniei, renunţarea la cetăţenie. Azilul politic se acordă de şeful statului unor persoane fizice urmărite şi persecutate în ţara de origine pentru concepţiile lor.

O atribuţie extrem de importantă este prevăzută de art. 88 lit. „d” şi se referă la atribuţiile şefului statului **de a numi** în funcţii publice.

Spre exemplu: Preşedintele Republicii **numeşte Guvernul**, în baza votului de încredere acordat de Parlament [art. 98 alin. (4) din Constituţie] sau judecătorii instanţelor judecătoreşti **se numesc în funcţie** de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii [art. 116 alin. (2) din Constituţie].

Tradiţional se recunoaşte şefului statului dreptul, prerogativa de a acorda graţierea individuală. Este un atribut care îşi găseşte fundamentul în perioada medievală, când şeful statului – domnitorul – avea dreptul absolut de a ierta de pedeapsă pe „osândit”.

În calitatea sa de şef de stat Preşedintele Republicii are aptitudinea, atribuţia de a consulta poporul prin referendum, în privinţa chestiunilor de interes naţional. În acest mod şeful statului recurge la consultarea poporului **în vederea obţinerii voinţei populare** cu privire la o problemă majoră, fundamentală a Republicii. **Exprimarea voinţei poporului prin referendum** are o valoare juridică supremă deoarece exprimă în mod direct şi nemijlocit concepţia majorităţii cetăţenilor referitor la problema abordată.

Şeful statului acordă ranguri diplomatice. Această atribuţie prevăzută la art. 88 lit. „g” trebuie raportată de dispoziţiile art. 86 din Constituţia Republicii Moldova, privitoare la atribuţiile Preşedintelui în domeniul politicii externe.

Dacă şeful statului aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice, în mod firesc, are şi atribuţia de acordare a rangurilor diplomatice.

O altă atribuţie a şefului statului se referă la conferirea gradelor superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, justiţie şi altor categorii de funcţionari.

Această atribuţie a fost acordată Preşedintelui Republicii Moldova de către Legiuitorul Constituant tocmai pentru a se garanta promovarea în grade superioare de clasificare a funcţionarilor din justiţie, procuratură dar şi din alte domenii exclusiv în funcţie de performanţele profesionale obţinute, în condiţii obiective fundamentate pe imparţialitate.

Atribuţia prevăzută la lit. „i" din articolul supus analizai se referă la posibilitatea suspendării actelor Guvernului, ce contravin legislaţiei, până la adoptarea hotărârii definitive a Curţii Constituţionale.

Este o atribuţie extrem de importantă a şefului statului. Pentru exercitarea acestei atribuţii este necesar ca, în prealabil, să fi fost sesizată Curtea Constituţională în legătură cu eventuala constituţionalitate a actului normativ emis de Guvern.

Suspendarea actului Guvernului nu se realizează de Preşedinte din postura de „şef" al „puterii" executive. Dimpotrivă această suspendare se fundamentează pe locul şi rolul şefului statului **„de mediator între autorităţile publice constituite** şi, totodată, **de mediator între stat şi societate**. Se reflectă în acest mod grija şefului statului referitoare la asigurarea unei legislaţii coerente şi echilibrate şi totodată se manifestă plenar atenţia şefului de stat îndreptată spre asigurarea conformităţii tuturor actelor „puterii" executive cu Legea fundamentală şi cu întregul drept pozitiv (obiectiv) aflat în vigoare în Republica Moldova.

Lit. „j" se referă la alte atribuţii ce sunt stabilite, în favoarea şefului statului, prin lege. Este de dorit, ca în măsura posibilităţilor, Constituantul să prevadă **toate** atribuţiile Preşedintelui Republicii. Aceasta pentru a nu lăsa la latitudinea Legiuitorului ordinar posibilitatea de a stabili şi modifica

atribuţiile conferite prin lege. O precizare credem că se mai impune: alte atribuţii conferite şefului statului nu pot fi stabilite de legiuitor decât **prin lege organică**. Este adevărat că art. 72 din Constituţie nu prevede că reglementarea atribuţiilor şefului statului se efectuează prin lege organică. Dar reţinem că organizarea şi funcţionarea unor instituţii fundamentale – Parlament, Guvern, Curtea Constituţională, Consiliul Superior al Magistraturii şi Instanţele judecătoreşti – **se reglementează prin lege organică**.

Pentru identitate de raţionament şi atribuţiile Preşedintelui Republicii Moldova, altele decât cele prevăzute expres de Constituţie, trebuie să fie consacrate **numai prin lege organică**.

Art. 89.: „Demiterea".

„(1). În cazul săvârşirii unor fapte prin care încalcă prevederile Constituţiei, Preşedintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a două treimi din numărul deputaţilor aleşi.

(2). Propunerea de demitere poate fi iniţiată de cel puţin o treime din deputaţi şi se aduce neîntârziat la cunoştinţa Preşedintele Republicii Moldova. Preşedintele poate de Parlamentului şi Curţii Constituţionale explicaţii cu privire la faptele ce i se impută".

Procedura de demitere a şefului statului se poate declanşa numai pentru încălcarea prevederilor Constituţiei Republicii Moldova.

Cu alte cuvinte, încălcarea unor norme juridice, inferioare Constituţiei nu pot constitui un motiv pentru declanşarea procedurii de demitere a şefului statului.

Deşi textul constituţional nu menţionează credem că Legiuitorul Constituant a avut în vedere, în mod deosebit, acele

prevederi referitoare la suveranitatea, simbolurile şi limba de stat. Apoi textul are în vedere încălcarea principiului separaţiei puterilor în stat, a pluralismului politic, a drepturilor şi libertăţilor fundamentale cetăţeneşti, a limitelor revizuirii Constituţiei, a independenţei judecătorilor din Republică.

În ipoteza încălcării dovedite a prevederilor constituţionale se poate iniţia o propunere de demitere a şefului statului de către cel puţin 1/3 din deputaţii aleşi în Parlament.

Propunerea de demitere se înaintează imediat Preşedintelui Republicii Moldova pentru a se lua la cunoştinţă. Dacă consideră oportun şeful statului poate da explicaţii Parlamentului şi Curţii Constituţionale relative la faptele ce i se impută, adică cu privire la pretinsele încălcări a normelor juridice constituţionale. Preşedintele se poate apăra argumentând că nu a încălcat nici o dispoziţie constituţională, demonstrând că propunerea de demitere nu constituie altceva decât un „joc politic". El poate, de asemenea, să recunoască parţial încălcarea prevederilor Legii fundamentale, motivând că faptele săvârşite nu sunt deosebit de grave şi nu au afectat imaginea Preşedintelui şi a Republicii pe planul relaţiilor internaţionale.

Dacă există probe indubitabile că şeful statului a săvârşit fapte prin care a încălcat prevederile Constituţiei, Parlamentul Republicii Moldova, cu votul a 2/3 din numărul deputaţilor aleşi îl poate demite pe Preşedintele Republicii Moldova.

Principalul efect al demiterii şefului statului îl reprezintă vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

Art. 90.: „Vacanţa funcţiei"

„(1). Vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova intervine în caz de expirare a mandatului, de demisie, de demitere, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuţiilor sau de deces.

(2). Cererea de demisie a Preşedintelui Republicii Moldova este prezentată Parlamentului, care se pronunţă asupra ei.

(3). Imposibilitatea exercitării atribuţiilor mai mult de 60 de zile de către Preşedintele Republicii Moldova este confirmată de Curtea Constituţională în termen de 30 de zile de la sesizare.

(4). În termen de 2 luni de la data la care a intervenit vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova, se vor organiza, în conformitate cu legea, alegeri pentru un nou Preşedinte".

Alin. (1) al articolului supus analizei determină **situaţiile** în care intervine vacanţa funcţiei (de fapt a demnităţii) de Preşedinte. Acestea sunt următoarele:

*. expirarea mandatului prezidenţial;

*. demisia din funcţia de Preşedinte;

*. demiterea din funcţia de Preşedinte;

*. imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova;

*. deces.

Vom analiza succint fiecare dintre situaţiile în care intervine vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

*. **Expirarea mandatului prezidenţial.**

În mod firesc la expirarea mandatului prezidenţial intervine vacanţa funcţiei de Preşedinte. Totuşi, remarcăm faptul că **deşi mandatul şefului statului a expirat**, Preşedintele în exerciţiu al Republicii Moldova îşi exercită mandatul până la depunerea jurământului de Preşedintele nou ales. [art. 80 alin. (2) din Constituţie].

Cum se conciliază cele două texte constituţionale !??!

Pe de o parte, avem textul analizat care nominalizează expirarea mandatului prezidenţial **drept situaţie** de vacantare a

funcţiei de Preşedinte iar pe de altă parte avem textul art. 80 alin (2) care impune **soluţia continuării mandatului deja expirat** de către Preşedintele în exerciţiu, până la depunerea jurământului de noul şef al statului.

Desigur, expirarea mandatului constituie, fără discuţie, o situaţie de vacantare a funcţiei Preşedintelui de Republicii Moldova.

Soluţia adoptată prin art. 80 alin. (2) din Constituţie se justifică prin dorinţa Legiuitorului Constituţional de a nu crea discontinuităţi în exercitarea funcţiei de Preşedinte al Republicii. Se crează astfel **o ficţiune în ceea ce priveşte continuarea mandatului Preşedintelui în exerciţiu** până la depunerea jurământului de către noul şef al statului.

*. **Demisia de funcţia de Preşedinte.**

Demisia constituie un act juridic unilateral pornit din iniţiativa şefului statului, care înţelege să renunţe în mod definitiv şi irevocabil la exercitarea atribuţiilor de Preşedinte al Republicii Moldova. Cererea de demisie este prezentată Parlamentului care se va pronunţa asupra sa. Credem că autoritatea deliberativ-legislativă nu are competenţă de a respinge cererea de demisie a şefului statului deoarece această cerere reprezintă o manifestare unilaterală de voinţă ce nu poate fi cenzurată.

„Pronunţarea" Parlamentului se referă, în opinia noastră, la faptul **de a lua act** de cererea de demisie a Preşedintelui.

Firesc, demisia şefului statului declanşează vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

*. **Demiterea din funcţia de Preşedinte.**

Cu ocazia analizării art. 89 din Constituţie am examinat această **situaţie** de vacantare a funcţiei de Preşedinte al

Republicii Moldova. De aceea, nu vom reveni asupra chestiunilor deja tratate anterior.

*. **Imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.**

Imposibilitatea exercitării atribuţiilor specifice şefului de stat trebuie să fie definitivă. Acesta înseamnă că imposibilitatea menţionată trebuie să aibă o durată mai mare de 60 de zile. Această situaţie trebuie să fie confirmată de către Curtea Constituţională, într-un termen de maxim 30 de zile de la sesizare.

De principiu, imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova survine ca urmare a unor afecţiuni grave cu caracter fizic sau psihic. Se au în vedere boli grave care nu mai permit şefului statului exercitarea atribuţiilor specifice.

*. **Decesul**.

Este evident că moartea titularului funcţiei prezidenţiale determină vacantarea funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

În **toate situaţiile** de vacantare a funcţiei prezidenţiale urmează a se organiza alegeri, conform dispoziţiilor legale, **în termen de 2 luni** de la data vacantării funcţiei de Preşedinte, în vederea alegerii unui nou Preşedinte al Republicii Moldova.

Art. 91.: „Interimatul funcţiei”.

„Dacă funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Preşedintele este demis ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-şi exercita atribuţiile, interimatul se asigură, în ordine, de Preşedintele Parlamentului sau de Primul ministru.”

În primul rând trebuie să observăm că demiterea Preşedintelui reprezintă o situaţie, un caz de vacantare a funcţiei prezidenţiale. În consecinţă, formularea: „dacă funcţia... devine vacantă sau dacă Preşedintele este demis...” este improprie. O altă ipoteză la care textul se referă priveşte imposibilitatea **temporară** de exercitare a atribuţiilor de către şeful statului. Într-adevăr această situaţie nu reprezintă un caz de declanşare a vacanţei funcţiei de Preşedinte deoarece este vorba de o imposibilitate **temporară**, deci susceptibilă de dispariţie.

În cazul vacantării funcţiei prezidenţiale imposibilitatea exercitării atribuţiilor trebuie să fie **definitivă**.

Concluzionând afirmăm că interimatul funcţiei prezidenţiale se declanşează în caz de vacanţă a funcţiei de Preşedinte sau în cazul imposibilităţii temporare de exercitare a atribuţiilor de către Preşedintele în exerciţiu.

În aceste situaţii interimatul funcţiei de Preşedinte se va asigura de Preşedintele Parlamentului sau de Primul – ministru. Textul dă întâietate şefului Legislativului la asigurarea interimatului la funcţia prezidenţială. Aceasta rezultă din utilizarea în textul constituţional a noţiunii: „se asigură, **în ordine**, ...”, ceea ce generează o ordine de preferinţă stabilită de Constituant.

Ordinea de preferinţă, instituită de textul constituţional este cât se poate de firească deoarece, la asigurarea interimatului funcţiei prezidenţiale, dă întâietate reprezentantului „puterii” deliberativ-legislative în raport cu exponentul „puterii” executive.

Art. 92. „Răspunderea Preşedintelui interimar”.

„Dacă persoana care asigură interimatul funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova săvârşeşte fapte grave, prin

care se încalcă prevederile Constituţiei, se aplică articolul 89 alineatul (1) şi articolul 91."

Acest articol se referă la posibilitatea demiterii Preşedintelui interimar, potrivit art. 89 din Constituţia Republicii Moldova.

De asemenea, articolul examinat trimite la prevederile art. 91, referitoare la asigurarea interimatului funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

Întrucât noi am analizat prevederile constituţionale cuprinse în articolele 89 şi 91 nu vom face precizări suplimentare.

Totuşi, o chestiune de principiu se ridică: Dacă Preşedintele în exerciţiu ar demisiona, Preşedintele Parlamentului, în calitatea sa de Preşedinte interimar, ar fi demis iar noul Preşedinte interimar – Primul – ministru ar deceda sau ar demisiona din funcţia de Preşedinte interimar, se pune întrebarea ce persoană ar ocupa funcţia de Preşedinte interimar ? Constituţia nu răspunde la această întrebare deşi, din punct de vedere practic, o asemenea situaţie este posibilă.

Este mai mult decât evident faptul că dacă Preşedintele Parlamentului, în calitatea sa de Preşedinte interimar, ar fi demis, conform prevederilor art. 91 din Constituţie, Preşedinte interimar ar deveni Primul – ministru al Guvernului Republicii Moldova.

Art. 93: „Promulgarea legilor".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova promulgă legile.

(2). Preşedintele Republicii Moldova este în drept, în cazul în care are obiecţii asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare, Parlamentului. În cazul în care Parlamentul îşi menţine hotărârea adoptată anterior, Preşedintele promulgă legea."

Promulgarea legilor constituie o etapă importantă, absolut necesară pentru intrarea în vigoare a normelor juridice, adoptată de către Parlament.

Competenţa promulgării legilor adoptate de Parlament, aparţine şefului statului.

În primul rând se observă faptul că nu este stipulat un termen în care Preşedintele Republicii să promulge legile. În mod indirect, mediat ar rezulta că termenul pentru promulgare este de două săptămâni, deoarece în acest termen şeful statului poate trimite Parlamentului legea, în vederea reexaminării.

Această trimitere a legii către Parlament trebuie să fie însoţită de obiecţiunile Preşedintelui.

Dacă însă Parlamentul adoptă legea în aceeaşi formă, Preşedintele Republicii Moldova este obligat să promulge legea.

Se constată că la reprimirea legii votată de Parlament în aceeaşi formă Preşedintele nu are stipulat un termen pentru promulgare.

Cu ocazia reexaminării legii, dacă Parlamentul „îşi menţine hotărârea adoptată anterior", adică dacă votează legea în forma sa iniţială se dă întâietate, de către Legiuitorul Constituant, voinţei parlamentarilor.

Soluţia adoptată este expresia locului şi a rolului Parlamentului în sistemul „puterilor" etatice, el fiind organul reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. În condiţiile în care Preşedintele Republicii este ales de către Parlament nici nu se putea concepe adoptarea unei alte soluţii relative la obligaţia şefului statului de a promulga legea adoptată din nou de legislativ, în forma sa originară.

Art. 94.: „Actele Preşedintelui".

„(1). În exercitarea atribuţiilor sale Preşedintele Republicii Moldova emite decrete, obligatorii pentru executare

pe întreg teritoriul statului. Decretele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2). Decretele emise de Preşedinte în exercitarea atribuţiilor sale prevăzute în articolul 86 alineatul (2), articolul 87 alineatele (2), (3) şi (4) se contrasemnează de către Primul – ministru."

Preşedintele Republicii Moldova poate emite acte cu caracter juridic care se vor publica în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

În aceste condiţii prin decretele şefului statului: poate fi revocat un ministru şi poate fi numit un alt membru al Guvernului [art. 98 alin. (6) din Constituţie]; poate fi numit întregul Guvern [art. 98 alin (4)]; poate fi numit unul sau mai mulţi judecători la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. [art. 116 alin. (2) din Constituţie].

Pe planul relaţiilor internaţionale prin decret al Preşedintelui Republicii este numit un ambasador sau sunt conferite depline puteri pentru negocierea unor tratate în numele Republicii Moldova.

Tot prin emiterea unui decret prezidenţial şeful statului poate dizolva Parlamentul [art. 85 din Constituţie].

Unele decrete prezidenţiale **pot avea şi caracter normativ individual**. Este vorba de acordarea unor grade militare supreme (generali), numirea unor persoane fizice în funcţia de judecător etc. [art. 88 lit. „b" şi art. 116 alin. (2), ambele din Constituţia Republicii Moldova].

O serie de decrete emise de Preşedintele Republicii Moldova trebuie, în mod obligatoriu, să fie contrasemnate de către Primul – ministru. Textul constituţional se referă la decretele prezidenţiale emise în exercitarea atribuţiilor prevăzute de art. 86 alin. (2) şi de art. 87 alin (2), (3) şi (4) din Constituţia Republicii Moldova.

Concret este vorba de următoarele atribuţii ale şefului statului:

*. acreditarea şi rechemarea reprezentanţilor diplomatici ai Republicii Moldova şi aprobarea înfiinţării, desfiinţării sau schimbării rangului misiunilor diplomatice, la propunerea Guvernului;

*. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală;

*. ia măsuri pentru respingerea agresiunii în caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, declară stare de război, aducându-le imediat la cunoştinţa Parlamentului;

*. poate lua şi alte măsuri pentru asigurarea securităţii naţionale şi ordinii publice, în limitele şi în condiţiile legii.

În toate aceste situaţii decretul prezidenţial este valabil numai dacă a fost contrasemnat de Primul – ministru al Guvernului, în calitatea sa de şef al „puterii" executive.

Cum se explică faptul că unele decrete ale şefului statului trebuie să fie contrasemnate de Primul – ministru al Guvernului ??

Se observă că decretele prezidenţiale care au nevoie de contrasemnătura şefului executivului, a Primului – ministru, se referă la aspecte extrem de importante circumscrise fie relaţiilor externe ale statului, fie – după caz – la situaţii excepţionale referitoare la domeniul apărării statului.

În aceste situaţii contrasemnarea decretelor prezidenţiale determină implicarea deplină şi efectivă a Executivului în aducerea la îndeplinirea a conţinuturilor decretelor prezidenţiale, ceea ce determină o cooperare totală între şeful statului şi „puterea" executivă, reprezentată de Guvernul Republicii Moldova.

Art. 95.: „Resursele financiare ale aparatului Preşedintelui, indemnizaţia şi alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale aparatului Preşedintelui Republicii Moldova se aprobă, la propunerea acestuia, de către Parlament şi se includ în bugetul de stat.

(2). Indemnizaţia şi alte drepturi ale Preşedintelui Republicii Moldova se stabilesc prin lege.”

În mod firesc, aparatul Preşedintelui Republicii Moldova beneficiază de resurse financiare pentru a-şi putea desfăşura activitatea.

Resursele financiare se aprobă de către Parlament, la propunerea Preşedintelui Republicii Moldova şi se includ în bugetul de stat.

Aceasta este exclusiv o normă constituţională tehnică dar esenţial este să se asigure transparenţa acestor resurse financiare. Ele trebuie să fie efectiv, şi nu numai declarativ, sub controlul autorităţii deliberativ – legislative.

Indemnizaţia şi celelalte drepturi băneşti cuvenite şefului statului trebuie stabilită în temeiul legii.

Şi în privinţa indemnizaţiei şi a celorlalte drepturi materiale ale şefului statului este important să se asigure transparenţa acestor resurse cât şi a cuantumului lunar cuvenit Preşedintelui Republicii Moldova.

CAP. IV.: AUTORITATEA EXECUTIVĂ – GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

În opinia noastră, Guvernul Republicii Moldova reprezintă autoritatea executivă a statului. Pe lângă argumentele invocate de noi în cuprinsul lucrării rolul de organ central al „puterii" executive acordat Guvernului Republicii rezultă din analiza normelor juridice constituţionale care reglementează această autoritate publică constituită.

Art. 96.: „Rolul"

„(1). Guvernul asigură realizarea politicii interne şi externe a statului şi exercită conducerea generală a administraţiei publice.

(2). În exercitarea atribuţiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament."

Indiferent de titulatura adoptată în diverse Constituţii (Guvern, Consiliu de Miniştri, Cabinet) această autoritate publică este identificată cu titularul „puterii" executive.

Guvernul Republicii Moldova dispune de **trei atribuţii fundamentale**, cu valoare constituţională. Acestea sunt următoarele:

*. asigură realizarea politicii interne a statului;

*. asigură realizarea politicii externe a statului;

*. exercită conducerea generală a administraţiei publice.

Primele două atribuţii se află în strânsă corelaţie cu ştiinţa Dreptului Constituţional în timp ce ultima atribuţie a Guvernului este detaliată în mod deosebit de ştiinţa Dreptului Administrativ.[9)]

[9)] Pentru analiza detaliată a Guvernului, cu referire la Guvernul României, a se vedea lucrarea „**Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean**", Bacău, 2007, partea I „**Puterea de Stat în România. Autorităţile Publice**." Pentru analiza istorică a instituţiei a se vedea „**Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**", Ed. Grafit, Bacău, 2006. Ambele scrise de V. S. Curpăn.

Ceea ce trebuie remarcat este faptul că art. 96 alin. (1) din Constituţie consacră, în mod implicit, poziţia Guvernului de titular al „puterii" executive.

Desigur, aceste atribuţii ale Executivului sunt realizate, în concret, în conformitate cu programul de activitate (programul de guvernare) care a fost acceptat de Parlament, împreună cu lista membrilor Guvernului, cu ocazia investirii Executivului. Toate atribuţiile guvernamentale trebuie să se exercite conform programului de guvernare deoarece, în temeiul acestui program, Executivul a fost abilitat, de către autoritatea deliberativ – legislativă, să guverneze.

Ce s-ar întâmpla dacă Guvernul Republicii Moldova, titular al autorităţii executive, şi-ar îndeplini atribuţiile menţionate în alin. (1) depăşind programul de guvernare acceptat de Parlament, cu ocazia votului de învestitură ??

În această ipoteză credem că este necesară validarea de către Parlament a noii orientări politice promovată de executiv.

Depăşirea sau modificarea programului de guvernare are în vedere nu instrumentele de realizare a politicii ci tocmai politica (internă sau externă) promovată de Executiv.

Art. 97.: „Structura".

„Guvernul este alcătuit din Prim-ministru, prim-viceprim-ministru, vicepriminiştri, miniştri şi alţi membri stabiliţi prin lege organică".

Textul constituţional este puternic descriptiv. El are în vedere alcătuirea şi structura Guvernului.

Primul-ministru este secondat de un prim-viceprim-ministru şi de viceprim-miniştri.

Miniştrii ocupă portofoliile ministeriale dar, în funcţie de algoritmul politic, pot exista în Guvern şi **miniştri fără portofoliu**.

Pot exista, de asemenea, în Guvern şi alţi membri care sunt stabiliţi prin lege organică (secretari de stat, subsecretari de stat). Aceşti **„alţi membri" ai Executivului** deşi sunt menţionaţi generic de norma juridică constituţională au un **„statut"** stabilit prin lege organică. Ca atare, aceşti membri ai Guvernului nu posedă un statut consacrat sub aspect constituţional.

Desigur, şeful Guvernului, şi implicit şeful „puterii" executive, este Primul-ministru.

Art. 98.: „Învestitura".

„(1). După consultarea fracţiunilor parlamentare, Preşedintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcţia de Prim-ministru.

(2). Candidatul pentru funcţia de Prim-ministru va cere, în termen de 15 zile de la desemnare, votul de încrederea al Parlamentului asupra programului de activitate şi a întregii liste a Guvernului.

(3). Programul de activitate şi lista Guvernului se dezbat în şedinţa Parlamentului. Acesta acordă încredere Guvernului cu votul majorităţii deputaţilor aleşi.

(4). În baza votului de încredere acordat de Parlament, Preşedintele Republicii Moldova numeşte Guvernul.

(5). Guvernul îşi exercită atribuţiile din ziua depunerii jurământului de către membrii lui în faţa Preşedintelui Republicii Moldova.

(6). În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanţă a funcţiei, Preşedintele Republicii Moldova revocă şi numeşte, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului".

Din economia textului constituţional supus analizei rezultă că Preşedintele Republicii Moldova desemnează un

candidat pentru funcţia de Prim-ministru, numai după consultarea fracţiunilor parlamentare.

Republica Moldova fiind cel puţin formal - la momentul actual – **o republică parlamentară** poate fi acreditată opinia că şeful statului trebuie să desemneze drept candidat la funcţia de prim-ministru pe liderul partidului politic câştigător al alegerilor parlamentare.

Totuşi, textul constituţional examinat nu impune, în mod necesar şi obligatoriu, o asemenea soluţie.

Aşa fiind opinăm în sensul că Preşedintele Republicii poate desemna drept candidat la funcţia de prim-ministru să pe o altă persoană din cadrul partidului sau a coaliţiei de partide politice câştigătoare în alegeri.

O întrebare însă trebuie neapărat soluţionată: poate şeful statului să nominalizeze un candidat la funcţia de prim-ministru din cadrul partidelor politice din opoziţie ?? Textul nu interzice o asemenea desemnare dar un astfel de candidat desemnat ar eşua, din punct de vedere politic, deoarece nu ar obţine votul de încredere al Parlamentului.

În consecinţă, deşi Constituţia nu prevede limite totuşi şeful statului nu poate desemna un candidat la funcţia de Prim-ministru împotriva voinţei majorităţii parlamentare.

Candidatul desemnat pentru funcţia de Prim-ministru, deci pentru a fi şef al Executivului, trebuie să obţină votul de încredere al Parlamentului asupra **programului de guvernare (program de activitate) şi asupra întregii liste a Guvernului**.

Deşi în practică se acordă întâietate absolută **programului de guvernare** totuşi nu trebuie scăpat din vedere faptul că votul de încredere al Parlamentului se referă şi la **lista ministeriabililor.**

Asupra programului de activitate, adică de guvernare votul este eminamente politic. Cu privire la lista membrilor

Guvernului votul se acordă şi intuituu personae, în consideraţia reputaţiei personalităţilor recomandate pentru fotoliile ministeriale.

Votul de încredere trebuie solicitat de către candidatul la funcţia (de fapt demnitatea) de Prim-ministru, în termen de **15 zile** de la desemnare.

Care este natura acestui termen defipt de Legiuitorul Constituant ??

Considerăm că termenul de 15 zile stabilit în alin. (2) al art. 98 din Constituţie este unul **imperativ**.

Aşa fiind, depăşirea termenului determină caducitatea solicitării votului de încredere al Parlamentului.

Autoritatea deliberativ-legislativă dezbate în şedinţă publică parlamentară atât programul de guvernare (de activitate) cât şi lista membrilor Executivului.

În urma dezbaterii şi a analizei ministeriabililor urmează votul deputaţilor. Încrederea este acordată dacă majoritatea deputaţilor aleşi votează în favoarea programului de guvernare (de activitate) şi a listei membrilor Guvernului. Dimpotrivă, dacă cvorumul nu este atins se consideră că Parlamentul nu a acordat votul de încredere listei guvernamentale propuse şi nici programului de guvernare.

Dacă votul de încredere a fost acordat de Parlament, Guvernul este numit de şeful statului.

În vederea exercitării atribuţiilor guvernamentale fiecare membru al Guvernului va depune jurământul de credinţă în faţa Preşedintelui Republicii Moldova.

În caz de vacanţă a funcţiei de ministru sau în situaţia unei remanieri guvernamentale, Preşedintele Republicii Moldova are aptitudinea de **a revoca pe miniştrii în exerciţiu** şi respectiv **de a numi alţi membri ai Guvernului**, la propunerea Primului-ministru.

Se observă că în această ipoteză şeful statului poate numi pe unii miniştri fără a se mai obţine votul de încredere al Parlamentului asupra **listei modificate** a membrilor Guvernului.

Aşa fiind, în caz de vacanţă a funcţiei ministeriale sau în caz de remaniere guvernamentală în Executiv, adică în Guvern, avem o parte din miniştri care au obţinut votul de încredere al Parlamentului, în privinţa listei membrilor Executivului, iar o altă parte din miniştri care au fost numiţi de către şeful statului, fără aprobarea prealabilă a listei modificate a membrilor Guvernului, de către Parlament.

În opinia noastră, şi noii membri ai Guvernului ar trebui să primească votul de încredere al Parlamentului.

Aceasta întrucât cu ocazia acordării votului de încredere este votat nu doar programul de guvernare (de activitate) dar şi lista membrilor viitorului Executiv.

A numi un nou ministru care nu a obţinut, în prealabil, votul de încredere al Legislativului înseamnă a eluda voinţa organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Este drept art. 98 alin. (6) din Constituţie nu impune obligativitatea obţinerii votului de încredere pentru noul membru al Guvernului, dar pentru identitate de raţionament credem că se impune modificarea acestui text constituţional pentru a fi în concordanţă cu dispoziţiile art. 98 alin. (2) din Constituţie. Numirea unor membri ai Guvernului pe timpul desfăşurării activităţii Executivului trebuie să se facă în acelaşi condiţii ca şi numirea iniţială, originară a membrilor Guvernului.

Art. 99.: „Incompatibilităţi”.

„(1). Funcţia de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

(2). Alte incompatibilităţi se stabilesc prin lege organică.”

Art. 99 din Constituţie stabileşte incompatibilitatea funcţiei (a demnităţii) de membru al Guvernului cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

Funcţia de membru al Guvernului implică stabilirea unui **„statut”** pentru persoanele fizice care exercită această înaltă demnitate publică.

Din acest motiv, Legiuitorul Constituant a prevăzut că demnitatea de membru al Executivului este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcţii retribuite.

Această înseamnă că un membru al Guvernului Republicii Moldova nu poate ocupa nici o altă funcţie, fie aceasta publică sau privată, cu excepţia funcţiilor onorifice care nu sunt retribuite.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Orice membru al Executivului fiind demnitar în stat trebuie să acorde întreaga sa atenţie şi putere de muncă pentru a asigura îndeplinirea, în bune condiţii, a atribuţiilor care îi revin. Aceasta nu trebuie să fie afectat, sub nici o formă, de preocupări de natură a-i micşora sau afecta vigilenţa în aducerea la îndeplinire a legilor şi în primul rând în supravegherea respectării Legii fundamentale şi a bunei conlucrări cu ceilalţi membri ai Executivului şi cu celelalte autorităţi publice.

Acest caz de incompatibilitate priveşte, în mod direct, conservarea echidistanţei şi independenţei fiecărui membru al Executivului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul Republicii.

Aceasta deoarece, de principiu, a exercita o funcţie (nu are importanţă natura acesteia) implică şi obţinerea unor avantaje materiale. Ori, instituţia sau unitatea unde ipotetic ar exercita o funcţie un membru al Guvernului ar obţine sau ar putea obţine avantaje materiale sau de ordin moral.

Trebuie remarcat că această incompatibilitate acoperă şi o altă latură. Ne referim la prestanţa, prestigiul demnităţii

publice pe care o reprezintă instituţia de membru al Guvernului Republicii Moldova. Exercitând o demnitate publică fundamentală, orice membru al Executivului nu trebuie şi nici nu poate cumula această calitate cu o funcţie publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanţa politică, culturală, ştiinţifică sau social-economică a respectivei funcţii.

Legiuitorul Constituant a lăsat la latitudinea Legiuitorului ordinar stabilirea altor incompatibilităţi. Acestea sunt stabilite exclusiv prin lege organică.

Considerăm că prevederile alin. (2) al art. 99 din Constituţie lasă determinarea incompatibilităţilor membrilor Executivului la discreţia Parlamentului. Mai corect ar fi fost ca Legiuitorul Constituant **să prevadă toate** cazurile de incompatibilitate referitoare la membrii Guvernului.

Art. 100.: „Încetarea funcţiei de membru al Guvernului".

„Funcţia de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces."

Art. 100 nominalizează modurile în care încetează funcţia (demnitatea) de membru al Executivului (Guvernului).

Aceste moduri sunt următoarele: **demisie, revocare, incompatibilitate** sau **deces**.

*. **Demisia** – constituie un act juridic unilateral pornit din iniţiativa membrului Executivului. Acesta înţelege să renunţe, în mod definitiv şi irevocabil, la exercitarea atribuţiilor de membru al Guvernului. Cererea de demisie trebuie depusă la autoritatea publică care a numit Executivul, respectiv la Preşedintele Republicii Moldova.

Şeful statului **va lua act** de demisie. El poate cel mult solicita membrului Guvernului să rămână la post o perioadă determinată. Considerăm că **nu poate fi respinsă** cererea de demisie a unui membru al Guvernului, deoarece manifestarea

unilaterală de voinţă nu poate fi cenzurată, iar alegerea profesiei şi a locului de muncă sunt libere.

*. **Revocarea** – se produce în caz de remaniere guvernamentală.

Fie datorită realizării unui echilibru politic, fie pentru realizarea unui management necorespunzător calitativ, un membru al Guvernului poate fi revocat de şeful statului, la propunerea şefului Executivului, Primul-ministru al Guvernului.

Revocarea implică pierderea, pentru viitor, a calităţii de membru al Guvernului, de către persoana fizică care a fost revocată.

*. **Incompatibilitatea** – reprezintă un caz de încetare a funcţiei de membru al Guvernului. Ea operează **„de drept”**. Astfel, dacă un membru al Guvernului exercită o funcţie publică sau privată retribuită el este incompatibil, fapt ce determină încetarea funcţiei (a demnităţii) de membru al Executivului.

Practic încetarea funcţiei de membru al Guvernului survine din momentul existenţei stării de incompatibilitate. Chiar dacă, să presupunem, starea de incompatibilitate a fost descoperită ulterior, încetarea funcţiei s-a produs, în virtutea Constituţiei, la data ivirii incompatibilităţii. Aceasta înseamnă că toate actele încheiate de membrul Guvernului, în exercitarea demnităţii publice în perioada de la ivirea incompatibilităţii la descoperirea stării de incompatibilitate **sunt nule**.

În această perioadă persoana fizică respectivă pierduse deja, în virtutea legii, calitatea de membru al Executivului.

*. **Decesul** – presupune încetarea calităţii de subiect de drept. În mod firesc, persoana fizică titulară nemaiexistând, încetează şi funcţia de membru al Guvernului.

*. Textul constituţional nu indică între cazurile de încetare a calităţii de membru al Guvernului şi pe acela de **expirare a mandatului**.

Expirarea mandatului Guvernului implică şi expirarea mandatului tuturor membrilor Executivului. De altfel, acesta este şi cazul normal, tipic, cel mai frecvent întâlnit **de încetare a funcţiei de membru al Guvernului.**

Art. 101.: „Prim-ministrul".

„(1). Prim-ministrul conduce Guvernul şi coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuţiile ce le revin.

(2). În cazul imposibilităţii Prim-ministrului de a-şi exercita atribuţiile sau în cazul decesului acestuia, Preşedintele Republicii Moldova va desemna un alt membru al Guvernului ca Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern. Interimatul pe perioada imposibilităţii exercitării atribuţiilor încetează, dacă Prim-ministrul îşi reia activitatea în Guvern.

(3). În cazul demisiei Prim-ministrului, demisionează întregul Guvern."

Articolul pe care îl examinăm este consacrat primului-ministru, în calitatea sa de şef al Executivului.

Primul-ministru reprezintă personajul cheie al întregului Executiv. Atribuţiile sale principale constau în:

*. conducerea Guvernului şi

*. coordonarea activităţilor membrilor Guvernului.

O problemă care se poate ivi în viaţa politică cotidiană se referă la faptul dacă primul-ministru poate delega toate atribuţiile sale sau doar o parte dintre ele unui ministru din cadrul Executivului.

Desigur, delegarea priveşte o perioadă de timp cât şeful Guvernului lipseşte.

La această chestiune se poate da un răspuns doar prin raportarea la prevederile alin. (2) al art. 101.

În aceste condiţii, credem că, în cazul lipsei primului-ministru pentru o perioadă determinată de timp, se pot delega atribuţiile sale unui alt ministru din cadrul Executivului, doar de către Preşedintele Republicii Moldova, eventual la propunerea primului-ministru în exerciţiu.

Coordonarea activităţii membrilor Guvernului poate implica şi asumarea de către şeful Executivului a unuia sau mai multor ministere, în mod definitiv sau temporar. Şi această chestiune comportă discuţii dar suntem de părere că primul-ministru trebuie să respecte atribuţiile ce revin miniştrilor. Totodată, miniştrii în exerciţiu sunt numiţi de şeful statului.

Aşa fiind, primul-ministru îşi poate asuma portofolii fie iniţial în momentul numirii Guvernului sau după o remaniere guvernamentală sau o vacanţă a funcţiei de ministru. În aceste cazuri credem că şeful statului trebuie să îl numească pe primul-ministru, în mod distinct şi ca ministru la ministerul sau ministerele asumate de el.

În nici un caz primul-ministru nu poate, de la sine putere, să administreze portofolii fără numire din partea şefului statului.

Considerăm că este de dorit ca primul-ministru să îşi îndeplinească atribuţiile de conducere a Guvernului şi de coordonare a miniştrilor, evitând asumarea de portofolii ministeriale.

Este posibil ca şeful Executivului să se afle în imposibilitate de a-şi exercita atribuţiile sau să decedeze în funcţie. În asemenea cazuri se va desemna un prim-ministru interimar, dintre membrii Guvernului, de către Preşedintele Republicii Moldova.

Cu privire **la situaţia imposibilităţii exercitării atribuţiilor** de către primul-ministru în exerciţiu, interimatul nu constituie un scop în sine. Aşadar, atribuţiile primului-ministru interimar încetează dacă primul-ministru în exerciţiu îşi reia activitatea în Guvern.

Primul-ministru interimar, desemnat de şeful statului dintre membrii Guvernului, îşi va exercita atribuţiile de conducere şi de coordonare până la formarea unui nou Guvern.

O chestiune mai trebuie lămurită în legătură cu atribuţiile specifice ale primului-ministru.

A conduce Guvernul – înseamnă a desfăşura activitatea de management guvernamental care constă în: prezidarea şedinţelor Guvernului, adoptarea deciziilor guvernamentale cu acordul miniştrilor, solicitarea unor informări sau rapoarte relative la activitatea desfăşurată de ministere, evaluarea activităţii miniştrilor şi a ministerelor pe care le girează etc.

A coordona activitatea membrilor Guvernului – presupune asigurarea corelării eforturilor miniştrilor şi a ministerelor pe care le conduc, în scopul realizării, în condiţii optime, a administraţiei publice centrale. Coordonarea activităţi membrilor Guvernului, în speţă a miniştrilor reprezintă o activitate operativă mai complexă decât conducerea Executivului. Aceasta întrucât coordonarea activităţii miniştrilor nu se poate realiza fără o conducere optimă a Guvernului, în ansamblul său.

Alin. (3) al art. 101 menţionează o realitate consacrată în toate statele. Fiind conducătorul direct şi nemijlocit al Guvernului şi principalul responsabil de activitatea acestuia, de soarta primului-ministru depinde existenţa Guvernului. În

consecinţă, demisia primului-ministru conduce la considerarea întregului Guvern ca fiind demisionar.

Art. 102.: „Actele Guvernului”.

„(1). Guvernul adoptă hotărâri, ordonanţe şi dispoziţii.

(2). Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor.

(3). Ordonanţele se emit în condiţiile articolului 106^2.

(4). Hotărârile şi ordonanţele adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru, se contrasemnează de miniştrii care au obligaţia punerii lor în executare şi se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Nepublicarea atrage inexistenţa hotărârii sau ordonanţei.

(5). Dispoziţiile se emit de Prim-ministru pentru organizarea activităţii interne a Guvernului”.

*. **Hotărârile adoptate de Guvern** organizează executarea legilor. Legile sunt adoptate de către Parlament iar Guvernul în calitatea sa de „putere” executivă are dreptul şi îndatorirea de a hotărâri pentru clarificarea textelor legale şi pentru aplicarea lor cât mai corectă.

*. **Ordonanţele** se emit de către Guvern în temeiul delegării legislative. Parlamentul poate adopta, la propunerea Guvernului, o lege specială de abilitare a acestei autorităţi publice executive pentru a emite **ordonanţe doar în domenii care nu fac obiectul legilor organice**.

Această abilitare a Guvernului este limitată în timp şi trebuie să se prevadă clar domeniul de activitate în care Executivul este abilitat să emită ordonanţe. Dacă legea de

abilitare prevede, ordonanţele emise de Guvern se supun aprobării Parlamentului.

*. **Dispoziţiile** au un caracter intern deoarece sunt emise de primul-ministru în scopul organizării activităţii interne a Guvernului.

Dispoziţiile sunt, de principiu, acte cu caracter administrativ dar ele pot conţine şi norme juridice de organizare a activităţii interne a Executivului.

Sub aspect tehnic-procedural atât hotărârile cât şi ordonanţele Guvernului sunt semnate de primul-ministru şi sunt consemnate de miniştrii de resort care au obligaţia punerii lor în executare.

Hotărârile şi ordonanţele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Constituantul a avertizat guvernanţii asupra consecinţelor nepublicării hotărârilor şi ordonanţelor în sensul că cele nepublicate sunt considerate inexistente.

Art. 103.: „Încetarea mandatului".

„(1). Guvernul îşi exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru noul Parlament.

(2). Guvernul, în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament, al demisiei Prim-ministrului sau în condiţiile alineatului (1), îndeplineşte numai funcţiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern."

Cu ocazia analizării art. 100 din Constituţie am precizat că între cauzele încetării funcţiei de membru al Guvernului este şi aceea **de expirare a mandatului**. Iată însă că Legiuitorul

Constituant a menţionat în mod distinct încetarea mandatului Guvernului.

Firesc, Guvernul îşi exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale. Dar mandatul Executivului poate înceta şi înaintea validării alegerilor parlamentare, respectiv: în cazul unei moţiuni de cenzură care constă în exprimarea votului de neîncredere de către Parlament şi în ipoteza demisiei primului-ministru.

Fie că mandatul este dus până la capăt, fie că încetează înainte de termen, după validarea alegerilor parlamentare, după adoptarea moţiunii de cenzură sau după demisia primului-ministru, Guvernul Republicii Moldova va îndeplini exclusiv funcţia de administrare, concretizată în conducerea generală a administraţiei publice. Funcţiile de realizare a politicii interne şi externe a statului nu vor mai putea fi exercitate de către Executiv. Exercitarea funcţiei de administrare se va efectua de către Guvern până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern, dată de la care membrii noului Executiv îşi vor exercita atribuţiile.

CAP. V.: RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL.

Art. 104.: „Informarea Parlamentului”.

„(1). Guvernul este responsabil în faţa Parlamentului şi prezintă informaţiile şi documentele cerute de acesta, de comisiile lui şi de deputaţi.

(2). Membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului. Dacă li se solicită prezenţa, participarea lor este obligatorie.”

Alin. (1) din textul supus analizei noastre prevede responsabilitatea Guvernului pentru informaţiile şi documentele solicitate de către Parlament, de comisiile parlamentare sau de deputaţi, în calitatea acestora de membrii ai autorităţii deliberativ-legislative. Cu alte cuvinte, informarea Parlamentului reprezintă o modalitate de **control parlamentar** asupra activităţii autorităţii executive.

Guvernul, în calitatea sa de exponent de vârf al „puterii” executive îşi exercită atribuţiile proprii dar sub controlul organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Obligativitatea informării Parlamentului, a comisiilor parlamentare şi a deputaţilor concretizează un drept de supraveghere pe care Parlamentul îl posedă în raport cu autoritatea executivă „supremă” a statului.

Dacă informaţiile sau documentele solicitate de Parlament nu ar corespunde realităţii, fiind falsificate sau prezentate trunchiat, credibilitatea Guvernului ar fi puternic şi iremediabil afectată.

Alin. (2) al art. 104 din Constituţie consacră obligaţia de informare a membrilor Guvernului despre activitatea Parlamentului. Guvernanţii au acces neîngrădit la lucrările

Parlamentului. Desigur, este vorba despre o facultate. Membrii Executivului au libertatea de a participa sau de a nu participa la lucrările Parlamentului. În acest context se pune întrebarea: la ce fel de lucrări ale Parlamentului pot participa miniştrii ?? Credem că aceştia din urmă pot participa atât la lucrările în plen cât şi la lucrările în comisiile parlamentare. De fapt Legiuitorul Constituant nu distinge în legătură cu această chestiune. Or, unde legea nu distinge nu ne este permis să facem distincţie.

Dacă membrilor Executivului li se solicită prezenţa la lucrările Parlamentului ei trebuie în mod obligatoriu să participe. Raţiunile instituirii acestei obligaţii cu caracter constituţional constau în fapt că Guvernul în calitatea sa de titular al „puterii" executive dar şi de organ de vârf al administraţiei publice centrale are îndatorirea de a răspunde, atât solidar cât şi fiecare membru în parte, la solicitarea autorităţii deliberativ-legiuitoare.

Dacă membrii Executivului nu ar da curs solicitării Parlamentului se poate interpreta în sensul lipsei de respect a guvernanţilor faţă de reprezentanţii aleşi ai poporului român din Republica Moldova.

Art. 105.: „Întrebări şi interpelări".

„(1). Guvernul şi fiecare dintre membrii săi sunt obligaţi să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputaţi.

(2). Parlamentul poate adopta o moţiune prin care să-şi exprime poziţia faţă de obiectul interpelării."

Întrebările şi interpelările constituie un mijloc pus la îndemâna deputaţilor în scopul informării asupra unor probleme aflate în competenţa Executivului.

Întrebarea este o solicitare punctuală asupra unei chestiuni concrete. Ea se adresează verbal unui membru al Guvernului sau chiar întregului Executiv. Fiecărei întrebări formulate de deputaţi trebuie să i se răspundă într-un mod cât mai exact cu putinţă.

Interpelarea constă într-un document scris prin intermediul căruia se solicită Guvernului explicaţii relative la diferite domenii de activitate din cadrul politicii interne sau externe a statului. Ministrul de resort sau un reprezentant al Executivului trebuie să răspundă argumentat la interpelare.

Dacă se consideră necesar Parlamentul poate adopta o moţiune relativ la interpelare. Această situaţie se întâlneşte în ipoteza în care chestiunile puse în discuţie sunt deosebit de importante şi dacă au un ecou profund în opinia publică din ţară.

Art. 106.: „Exprimarea neîncrederii".

„(1). Parlamentul, la propunerea a cel puţin o pătrime din deputaţi, îşi poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorităţii deputaţilor.

(2). Iniţiativa de exprimare a neîncrederii se examinează după 3 zile de la data prezentării în Parlament".

Practic, în acest articol este vorba de **„moţiunea de cenzură"** sau **„moţiunea de neîncredere"**.

Exprimarea neîncrederii constituie o modalitate concretă de control parlamentar asupra activităţii guvernamentale.

Declanşarea procedurii se realizează la propunerea a cel puţin ¼ din deputaţii aleşi. Iniţiativa acestor deputaţi se dezbate în Parlament după trecerea unui termen de 3 zile de la datat depunerii moţiunii. Dacă propunerea este votată de majoritatea deputaţilor aleşi ea se consideră adoptată cu consecinţa căderii Guvernului.

Textul art. 106 nu precizează dacă propunerea depusă la Parlament este înaintată Guvernului spre luare la cunoştinţă. Firesc ar fi ca propunerea privind exprimarea neîncrederii – moţiunea de cenzură – să fie comunicată, la data depunerii şi Executivului.

De asemenea, textul constituţional nu face nici o referire la numărul de propuneri pentru exprimarea neîncrederii (moţiuni de cenzură) pe care deputaţii îl pot face în cursul unei sesiuni parlamentare.

Din acest motiv credem că deputaţii care au semnat o propunere iniţială mai pot semna şi altele, fără nici o limitare. Sub acest aspect considerăm **că se impune limitarea** posibilităţii prezentării unei noi propuneri de exprimare a neîncrederii în cadrul aceleiaşi sesiuni parlamentare. Deputaţii care au iniţiat o propunere trebuie să piardă prerogativa de a depune o nouă propunere de exprimare a neîncrederii în cursul aceleiaşi sesiuni parlamentare.

Această posibilă şi de dorit limitare dă posibilitatea Parlamentului să desfăşoare activităţile specifice şi în primul rând cea de adoptare a legilor. În acelaşi timp nici Executivul nu mai este continuu şicanat, fiind lăsat să lucreze.

Art. 106[1].: „Angajarea răspunderii Guvernului".

„(1). Guvernul îşi poate angaja răspunderea în faţa Parlamentului asupra unui program, unei declaraţii de politică generală sau unui proiect de lege.

(2). Guvernul este demis dacă moţiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, declaraţiei de politică generală sau proiectului de lege, a fost votată în condiţiile art. 106.

(3). Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2), proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar

programul sau declaraţia de politică generală devine obligatorie pentru Guvern".

Angajarea răspunderii Guvernului se poate realiza pentru unul din următoarele acte:

*. programul de guvernare;

*. declaraţie de politică generală;

*. proiect de lege.

Demiterea Executivului intervine dacă în termen de 3 zile o **moţiune de cenzură** depusă a fost votată cu votul majorităţii deputaţilor aleşi în Parlament. Moţiunea de cenzură trebuie să se refere la programul de guvernare, declaraţia de politică generală sau la proiectul de lege.

În ipoteza în care Guvernul nu a fost demis programul de guvernare sau declaraţia de politică generală devine obligatorie pentru Executiv iar proiectul de lege se consideră adoptat fără dezbateri parlamentare.

Angajarea răspunderii Guvernului reprezintă un act voluntar al Guvernului care are menirea de a accelera adoptarea unei legi sau aprobarea unui program de guvernare modificat ori aprobarea unei declaraţii de politică generală care conţine valenţe şi interpretări noi. Riscul este destul de mare având în vedere că Executivul poate fi demis în situaţia în care programul, declaraţia sau proiectul de lege nu trece cu succes în Parlament.

Adoptarea unui proiect de lege prin angajarea răspunderii Guvernului constituie o excepţie de la procedura obişnuită, de drept comun, referitoare la adoptarea legilor. Procedura adoptării proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului este **o procedură cu caracter derogator, excepţional**.

Ea trebuie utilizată de către Executiv cu precauţie deoarece adoptarea legilor, de principiu, trebuie să se realizeze în conformitate cu dispoziţiile art. 74 din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 106[2].: „Delegarea legislativă”.

„(1). În vederea realizării programului de activitate al Guvernului, Parlamentul poate adopta, la propunerea acestuia, o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanţe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2). Legea de abilitare va stabili în mod obligatoriu, domeniul şi data până la care se pot emite ordonanţe.

(3). Ordonanţele intră în vigoare la data publicării, fără a fi promulgate.

(4). Dacă legea de abilitare o cere, ordonanţele se supun aprobării Parlamentului. Proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor se prezintă în termenul stabilit în legea de abilitare. Nerespectarea acestui termen atrage încetarea efectelor ordonanţei. Dacă Parlamentul nu respinge proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor, acestea rămân în vigoare.

(5). După expirarea termenului stabilit pentru emiterea ordonanţelor, acestea pot fi abrogate, suspendate sau modificate numai prin lege”.

Pentru realizarea programului de guvernare Executivul poate solicita Parlamentului iar acesta poate adopta o **lege de abilitare** a Guvernului pentru emiterea de **ordonanţe**.

Ordonanţele nu pot fi emise decât în domeniile care fac obiectul de reglementare al **legilor ordinare**.

Legea de abilitare trebuie să conţină, în textul său, domeniul şi data până la care Executivul poate emite ordonanţe.

Legea de abilitare reprezintă o delegare legislativă acordată de Parlament în favoarea Guvernului, la cererea acestuia din urmă.

Două elemente fundamentale se desprind din textul constituţional:

*. abilitarea se acordă pe o perioadă de timp determinată;

*. abilitarea Executivului priveşte doar anumite domenii care nu fac obiect de reglementare al legilor organice.

În principiu, Guvernul reprezintă autoritatea executivă iar emiterea ordonanţelor nu apare ca o activitate propriu-zisă, normală a Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut însă **mecanisme de control** relative la această situaţie de excepţie, concretizată în emiterea ordonanţelor de către Executiv.

Astfel, ordonanţele, când legea de abilitare prevede expres, se vor supune aprobării Parlamentului. Este necesară prezentarea unui proiect de lege, având ca obiect aprobarea ordonanţelor, care va fi depus în termenul prevăzut în legea de abilitare. Dacă proiectul de lege, nu este depus în termenul stabilit de legea de abilitare încetează efectele juridice ale ordonanţelor adoptate de Guvern.

Toate aceste mecanisme constituie pârghii de control asupra activităţii Executivului, concretizată în conţinutul ordonanţelor emise.

Dacă Parlamentul votează favorabil proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor efectul juridic îl reprezintă menţinerea acestor ordonanţe în vigoare.

Expirarea termenului stabilit prin legea de abilitare pentru emiterea ordonanţelor determină posibilitatea abrogării, suspendării sau modificării acestor ordonanţe exclusiv prin intermediul legii.

Ordonanţele Guvernului vor intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Acestea nu trebuie să fie promulgate de către şeful statului.

O chestiune care se impune a fi tratată se referă la aprobarea ordonanţelor emise de Guvern, de către Parlament. Cu prilejul aprobării ordonanţelor Parlamentul are două posibilităţi:

*. fie **să admită** sau **să respingă** ordonanţa supusă aprobării;

*. fie **să admită** ordonanţa supusă aprobării **dar să opereze unele modificări în conţinutul acesteia**. Aceasta ar presupune, fără îndoială, o examinare a conţinutului ordonanţei, deci o examinare pe fond a actului normativ juridic.

Apreciem că a doua modalitate prezintă avantaje substanţiale. Simpla admitere sau respingere a unei ordonanţe cu ocazia aprobării nu este suficientă deoarece nu realizează o analiză fundamentată a conţinutului acestor acte normative.

CAP. VI.: ADMINISTRAŢIA PUBLICĂ.

Art. 107.: „Administraţia publică centrală de specialitate”.

„(1). Organele centrale de specialitate ale statului sunt ministerele. Ele traduc în viaţă, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile şi dispoziţiile lui, conduc domeniile încredinţate şi sunt responsabile de activitatea lor.

(2). În scopul conducerii, coordonării şi exercitării controlului în domeniul organizării economiei şi în alte domenii care nu intră nemijlocit în atribuţiile ministerelor, se înfiinţează, în condiţiile legii, şi alte autorităţi administrative.”

Textul constituţional se referă la ministere care sunt definite ca fiind organe centrale de specialitate ale statului.

Ministerele se află în subordinea Guvernului şi înfăptuiesc, în domeniul lor de activitate, politica Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut posibilitatea înfiinţării altor autorităţi administrative având ca obiectiv conducerea şi coordonarea în domeniul organizării economiei sau în alte domenii de activitate care nu intră, în mod direct, în atribuţiile ministerelor.

Aceste „**alte autorităţi administrative**” sunt organizate, după caz, fie în subordinea organului executiv central, deci a Guvernului, fie în subordinea unor ministere.

Constituţia nu prevede numărul de ministere. De asemenea, nu prevede un număr limită minim şi maxim de organizare a ministerelor. Aceasta, deoarece numărul de ministere este lăsat la latitudinea legiuitorului ordinar, în raport de gradul de dezvoltare economică şi socială.

La un moment dat se poate constata necesitatea organizării unor noi ministere sau comasarea mai multor ministere într-unul singur.

Art. 108.: „Forţele armate”.

„(1). Forţele armate sunt subordonate exclusiv voinţei poporului pentru garantarea suveranităţii, a independenţei şi a unităţii, a integrităţii teritoriale a ţării şi a democraţiei constituţionale.

(2). Structura sistemului naţional de apărarea se stabileşte prin lege organică”.

Într-un Stat de Drept forţele armate sunt exclusiv subordonate voinţei poporului. Ele sunt utilizate pentru garantarea **suveranităţii (supremaţiei şi independenţei), unităţii, integrităţii teritoriale a statului** şi **pentru prezervarea democraţiei constituţionale.**

Legiuitorul Constituant nu face nici o diferenţiere între componentele forţelor armate. Considerăm că în această categorie, extrem de largă, intră structurile militare ale Ministerului Apărării, ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale Ministerului Securităţii Naţionale (serviciile speciale).

Ministerul Apărării trebuie să fie organul central al „puterii” executive care organizează, conduce şi coordonează activitatea în domeniul apărării.

În opinia noastră atribuţii în scopul prezervării ordinii şi liniştii publice trebuie să deţină doar Ministerul Afacerilor Interne şi Ministerul Securităţii Naţionale. Considerăm că armata nu trebuie utilizată într-un potenţial conflict intern şi de aceea competenţa de restabilire a ordinii publice nu trebuie să revină şi Ministerului Apărării.

Dată fiind importanţa **structurii sistemului naţional de apărare** Constituantul a hotărât că ea se stabileşte exclusiv prin lege organică. Această prevede menţionată în art. 108 alin. (2) trebuie raportată la dispoziţiile art. 72 alin. (2) lit. „p” din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 109.: „Principiile de bază ale administraţiei publice locale”.

„(1). Administraţia publică în unităţile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilităţii autorităţilor administraţiei publice locale şi ale consultării cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit.

(2) Autonomia priveşte atât organizarea şi funcţionarea administraţiei publice locale, cât şi gestiunea colectivităţilor pe care pe reprezintă.

(3). Aplicarea principiilor enunţate nu poate afecta caracterul de stat unitar”.

În acest articol sunt enunţate principiile în baza cărora funcţionează administraţia publică locală:

*. principiul autonomiei locale;

*. principiul descentralizării serviciilor publice;

*. principiul eligibilităţii autorităţilor administraţiei publice locale;

*. principiul consultării cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit.

Toate aceste principii nominalizate în textul constituţional sunt analizate pe larg de ştiinţa Dreptului Administrativ. În consecinţă analiza acestor principii nu formează obiectul cercetării de faţă.

Principiul autonomiei locale este explicat de însăşi Legiuitorul Constituant în sensul că acesta se referă la organizarea şi funcţionarea administraţiei publice locale dar şi la gestiunea colectivităţilor pe care administraţia publică locală le reprezintă.

Autonomia locală constă în acordarea unor largi prerogative organelor locale iar descentralizarea serviciilor publice presupune o corectă funcţionare a acestor servicii pe

plan local materializată prin supunerea acestora la controlul organizat şi efectuat de autorităţile locale.

Eligibilitatea autorităţilor administraţiei publice locale implică alegerea de către cetăţeni a conducătorilor şi membrilor acestor autorităţi.

Consultarea cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit constă în organizarea referendumurilor pe plan local pentru a scoate în evidenţă voinţa locuitorilor.

Autonomia locală şi celelalte principii de organizare a administraţiei publice în unităţile administrativ-teritoriale nu trebuie să afecteze caracterul unitar al statului.

Alin. (3) al art. 109 din Constituţie trebuie coroborat cu prevederile art. 1 alin. (1) din Legea fundamentală potrivit cărora: „Republica Moldova este un stat suveran şi independent, **unitar** şi indivizibil".

Ca atare formele de autonomie locală nu trebuie să degenereze în separatism teritorial, cu consecinţa directă a unor tentative de federalizare a ţării.

Art. 110.: „Organizarea administrativ-teritorială".

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, oraşe, raioane şi unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condiţiile legii, unele oraşe pot fi declarate municipii.

(2). Localităţilor din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme şi condiţii speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică.

(3). Statutul capitalei Republicii Moldova oraşul Chişinău se reglementează prin lege organică".

Republica Moldova este organizată din punct de vedere teritorial-administrativ în: **sate, oraşe, raioane.** Unele oraşe pot fi declarate, în raport de mărimea şi de importanţa lor social-economică, **municipii**.

Mai există şi **o unitate teritorială autonomă intitulată Găgăuzia**.

Legiuitorul Constituant lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a atribui forme speciale de autonomie localităţilor din stânga Nistrului, de pe teritoriul aşa numitei **Republici Moldoveneşti Nistrene**". În textul constituţional se vorbeşte despre „forme şi condiţii **speciale** de autonomie". Înţelegem că este vorba despre o autonomie cu totul specială, adică mai accentuată. Nu trebuie uitat însă că o autonomie teritorială pronunţată, fundamentată pe criterii etnice (majoritatea populaţiei din Transnistria este slavă, rusă şi ucraineană) determină o federalizare a statului, ceea ce bineînţeles contravine dispoziţiilor constituţionale. Este adevărat că o mare parte din teritoriul transnistrean este scăpat de sub controlul autorităţilor Republicii Moldova, dar o unitate teritorială autonomă **„Stânga Nistrului"** nu ar favoriza încheierea conflictului. Mai curând aceasta ar determina secesiunea totală a acelui teritoriu sau o tendinţă de federalizare a teritoriului statului.

Nu cu mulţi ani în urmă prin 1998 în Republica Moldova a fost introdusă o nouă unitate administrativ-teritorială – **JUDEŢUL**.

Această unitate teritorial-administrativă este de sorginte pur românească dar după câţiva ani odată cu instalarea la putere a Partidului Comuniştilor unitatea administrativ-teritorială, a **judeţului** a fost înlăturată.

Din păcate, astăzi avem **raioane, nu judeţe. !!!**

Oricât de puţin a funcţionat pe teritoriul Republicii Moldova **judeţul**, ca unitate administrativ-teritorială, a amintit tuturor românilor basarabeni de patria – mamă, de România !!!

Oraşul Chişinău fiind capitala Republicii Moldova beneficiază de un statut care este adoptat prin lege organică.

Art. 111.: „Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia”.

„(1). Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă şi inalienabilă a Republicii Moldova şi soluţionează de sine stătător, în limitele competenţei sale, potrivit prevederilor Constituţiei Republicii Moldova, în interesul întregii populaţii, problemele cu caracter politic, economic şi cultural.

(2). Pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia sunt garantate toate drepturile şi libertăţile prevăzute de Constituţia şi legislaţia Republicii Moldova.

(3). În unitatea teritorială autonomă Găgăuzia activează organe reprezentative şi executive potrivit legii.

(4). Pământul, subsolul, apele, regnul vegetal şi cel animal, alte resurse naturale aflate pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia sunt proprietate a poporului Republicii Moldova şi constituie baza economică a Găgăuziei.

(5). Bugetul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia se formează în conformitate cu normele stabilite în legea care reglementează statutul special al Găgăuziei.

(6). Controlul asupra respectării legislaţiei Republicii Moldova în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia se exercită de Guvern, în condiţiile legii.

(7). Legea organică care reglementează statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia poate fi modificată cu votul a trei cincimi din numărul deputaţilor aleşi în Parlament.”

Înfiinţarea Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia a reprezentat un atentat la integritatea teritorială şi la caracterul unitar al Republicii Moldova.

În condiţiile autoproclamării aşa-zisei Republici Moldoveneşti Nistrene şi a tulburărilor socio-politice generate de populaţia găgăuză în sudul statului, factorul politic de la Chişinău a

concedat o aşa – numită autonomie acestor turci strămutaţi în sec. al XIX-lea de Imperiul Ţarist în sudul Basarabiei.

Este, în opinia noastră, un precedent periculos care poate avea ca finalitate secesiunea acestui teritoriu de la Republica Moldova.

Constituantul a recunoscut un statut special aşa – numitei Găgăuzii, unitatea teritorială autonomă fiind considerată o formă de autodeterminare a găgăuzilor. Unitatea teritorială autonomă are competenţa de a soluţiona, **în mod independent**, problemele cu caracter **politic** ??, economic şi cultural, desigur potrivit Constituţiei Republicii Moldova.

Se proclamă unitatea teritorială autonomă Găgăuzia ca fiind parte integrantă şi inalienabilă a Republicii Moldova. Aceasta înseamnă că Republica Moldova nu poate renunţa niciodată la această porţiune a teritoriului său.

Constituantul garantează toate drepturile şi libertăţile prevăzute de Constituţia şi de legislaţia Republicii Moldova pe întreg teritoriul statului, inclusiv pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia.

Sunt recunoscute organele reprezentative şi executive din unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. Desigur, aceste organe sunt ale unităţii teritoriale autonome şi reprezintă „populaţia găgăuză".

Credem că, în aceleaşi condiţii, ar trebui reprezentaţi şi cetăţenii moldoveni de etnie română (moldovenească) care domiciliază pe teritoriul Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia.

Constituţia proclamă toate bogăţiile naturale, pământul, subsolul, apele, resursele naturale, regnul vegetal şi cel animal de pe teritoriul Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia ca fiind proprietate a poporului Republicii Moldova. Aceste bogăţii constituie baza economică a Găgăuziei, deci sunt date în administrarea acestei unităţi teritoriale autonome.

Legea care reglementează statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia constituie fundamentul legislativ, normativ – juridic pentru crearea bugetului acestei unităţi teritoriale.

Statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia este reglementat prin lege organică. Pentru modificarea acestei legi Constituantul a prevăzut un cvorum special respectiv 3/5 din numărul deputaţilor aleşi în Parlament.

Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia are caracter constituţional fiind menţionată în Constituţia ţării ca fiind o unitate administrativ – teritorială care dispune de un statut special, fiind autonomă.

Iată cum teritoriul României cedat în jurul anului 1940 şi apoi în 1944 a fost partajat nu numai între Ucraina sovietică şi nou înfiinţata R.S.S. Moldovenească. Pe teritoriul rămas în componenţa Republicii Moldova s-a creat o autonomie teritorială pentru turci !!! Adică pentru acei care ne-au asuprit sute de ani şi care au cedat Basarabia către Rusia, în anul 1812 !!!

„Republica Moldovenească Nistreană" stat fantomă şi nerecunoscut pe plan internaţional stăpâneşte Tighina românească şi satele din jur, localităţi aflate în dreapta Nistrului, pe teritoriul românesc.

Se pare că pentru Republica Moldova sentinţa istoriei este aspră; conducătorii politicii ai acestui stat refuzând unirea cu România expun această „republică" dezmembrării teritoriale. În acest mod, mai devreme sau mai târziu, Republica Moldova va dispărea ca stat fiind înghiţită de statele puternice, imperialiste ale Comunităţii Statelor Independente: Federaţia Rusă şi Ucraina.

Cedarea conducerii Republicii Moldova în faţa acestor turci creştinaţi numiţi găgăuzi reprezintă un pas important în opera de dezmembrare teritorială a statului.

Art. 112.: „Autorităţile săteşti şi orăşeneşti”.

„(1). Autorităţile administraţiei publice, prin care se exercită autonomia locală în sate şi oraşe, sunt consiliile locale alese şi primarii aleşi.

(2). Consiliile locale şi primarii activează, în condiţiile legii, ca autorităţi administrative autonome şi rezolvă treburile publice din sate şi oraşe.

(3). Modul de alegere a consiliilor locale şi a primarilor, precum şi atribuţiile lor, este stabilit de lege.”

Odată cu adoptarea Constituţiei Republicii Moldova a fost eliminat definitiv sistemul organelor puterii de stat şi al organelor administraţiei de stat, de sorginte sovietică.

Autorităţile administraţiei publice beneficiază de o deplină competenţă pe plan local, în temeiul principiilor descentralizării şi autonomiei locale.

Aceste autorităţi sunt atât persoane juridice de drept public cât şi persoane juridice de drept privat.

În calitate de persoane juridice de drept public au în proprietate bunuri aparţinând domeniului public de interes local. Ca persoane juridice de drept privat au în proprietate bunurile aparţinând domeniului privat, proprietate privată a respectivei unităţi administrativ – teritoriale.

Constituţia enumeră autorităţile administraţiei publice. Acestea sunt **consiliile locale** şi **primarii**.

Consiliile locale sunt autorităţi administrative deliberative iar primarii reprezintă autorităţi administrative executive.

Consiliile locale, săteşti sau **orăşeneşti** iar în unele cazuri cele **municipale** sunt alcătuite din **consilieri** aleşi de cetăţenii ce domiciliază în localitatea respectivă prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. Competenţele consiliilor locale se referă la aprobarea bugetului local, stabilirea de taxe şi impozite şi alegerea viceprimarilor.

Primarii sunt aleşi de cetăţenii cu drept de vot din localitatea respectivă. Ei răspund de buna funcţionarea a administraţiei publice locale în faţa consiliilor locale. Primarii sunt consideraţi şefii administraţiilor publice locale.

Art. 113.: „Consiliul raional".

„(1). Consiliul raional coordonează activitatea consiliilor săteşti şi orăşeneşti în vederea realizării serviciilor publice de interes raional.

(2). Consiliul raional este ales şi funcţionează în condiţiile legii.

(3). Raporturile dintre autorităţile publice locale au la bază principiile autonomiei, legalităţii şi colaborării în rezolvarea problemelor comune".

Deşi beneficiază de autonomie în rezolvarea problemelor de interes local consiliile locale săteşti şi cele orăşeneşti se află sub coordonarea consiliului raional doar pentru realizarea serviciilor publice la nivel de raion. Din interpretarea textului constituţional se reţine faptul că pentru realizarea serviciilor publice de interes local (sătesc sau orăşenesc) consiliile locale sunt pe deplin autonome în raport cu orice altă autoritate.

Alin. (3) al textului comentat se referă la raporturile dintre autorităţile publice locale care se fundamentează pe anumite principii, respectiv:

*. principiul autonomiei;

*. principiul legalităţii;

*. principiul colaborării în rezolvarea problemelor comune.

Inexistenţa subordonării între autorităţile publice locale rezultă din principiul autonomiei.

Principiul legalităţii obligă autorităţile publice locale ca în întreaga lor activitate să respecte Constituţia şi legile Republicii Moldova.

Principiul colaborării autorităţilor publice pentru rezolvarea problemelor comune le obligă pe acestea să coopereze pentru atingerea unei finalităţi în beneficiul a două sau mai multe unităţi teritorial – administrative.

*

* *

La finalul capitolului consacrat analizării textelor constituţionale relative la „**administraţia publică**” suntem datori cu unele succinte precizări.

Art. 6 din Constituţia Republicii Moldova intitulat „Separaţia şi colaborarea puterilor” prevede următoarele: „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă şi judecătorească sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituţiei”.

În consecinţă, în Republica Moldova statul recunoaşte principiul separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. Acest principiu îşi găseşte un larg ecou în textele întregii Constituţii.

Deşi sunt autorităţi statale care par a nu se încadra în „rigidul” principiu al separaţiei / echilibrului puterilor etatice (Preşedintele Republicii Moldova; Curtea Constituţională a Republicii Moldova) totuşi acesta a fost totalmente receptat în Legea fundamentală. Oricât de demonetizat ar fi acest principiu, separaţia puterilor etatice constituie „proba de foc” pentru o veritabilă democraţie.

În aceste condiţii nu înţelegem motivul pentru care Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova intercalează textele constituţionale referitoare la „Administraţia publică” între cele privitoare la „Raporturile Parlamentului cu Guvernul” şi textele alocate „Autorităţii judecătoreşti”.

Cu alte cuvinte, după Legislativ, Şeful de Stat şi Executiv (Guvernul) nu se reglementează Autoritatea judecătorească,

cum ar fi fost normal, ci Administraţia publică şi abia apoi este reglementată Autoritatea judecătorească.

Este drept, unii mari doctrinari ai Dreptului Constituţional şi îndeosebi cei ai Dreptului Administrativ vorbesc despre **o funcţie executiv – administrativă** pe considerentul că organele Administraţiei publice centrale se află în subordinea Guvernului, care reprezintă „puterea" executivă în plenitudinea sa.

Chiar dacă am accepta această teză noi apreciem că Autoritatea judecătorească trebuia tratată şi reglementată în Legea fundamentală imediat după autoritatea executivă.

Este adevărat că şi în Constituţia României există acelaşi neajuns în sensul că Autoritatea judecătorească este reglementată după capitolul consacrat Administraţiei publice.

În susţinerea opiniei noastre nu invocăm doar celebrul principiu al separaţiei funcţiilor în stat.

Este, credem noi, inadmisibil ca Autoritatea judecătorească să fie reglementată după Administraţia publică deşi aceasta din urmă constituie, în ultimă instanţă, un mijloc de realizare a politicii „puterii" executive, reprezentată de Guvern.

CAP. VII.: AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

În cadrul capitolului IX din Titlul III al Constituţiei Republicii Moldova, consacrat „**Autorităţii judecătoreşti**" sunt incluse trei secţiuni. Astfel, în secţiunea 1: „**Instanţele judecătoreşti**" sunt prevăzute principiile generale ale înfăptuirii justiţiei, statutul judecătorilor şi regulile fundamentale privind organizarea şi competenţa instanţelor judecătoreşti (art. 114 - 117), precum şi reguli referitoare la caracterul public al dezbaterilor, utilizarea limbii de procedură, folosirea căilor de atac, caracterul hotărârilor judecătoreşti şi resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti (art. 118 – 121).

În secţiunea a 2-a intitulată „**Consiliul Superior al Magistraturii**" sunt reglementate: competenţa şi atribuţiile acestei instituţii (art. 122 – 123).

În cadrul secţiunii a 3-a „**Procuratura**" sunt reglementate: atribuţiile şi structura instituţiei, rolul şi mandatul procurorilor (art. 124 – 125).

Noţiunea de **justiţie** comportă mai multe înţelesuri.

Sensul tehnic, pragmatic al noţiunii de **justiţie** implică scopul, esenţa dreptului, receptat în cea mai înaltă şi pură expresie (justiţia comutativă).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la **ideea de justiţie**, considera că aceasta presupune egalitatea raţională a unor persoane libere, limitate în activităţile lor numai prin drepturi şi obligaţii. Ideea de justiţie presupune şi aptitudinea generalizării, deci în ultimă instanţă, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârşită, care nu se obţine decât printr-un progres cât mai accentuat şi un studiu cât mai amănunţit al situaţilor de fapt, în limitele drepturilor subiective şi a obligaţiilor corelative.[10).]

[10).] **Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept raţional, izvoare şi drept pozitiv**, Editura ALL, Bucureşti, 1995, pag. 224 / 228.

Nu în ultimul rând este necesar să precizăm că ideea de justiţie include şi principiul universal al echităţii, care se caracterizează prin aprecierea justă din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

În libertatea juridică, atât română cât şi străină, noţiunii de justiţie i se atribuie şi alte sensuri.

Astfel, **într-un sens larg** – lato sensu – justiţia, reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident că această noţiune, în abstracţiunea sa poartă o doză de subiectivism preluată în raport de fiecare subiect de drept şi totodată în funcţie de perioada istorică reflectată în gradul de dezvoltare al societăţii umane.

Într-un **tehnic – juridic**, justiţia reprezintă **o funcţie de jurisdictio**, adică aptitudinea de a pronunţa dreptul cu ocazia soluţionării unei cauze.

Împărţirea justiţiei este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea naţională.

În sfârşit, noţiunea de justiţie desemnează totalitatea instituţiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuţiile puterii (autorităţii) judecătoreşti.

În raport cu această aptitudine justiţia reprezintă un serviciu public al statului. În antichitate justiţia era reprezentată de zeiţa Themis care avea figura unei femei severe, ce purta într-o mână o balanţă iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiţiei a străbătut veacurile fiind consacrat şi în contemporaneitate.

Balanţa şi eşarfa care acoperă ochii zeiţei semnifică prerogativa esenţială a judecătorului, aceea de a pronunţa dreptul – jurisdictio. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcţii: **independenţa şi imparţialitatea judecătorului.**

Judecătorul în soluţionarea cauzei deduse judecăţii trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv drepturile şi interesele subiectelor de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârşire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunţate. Acesta întrucât hotărârea judecătorească definitivă în situaţia în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor şi, în consecinţă, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârilor judecătoreşti, exprimată prin formula executorie, este denumită în doctrina juridică **imperium**.

Marele jurist Jhering scria în lucrarea sa „**Lupta pentru drept**" că: „sabia fără cumpănă este puterea brutală... cumpăna fără sabie este neputinţa dreptului... una nu merge fără alta".

Justiţia a fost considerată ca fiind în esenţă ceva abstract, ca o stare ideală a societăţii caracterizată prin traducerea în stare de facto a integrităţii drepturilor subiective a tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiţia reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor perceptelor morale, ca o supunere faţă de perceptele religioase şi respectiv ca un rezultat al realizării cerinţelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiţie se întâlnesc la sumerieni. Această civilizaţie a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit-Istar din Akkad; Codul lui Ur-Mannu; Codul lui Bilalam şi Codul lui Hammurabi.

În Codul lui Ur-Mannu se precizează că reformele iniţiate în timpul acestui suveran au fost făcute „pentru a întări dreptatea în ţară şi pentru a creşte bunăstarea populaţiei" [11].

---

[11]. Voytech Zamaroysky – **La început a fost Sumerul**, Ed. Albatros, Bucureşti, 1981, pag. 191.

În Grecia antică, ideea de justiţie a reprezentat o temă centrală a gânditorilor.

Platon considera că raţiunea, care este proprie fiinţei umane, reprezintă criteriul şi „judecătorul" care îi permite să delimiteze ceea ce este de ceea ce trebuie să fie.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, jus, justiţie, universalitate şi unitate, concepte care sunt părţi componente ale raţiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv, superior dreptului pozitiv, precum şi ideea corespondenţei justiţiei umane cu justiţia divină [12].

Aristotel a afirmat că justiţia constituie o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora şi nu a celui care acţionează. Acesta a înţeles justiţia atât într-un sens larg, ca virtute supremă sau virtute generală, cât şi într-un sens restrâns, ca justiţie particulară sau justiţie specifică.

Marele filosof a consacrat o concepţie proprie cu privire la noţiunile de **justiţie** şi **drept**, precum şi la raporturile dintre aceste două noţiuni.

Practic este vorba despre discuţia dintre TO DIKAION şi DIKAIOSYNE.

TO DIKAION – semnifică virtutea ca justiţie, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiţia particulară).

Al doilea concept DIKAIOSYNE – reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând, în ultimă instanţă, suma tuturor virtuţilor (justiţia generală).

În concepţia stagiritului [13] justiţia este o proporţie între cea ce primeşti şi ceea ce dai, este o proporţie între două lucruri sau între două persoane.

---

[12] Albert Brimo – **Les grands courents de la philosophie du droit et de l'Etat**, 2-ieme, ed. Paris, Editions A. Pedone, 1968, pag. 21.

[13] Deoarece s-a născut în Stagir, Aristotel a fost numit „Stagiritul".

Esenţa justiţiei, şi deci finalitatea acestui gen de comportament, este să nu deţii mai mult decât partea ta şi nici mai puţin (TA AUTONEKEIN).

Rezultă că justiţia particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

În concepţia marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezultă că nici lucrurile nu sunt atribuite în mod egal. Acest aspect este „corectat" prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiţia penală ca fiind un mijloc prin care se ajunge la egalitatea indivizilor.

În esenţă, **judecătorul reprezintă dreptul personificat**. Acesta se străduieşte să restabilească egalitatea, luând câştigătorului câştigul injust şi dând păgubitului ceea ce a pierdut pe nedrept [14].

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiţie care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiţiei şi are rolul de a umaniza dreptul. Ea poate fi explicată prin aceea că deşi orice lege are caracter general, prin natura sa, există şi cazuri care nu pot fi încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care crează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate, însă nu poate cuprinde toate situaţiile concret – faptice, în mod absolut. Defectul generalizării nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanţele, ar fi corectat-o.

Teoretic există şi excepţii de la regula originară, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

---

[14]. Theodore Gomperz – **Les puseurs de la Grece. Histoire de la philosophie antique, III, Premiere et deuxieme ed,** Lausanne, Librarie Payot & Cie, Paris, Libraire Felix Aleau, 1910, pag. 288.

Clarificarea conceptului de justiţie s-a realizat prin contribuţia marilor jurisconsulţi ai Romei antice, cei care practic au întemeiat ştiinţa dreptului.

La romani justiţia – în sens larg – desemna moralitatea; în sens restrâns noţiunea de justiţie se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

Pentru Cicero scopul dreptului – JUS CIVILE – consta în realizarea unei juste proporţii între lucruri, stabilizat pe baza legilor şi a moravurilor.

Jurisconsultul Ulpian aprecia că „justiţia este scopul artei juridice".

Noţiunile de **drept natural** şi **drept pozitiv** au fost frecvent utilizate de jurisconsulţii romani.

În concepţia romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultată din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noţiunea de JUS NATURALE a comportat anumite intersectări cu noţiunea de JUS GENTIUM.

Noţiunea de Jus Gentium a semnificat iniţial dreptul aplicabil ginţilor, însă mai târziu această noţiune a avut semnificaţia de drept aplicabil pe teritoriul roman raporturilor juridice dintre cetăţeni şi străini, precum şi raporturilor juridice dintre străini.

Spre finalul perioadei dominatului Jus Gentium a avut semnificaţia unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele. Şi în această accepţiune Jus Gentium era distinct de Jus Naturale, acesta din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne, imuabile şi universale. Rezumând aspectele punctate anterior reţinem că doctrina greco-romană delimita justiţia ca **valoare etică**, de justiţia ca **valoare juridică**.

Din punct de vedere juridic, justiţia se înfăptuieşte prin respectarea dispoziţiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetăţenii să respecte legea – dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze, în mod just, relaţiile sociale. Normele juridice edictate trebuie să creeze „tiparul" pentru afirmarea plenară a personalităţii fiecărui individ, în funcţie de contribuţia subiectelor de drept la dezvoltarea în ansamblu a societăţii.

Din punct de vedere etic, justiţia se extinde peste graniţele trasate de normele juridice.

Justiţia, ca valoare etică, se exprimă prin intermediul subiectelor de drept care participă activ la atingerea finalităţii avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

În consecinţă, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament, ci grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societăţii.

Funcţia „de a judeca" şi corelaţia cu principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" în stat.

În Statul de Drept puterea emană de la popor şi aparţine acestuia. Datorită acestui fapt puterea etatică este unică, suverană şi indivizibilă.

În scopul îndeplinirii atribuţiilor ce revin statului există diferite categorii de organe care exercită, fiecare în parte, funcţii specifice.

În literatura juridică constituţională a fost exprimată teza potrivit căreia principiul separaţiei „puterilor" în stat, în forma sa clasică, trebuie „amendat" [15].

Acest principiu este considerat „mai mult o morală decât un principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal" [16].

---

[15] I. Deleanu – **Drept Constituţional şi Instituţii Politice**, II, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1992, pag. 32.

[16] Ion Deleanu – **Drept Constituţional.**

Alţi autori au apreciat că separaţia puterilor în stat reprezintă „un simbol al libertăţilor noastre care face parte din mitologia politică” [17].

Judecătorul în Statul de Drept trebuie să aibă un rol esenţial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetăţenii şi cu celelalte „puteri” constituite în stat.

Judecătorul este o emanaţie a Statului; el depinde de celelalte „puteri” ale statului însă misiunea sa este de a le controla. Judecătorul îşi manifestă în exterior activitatea prin dualitatea drept – forţă.

Datorită activităţii speciale desfăşurată de judecător acestuia trebuie să i se asigure garanţii în raport cu celelalte „puteri”. Pentru a exista o „putere” judecătorească autonomă trebuie să fie prioritar îndeplinite trei condiţii, respectiv: organele care pronunţă Dreptul să fie adecvate acestei funcţii; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic şi să fie asigurată independenţa efectivă a persoanelor fizice învestite în funcţia de judecător [18].

Pentru existenţa Statului de Drept este necesar ca deciziile organelor de stat, a autorităţilor publice, să fie – la toate nivelurile – limitate de existenţa nomelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenţia judecătorului.

Deci, judecătorul reprezintă **„cheia de boltă”** şi condiţia de realizare a Statului de Drept.

Ierarhia normelor juridice – şi incidenţa acestora – nu devine efectivă decât dacă este sancţionată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecţia.

---

[17]. R. Perrot – **Institution judiciaries**, 4 edition, Ed. Montchreasien, Paris, 1992, pag. 426-428.

[18]. R. Marin, J. Martin – **Le troisième pouvoir Presses des Editions CEF**, Nisa, 1989, pag. 28-29; I. Deleanu, M. Enache – **Statul de Drept**, în Dreptul nr. 7 / 1993, pag. 8.

Judecătorul – în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale având rolul de apărător al valorilor sociale – este împuternicit să le ocrotească, chiar împotriva voinţei majorităţii.

Controlul, fie de constituţionalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esenţial care caracterizează Statul de Drept.

Dacă în sistemul statului autoritar garanţia drepturilor este atribuită legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii, în sistemul Statului de Drept, judecătorul reprezintă un garant al acestora.

Dezvoltarea actuală a Statului de Drept implică o concepţie nouă cu privire la democraţie. Democraţia presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetăţenilor la treburile publice şi garantarea drepturilor şi libertăţilor inerente personalităţii umane. Din această perspectivă, existenţa judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un „instrument" de realizare a exigenţelor democraţiei.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate şi respectul drepturilor fundamentale. Justiţia se identifică, din acest punct de vedere, cu **etica şi înţelepciunea**.

Justiţia fiind exercitată ca o „putere" independentă realizează echilibrul funcţiilor legislative şi executive prin intermediul controlului de constituţionalitate (acesta este specific exclusiv Curţii Constituţionale) şi a controlului actelor administrative.

„Puterea" judecătorească este aceea care permite ca declaraţiile de drepturi şi garanţiile constituţionale proclamate, să poată deveni mai mult decât formulări teoretice şi să aibă forţă obligatorie pentru indivizi, pentru autorităţi şi, în ultimă instanţă pentru stat.

Judecătorul, **fiind titular al „puterii" judecătoreşti**, este învestit cu puterea de a judeca – jurisdicţie – iar această putere **este echivocă**: judecătorul aparţine statului care îl învesteşte în funcţie însă el este obligat să exercite un control asupra statului.

Judecătorul reprezintă, în acelaşi timp, puterea statului şi contraputerea acestei puteri. La origine „puterea" judecătorească este o emanaţie a statului şi din această cauză judecătorul se conformează regulilor şi valorilor societăţii. Dar, în acelaşi timp, „puterea" judecătorească acţionează ca o frână, ca o contraputere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituţionalitatea actelor legislative şi executive şi poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor de orice vătămare, care poate proveni chiar de la organele, de la autorităţile, altei „puteri" constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiţie, aceasta trebuie să fie independentă.

În Statul de Drept, independenţa judecătorilor **nu este un privilegiu** acordat membrilor corpului judecătoresc [19)], ea reprezentând o garanţie pentru cetăţeni ! Orice subiect de drept trebuie să aibă acces la justiţie pentru a obţine o hotărâre judecătorească care să-i asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoană, la bunuri şi la celelalte valori sociale ocrotite de lege. Acest drept – conformat prin liberul acces la justiţie – ar fi iluzoriu **dacă judecătorul nu ar fi independent şi imparţial**.

De aceea apreciem că independenţa reprezintă o garanţie a imparţialităţii judecătorului. Imparţialitatea presupune adoptarea unei poziţii de detaşare în raport cu părţile din proces, de sistemul politic şi de interesele generale sau particulare ale subiectelor de drept.

[19)] Avem „onoarea" de a ne număra şi noi printre aceştia.

Judecătorul nu trebuie să aibă nici un interes, nici general, nici particular, în soluţionarea cauzei cu care a fost învestit deoarece **el nu reprezintă pe nimeni**, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

Nici o voinţă şi nici un interes nu pot condiţiona judecata sa, nici măcar interesul majorităţii. În mod diferit în raport cu „puterea" legislativă sau cu cea executivă, care sunt puteri ale majorităţii, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinţei suverane a poporului, dar nu în numele majorităţii, el trebuind să apere şi libertăţile minorităţii.

Independenţa şi implicit imparţialitatea judecătorului cere separarea instituţională a acestuia în raport cu părţile, **cu acuzaţia publică** sau alte „puteri" constituite în stat.

Independenţa judecătorilor trebuie să fie reală şi concretizată în practică în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloacele operaţionale necesare exigenţelor societăţii contemporane şi abolind structurile arhaice, **de paternalism guvernamental** existente întotdeauna în ceea ce priveşte pe judecător.

Independenţa „puterii" judecătoreşti trebuie să fie **funcţională, organică** şi **economică.**

Independenţa **organică şi funcţională** a judecătorilor se caracterizează prin existenţa unui organ de „guvernare" a corpului judecătoresc, Consiliul Superior al Magistraturii, şi prin posibilitatea corespunzătoare condiţiilor din fiecare ţară de a avea şi alte consilii ale judecătorilor; prin inexistenţa oricărei subordonări între judecători; a directivelor adresate judecătorilor din instanţele „ierarhic inferioare"; prin inexistenţa oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiaşi instanţe.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucţiuni, cu excepţia deciziilor pronunţate de instanţele „superioare" de control judiciar, în soluţionarea căilor de atac (apel; recurs). Justiţia contemporană necesită o adevărată

independenţă, realizată în mod efectiv şi garantată de existenţa unui organism de „autoguvernare" a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii (C.S.M.).

Privire de ansamblu – succintă – asupra independenţei instanţelor şi a judecătorilor

Din Principiile fundamentale referitoare la independenţa magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 şi confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în acelaşi an, rezultă că **independenţa judecătorilor** trebuie garantată de stat şi enunţată în Constituţie sau în altă lege naţională, iar celelalte „puteri" constituite în stat **trebuie să o respecte (pct. 1).**

Aşa cum am menţionat anterior art. 124 alin. (3) din Constituţia României proclamă acest principiu fundamental.

În Constituţia Republicii Moldova independenţa judecătorilor este consacrată în dispoziţiile art. 116 alin. (1).

Textul constituţional precizat din Constituţia Republicii Moldova este în concordanţă cu „Proiectul de principii privind independenţa puterii judecătoreşti", adoptat la Siracusa, în Italia, în anul 1981, cu „Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti", adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., prin două rezoluţii, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenţei judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organismele internaţionale şi alte acte declarative, cum ar fi: Proiectul de Declaraţie Universală privind independenţa justiţiei, elaborat de Dr. Singhvi, în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independenţa puterii judecătoreşti în regiunea juridică asiatică, adoptată în anul 1981; Codul Asociaţiei Internaţionale a Avocaţilor privind standardele minime de independenţă a puterii judecătoreşti, adoptat în capitala Indiei, New Delhi, în

anul 1982 şi respectiv Proiectul standardelor independenţei puterii judecătoreşti şi a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986.

De principiu, în doctrina juridică, inclusiv cea constituţională, se acreditează ideea, teza că independenţa judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independenţă funcţională a judecătorilor;
- o independenţă personală a acestora.

Independenţa funcţională – porneşte de la ideea că justiţia se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe (de autorităţi), apte să îndeplinească funcţia de judecată.

De asemenea, justiţia trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de „puterea" legislativă. Din punct de vedere funcţional „puterea" judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecăţii, fără restricţii, ameninţări sau intervenţii, directe sau indirecte, din partea justiţiabililor sau din partea altei „puteri" constituite în stat, ori din partea grupurilor de presiune.

Independenţa funcţională a judecătorului este **organic legată de poziţia acestuia în raport cu ceilalţi judecători de la aceeaşi instanţă, de la instanţele de control judiciar „ierarhic superioare" sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuţiile de conducere a respectivei instanţe judecătoreşti unde funcţionează judecătorul.**

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaţionale enunţate anterior şi în mod deosebit în dispoziţiile art. 2 din „Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

În Republica Moldova, în conformitate cu legislaţia în vigoare, **independenţa funcţională** a judecătorilor este consacrată, în mod indirect, în dispoziţiile Legii fundamentale.

Art. 115 alin. (1) al Constituţia Republicii Moldova prevede: „Justiţia se înfăptuieşte prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel, şi prin judecătorii."

În Republica Moldova funcţionează ca instituţii cu caracter jurisdicţional următoarele instanţe: judecătoriile, curţile de apel şi Curtea Supremă de Justiţie.

În limitele legii funcţionează şi judecătorii specializate.

Stabilirea prin Constituţie a instanţelor judecătoreşti şi stabilirea prin **lege organică** a numărului acestora, a procedurii de judecată şi a competenţei reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenţei funcţionale a judecătorilor.

Prevederile art. 114 coroborate cu prevederile art. 116 alin. (1), ambele din Constituţie, generează totala independenţă a judecătorilor în raport cu „puterea" legislativă sau cu exponenţii „puterii" executive.

Independenţa judecătorului nu priveşte însă raporturile cu dreptul pozitiv (obiectiv). Altfel spus, judecătorul nu este independent faţă de lege.

„Puterea" judecătorească este chemată să aplice Dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct şi nici indirect prin interpretare – în spiritul contrar voinţei legiuitorului - întrucât în acest fel s-ar îndepărta de nobilul scop al pronunţării Dreptului, în condiţii de independenţă şi de imparţialitate.

*

* *

Independenţa judecătorului presupune şi o **latură personală**, referitoare la statutul acestui „personaj cheie" al societăţii contemporane. Independenţa personală se manifestă cu prioritate în privinţa carierei profesionale a judecătorului cu scopul de a-l feri pe acesta de ingerinţele şi capriciile celorlalte

„puteri" constituite în stat, şi în mod deosebit în raport cu **„puterea" executivă.**

Independenţa funcţională trebuie să fie dublată de independenţa personală a judecătorului întrucât în acest mod se poate asigura şi garanta o independenţă reală a reprezentanţilor „puterii" judecătoreşti.

Analiza statutului judecătorului – cu privire specială asupra **condiţiilor de selecţionare, a modului de învestire în funcţie** şi **a aplicării sancţiunilor disciplinare** s-a realizat, alături de alte chestiuni, în una dintre cele mai importante lucrări ale noastre [20).].

În acest context vom prezenta, în mod succint, elementele care compun şi garantează totodată **independenţa personală** a judecătorului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că reprezintă criterii de apreciere a independenţei personale a judecătorilor, următoarele condiţii: selecţionarea şi numirea judecătorului, durata numirii în funcţie şi existenţa garanţiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influenţe exterioare actului de justiţie.

În Republica Moldova judecătorii sunt selecţionaţi în conformitate cu legislaţia în vigoare, ulterior fiind numiţi în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Suprem al Magistraturii.

Învestirea candidaţilor în funcţia de judecător cunoaşte, pe plan internaţional, două modalităţi: **fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri**.

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependenţa acestora în raport cu electoratul sau în raport cu grupurile de presiune din cadrul societăţii.

[20).] „**Independenţa judecătorilor şi garanţiile ei juridice**" – această teză a fost publicată.

Exponenţii „puterii” legislative sunt aleşi de electorat cu scopul elaborării şi aplicării politicii, în acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii, în calitate de membri ai „puterii” judecătoreşti, nu exercită funcţia în temeiul opţiunilor politice şi nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul judecătorilor se circumscrie aplicării legii şi, drept consecinţă, se extinde şi cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv (obiectiv). De lege lata, numirea judecătorilor, cu excepţia celor stagiari, se face de Preşedintele Republicii Moldova, prin Decret prezidenţial.

Pentru a estompa intervenţia „puterii” executive şi rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituţia Republicii Moldova a înfiinţat Consiliul Superior al Magistraturii, care are aptitudinea de a propune şefului statului candidaţii în vederea numirii în funcţiile vacante.

În acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenţei magistraturii recrutarea judecătorilor trebuie să se realizeze prin concurs de admitere în magistratură, urmată de promovarea examenului de capacitate.

Tot circumscrisă laturii personale a independenţei judecătorilor este instituţia inamovibilităţii.

Inamovibilitatea – este o instituţie în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocaţi din funcţie, suspendaţi, transferaţi, pensionaţi sau sancţionaţi disciplinar decât în cazurile şi în condiţiile prevăzute de dispoziţiile legale.

Guvernele autoritare nu doresc instituirea inamovibilităţii corpului judecătoresc şi chiar „luptă” împotriva legiferării acestei instituţii, considerând-o o piedică în calea realizării „obiectivelor guvernării”.

Fără îndoială, acordarea inamovibilităţii judecătorilor „trădează” caracterul democratic al statului şi respectul „puterilor” etatice faţă de lege. Scopul principal al acordării

inamovibilităţii judecătorilor îl reprezintă **protejarea acestora în raport cu „puterea" executivă**.

Judecătorul este apărat de instituţia inamovibilităţii în condiţiile în care îşi exercită corect atribuţiile de serviciu şi are o conduită profesională şi socială demnă.

În ipoteza în care judecătorul săvârşeşte abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduită prevăzute de Codul deontologic se va angaja, în formele prestabilite şi în condiţiile legii, răspunderea juridică disciplinară [21)]. Tot sub aspect personal independenţa judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a judecătorilor. Fiind îngrădit prin incompatibilităţi şi interdicţii, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calităţii morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea şi calitatea muncii pe care o prestează, **judecătorul** trebuie să dispună de o indemnizaţie decentă, care să compenseze toate restricţiile pe care societatea şi legea i le impune.

În sfârşit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independenţa judecătorului este necesar să ne referim şi la formaţia profesională.

În scopul asigurării independenţei judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică şi jurisprudenţa. Este recomandabil ca judecătorii, în general, să se specializeze în cadrul ciclurilor universitare de învăţământ superior.

Acesta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai uşor la dependenţă în raport cu alte autorităţi „ierarhice", sau exterioare justiţiei ori cu justiţiabilii. De aceea, legislaţia în domeniu trebuie să impună obligativitatea efectuării unor stagii periodice de pregătire sau de perfecţionare profesională.

[21)] P. Vasilescu – **Tratat teoretic şi practic de procedură civilă**, vol. I, Iaşi, pag. 299.

Independenţa unui judecător implică din partea persoanei fizice învestite în această funcţie anumite calităţi morale, între care amintim: **curaj, obiectivitate şi erudiţie**.

Aşadar toate elementele analizate trebuie grefate pe caracterul şi pe profilul moral al persoanei fizice învestită în funcţia de judecător pentru că scopul ultim al asigurării independenţei îl reprezintă pronunţarea unor hotărâri judecătoreşti legale, temeinice şi demne de încrederea societăţii [22].

*

* *

În continuare vom proceda la analiza concretă a dispoziţiilor constituţionale relative la **Autoritatea judecătorească.**

[22]. Să ne fie îngăduită această analiză mai detaliată. Subiectivitatea noastră, totuşi, îşi spune cuvântul !!!!

Secţiunea 1: „Instanţele judecătoreşti”.

Art. 114.: „Înfăptuirea justiţiei”.

„Justiţia se înfăptuieşte în numele legii numai de instanţele judecătoreşti.”

Articolul supus examinării constituie o reflectare, un corolar al principiului separaţiei / echilibrului puterilor etatice.

Astfel, funcţia de judecată, adică de a statua asupra raporturilor juridice devenite litigioase se exercită de o categorie de organe statale specializate. Aceste organe sunt instanţele judecătoreşti care sunt încadrate cu un număr determinat de judecători care judecă procesele penale, civile, administrative sau de albă natură, înfăptuind justiţia.

Art. 115.: „Instanţele judecătoreşti”.

„(1). Justiţia se înfăptuieşte prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel şi prin judecătorii.

(2). Pentru anumite categorii de cauze pot funcţiona, potrivit legii, judecătorii specializate.

(3). Înfiinţarea de instanţe extraordinare este interzisă.

(4). Organizarea instanţelor judecătoreşti, competenţa acestora şi procedura de judecată sunt stabilite prin lege organică”.

Legiuitorul Constituant a stabilit categoriile de instanţe de drept comun din Republica Moldova. În aceste condiţii legiuitorul ordinar nu are competenţa de a înfiinţa alte instanţe ordinare. Instanţele de drept comun sunt: **Curtea Supremă de Justiţie, curţile de apel** şi **judecătoriile**.

Există instanţe specializate, înfiinţate în temeiul legii, pentru judecarea unor anumite categorii de cauze: economice, militare. Aceste instanţe se numesc **judecătorii specializate**.

Evident, instanţa supremă şi pentru aceste judecătorii specializate este tot Curtea Supremă de Justiţie. De altfel, Curtea Supremă de Justiţie constituie instanţa supremă în raport cu ordinul jurisdicţional judiciar. Prin noţiunea de **ordin de jurisdicţie** – se înţelege un sistem de autorităţi jurisdicţionale – instanţe judecătoreşti – ierarhizate care au în vârf o curte supremă.

Curtea Supremă a unui ordin de jurisdicţie este instanţa la care ajung, prin intermediul căilor de atac, hotărârile judecătoreşti pronunţate de instanţele inferioare, iar hotărârile instanţei supreme nu mai sunt susceptibile de a fi atacate în faţa unei alte jurisdicţii. De asemenea, instanţa supremă are şi rolul de a asigura unitatea de jurisprudenţă a ordinului de jurisdicţie în care este inclusă.

În Republica Moldova există **jurisdicţia judiciară**, care este unicul ordin jurisdicţional, a cărei instanţă supremă este Curtea Supremă de Justiţie.

Curtea Constituţională a Republicii Moldova nu este inclusă în jurisdicţia judiciară, ci reprezintă o jurisdicţie specializată. Fiind vorba de o singură instanţă, Curtea Constituţională nu formează un ordin de jurisdicţie. De asemenea, nici Curtea de Conturi nu are caracterul de Curte Supremă a unui ordin de jurisdicţie, întrucât hotărârile pe care le pronunţă trebuie să poată fi atacate în faţa instanţelor judecătoreşti de drept comun (ordinare), în baza principiului accesului liber la justiţie (art. 20 din Constituţia Republicii Moldova).

Curtea Supremă de Justiţie urmăreşte aplicarea corectă şi unitară a legilor de către toate instanţele judecătoreşti. În consecinţă Curtea Supremă de Justiţie trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestei atribuţii. Deci, pentru ca efectiv să se asigure uniformizarea jurisprudenţei este necesar ca anumite categorii de hotărâri judecătoreşti să fie

obligatorii pentru toate instanţele care compun ordinul de jurisdicţie judiciară. Dacă unele hotărâri pronunţate de Curtea Supremă de Justiţie (C.S.J.) în vederea realizării unităţii jurisprudenţei sunt obligatorii pentru instanţele inferioare înseamnă că aceste hotărâri judecătoreşti constituie izvoare ale dreptului pozitiv (obiectiv).

Instanţele extraordinare fiind interzise înseamnă că nu se pot înfiinţa astfel de organe jurisdicţionale pentru situaţii excepţionale (revoltă, război, cataclism).

Se impune aici o remarcă, credem noi importantă: instanţele extraordinare nu trebuie confundate cu instanţele (judecătoriile) specializate. Aceste din urmă instanţe judecă anumite categorii de cauze potrivit competenţei stabilită prin lege.

Constituantul a stabilit că normele de procedură în sens larg (normele de organizare, normele de competenţă şi normele de procedură propriu-zisă) sunt – datorită importanţei lor deosebite – edictate prin lege organică. Aşa fiind, legile de organizare judiciară şi codurile de procedură trebuiesc adoptate, modificate sau abrogate exclusiv prin legi organice.

Art. 116.: „Statutul judecătorilor”.

„(1). Judecătorii instanţelor judecătoreşti sunt independenţi, imparţiali şi inamovibili, potrivit legii.

(2). Judecătorii instanţelor judecătoreşti se numesc în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condiţiile legii. Judecătorii care au susţinut concursul sunt numiţi în funcţie pentru prima dată pe un termen de 5 ani. După expirarea termenului de 5 ani, judecătorii vor fi numiţi în funcţie până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condiţiile legii.

(3). Preşedinţii şi vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti sunt numiţi în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la

propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe un termen de 4 ani.

(4). Preşedintele, vicepreşedinţii şi judecătorii Curţii Supreme de Justiţie sunt numiţi în funcţie de Parlament la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Ei trebuie să aibă o vechime în funcţia de judecător de cel puţin 10 ani.

(5). Promovarea şi transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora.

(6). Sancţionarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.

(7). Funcţia de judecător este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice".

Relativ la independenţă, imparţialitatea şi inamovibilitatea judecătorilor am făcut anterior câteva discuţii. În consecinţă nu vom reveni asupra lor.

În ceea ce priveşte sancţionarea judecătorilor am făcut unele precizări în partea introductivă a acestui capitol.

Despre numirea judecătorilor precizăm doar faptul că aceasta se realizează în **două etape**: **prima** în care candidaţii care au susţinut concursul sunt numiţi în funcţie pentru o perioadă determinată de 5 ani şi **a doua etapă** concretizată în numirea judecătorilor, după expirarea termenului de 5 ani, până la pensionare.

Rostul acestor etape – cu referire specială la prima etapă – este limpede. În 5 ani de activitate judecătorul trebuie să producă dovezi temeinice că are calităţile profesionale şi morale pentru a fi numit în funcţie până la atingerea plafonului de vârstă.

Aşa fiind, considerăm că numirea în cea de-a doua etapă nu trebuie să constituie **doar un act formal**, ci este necesar să fie numiţi doar acei judecători care în termenul de 5 ani au probat temeinic calităţile necesare acestei extrem de importante funcţii.

Preşedinţii şi vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti sunt numiţi pentru un mandat de 4 ani. Numirea acestor judecători în funcţii de conducere se realizează, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către şeful statului. Spre deosebire de aceştia, preşedintele, vicepreşedinţii şi judecătorii Curţii Supreme de Justiţie sunt numiţi propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către Parlament dintre judecătorii care au o vechime în funcţie de cel puţin 10 ani.

Considerăm că modalitatea de numire a membrilor Curţii Supreme de Justiţie este criticabilă. Aceasta, deoarece numirea de către Parlament implică jocul partidelor politice, ceea ce de multe ori determină numirea în aceste funcţii (adevărate demnităţi publice) a unor judecători care nu excelează prin calităţi profesionale şi morale, în detrimentul altor judecători care dispun de astfel de atribute pozitive. Este adevărat că propunerea aparţine Consiliului Superior al Magistraturii dar credem că organul deliberativ – legislativ va fi înclinat să numească pe judecătorii care „sunt dependenţi" de puterea politică.

Pe de altă parte, credem că aceste numiri prevăzute în alineatele (3) şi (4) trebuie neapărat să fie precedate de propuneri multiple din partea Consiliului Superior al Magistraturii (C.S.M.). **Dacă nu se organizează concurs** trebuie ca pentru fiecare post să fie propuşi cel puţin doi candidaţi pentru ca şeful statului respectiv Parlamentul să aibă efectiv **un drept la alegere în vederea numirii**. Altfel, numirile se transformă în acte pur formale, decorative, rămânând la discreţia Consiliului Superior al Magistraturii, care, de altfel, face aceste propuneri. Faptul că atât promovarea cât şi transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora constituie o consecinţă firească a inamovibilităţii judecătorilor.

Pentru a prezerva imparţialitatea judecătorilor s-a prevăzut incompatibilitatea acestora cu exercitarea oricărei alte

funcţii retribuite. În acest mod se asigură prestigiul şi independenţa membrilor corpului judecătoresc. Unica excepţie admisă de Constituant se referă **la activităţile didactice şi ştiinţifice**.

Credem că aici se impun unele precizări.

Pentru a fi riguroşi trebuie să menţionăm că această excepţie, aşa cum rezultă din textul constituţional, se referă la activităţile didactice şi la cele ştiinţifice, în general. Aşa fiind, activitatea didactică sau ştiinţifică se poate realiza în domeniul Ştiinţelor Juridice sau în alte domenii ale cunoaşterii umane. Considerăm că ar fi fost necesar ca Legiuitorul Constituant să menţioneze fie activitatea didactică sau ştiinţifică în învăţământul juridic superior ori în institutele de cercetare juridică, fie să precizeze ca excepţie funcţiile didactice din învăţământul superior.

În prima ipoteză excepţia ar fi fost mai restrânsă decât în a doua ipoteză.

Astfel, având ca excepţie, teoretic vorbind, **activitatea didactică sau ştiinţifică în învăţământul juridic superior sau în institutele de cercetare juridică** ar fi însemnat că judecătorii nu ar fi putut activa decât în cadrul **Facultăţilor de Drept** din Universităţile Republicii Moldova sau în **institutele de cercetare juridică.**

În această ipoteză judecătorii nu ar fi putut preda cursuri universitare de specialitate juridică în cadrul unor facultăţi cu profil şi specializare nou juridică. Spre exemplu: să predea Teoria generală a dreptului sau Dreptul Comercial ori Elemente de Drept Civil la o Facultate de Ştiinţe Economice sau Drept Internaţional Public ori Drept Constituţional şi Instituţii Politice la o Facultate de Relaţii Internaţionale. Aceasta deoarece, deşi **disciplina predată este juridică** ea nu se predă efectiv, de judecător, în învăţământul juridic superior.

În a doua ipoteză, teoretic vorbind, având ca excepţie funcţiile didactice în învăţământul superior situaţia prezentată

anterior nu mai prezintă relevanţă. Aşa fiind, judecătorul poate preda la orice facultate disciplinele juridice sau non-juridice, fără distincţie.

Ipotezele prezentate de noi scot în relief exprimarea lacunară a Constituantului, „**Activitatea didactică”** la care se referă Constituţia nu este nici măcar expres circumscrisă învăţământului superior. Desigur, Legiuitorul Constituant acest tip de învăţământ l-a avut în vedere dar nu l-a menţionat expres.

Oricum, **„activitatea didactică”** trebuie, în mod necesar, să privească învăţământul universitar, indiferent de domeniu, pentru ca excepţia să se aplice judecătorului.

Art. 117.: „Caracterul public al dezbaterilor juridice”.

„În toate instanţele judecătoreşti şedinţele de judecată sunt publice. Judecarea proceselor în şedinţă închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură”.

Constituţia proclamă **principiul publicităţii şedinţelor de judecată**. Acest principiu se aplică tuturor categoriilor de litigii, indiferent de natura acestora.

A fost consacrată totodată şi excepţia de la regulă constând în judecarea unor procese **în şedinţe de judecată nepublice, „secrete” sau „închise”**. Excepţia este aplicabilă numai în cazurile prevăzute expres de lege, instanţa de judecată fiind ţinută să respecte regulile de procedură, în totalitatea lor.

Se pune în mod firesc întrebarea: cazurile în care se admite desfăşurarea proceselor în şedinţe nepublice pot fi stabilite **prin lege organică** sau pot fi menţionate **şi prin lege ordinară** ?

Este o chestiune care se impune a fi explicată mai ales că Legiuitorul Constituant nu a făcut nici un fel de precizare în acest sens.

Pentru a putea răspunde la întrebare trebuie să reamintim că atât timp cât în Constituţie nu se distinge, înseamnă că excepţia în cauză poate fi reglementată şi prin lege ordinară.

Apreciem că normele de procedură şi cele de organizare judiciară ar trebui adoptate prin intermediul legilor organice. În consecinţă şi cazurile în care şedinţele de judecată se desfăşoară nepublic, secret, ar trebui prevăzute exclusiv prin legi organice.

De altfel, în privinţa organizării judiciare a instanţelor judecătoreşti art. 72 lin. (3) lit. „c" prevede necesitatea reglementării prin lege organică.

Pentru identitate de raţionament, şi codurile de procedură ar trebui adoptate tot prin legi organice, în temeiul art. 72 alin (3) lit. „r" din Constituţie.

Desigur acesta reprezintă doar un punct de vedere care se fundamentează **pe unitatea** normelor de procedură, indiferent de faptul că acestea sunt norme de organizare judiciară, norme de competenţă sau, după caz, norme de procedură propriu-zisă.

Pe de altă parte, indicarea cazurilor, în care instanţa de judecată poate declara **şedinţa secretă**, în lege organică sporeşte eficienţa excepţiei prevăzute de Constituţie şi garantează stabilitatea şi durabilitatea situaţiilor de excepţie menţionate de lege, în temeiul Constituţiei.

De principiu, precizăm că derogările de la principiul publicităţii şedinţelor de judecată se referă la: cazuri în care ar putea fi afectată ordinea publică sau siguranţa naţională, cazuri în care ar putea fi lezate onoarea sau demnitatea unei persoane fizice participante în proces sau situaţiile în care prin desfăşurarea publică a şedinţei de judecată s-ar putea aduce atingere normelor de convieţuire socială, moralei sau bunelor moravuri.

Art. 118.: „Limba de procedură şi dreptul la interpret”.

„(1). Procedura judiciară se desfăşoară în limba moldovenească.

(2). Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba moldovenească au dreptul de a lua cunoştinţă de toate actele şi lucrările dosarului, de a vorbi în instanţă prin interpret.

(3). În condiţiile legii, procedura judiciară se poate efectua şi într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces”.

Se consacră utilizarea limbii „moldoveneşti” în cadrul procedurilor judiciare în mod firesc deoarece limba „moldovenească” constituie limba de stat, adică limba oficială în Republica Moldova. În realitate este vorba despre utilizarea limbii române în justiţie care este, de altfel, limba oficială a statului.

Pentru persoanele care nu vorbesc limba română Constituantul le acordă dreptul de a lua cunoştinţă de piesele dosarului şi de a vorbi în instanţă prin interpret, traducător. În aceste situaţii procesul se desfăşoară în limba română, toate actele procedurale fiind întocmite în limba oficială a ţării.

Alin. (3) a articolului examinat lasă posibilitatea efectuării procedurii judiciare şi într-o altă limbă decât cea oficială, care să fie acceptabilă, adică cunoscută, pentru majoritatea persoanelor participante la proces. Această posibilitate de utilizare a unei alte limbi decât cea oficială trebuie să se materializeze în condiţiile legii.

Spre exemplu – în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia se poate invoca la fiecare proces necunoaşterea limbii române, utilizându-se limba acceptabilă pentru părţi respectiv limba turcă sau limba rusă !!! Ori, în orice raion de pe teritoriul Republicii participanţii la proces pot conveni utilizarea unei **limbi acceptabile** pentru ei, alta decât limba

română, fapt ce determină utilizarea „limbii acceptabile”, în speţă a limbii ruse !!!

Considerăm că în cadrul procedurilor judiciare trebuie să se utilizeze exclusiv limba română, ca limbă oficială a statului.

Este adevărul că statul protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii [art. 13 lin. (2) din Constituţie] dar limba utilizată de reprezentanţii „puterii” judecătoreşti în cadrul procedurilor judiciare trebuie să fie doar „limba de stat”, adică limba română.

În favoarea acestei teze pot fi aduse următoarele argumente:

*. utilizarea limbii române întăreşte suveranitatea Republicii Moldova, în latura sa internă, cu referire la supremaţie;

*. confirmă tuturor participanţilor la procedurile judiciare unitatea de neam, de limbă şi de tradiţii a întregului popor român;

*. impune limba română, care este o limbă oficială tânără, în faţa tuturor cetăţenilor şi, în general, în faţa tuturor subiectelor de drept participante la procedurile judiciare;

*. conferă satisfacţie morală tuturor românilor din Basarabia ştiind că limba lor se aplică în justiţie oriunde şi în orice condiţii, pe teritoriul Republicii.

Situaţia menţionată în alin. (3) al acestui articol constituie o excepţie de la regula instituită prin alin. (1).

Această excepţie putea lipsi din Constituţia Republicii Moldova tocmai pentru consolidarea utilizării limbii române, ca limbă oficială, în toate sectoarele de activitate social-economică ale statului şi în mod deosebit în activitatea organelor judiciare.

S-ar putea crede că în acest mod se poate realiza o discriminare a cetăţenilor aparţinând minorităţilor naţionale.

Dimpotrivă, desfăşurarea procedurilor judiciare **numai în limba română** asigură, în mod indirect, însuşirea de către toţi cetăţenii a limbii oficiale. Aceasta deoarece cetăţenii, inclusiv cei de altă origine etnică decât cea română au obligaţia de a fi devotaţi ţării şi de a însuşi „limba de stat", adică limba oficială.

Nu organele judiciare trebuie să utilizeze limba minorităţilor ştirbind, în acest fel, supremaţia şi măreţia naţională a românilor ci este necesar ca cetăţenii minoritari sub aspect etnic şi lingvistic să „posede" limba oficială pentru că trăiesc într-o Ţară Românească !!! O chestiune mai este de ridicat relativ la excepţia inclusă în alin. (3). Dacă procedura judiciară se desfăşoară într-o **„limbă acceptabilă"** !!! pentru majoritatea participanţilor la proces atunci piesele şi lucrările dosarului sunt întocmite în limba oficială, limba română sau în „**limba acceptabilă**" ?

Este de neconceput ca actele şi lucrările dosarului să fie redactate într-o altă limbă decât limba română, ca limbă oficială. În acest fel se asigură realizarea unui control judiciar corect de către instanţele „ierarhic" superioare, prin redactarea actelor juridice exclusiv în limba oficială !!!

Mai este încă o problemă aparent lipsită de importanţă dar care are conotaţii profunde, de nebănuit !!!

Instanţa de judecată este, în principiu, sub „controlul" publicului din sala de şedinţă. Dacă în locul limbii române se utilizează, în procedura judiciară, o aşa-zisă „limbă acceptabilă" activitatea instanţei nu mai poate fi urmărită de public. Românii ar asista la o „mascaradă judiciară" fără să înţeleagă ce se petrece în sala de şedinţă. Dar pentru ei, pentru români, din păcate, nu există drept la traducător din „limba acceptabilă" în limba română, limba oficială a statului.

Art. 119.: „Folosirea căilor de atac”.

„Împotriva hotărârilor judecătoreşti, părţile interesate şi organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condiţiile legii”.

Textul constituţional reglementează dreptul părţilor din proces de a exercita căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătoreşti. De asemenea, Constituantul recunoaşte acest drept şi organelor de stat competente. Desigur, principalul organ etatic care are posibilitatea de a exercita căile de atac legale în raport cu hotărârile judecătoreşti pronunţate este **Procuratura**.

Un aspect deosebit de important se referă la modul de exercitare a căilor de atac. Acestea trebuiesc promovate **în condiţiile legii**. Aceasta înseamnă că textul constituţional supus examinării face trimitere la legea procesual civilă, respectiv la legea procesual penală. Codurile de procedură civilă şi penală prevăd modurile de exercitare a căilor de atac împotriva hotărârilor judecătoreşti pronunţate de instanţele de judecată.

Art. 120.: „Caracterul obligatoriu al sentinţelor şi al altor hotărâri”.

„Este obligatorie respectarea sentinţelor şi a altor hotărâri definitive ale instanţelor judecătoreşti, precum şi colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentinţelor şi a altor hotărâri judecătoreşti definitive”.

Art. 120 din Constituţia Republicii Moldova consacră principiul autorităţii / puterii de lucru judecat cu privire la hotărârile judecătoreşti definitive.

Din acest motiv putem afirma, fără putinţă de tăgadă, că acest principiu a căpătat noi valenţe, fiind înscris, în mod expres, în normele juridice constituţionale.

Concret este proclamată obligativitatea respectării hotărârilor judecătoreşti definitive. Practic norma juridică constituţională afirmă **puterea de comandă – imperium** – a hotărârilor judecătoreşti definitive.

Pentru îndeplinirea **acestui scop** textul constituţional impune obligaţia celorlalte autorităţi etatice de a-şi da concursul la desfăşurarea procedurilor judiciare şi la punerea în executare a hotărârilor judecătoreşti intrate în puterea lucrului judecat. Această colaborare constituie **mijlocul** prin care se atinge scopul materializat în punerea neîntârziată în executare a tuturor hotărârilor judecătoreşti.

Rolul principiului autorităţii / puterii de lucru judecat rezidă în necesitatea conservării raporturilor litigioase sub aspectul soluţiei adoptate în justiţie, cu ocazia tranşării litigiilor. Aşa fiind, realitatea socială, obiectivă, impune adoptarea acestui principiu în vederea asigurării stabilităţii vieţii sociale.

Faptul că în Constituţia Republicii Moldova principiul puterii / autorităţii de lucru judecat este expres proclamat şi reglementat constituie un fapt pozitiv, demn de semnalat, asigurând stabilitatea tuturor raporturilor sociale precum şi a circuitului civil general.

Art. 121.: „Resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti, indemnizaţia şi alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti sunt aprobate de Parlament şi sunt incluse în bugetul de stat.

(2). Indemnizaţiile şi alte drepturi ale judecătorilor sunt stabilite prin lege.

(3). Instanţele judecătoreşti dispun de poliţia pusă în serviciul lor".

În vederea asigurării independenţei „puterii" judecătoreşti şi a bunei funcţionări a justiţiei, ca serviciu public indispensabil pentru societate, Legiuitorul Constituant a stabilit alocarea, de către Parlament, pentru instanţele judecătoreşti a unor resurse financiare distincte.

Aceste resurse fiind cu caracter public sunt, în mod firesc, incluse în bugetul de stat al Republicii Moldova.

Textul constituţional prevede obligativitatea stabilirii prin lege a indemnizaţiei şi a celorlalte drepturi cuvenite judecătorilor. Aşa cum precizam în cadrul **consideraţiilor introductive** relative la **„Autoritatea judecătorească**" stabilirea unei indemnizaţii corespunzătoare pentru judecători asigură **independenţa personală** a acestora. Stabilirea unei indemnizaţii decente se impune pentru compensarea tuturor restricţiilor pe care societatea şi legea le impun judecătorilor.

Cu referire la alin. (3) al textului constituţional supus analizei remarcăm faptul că în orice stat de drept instanţele judecătoreşti dispun de un serviciu de poliţie pus în activitate cu competenţa de a lua măsuri pentru asigurarea ordinii şi liniştii în sălile de judecată, cu prilejul desfăşurării procedurilor judiciare.

Secţiunea a 2-a:
„Consiliul Superior al Magistraturii”.

Art. 122.: „Componenţa”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din judecători şi profesori titulari aleşi pentru o durată de 4 ani.

(2). Din Consiliul Superior al Magistraturii fac parte de drept: Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, ministrul justiţiei şi Procurorul General”.

Articolul examinat se referă la componenţa Consiliului Superior al Magistraturii. Alin. (1) determină generic alcătuirea Consiliului prevăzând că sunt membri ai acestuia **judecători** şi **profesori titulari**. Evident, credem că prin noţiunea de „**profesori titulari**” Legiuitorul Constituant a înţeles profesori de la Facultăţile de Drept din Universităţile Republicii Moldova. O altă interpretare considerăm că nu este posibilă. Mandatul judecătorilor şi profesorilor care au calitatea de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii este de 4 ani.

Alin. (2) al textul constituţional nominalizează **pe membrii de drept** ai Consiliului Superior al Magistraturii. Aceştia sunt: **Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, ministrul justiţiei** şi **Procurorul General al Republicii Moldova.** Vom face scurte referiri la membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii.

Astfel, este firesc ca Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, în calitatea sa de şef al instanţei supreme, să fie membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată este normal ca ministrul justiţiei, fiind un expert de

vârf al „puterii" executive, care are în grijă administrarea serviciului public al justiţiei, să aibă calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii.

În privinţa Procurorului General al Republicii Moldova care deţine calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii ne exprimăm unele rezerve.

Spre deosebire de Constituţia României din anul 1991, modificată în anul 2003, unde Consiliului Superior al Magistraturii este format din **două secţii, una pentru judecători** şi **alta pentru procurori**, Constituţia Republicii Moldova prevede atribuţii pentru acest organ etatic **numai în raport cu judecătorii**. Aşa fiind nu înţelegem de ce s-a conferit Procurorului General al Republicii calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Departe de noi intenţia de a minimaliza demnitatea de Procuror General dar includerea sa printre membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii este cel puţin inoportună, atât timp cât Consiliul are în competenţă exclusiv cariera judecătorilor.

Art. 123.: „Atribuţiile".

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detaşarea, promovarea şi aplicarea de măsuri disciplinare faţă de judecători.

(2). Modul de organizare şi funcţionare al Consiliul Superior al Magistraturii se stabileşte prin lege organică".

Primul aliniat al articolului se referă la atribuţiile propriu-zise ale Consiliului Superior al Magistraturii: numirea,

transferarea, detaşarea, promovarea şi aplicarea de sancţiuni disciplinare în raport cu judecătorii.

Prin atribuţiile sale Consiliul Superior al Magistraturii constituie un garant al independenţei „puterii" judecătoreşti şi a membrilor care o compun, judecătorii.

În analiza efectuată de noi prezenta lucrare nu prezintă interes aspectele particulare prevăzute în legile speciale sau în alte ramuri ale Dreptului.

Noi ne vom cantona exclusiv asupra chestiunilor de natură constituţională. Aşa fiind, nu importă – în acest context – modul de numire, transferare, detaşare, promovare sau sancţionare a judecătorilor şi nici procedura prevăzută în legile speciale cu referire la aceste situaţii. Ceea ce prezintă interes pentru demersul nostru se referă la modul în care Consiliul Superior al Magistraturii asigură o reală „autoguvernare" a corpului judecătoresc.

Desigur, cooptarea pe lângă judecători şi a profesorilor de Ştiinţe Juridice în cadrul Consiliul Superior al Magistraturii comportă un grad de credibilitate sporit relativ la activitatea acestui organ etatic.

Practic, profesorii de Drept „joacă" în cadrul Consiliul Superior al Magistraturii un dublu rol:

*. de doctrinari în Ştiinţele Juridice, cu o vastă experienţă şi cu o înaltă pregătirea academică în domeniul Dreptului;

*. de exponenţi ai societăţii civile deoarece profesorii universitari nu fac efectiv parte din ordinul judecătoresc.

În aceste condiţii, pornind de la textul constituţional, apreciem că prin componenţa şi prin atribuţiile sale Consiliul Superior al Magistraturii din Republica Moldova reprezintă un real garant al independenţei autorităţii judecătoreşti.

Alin. (2) al textului analizat prevede că organizarea şi funcţionarea Consiliul Superior al Magistraturii sunt stabilite prin **lege organică**.

Legiuitorul Constituant a apreciat, pe bună dreptate, că organul etatic reprezentat de Consiliul Superior al Magistraturii prezintă o importanţă deosebită. Din această cauză a statuat ca modul său de organizare şi funcţionare să fie reglementat nu printr-o lege ordinară ci prin lege organică.

Secţiunea a 3-a: „Procuratura”.

Art. 124.: „Atribuţiile şi structura”.

„(1). Procuratura reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor, conduce şi exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanţele judecătoreşti în condiţiile legii.

(2). Sistemul organelor Procuraturii cuprinde: Procuratura Generală, procuraturile teritoriale şi procuraturile specializate.

(3). Organizarea, competenţa şi modul de desfăşurare a activităţii Procuraturii sunt stabilite prin lege”.

În cadrul secţiunii a III-a din cap. IX dedicat **„Autorităţii judecătoreşti”**, din Titlul III intitulat **„Autorităţile publice”** este reglementată instituţia **procuraturii**.

Articolul pe care îl analizăm se referă la atribuţiile şi structura procuraturii. Înainte de a analiza efectiv textul constituţional se cuvine să facem anumite precizări cu privire la această instituţie.

Astfel, instituţia procuraturii este de sorginte pur sovietică. Alături de Armata sovietică organele Ministrului Afacerilor Interne şi K.G.B., procuratura sovietică a reprezentat în toate republicile ex-sovietice, în perioada de existenţă a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, un instrument de represiune a statului sovietic socialist totalitar.

În consecinţă, ar fi trebuit ca Legiuitorul Constituant să renunţe la denumirea de „**procuratură**” şi să denumească această instituţie etatică cu titulatura **„Minister Public”**.

Textul alin. (1) menţionează expres atribuţiile, **specifice activităţii judiciare**, conferite Procuraturii Republicii Moldova. Ea reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor. De

asemenea, Procuratura conduce şi exercită urmărirea penală – ca primă fază a procesului penal – şi reprezintă învinuirea în instanţele judecătoreşti penale.

Unităţile de procuratură moldoveneşti sunt încadrate cu procurori.

Din analiza atribuţiilor procuraturii se desprind o serie eterogenă de competenţe care însă se circumscriu, **în totalitate**, activităţii judiciare. Deci Constituantul nu menţionează acest aspect credem că aceasta reprezintă diferenţa fundamentală între vechea procuratură de tip sovietic şi Procuratura actuală care este un organ statal democratic.

Structura organelor Procuraturii Republicii Moldova cuprinde multiple unităţi aflate pe paliere ierarhice distincte: în vârf este **Procuratura Generală**, apoi **procuraturile teritoriale** şi **procuraturile specializate**.

Procuratura Republicii Moldova, ca instituţie etatică, este organizată pe principiul subordonării ierarhice a procurorilor unei unităţi de procuratură faţă de conducătorul acelei unităţi şi respectiv a conducătorului unei unităţi de procuratură în raport cu şeful ierarhic superior. Principiile subordonării ierarhice şi solidarităţii membrilor unei unităţi de procuratură sunt proprii organizării Procuraturii acestui stat.

Desfăşurarea activităţii procuraturii, organizarea şi competenţa unităţilor de procuratură sunt stabilite prin lege. Iarăşi precizăm opinia noastră în sensul că legea care reglementează organizarea, competenţa şi modul de desfăşurare a activităţii Procuraturii trebuie, în mod necesar, **să fie o lege organică**, conform prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „r" din Constituţie. Dacă pentru organizarea şi funcţionarea instanţelor judecătoreşti şi a C.S.M. Constituţia prevede necesitatea adoptării unei legi organice [art. 72 alin. (3) lit. „c"] pentru identitate de raţionament apreciem că şi pentru organizarea şi funcţionarea procuraturii este necesară adoptarea unei legi organice.

Art. 125.: „Mandatul procurorilor”.

„(1). Procurorul General este numit în funcţie de către Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia.

(2). Procurorii ierarhic inferiori sunt numiţi de Procurorul General şi îi sunt subordonaţi.

(3). Mandatul procurorilor este de 5 ani.

(4). Funcţia de procuror este incompatibilă cu orice altă funcţie publică sau privată, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice.

(5). În exercitarea mandatului procurorii se supun numai legii.”

Numirea Procurorului General de către Parlament, la propunerea Preşedintelui Parlamentului are menirea de a scoate instituţia etatică a Procuraturii din sfera „puterii” executive. Practic sub aspect formal, Procuratura se află sub controlul autorităţii deliberativ-legislative. Totuşi înclinăm să credem că legăturile Procuraturii cu autoritatea executivă au rămas extrem de strânse, dovadă fiind reacţiile contra manifestanţilor proromâni şi proeuropeni, anticomunişti din primăvara anului 2009, sub preşedinţia lui Vladimir Voronin.

În raport cu Procurorul General al Republicii toţi ceilalţi procurori sunt subordonaţi, fiind numiţi de către acesta. Considerăm că funcţia de Procuror General constituie o „demnitate publică” în adevăratul sens al cuvântului.

Procurorii nu sunt numiţi pe o perioadă nedeterminată. Mandatul lor este de 5 ani.

Este oare numirea procurorilor pe o durată determinată de 5 ani benefică pentru instituţia etatică a Procuraturii ??

Argumente pot fi aduse şi în favoarea dar şi în defavoarea numirii pe o perioadă determinată.

Mandatul fiind limitat în timp procurorii trebuie să se remarce în activitate în scopul determinării Procurorului

General de a le acorda noi mandate succesive. Este de dorit ca reînnoirea mandatelor să nu constituie doar o simplă formalitate.

Deşi sunt subordonaţi ierarhic procurorii se supun exclusiv legii în exercitarea mandatului lor, adică în desfăşurarea tuturor atribuţiilor conferite de dreptul pozitiv (obiectiv).

În legătură cu incompatibilitatea funcţiei de procuror şi cu excepţia de la starea de incompatibilitate, toate prevăzute în alin. (4), facem trimitere la comentariile existente la art. 116 din Constituţia Republicii Moldova [alin. (7)]. Acesta deoarece analiza efectuată la articolul indicat anterior se aplică, în mod identic, şi în privinţa prezentului articol, cu unica menţiune că art. 116 se referă la judecători în timp ce art. 125 priveşte procurorii.

*

* *

Şi în privinţa instituţiei etatice a Procuraturii ne-au interesat doar aspectele de natură constituţională. Este lesne de observat că Legiuitorul Constituant a optat pentru „integrarea" Procuraturii în cadrul „Autorităţii judecătoreşti".

Aşa cum am mai precizat există doctrinari care au manifestat serioase rezerve faţă de „încadrarea" Procuraturii în „puterea" judecătorească.

Au apărut multe studii de specialitate, monografii sau cursuri universitare în care autorii, doctrinari de prestigiu, afirmau necesitatea considerării „Procuraturii" ca parte componentă a „puterii" executive.

Alţi autori au precizat o soluţie mai nuanţată în sensul că Procuratura, acest „Minister Public" al Republicii Moldova, prin rolul şi modul de organizare, are o natură **dual㠖 **executivă** şi **judiciară** (în nici un caz o natură judecătorească !!).

Altfel spus, Procuratura ar trebui să fie un organ al autorităţii executive, cu competenţe materializate pe plan judiciar.

Această soluţie ni se pare corectă şi o îmbrăţişăm fără rezerve.

Membrii Procuraturii nu pronunţă Dreptul şi nu au competenţa de a statua (de a soluţiona) raporturile juridice devenite litigioase.

Dacă Legiuitorul Constituant a avut în vedere tradiţia organizării judecătoreşti din patria mamă, România, atunci era necesar ca titulatura capitolului IX din cadrul Titlului III să fie eventual modificată din „Autoritatea judecătorească" în „Autoritatea judiciară" pentru a putea cuprinde şi Procuratura.

Tot ceea ce poartă sintagma **„judecătoresc**" nu se poate referi decât la **instanţele judecătoreşti** şi la membrii care le compun – **judecătorii**. Întrucât instituţia etatică a Procuraturii este inclusă în „puterea" judecătorească se impune – **de lege ferenda** – includerea **judecătorilor** şi **a procurorilor** într-o categorie profesională unică şi totodată distinctă în raport cu alte categorii profesionale. Este vorba despre categoria profesională a „**magistraţilor**".

Apreciem că trebuie să aibă calitatea de magistraţi nu doar judecătorii de la instanţele judecătoreşti ci şi procurorii din cadrul unităţilor de procuratură.

Desigur, deşi ar fi consideraţi **magistraţi, judecătorii** respectiv **procurorii** trebuie să aibă statute profesionale distincte, aşa cum de altfel prevede Constituţia, în raport de atribuţiile pe care le exercită în mod concret: **primii** înfăptuiesc justiţia **(judecătorii)** iar **ceilalţi** apără interesele generale ale societăţii, în cadrul activităţii judiciare **(procurorii).**

Este mai presus de orice dubiu că relaţiile dintre **„magistraţii" judecători** şi **„magistraţii" procurori** trebuie să se desfăşoare cu bună-credinţă, colegialitate dar cu respectarea statutului fiecărei categorii de funcţii în parte.

Procurorii nu trebuie să îi subestimeze pe judecători şi nici să îi considere drept **„privilegiaţi”** pe aceştia pentru faptul că ei înfăptuiesc justiţia !!

Judecătorii, la rândul lor, nu trebuie să îi considere pe procurori drept **„instrumente”** sau **„simpli auxiliari”** ai justiţiei !!

Conlucrarea, în limitele legii, dintre judecători şi procurori fundamentată pe onestitate caracterizează sau trebuie să caracterizeze raporturile dintre cele două categorii de **„magistraţi”**.

Totul pledează pentru introducerea noţiunii de **„magistrat”**, calitate ce trebuie acordată judecătorilor şi procurorilor.

Existenţa Consiliul Superior **al Magistraturii** !!! (C.S.M.) prin însăşi denumirea sa se referă la **magistraţi.**

Ar trebui regândită, în aceste condiţii, şi componenţa şi atribuţiile C.S.M. Aceasta în sensul că în consiliu ar trebui incluşi şi alţi procurori pe lângă Procurorul General care oricum este membru de drept.

Dacă se recunoaşte, teoretic vorbind, calitatea de magistraţi şi procurorilor, pe lângă judecători, ar fi necesară organizarea C.S.M. **pe secţii specifice: una pentru judecători** şi **alta pentru procurori.**

Cu privire la atribuţiile consiliului acestea trebuiesc extinse şi cu privire la cariera profesională a procurorilor.

Cu o astfel de organizarea a C.S.M. s-ar realiza, de deplin, dezideratul menţionat în alin. (5) al art. 125 referitor la **supunerea procurorilor numai legii în exercitarea mandatului**.

Instituirea categoriei socio-profesionale a **„magistraţilor”** este în deplină concordanţă cu spiritul voinţei Legiuitorul Constituant care a reglementat **instituţia Procuraturii**, alături de **Instanţele judecătoreşti** şi de **Consiliul Superior al Magistraturii,** în cadrul capitolului consacrat „Autorităţii judecătoreşti”.

Titlul IV.: Economia naţională şi finanţele publice.

Art. 126.: „Economia”.

„(1). Economia Republicii Moldova este economie de piaţă, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată şi pe proprietatea publică, antrenate în concurenţă liberă.

(2). Statul trebuie să asigure:

a). reglementarea activităţii economice şi administrarea proprietăţii publice ce-i aparţin în condiţiile legii;

b). libertatea comerţului şi activităţii de întreprinzător, protecţia concurenţei loiale, creare unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producţie;

c). protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară;

d). stimularea cercetărilor ştiinţifice;

e). exploatarea raţională a pământului şi a celorlalte resurse naturale, în concordanţă cu interesele naţionale;

f). refacerea şi protecţia mediului înconjurător, precum şi menţinerea echilibrului ecologic;

g). sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condiţiilor pentru creşterea calităţii vieţii;

h). inviolabilitatea investiţiilor persoanelor fizice şi juridice, inclusiv străine”.

Articolul supus examinării răspunde, **în parte**, la o interogaţie: Care este rolul statului în conformitate cu doctrina statului de drept ?? Am subliniat că răspunsul aflat în textul constituţional este parţial deoarece, aşa cum este şi firesc, el se raportează doar la rolul Statului de Drept în domeniul economiei.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, **un stat minimal**, deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraționalism ? Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un **stat social**, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetăţenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală şi nu numai dovedeşte că principiile Statului de Drept pot şi sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga şi centru-stânga (social – democrate) cât şi de partidele politice de orientare spre dreapta eşicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creştin – democraţia europeană).

În **Statul de Drept minimal** se urmăresc preponderent principii de natură economică legate de industrii şi comerţ. Acest tip de stat este **statul capitalist pur**, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurenţa în toate domeniile de activitate şi în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaşte, fără mari rezerve, dreptul tehnocraţilor capitalişti şi a capitaliştilor propriu-zişi de a-şi impune voinţa în mecanismele social-statale ale puterii etatice.

În **Statul de Drept social, providenţial** primează principii de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populaţiei şi de asigurarea unei stabilităţi sociale pe plan intern.

Acest tip de stat reprezintă, în esenţă, **tot un stat capitalist**, în care atât latura economică cât şi latura socială sunt privite de guvernanţi cu aceeaşi grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de faţă, modalitatea de realizare

a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă şi deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare ţară trebuie să dobândească **fericirea**, adică să satisfacă interesele materiale şi spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât şi la nivel individual. Aceasta deoarece fericirea, satisfacţia tuturor se obţine prin însumarea satisfacţiei indivizilor care compun societatea dintr-un stat, la un moment dat.

Aşa cum reiese din lecturarea alin. (1) al articolului analizat, economia Republicii Moldova este o economie de piaţă, capitalistă, Legiuitorul Constituant a optat pentru constituirea unui Statul de Drept social, „providenţial", care să asigure bunăstarea întregii populaţii a ţării.

Fundamentul economiei Republicii îl constituie instituţia juridică şi economică **a proprietăţii**, sub cele două forme ale sale: **proprietatea privată** şi **proprietatea publică**.

Textul constituţional proclamă antrenarea celor două forme de proprietate în concurenţă liberă şi loială.

Este drept că formele dreptului de proprietate au aptitudinea efectivă de a contribui direct şi nemijlocit la dezvoltarea economiei statului. Remarcăm totodată şi faptul că proprietatea publică şi respectiv proprietatea privată **nu se află în concurenţă** datorită faptului că cele două forme de proprietate au regimuri juridice distincte.

Caracterul social al Statului de Drept instaurat în Republica Moldova rezultă explicit şi din nominalizarea efectuată în alin. (2), în care se menţionează obligativitatea statului de a asigura, între altele: protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară; sporirea numărului de locuri de muncă şi crearea condiţiilor

pentru creşterea calităţii vieţii; stimularea cercetărilor ştiinţifice şi exploatarea raţională a tuturor resurselor naturale.

Trebuie specificat şi faptul că statul este obligat să asigure inviolabilitatea investiţiilor persoanelor fizice şi persoanelor juridice, inclusiv cele străine. Această prevedere are menirea de a garanta tranzacţiile cu capitaluri, specifice economiei capitaliste, dacă acestea au fost afectate în mod legal.

În esenţă, trebuie remarcat faptul că deşi ne aflăm în prezenţa unui stat social, protector al cetăţenilor în faţa dificultăţilor economice, Republica Moldova este, în fond un stat fundamentat sub aspect economic pe principiile capitaliste ale economiei de piaţă, libere şi concurenţiale.

Nu este scopul nostru de a efectua analiza tuturor situaţiilor nominalizate la alin. (2). Ceea ce dorim să semnalăm se referă la modul în care puterea etatică „gestionează" activitatea economică. Sub acest aspect concluzionăm că Republica Moldova constituie un Statul de Drept social, care până la urmă reprezintă un stat capitalist în care autorităţile etatice manifestă o politică activă în domeniul protecţiei sociale a persoanelor fizice defavorizate sub aspect economic.

Art. 127.: „Proprietatea".

„(1). Statul ocroteşte proprietatea.

(2). Statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicţie cu interesele societăţii.

(3). Proprietatea publică aparţine statului sau unităţilor administrativ-teritoriale.

(4). Bogăţiile de orice natură ale subsolului, spaţiul aerian, apele şi pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, căile de comunicaţie, precum şi alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice".

Textul constituţional proclamă ocrotirea proprietăţii. Considerăm că s-a avut în vedere cu ocazia redactării textului, în special proprietatea privată. În legătură cu această chestiune au fost făcute precizări cu ocazia examinării art. 46 – Dreptul de proprietate privată şi protecţia acestuia.

Este garantată realizarea dreptului de proprietate (privată am completa noi) în sensul că sunt recunoscute formele dreptului de proprietare privată (rezolubilă, anulabilă, proprietatea comună) şi, de asemenea, se recunoaşte posibilitatea exercitării dezmembrămintelor dreptului de proprietate privată, cu consecinţa utilizării tuturor atributelor conferite titularului: posesia, folosinţa şi dispoziţia (materială şi juridică).

Desigur, realizarea dreptului de proprietate nu trebuie să contravină intereselor societăţii, adică nu trebuie să fie exercitat acest drept subiectiv civil, cu caracter patrimonial, real decât în condiţiile şi în limitele determinate de lege. Sunt nominalizaţi titularii dreptului de proprietate publică: statul şi unităţile administrativ-teritoriale.

Textul constituţional nominalizează bunurile care fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice. În consecinţă, bunurile nominalizate în alin. (4) sunt insesizabile, incesibile, inalienabile şi, drept consecinţă, sunt scoase din circuitul civil general (din comerţ).

Enumerarea făcută în textul menţionat nu este limitativă. Legiuitorului ordinar are posibilitatea să determine, **prin lege**,

şi alte categorii de bunuri care să facă obiect exclusiv al proprietăţii publice.

Se ridică firesc întrebarea următoare: ce fel de lege trebuie să fie, organică sau, după caz, ordinară ??? Cum **regimul juridic general al proprietăţii** trebuie reglementat obligatoriu prin lege organică [art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţie] considerăm că adăugarea altor categorii de bunuri, care să facă obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, se poate realiza doar prin adoptarea de legi organice.

Incidenţa prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţie în privinţa determinării altor bunuri care pot face obiect exclusiv al proprietăţii publice trebuie, în opinia noastră justificată.

Este drept, art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţia Republicii Moldova se referă la: „**regimul juridic general al proprietăţii şi al moştenirii**".

Din modul de redactare a textului ar rezulta, la o primă vedere, că este vorba despre proprietatea privată. Acest punct de vedere nu poate fi acceptat deoarece textul nu distinge între formele dreptului de proprietate: drept de proprietate publică şi drept de proprietate privată.

Aşa fiind, credem că art. 72 alin. (3) lit. „i" se referă la proprietate în general, incluzând bineînţeles şi dreptul de proprietate publică, conform maximei – unde legea nu distinge interpretului nu îi este permis să distingă.

În aceste condiţii rezultă în mod logic şi fără echivoc faptul că stabilirea altor categorii de bunuri care să facă obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, se poate face **numai prin lege organică**.

Art. 128.: „Proprietatea cetăţenilor străini şi a apatrizilor."

„(1). În Republica Moldova este ocrotită proprietatea altor state, a organizaţiilor internaţionale, a cetăţenilor străini şi a apatrizilor.

(2). Modul şi condiţiile de exercitare a dreptului de proprietate al persoanelor fizice şi juridice străine, precum şi al apatrizilor, pe teritoriul Republicii Moldova sunt reglementate prin lege."

Articolul examinat proclamă ocrotirea proprietăţii altor subiecte de drept, decât cetăţenii Republicii Moldova, respectiv: state străine, organizaţii internaţionale, cetăţeni străini şi apatrizi. Desigur, exercitarea drepturilor de proprietate implică existenţa bunurilor (lucrurilor) pe teritoriul statului moldovenesc.

Reţinem că dreptul de proprietate al subiectelor de drept de cetăţenie sau naţionalitate străină, precum şi al apatrizilor, **este doar ocrotit nu şi garantat.**

Aceasta nu înseamnă că, în ipoteza menţionată, statul nu asigură protecţia dreptului de proprietate. Cu toate acestea îndrăznim să afirmăm faptul că Legiuitorul Constituant ar fi trebuit **să garanteze** proprietatea, pe teritoriul Republicii Moldova a subiectelor de drept străine şi, respectiv, a persoanelor fizice fără cetăţenie.

Trebuie **garantat** în sensul că autorităţile etatice şi orice alt subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate a persoanelor nominalizate în alin. (1) şi să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv civil cu caracter patrimonial, real.

Garanţia stipulată, de altfel, în art. 127 alin. (2) din Constituţie, rezultă din obligaţia negativă, generală şi

universală a tuturor subiectelor de drept de a se abţine de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată şi care aparţine titularului. Trebuie garantat deoarece dreptul de proprietate este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiţie **aceleaşi mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate este statul, unităţile administrativ-teritoriale, instituţiile bugetare de stat, persoanele fizice ori persoanele juridice de drept privat sau, după caz, persoanele fizice apatride şi subiecte de drept de cetăţenie sau de naţionalitate străină.

Legiuitorul Constituant a lăsat în sarcina legiuitorului ordinar stabilirea **modurilor** şi **a condiţiilor** în care persoanele fizice şi persoanele juridice străine, precum şi apatrizii, pot exercita dreptul de proprietate – **privată** – asupra bunurilor, pe teritoriul Republicii Moldova. Cum aceste situaţii de încadrează sub aspect tehnic – juridic în **determinarea regimului juridic general al proprietăţii,** credem că stabilirea modurilor şi a condiţiilor menţionate anterior nu se pot realiza **decât printr-o lege organică**, conform dispoziţiilor art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 129.: „Activitatea economică externă".

„(1). Parlamentul aprobă direcţiile principale ale activităţii economice externe, principiile utilizării împrumuturilor şi creditelor străine.

(2). Guvernul asigură protejarea intereselor naţionale în activitatea economică externă, promovează politica liberului

schimb sau politica protecţionistă, pornind de la interesele naţionale".

Art. 129 trasează principiile directoare, fundamentale, în privinţa activităţii economice externe. Cum este şi firesc, în cadrul economiei capitaliste din Republica Moldova, relaţiile economice internaţionale sunt guvernate şi tutelate de autorităţile etatice. Constituantul realizează o „**paritate**" între „puterea" deliberativ – legislativă şi „puterea" executivă, în ceea ce priveşte activitatea economică externă.

Astfel, chestiunile fundamentale relative la principiile relaţiilor economice externe, la modul de utilizare a împrumuturilor şi creditelor străine, contractate în vederea asigurării dezvoltării şi proprietăţii statului sunt de competenţa Parlamentului.

De altfel, jalonarea întregii politici a statului, inclusiv a politicii economice cu latura sa externă reprezintă apanajul Legislativului.

Guvernul are atribuţia fundamentală de protejare efectivă a intereselor „naţionale" în tot ceea ce priveşte activitatea economică externă.

În centrul atenţiei „puterii" executive trebuie să se afle **„interesele naţionale"**. În raport cu aceste interese Guvernul poate promova, după caz, fie o politică liberală, a liberului schimb sau, dimpotrivă, o politică protecţionistă, tocmai în scopul prezervării „intereselor naţionale".

Activitatea economică externă reprezintă o parte componentă a activităţii economice a statului, privită sub aspect global, integrator.

Din acest motiv, grija Legiuitorul Constituant pentru reglementarea acestui sector de activitate din cadrul economiei Republicii este pe deplin justificată.

Art. 130.: „Sistemul financiar – creditar”.

„(1). Formarea, administrarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare ale statului, ale unităţilor administrativ-teritoriale şi ale instituţiilor publice sunt reglementate prin lege.

(2). Moneda naţională a Republicii Moldova este leul moldovenesc.

(3). Dreptul exclusiv la emisia monetară aparţine Băncii Naţionale a Republicii Moldova. Emisia se efectuează conform deciziei Parlamentului”.

În mod firesc resursele financiare ale statului, ale unităţilor administrativ-teritoriale şi ale instituţiilor publice nu pot scăpa oricărui control etatic. Pentru a nu exercita nici un fel de obiecţiuni în acest sens şi pentru a întări disciplina economico-financiară Constituantul a prevăzut obligaţia legiuitorului ordinar **de a reglementa prin lege** toate aspectele legate de formarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare cu caracter public.

Datorită importanţei deosebite a relaţiilor sociale pe care legea le reglementează apreciem că este necesară adoptarea **unei legi organice**, în temeiul art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituţia Republicii Moldova.

În cadrul predeterminat al acestei lucrări noi nu abordăm şi legislaţia care dezvoltă textele constituţionale. În acest sens ne mărginim la exprimarea opiniei noastre relative la textele din Constituţie supuse analizei.

Faptul că, spre exemplu, legea care asigură formarea, administrarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare publice a fost adoptată nu prezintă relevanţă, sub acest aspect.

În tratarea de faţă ne interesează **doar chestiunile pur constituţionale**, cu excluderea – de plano – a tuturor problemelor vizând aspectele administrative sau, după caz, financiare (aparţinând fie ramurii Dreptului Administrativ, fie ramurii Dreptului financiar).

Credem că în felul aceste lucrarea nu păcătuieşte. Dimpotrivă, în acest mod dăm eficienţă criteriilor care realizează delimitarea Dreptului Constituţional de alte ramuri ale Dreptului: Dreptul Financiar, Dreptul Administrativ etc. Aceasta cu atât mai mult cu cât toate cele trei ramuri de drept nominalizate anterior sunt incluse în **„marea" ramură a Dreptului Public**.

Alin. (2) menţionează moneda „naţională" a Republicii Moldova. Aceasta este „**leul moldovenesc**". Este de prisos să mai amintim identitatea denumirii monedei naţionale a României cu moneda Republicii Moldova. Denumirea dată monedei statului „moldovean" este firească, normală având în vedere că populaţia de pe teritoriul Republicii Moldova aparţine de veacuri poporului român mult încercat.

Emisiunile monetare se realizează ca urmare a deciziei adoptate de Parlament, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova şi de unică autoritate legiuitoare a ţării.

Legiuitorul Constituant a stabilit în mod imperativ, dreptul de emisiune monetară în favoarea Băncii Naţionale a Republica Moldova. Acest drept de emisiune monetară este exclusiv, în sensul că nici o altă instituţie, cu excepţia Băncii

Naţionale, nu are aptitudinea de a emite monedă pe teritoriul statului.

Emiterea monedei naţionale de către Banca Naţională constituie un act de suveranitate **atât în plan extern** cât mai ales **în privinţa laturii interne a suveranităţii, cu referire la supremaţie**. Emisiunea monetară naţională întăreşte simbolic independenţa statului şi afirmă supremaţia sa în raport cu orice altă entitate aflată pe teritoriul său.

Art. 131.: „Bugetul public naţional".

„(1). Bugetul public naţional cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor.

(2). Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat şi bugetului asigurărilor sociale de stat, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului. În caz de formare a fondului extrabugetar, el se prezintă spre aprobare Parlamentului.

(3). Dacă bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat nu au fost adoptate prin lege cu cel puţin trei zile înainte de expirarea exerciţiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(4). Orice propunere legislativă sau amendament care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum şi majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern.

(5). Bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor se elaborează, se aprobă şi se execută în condiţiile legii.

(6). Nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanţare".

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova este puternic descriptiv.

În primul rând se indică elementele componente ale bugetului public naţional: bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor. O precizare se impune: în timp ce bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat sunt elaborate la nivel central, bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor sunt bugete locale.

Elaborarea proiectelor bugetului de stat şi a bugetului asigurărilor sociale de stat cade în sarcina „puterii" executive. Acestea se elaborează anual şi se supun, fiecare în parte, aprobării „puterii" legiuitoare.

În realitate, Parlamentul nu poate adopta un document care conţine doar indicatori economici de plan, deoarece actul adoptat trebuie să aibă forma tipică a unei norme juridice. De aceea, Parlamentul adoptă legea de aprobare a bugetului (de stat şi a asigurărilor sociale de stat).

Pentru identitate de raţionament şi formarea fondurilor extrabugetare se supune spre aprobarea forului legislativ.

Dacă legea bugetului de stat şi legea bugetului asigurărilor sociale de stat nu vor fi adoptate cu cel puţin 3 zile înainte de expirarea exerciţiului bugetar, se vor aplica în continuare bugetul de stat şi a bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului calendaristic expirat. Aceasta doar până la adoptarea legilor privitoare la noile bugete.

Se instituie **necesitatea acceptării prealabile de către Guvern** a propunerilor legislative sau a amendamentelor care au ca finalitate fie reducerea sau majorarea veniturilor sau

cheltuielilor bugetare, fie majorarea sau reducerea, după caz, a împrumuturilor.

Bugetele locale (raionale, orăşeneşti sau săteşti) trebuie să fie adoptate de către consiliile locale (raionale, orăşeneşti sau săteşti), numai în condiţiile stipulate de prevederile legale. Credem că legile relative la bugetul public naţional (incluzând aici bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele locale) trebuie adoptate în condiţiile art. 72 alin. (3) lit. „r" din Constituţie. Aceasta datorită importanţei bugetului public naţional pentru întreaga activitate social-economică a statului.

Concret, legile de adoptare a bugetelor de stat şi bugetelor asigurărilor sociale de stat trebuie să aibă **caracter de lege organică**. De asemenea, legea care reglementează elaborarea bugetelor raionale, orăşeneşti şi săteşti trebuie să fie **o lege organică**.

Legiuitorul Constituant a înscris o dispoziţie extrem de importantă în alin. (6). Dacă fără stabilirea surselor de finanţare nu poate fi aprobată nici o cheltuială bugetară înseamnă că în ipoteza adoptării unei legi care ar încălca acest principiu, **respectiva lege este neconstituţională**. În aceste condiţii, când la Parlament se depune **o propunere legislativă**, sau **un proiect de lege** având ca obiect cheltuieli bugetare suplimentare este absolut necesară indicarea sursei de finanţare.

Art. 132.: „Sistemul fiscal".

„(1). Impozitele, taxele şi orice venituri ale bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat, ale bugetelor

raioanelor, oraşelor şi satelor se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective.

(2). Orice alte prestări sunt interzise".

Trebuie să precizăm că, cu ocazia analizării articolului anterior, am făcut unele menţiuni care au incidenţă în raport cu articolul supus analizei. Astfel, în privinţa bugetelor raionale, orăşeneşti şi săteşti am precizat că acestea trebuie să fie adoptate de consiliile locale respective: raionale, orăşeneşti şi săteşti, acestea fiind organele reprezentative ale respectivelor unităţi administrativ – teritoriale.

Textul prevede totodată că veniturile de orice fel, taxele, impozitele bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat trebuie adoptate de organul reprezentativ suprem, adică de către Parlament.

Cu excepţia taxelor şi impozitelor orice alte prestaţii sunt interzise prin Legea fundamentală (alin. 2).

Art. 133: „Curtea de Conturi".

„(1). Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare şi de întrebuinţare a resurselor financiare publice.

(2). Curtea de Conturi este alcătuită din 7 membri.

(3). Preşedintele Curţii de Conturi este numit de Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia, pentru un termen de 5 ani. Membrii Curţii sunt numiţi de Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia.

(4). Curtea de Conturi prezintă anual Parlamentului un raport asupra administrării şi întrebuinţării resurselor financiare publice.

(5). Alte atribuţii, precum şi modul de organizare şi funcţionare a Curţii de Conturi, se stabilesc prin lege organică".

Alin. (1) al textului constituţional menţionează explicit atribuţiile Curţii de Conturi. Acestea se materializează în controlarea modurilor de formare, de administrare şi de întrebuinţare a resurselor financiare publice.

Există o legătură organică între Curtea de Conturi şi „puterea" deliberativ – legislativă. Aceasta se materializează în faptul că preşedintele Curţii de Conturi este numit de Parlament, **la propunerea** Preşedintelui Parlamentului.

La rândul lor membrii Curţii de Conturi sunt numiţi de Parlament, **la propunerea Preşedintelui Curţii**.

Mandatul Preşedintelui Curţii de Conturi este **de 5 ani** iar Curtea este alcătuită **din 7 membri**.

Corelaţia dintre Parlament şi Curtea de Conturi rezultă din îndatorirea Curţii de a prezenta, în fiecare an calendaristic, un raport către „puterea" legislativă. Conţinutul raportului se referă la modalitatea administrării şi întrebuinţării resurselor financiare publice. Practic, Curtea de Conturi acţionează pentru sprijinirea Parlamentului relevând potenţialele nereguli de gestiune ale bugetului public naţional din exerciţiul bugetar expirat.

Legiuitorul Constituant a lăsat posibilitatea legiuitorului ordinar să stabilească şi alte atribuţii în competenţa Curţii de Conturi. Aceste potenţiale noi atribuţii precum şi organizarea şi funcţionarea Curţii de Conturi se stabilesc, conform voinţei Constituantului, **prin lege organică**.

Titlul V.: „Curtea Constituţională”.

Art. 134.: „Statutul”.

„(1). Curtea Constituţională este unica autoritate de jurisdicţie constituţională în Republica Moldova.

(2). Curtea Constituţională este independentă de orice altă autoritate publică şi se supune numai Constituţiei.

(3). Curtea Constituţională garantează supremaţia Constituţiei, asigură realizarea principiului separaţiei puterii în stat în putere legislativă, putere executivă şi putere judecătorească şi garantează responsabilitatea statului faţă de cetăţean şi a cetăţeanului faţă de stat”.

Instituirea Curţii Constituţionale în peisajul constituţional „moldovenesc” a constituit o inovaţie a Legiuitorului Constituant.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm în cuprinsul lucrării, fundamentarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale este de natură să modifice **„schema clasică”** a „puterilor” etatice. Echilibrul şi separaţia „puterilor” statale par a fi iremediabil afectate de modul de funcţionare şi mai ales de atribuţiile Curţii Constituţionale.

Curtea Constituţională a preluat „coroana” care în mod tradiţional aparţinuse autorităţii („puterii”) judecătoreşti. Este vorba de aptitudinea de exercitare a controlului constituţionalităţii legilor.

Fiind deposedată de această atribuţie de excepţie, autoritatea judecătorească a rămas, în continuare, competentă să soluţioneze cauzele civile şi penale, precum şi cauzele administrative, care prin natura lor implică verificarea legalităţii actelor emise de organele autorităţii executive.

Nu suntem noi cei chemaţi a aprecia dacă prin înfiinţarea Curţii Constituţionale a fost sau nu ştirbită autoritatea judecătorească, în latura atribuţiilor, a competenţelor sale specifice.

Cert este că jurisdicţia constituţională se exercită de o autoritate publică independentă. Această autoritate este reprezentată de Curtea Constituţională.

Legiuitorul Constituant a optat pentru înfiinţarea acestei autorităţi publice independente de celelalte „puteri" etatice.

Exista, desigur, şi o altă opţiune: instituirea unei Curţi Constituţionale distincte, competentă să soluţioneze litigiile cu caracter constituţional, care să fie integrată în autoritatea judecătorească.

Rolul central al Curţii Constituţionale este acela de a **„garanta supremaţia Constituţiei"**. Acest scop fundamental se realizează prin garantarea unor principii mijlocitoare care îi asigură înfăptuirea. Astfel, Curtea Constituţională trebuie să asigure realizarea efectivă a principiilor separaţiei „puterilor" în stat, trebuie să garanteze responsabilitatea statului în raport cu cetăţeanul şi totodată trebuie să garanteze şi responsabilitatea cetăţeanului în raport cu statul. Toate aceste atribuţii nominalizate în fraza anterioară au menirea de a garanta înfăptuirea supremaţiei Constituţiei, care reprezintă obiectivul fundamental al Curţii Constituţionale.

În legătură cu necesitatea instituirii Curţii Constituţionale se pot formula multiple opinii. Astfel, există opinia că un organ specializat al statului – Curtea Constituţională – trebuie să înfăptuiască garantarea deplină a Constituţiei prin exercitarea atribuţiilor de control al constituţionalităţii legilor adoptate de către legiuitorul ordinar. Într-o altă teză se susţine necesitatea ca atribuţiile privind controlul constituţionalităţii legilor să rămână o perioadă relativ îndelungată în competenţa instanţelor judecătoreşti de drept comun. Acesta deoarece, s-a acreditat

ideea conform căreia Curtea Constituţională nefiind definită ca o putere de stat (publică) pare doar o instituţie statală care nu poate fi controlată de celelalte „puteri" etatice. Curtea Constituţională apare astfel ca un superparlament cu putere de negare şi nu cu putere de promovare.

În fine, există şi opinia potrivit căreia controlul constituţionalităţii legilor ar trebui efectuat de Curtea Supremă de Justiţie – în secţii reunite iar controlul proiectelor de lege să se realizeze de **o comisie** a Parlamentului.

Art. 135.: „Atribuţiile".

„(1). Curtea Constituţională:

a). exercită, la sesizare, controlul constituţionalităţii legilor şi hotărârilor Parlamentului, a decretelor Preşedintelui Republicii Moldova, a hotărârilor şi ordonanţelor Guvernului, precum şi a tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte;

b). interpretează Constituţia;

c). se pronunţă asupra iniţiativelor de revizuire a Constituţiei;

d). confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e). confirmă rezultatele alegerii Parlamentului şi a Preşedintelui Republicii Moldova;

f). constată circumstanţele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Preşedintelui Republicii Moldova sau interimatul funcţiei de Preşedinte, precum şi imposibilitatea Preşedintelui Republicii Moldova de a-şi exercita atribuţiile mai mult de 60 de zile;

g). rezolvă cazurile excepţionale de neconstituţionalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiţie;

h). hotărârile asupra chestiunilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid.

(2). Curtea Constituţională îşi desfăşoară activitatea din iniţiativa subiecţilor prevăzuţi de Legea cu privire la Curtea Constituţională".

După cum se observă din simpla lectură a atribuţiilor menţionate în dispoziţiile art. 135 din Constituţia Republicii Moldova, Curtea Constituţională dispune de multiple atribuţii cu caracter juridic sau caracter politico-juridic.

Atribuţiile Curţii Constituţionale sunt de o importanţă covârşitoare. Noi ne vom mărgini la analiza succintă a câtorva dintre aceste atribuţii.

I. Atribuţiile juridice:

A). Controlul de constituţionalitate [art. 135 alin. (1), lit. „a"]

Priveşte, în primul rând, legile adoptate de Parlamentul Republicii Moldova.

Controlul constituţionalităţii legilor poate fi **un control prealabil** sau **un control posterior (ulterior).**

În cazul **controlului prealabil**, acesta se realizează, în principiu, asupra legilor votate de „puterea" deliberativ – legislativă dar nepromulgate de şeful statului.

Curtea Constituţională poate fi sesizată de subiecţii prevăzuţi în legea organică, care sunt în realitate autorităţi publice ale Republica Moldova.

Control ulterior (posterior) se înfăptuieşte pe calea soluţionării excepţiei de neconstituţionalitate ridicată în faţa instanţei judecătoreşti de drept comun sau în faţa instanţelor de arbitraj comercial, de către una dintre părţile litigante.

B). Pronunţarea asupra iniţiativelor de revizuire a Constituţiei [art. 135 alin. (1) lit. „c"]

Curtea Constituţională procedează la verificarea respectării limitelor în care Constituţia poate fi revizuită, conform dispoziţiilor art. 142 din Legea fundamentală.

C). Efectuează controlul, la sesizare, cu privire la hotărârile Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

Desigur controlul este de constituţionalitate. Sesizarea poate fi făcută de subiecţii oficiali, autorităţi publice.

D). Efectuează, la sesizare, controlul de constituţionalitate a decretelor şefului statului şi respectiv a hotărârilor şi ordonanţelor guvernamentale [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

II. O serie de atribuţii extrem de importante care revin Curţii Constituţionale au **un caracter politico – juridic.**

A). Confirmarea rezultatelor alegerii Parlamentului şi a Preşedintelui Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „e”]

Această atribuţie complexă presupune o serie de acte de verificare a respectării procedurilor, cu referire la: înregistrarea candidaturilor, soluţionarea eventualelor contestaţii, publicarea rezultatului alegerilor etc.

B). Constatarea existenţei circumstanţelor care justifică interimatul în exercitarea funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

Când se impune exercitarea atribuţiilor de şef al statului de către **un Preşedinte interimar**, Curtea Constituţională este autoritatea publică care constată împrejurările (cauzele şi circumstanţele) care să justifice instituirea interimatului la funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova.

C. Confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane [art. 135 alin. (1) lit. „d”]

Această atribuţie subsumează, în realitate, două atribuţii, respectiv: vegherea la respectarea proceduri „referendare” şi confirmarea rezultatului referendumului republican.

Confirmarea nu reprezintă altceva decât consecinţa respectării procedurii de organizare a referendumului. De aceea, atribuţia confirmării referendumului este accesorie atribuţiei vegherii la respectarea procedurii referendumului. Cu toate

acestea Constituantul a optat pentru acordarea unui rol preeminent confirmării rezultatelor referendumului, ca etapă finală a întregii proceduri desfăşurate.

D). Atribuţia constând în prerogativa de a hotărî asupra chestiunilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid politic [art. 135 alin. (1) lit. „h”]

Curtea Constituţională verifică constituţionalitatea respectivului partid politic prin prisma prevederilor art. 41 alin. (4) din Constituţia Republicii Moldova.

E). Constatarea existenţei circumstanţelor care justifică dizolvarea Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

În exercitarea acestei atribuţii Curtea Constituţională verifică îndeplinirea tuturor condiţiilor cu caracter constituţional prevăzute în art. 85 din Legea fundamentală.

Apreciem, **de lege ferenda**, că se impune inserarea unei noi atribuţii conferită Curţii Constituţionale, relativă **la soluţionarea conflictelor dinte autorităţile publice**.

Practic, când medierea exercitată de şeful statului între „puterile” constituite în stat „**nu a dat roade**”, Curtea Constituţională trebuie să dispună de prerogativa de a soluţiona, la cerere, conflictul generat de „neînţelegerea” dintre autorităţile publice.

În acest **ipotetic caz** Curtea Constituţională ar putea fi sesizată de reprezentanţii autorităţilor publice aflate în conflict juridic constituţional.

Această atribuţie de **„mediere judiciară, contencioasă”** între autorităţile etatice, ar conferi Curţii Constituţionale un caracter quasi-sacramental.

Judecătorii Curţii Constituţionale sunt apărătorii şi garanţii Constituţiei Republicii Moldova. Tot ei ar trebui să fie cei care „tranşează” din punct de vedere **juridic** dar şi **politic** pentru fiecare „putere” constituită în stat, în privinţa locului, rolului şi atribuţiilor care îi sunt recunoscute de Constituţie.

Judecătorii Curţii Constituţionale sunt pavăza întregului popor român din Republica Moldova, a fiecărui cetăţean privit singular cât şi a statului privit ca ansamblu de autorităţi publice.

Situându-se într-un fel „deasupra" autorităţilor etatice, judecătorii Curţii Constituţionale trebuie, la nevoie, să regleze mecanismul statal al Republicii Moldova, în temeiul principiilor Statului de Drept, Democraţiei politice (reprezentative) şi Democraţiei juridice constituţionale.

Ei datorează Naţiunii Române din Republica Moldova dar şi poporul este dator să respecte şi să asigure deplina înfăptuire a justiţiei constituţionale. Judecătorii Curţii Constituţionale reprezintă **„o contrapondere"** în raport cu fiecare dintre „**puterile**" constituite în Republica Moldova.

*

* *

Art. 136.: „Structura".

„(1). Curtea Constituţională se compune din 6 judecători, numiţi pentru un mandat de 6 ani.

(2). Doi judecători sunt numiţi de Parlament, doi de Guvern şi doi de Consiliul Superior al Magistraturii.

(3). Judecătorii Curţii Constituţionale aleg, prin vot secret, preşedintele acesteia".

Autorităţile publice care concură la numirea judecătorilor Curţii Constituţionale sunt: **Parlamentul, Guvernul** şi **Consiliul Superior al Magistraturii.**

Fiecare dintre autorităţile publice enunţate numesc câte 2 judecători la Curtea Constituţională.

Alegerea preşedintelui Curţii Constituţionale este o chestiune tehnică, firească, care nu ridică probleme de interpretare.

O întrebare, totuşi, se poate pune în legătură cu numărul judecătorilor: este acest număr **de 6 judecători** suficient ? Se cunoaşte că la Curtea Supremă de Justiţie, spre exemplu, funcţionează un număr mult mai mare de judecători. Cei 6 judecători sunt în număr suficient pentru a delibera asupra unei excepţii de neconstituţionalitate ???

Firesc, Legiuitorul Constituant a considerat suficient numărul judecătorilor. Să nu uităm că fiecare din cei şase judecători **au o vastă experienţă profesională** şi că **dispun de pregătire juridică superioară.**

Trebuie remarcată justeţea cu care Legiuitorul Constituant a distribuit dreptul de nominalizare a judecătorilor Curţii Constituţionale.

Fiecare „putere" constituită în stat – dintre cele clasice, tradiţionale – dispune de această prerogativă: „puterea" legislativă (Parlamentul); „puterea" executivă (Guvernul) şi „puterea" judecătorească, reprezentată de Consiliul Superior al Magistraturii.

Art. 137.: „Independenţa".

„Judecătorii Curţii Constituţionale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenţi şi se supun numai Constituţiei".

Articolul menţionat proclamă **independenţa şi inamovibilitatea** judecătorilor Curţii Constituţionale.

Inamovibilitatea este acordată judecătorilor Curţii numai pe durata mandatului. Desigur, judecătorii dispun de independenţă în exercitarea atribuţiilor specifice, tot pe durata mandatului.

Curtea Constituţională, în ansamblul ei, este independentă în raport cu orice altă autoritate publică. Datorită

acestui fapt membrii care o compun, judecătorii beneficiază de independenţă şi de inamovibilitate.

Independenţa şi inamovibilitatea constituie cei doi piloni fundamentali ai statutului judecătorului Curţii Constituţionale.

Deşi nu sunt parte componentă a autorităţii („puterii") judecătoreşti, judecătorii Curţii Constituţionale dispun **de independenţă** şi **de inamovibilitate.**

Independenţa judecătorilor Curţii Constituţionale este absolut necesară pentru înfăptuirea **„justiţiei constituţionale"**. Aceşti judecători sunt supuşi doar Constituţiei şi, am spune noi, Legii cu privire la Curtea Constituţională.

Curtea Constituţională fiind o autoritate publică independentă în stat, având ca atribuţie esenţială garantarea respectării Legii fundamentale şi a supremaţiei Constituţiei, implică şi independenţa membrilor care o compun.

Astfel, Curtea Constituţională este competentă în temeiul Constituţiei Republicii Moldova şi nici o autoritate publică nu trebuie să îi stânjenească activitatea; Curtea Constituţională se supune exclusiv Legii fundamentale şi, am spune noi, legii sale de organizare şi funcţionare; judecătorii Curţii Constituţionale nu pot fi traşi la răspundere pentru voturile exprimate cu ocazia soluţionării cauzelor.

Într-o măsură apreciabilă independenţa judecătorilor Curţii Constituţionale „se aseamănă" cu independenţa judecătorilor de la instanţele de drept comun. Practic este vorba de aceeaşi garanţie juridică constituţională oarecum echivalentă sub aspect cantitativ şi calitativ. Deosebirea se manifestă **prin locul şi rolul** avut de judecătorii Curţii Constituţionale în raport cu judecătorii „magistraţi" de carieră.

Inamovibilitatea – este o garanţie a independenţei judecătorului. Ea reprezintă instituţia care asigură o stabilitate deosebită judecătorului.

În temeiul inamovibilităţii, judecătorul nu poate fi suspendat, promovat, transferat, pensionat prematur sau eliberat din funcţie decât în cazurile şi cu observarea condiţiilor prevăzute de lege.

Judecătorii din cadrul autorităţii judecătoreşti dispun de inamovibilitate (cu excepţia celor numiţi pentru prima dată pe un termen de 5 ani).

Judecătorii Curţii Constituţionale beneficiază de inamovibilitate pe durata mandatului.

Sunt şi anumite particularităţi desigur, manifestate prin **imposibilitatea promovării, a pensionării premature,** şi totodată **imposibilitatea transferării judecătorilor de la Curtea Constituţională**.

Inamovibilitatea judecătorilor Curţii Constituţionale există pe durata îndeplinirii mandatului. Aceasta înseamnă că după pierderea calităţii (demnităţii publice) de judecător al Curţii Constituţionale **inamovibilitatea încetează de drept.**

Alte chestiuni privitoare la independenţa judecătorilor şi la inamovibilitatea acestora (ne referim la judecătorii de la instanţele de drept comun) au fost – succint desigur, anterior tratate cu ocazia analizării **Autorităţii judecătoreşti.**

Art. 138.: „Condiţiile de numire".

„Judecătorii Curţii Constituţionale trebuie să aibă o pregătire juridică superioară, o înaltă competenţă profesională şi o vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică."

Cu excepţia cetăţeniei Republicii Moldova, subînţeleasă din economia textului constituţional, persoana fizică care candidează trebuie să îndeplinească cumulativ alte trei condiţii.

A). – să posede pregătire juridică superioară;

B). – să aibă o înaltă competenţă profesională;

C). – să aibă vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică.

Vom analiza succesiv aceste condiţii:

A). - ***. să posede pregătire juridică superioară;**

De principiu, pentru această demnitate publică, candidaţii sunt doctori în ştiinţe juridice.

B). - ***. să aibă o înaltă competenţă profesională;**

Aceasta presupune îndeplinirea înainte de data numirii, a unor funcţii publice sau demnităţi de o extremă importanţă. Candidatul trebuie să fi exercitat atribuţiile specifice funcţiei sau demnităţii publice cu competenţă profesională de excepţie.

C). - ***. să aibă vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică.** Este o condiţiile de vechime impusă persoanei care urmează a fi numită în această demnitate publică. Numărul de ani solicitaţi nu este exagerat, având în vedere importanţa acestei demnităţi publice.

Evident, vechimea poate fi în activitatea juridică practică (judecător, procuror, de ce nu în avocatură, notariat) sau în învăţământul juridic ori în activitatea ştiinţifică.

Textul pare lacunar. Învăţământul juridic nu poate fi decât superior, cel puţin în contextul utilizat în Legea fundamentală.

De asemenea, activitatea ştiinţifică credem că nu se referă la orice domeniu al cunoaşterii umane ci la ramura fundamentală de ştiinţă Drept.

Ca atare, pentru a fi numiţi candidaţii trebuie să aibă o vechime de minim 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic superior sau în activitatea ştiinţifică în domeniul Dreptului.

În acest mod trebuie înţeleasă cea de-a treia condiţie pentru accederea la demnitatea publică de judecător al Curţii Constituţionale.

Această modalitate alternativă (vechime în profesii practice, în învăţământul juridic superior sau activitatea ştiinţifică cu caracter juridic) este firesc prevăzută, fiind de notorietate că persoanele fizice cu înaltă competenţă profesională şi cu pregătire academică în ciclurile avansate din învăţământul universitar, profesează în cadrul Facultăţii de Drept din Republica Moldova, în calitate de cadre didactice universitare sau, după caz, în cadrul institutelor de cercetare juridică de pe teritoriul Republicii Moldova.

Art. 139.: „Incompatibilităţi".

„Funcţia de judecător al Curţii Constituţionale este incompatibilă cu orice altă funcţie publică sau privată retribuită, cu excepţia activităţii didactice sau ştiinţifice".

Această incompatibilitate a fost anterior tratată cu ocazia examinării dispoziţiilor art. 116 din Constituţia Republicii Moldova, când a fost analizat statutul judecătorilor. De aceea, vom face trimitere la cele consemnate anterior. Analiza efectuată în privinţa art. 116 alin. (7) se aplică, în mod identic, şi în privinţa prezentului articol, cu unica diferenţă că la art. 116 se specifică: „... orice alte funcţii retribuite..." în timp ce la art. 139 se consemnează: „... orice altă funcţie retribuită **publicată sau privată**...". Această adăugare nu schimbă cu nimic identitatea aproximativă a comentariilor.

O precizare se mai impune: incompatibilitatea a fost instituită de Legiuitorul Constituant în scopul prezervării imparţialităţii judecătorilor Curţii Constituţionale.

Art. 140.: „Hotărârile Curţii Constituţionale”.

„(1). Legile şi alte acte normative sau unele părţi ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curţii Constituţionale.

(2). Hotărârile Curţii Constituţionale sunt definitive şi nu pot fi atacate”.

Actele Curţii Constituţionale sunt **hotărârile**.

Actele emise de Curtea Constituţională au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Hotărârile prin care Curtea Constituţională se pronunţă asupra excepţiilor de neconstituţionalitate au acest caracter.

Hotărârile pronunţate de Curtea Constituţională sunt general – obligatorii, având putere numai pentru viitor. Fiind general – obligatorii orice subiect de drept din Republica Moldova trebuie să respecte şi să se conformeze hotărârilor pronunţate de Curtea Constituţională.

Privitor la încetarea efectelor juridice ale dispoziţiilor din legi, hotărâri, decrete, ordonanţe, aflate în vigoare, dispoziţii care au fost declarate neconstituţionale art. 140 din Legea fundamentală este deplin lămuritor. La fel şi în ipoteza constatării unui tratat sau a unui acord internaţional ca fiind neconstituţional.

De principiu, legile, ordonanţele etc., ori dispoziţii ale acestora, declarate neconstituţionale îşi încetează efectele juridice din momentul pronunţării hotărârii Curţii Constituţionale, devenind nule. Tratatul sau acordul internaţional constatat ca fiind neconstituţional nu poate fi ratificat deoarece este considerat nul.

Cu privire la deciziile pronunţate, teoretic vorbind, de către Curtea Constituţională relative la legile adoptate de Parlament dar nepromulgate de şeful statului apreciam că acestea **nu ar fi acte jurisdicţionale şi, în consecinţă, nu produc efecte juridice**.

Această situaţie este teoretică deoarece art. 93 din Constituţie **nu prevede** posibilitatea şefului statului de a solicita verificarea constituţionalităţii legii înainte de promulgare.

Considerăm că este necesar să se recunoască Preşedintelui Republicii Moldova, în mod expres, dreptul de a solicita Curţii Constituţionale verificarea constituţionalităţii legilor adoptate de către Parlament, anterior promulgării.

Legea fundamentală precizează că hotărârile pronunţate de Curtea Constituţională sunt definitive, **nefiind susceptibile de a fi atacate cu nici o cale de atac.**

Legea cu privire la Curtea Constituţională care detaliază prevederile constituţionale relative la această instituţie este **o lege organică**, conform dispoziţiilor art. 72 alin. (3) lit. „c" din Constituţia Republicii Moldova.

TITLUL VI.:
„REVIZUIREA CONSTITUŢIEI”.

Art. 141.: „Iniţiativa revizuirii”.

„(1). Revizuirea Constituţiei poate fi iniţiată de:

a). un număr de cel puţin 200.000 de cetăţeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetăţenii care iniţiază revizuirea Constituţiei trebuie să provină din cel puţin jumătate din unităţile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puţin 20.000 de semnături în sprijinul acestei iniţiative;

b). un număr de cel puţin o treime de deputaţi în Parlament;

c). Guvern.

(2). Proiectele de legi constituţionale vor fi prezentate Parlamentului numai împreună cu avizul Curţii Constituţionale, adoptat cu votul a cel puţin 4 judecători”.

Textul constituţional este tehnic, puternic descriptiv. Sunt specificate subiectele de drept care pot iniţia procedura de revizuire a Constituţiei: cetăţenii, deputaţii şi Guvernul Republicii Moldova.

În privinţa primelor două categorii textul impune anumite condiţii suplimentare.

Astfel, în privinţa cetăţenilor se prevede un număr de 200.000 care să aibă drept de vot şi care să fie favorabili revizuirii Legii fundamentale. De asemenea, cetăţenii trebuie să provină din cel puţin ½ din unităţile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare astfel de unitate teritorial-administrativă trebuie să existe cel puţin 20.000 de cetăţeni cu drept de vot care să sprijine iniţiativa de revizuire a Constituţiei.

În privinţa parlamentarilor deputaţi aceştia pot iniţia procedura revizuirii Constituţiei dacă în favoarea acesteia se declară minimum 1/3 din deputaţii aleşi în Parlament.

În privinţa Guvernului Legea fundamentală nu precizează nimic dar considerăm că în favoarea iniţiativei de revizuire a Constituţiei trebuie să fie **toţi membrii executivului** şi nu doar o parte a cabinetului sau doar primul – ministru.

Constituţia stabileşte obligativitatea obţinerii **avizului favorabil** revizuirii din partea Curţii Constituţionale. Mai mult chiar, acest aviz al Curţii Constituţionale trebuie adoptat **cu votul favorabil a minimum 4 judecători din totalul de 6 judecători câţi compun această instanţă de jurisdicţie constituţională.**

Procedura de revizuire a Constituţiei Republicii Moldova **are un caracter restrictiv**. Acest caracter este determinat de multiplele condiţii solicitate de textul constituţional în vederea iniţierii procedurii de revizuire.

Art. 142.: „Limitele revizuirii".

„(1). Dispoziţiile privind caracterul suveran, independent şi unitar al statului, precum şi cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorităţii cetăţenilor înscrişi în listele electorale.

(2). Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor acestora.

(3). Constituţia nu poate fi revizuită pe durata stării de urgenţă, de asediu şi de război".

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova întăreşte în mod definitiv teza noastră, care străbate în toate capitolele acestei lucrări.

Practic, lucrarea nu are doar scopul analizei articolelor Constituţiei Republicii Moldova. În primul rând ea reaminteşte drepturile naţionale, imprescriptibile sub raport extinctiv, ale României asupra Basarabiei, părţii de nord a Bucovinei, Ţinutului Herţa şi Insulei Şerpilor, teritorii rupte, în mod brutal prin forţă şi ameninţarea cu forţa de la patria – mamă în 28 iunie 1940, şi mai apoi în august 1944.

Iată că Legiuitorul Constituant a acceptat adevărul istoric, care nu poate avea mai multe nuanţe !!! Rezultatul este înscris în dispoziţiile art. 142 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova.

Pentru orice stat suveran, neatârnarea sa nu poate constitui obiect de negociere. **Independenţa**, această „latură externă" a suveranităţii nu poate fi „abolită", din proprie iniţiativă, de către un stat viabil !!!

Mai mult chiar, suveranitatea, în întregul ei, şi ne referim în principal la „latura internă" a acesteia, la **supremaţie** nu poate constitui, pentru un stat adevărat, obiect de schimb.

Dacă suveranitatea este înlăturată practic statul dispare !!!! Cu toate acestea în alin. (1) al articolului analizat se precizează, **în mod explicit şi fără echivoc**, că dispoziţiile privind **caracterul suveran, independent şi unitar al statului** pot fi revizuite numai cu aprobarea prin referendum.

Adică, prin referendum, cu votul majorităţii cetăţenilor cu drept de vot, se poate înlătura suveranitatea (şi implicit independenţa) statului.

Care stat proaspăt declarat independent îşi pune singur în discuţie suveranitatea ??!! Răspunsul este unul singur: **nici un stat de pe harta lumii nu procedează în acest mod.** În preambulul Constituţiei se menţionează între altele despre „... afirmaţiile seculare ale poporului de a trăi **într-o ţară suverană**, exprimate prin proclamarea independenţei Republicii Moldova...".

Iată încă că Legiuitorul Constituant a prevăzut că suveranitatea Moldovei pruto-nistrene, la un moment dat, nu va mai corespunde intereselor poporului român din Basarabia. Adevărul este că din anul 1991 şi până astăzi, în anul 2010 existenţa statului românesc intitulat „Republica Moldova" nu a corespuns cu interesele legitime ale poporului care doreşte ca toţi românii să trăiască într-o singură ţară.

Sclipirea de conştiinţă, genială, a Legiuitorului Constituant, materializată în alin. (1) al art. 142 are o unică fundamentare. „Reprezentanţii plenipotenţiari ai poporului Republicii Moldova, deputaţi în Parlament", au crezut în anul 1994 că existenţa Republicii Moldova ca stat suveran este efemeră, datorită faptului că, în mod firesc şi logic, Basarabia trebuie să revină între graniţele României, patria sa mamă. Pentru a da posibilitatea **UNIRII** Basarabiei cu România, Legiuitorul Constituant a creat posibilitatea ca, la un moment dat, determinat, Republica Moldova să renunţe la suveranitate sau poate mai corect să transfere această suveranitate autorităţilor etatice române, pentru a o exercita.

Este dovada cea mai clară că **de jure NICIODATĂ** România nu a pierdut suvernitatea sa asupra Basarabiei, chiar dacă **de facto** acest teritoriu a fost încorporat la U.R.S.S.

Revizuirea potenţială a caracterului suveran al „statului moldovenesc" denotă **că poporul român dintre Prut şi Nistru şi din Transnistria românească** are conştiinţa că Basarabia nu reprezintă, în realitate, decât o provincie a Statului Român. Ea este „poarta noastră spre răsărit", aşa cum Transnistria constituie avanpostul românismului la hotarele naturale estice ale României Mari. Soarta Transnistriei este şi va fi pentru totdeauna intim legată de Basarabia şi, în final, de România. Dacă vechiul nostru hotar era pe Nistru, astăzi zona transnistreană apare în faţa României prin scrâşnetul şi mizeriile suferite de români în această **„nouă Moldovă românească"**.

Încă din epoca medievală românii moldoveni au colonizat şi au organizat teritoriul transnistrean, din care o mică parte a rămas Republicii Moldova, această a doua Românie a noastră.

Poate în anul 1918, auzind glasul ţăranilor transnistreni „**Fraţilor, pe noi unde le lăsaţi ??!!”**, ar fi trebuit unită şi Transnistria cu România.

Noi românii nu suntem expansionişti, imperialişti dar firesc este ca toate teritoriile locuite de naţiunea română să revină la patria – mamă, la România.

Nici nu se poate concepe o reunire a Moldovei transprutene cu ţara mamă fără Transnistria !!!!

Existenţa aşa –zisei „Republicii Moldoveneşti Nistrene” nu trebuie să constituie un impediment în sufletul şi conştiinţa românimii. Aşa cum aşa-zisa „Republică Moldovenească Nistreană” doreşte, prin conducătorii săi să se alipească la Federaţia Rusă, aşa şi românii transnistreni visează la ocrotire din partea României, între graniţele patriei – mamă.

Constituantul de la Chişinău este, fără echivoc, şi purtătorul mesajului transnistrean, dar şi a bucovinenilor şi basarabenilor smulşi din România dar şi din Republica Moldova şi trecuţi forţat sub autoritatea nelegitimă a Republicii Ucraina.

Desigur ne referim la românii din Bucovina de Nord, Ţinutul Herţa, judeţul Hotin din nordul Basarabiei româneşti dar şi la românii din partea sudică a Basarabiei (Bugeac), de la Cetatea Albă, Izmail şi Chilia.

În opinia noastră reactivarea Actului Unirii de la 27 martie / 9 Aprilie 1918 face de prisos organizarea unui referendum. Teritoriile Basarabiei şi nordului Bucovinei au fost evacuate forţat de autorităţile române în 1940 şi 1944 iar tratatele de pace şi cele bilaterale cu fosta U.R.S.S. sunt profund viciate datorită **consimţământului viciat** al

autorităţilor statului nostru în privinţa stabilirii frontierelor. Vicierea consimţământului a constat în violenţă şi ameninţarea cu violenţă ceea ce loveşte toate actele juridice încheiate de România, de nulitate. Basarabia şi Bucovina de Nord sunt teritorii româneşti din care administraţia şi armata României au fost obligate să se retragă. Dar, aceste provincii au fost, sunt şi vor fi pentru totdeauna ale României iar populaţia din aceste teritorii aparţine Naţiunii Române.

A fost o încântare pentru mine să constat că Legiuitorul Constituant a lăsat o „portiţă" prin care Basarabia să revină la România.

În alin. (2) se menţionează că nu este permisă nici o revizuire care să conducă la suprimarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor consacrate pentru protejarea acestora.

Alin. (3) se raportează la momentul în care se iniţiază revizuirea Constituţiei. Astfel, Legiuitorul Constituant a interzis revizuirea pe durata stării de urgenţă, de asediu sau de război. S-au avut în vedere aceste situaţii deoarece ele au un caracter excepţional şi o eventuală revizuire a Legii fundamentale în aceste situaţii excepţionale s-ar putea efectua în detrimentul intereselor poporului, a democraţiei politice şi constituţionale şi respectiv a statului de drept.

Art. 143.: „Legea privind modificarea Constituţiei".

„(1). Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituţiei după cel puţin 6 luni de la data prezentării iniţiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputaţi.

(2). Dacă, de la prezentarea iniţiativei cu privire la modificarea Constituţiei, Parlamentul nu a adoptat timp de un

an legea constituţională corespunzătoare, propunerea se consideră nulă".

Articolul pe care îl vom examina se referă la procedura de adoptare a unei legi având ca obiect modificarea Constituţiei. Din acest motiv textul de referă la chestiuni tehnice, procedurale, care nu ridică mari dificultăţi de interpretare.

Astfel, alin. (1) al art. 143 se referă la prerogativa recunoscută „puterii" deliberativ – legislative în privinţa adoptării unei legi având ca obiect modificarea Constituţiei. Adoptarea unei astfel de legi este condiţionată de trecerea **unui termen de cel puţin 6 luni**, calculat de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Constituţiei.

Acest **termen de 6 luni** constituie o perioadă de reflecţie pentru deputaţi. Desigur, perioada de reflectare are în vedere oportunitatea şi evaluarea consecinţelor modificării Constituţiei.

Alin. (2) al articolului supus analizei stabileşte un alt termen în care Parlamentul, dacă deputaţii doresc, poate modifica Legea fundamentală, prin adoptarea legii de revizuire a Constituţiei.

Concret, Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituţiei **în termen de 1 an** de la prezentarea iniţiativei de revizuire a Constituţiei. Coroborând dispoziţiile alin. (1) şi alin. (2) din textul constituţional deducem că „puterea" deliberativ – legislativă poate adopta legea cu privire la modificarea Constituţiei **într-o perioadă de timp cuprinsă între 6 luni şi 1 an de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Legii fundamentale.**

Dacă Parlamentul nu a adoptat legea pentru revizuirea Constituţiei în **termen de 1 an** de la prezentarea iniţiativei pentru revizuirea Legii fundamentale se consideră că propunerea este nulă.

Aşa fiind, considerăm că termenul stabilit în alin (1) **este un termen suspensiv** în sensul că interzice Parlamentului

adoptarea legii tocmai pentru o reflectare profundă, înlăturându-se impulsurile de moment ale deputaţilor.

Termenul prevăzut în alin. (2) **este un termen extinctiv** deoarece prin neadoptarea legii având ca obiect modificarea Constituţiei în termenul stabilit, propunerea având ca obiect revizuirea Legii fundamentale nu mai este producătoare, generatoare de efecte juridice, fiind considerată nulă de către Legiuitorul Constituant. Stabilirea termenului de 1 an în care Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituţiei, termen calculat de la data prezentării iniţiativei pentru revizuirea Legii fundamentale, asigură în opinia Constituantului celeritatea procedurii de modificare.

Pe bună dreptate, nu este în interesul societăţii ca o lege având ca obiect modificarea Constituţiei ţării se treneze ani în şir în Parlament. Incertitudinea nu trebuie să îşi aibă locul în ceea ce priveşte raporturile juridice constituţionale.

Ca o concluzie finală, pe care am subliniat-o anterior, din coroborarea celor două alineate rezultă că autoritatea legiuitoare trebuie să adopte legea cu privire la modificarea Constituţiei **în intervalul de timp cuprins între 6 (şase) luni şi 1 (un) an de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Legii fundamentale.**

TITLUL VII.:
„DISPOZIŢII FINALE ŞI TRANZITORII”.

Art. I.:

„(1). Prezenta Constituţiei este adoptată de Parlament şi se promulgă de către Preşedintele Republicii Moldova în termen de 3 zile.

(2). Constituţia Republicii Moldova intră în vigoare la 27 august 1994. La aceeaşi dată, Constituţia Republicii Moldova din 15 aprilie 1978, cu modificările şi completările ulterioare, este în întregime abrogată”.

Art. I din cadrul dispoziţiilor tranzitorii şi finale – Titlul VII – al Constituţiei Republicii Moldova, menţionează obligativitatea promulgării Legii fundamentale de către şeful statului, într-un termen predeterminat, de 3 zile.

Intrarea în vigoare a fost stabilită de Legiuitorul Constituant, în amintirea Proclamării independenţei Republicii Moldova, pentru data de 27 august 1994. De la această dată până la momentul prezent Constituţia a suferit multiple modificări. La data intrării în vigoare a Legii supreme, vechea Constituţie a Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti, republicată sub denumirea „Constituţia Republicii Moldova”, din data de 15 aprilie 1978, cu modificările ulterioare, a fost în totalitate abrogată.

Art. II.:

„(1). Legile şi celelalte acte normative rămân în vigoare în măsura în care nu contravin prezenţei Constituţii.

(2). Comisiile permanente ale Parlamentului, Guvernul, în decursul unui an de la data intrării în vigoare a prezentei

Constituţii, vor examina conformitatea legislaţiei cu Constituţia şi vor prezenta Parlamentului propunerile respective".

Acest capitol asigură principiul supremaţiei Legii fundamentale în raport cu întregul Drept pozitiv (obiectiv). Consecinţa acestui text constituţional, sub aspect juridic, a constat în abrogarea tuturor actelor juridice normative considerate contrare prevederilor noii Constituţii.

Desigur, activitatea laborioasă de analizare a tuturor actelor normative, până la data de 27 august 1995, a fost încredinţată unor organe etatice aparţinând „puterilor" constituite în stat, respectiv: Comisiile permanente ale Parlamentului şi Guvernului ţării".

Art. III.:

„(1). Instituţiile de stat, existente la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii rămân în funcţiune până la constituirea unor instituţii noi.

(2). Parlamentul, constituit din 104 deputaţi, aleşi prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, în condiţiile pluralismului politic şi pluripartidismului, conform Legii din 14 octombrie 1993 privind alegerea Parlamentului, rămâne în funcţiune până la expirarea mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenţa Constituţie.

(3). Preşedintele Republicii Moldova, ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, în condiţiile pluripartidismului, pe un termen de 5 ani, conform Legii din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Preşedintelui Republicii Moldova, rămâne în funcţiune până la expirarea mandatului pentru care a fost ales, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(4). Guvernul, învestit în funcţie de către Parlament, rămâne în exercitarea împuternicirilor până la expirarea

mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(5). Organele locale ale puterii de stat şi ale administraţiei de stat rămân în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(6). Asupra judecătorilor care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, au o vechime în muncă în judecătorii de cel puţin 5 ani, se răsfrânge principiul inamovibilităţii, conform articolul 116 alineatul (1), printr-un decret al Preşedintelui Republicii Moldova, la propunerea ministrului justiţiei şi a Preşedintelui Judecătoriei Supreme.

(7). În decursul a 2 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, sistemul instanţelor judecătoreşti va fi reorganizat, prin lege, conform articolul 115".

Articolul III are ca obiect prezervarea tuturor instituţiilor etatice alese sau numite sub imperiul vechii Constituţii din anul 1978.

Astfel, alin. (1) prevede, cu caracter general, că instituţiile de stat existente în baza Constituţiei vechi rămân în funcţie, desfăşurându-şi activitatea până la constituirea noilor instituţii, conform procedurii existente sub imperiul noii Constituţii.

Celelalte cinci alienate [aliniatele (2) – (5), inclusiv] particularizează aspectele menţionate în alin. (1) la diferite autorităţi etatice: Parlament, Preşedintele Republicii Moldova, Guvern, organele locale ale puterii şi ale administraţiei de stat, respectiv judecătorii ca exponenţi ai autorităţii judecătoreşti.

Toate aceste autorităţi rămân în activitate până la expirarea mandatului sau, în privinţa judecătorilor se conferă inamovibilitate acelora care au cel puţin 5 ani vechime.

În acest mod noua Constituţie a realizat o tranziţie fără bulversarea activităţii organelor etatice şi fără impact negativ asupra vieţi social-politice a ţării.

Până la constituirea Consiliul Superior al Magistraturii s-a prevăzut că dobândirea inamovibilităţii se realizează, prin decret al şefului statului, **la propunerea ministrului justiţiei** şi **a Preşedintelui Judecătoriei Supreme.**

Alin. (7) al articolului examinat prevede un termen în care sistemul instanţelor judecătoreşti urma să fie reorganizat. Acest termen a fost de **2 ani**, calculat de la data intrării în vigoare a Constituţiei. Ca atare, reorganizarea sistemului judiciar a trebuit să fie făcută **până la data de 27 august 1996**.

Art. IV.:

„Prevederile articolului 25 alineatul (4), ce ţin de termenul arestării, nu se răsfrâng, până la 1 ianuarie 1995, asupra persoanelor care au comis infracţiuni grave prevăzute de art. 7^1 din Codul penal".

Este vorba despre art. 7^1 din Codul penal aprobat prin Legea din 24 martie 1961.

Acest text practic suspendă aplicarea dispoziţiilor art. 25 alin. (4), referitoare la procedura arestării preventive, până la data de 1 ianuarie 1995. Deci suspendarea se referă la perioada 27 august 1994 – 1 ianuarie 1995.

Această suspendare a aplicării noilor prevederi constituţionale, în legătură cu arestarea preventivă, se referă doar la infracţiunile prevăzute de art. 7^1 din Codul penal adoptat în 1961, privind infracţiuni cu un grad de pericol social generic sau abstract ridicat.

Art. V.:

„(1). În decursul a 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii se înfiinţează Curtea Constituţională şi Curtea de Conturi.

(2). În prima componenţă a Curţii Constituţionale judecătorii din partea Consiliului Superior al Magistraturii sunt numiţi în funcţie de adunarea generală a judecătorilor populari şi a membrilor Judecătoriei Supreme".

Textul prevede un termen de 6 luni în care urmează a se înfiinţa două instituţii etatice, prevăzute de noua Constituţie: Curtea Constituţională şi Curtea de Conturi. Termenul de 6 luni se calculează de la data intrării în vigoare a Constituţiei respectiv de la data de 27 august 1994.

Pentru că Consiliul Superior al Magistraturii nu era încă funcţional s-a prevăzut că judecătorii ce trebuiau numiţi de acest consiliu – în număr de doi – în prima componentă a Curţii Constituţionale, vor fi numiţi de către adunarea generală a judecătorilor populari şi a membrilor Judecătoriei Supreme.

Art. VI.:

„Până la înfiinţarea Curţii Constituţionale, cazurile prevăzute în art. 135 al prezenţei Constituţiei pot fi soluţionate, din iniţiativa Parlamentului, de către Judecătoria Supremă".

Textul constituţional analizat prevede posibilitatea soluţionării atribuţiilor viitoarei Curţi Constituţionale, până la înfiinţarea acesteia, de către Judecătoria Supremă. Totuşi exercitarea atribuţiilor prevăzute de art. 135 din Constituţie, de către Judecătoria Supremă, până la momentul înfiinţării Curţii Constituţionale, se putea realiza **numai din iniţiativa Parlamentului**. Aceasta înseamnă că, în situaţia tranzitorie, doar „puterea" deliberativ-legislativă avea dreptul **„de a sesiza"** Judecătoria Supremă, în vederea exercitării temporare a atribuţiilor conferite Curţii Constituţionale.

Putem afirma că în perioada tranzitorie – de la adoptarea Constituţiei până la înfiinţarea efectivă a Curţii Constituţionale – la „sesizarea" „puterii" legiuitoare, instanţa judecătorească supremă putea realiza, între altele, controlul constituţionalităţii legilor şi altor acte normative în Republica Moldova. În acele momente tranzitorii Judecătoria Supremă, în calitatea sa de instanţă supremă de drept comun, exercita jurisdicţia constituţională.

Art. VII.:

„(1). Legea din 1 septembrie 1989 cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova rămâne în vigoare în măsura în care nu contravine prezentei Constituţii.

(2). Sus – numita lege poate fi modificată în decursul a 7 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, cu votul a cel puţin două treimi din deputaţi".

Legiuitorul Constituant a făcut precizări exprese, explicite relative la Legea cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul statului, adoptată la data de 1 septembrie 1989. Aceste precizări au fost necesare – în concepţia Constituantului – datorită importanţei deosebite a legii menţionate.

S-a prevăzut rămânerea în vigoare a legii citate în măsura în care nu contravine noii Constituţii.

De asemenea s-a menţionat posibilitatea modificării acestei legi într-un termen de 7 (şapte) ani, de la data intrării în vigoare a Constituţiei adică până la data de 27 august 2001. Modificarea se putea realiza cu votul a 2/3 din numărul total al deputaţilor aleşi în Parlament.

De principiu, o lege, poate fi modificată atunci când „puterea" deliberativ-legislativă consideră că prescripţiile sale nu mai corespund, în totalitatea lor, vieţii sociale.

Iată însă că în privinţa Legii cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, Constituantul nu a impus doar un cvorum ridicat pentru modificarea ei (2/3 din deputaţi) dar a impus **şi un termen** în care legea respectivă poate fi modificată **– 7 ani** de la adoptarea Constituţiei.

Cum Constituţia a intrat în vigoare la 27 august 1994 însemnă că legea respectivă putea fi modificată până la data de 27 august 2001. După această dată legea nu mai poate fi modificată ??? Aşa s-ar părea după lecturarea textului constituţional.

În realitate este greu de conceput că Legiuitorul Constituant poate impune legiuitorului ordinar un termen pentru eventuala modificare a unei legi, iar după expirarea termenului stabilit să se interzică, chiar şi implicit, modificarea legii respective.

Mai degrabă considerăm că s-a recomandat Legiuitorului ordinar de către Constituant ca o modificare a Legii cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova să intervină în termen de 7 ani de la data intrării în vigoare a Legii fundamentale.

Dar nici în această ipoteză nu este de conceput ca să se stabilească pentru Legiuitorul ordinar un termen în care **va putea** modifica o lege, dacă consideră acest lucru ca fiind necesar.

Art. VIII.:

„Titlul VII, Dispoziţii finale şi tranzitorii, se consideră parte integrantă a prezentei Constituţii şi reglementează problemele ce ţin de intrarea ei în vigoare".

Acest articol declară **titlul VII intitulat „Dispoziţii finale şi tranzitorii”** ca fiind parte integrantă a Legii fundamentale.

Scopul Titlului VII îl constituie reglementarea tuturor problemelor care sunt legate de intrarea în vigoare a noii Constituţii.

ÎNCHEIERE

În cuprinsul acestei lucrări intitulată „**Analiză doctrinară a Constituţiei Republicii Moldova**” am încercat să analizăm conţinutul normativ al Legii fundamentale adoptată de Parlament la data de 29 iulie 1994 şi publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 care a intrat în vigoare la data de 27 august 1994.

Am avut în vedere toate modificările aduse Constituţiei până în luna septembrie 2010.

Modalitatea de abordare a constat în comentarea, în ordine succesivă, a articolelor din Constituţia Republicii Moldova.

Uneori analiza tehnico-juridică a textelor constituţionale a fost însoţită de câte o expunere a unor aspecte istorice.

Comentariile efectuate reprezintă strict contribuţia personală exclusivă a autorului şi, din acest motiv, sunt fără îndoială subiective.

Lucrarea „**Analiză doctrinară a Constituţiei Republicii Moldova**” este oferită cititorului român împreună cu gândurile curate ale autorului.

În lecturarea acestei încercări publicul trebuie, în primul rând, să regăsească un ecou al suferinţelor şi speranţelor românilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi Transnistria.

Autorul este conştient de posibilele erori de interpretare sau de conţinut, pe care această carte le poate cuprinde. Şi le asumă pe toate cu conştiinţa împăcată ca „a lucrat” cu bună-credinţă şi cu inima alături de provinciile româneşti pierdute în Răsărit.

Această lucrare reprezintă o continuare a mai vechilor noastre cărţi închinate ştiinţei Dreptului Constituţional şi Instituţiilor Politice: „Momente în dezvoltarea politico-juridică

a României"; „Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală" şi „Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean".

În consecinţă, prezentul volum supus „judecăţii" cititorilor continuă efortul depus de autor în domeniul Ştiinţelor Juridice şi în mod deosebit pe tărâmul atât de vast, de fascinant şi de „alunecos" al Dreptului Constituţional şi Instituţiilor Politice.

Măsura în care am reuşit în încercarea noastră va fi apreciată de cititorii cărţii. Timpul va sedimenta şi va adeveri, probabil, unele din afirmaţiile noastre.

Conştienţi de răspunderea morală care apasă pe umerii noştri vom încredinţa tiparului prezenta lucrare. Doar cititorii vor decide asupra validităţii ideilor şi a rigurozităţii argumentaţiei.

În consecinţă supun prezenta carte atenţiei dumneavoastră.

BACĂU

AUTORUL

II. POLITICĂ ŞI DREPT ÎN ISTORIA ROMÂNILOR

CUVÂNT INTRODUCTIV

În cadrul sistemului ştiinţelor sociale, un loc important este deţinut de *ştiinţele juridice* datorită faptului că acestea studiază fenomenele politico-juridice ale societăţii.

Dreptul Constituţional constituie o ramură fundamentală a Dreptului alcătuită dintr-un ansamblu de norme juridice, cuprinse prioritar în Constituţie, prin care se reglementează raporturile sociale din domeniul instituirii şi exercitării puterii de stat, asigurându-se înfăptuirea puterii suverane a poporului.

Ştiinţa Dreptului Constituţional are ca obiect de studiu organizarea societăţii în stat, raporturile din domeniul instituirii şi exercitării puterii politice.

Ştiinţa Dreptului Constituţional este studiată de *disciplina ştiinţifică academică* denumită *„Drept Constituţional şi instituţii politice”*.

În paginile care urmează am analizat „*momentele*” apreciate ca fiind de importanţă deosebită, din punctul nostru de vedere, cu privire la organizarea politică şi juridică a teritoriilor care alcătuiesc, în contemporaneitate, statul naţional unitar român.

Pentru realizarea demersului nostru am utilizat şi doctrina aparţinând altor ramuri ale ştiinţelor juridice, cum ar fi Ştiinţa Dreptului Administrativ şi elemente de administraţie publică.

O importanţă capitală în fundamentarea întregii lucrări a avut-o recurgerea la tezaurul de cunoştinţe înmagazinat de două ştiinţe juridice istorice: Dreptul Roman şi Istoria Dreptului Românesc.

Pentru realizarea coeziunii dintre capitolele lucrării şi subdiviziunile acestora (secţiuni; paragrafe) am urmărit, în mod activ, evoluţia Istoriei politice a Statului Român şi totodată raporturile entităţilor etatice de pe teritoriul actual al ţării

noastre cu puterile vecine europene, într-un cadru mai larg consacrat de Istoria universală.

De un real folos ne-au fost şi analizele efectuate de autori celebri în domeniul ştiinţelor politice cu incidenţă asupra: teoriei generale a statului, a filosofiei politice şi a istoriei ideilor politice.

Prezenta lucrare intitulată „***Politică şi drept în istoria românilor***" este oferită cititorilor care rămân singurii ei „*judecători*". Cartea se adresează cu prioritate studenţilor de la Facultatea de Drept dar, în egală măsură, tuturor juriştilor pentru care materia analizată constituie o preocupare constantă sau un prilej de „delectare intelectuală".

Desigur, analiza realizată de noi este perfectibilă şi, în scopul elaborării unei viitoare ediţii, aşteptăm cu interes criticile, observaţiile şi sugestiile cititorilor. Lucrarea constituie o excelentă ocazie de a-mi manifesta profunda recunoştinţă faţă de marile personalităţi ştiinţifice şi intelectuale care au contribuit la formarea subsemnatului: prof. dr. Genoveva Vrabie (Drept Constituţional şi Instituţii Politice), prof. dr. Maria V. Dvoracek (Istoria dreptului românesc) precum şi celorlalţi profesori ai Universităţii „Mihail Kogălniceanu" din Iaşi – Facultatea de Drept.

Las cartea la îndemâna publicului larg având sentimentul datoriei împlinite.

BACĂU

AUTORUL

PARTEA I

ORGANIZAREA POLITICO-JURIDICĂ ÎN EPOCA ANTICĂ ŞI MEDIEVALĂ

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA POLITICĂ, SOCIALĂ ŞI JURIDICĂ A DACIEI ÎN PERIOADA ÎNGLOBĂRII ÎN IMPERIUL ROMAN

Secţiunea I: Viaţa economico-socială a Daciei romane

Dacă în nordul Dunării se cristaliza statul dac, în sudul fluviului se extindea şi se consolida stăpânirea romană. La sfârşitul sec. al II-lea î.e.n. dominaţia romană se instaurase până la zona Dunării de Jos, fiind întărite şi legăturile comerciale cu dacii din nordul fluviului. Realizarea politicii Imperiului se concretiza prin intermediul a două mijloace fundamentale: **războiul** şi **comerţul**.

La începutul sec. I î.e.n. moneda romană – **denarul** – avea putere circulatorie predominantă în statul daco-get, înlocuind practic celelalte monede străine şi ducând la încetarea baterii monedei autohtone. Acest fapt, atestat documentar, se datorează unui comerţ intens pe care dacii îl făceau cu Roma, facilitat şi de pătrunderea negustorilor romani pe teritoriul daco-get.

Astfel, au fost descoperite 222 de tezaure monetare corespunzătoare acelor vremuri pe teritoriul actual al României.

În acest context apreciem că o etapă premergătoare expansiunii romane în Dacia a fost reprezentată de acapararea pieţei economice.

Concomitent, Imperiul Roman utiliza în raporturile cu societatea geto-dacă şi mijloacele militare care asigurau procurarea de bunuri materiale şi de sclavi. Astfel, cu titlu de exemplu, în anul V e.n. Aelius Catus a capturat 50.000 de daci. În anul 65 e.n. Tiberius Silvanus a capturat 100.000 de daci care au fost strămutaţi la sud de Dunăre, pe teritoriul Imperiului Roman.

Pe măsură ce convulsiile şi crizele din societatea romană, la început sporadice, se accentuau, conducerea politică a Imperiului a conştientizat că bogăţiile aurifere ale Daciei sunt în măsură să redreseze situaţia financiară delicată.

Cucerirea Daciei de către romani

În urma incursiunilor dacilor la sud de Dunăre, ca de altfel şi ale romanilor în nordul fluviului, cele două armate se înfruntă la Tapae (anul 88 e.n.).

În urma bătăliei se încheie o pace prin care regele dac Decebal se recunoaşte rege clientelar al Imperiului Roman primind în schimb de la Imperiu ajutor tehnic şi subsidii.

Imperatorul roman Marcus Ulpius Traianus a purtat două războaie pe teritoriul Daciei.

Primul război daco-roman s-a desfăşurat în perioada 25 mai 101 e.n. până în toamna anului 102 e.n. şi a avut drept consecinţă anularea stipulaţiilor păcii încheiate de imperatorul Diocleţian.

Prizonierii, dezertorii şi tehnicienii sunt restituiţi autorităţilor romane de către regele dac. O parte din statul dac – respectiv zona subcarpatică – a fost anexată de Imperiu şi repartizată celor două provincii romane sud-dunărene: Moesia Superior şi Moesia Inferior iar o garnizoană militară romană a fost mutată pe teritoriul Daciei.

Ca urmare a celei de-a doua conflagraţii daco-romane (primăvara anului 105 e.n. – vara anului 106 e.n.) regele dac, Decebal, s-a sinucis şi a fost creată provincia imperială Dacia, condusă de un guvernator delegat de imperator (legatus Augusti pro praetore).

Dacia înglobată în cadrul Imperiului cuprindea: aproape întreaga Transilvanie, Banatul şi vestul Olteniei.

Provincia era apărată iniţial, în răsărit, de limesul Alutanus (Izlaz, jud. Teleorman – Boiţa, jud. Sibiu); ulterior prin prelungirea sa cu limesul Transalutanus (Dunăre-Roşiori de Vede-Piteşti – Câmpulung Muscel – Carpaţi).

Sub autoritatea guvernatorului provinciei Moesia Inferior au fost plasate: estul Olteniei, Muntenia şi sudul Moldovei.

Imperatorul Marcus Ulpius Traianus îşi ia titlul de „DACICUS" şi inaugurează la Roma, în amintirea crâncenelor războaie daco-romane, o columnă în data de 13 mai 113 e.n., monument ce apare tuturor românilor ca un original şi veridic act de naştere al poporului nostru.

Noua provincie după pacificare a fost înglobată în Imperiul Roman sub denumirea – Dacia Augusta provincia. Capitala provinciei primeşte titlul (rangul) de coloniae (superior rangului de municipium), precum şi denumirea de Ulpia Traiana Augusta Dacica, neoficial fiind numită şi Sarmizegetusa romana.

În anii 123 / 124 e.n., provincia imperială Dacia a fost împărţită în: Dacia Superior, cu capitala la Apulum (Alba Iulia), Dacia Inferior şi Dacia Porolissensis, atestată în anul 133 e.n., fiind desprinsă din Dacia Superior, cu capitala la Porolissum (Moigrad, judeţul Sălaj).

În jurul anilor 167 e.n. – 169 e.n. sunt atestate istoriografic următoarele provincii: Dacia Apulensis, Dacia Malvensis şi Dacia Porolissensis, având în frunte un guvernator (legatus Augusti pro praetore trium Daciarum).

Cucerirea romană şi în mod implicit ocuparea Daciei au produs adânci prefaceri în organizarea social-politică şi în cadrul instituţiilor juridice din Dacia.

Prezenţa populaţiei autohtone în provincia romană Dacia a fost atestată de mărturii ale istoricilor antici. Astfel, sunt menţionate răscoalele dacilor organizate şi coordonate cu atacurile dacilor liberi; campaniile militare organizate de imperatorii romani în scopul de a înfrânge aceste răscoale; faptul că unii împăraţi (imperatori) au preluat după Traian titlu de „dacicus" ca o recunoaştere a victoriilor militare obţinute.

(De asemenea, sunt atestate dovezi epigrafice în care sunt consemnate nume dace, ceea ce demonstrează, fără putinţă de tăgadă, existenţa şi continuitatea dacilor după ocupaţia romană.

Economia Daciei Romane, a fost intim legată de stadiul de dezvoltare economică al întregului Imperiu Roman.

Statul roman a influenţat în mod activ dezvoltarea economică a provinciei nou create.

Sub aspectul **raporturilor de proprietate** trebuie menţionat că întregul teritoriu al provinciei a fost declarat **ager publicus**, ceea ce a determinat punerea sa la dispoziţia statului roman, care îl împărţea cetăţenilor săi.

În Dacia se dezvoltă şi o formă de proprietate privată având ca titulari pe cetăţenii romani.

Astfel, **coloniştii** aduşi în Dacia şi **veteranii** dobândeau în proprietate loturi de pământ, stabilindu-se pe teritoriul provinciei.

Sclavagismul care se dezvoltă în Dacia Romană este de tip clasic specific civilizaţiei greco-latine.

În vederea stimulării sclavilor, proprietarii acestora obişnuiau să le acorde o libertate limitată de iniţiativă, fie înzestrând pe sclavi cu un peculiu, fie prin cointeresarea acestora sub forma atribuirii unei cantităţi determinate din producte / fructe.

Specific secolului I e.n. pe întreg teritoriul Imperiului Roman, inclusiv în provincia Dacia, este apariţia şi dezvoltarea instituţiei **colonatului**.

Iniţial colonatul se prezenta sub forme multiple.

Pe teritoriul Italiei acesta îmbracă forma contractului în temeiul căruia proprietarul unui teren agricol îl arendează unui localnic care îl lucrează personal sau unui orăşean care îl lucrează cu sclavi. De principiu, arendaşul se obligă la plata unei rente în bani şi la prestaţii în favoarea proprietarului.

Deoarece schimbarea frecventă a arendaşilor nu era tocmai favorabilă proprietarilor funciari, mijlocul de a-i lega de pământ consta în plata rentei băneşti. Astfel, obligaţiile (datoriile) provenite ca urmare a neplăţii rentei obligau pe

arendaşi să cultive terenul agricol până la plata lor. De regulă, nici proprietarii nu insistau în raport cu arendaşii în vederea achitării datoriilor la scadenţă.

În **Africa**, domeniile imperiale, administrate de un procurator al imperatorului, erau lotizate în moşii şi arendate unor concesionari, care, la rândul lor, le cultivau cu coloni. Colonii din această regiune a Imperiului se obligau prin regulament, către concesionari la o rentă în produse, o rentă în bani pentru vite, fiind datori să presteze muncă un număr determinat de zile pe an în favoarea concesionarilor.

În **Asia** şi **Egipt** terenurile aparţinând statului roman sunt arendate la mici gospodari. Arendaşii nu puteau părăsi terenul dat în arendă. Practic, arenda avea un caracter obligatoriu.

Este de presupus că instituţia colonatului a exercitat o influenţă asupra sclaviei.

Practic, se acordau sclavilor loturi agrare, cu titlu de peculiu, cu obligaţia de a-l lucra în condiţii similare colonatului. Aceştia se deosebeau de coloni prin faptul că nu erau oameni liberi. Totodată aceşti sclavi nu sunt socotiţi ca parte din inventarul moşiei şi nu erau lăsaţi moştenire.

Fără îndoială, cucerirea Daciei urmată de declararea teritoriului ca făcând parte din ager publicus precum şi instituirea marilor latifundii a făcut posibilă utilizarea raporturilor de colonat.

Structura socială existentă în Dacia romană.

Categoria **stăpânilor de sclavi** era alcătuită din elementul dominant roman, incluzând funcţionarii imperiali, ofiţerii armatei romane staţionate în Dacia, latifundiarii precum şi negustorii şi coloniştii înstăriţi.

Ţărănimea colonară cuprindea pe ţăranii daci aflaţi în raporturi de colonat cu stăpânitorii romani. Ţăranii îşi păstrau

obştile ca o formă de organizare a muncii care a existat şi anterior ocupaţiei romane.

O categorie intermediară o reprezentau **păturile sărace dar libere** din punct de vedere juridic, care cuprindea: agricultori cu activitate redusă; păstori, mici negustori, meşteşugari.

Consecinţa structurii sociale existente dar şi a tentativei de eliberare a dacilor de sub ocupaţia romană o reprezintă **răscoalele** ca mod de manifestare social-politică cu caracter extrem şi violent. Astfel, sunt de menţionat răscoalele din anii 119 – 120 e.n. ocazie cu care **C. Iulius Bassus**, guvernator al Daciei, este ucis. Această răscoală a fost înăbuşită la intervenţia personală a imperatorului Hadrian, care la un moment dat a intenţionat să abandoneze provincia; de asemenea este de menţionat şi răscoala din anii 157 e.n. – 158 e.n. iniţiată tot de populaţia autohtonă.

În anul 167 e.n. a avut loc o mare răscoală a dacilor, desfăşurată concomitent cu războiul marcomanic, care a fost înăbuşită în anul 174 e.n. de către Marcus Aurelius.

Alte răscoale în Dacia au avut loc în timpul domniilor următorilor imperatori: Commodus, Caracalla, Maximinus şi Gallienus, în perioada celei de-a doua jumătăţi a sec. al III-lea e.n.

În toate aceste tulburări enumerate succint un rol determinant l-a avut şi sprijinul acordat populaţiei din provincie de către dacii liberi.

Ideea „**pacificării**” Daciei „**felix**” urmată de instituirea unei guvernări liniştite, binecuvântată de populaţia daco-getă nu rezistă fiind dezminţită de lupta – chiar şi armată, violentă – dusă de poporul dac în scopul eliberării.

Secţiunea II. Organizarea politică şi juridică a Daciei romane

După cum am precizat anterior provincia imperială Dacia cuprindea în hotarele sale Transilvania, Banatul, Oltenia, vestul Munteniei şi o parte din Moldova.

Provincia a fost condusă în timpul imperatorului Marcus Ulpius Traianus de un guvernator denumit **legatus Augusti propaetore**. Aşa fiind, porţiunea din statul dac cucerit şi anexat Imperiului Roman a format iniţial o singură provincie.

După moartea violentă a guvernatorului roman **C. Iulius Quadratos Bassus** imperatorul Hadrian a numit un guvernator cu puteri depline şi extraordinare în persoana lui **Q. Marcius Turbo**. Sub guvernarea acestuia Dacia a fost împărţită în două provincii (anul 120 e.n.) pentru a se preveni o eventuală răscoală.

Astfel au fost create două entităţi: Transilvania şi nordul Banatului au format **Dacia Superior** iar Oltenia, sud-estul Transilvaniei şi zona de sud-est a Banatului au fost incluse în provincia **Dacia Inferior**.

Izvoarele arheologice şi inscripţiile descoperite atestă faptul că după răscoala din 119 e.n. – 120 e.n. o parte din pătura bogată a populaţiei autohtone s-a înţeles cu autorităţile romane.

Răscoala produsă în anii 157 e.n. – 158 e.n. determină pe imperatorul Antoninus Pius ca în anul 158 e.n. să reorganizeze Dacia în trei provincii, astfel:

* **Dacia Malvensis**, care includea Oltenia şi vestul Munteniei; cu capitala la Malva;

* **Dacia Apulensis**, care cuprindea partea de sud a Transilvaniei şi o parte din Banat; cu capitala la Apulum;

* **Dacia Porolissensis** în care au fost incluse teritorii din nordul Transilvaniei de astăzi; cu reşedinţa la Porolissum.

Organele de conducere ale provinciei Dacia romană.
Guvernatorul provinciei

Dacia fiind aşezată geografic la extremitatea Imperiului Roman a constituit o provincie **imperială**, subordonată direct imperatorului, acesta exercitându-şi atribuţiile prin delegaţi. În Dacia, delegatul imperatorului avea titlul de **legatus Augusti propraetore provinciae Daciae**. El concentra puterea supremă de stat în domeniile: militar, administrativ şi judiciar.

După împărţirea Daciei în provincii la conducerea **Daciei Superioare** a fost numit un **legatus Augusti pro praetore** (ales dintre senatorii cu rang pretorian – foşti pretori). Acest guvernator avea atribuţii civile şi administrative. Era totodată comandant al legiunii a XIII-a Gemina şi a tuturor trupelor auxiliare care staţionau în Dacia.

În **Dacia Inferioară** guvernatorul purta titlul de **procurator presidial**. Acesta comanda trupele auxiliare din provincia sa dar era dependent de guvernatorul cu rang pretorian existent în Dacia Superioară. Procuratorul Daciei Inferioare nu deţinea comanda nici unei legiuni romane.

În consecinţă, această dependenţă de rang dintre guvernatorii celor două provincii a condus la păstrarea unei unităţi administrative şi mai ales de comandament militar, unitate necesară atât pentru apărarea provinciilor şi implicit a Imperiului de atacurile din exterior cât şi pentru a asigura o reprimare dură a unor posibile răscoale din partea populaţiei autohtone.

Odată cu împărţirea în trei provincii s-a perpetuat unitatea de comandament militar prin conferirea unor atribuţii supreme guvernatorului din Dacia Apulensis. Acesta deţinea **titlul de consularis et dux trium Daciarum**.

Titulatura „dux" reprezintă etalarea atribuţiilor excepţionale conferite pe plan militar care, de regulă, erau recunoscute exclusiv şefilor militari supremi pe timp de război.

Guvernatorul Daciei era investit cu **imperium** deoarece guverna în numele imperatorului. Drept consecinţă, guvernatorul putea adopta orice fel de măsuri cu caracter administrativ, militar sau jurisdicţional.

Pentru o bună guvernare a provinciei, guvernatorul Daciei dădea un **edict provincial** care prevedea normele juridice în temeiul cărora erau reglementate raporturile dintre cetăţenii romani, dintre cetăţenii romani şi peregrini precum şi raporturile dintre peregrini.

Guvernatorul avea aptitudinea de a judeca în materie penală şi de a dispune executarea sentinţelor, inclusiv a celor care prevedeau pedeapsa cu moartea (**Jus gladii**).

Cetăţenii romani din Dacia nu se aflau sub autoritatea guvernatorului cât priveşte infracţiunile pedepsite cu moartea. Aşa fiind, cetăţenii romani aveau dreptul de a solicita să fie judecaţi la Roma (**provocatio ad populum**).

După Constituţia imperatorului Caracalla din anul 212 e.n., când dreptul la cetăţenia romană a fost recunoscut tuturor locuitorilor Imperiului Roman (cu excepţia peregrinilor dediticii), senatorii oraşelor (decurionii) aveau dreptul de a fi judecaţi la Roma.

Consiliul consultativ

Funcţiona pe lângă guvernatorul Daciei, fiind consultat în chestiunile deosebite intervenite în conducerea provinciei.

Consiliul provinciei

Concilium provinciae (denumit mai târziu Concilium trium Daciarum) era prezidat de către preotul provinciei Dacia (flamen provinciae, sacerdos provinciae sau coronatus trium Daciarum).

Consiliul provinciei includea delegaţii unităţilor administrative din Dacia (**civitates**).

Atribuţia fundamentală a acestui consiliu consta în organizarea şi supravegherea permanentă a cultului imperial. **Cultul imperial**, fiind o practică de ordin religios, acea scopul de a determina locuitorii provinciei să adopte o poziţie de ataşament în raport cu persoana imperatorului roman, acesta din urmă reprezentând un simbol al unităţii Imperiului Roman.

Civitates (unităţile teritorial – administrative) prin trimiterea delegaţiilor îşi asumau şi obligaţia unor contribuţii financiare necesare pentru întreţinerea cultului imperial.

Pentru cetăţenii care s-au evidenţiat în administrarea provinciei, consiliul propunea să se ridice statui.

* *
*

Din cele trei organe centrale de conducere a provinciei Dacia doar guvernatorul provinciei concentra puterea de stat, Consiliul Consultativ şi respectiv Consiliul Provinciei aveau atribuţii restrânse, majoritatea de ordin consultativ (facultative).

În provincia Dacia existau şi **organe de conducere la nivel local**.

Cum am mai amintit, teritoriul dac încorporat Imperiului a fost împărţit în unităţi administrativ-teritoriale denumite **CIVITATES**. Aceste unităţi includ atât **teritorii urbane** cât şi **teritorii rurale**, după cum centrul administrativ al regiunii se află într-un **oraş** sau într-un **sat**.

I). Unităţi administrativ - teritoriale urbane.
Colonii şi municipii – teritorii urbane

Coloniile şi municipiile erau oraşe care constituiau reşedinţele teritoriilor urbane.

Coloniile – erau oraşe cu populaţie formată din **cetăţeni romani** sau din **latini**, care beneficiau de quasi - totalitatea drepturilor conferite cetăţenilor romani, cu excepţia dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole.

În provincia Dacia primele colonii au fost: Ulpia Traiana (Sarmizegetusa); Apulum (Alba – Iulia); Napoca (Cluj); Potaissa (Turda) şi Dierna. Cu timpul şi alte oraşe au dobândit statutul de colonie: Drobeta (Turnu – Severin); Romula etc. Teritoriile atribuite coloniilor dobândeau condiţia „jure italico" fiind scutite de plata impozitelor către stat.

Municipiile – constituiau centre urbane în care majoritatea populaţiei era formată din autohtoni, existând în minoritate şi cetăţeni romani şi respectiv latini. Municipiile dobândeau anumite drepturi stabilite prin legi speciale.

Conducătorii aşezărilor urbane (colonii şi municipii) erau aleşi din rândurile aristocraţiei locale.

Se constituia un **senat al oraşului – *ordo decurionum*** – asemănător senatului roman. Membrii senatului local erau stabiliţi, prin recensământ special, din 5 în 5 ani, fiind înscrişi pe o listă denumită ***album decurionum***. Aceştia trebuiau să aibă minim 25 de ani şi să deţină magistraturi importante. Senatorii oraşului răspundeau cu propria lor avere pentru strângerea impozitului datorat statului de contribuabili. Calitatea de decurion (membru al senatului oraşului) s-a transmis, la un moment dat, pe cale ereditară din dispoziţia autorităţilor romane.

Decurionii aveau ca atribuţii principale: investirea şi revocarea din funcţii; controlul finanţelor oraşului; organizarea instanţelor pentru judecarea amenzilor; stabilirea prestaţiilor în natură din partea contribuabililor; fixarea zilelor de celebrare a sărbătorilor şi pentru desfăşurarea spectacolelor. Aceştia posedau anumite privilegii concretizate în: dreptul de a purta ornamente în vederea distingerii rangului lor şi dreptul ca, în

ipoteza condamnării, decurionilor să nu li se aplice pedepse infamante ori să fie supuşi torturii.

Nu puteau dobândi calitatea de decurion foştii sclavi (liberţii) şi condamnaţii (infames).

Un alt organ municipal de conducere l-a constituit ***ordo angustalium*** din care puteau face parte şi liberţii (spre deosebire de ordo decurionum)

Acest organ asigura cheltuielile impuse pentru întreţinerea cultului imperial şi pentru organizarea jocurilor publice.

Magistraţii municipali – erau aleşi dintre decurioni şi aveau rolul de conducători ai întregii vieţi publice a oraşelor colonii sau municipii, după caz.

Magistraţii oraşelor nu aveau imperium.

În colonii, adunările decurionilor erau conduse de către **duumviri**.

Conducerea supremă a coloniilor era încredinţată celor doi magistraţi denumiţi duumviri. Atribuţiile acestora erau limitate şi se circumscriau la controlul gestiunii financiare şi la administrarea generală a oraşului. Din punct de vedere jurisdicţional judecau procese civile (pretenţii având cuantum relativ redus) şi luau măsuri privind detenţia în procesele penale.

Existau şi alte categorii de magistraţi în teritoriile urbane, respectiv **edilii** şi **chestorii**.

Edilii (duumviri aediles) – câte doi supravegheau lucrările edilitare şi asigurau buna funcţionare a pieţelor.

De asemenea, edilii aveau dreptul de a soluţiona litigii civile (până la valoare de 1000 de sesterţi).

Chestorii (quaestores) – aveau în atribuţii controlul fondurilor băneşti a coloniei sau a municipiului.

Curatorii – nu constituiau o categorie de magistraţi propriu-zişi. Erau desemnaţi de imperator pentru a verifica gestiunea finanţelor oraşului.

II). Unităţi administrativ – teritoriale rurale

În această categorie includem aşezările rurale cu regiunea adiacentă.

Satele mari erau denumite **vici** iar satele mici (cătunele) erau denumite **pagi**. Terenul dependent de aceste aşezări era denumit **territorium**.

Unele sate s-au dezvoltat devenind comune urbane precum: Porolissum, Rotaissa, Ampium sau Tibiscum. Altele au rămas în continuare centre rurale ajungând să deţină o importanţă economică pregnantă (ex: Cumidava, Sucidava, Micia, ş.a.).

Conducerea centrelor rurale era asigurată de **consiliul comunal**, denumit **ordinul curialilor (curiales)**. Acesta asigura administrarea intereselor localităţii prin intermediul persoanei care îl prezida, persoană denumită **magister vici** sau **princeps loci**.

Secţiunea III: Dreptul în provincia romană Dacia

După cucerirea romană Dreptul în provincia Dacia s-a manifestat atât sub forma dreptului scris cât şi sub forma cutumei (obiceiului juridic).

Evident că după cucerire romanii au introdus în provincie normele dreptului roman (Jus Civile).

Locuitorilor Daciei le erau acordate în raport de statutul personal, anumite drepturi, cele mai importante fiind: **drepturile politice şi drepturile civile**.

* **Drepturile politice** – erau acordate exclusiv cetăţenilor romani.

Acestea se concretizează în: dreptul de a alege (**jus sufragii**); dreptul de a fi ales în funcţii de conducere politică (magistratură) – **jus honorum**; dreptul de a face parte din cadrele armatei romane (**Jus militiae**), ş.a.

Sistemul drepturilor politice avea menirea de a prezerva toate funcţiile politice în favoarea **cetăţenilor romani**.

Doar unele drepturi politice erau acordate şi locuitorilor liberi din Imperiu aduşi în Dacia în calitate de colonişti. Aceşti locuitori se numeau **latini.**

Majoritatea populaţiei daco-gete din cadrul frontierelor provinciei romane Dacia era lipsită de drepturile politice. Dacii, nefiind cetăţeni romani, nu puteau fi decurioni, augustali sau curali. Or, numai dintre aceste categorii erau aleşi magistraţii.

Concluzia este limpede: populaţia autohtonă constituie o categorie socială aparte numită **plebe**.

Din punct de vedere juridic locuitorii autohtoni ai satelor dace posedau statutul de **peregrini**, fiind oameni liberi, lipsiţi de calitatea de cetăţeni (până în anul 212 e.n.) dar supuşi ai Imperiului Roman.

*** Drepturile civile** – erau recunoscute cetăţenilor romani formând, în principiu, conţinutul dreptului roman (drept privat). Astfel, cetăţenii romani aveau o serie de drepturi subiective: dreptul de a încheia în mod valabil o căsătorie conform legilor romane (**Jus connubii**); dreptul de a încheia acte juridice

conform Dreptului Civil (jus quiritium) – **jus commercii**; dreptul de a testa în forma romană (**testamenti factio**).

Remarcăm faptul că cetăţenii romani au dobândit şi **jus italicum**. Solul provinciei, printr-o ficţiune, a fost considerat ca fiind italic şi ca atare susceptibil de a face obiectul unui drept de proprietate quiritară.

Aceste drepturi civile acordate cetăţenilor romani erau recunoscute şi latinilor, cu excepţia lui jus connubii.

Populaţia dacă neavând cetăţenia romană, era exclusă de la exerciţiul drepturilor civile. În relaţiile dintre daci sau dintre daci şi cetăţenii romani era aplicabil dreptul peregrin, respectiv normele dreptului ginţilor (jus gentium).

Populaţia autohtonă utiliza, în mod cert, şi obiceiul juridic care era recunoscut ca fiind valabil de autorităţile romane.

Instituţiile juridice peregrine de sorginte dacică

Dreptul roman recunoştea unele instituţii peregrine şi, în consecinţă, făcea trimitere la obiceiuri peregrine (secundum leges moreque peregrinorum).

Dădeau naştere la efecte juridice aceste instituţii peregrine? Răspunsul nu poate fi decât afirmativ suportând o oarecare nuanţă. Aceasta în sensul că efectele juridice produse erau „**inferioare**” celor izvorâte din dreptul civil roman.

Sclavia, spre exemplu, era recunoscută peregrinilor fiind reglementată şi de jus gentium. Dacă un peregrin, proprietar de sclavi, elibera un sclav, avea asupra acestuia drepturi mai reduse sau mai „inferioare” decât cele recunoscute de dreptul roman (jus civile).

Peregrinilor li se recunoştea dreptul de proprietate imobiliară dobândit exclusiv prin **tradiţiune**. Acest drept putea fi apărat prin intermediul acţiunii posesorii (ficticii). Dacă peregrinul a dobândit cu just titlu un teren în provincia Dacia şi dacă l-a stăpânit o perioadă necesară pentru uzucapiunea de lungă durată (10 sau 20 de ani), acesta putea să intenteze

acţiuni de apărare a posesiunii împotriva oricărei tulburări sau putea să revendice acel bun imobiliar (în baza acţiunii ficticii).

Se putea transmite dreptul de proprietate către descendenţi dar nu putea utiliza formele recunoscute de dreptul civil roman deoarece peregrinul nu avea jus commercii. Deci nu se putea realiza un testamenti factio.

Peregrinii daci aveau la îndemână posibilitatea de a testa în temeiul obiceiurilor locale iar unul dintre aceste obiceiuri era utilizarea testamentului oral. Mai târziu, în plină epocă medievală, dacii romanizaţi – românii – au identificat legatul oral cu „testarea cu limbă de moarte".

Aşa fiind, în Dacia romană obiceiul regional sau obiceiul provincial (mos regionis / mos provinciae) constituia un veritabil izvor de drept între peregrini dar chiar şi în anumite situaţii pentru cetăţenii romani.

Secţiunea IV. Domeniile imperiale. Organizarea financiară a provinciei Dacia

Domeniile imperiale cuprindeau minele din care se extrăgeau metale (aur, argint, fier), păşunile şi latifundiile din zona Banatului şi, probabil, din Câmpia Dunării. Ele erau administrate de împuterniciţi ai imperatorului, denumiţi **procuratores** sau de arendaşi, denumiţi **conductores**.

O parte din teritoriul Daciei a fost donat veteranilor sau a fost atribuit legiunilor staţionate în provincie.

Terenurile nefertile, izolate sau periferice au continuat să fie stăpânite de autohtoni în schimbul redevenţelor. Majoritatea teritoriului provinciei a fost arendat cetăţenilor romani sau vândut coloniştilor.

Ca urmare a acestor operaţiuni s-au obţinut venituri substanţiale de către Imperiu.

O altă sursă de venit era reprezentată de **impozitul funciar** numit **cens.** De la plata acestui impozit erau scutite loturile deţinute de cetăţenii romani, loturi care beneficiau de „**jus italicum**".

Censul reprezenta un impozit egal cu 1% din valoarea fondului funciar.

Capitaţia – reprezenta un impozit care trebuia plătit de orice persoană care împlinea vârsta de 25 de ani.

Existau pe lângă aceste două forme de impozitare directă şi impozitele indirecte: **vicessima hereditatis** în cuantum de **5%** din valoarea succesiunii; **vicessima libertatis** în cuantum de **5%** achitat de un proprietar în momentul eliberării unui sclav.

Vânzările de mărfuri erau impozitate cu **1%** din preţul obţinut.

Statul roman a constituit monopoluri pe anumite domenii de activitate. Cel mai important, desigur, îl constituia

monopolul instituit pe exploatarea aurului. Această activitate era încredinţată unor procuratori speciali (**procuratores Augusti aurarium Daciarum**) aceştia fiind mandatari ai imperatorului roman.

Existau şi alte monopoluri, cum ar fi cele ale exploatării sării, a păşunilor, a minelor pentru extragerea fierului. Acestea erau arendate unor persoane particulare denumite „conductores": conductores salinarum; conductores ferariorum, ş.a.).

O importantă sursă de venit o reprezentau **vămile**. Acestea, de regulă, se arendau.

Interesant de remarcat este faptul că provincia **Dacia**, din punct de vedere al administraţiei vamale, forma o singură unitate alături de provincia **Iliria**.

Secţiunea V. Starea militară a provinciei Dacia romană

Legatul imperial era comandantul trupelor din fiecare unitate teritorial – administrativă a Daciei.

Organizarea militară a trupelor era, în mod evident, cea existentă în armata romană (legati, tribuni, militum).

În toată perioada anexării Daciei la Imperiul Roman în provincie a staţionat legiunea a XIII-a Gemina, având sediul la Apulum.

Până la finalizarea celor două războaie de cucerire în Dacia a fost cantonată legiunea I Adiutrix.

Legiunea a IV-a Flavia a rămas în Dacia de la cucerire şi până la prima împărţire, în anul 119 e.n. când a fost retrasă în Moesia.

Pe lângă legiuni în provincia Dacia existau corpuri de armată auxiliare denumite **cohortes** – pedestraşi sau **alae –** călăreţi. De asemenea, existau şi corpuri neregulate, cu caracter militar, formate din barbari, având fie organizare proprie – **numeri** – fie organizare romană – **vexillationes**.

Toate unităţile militare dobândeau terenuri extinse din interiorul provinciei. Veteranii obţineau loturi de pământ în deplină proprietate.

Fiind o provincie de margine şi sfâşiată de desele răscoale ale populaţiei autohtone, Dacia a necesitat prezenţa permanentă a unui număr însemnat de soldaţi şi ofiţeri ai armatei romane.

Nu credem că este hazardată afirmaţia potrivit căreia de la cucerire / anexare şi până la abandonare / părăsire, în Dacia a staţionat, an de an, aproximativ **10%** din **totalitatea trupelor Imperiului Roman**.

Secţiunea VI. Abandonarea Daciei de către romani

În anul 271 e.n. autorităţile romane, armata, administraţia, negustorii şi proprietarii de pământuri şi de sclavi împreună cu alţi cetăţeni romani şi cu alte categorii sociale legate din punct de vedere economic de Imperiu au părăsit provincia Dacia, retrăgându-se în sudul Dunării.

Imperatorul Gallienus (253-258 e.n.) a rezistat atacurilor combinate ale dacilor liberi şi a altor popoare (marcomani, quzi, goţi, gepizi, roxolani, bastarni, heruli, iazigi şi sarmaţi) menţinând Dacia în orbita Imperiului. Dovada o reprezintă ultimul document epigrafic din Ulpia Traiana Sarmizegetusa din anul 255 – 258 e.n. precum şi ultima emisiune monetară din Dacia din anul 256 e.n.

Deşi a respins atacurile „barbarilor" recucerind provincia, Gallienus nu a reuşit să stabilizeze frontiera nordică a Daciei.

Imperatorul Aurelian a încercat să acopere „ruşinoasa" retragere înfiinţând în sudul Dunării două provincii purtând numele de „Dacia", respectiv: **Dacia Ripensis**, cu capitala la **Ratiaria** şi **Dacia Mediterranea**, cu capitala la **Serdici**, actuala **Sofie**.

Practic, Dacia a fost sacrificată din raţiuni politice superioare privitoare la siguranţa statului roman. Dar la fel de adevărat este faptul că provinciile Imperiului erau categorisite în raport de veniturile imediate aduse Romei.

Deşi Imperiul era promotorul universalismului, al **„imperiului universal"**, Dacia a fost părăsită lăsând în mâinile „popoarelor barbare" o populaţie romanizată. Este prima abandonare oficială a unei provincii romane ceea ce nu a reprezentat şi o rupere totală a dacilor romanizaţi în raport cu lumea romană. Intenţia Imperiului a fost aceea de a-i considera

pe cei părăsiţi oficial la nordul Dunării ca fiind proprii cetăţeni, nevoiţi a se apăra singuri.

Desigur, de retragerea aureliană au beneficiat, în primul rând, dacii liberi, care au luat, în mod nestingherit, contact cu dacii din fosta provincie romană. Acest fapt a determinat o **omogenizare lingvistică şi culturală** pe întreg teritoriul daco-get.

Lipsit de instrumentul său de aplicare – **statul roman** – reprezentat **de administraţie** şi **de armată – Dreptul Roman** nu a mai fost utilizat pe teritoriul fostei provincii decât în mod sporadic iar folosirea normelor juridice a continuat doar în primele două – trei decenii după părăsirea Daciei. Din punct de vedere economic Dacia se ruralizează în mod accentuat, vechile oraşe fiind în mare parte abandonate. Sub aspect social populaţia băştinaşă reia vechile tipare de convieţuire în obşti teritoriale sau săteşti care existau şi anterior anexării la Imperiu. Aceste forme de agregare şi de organizare socială, adevărate „**ROMANII POPULARE**", cum le denumea marele istoric român Nicolae Iorga au conservat, timp de un mileniu, „fiinţa" materială şi spirituală a daco-romanilor şi mai apoi a protoromânilor, pentru ca aceasta să renască viguroasă, în sec. al XIII-lea şi al XIV-lea prin superba manifestare a întemeierii Ţărilor Române. Şi iată, toţi domnitorii moldoveni şi munteni de la întemeierea Ţărilor şi până în 1453 au privit către „**împărăţia a toată lumea**" cu încrederea că în **Constantinopol** se regăseşte o **nouă Romă, o Romă orientală şi ortodoxă prin excelenţă**. Iar după căderea ultimului bastion al bătrânului Imperiu Roman, tot Ţărilor Române din estul şi din sudul Carpaţilor le-a revenit misiunea de a continua opera imperatorilor romani, şi a bazileilor romano-bizantini, păstrând vie şi nepieritoare amintirea „**împărăţiei universale**".

CAPITOLUL II

CONTINUITATEA DACO – ROMANĂ

Teoria roeslerianã are ca punct important faptul cã în anul 271 e.n. imperatorul Aurelian a retras din Dacia traianã, în urma înfrângerii suferite în faţa goţilor **armata, administraţia şi ÎNTREAGA POPULAŢIE.**

În general acestei teze i se aduc urmãtoarele argumente:

I. Informaţiile pãstrate din antichitate (cea mai importantã aparţinând lui Flavius Vospicus);
II. Existenţa provinciei Moesia în care imperatorul Aurelian a format o nouã provincie, denumitã Dacia;
III. Asemãnãrile existente între limba românã şi limba albanezã;
IV. Existenţa enclavelor româneşti în sudul Dunãrii;
V. Lipsa informaţiilor literare despre prezenţa daco-romanilor în nordul Dunãrii.

Faţã de aceastã tezã istoricii români şi strãini au contrapus teza continuitãţii daco-romane dupã anul 275 e.n., aducându-se argumente care probeazã, în mod ştiinţific, prezenţa populaţiei daco-romane în nordul Dunãrii.

În analiza noastrã – succintã de altfel – vom avea drept repere argumentele teoretice roesleriene prezentate cu litere romane.

I. Jordanes împreunã cu alţi istorici antici au susţinut cã imperatorul Aurelian ar fi retras din Dacia armata, administraţia şi o serie de cetãţeni care erau legaţi organic de administraţia romanã. Trebuie sã punem mai multã bazã pe informaţiile istoricului Jordanes deoarece era originar din Moesia şi era un fin cunoscãtor al realitãţilor de la Dunãre.

II. O mişcare de asemenea facturã cu o mutare a unei populaţii atât de numeroasã ar fi trebuit sã lase urme adânci în conştiinţa contemporanilor, dar cu excepţia a douã informaţii nu s-a pãstrat nimic în legãturã cu eventuala mutare în sudul Dunãrii. Nu apare nici o inscripţie şi nici un monument funerar care sã dea indicii despre o mutare a populaţiei. Dacã am admite cã, totuşi, imperatorul Aurelian ar fi mutat populaţia în sudul Dunãrii, în noua provincie Dacia Aurelianã, dimensiunile

acestei provincii erau mult reduse pentru a putea primi un număr atât de mare de locuitori.

Săpăturile efectuate de istoricii şi arheologii sârbi nu demonstrează o prezenţă atât de numeroasă în sudul Dunării şi nu există vreo reformă agrară elaborată în acea perioadă care să fi dat de lucru unei populaţii numeroase de agricultori. Daco-romanii au fost căutaţi în oraşele sud-dunărene, dar în această perioadă istoricul Procopius din Cezareea, în lucrarea sa „De edificis" menţionează o decădere a oraşelor asociată cu o scădere masivă a populaţiei.

În plus, se poate adăuga faptul consemnat şi de un istoric român: ce memorie ar fi avut strămoşii noştri ca după opt sau nouă secole să se reîntoarcă la vechile lor locuri de viaţă?

III. Cele mai puternice argumente în momentul de faţă sunt argumentele arheologice. Pe teritoriul Dobrogei sau al Daciei traiane există, până acum, 1500 de aşezări, cetăţi şi cimitire daco-romane şi româneşti care acoperă perioada cuprinsă între sec. al IV-lea şi sec. al XI-lea, după cum urmează:

- în sec. IV-V ↔ 300 de astfel de aşezări;
- în sec. VI-VII ↔ 160;
- în sec. VIII-IX ↔ 435;
- în sec. X-XI ↔ 623.[1)]

Cele mai importante dintre acestea sunt în Transilvania unde s-au descoperit un număr de 630 de aşezări şi de cimitire. În Dobrogea ele sunt mult mai numeroase dar trebuit să remarcăm că acest spaţiu geografic a rămas între graniţele Imperiului până în sec. al VII-lea.

Cele mai numeroase aşezări s-au descoperit în lumea satelor, descoperirile fiind explicabile prin mutarea centrului de greutate economică din oraşe la sate şi prin faptul că oraşele, în mod firesc, reprezentau obiectivele principale ale atacurilor populaţiilor migratoare.

[1)] Numerele rezultă din săpăturile şi raportările efectuate până în anii 1990-1993

Totuşi în fosta provincie Dacia, în oraşele acesteia, sunt dovezi ale vieţii sociale pentru sec. al IV-lea – al V-lea aşa cum s-a descoperit la Apullum, Napoca, Potaissa şi Sarmizegetusa.

IV. Cu privire la documentele epigrafice în perioada sec. al IV-lea – al XIII-lea numărul lor nu este prea mare în comparaţie cu perioada stăpânirii romane. Acest fenomen este însă valabil pentru toate provinciile care au făcut parte din Imperiul Roman. Explicaţia rezidă din faptul că, centrul de greutate, fiind în lumea satelor practica inscripţiilor a fost treptat abandonată.

Există o serie de inscripţii cu caracter latin, cele mai multe fiind în Dobrogea, Oltenia şi Banat, acestea acoperind perioada dintre sec. al IV-lea şi sec. al VI-lea. Merită menţionate inscripţiile descoperite la Sucidava, Slăveni, Romula (jud. Olt), la Drobeta (în Mehedinţi) şi la Potaissa. În aceste inscripţii se întâlnesc nume utilizate şi astăzi în onomastică, cum sunt: Pricopie, Petre, Iosif, Gheorghe.

V. În ceea ce priveşte religia creştină aceasta conferă numeroase argumente cu privire la continuitatea daco-romană. Creştinismul a pătruns în Dacia odată cu coloniştii romani dar şi cu misionarii veniţi din sudul Dunării care predicau şi scriau în limba latină. Unii dintre ei au avut o soartă tragică; spre exemplu Sava Goticul care, în anul 372 e.n. a fost înecat în apa Buzăului deoarece a fost prins de goţi făcând propagandă noii religii. Cel mai mare misionar care a lăsat şi cele mai bogate informaţii despre populaţia autohtonă a fost Niceeta din Ramesiana. El a trăit la sfârşitul sec. al IV-lea – începutul sec. al V-lea predicând aproape o jumătate de veac creştinismul în nordul Dunării. Acest misionar aminteşte în lucrările sale despre romanii „*care trăiesc în nordul Dunării şi care sunt urmaşii lui Traian*". Tot datorită acestui fenomen s-a păstrat din limba latină cele mai importante cuvinte din patrimoniul religios: biserică, Dumnezeu, cruce, creştin, înger, botez, rugăciune, Crăciun, Paşte. Venirea slavilor urmată de creştinarea acestui popor i-a determinat să preia această

terminologie latină păstrând-o până astăzi. Terminologia creştină de origine slavă s-a format mai târziu şi este în legătură cu organizarea bisericească.

Cele mai vechi urme paleocreştine sunt de la sfârşitul sec. al III-lea şi începutul sec. al IV-lea; ele s-au descoperit la Turda.

Alături de donariul de bronz de la Biertani mai există unul la Porolissum în care apare următoarea inscripţie: „*Ego Paulus votum posui*". Cele două descoperiri atestă, în mod concludent, existenţa unei populaţii vorbitoare de limbă latină. Pe teritoriul României s-au descoperit cimitire creştine dovedind existenţa unei populaţii creştine, înainte de venirea maghiarilor în Transilvania (**Ciumbrud, Blandiana, Deta** şi **Sălacea**).

VI. Pe teritoriul ţării noastre există 161 de localităţi unde s-au descoperit tezaure monetare care acoperă perioada cuprinsă între sec. al III-lea şi sec. al V-lea.

Aceste tezaure sunt formate din monede mărunte de bronz care erau utilizate de populaţia băştinaşă. Populaţiile migratoare foloseau monedele de aur şi de argint, mai preţioase, sau nu cunoşteau monedele ca mijloc de tranzacţionare.

Aceste monede descoperite cuprind emisiuni anterioare anului 275 e.n. dar şi emisiuni bătute după acest an, ceea ce, în mod indubitabil, atestă legăturile continue existente la acea vreme între nordul şi sudul Dunării precum şi faptul că acest fluviu nu a constituit o graniţă ermetică.

VII. Din punct de vedere lingvistic originea cuvântului „**păcură**" din limba română care are drept corespondent cuvântul „**picula**" din limba latină – de unde de altfel derivă – este edificatoare. Aceasta întrucât este singurul cuvânt pe care nu îl mai întâlnim în celelalte limbi neolatine (romanice). Acest termen nu se putea forma în sudul Dunării deoarece în acest spaţiu geografic nu există rezerve de petrol. Savantul şi domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir a sesizat acest aspect,

relatând despre originea acestui cuvânt în monumentala sa lucrare „Descriptio Moldaviae".

VIII. Informaţiile literare – atât de citate de adepţii teoriei imigraţioniste – există, e drept puţine la număr, dar concludente în sensul continuităţii daco-romane.

Astfel, Priscus pomeneşte utilizarea la curtea lui **Atilla** a limbii latine de către unele căpetenii venite să aducă tributul hunilor.

Există o ştire din perioada **imperatorului Justinianus (527 – 565 e.n.)** care menţionează despre existenţa unui slav în câmpia munteană care vorbea limba latină. Nu se pune problema slavilor în perioada imperatorului Justinianus şi mai mult ca sigur este vorba de un reprezentant al populaţiei autohtone.

Izvoarele atestă existenţa unor martiri „**goţi**" care au avut de suferit de pe urma creştinismului dar aceştia poartă **nume latine**!!!

Cea mai importantă informaţie literară apare în lucrarea – **tratat** – a lui **Maurikios – „Strategicon"** în care se aminteşte despre existenţa unor romani trăind alături de slavi şi care erau utilizaţi drept călăuze de către aceştia din urmă.

Punctarea câtorva repere în favoarea tezei continuităţii daco-romane în spaţiul carpato-danubioano-pontic poate fi considerată ca lipsită de importanţă în raport cu titlul **ales** acestei lucrări.

După modesta noastră opinie nimic nu e mai fals decât acest punct de vedere, anterior enunţat. Continuitatea daco-romană, mai corect spus continuitatea dacilor romanizaţi, reprezintă unul dintre punctele esenţiale – alături de formarea poporului român şi de formarea, peste secole, a naţiunii române – cu valoare **sine qua non** în afirmarea politică, socială şi bineînţeles juridică a românilor.

CAPITOLUL III

CÂTEVA ASPECTE – CONSIDERATE ESENŢIALE – REFERITOARE LA FORMAREA POPORULUI ROMÂN ŞI A LIMBII ROMÂNE (ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ)

Într-o serioasă expunere a chestiunii în discuţie ar trebui temeinic analizate următoarele probleme: istoriografia etnogenezei; cucerirea Daciei de către romani; continuitatea dacilor după anul 106 e.n.; raporturile autohtonilor cu coloniştii şi romanizarea dacilor; retragerea aureliană – continuitatea daco-romană după anul 271 e.n.; continuarea procesului de romanizare după anii 271-275 e.n.; raporturile populaţiilor migratoare cu autohtonii; venirea slavilor pe teritoriul ţării noastre; semnificaţia numelui de „vlah"; românii în izvoarele medievale; prezentarea teoriilor imigraţioniste şi a argumentelor pe care se sprijină şi demonstrarea netemeiniciei teoriilor imigraţioniste.

Tema propusă spre dezbatere nu ne permite abordarea tuturor acestor aspecte. Autori din domeniul ştiinţei istorice, atât în lucrări de istorie politică a statului cât şi în lucrări de istorie a dreptului, au analizat, în mod exhaustiv, acest vast subiect.

Noi vom încerca, fără a avea pretenţia de a reuşi, să punctăm doar câteva probleme.

* *
*

Departe de a fi „un miracol şi o enigmă" cum s-a exprimat un istoric francez, etnogeneza românilor a trezit interesul istoricilor români şi străini. Există astăzi numeroase teorii şi ipoteze care încearcă să explice cum s-a format acest popor, perioada de formare şi aria de etnogeneză. Toate aceste teorii se pot clasifica în două mari categorii în funcţie de răspunsurile pe care le dau la problemele fundamentale ale etnogenezei.

*. **teoriile imigraţioniste** care susţin că poporul român s-a format numai în sudul Dunării şi de aici ar fi urcat la nord de fluviu, începând cu sec. al IX-lea.

*. **teoriile autohtonismului** care susţin că poporul român s-a format atât în nordul cât şi în sudul Dunării, cu centrul de greutate în nordul fluviului.

Teoriile imigraţioniste s-au născut începând din sec. al XVIII-lea în Imperiul Austriac când autorităţile, sesizând renaşterea poporului român, au încercat să le conteste românilor drepturile imprescriptibile asupra Transilvaniei. Primul doctrinar care a elaborat o teorie imigraţionistă a fost **Schultzer**, elveţian de origine, jurist de profesie care a scris o lucrare intitulată „**Istoria Daciei transalpine**". În această lucrare autorul susţine că întreaga populaţie dacică a fost masacrată în urma războaielor şi că în anul 271 e.n. imperatorul Aurelian a mutat întreaga populaţie în sudul Dunării unde s-a format poporul român. Din sudul Dunării această populaţie a urcat în nordul fluviului, în sec. al XII-lea – sec. al XIII-lea. Trebuie **remarcat** că după ce a venit în Transilvania şi a cercetat numeroase, documente, autorul nu a mai susţinut, într-un final, lipsa continuităţii daco-romane după anul 271 e.n.

Un al doilea adept al teoriei imigraţioniste a fost **Engel**, ungur din naştere, funcţionar al Imperiului Habsburgic. Acesta a reluat teoria predecesorului său – Schultzer – numai că i-a adus pe români din sudul Dunării în secolul al IX-lea.

Cea mai completă şi mai unitară teorie a imigraţionismului a lăsat-o **Robert Roesller** în lucrarea sa „Studii romanice". Doctrinarul sus-citat a fost adeptul distrugerii dacilor în războaiele daco-romane din anii 101-102 e.n. şi 105-106 e.n. insistând asupra importanţei romanizării **în cei 165 de ani de ocupaţie**. Autorul considera că daco-romanii au fost mutaţi în sudul Dunării de unde au revenit în sec. al X-lea.

Teoriile imigraţioniste au fost reluate după prima conflagraţie mondială, când Transilvania s-a unit cu România.

După al doilea război mondial aceste teorii au fost reluate, iniţial, de transfugii unguri dintre care cel mai important istoric a fost **Olfödy** care şi-a desfăşurat activitatea la Munchen. În faţa argumentelor zdrobitoare privind continuitatea dacilor acesta a abandonat teza distrugerii dacilor dar, în schimb, a încercat să demonstreze imposibilitatea romanizării în cei 165 de ani de ocupaţie romană a Daciei.

Teoriile imigraţioniste au fost reluate şi în **Republica Ungară** după **1956** şi au culminat cu cele **două volume** editate de **Academia Maghiară** intitulate **„Istoria Transilvaniei”**. În această masivă lucrare sunt reluate în totalitate teoriile imigraţioniste, afirmându-se că poporul român, venit din sudul Dunării, s-a înmulţit rapid în Transilvania datorită faptului că se hrănea cu brânză şi cu lapte şi datorită faptului că atât epidemia de ciumă cât şi invazia tătaro-mongolă i-a ocolit pe români.

Argumentele care sunt aduse în favoarea tezelor imigraţioniste sunt în sinteză următoarele:

*. interpretarea *eronată* a unor scene de pe columna traiană şi a unor informaţii literare privind distrugerea dacilor în urma războaielor din anii 101-102 e.n. şi 105-106 e.n.;

*. lipsa de informaţii literare privind populaţia daco-getă după anul 106 e.n.;

*. lipsa unor inscripţii numeroase privind existenţa dacilor după anul 106 e.n.;

*. imposibilitatea romanizării în cei 165 de ani de ocupaţie a Daciei;

*. retragerea întregii populaţii în timpul imperatorului Aurelian, bazată pe informaţiile de tipul celei lăsate de istoricul antic Flavius Vospicus;

*. lipsa unor informaţii literare şi a unor inscripţii care să îi ateste pe daco-romani la nordul Dunării după retragerea aureliană;

*. existenţa Daciei Aureliene ca provincie de sine stătătoare în cadrul Imperiului Roman;

*. aşa-zisele asemănări între limba română şi limba albaneză;

*. enclavele româneşti existente în sudul Dunării;

*. faptul că în limba română nu există cuvinte de origine germanică, ca urmare a prezenţei neamurilor germanice pe teritoriul ţării noastre.

Toate aceste „argumente" care se bazează pe informaţii trunchiate, pe interpretarea forţată a un unor documente cel puţin îndoielnice dar în special pe lipsa informaţiilor scrise nu pot să confere acestor ipoteze şi teorii imigraţioniste un caracter ştiinţific.

Istoricii români şi unii istorici străini au sesizat **interesul politic** urmărit de aceste doctrine care încearcă să explice tendinţa de dominare asupra teritoriului Transilvaniei. Acest fapt a fost sesizat şi de istoricii maghiari realişti care au luat atitudine faţă de variantele teoriilor imigraţioniste.

Cea mai interesantă afirmaţie ne-a lăsat-o filosoful Lucian Blaga care susţinea că „noi am dispărut din izvoare pentru a rămâne în istorie".

Faptul că românii apar în izvoarele medievale relativ târziu este explicabil, în momentul actual, dacă ne gândim la faptul că diversele cronici abordau probleme de ordin politic şi militar fără să intereseze viaţa unor popoare paşnice care se ocupau cu agricultura şi cu păstoritul şi care nu au intervenit în diferitele conflicte.

Nu este cazul numai al poporului român ci şi a altor popoare care nu au fost menţionate sau menţionarea lor a fost târzie dar cărora nu li s-a contestat existenţa.

Poporul şi limba română s-au format în acelaşi mod şi în acelaşi sens cu popoarele romanice (neolatine), cu particularităţile inerente fiecărei zone geografice în parte.

* *
*

Teoria autohtonismului - reprezintă una din cele mai vechi teorii cu privire la etnogeneza românească. Una din cele mai vechi variante ale acestei teze apare în opera cronicarilor. Aceştia susţineau originea latină a poporului român, continuitatea noastră pe aceste meleaguri şi unitatea poporului român.

În sprijinul acestor teze cronicarii aduceau argumente lingvistice, istorice şi de bun simţ. Mai târziu savantul şi domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir a reluat etnogeneza românească aducând noi argumente istorice alături de cele arheologice. Marele om de ştiinţă a susţinut – în plus – că trebuie reţinută în discuţie influenţa slavă.

Reprezentanţii Şcolii Ardelene în interesul luptei lor naţionale au sacrificat adevărul ştiinţific **fiind de acord cu teza distrugerii dacilor** şi **cu teza originii pur romane a poporului român**. S-a mers cu exagerarea până la extrem în sensul că s-a încercat înlăturarea cuvintelor care nu erau de origine latină din vocabularul limbii române.

Primul mare istoric care a luat atitudine împotriva teoriilor imigraţioniste, indiferent de variantele lor, a fost **A.D. Xenopol** în sinteza sa „**Istoria românilor în Dacia traiană**” şi în alte lucrări. Acest istoric aduce argumente privind continuitatea dacică, continuitatea daco-romană şi susţine teza formării românilor atât în nordul cât şi în sudul fluviului Dunărea.

Istoricul Vasile Pârvan adânceşte argumentele în domeniul continuităţii dacilor susţinând rolul jucat de geto-daci în etnogeneza românească.

Cel mai mare istoric român şi unul dintre cei mai mari istorici ai lumii, **Nicolae Iorga** a produs şi cele mai consistente răspunsuri la chestiunea etnogenezei româneşti.

Marele istoric a afirmat că în urma romanizării s-au format „**romaniile populare"** care au conservat limba, religia, tradiţiile şi cutumele care au cristalizat latura spirituală şi morală a poporului român.

Istoricul Constantin C. Giurescu a adus argumente importante privind locul şi rolul creştinismului în procesul romanizării, iar **istoricul Gheorghe Brătianu** a adunat documente literare din arhivele străine care se refereau la daco-romani şi la români.

Petre P. Panaitescu, istoric de renume european, a elaborat „teoria pânzelor de populaţie". Potrivit acestei teorii din nord până în sud – în spaţiul carpato-pontic – există o pânză de populaţie daco-romană peste care s-a suprapus o pânză de populaţie slavă.

Dacă în nordul Dunării slavii au fost asimilaţi formându-se poporul român, în sudul fluviului slavii au asimilat (în mare parte) contribuind la formarea popoarelor din Peninsula Balcanică.

După al doilea război mondial datorită ideologiei staliniste şi a dogmatismului s-a motivat de către istorici, străini de spiritul românesc, **că poporul român este de origine slavă** şi că daco-romanii ar fi fost asimilaţi de populaţiile slave datorită „superiorităţii" acestora. Această teză ne-a produs şi încă ne mai produce multe „necazuri". Abia **după anul 1964 acad. Constantin Daicoviciu** a elaborat teoria „vetrei de populaţie". Conform acestei teorii, în etnogeneza românească două componente sunt fundamentale: cea dacică şi cea romană.

Se susţine că poporul român s-ar fi format exclusiv în Transilvania de unde ar fi „*plecat*” în celelalte regiuni româneşti.

Trecând peste exagerările din ultimele decenii istoricii au izbutit, eludând celebrele „documente de partid” să poată prezenta în mod ştiinţific etnogeneza poporului nostru.

* *
*

Etnogeneza poporului român şi a limbii române reprezintă o chestiune studiată, pe bună dreptate, de ştiinţele istorice şi de ştiinţele lingvistice.

Am elaborat câteva consideraţii, sumare desigur, deoarece „**actul de naştere” al poporului român** nu poate să nu constituie un „moment” (cam îndelungat ce-i drept) cu semnificaţii extraordinare asupra dezvoltării social-politice dar şi juridice ulterioare.

Etnogeneza românească rămâne, credem cu sinceritate, pilonul fundamental al întregii noastre istorii.

Dacă există un „**moment zero”** al tuturor instituţiilor politico-juridice româneşti, în întreaga lor evoluţie, acesta este – pe drept cuvânt – reprezentat de procesul formării poporului român, care rămâne totuşi „o enigmă şi un miracol istoric”.

CAPITOLUL IV

ORGANIZAREA SOCIAL-POLITICĂ ŞI JURIDICĂ ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ

După retragerea administraţiei romane din Dacia, pe teritoriul actual al României orânduirea sclavagistă decade, în locul ei impunându-se relaţiile social-politice şi economice de tip feudal.

Baza raporturilor de tip feudal o constituia proprietatea feudalului (a nobilului) asupra bunurilor imobile, în special asupra terenurilor arabile completată cu proprietatea incompletă (**quasi proprietatea**) asupra producătorului iobag.

Ia naştere un tip de relaţii speciale caracterizate prin subordonare, întemeiate pe constrângere de natură economică dar şi un tip de constrângere rezultat din dependenţa personală a iobagului în raport cu nobilul.

Perioada medievală în istoria politică a românilor ia naştere după **anul 271 e.n. şi se întinde, cronologic vorbind, până la mijlocul sec. al XIX-lea**.

Secţiunea I. Trecerea de la sclavagism la feudalism

După părăsirea Daciei de către Imperiu s-a mărit considerabil ponderea proprietăţii private. Foştii sclavi au devenit oameni liberi care au întemeiat gospodării individuale pe pământul pe care forţat îl lucraseră şi care aparţinuse marilor latifundiari sau, după caz, statului roman.

În cadrul obştilor teritoriale s-a trecut la constituirea proprietăţii private. De altfel, obştile săteşti, în mare parte, s-au descompus în mici proprietăţi private ceea ce a determinat **o stratificare socială**, generând în mod obiectiv şi apariţia dar şi accentuarea unor inegalităţi de tip social.

În cadrul obştei o parte din pământuri era cultivată individual constituind proprietatea privat – individuală iar o altă parte din fondul funciar este cultivată în comun de membrii comunităţii.

S-a dovedit în mod indubitabil că, în timp, „războinicii" au uzurpat proprietatea comună precum şi prestaţiile efectuate în folosul acesteia. Împreună cu clericii aceşti războinici dobândesc demnităţi cu caracter politic fiind apăraţi de cete militare fapt ce determină instituirea unei autorităţi.

Reşedinţele acestor demnitari sunt întărite, fortificate fiind adevărate centre regionale din care un empiric aparat administrativ exercită controlul asupra unui ţinut determinat.

Descompunerea sclavagismului a fost favorizată în mod direct şi de legăturile stabilite de populaţia autohtonă cu migratorii. Populaţiile migratoare erau, fără îndoială, interesate de procurarea unor produse necesare fie dobândite prin schimb, în mod paşnic, fie impunând predarea bunurilor prin violenţă. Indiferent de modalitatea de dobândire a valorilor materiale conducătorii migratorilor au fost nevoiţi să apeleze la **o categorie de reprezentanţi** ai populaţiei autohtone în vederea strângerii şi predării bunurilor.

Primele valuri de năvăliri au provocat imense distrugeri dar după aşezarea migratorilor – chiar şi numai temporară – aceştia au intrat în contact nemijlocit cu populaţia locală.

Astfel, dintre populaţiile migratoare care au stăpânit teritoriul Daciei şi bineînţeles au dobândit variate bunuri menţionăm: goţii şi hunii (375 e.n.); gepizii (454 e.n.); longobarzii şi avarii (566 e.n.). Organizaţiile quasi-statale întemeiate de migratori erau conduse de regi, ajutaţi de aristocraţie. Toate formele de organizare statal-politică impuse de migratori au avut un caracter vremelnic şi nu au implicat cu nimic populaţia autohtonă. Aceasta din urmă a continuat să trăiască în obşti sau în uniuni ale acestora denumite în doctrină **confederaţii de obşti**.

Şcoala istorică germană a prezentat influenţa goţilor ca fiind determinantă asupra feudalismului timpuriu românesc.

Considerăm că asupra populaţiei daco-romane sau mai corect spus asupra dacilor romanizaţi a avut o influenţă mai deosebită populaţia migratoare denumită **anţi**, încă din sec. al II-lea e.n. *Anţii* sunt strămoşii slavilor iar în secolele al III-lea şi al IV-lea s-au stabilit în nordul Daciei. Slavii au avut, în general, raporturi paşnice cu autohtonii. Influenţa acestor populaţii a crescut în mod considerabil începând cu sec. al VI-lea e.n. odată cu pătrunderea slavilor propriu-zişi.

Ca urmare a contactului îndelungat cu băştinaşii în limba română a pătruns un număr însemnat de cuvinte de origine slavă referitoare la nume de persoane, la viaţa militară, la organizarea politică, ş.a.

Totodată populaţiile slave prezentau diferenţieri sociale tipice orânduirii feudale având o pătură conducătoare guvernată de un conducător denumit **cneaz**.

Stadiul avansat al feudalizării slavilor care au convieţuit cu dacii romanizaţi în Dacia a accelerat stratificarea societăţii autohtone.

Secţiunea II. Feudalismul timpuriu pe teritoriul actual al României (sec. X-XIV)

Organizarea politică a primelor organizaţii statale autohtone – cnezatele şi voievodatele – prezintă interes în demersul nostru.

Remarcăm că vârfurile ierarhiei feudale în cnezate şi în voievodate erau alcătuite din cnezi şi voievozi.

Între aceşti conducători s-au stabilit **raporturi de suzeranitate**, ceea ce demonstrează, cu prisosinţă, instaurarea feudalismului în perioada sec. al X-lea şi a secolelor următoare pe teritoriul fostei Dacii.

Practic, un voievod avea mai mulţi cnezi vasali. În timp de război cnezii erau obligaţi să lupte sub ordinele voievodului suzeran.

Termenii care denumesc conducătorii politici (voievod; cneaz) sunt de origine slavă, probând influenţa slavilor asupra autohtonilor[2)].

Piramida feudal-medievală se completa prin existenţa, la nivelul conducătorilor, a nobililor denumiţi maiores terrae (marii, puternicii ţării). Aceştia erau proprietari tipic feudali aflaţi în raporturi de vasalitate cu cnezii. Puterea lor politică derivă din puterea economică pe care o deţineau, concretizată în stăpânirea unor mari moşii. După constituirea statelor medievale româneşti această categorie de feudali nobili a fost denumită clasa feudală a boierilor.

Existau desigur şi ţărani dependenţi de aceşti maiores terrae. Aveau aceste entităţi statale funcţii specifice unei organizări statale?

Din punct de vedere al **stabilităţii interne** şi voievozii şi cnezii dispuneau de un aparat de represiune[3)] necesar pentru a se impune în raporturile cu categorii sociale inferioare.

[2)] Despre cnezatele şi voievodatele care au existat pe teritoriul ţării noastre – vezi Tratatele de istorie antică şi medievală, indiferent de autor

[3)] Denumit „*Aparatus bellicus*” ↔ în latină.

Construirea în interiorul unor cnezate şi voievodate a unor întărituri atestă preocuparea clasei politice nu numai pentru apărarea externă dar şi pentru apărarea de atacurile sau de răscoalele populaţiei autohtone aservite.

Cnezatele şi vioevodatele au exercitat, este drept discontinuu şi marginal, şi o **funcţie externă**. Aceasta s-a concretizat în stabilirea legăturilor cu alte cnezate sau cu voievodate. Mai rare erau, desigur, contactele cu statele medievale puternice care dispuneau, în mod evident, de forţe militare însemnate.

Prezintă o importanţă aparte influenţa exercitată de statele medievale vecine asupra dezvoltării entităţilor politice româneşti conservatoare a unor structuri de stat incipiente.

Din punct de vedere cronologic dar şi ca însemnătate politică cea mai consistentă influenţă asupra quasi-statuleţelor româneşti a avut-o, fără îndoială, Imperiul Roman de Răsărit.

După abandonarea Daciei, partea orientală a Imperiului a izbutit să aducă unele teritorii din fosta provincie în graniţele sale.[4)]

Imperatorul **Teodosius I** proclamă religia creştină ca religie de stat prin edictul „De fide catholica" dat la Thesalonic în **anul 380 e.n. la 28 februarie**.

După moartea acestui imperator, survenită la **17.01.395 e.n.** Imperiul se divide; **partea de răsărit** cu capitala la **Constantinopol** având ca **imperator pe Flavius Arcadius** iar **partea de apus** cu capitala la **Ravenna** fiind atribuită **imperatorului Flavius Honorius**.

Niciodată ideea unităţii Imperiului nu a suferit de pe urma acestei împărţiri care totuşi s-a dovedit a fi permanentizată până în sec. al V-lea e.n. Spunem acest lucru deoarece în secolul al V-lea, mai exact în **28.08.476 e.n. imperatorul Romulus Augustulus** a fost detronat de **regele germanic al herulilor, Odoacru. Acest rege a trimis însemnările imperiale ale apusului la Constantinopol la 04.09.476 e.n. recunoscând**

[4)] Este vorba de Oltenia, Banat şi sudul Munteniei

implicit ca unic imperator pe cel instalat în răsăritul Imperiului. De altfel, Odoacru şi-a luat titlu de rege al Romei, guvernând o perioadă relativ scurtă întreaga Italie sub ascultarea imperatorului din Est.

Istoria consemnează astfel, nu o prăbuşire a unei părţi din Imperiu ci o reunificare prin absorbţia provinciilor occidentale de către Imperiul organizat în răsărit. Evident, populaţia dacă romanizată a fost influenţată **şi cultural şi politic iar după 16.07.1054** [5)] **şi din punct de vedere religios** de Imperiul Roman restaurat (convenţional intitulat Imperiul Roman de Răsărit).

Formarea **Imperiului Bulgar** în Peninsulşa Balcanică în sec. al IX-lea a întrerupt contactul direct şi nemijlocit al populaţiei româneşti cu Imperiul Roman (de Răsărit). În vremea ţarului bulgar Boris, în sec. al IX-lea, frontiera nordică a Imperiului Bulgar era fixată în partea de nord a Ardealului. Acest fapt, atestat istoriceşte, conduce de la sine la ipoteza influenţelor exercitate asupra organismelor statale româneşti.

De asemenea, în sec. al IX-lea în estul spaţiului românesc s-a format statul rus, cu capitala la Kiev. În jurul anului **1116** cneazul rus **Vladimir Monomahul** include viitoare Moldovă sub autoritatea sa. Acesta numeşte dregători în cetăţile dunărene.

Menţionăm doar faptul că în anul **971 e.n.** Imperiul Bulgar s-a prăbuşit fiind ocupat în mare parte de romani. În aceste condiţii **pecenegii** aşezaţi în Bugeac din **anul 890 e.n.** şi-au impus autoritatea asupra zonei geografice a viitoarei Muntenii.

„Clasa" politică din cnezate şi din voievodate se sprijinea pe puterea statelor bulgar şi rus, acordându-le acestora întreaga influenţă de care aveau nevoie asupra populaţiei locale.

Ca urmare a fărâmiţării statului rus (Rusia Kieveană) a apărut un nou stat, **Haliciul** în sec. al XII-lea mai exact în jurul

---

[5)] Data formală a despărţirii celor două biserici creştine ecumenice: ortodoxă şi catolică.

anului **1140** care domina politic partea de nord a zonei geografice a Moldovei viitoare. În anul **1185**, după răscoala românilor (valahilor) şi a bulgarilor din Imperiul Roman (de Răsărit), se formează în sudul Dunării **Imperiul Româno-Bulgar** sub dinastia **imperatorilor Asăneşti** (români sud dunăreni).

Popoarele migratoare cum sunt **cumanii şi pecenegii** nu au exercitat o stăpânire efectivă asupra stătuleţelor româneşti, ei fiind la un moment dat fie asociaţi cu populaţia majoritară, fie conduşi de către români.

Năvălirea mongolico-tătară, în anul **1241**, pune teritoriul de la estul Carpaţilor în stare de dependenţă efectivă. În sudul Carpaţilor dominaţia tătară are un caracter nominal fiind şi intermitentă.

Nu întâmplător vom trata în finalul acestui capitol pătrunderea **ungurilor** (**maghiarilor**) în zonele geografice care vor forma mai târziu **Transilvania**.

Această populaţie fino-ugrică la venirea pe continentul european era grupată în 108 ginţi, alcătuind şapte clanuri.

Când au pornit să cucerească Pannonia ungurii au format o uniune tribală cu un conducător unic.

După ce a pătruns în Transilvania uniunea tribală s-a „teritorializat", luând pământurile de la autohtonii români după lupte grele. Sfatul căpeteniilor tribale se transformă în **„consiliul princiar"** iar căpeteniile de triburi devin **„nobili"**.

Ungurii au pătruns în Transilvania în **secolele al XI-lea şi al XII-lea** şi au cauzat întreruperea procesului de formare a unui stat medieval românesc independent. Ruinarea feudalilor români şi maghiarizarea acestora precum şi colonizările masive cu populaţii străine au constituit o practică adoptată şi continuu aplicată de regii unguri.

Cu toate acestea, Transilvania s-a constituit într-o unitate statal-politică autonomă, având în frunte un voievod (**voievozii Roland şi Ladislau Borşa au fost români neaoşi**), în care a predominat, din punct de vedere numeric dar şi ca vechime, populaţia românească.

Secţiunea III. Perioada feudalismului dezvoltat (sec. al XIV-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea)

Formarea statelor medievale româneşti [6)] constituie un efect al dezvoltării orânduirii feudale şi al luptei pentru stoparea ingerinţelor puterilor străine.

Întemeierea Ţărilor Române a fost menţionată în tradiţia populară în strânsă corelaţie cu acţiunea unor personaje de sorginte transilvană: Negru-Vodă din Făgăraş pentru Ţara Românească şi respectiv Dragoş din Maramureş pentru Ţara Moldovei.

Unii istorici români printre care A.D. Xenopol, D. Onciu, Gh. Brătianu au acceptat teza aşa-ziselor „descălecări", considerând că au avut loc intense imigrări ale populaţiei româneşti din Transilvania în viitoarea Ţară Românească şi respectiv în Ţara Moldovei.

Alţi istorici apreciază că Ţara Românească s-a format ca urmare a acţiunilor energice a voievodului Basarab care şi-a subordonat toate entităţile politice învecinate.

Apariţia Ţărilor Române a fost intim legată de existenţa celor două mari drumuri comerciale, de importanţă europeană, care străbăteau viitoarele ţări (state) extracarpatice. Marele nostru istoric Nicolae Iorga dar şi istoricii Petre P. Panaitescu şi Gheorghe Brătianu au afirmat că apariţia statelor româneşti s-a datorat necesităţii de a asigura păzirea acestor mari drumuri.

Indiferent de teza împărtăşită formarea Ţărilor Române a reprezentat un proces obiectiv, o necesitate legică în dezvoltarea poporului român.

Istoriografia românească este puternic atrasă de subiectul întemeierii Ţărilor Române din dorinţa de a răspunde la o

---

[6)] Analiza detaliată a formării Ţărilor Române fiind o chestiune de istorie pură o regăsim, cu lux de amănunte, în tratatele marilor noştri istorici. Acest subiect nu formează obiectul efectiv al temei luată în discuţie (N.A.)

întrebare fundamentală: De ce un singur popor a ajuns să constituie trei state medievale româneşti?

S-a acreditat ideea că datorită munţilor Carpaţi şi a orientării acestora au apărut cele trei state româneşti.

Cercetări de dată mai recentă au demonstrat că nu Carpaţii au influenţat hotărâtor destinul poporului român ci factorii externi, respectiv invazia maghiară în Transilvania şi dominaţia tătaro-mongolică pentru Ţara Românească şi pentru Ţara Moldovei.

§.1. Viaţa social – economică a Ţărilor Române

Viaţa economică se caracterizează, în perioada menţionată, prin existenţa unei **stări de dependenţă** datorată stratificării sociale.

Principala sursă de venit o reprezenta producţia de cereale şi creşterea animalelor. Dijmele erau stabilite în raport cu aceste categorii de bunuri.

Producţia artizanal-meşteşugărească era în strânsă corelaţie cu domeniile boierilor unde lucrau ţărani dependenţi, meşteri străini sau robi pentru prelucrarea diferitelor produse.

În Transilvania meşteşugurile săteşti dar şi cele organizate la curţile medievale fie laice, fie bisericeşti s-au dezvoltat începând cu **sec. al XII-lea**. Aceste îndeletniciri iau o amploare deosebită în **sec. al XIV-lea**, crescând numărul breslelor şi organizând producţia de comandă. În **sec. al XVI-lea** se realizează şi o oarecare specializare pe meserii şi tot în această perioadă se organizează **breslele**.

Ţara Moldovei şi Ţara Românească înregistrează în al XVI-lea veac o creştere a producţiilor agricolă şi meşteşugărească. Totuşi în raport cu Transilvania creşterea economică este mai redusă iar centrele de producţie specializate nu apar în peisajul economic.

Comerţul – ca element important în dezvoltarea economico-socială, se exercita de negustori români şi străini în bâlciuri şi în târguri. Existau puncte de vămuire internă utilizate ca surse de venit pentru domnie şi pentru marii boieri. Acestea au dispărut abia în sec. al XVI-lea, când se constată în oraşele ţărilor extracarpatice puncte sau centre de negoţ permanente.

Comerţul exterior era axat, cu precădere, către statele din centrul şi vestul european.

Începând cu sec. al XVI-lea se constată instituirea monopolului otoman asupra comerţului Ţărilor Române cu alte state, monopol concretizat în primul rând asupra exportului de grâu şi de vite.

Comerţul impus de otomani se realiza la preţuri fixe, păguboase pentru români (cam ¼ din valoarea bunurilor exportate).

Fără îndoială în viaţa social-economică au jucat un rol excepţional şi anumite **instituţii juridice**. De departe cea mai importantă instituţie era reprezentată de **proprietate**.

În Ţările Române existau simultan multiple forme de proprietate.

*. **Proprietatea feudală** însumând toate dezmembrămintele dreptului de proprietate, fiind **absolută** şi **perpetuă** se manifesta asupra pământurilor. Există şi o proprietate **sui generis, incompletă** asupra ţăranilor dependenţi. Această formă de proprietate caracterizează practic epoca medievală şi s-a format înainte sau după întemeierea statelor româneşti. Izvorul acestei forme de proprietate se materializează, în principal, în acapararea pământurilor aparţinând obştilor. Alte izvoare erau constituite din: achiziţii, formarea de noi sate, danii din partea domnitorilor, ş.a.

Proprietatea feudală, având în vedere pe titular, se prezenta sub trei mari forme: proprietate domnească, proprietate boierească şi proprietate a mănăstirilor.

O parte din proprietatea feudală se împărţea ţăranilor pentru folosire în schimbul rentei feudale ce trebuia prestată proprietarului. Restul proprietăţii era cultivată de stăpân (boier) prin intermediul ţăranilor dependenţi (claca).

Pentru a putea fi lucrată orice proprietate feudală deţinea unul sau mai multe sate locuite de ţărani dependenţi (vecini în Ţara Moldovei; rumâni – în Ţara Românească; iobagi sau şerbi – în Transilvania).

*. O altă formă de proprietate o reprezenta **proprietatea în devălmăşie a obştii săteşti**. Loturile agricole erau trase la sorţi până în sec. al XV-lea. Ulterior loturile sunt atribuite în proprietate privată membrilor obştii care le cultivă.

Pădurile, apele, imaşurile rămân, în continuare, în proprietate comună.

*. **Proprietatea individuală a ţăranilor** era specifică ţăranilor liberi care nu erau membri ai obştei. Această formă de proprietate cuprindea, de regulă: gospodăria ţăranului, uneltele agricole şi o suprafaţă de pământ determinată, pentru practicarea agriculturii.

*. **Proprietatea individuală asupra uneltelor necesare meşteşugarilor** – se materializa cum era şi firesc asupra tuturor uneltelor sau pieselor necesare pentru practicarea meşteşugului respectiv.

Vom încerca în cele ce urmează să „aruncăm o privire" specială asupra unei modalităţi a proprietăţii feudale, respectiv asupra **proprietăţii domneşti**.

Aceasta întrucât domnitorul ţării era stăpânul întregului teritoriu al statului. Aşa fiind şeful statului avea atribuţii suplimentare cu privire la pământurile deţinute de alţi proprietari.

Domnitorul administra un *domeniu numit domnesc* compus din pământuri fără proprietar, din sate domneşti, din

confiscarea averilor (terenuri şi sate) boierilor vinovaţi de trădare, din robii domneşti şi din robii fără stăpân.

Dar domnitorul deţinea simultan şi *domeniul său privat*, în calitatea sa de mare feudal.

Erau cele două domenii distincte sau exista o confuzie între patrimoniul statului şi patrimoniul privat al domnitorului privit ca mare feudal?

Deşi nu erau greu de delimitat cele două patrimonii credem că – cel puţin până în sec. al XVII-lea şi chiar al XVIII-lea – acestea se confundau în mod voit de titularul lor. Cine ar fi putut şi ar fi avut curajul să atragă atenţia, domnitorului Moldovei sau al Valahiei, că un anumit bun aparţine domeniilor statului şi nu patrimoniului său privat? Aceasta cu atât mai mult cu cât domnitorul era considerat funciarmente şi originar ca fiind stăpânul ţării, cu tot ceea ce cuprindea aceasta.

§.2. Structura socială existentă în Ţările Române în perioada sec. al XIV-lea până în sec. al XVII-lea

În Ţările Române, ca de altfel pe întreg continentul european, exista o stratificare socială puternic conturată.

*. **Clasa** caracterizantă, specifică, era alcătuită din **feudali** fiind compusă din: domnitor, familia domnitorului, boierii ţării şi înaltul cler.

În Ţara Moldovei şi în Ţara Românească boierii au fost categorisiţi în **boieri mari** şi **boieri mici**. Existau şi **nemeşi** – **mici boieri** – care aveau obligaţii de ordin militar în raporturile cu domnitorul ţării.

O consecinţă a întemeierii Ţărilor Române a fost şi necesitatea exercitării atribuţiilor statului prin intermediul boierilor. Domnitorul conferea dregătorii; persoanele care exercitau funcţii statale fiind denumite **dregători**. Aceştia erau consideraţi **„boieri de curte”** spre a-i deosebi de boierii lipsiţi de dregătorii, care erau denumiţi **„boieri de ţară”**.

Pe bună dreptate istoricul Constantin Giurescu apreciază că nu orice proprietar de pământ era considerat membru al clasei feudale a boierilor. Apartenenţa la clasa boierească presupunea pe lângă deţinerea unor mari suprafeţe de terenuri şi investirea persoanei fizice cu o serie de drepturi speciale şi cu imunităţi.

Spre deosebire de ţările extracarpatice, în Transilvania suprapunerea dominaţiei ungureşti a determinat apariţia **marii nobilimi**, proprietari de moşii şi de iobagi, compusă din: **conţi** – titulari de funcţii administrative şi **baroni**. Împreună cele două categorii alcătuiau clasa aşa-zişilor **magnaţi**.

După cucerirea Ardealului marea nobilime includea nobili de toate etniile: maghiari, saşi, secui şi români. Ulterior **după anul 1291**, nobilimea română îşi pierde poziţiile datorită, în principal, apartenenţei religioase la Biserica Răsăritului.

În Transilvania existau şi **nobili ecleziastici**, exponenţi ai Bisericii Apusene, aprigi luptători împotriva „**schismasticilor**" de confesiune creştin ortodoxă.

În perioada analizată exista şi o **mică nobilime** compusă din cavaleri secui, persoane aflate în slujba conţilor sau baronilor şi cnezi români.

*. **Ţăranii dependenţi** – de stăpânii feudali sunt denumiţi diferit în fiecare din Ţările Române. În secolul al XV-lea se cristalizează noţiunea de **„vecini**" în **Ţara Moldovei** şi de „**rumân**" în **Ţara Românească**, pentru a-i desemna. Strămutarea ţăranilor dependenţi – în ţările extracarpatice – era permisă în condiţii grele de răscumpărare ajungând ca în sec. al XVI-lea să fie prohibită.

În Ardeal, ţăranii dependenţi, numiţi **iobagi**, au fost legaţi de glie la începutul sec. al XVI-lea.

*. **Ţărani liberi** erau proprietari pe suprafeţe de pământ relativ mici fiind denumiţi **răzeşi** în Ţara Moldovei, **moşneni** în Ţara Românească şi **liberţi** în Transilvania.

Ţăranii liberi, din punct de vedere juridic dar fără a fi proprietari de pământ, erau numiţi **săraci** în ţările extracarpatice şi **jeleri** în Transilvania.

*. **Târgoveţii** sau **orăşenii** erau meşteşugari şi negustori sau alte persoane fizice care deţineau în proprietate imobile – terenuri şi case – în ocoalele târgurilor. În ţările extracarpatice orăşenii se aflau într-o **stare de relativă dependenţă** în raport cu domnia. Dimpotrivă, orăşenii transilvăneni se aflau într-o **stare de autonomie** în raport cu puterea centrală.

*. **Robii** reprezentau categoria socială cea mai inferioară, compusă din ţigani şi din tătari. Deşi aparent, noţiunea de *„rob”* este utilizată, în vorbirea curentă, neacademică, ca fiind echivalentă cu noţiunea de *„sclav”*, trebuie specificat că „statutul” robilor din Ţara Românească şi din Ţara Moldovei era diferit, fiind net superior, în raport cu „statutul” sclavilor din antichitatea greco-romană. Astfel, *robii* deţineau bunuri în proprietate privată. Proprietarii robilor **nu aveau dreptul de dispoziţie materială** asupra robilor în sensul că **nu-i puteau ucide**. Aceştia păstrau un drept de **dispoziţie juridică** având aptitudinea de **a înstrăina prin acte între vii sau pentru cauză de moarte pe robi**. Dacă ţăranii dependenţi puteau fi înstrăinaţi numai odată cu moşia pe care lucrau, robii puteau fi înstrăinaţi în orice condiţii, separat de **moşii** sau de **sălaşuri**.

Persoanele fizice ajunse în stare de robie aparţineau feudalilor: *domnitorului, boierilor* sau *mănăstirilor*. Este interesant de remarcat că, în pofida condiţiei juridice, această categorie socială beneficia de un *drept* special parte a Dreptului obiectiv (pozitiv), denumit „*Dreptul robilor*”.

§.3. Raporturile de vasalitate specifice, în perioada sec. al XIV-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea

Raporturile sau relaţiile de vasalitate constituiau legături de subordonare, de ierarhie, între feudali (suzeran şi vasal).

Conţinutul acestor raporturi era format din drepturi şi obligaţii corelative acordate respectiv asumate de subiecte.

Noi vom analiza, desigur succint, raporturile instituite în perioada menţionată pe teritoriul Ţărilor Române.

Pe *plan intern*, erau conturate **raporturi de vasalitate între domnitorul ţării şi boieri** precum şi **raporturi de vasalitate existente între domnitor şi slujitorii domneşti, recrutaţi, din rândul micilor boieri.**

Pe *planul relaţiilor internaţionale*, s-au instituit **raporturi de vasalitate între domnitorii moldoveni sau munteni şi respectiv suveranii străini**.

Drepturile şi obligaţiile părţilor raportului de vasalitate constituiau conţinutul acestui raport şi se concretizau în:

- dreptul, respectiv obligaţia de ajutor armat;
- dreptul de consiliere manifestat prin prezenţa vasalilor (boieri) în sfatul domnesc, convocat de suzeran (domn).
- executarea întocmai a poruncilor suzeranului (a domnului, de pildă);
- obligaţia de protejare a vasalului şi a bunurilor acestuia;
- răsplătirea vasalului, prin **„milă domnească”**, pentru slujire credincioasă.

În mod aproximativ identic se prezenta şi conţinutul raportului de vasalitate instituit pe plan extern, între un domnitor şi un monarh străin.

§.4. Caracterul orânduirii de stat existentă în Evul Mediu între sec. al XIV-lea şi sec. al XVII-lea în Ţările Române

Statele româneşti extracarpatice – Ţara Moldovei şi Ţara Românească – se afirmă plenar în plan extern fiind recunoscute ca entităţi statal-politice independente. Precizăm că patriarhul Constantinopulului se adresează voievodului Nicolae Alexandru cu titulatura *„domn”*. Regele ungar Ludovic îl recunoaşte drept *„domn”* pe urmaşul lui Nicolae Alexandru, Vladislav, după victoria reputată în anul 1369 asupra armatei maghiare.

În mod asemănător Roman I (1391-1394) se intitulează „domn” al Ţării Moldovei, de la munte până la mare.

Rolul decisiv în organizarea tinerelor state şi în consolidarea domniei a revenit domnitorilor români Mircea cel Bătrân şi Vlad Ţepeş în Tara Românească şi respectiv Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare şi Sfânt în Ţara Moldovei.

Domnitorii români din estul şi din sudul Carpaţilor s-au preocupat de dezvoltarea relaţiilor economico-comerciale cu statele străine, acordând privilegii şi protejând dezvoltarea meşteşugurilor în ţările lor. Simultan aceştia au fost animaţi de intenţia organizării unui puternic front antiotoman pentru salvarea fiinţei Ţărilor Române. Succesele reputate pe câmpul de luptă au sporit autoritatea şi prestigiul internaţional al domnitorilor şi a statelor româneşti conduse de aceştia.

Organele puterii de stat. Autorităţile centrale

***.** În Ţara Românească şi în Ţara Moldovei şeful suprem al statului era **domnitorul (domnul)**.

Domnitorul dispunea de prerogative largi cu privire la conducerea politică şi administrativă, îndeplinind şi funcţiile legislativă şi judecătorească a statului.

Din punct de vedere **legislativ** voinţa domnitorului era asimilată *legii*. Au apărut astfel hrisoave cu caracter legislativ începând cu sec. al XVII-lea. Acestea conţineau norme juridice empirice cu un caracter de maximă generalitate.

Sub aspect **executiv – administrativ** atribuţiile domnului erau absolute în sensul că acesta decidea în mod suveran asupra tuturor problemelor, cum ar fi: împărţirea teritoriului în unităţi administrative (ţinuturi; judeţe; ocoale; plăşi); încasarea dărilor; investirea dregătorilor, baterea monedei proprii statului, etc. De asemenea, domnul încheia, în numele statului, tratate politice cu statele străine, declara pace sau stare de război cu o terţă putere sau acredita reprezentanţi pe lângă alţi suverani.

Competenţele militare ale domnitorilor români reprezintă doar o componentă a atribuţiilor executive, e drept, cu un caracter specific, Domnitorul era, de jure, conducătorul armatei (a oştii), fapt demonstrat de menţinerea **titlului de voievod** în titulatura domnească. De facto, domnitorul asigura coordonarea armatei compusă din *„steagurile”* marii boierimi (vasali ai săi). Treptat centralizarea puterii de stat şi concentrarea ei în mâinile domnitorului a condus la instituirea unei **armate proprii**, separate de corpurile armate ale boierilor, şi la înfiinţarea unor funcţii militare de comandă, denumite generic **dregătorii militare**.

Autoritatea judecătorească în Ţările Române era un apanaj al domnitorului. Considerat a fi judecătorul suprem al tuturor vasalilor şi supuşilor, domnitorul avea aptitudinea de a condamna la moarte şi de a confisca averea imobilă şi mobilă a vinovatului.

În viaţa cotidiană, şeful statului delega atribuţiile de judecată unor dregători. Neexistând, în mod firesc pentru acea epocă, principiul puterii (autorităţii) de lucru judecat, succesorii la Tron puteau rejudeca oricând procesele şi să modifice hotărârile pronunţate de domnitorii anteriori. Pe timpul vieţii

domnitorului sau în perioada cât deţinea titlul de domn hotărârile pronunţate de acesta erau opozabile erga omnes – tuturor subiectelor de drept.

Reţinem, în concluzie, că în persoana domnului se realiza o confuzie sau o contopire a atribuţiilor din domenii variate.

Succesiunea la Tron se realiza în baza ideii că orice persoană, rudă în linie directă sau colaterală, cu un domnitor anterior putea pretinde calitatea de şef al statului. Erau exceptaţi totuşi pretendenţii cu defecte fizice evidente sau cei care îmbrăţişau alte culte decât cel creştin ortodox.

Până la instaurarea regimului dominaţiei otomane *domnitorul* era ales de boieri, de şefii armatei şi de capii clerului.

Acest sistem de succesiune la Tron fiind unul **elective-ereditar** implica intervenţia boierilor pentru dobândirea de privilegii sau pentru menţinerea celor deja obţinute de la domnii anteriori. În consecinţă, deşi unii domnitori au impus încă din timpul vieţii un succesor, nu se poate accepta teza constituirii unor dinastii în Ţările Române.

Când domnitorul uns era minor se instituia o regenţă caz în care atribuţiile domnului, ca şef de stat, erau exercitate de către mama domnitorului minor sau de un mare boier, dregător la curtea domnească.

După instaurarea regimului de dominaţie otomană alegerea domnitorului a devenit formală, acesta urmând să fie învestit de suzeranul său, sultanul otoman. Începând cu a doua domnie a lui Petru Rareş în Ţara Moldovei, domnitorii sunt numiţi de Poarta Otomană fără a mai fi, în prealabil, aleşi de feudalii locali.

. Divanul domnesc. (Sfatul domnesc).

Participarea boierimii la conducerea treburilor statului s-a concretizat prin intermediul *Sfatului domnesc*. Această instituţie

constituia un organ central colegial care funcţiona pe lângă şeful statului, având atribuţii bine conturate.

Astfel: asista domnul la judecarea cauzelor penale sau civile exprimând o opinie şi întărind judecata domnească; garanta, alături de domnitor, executarea tratatelor încheiate cu puterile străine, vizând raporturi suzerano-vasalice; consilia domnitorul atunci când acesta solicita; întărea toate categoriile de acte juridice împreună cu domnitorul (transfer de proprietăţi; danii domneşti; acte de imunitate etc.).

După întemeierea Ţărilor Române Sfatul domnesc era alcătuit din marii proprietari funciari, denumiţi **jupani** sau **pani** în Ţara Românească respectiv în Ţara Moldovei.

Odată cu sporirea autorităţii domnitorilor rolul membrilor Sfatului era acela de **martori** la hotărârile adoptate de şefii de stat.

Se mai produce încă o mutaţie în sensul că dacă până în sec. al XV-lea membrii Sfatului moldovean (spre exemplu) erau mari proprietari fără dregătorii, de la jumătatea amintitului veac acest **„organ colegial”** este compus din **„boierii de curte”**, deţinătorii de dregătorii domneşti.

Nu doar boierii erau reprezentaţi în Sfatul domnesc; biserica îşi trimitea conducătorii pentru luarea deciziilor majore ce interesau statele româneşti extracarpatice.

Din secolul al XVI-lea Sfatul domnesc este, în totalitate, alcătuit din boierii dregători ai statului.

Întotdeauna acest *„organ de conducere”* era convocat şi prezidat de domnitorul ţării. Hotărârile adoptate de Sfatul domnesc nu erau obligatorii; pentru domn ele aveau cel mult un caracter consultativ.

***. Adunările cu caracter excepţional**

Sunt cunoscute în istoria politică a Ţărilor Române situaţii în care erau consultate adunări mari, alcătuite din

membri ai stărilor privilegiate (boieri mari, boieri mici, cler, dregători, slujitori ai curţii), micii proprietari de pământ şi din orăşeni sau târgoveţi.

Petru Aron a convocat o astfel de adunare în **anul 1456 la Vaslui**, pentru a se decide un răspuns la cererea sultanului otoman de a i se plăti tribut.

Adunările erau organizate extrem de rar când situaţia cu adevărat excepţională o solicita. Ele seamănă din anumite trăsături cu „Statele generale", sau „Cortezurile" convocate în Europa apuseană dar nu au avut o activitate permanentă şi nici anumite atribuţii delimitate care să le revină în competenţă.

***. Dregătorii domneşti**

Instituţionalizarea dregătoriilor domneşti şi particularizarea fiecărei dregătorii s-au realizat, pe deplin, în timpul domniilor lui **Mircea cel Bătrân** în **Ţara Românească** şi a lui **Alexandru cel Bun** în **Ţara Moldovei.**

Dregătoriile domneşti din Ţările Române au constituit o ***„imitaţie***" – în sensul pozitiv al termenului – a dregătoriilor existente în Imperiul Roman (de Răsărit). Desigur, transmiterea rolului şi a locului fiecărei dregătorii s-a realizat prin intermediul statului bulgar, care despărţea geografic Ţările Române de Imperiu. Dintre dregătoriile mai importante precizăm: logofătul, vornicul, postelnicul, spătarul (hatmanul), vistierul.

Logofătul – era şeful cancelariei domneşti şi păstrătorul arhivelor şi documentelor emise de domnitor.

Vornicul – conducea pe slujitorii domneşti, judeca anumite infracţiuni şi supraveghea frontierele statului prin subordonaţi. În Moldova existau un vornic pentru Ţara de Sus şi un vornic pentru Ţara de Jos. În interiorul acestor mari unităţi administrative vornicii erau şefii armatelor dislocate.

Postelnicul – sau *stratornicul* – era interpretul (traducătorul) domnitorului. Se îngrijea de relaţiile cu puterile străine şi judeca anumite pricini ivite între slujbaşii de la curtea domnească (aprozi; curieri).

Spătarul în Ţara Românească – păstra spada domnitorului. Era comandantul călăreţilor iar în timp de război avea atribuţii de comandă asupra întregii armate. **În Ţara Moldovei hatmanul** avea competenţe similare fiind comandant al armatei şi portar al capitalei Suceava, începând cu domnia lui Ieremia Movilă.

Vistierul – avea în atribuţii strângerea dărilor şi ţinerea socotelilor ocazionate de întreţinerea curţii domneşti şi a armatei. Se ocupa, din dispoziţia domnitorului, de plata haraciului către Înalta Poartă Otomană.

Dregătorii domneşti **nu erau salarizaţi de domnitor**. Pentru activitatea depusă dobândeau moşii donate de suzeran precum şi diverse privilegii. Spre exemplu un dregător putea primi veniturile obţinute într-un anumit ţinut sau judeţ.

Existau şi alt dregători de mai mică importanţă precum şi o serie de slujbaşi de rang inferior care îşi exercitau atribuţiile fie la curtea domnească, fie în ţinuturi sau în judeţe ori în oraşele târguri.

Începând cu secolul al XVI-lea dregătorii componenţi ai Sfatului domnesc îşi adaugă la titlurile deţinute şi apelativul *„**mare**”* (mare logofăt, marele vornic etc.) cu intenţia de a se distinge de subordonaţii în ierarhie, care purtau aceeaşi titulatură (logofăt, vornic etc.).

Organizarea curţilor domneşti şi instituirea dregătoriilor reprezintă, din punctul nostru de vedere, o embrionară întemeiere a demnităţilor şi a funcţiilor publice consacrate, în

mod efectiv, prin intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice [7)].

Organizarea administrativ - teritorială. Organele de conducere cu caracter local

Atât în Ţara Românească cât şi în Ţara Moldovei au existat anumite particularităţi sau specificităţi între diferitele zone geografice.

În **Ţara Românească** este atestat un **Banat al Severinului**, ca unitate administrativă, încă de la fondarea statului. Mai târziu sub domnitorul Radu cel Mare teritoriul din partea dreaptă a râului Olt se bucura de autonomie, fiind cunoscut sub denumirea de **Banatul Olteniei**, cu reşedinţa la Craiova. Chiar în momentele de maximă centralizare a Ţării Româneşti autonomia Olteniei a persistat.

În **Ţara Moldovei** a existat o divizare a teritoriului, partea de nord fiind denumită **„Ţara de Sus”** iar partea centrală şi de sud purtând denumirea de **„Ţara de Jos”**.

„Ţara de Sus” era pusă sub administraţia unui mare vornic situat pe scara ierarhică a dregătorilor, în timp ce „Ţara de Jos”, care cuprindea un teritoriu intrat mai târziu în competenţa statului, era administrată de un alt mare vornic, care pe lângă comanda armatei din această zonă a ţării avea primul loc în ierarhia dregătorilor Ţării Moldovei.

Pe lângă aceste mari diviziuni existente, în ambele ţări extracarpatice (care nu au condus la o secesiune a statelor sau la o autonomie quasi totală în raport cu autoritatea domnitorilor) existau aşa-zise unităţi administrativ-teritoriale (accepţiunea contemporană a noţiunii) materializate în ţinuturi pentru Ţara Moldovei şi în judeţe pentru Ţara Românească.

[7)] La 01.07.1831 în Muntenia şi respectiv la 01.01.1832 în Moldova

În Ţara Moldovei avem atestate următoarele *ţinuturi*: Vaslui, Suceava, Neamţ, Cârligătura, Tutova, Ţeţinului, Trotuş, Adjud, Horinca, Bârlad, ş.a. Denumirile acestor unităţi teritorial-administrative au fost împrumutate de la numele oraşelor, târgurilor şi cetăţilor de reşedinţă.

În Ţara Românească sunt atestate următoarele *judeţe*: Jaleş (Tg. Jiu), Motru, Gilort, Judeţul de Baltă, Mehedinţi, Romanaţi, Gorj (ultimele trei în Oltenia), judeţul Pădureţ, Săcuieni, ş.a.

În Ţara Moldovei existau subdiviziuni ale ţinuturilor, denumite **ocoale**, care cuprindeau mai multe sate, sub autoritatea unui pârcălab.

În Ţara Românească existau ca subdivizini ale judeţelor aşa-numitele **plase**, cu sensul originar de porţiune de moşie funciară.

Oraşele – unităţi teritoriale ale Ţărilor Române extracarpatice

Vechile târguri existente încă înainte de fondarea Ţărilor se dezvoltă din punct de vedere economic [8)]. Apar noi oraşe [9)] întemeiate prin voinţa domnitorilor români. Altele s-au dezvoltat ca urmare a stabilirii, permanente sau temporare, a unor reşedinţe ale ţinuturilor sau ale judeţelor [10)].

Oraşele se aflau, din punct de vedere juridic, sub stăpânirea şi patronajul domnitorilor. Spunem aceasta întrucât teritoriul de care era amplasat oraşul sau târgul era proprietate domnească.

[8)] **Ex.**: Tg. – Jiului, Tg. – Snagov, Buzău (Ţara Românească); Tg. – Trotuşului, Tg. Moldovei sau Baia, Vaslui, Bârlad, Suceava (Ţara Moldovei).

[9)] **Ex.;** Mihai Viteazul fondează oraşele *Ploieşti* şi *Caracal* – în Ţara Românească; Roman I fondează oraşul Roman – în Moldova.

[10)] **Ex.:** Iaşi, Neamţ, Bacău, Tecuci – toate în Ţara Moldovei.

Conducerea administrativă a oraşelor oglindea atât interesele orăşenilor dar şi interesele domniei, concentrate la nivelul sfaturilor târgurilor compuse din judeţ sau şoltuz [11] şi 12 pârgari.

Pe măsura centralizării statelor conducerea oraşelor este încredinţată unor dregători: **vornici, pristavi, vameşi** în Ţara Românească şi respectiv **staroşti şi vornici** în Ţara Moldovei.

Oraşele beneficiau şi îşi asumau anumite **drepturi şi obligaţii** stabilite prin actele emise de domn (privilegii sau urice). Alteori aceste drepturi şi obligaţii erau recunoscute în virtutea cutumei, a obiceiului / tradiţiei).

Sfaturile târgurilor (judeţul /şoltuzul împreună cu pârgarii) deţineau o serie de privilegii şi de drepturi.

Astfel aveau:

- dreptul de dispoziţie juridică asupra fondului funciar accesoriu oraşului, dreptul de a administra ogoarele şi averea oraşului;
- dreptul de confirmare a tranzacţiilor relative la proprietăţile private cu locaţia în oraşe;
- dreptul de reprezentare a oraşului în faţa autorităţilor statului;
- dreptul de a judeca pe orăşeni privitor la litigiile relative la proprietăţi imobiliare;
- dreptul de a deţine şi utiliza pecetea proprie a oraşului, ş.a.

Această organizare corelată cu drepturile conferite a reprezentat „piatra de temelie" pe baza căreia, peste câteva secole, oraşele de pe teritoriul României se vor dezvolta – în epoca modernă – atât din punct de vedere social cât şi din punct de vedere economic.

[11] **Judeţ** sau **sudeţ** ↔ în Ţara Românească, **şoltuz** ↔în Ţara Moldovei.

Secţiunea IV: Organizarea politică şi socială a Voievodatului Transilvaniei

În continuare vom încerca să analizăm dezvoltarea şi organizarea politică a Voievodatului Transilvaniei, de la constituirea sa (sec. X – XI) şi până în anul 1541.

Demersul ne apare cât se poate de firesc întrucât, în primele trei secţiuni ale capitolului al IV-lea, ne-am raportat aproape exclusiv la Ţările Române extracarpatice.

§.1. Organele centrale existente în Transilvania

Având o organizare autonomă Transilvania a beneficiat de organe proprii de conducere, atât la nivel local cât şi la nivel central.

Organul suprem, din punct de vedere al administraţiei, era *Voievodul*. În documentele epocii se utiliza pentru desemnarea sa şi titlul de „*princeps ultrasilvanus*". Unii dintre voievozii atestaţi la conducerea statului transilvănean erau de origine română. Astfel: Leucă, Roland, Ladislau Borşa, Ioan Corvin au fost voievozi români ai Transilvaniei.

În perioada anilor 1100-1315 o serie de voievozi şi-au manifestat expres, prin acte publice, o stare de independenţă în raport cu Regatul Maghiar. Sunt de menţionat, spre exemplu, preluarea titulaturii de „**Dux transilvanus**" de către voievodul Leustachius (1113-1176), investirea de către voievodul Roland Borşa (1284-1294) a fiului său în calitate de vicevoievod, ceea ce echivala cu subminarea autorităţii palatinului regelui ungar, ş.a.

Principalele atribuţii voievodale se circumscriu **activităţii cu caracter administrativ**. Spre deosebire de domnitorii Ţărilor Române extracarpatice voievodul transilvănean era limitat în exercitarea atribuţiilor administrative, fie de dregătorii locali investiţi cu competenţe speciale, fie de către atribuţiile regalităţii maghiare.

Sub aspectul **competenţelor judecătoreşti** voievodul deţinea un drept de jurisdicţie limitat de îngrădirile impuse de regele maghiar. Secuii şi saşii **nu se aflau** sub jurisdicţia voievodului transilvănean, aceştia fiind dependenţi, sub aspect jurisdicţional de regalitate. Biserica romano-catolică avea drept de jurisdicţie asupra satelor transilvănene dependente.

În îndeplinirea atribuţiilor administrative voievodul era comandantul armatei (a oştirii) transilvănene, drept recunoscut, fără alienări, sub toţi regii maghiari.

§.2. Organizarea la nivel local a Voievodatului Transilvaniei.

Existau, în principiu, patru categorii de unităţi administrativ-teritoriale (în accepţiunea contemporană a termenului).

***. Subdiviziuni administrativ-teritoriale româneşti**. Populaţia românească şi-a păstrat formele vechi de organizare. Districtele româneşti [12)] erau conduse de o adunare a nobililor şi cnezilor iar autoritatea jurisdicţională se exercita de un complet compus din 12 juraţi, conform vechilor cutume din jus valahicum.

O organizare quasi-identică era întâlnită în **Ţara Făgăraşului** şi în **Ţara Chioarului**.

În **voievodatul Maramureşului** exista o autonomie mai accentuată până la momentul constituirii comitatului în locul voievodatului (1349). Satele maramureşene, în mod tradiţional, erau conduse de cnezi români.

Banatul – administrat de un *ban* poseda opt districte româneşti în care atât procedura de judecată cât şi dreptul substanţial aplicabil era **jus valahicum**.

[12)] Hunedoara, Deva, Haţeg, Strei, etc.

***.** *Zone administrative cu populaţie maghiară.*

În aceste regiuni forma de organizare teritorial-administrativă era aceea a **comitatelor**, conduse de un **comite** şi de o adunare a comitatului, denumită oficial în documente **congregaţie**, alcătuită din nobilimea locală.

***. Scaunele secuieşti** – aveau centrul la Odorhei şi beneficiau de o organizare proprie. Constituirea acestora a avut în vedere asigurarea graniţei provinciei.

Scaunele secuieşti erau conduse de *comiţi*, în calitate de reprezentanţi ai regelui ungar. Atribuţiile judecătoreşti erau încredinţate unor *căpitani*. În secolul al XV-lea a fost numit şi un **judecător regal**, acesta constituind un organ de control al funcţionarilor şi fiind declarat **vicecomite.**

***. Scaunele săseşti** – erau organizate sub autoritatea unui comite, beneficiind de autonomie teritorială recunoscută de autoritatea centrală.

În fiecare scaun era numit administrator un **judecător regal**.

§.3. Organizarea oraşelor şi satelor transilvănene.

Aşa cum am avut ocazia să menţionăm anterior **oraşele transilvănene**, în raport cu cele din Ţara Moldovei şi Ţara Românească, s-au bucurat de o mai largă autonomie şi de o dezvoltare economică mai accentuată.

Conducătorii oraşelor erau denumiţi judex, bürgermeister şi administrau interesele comunităţii împreună cu un consiliu orăşenesc alcătuit din 12 juraţi.

Autorităţile centrale erau reprezentate la nivelul oraşelor, de judecătorii regali.

Satele româneşti de pe teritoriul voievodatului Transilvaniei erau conduse de cnezi, cu atribuţii jurisdicţionale, având în competenţă soluţionarea unor litigii de importanţă relativ redusă.

§.4. Organizarea militară în Voievodatul transilvănean.

Armata din Transilvania a constituit practic un corp distinct, autonom în cadrul armatei regale, aflându-se sub comanda exclusivă a voievodului.

Armata era compusă din dregători, nobili subordonaţi marilor dregători feudali, corpuri de militari (ostaşi) organizaţi de oraşele voievodatului sau de clasa feudalilor.

Începând cu anul **1435** armata se organizează sub forma **banderiilor** care nu erau altceva decât cete alcătuite din oşteni, având semne militare distincte. Acestea erau organizate de voievodat sau de marii dregători feudali care le subvenţionau.

Tot în această perioadă în alcătuirea suscitatelor cete au intrat şi **mercenarii**.

Oraşele precum şi scaunele secuieşti şi săseşti au organizat şi subvenţionat corpuri de armată proprii.

În temeiul raporturilor de suzeranitate – vasalitate nobilii şi clerul erau datori să contribuie la oastea regală maghiară cu un număr de militari, în mod direct proporţional cu întinderea feudelor (a moşiilor) deţinute în proprietate privată.

Secţiunea V: Dreptul pozitiv (obiectiv) în perioada evului mediu dezvoltat (sec. al XIV-lea până în sec. al XVII-lea).

Cunoaştem de la disciplina „Teoria generală a dreptului" că **norma juridică** reprezintă o regulă de conduită generală şi impersonală, creată ori sancţionată de către organele competente ale statului, care poate fi aplicată, la nevoie, prin intermediul coerciţiei statale, cu ajutorul organelor etatice.

Fiind o regulă de *conduită generală şi impersonală* rezultă că norma juridică, se adresează tuturor subiectelor de drept sau unei categorii din cadrul acestor subiecte. Chiar şi atunci când norma juridică se adresează unui organ unipersonal, ea nu se referă la persoana fizică ce exercită, la un moment dat, acea demnitate sau funcţie publică, ci are în vedere toate persoanele fizice care au aptitudinea de a ocupa respectiva demnitate sau funcţie publică.

N.J. [13)] poate fi **creată ori sancţionată** de organele competente ale statului.

De principiu, organul competent să elaboreze legile este Parlamentul, ca titular al funcţiei (puterii) legislative.

Norma de drept poate fi **creată** adică elaborată efectiv de autoritatea publică sau poate fi doar **sancţionată**, adică recunoscută cu valoarea de act normativ juridic de autoritatea publică competentă (ex.: norme moral – etice prin sancţionare dobândesc caracterul obligatoriu devenind norme juridice).

Norma juridică poate fi aplicată de bună voie (cum se întâmplă în marea majoritate a situaţiilor) sau se poate aplica, în caz de nerespectare, prin intermediul **forţei coercitive a statului**.

Forţa coercitivă etatică, ca forţă materială, este superioară oricăror altor forţe manifestate ca acte de voinţă, deoarece ea

---

[13)] Prin „N.J." se înţelege în expunerea noastră noţiunea de „normă juridică"

derivă din **latura interioră a suveranităţii statului,** din **supremaţie**.

În caz de nevoie coerciţia statală se realizează cu ajutorul organelor etatice (statale). Aceste autorităţi sunt **special delegate (competente)** să intervină pentru realizarea echilibrului social în sensul restabilirii raporturilor juridice de conformare [14]; a restabilirii drepturilor subiective încălcate sau nerecunoscute [15] şi a reeducării persoanelor fizice care au încălcat prescripţiile legale [16].

Această analiză a n.j. se realizează în condiţiile dezvoltării *Dreptului contemporan*, reflectând sinteza tuturor concepţiilor, ideilor şi teoriilor elaborate de valoroşii doctrinari din epoca modernă şi cea contemporană.

Revenind la tema pe care o analizăm apar ca fireşti următoarele interogaţii: Exista un drept pozitiv (obiectiv) în perioada medievală în Ţările Române? Era dreptul pozitiv sancţionat în vreun fel de autorităţile statelor româneşti? Existau instituţii juridice cristalizate la acea epocă? Au existat codificări (sau încercări de codificare) a dreptului scris?

Pentru început, trebuie precizat că, în conştiinţa populaţiei, **legea ţării** reprezenta **un drept vechi**, **o cutumă**, existentă fie dinainte, fie din momentul întemeierii Ţărilor Române.

După întemeierea Ţărilor cutumele juridice (sau mai corect moral-juridice) **au fost sancţionate** de autoritatea de stat. Astfel, **legea ţării** a devenit un „instrument" de

---

[14] În Dreptul Penal Român contemporan
[15] În Dreptul Civil Român contemporan
[16] În Dreptul Execuţional Penal actualmente aplicabil.

Notă: scurta analiză a n.j. îmi aminteşte de anii studenţiei petrecuţi în capitala Moldovei, la Iaşi. Mulţumiri şi respect etern d-nei prof. univ. dr. Genoveva Vrabie care, alături de ceilalţi mari profesori, mi-au destăinuit, în toată splendoarea sa, *„Ştiinţa Dreptului"*.

consolidare a statelor întemeiate dar, totodată a servit – în mod indubitabil – şi la apărarea, prezervarea poziţiilor social - politice şi a celor economice a clasei feudalilor (boieri, cler respectiv nobili – pentru Transilvania).

O îndelungată perioadă după fondarea statelor medievale, cutumele juridice nu au fost codificate şi nici nu s-a manifestat vreo intenţie în acest sens, aşa cum s-a întâmplat în alte state medievale europene.

Lipsa codificării cutumelor (izvoare de drept originare) s-a datorat, probabil, marii varietăţi a acestora şi faptului că în fiecare zonă geografică, componentă a Ţărilor Române, existau cutume diferite.

A existat, în Transilvania, o codificare a cutumelor prin decretarea aşa-numitului „TRIPARTITUM" elaborat de juristul maghiar Verböczy (1517) care a servit exclusiv la întărirea influenţei Regatului Ungar asupra ţării şi la consolidarea privilegiilor sociale ale nobilimii.

În Ţările Române extracarpatice au apărut norme juridice scrise la mijlocul sec. al XVII-lea, după consolidarea instituţiei domniei şi după centralizarea autorităţii de stat.

Aceste legiuiri scrise nu erau inspirate de cutumele juridice locale şi, de aceea, ele nu pot fi considerate ca o tentativă de codificare cutumiară. Dreptul pozitiv scris a reprezentat o compilaţie a dreptului aplicabil pe teritoriul unor state mai avansate. Practic, modelul „legislaţiei" româneşti l-a constituit legislaţia romană din partea răsăriteană a Imperiului (convenţional denumită Imperiul Bizantin).

Obiceiurile sau cutumele juridice s-au aplicat în continuare în pofida adoptării dreptului obiectiv scris.

Apreciem că, în epoca analizată, cutumele au reprezentat un produs moral, spiritual şi, nu în ultimă instanţă, juridic efectiv (eminamente) românesc, în timp ce normele juridice scrise şi edictate de puterea de stat au constituit o „adaptare" a unui drept

oarecum străin, în raport cu spiritualitatea românească a acelor timpuri. Aşa se explică, probabil, de ce după intrarea în vigoarea a dreptului obiectiv scris şi sancţionat de stat, obiceiurile cu caracter moral-juridic (cutumele) s-au aplicat nestingherite, conducând practic la realizarea **unei diversităţi de soluţii în aplicarea Dreptului**.

Cu privire la **fundamentul cutumelor (a legilor ţării)** s-au formulat de către jurişti şi de către istoricii români multiple puncte de vedere. Merită, credem, să le nominalizăm pe fiecare dintre aceste teorii.

*. O primă teorie, susţinută de istorici precum **B.P. Haşdeu, Pârvan, Tocilescu şi alţii**, susţinea că dreptul nescris aplicabil în Ţările Române (cutumele) sunt de origine romană. Această teorie a fost combătută energic susţinându-se că dreptul roman şi-a încetat aplicabilitatea din momentul abandonării Daciei de către Imperiul Roman.

*. O altă teorie, având ca adepţi pe **D. Onciu, A.D. Xenopol şi alţii**, susţinea originea slavă !!! a dreptului nescris românesc. Se pornea de la ideea unei – deosebit de intense – influenţe din partea slavilor în ceea ce priveşte atât formarea limbii române cât şi a obiceiurilor poporului nostru (inclusiv influenţa asupra obiceiurilor juridice).

Adevărată într-o anumită măsură această teorie nu poate explica, nici măcar satisfăcător, izvorul cutumelor româneşti întrucât acordă un rol hotărâtor influenţelor străine (în speţă – celor slave).

*. **Teoria originii trace** acordă un rol important influenţelor exercitate de albanezi. Istorici precum **N. Iorga, I. Nădejde şi alţii**, care au susţinut această teză, au precizat că teoria s-ar explica prin faptul că atât la formarea poporului român cât şi la formarea poporului albanez au avut un rol hotărâtor elementele populaţionale trace.

Este o teorie cel puţin forţată dar interesantă. Este forţată deoarece în momentul de faţă – şi cu atât mai mult în epoca elaborării teoriei – nu ne sunt cunoscute instituţiile şi obiceiurile juridice trace. O eventuală descoperire a acestor instituţii şi obiceiuri juridice la traci urmată de o comparare cu legea ţării existentă la români ar demonstra „interesul" acestei teorii.

Cu modestie, precizăm că nu ne raliem nici uneia dintre aceste teorii, succint enumerate mai înainte.

În opinia noastră, izvorul sau fundamentul cutumelor juridice româneşti este reprezentat de dreptul roman aflat în continuă evoluţie în partea răsăriteană a Imperiului (convenţional denumită Imperiul Bizantin). Nu este vorba, nici pe departe, de dreptul roman clasic (jus civile / jus gentium) ci de **un drept roman sui generis**, transformat potrivit necesităţilor societăţii feudale, concretizat, în sec. al IX-lea – al XIII-lea, la Constantinopol şi în provinciile răsăritene ale Imperiului. Este un drept în mare parte **canonic** datorită influenţei Bisericii Răsăritene şi **nu este sclavagist ci esenţialmente feudal**, fiind adaptat într-o oarecare măsură la viaţa cotidiană.

Tocmai acest *Drept* a inspirat cutumele juridice româneşti, datorită **prestigiului său**: era un **drept roman,** era **un drept conform prescripţiilor ortodoxiei**, îmbrăţişată şi de români şi, totodată, **era adaptat la viaţa economică şi socială din Evul Mediu european**. Pe scurt, sursa cutumelor juridice româneşti a constituit-o, în opinia noastră, acel Drept - denumit de romaniştii şi latiniştii noştri – **„Dreptul romano – bizantin"**

* *
*

Secţiunea VI: Instituţii juridice prevăzute în obiceiurile juridice (în cutume).

Cu adevărat, prima instituţie reglementată de cutume – şi îi dăm întâietate deoarece prezintă un loc central, vital chiar în cadrul raporturilor juridice, stabilite atât pe planul Dreptului public cât şi pe planul Dreptului privat – o reprezintă o specie de raporturi juridice, respectiv **raporturile de suzeranitate – vasalitate**.

Aceste raporturi, tipice pentru întreaga perioadă medievală, proprii structurii social-politice din feudalism (în orice stat european) erau reglementate cutumiar în Ţările Române.

În relaţiile internaţionale unii domnitori români, cu ocazia încheierii unui contract de vasalitate, au invocat obiceiurile statornicite de domnitorii anteriori.

La fel, boierii – vasali ai domnitorilor români – se angajau prin prestarea unui jurământ să sfătuiască pe suzeran pentru a ţine „**aceleaşi obiceiuri** ca bătrânii voievozi … dinaintea lui, din **acele obiceiuri** să nu iasă niciodată, până la moarte” [17)].

Drepturile şi obligaţiile care alcătuiau conţinutul raportului juridic de vasalitate [18)] **erau consacrate de obiceiul ţării, adică de cutume.**

În lucrare noi am preferat denumirea de **raporturi de vasalitate** în locul celorlalte titulaturi: **raporturi de suzeranitate** sau **raporturi de suzeranitate – vasalitate** (Cap. IV; Secţ. III; § 3).

Este drept că ambele părţi ale raportului aveau, cum este firesc, drepturi şi obligaţii corelative. În consecinţă, s-ar părea că cea mai corectă denumire ar fi - **raporturi de suzeranitate – vasalitate**.

Reţinem că ambele părţi prestează obligaţii specifice, caracteristice, dar **vasalul** efectuează acea **prestaţie caracteristică**

[17)] Citat menţionat de **I. Bogdan, „Documentele lui Ştefan cel Mare” vol. II**, pagina **289**.

[18)] Văzut din perspectiva vasalului; poate fi considerat şi un raport juridic de suzeranitate, privit din unghiul suzeranului feudal.

care evidenţiază chintesenţa întregii structuri sociale medieval-feudale, **care constă în executarea întocmai a poruncilor suzeranului**. Această poziţie de ierarhizare – subordonare a vasalului, ne-a determinat să optăm pentru utilizarea noţiunii de **„raport juridic de vasalitate"**. Dar asupra acestei chestiuni, desigur, se mai poate discuta.

O altă instituţie juridică, fundamentală în orice societate, deci şi în societatea medievală românească **era instituţia juridică a proprietăţii**.

Cutumele – obiceiurile juridice – au *„consfinţit"* importanţa proprietăţii cu precădere a proprietăţii feudalilor (boieri; cler).

Dreptul de proprietate deplin aparţine domnitorului ţării. Se recunoştea existenţa proprietăţii având ca titular pe feudalii vasali ai domnitorului (boierii).

Ţăranii dependenţi beneficiau de un drept de folosinţă asupra pământului (a lotului) pe care îl lucrau.

Dreptul de proprietate având ca titulari pe boieri (feudali) era însoţit, în mod accesoriu, de **imunităţi**.

Spunem că *imunităţile* constituiau **accesorii ale proprietăţii** întrucât erau conferite marilor proprietari de pământ. Totodată imunităţile se aflau într-o strânsă corelaţie cu proprietatea imobiliară funciară. Astfel, un boier moldovean sau muntean obţinea de la domnitor **un drept de administrare politică şi un drept de judecată asupra pământurilor pe care le avea în proprietate.** Sau, acelaşi boier român dobândea de la domnitor **dreptul de a se bucura de o quasi independenţă politică, asupra pământurilor proprietatea sa privată**. În temeiul acestei *imunităţi (sau privilegiu)* acordate de autoritatea centrală supremă respectivul feudal (boierul) se putea opune la desfăşurarea anumitor activităţi, pe domeniile sale imobiliare, de către dregătorii domneşti.

Exista în cursul Evului Mediu în Ţările Române şi o formă (modalitate) de **proprietate comună asupra pământului** exercitată de *obştile săteşti*.

Se putea efectua un partaj al terenului aflat în proprietatea comună dar cu respectarea, în toate situaţiile, a **dreptului de protimisis (de preemţiune**). Acest drept de preemţiune, potrivit cutumelor, era recunoscut în favoarea rudelor şi vecinilor proprietarului în ipoteza în care acesta dorea să înstrăineze, cu titlu oneros, dreptul său de proprietate.

Cu privire la **starea şi capacitatea persoanelor fizice** – instituţie importantă reglementată tot de cutume – ne rezervăm dreptul intangibil de a reveni cu o cercetare completă. Totuşi vom remarca următoarele aspecte:

Cu privire la **statutul boierilor** şi **a ţăranilor dependenţi, a ţăranilor liberi, a târgoveţilor** şi **a robilor** am făcut – din punct de vedere al *Dreptului public* în special – referiri în cadrul Cap. IV; Secţ. III; § 2.

Din punct de vedere a *Dreptului privat* vom puncta în această secţiune doar situaţiile în care prin intermediul unui **titlu juridic** o persoană fizică **intra** sau **ieşea** dintr-o stare de dependenţă în raport cu un feudal (boier).

*. **Intrarea în starea de ţăran aservit (vecin sau rumân**).

Se realiza prin încheierea unor contracte de drept privat sau în temeiul unei hotărâri judecătoreşti. **Hotărârea judecătorească** – putea obliga o persoană sau un grup de persoane la plata unor amenzi. Dacă sumele datorate cu titlu de amenzi nu erau achitate persoana sau grupul de persoane fizice pierdeau statutul de om liber şi proprietatea privată asupra pământului.

Cu privire la **contracte** precizăm următoarele: prin **contractele de donaţie** sau **de vânzare – cumpărare** – un ţăran liber se închina (se dăruia) sau se vindea pe sine împreună cu pământul aflat în proprietatea sa.

Prin intermediul încheierii unui **contract de împrumut** se putea pierde starea de libertate dacă ţăranul liber nu putea achita datoria la scadenţă şi dacă în contract se specifica că în caz de neplată ţăranul va deveni dependent de feudalul creditor.

*. **Modalităţi de ieşire din starea de dependenţă personală**

Ţăranul dependent putea fi **„iertat”** de vecinie sau rumânie adică i se ridica, **gratuit**, starea de dependenţă prin voinţa boierului feudal. Actul juridic îmbrăca fie **o formă testamentară** fie **forma unui act de donaţie**.

O altă modalitate de ieşire din starea de dependenţă a ţăranilor aserviţi o reprezenta **răscumpărarea din vecinie sau din rumânie**. Se realiza practic prin plata unor importante sume de bani efectuată de aservit în favoarea feudalului. Această modalitate de ieşire din starea de dependenţă se realiza numai dacă boierul era de acord cu plata sumei avansată pentru răscumpărare.

Hotărârile judecătoreşti – care stabileau, pe bază de probe, că ţăranul a fost aservit prin constrângere. Principalul efect al stabilirii acestei situaţii de fapt era redobândirea libertăţii de către persoana fizică aservită.

Fuga de pe pământul boierului – deoarece prin fugă se urmărea pierderea statutului de ţăran aservit (statut legal şi adevărat) şi dobândirea unui statut de ţăran liber. Dacă erau recunoscute aceste persoane erau readuse forţat pe pământul feudalului, pierzând libertatea aparentă, în mod retroactiv.

Distrugerea titlurilor – se producea fie datorită calamităţilor (incendii, inundaţii), fie datorită răscoalelor ţăranilor aserviţi. De regulă, boierii dobândeau de la domnitorii ţării noi titluri care le reconstituiau pe cele distruse sau pierdute.

* *
*

În această primă parte a lucrării am analizat unele momente considerate importante în dezvoltarea politică şi juridică a ţării noastre.

Ne-am aplecat asupra următoarelor chestiuni: **Cap. I:** Organizarea politică, socială şi juridică a Daciei în perioada înglobării în Imperiul Roman; **Cap. II:** Continuitatea daco-romană; **Cap. III:** Câteva aspecte – considerate esenţiale – referitoare la formarea poporului român şi a limbii române (etnogeneza românească); **Cap. IV:** Organizarea social – politică şi juridică în perioada medievală.

PARTEA A II-A

SISTEMUL CONSTITUŢIONAL AL ROMÂNIEI ÎN PERIOADA ANILOR 1831 – 1989 VIAŢA POLITICĂ ŞI JURIDICĂ REGLEMENTATĂ DE ACTELE FUNDAMENTALE ÎN PERIOADA MENŢIONATĂ

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA POLITICO-JURIDICĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE – MOLDOVA ŞI VALAHIA – ÎN TIMPUL PROTECTORATULUI ŢARIST (1828-1834). REGULAMENTELE ORGANICE – PRIMELE CONSTITUŢII MODERNE ALE PRINCIPATELOR. DOMNIILE REGULAMENTARE (1834 – 1848)

După revoltele popoarelor din Peninsula Balcanică îndreptate împotriva stăpânirii otomane, Imperiul Ţarist a intervenit militar, armata rusă ajungând în apropierea Constantinopolului.

În Ţările Române – Moldova şi Valahia – armata ţaristă a staţionat din mai 1828. Principatele au fost conduse de guvernatori investiţi de împăratul tuturor Rusiilor.

Astfel, la **22 februarie 1828, Pahlen** a fost numit guvernator al Principatelor de către ţar fiind înlocuit de **generalul Jeltuhin** care a guvernat până în **noiembrie 1829**. În perioada **noiembrie 1829-1834** a fost numit guvernator al Principatelor **generalul rus Pavel Kiselev.**

Pentru ambele Principate a existat un singur guvernator având reşedinţa la Bucureşti, în capitala Valahiei, purtând titulatură de „**preşedinte plenipotenţiar al divanurilor Valahiei şi Moldovei**".

În **anul 1828** în fiecare principat s-a instituit o comisie de redactare a unui regulament general, document prevăzut în **Convenţia de la Akerman**.

Cele două comisii s-au întrunit la Bucureşti fiind prezidate de **Minciaki, vicepreşedinte pentru Principatul Moldovei**. Aceste comisii erau alcătuite astfel: **pentru Moldova**: Mihai Sturdza – vornic; C. Paşcanu – vistiernic; desemnaţi de imperialii ruşi; Costache Conache – vornic şi Iordache Cantacuzino – vistiernic, aleşi de Adunarea Obştească a Moldovei. Secretar al comisiei era Gheorghe Asachi.

Pentru Valahia comisia era compusă din: Grigore Băleanu – ban; Gh. Filipescu – vornic; numiţi de imperialii ruşi; Ştefan Bălăcean – logofăt şi Alexandru Vilara – hatman, aleşi de Adunarea Obştească a Valahiei.

În contextul internaţional dominat în această parte a Europei de rivalităţile ţaristo-otomane, în **anul 1829**, Turcia a încheiat cu Rusia ţaristă **Tratatul de la Adrianopol.**

Acest tratat încheiat de cele două puteri a cuprins dispoziţii importante relative la Principate. Astfel se garanta autonomia administrativă a acestora; frontiera dintre Principate şi Imperiul Otoman era stabilită pe talvegul fluviului Dunărea ceea ce a implicat restituirea raialelor din stânga Dunării (Turnu, Giurgiu şi Brăila) către Valahia. S-au înfiinţat unităţi militare având ca atribuţii menţinerea ordinii interne şi apărarea graniţelor; s-a desfiinţat monopolul otoman instituit asupra produselor agricole.

Principatele au fost reorganizate în temeiul regulamentelor intrate în vigoare în timpul administraţiei ţariste, Turcia obligându-se să le recunoască valabilitatea. Imperiul ţarist a dobândit „calitatea" de putere protectoare a Principatelor.

Ca urmare a desfiinţării monopolului otoman asupra materiilor prime ale Principatelor, economia şi în special comerţul se revigorează. Câteva date statistice sunt elocvente în acest sens. Astfel, în **1831** ambele ţări au exportat bunuri în valoare de **32.955.671 de lei**, în **1832** s-a exportat până la valoarea de **60.813.585 lei**. În anul **1833** mărfurile exportate se ridicau la valoarea de **70.987.944 lei** pentru ca în **anul 1840** nivelul exporturilor româneşti să atingă cifra record de **aproximativ 100.000.000 de lei**.

Această explozie economico-comercială a generat, în mod firesc, o reaşezare a structurii sociale din ţările noastre. **Clasa capitaliştilor** se întăreşte continuu, acumulându-se capital din negustorie şi din arendarea pământurilor. Un efect direct l-a reprezentat şi creşterea numărului **meseriaşilor şi a muncitorilor** din centrele urbane.

În **anul 1844** sunt eliberaţi robii proprietate publică a instituţiilor sau a statului.

§. 1. Organele centrale ale puterii de stat în Principatele Române

Au beneficiat de o reglementare nouă:

*. **Domnia** – ca instituţie – devine electivă şi cu caracter viager.

Totuşi primii domni sunt numiţi de Turcia şi de Rusia – **Mihail Sturdza în Moldova (1834-1849)** şi **Alexandru Ghica în Valahia (1834-1842)**

Domnitorul **era ales** dintre marii boieri, investit de Imperiul Otoman şi comunicată această investire Imperiului Ţarist.

Art. 27 din Regulamentul Organic al Moldovei prevedea: „Domnul se alege pe viiaţă. El trebuie să aibă 40 de ani deplin şi să fie din familie moldovană, a căruia evghenie să fie suitoare cel puţin până la bun, iar împământenirea sa până la tată. El să va alege numai între boierii cei mai vrednici, având ranguri de mare logofăt, de mare vornic al Ţării de gios şi al Ţării de sus, de hatman sau de vistiernic sau cari, după punerea în lucrare a acestui regulament, ar avea ranguri potrivite cu cele sus însămnate, adică prezident al Înnaltului Divan şi miniştri, deşi aceştia nu s-ar afla în slujbă lucrătoare. Pe lângă acestea, cel mai mare fiu al Domnului carile la răposarea, abdicţia paretisis sau discăunarea părintelui său ar fi agiuns la legiuita vârstă, după pravilile ţărei, se va priimi în numărul candidaţilor la Domnie; să înţălege însă că şi celelante formalitate cerşute spre adiverirea mulţimei glasurilor şi spre a face alegirea sa legiuită, vor fi deopotrivă şi cătră dânsul păzite”.

Art. 44 din acelaşi regulament prevedea: „După alegire Domnului, mădulările Obştestii Ecstraordinare Adunări, în aceia sesie, vor iscăli după întâime rangurilor arzmagzariu cătră Poartă, spre a se cere învestitura (întărirea Domnului), precum şi o notă ofiţială spre a înştiinţa pe Curtea proteguitoare despre alegirea Domnului. Însă, spre a se putea închiia toate aceste

operaţii în aceiaşi sesie, caimacamii să vor îngriji de a alcătui amândoă arătătile acturi, lăsând loc spre a înscrie numile Domnului ales". [1)]

Dacă Tronul era declarat vacant se instituia o căimăcămie din care, de drept, făceau parte: marele logofăt, marele vornic al „trebilor dinăuntru" şi preşedintele Divanului domnesc. La fel în situaţia decesului sau destituirii domnitorului (art. 18 din Regulamentul Moldovei; idem Regulamentul Valahiei).

*. **Adunarea obştească extraordinară** era competentă să aleagă domnitorul. În Moldova era alcătuită din **132 de membri** iar în Muntenia cuprindea **190 de reprezentanţi**.

*. **Adunarea obştească ordinară** era compusă din **35 de membri în Moldova** (erau membri de drept: **mitropolitul şi doi episcopi** şi aleşi **32 de boieri**), respectiv 42 de membri în Valahia (erau membri de drept – 3; 20 boieri de rangul I, 18 boieri aleşi dintre boierii fiecărui judeţ, un reprezentant al Craiovei). **Membrii aleşi aveau un mandat de 5 ani** (art. 48 şi următorul din Regulamentul Moldovei; art. 45 şi următorul din Regulamentul Valahiei).

Competenţa Adunării obşteşti ordinare respectă **principiul separaţiei puterilor în stat**. Spre edificare citäm:

Art. 61: „Însuşirile Obşteştii Obicinuite Adunări, însămnate la articurile de mai sus, în nici o întâmplare nu vor putea împiedica lucrarea puterii suverane de administraţie şi de pază bunei orânduieli şi a liniştei publice, ce este dată Domnului, pe temeiul aşezământurilor şi a vechilor obiceiuri a ţării".

Art. 62: „Obştească Obicinuită Adunare nu va putea de acum înainte a avea nici o putere giudecătorească, fiindcă aceasta este dată de acun înnainte unui osebit Divan sau unui

[1)] Paul Negulescu, George Alexianu, Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldovei, vol. I, Bucureşti, 1944, pag. 173-184.

Înnalt Tribunal giudecătorescu, de cările să va vorovi la al XIII cap al acestui reglement". [2)]

Deci, rezultă fără putinţă de tăgadă, că se interzicea Obişnuitei Obşteştii Adunări să se amestece în exercitarea atribuţiilor executive sau judecătoreşti, atribuţii date în competenţa unor alte organe nominalizate efectiv !!!

Legea devine un rezultat al **acordului de voinţă** între Adunare şi domnitor, încetând astfel competenţa domnului de a legifera, în mod exclusiv.

Iată deci că Regulamentele Organice nu impun doar separaţia puterilor constituite în stat dar **obligă** organele centrale ale statului (puterile) **să colaboreze, în vederea înfăptuii unei bune guvernări !!!**

*. **Administraţia centrală**.

Domnitorul reprezenta, conform dispoziţiilor regulamentare, **întruchiparea puterii executive** fiind şeful suprem al acestei puteri.

El avea în atribuţii numirea / învestirea şi respectiv revocarea dregătorilor (adică, a demnitarilor), recrutaţi dintre boierii ţării.

Dregătorii erau în număr de **şase** şi aveau atribuţii corespunzătoare miniştrilor, instituiţi mai târziu [3)]. Aceste dregătorii, menţionate de Regulamentele Organice, erau conduse de: **vornicul dinăuntru** (ministrul al administraţiei şi internelor), **vistierul** (ministrul de finanţe); **logofătul** dreptăţii (ministrul justiţiei) logofătul **pricinilor bisericeşti** (ministrul instrucţiunii şi al cultelor); **spătarul** (ministrul apărării naţionale) şi **postelnicul** (ministrul afacerilor externe).

[2)] Articole din Regulamentul Organic al Moldovei, conform Paul Negulescu, George Alexianu, Opere citate pag. 184 şi următoarele.

[3)] După **1848** dregătoriile s-au numit „**departamente**" iar după **unirea Principatelor Române** s-au numit „**ministere**".

Aceşti dregători, adevăraţi demnitari ai statului, se întruneau, în caz de nevoie, sub preşedinţia domnitorului Ţării şi coordonau întreaga putere executivă precum şi administraţia publică.

*. **Sfatul administrativ** – se întrunea de două ori pe săptămână şi era compus din: **vornic** – în calitate de preşedinte, **vistier** şi **postelnic -** ca secretar. Acest sfat soluţiona treburile administrative curente.

Comparând cu instituţiile existente în contemporaneitate Sfatul administrativ ne apare ca un cabinet restrâns, abilitat cu rezolvarea chestiunilor urgente. Dregătorii întruniţi sub preşedinţia domnitorului prefigurează organizarea de mai târziu a Consiliului de Miniştri (actualmente Guvern).

§. 2. Administraţia locală potrivit dispoziţiilor regulamentare.

Ţinuturile şi judeţele, moldovene respectiv valahe, sunt menţinute. La data de **13 – August – 1831** a fost desfiinţată **căimăcămia Craiovei**. Unele unităţi teritorial – administrative sunt desfiinţate [4)] şi s-au realizat modificări de delimitare a ţinuturilor şi a judeţelor.

Oraşele Principatelor sunt conduse de **sfaturi** alese dintre boieri. **Sfaturile** aveau în atribuţii administrarea veniturilor, protecţia comerţului, amenajarea urbană. În aşezările urbane se înfiinţează **comisariate de poliţie**.

Satele româneşti nu cunosc mutaţii spectaculoase păstrându-se vechea organizare medievală.

[4)] În anii 1831-1832 s-au desfiinţat **ţinuturile: Hârlău, Herţa** şi **Cârligătura** şi respectiv **judeţul Săcuieni** (absorbit de judeţele Buzău şi Prahova).

§. 3. Armata Principatelor Române.

După intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice se formează corpurile de armată ale Principatelor. Satele sunt datoare să predea un număr de tineri care sunt încorporaţi timp de **6 ani**.

Dintre negustorii şi meseriaşii primiţi în rândurile armatei se aleg s**ubofiţerii**, în timp ce dintre boieri sunt aleşi **ofiţerii**.

Armele care compuneau forţa armată erau: artileria, cavaleria şi infanteria.

Efectivul militar era de **4700** de soldaţi în Valahia şi **1554** de soldaţi în Moldova.

§. 4. Sistemul de învăţământ

Aşezămintele educaţionale oficiale cuprindeau patru grade: **şcoli începătoare** (3 – 4 clase); **umanitoare**; **complementare** (de grad mediu); şi **cursuri cu caracter şi nivel academic** (durata de doi ani).

Deşi pentru epoca modernă şi contemporană va exista – **la finalul lucrării** – un capitol dedicat organizării judecătoreşti în România, trebuie să analizăm incidenţa Regulamentelor Organice asupra puterii judecătoreşti şi asupra organizării judiciare.

§. 5. Organizarea judecătorească instituită de Regulamentele Organice

Regulamentele Organice prevedeau că puterea judecătorească era separată de puterea „ocârmuitoare" cu scopul de a se asigura o „bună rânduială în pricini de judecată şi pentru paza dreptăţilor particularilor".

Inamovibilitatea judecătorilor a fost consacrată dar nu a fost introdusă decât parţial şi cu caracter temporar.

Cu privire la organizarea ierarhică a instanţelor şi la specializarea acestora, remarcăm succint următoarele:

*. **Tribunalele săteşti de împăciuire** erau alcătuite din preot şi trei juraţi, câte unul pentru fiecare categorie ţărănească (fruntaş, mijlocaş şi codaş). Soluţionau litigiile între săteni. Părţile puteau să se adreseze tribunalelor judeţene în caz că nu se împăcau. Precizăm totodată că litigiile dintre ţărani şi boieri erau în competenţa unor alte instanţe.

*. **Ispravnicii ţinuturilor (judeţelor) şi zapciii ocoalelor (plăşilor)** erau funcţionari administrativi care păstrau în competenţă atribuţii specifice puterii judecătoreşti în litigii de poliţie (adică privind ordinea publică) care erau sancţionate cu pedepse până la 3 zile de închisoare şi până la 50 de lovituri. Judecau litigiile fiscale şi abaterile de serviciu săvârşite de slujbaşii de rang inferior precum şi plângerile boierilor în care pârâţi figurau ţăranii clăcaşi.

*. **Tribunalele poliţiei îndreptătoare** – funcţionau în capitalele Principatelor, la Iaşi şi la Bucureşti; erau tribunale administrative care au preluat atribuţiile şi competenţele instituţiilor desfiinţate – agia şi spătăria.

*. **Tribunalele ţinutale (Moldova) şi judeţene (Valahia)** erau instanţe speciale constituite în locul vechilor ispravnici judecători. Aceste tribunale judecau în complete formate din: un preşedinte, doi membri şi un procuror. Competenţa acestor instanţe era generală, având plenitudine de jurisdicţie în cauze civile, comerciale şi corecţionale.

Dacă tribunalul judeca cauze comerciale, în compunerea completului intrau doi negustori. Judecau, de asemenea, plângerile ţăranilor clăcaşi formulate împotriva boierilor.

Tribunalele ţinutale (judeţene) aveau competenţa de a soluţiona litigii patrimoniale, cu petitul până la 1500 lei, cu drept de apel la divanurile judecătoreşti.

*. **Divanurile judecătoreşti** îşi desfăşurau activitatea la Iaşi, la Bucureşti şi la Craiova; aveau **o secţie civilă** şi **o secţie**

criminală. La Iaşi nu exista secţia criminală dar funcţiona un **Tribunal al pricinilor criminaliceşti**.

Divanurile judecătoreşti judecau în **primă şi ultimă instanţă**, în materie civilă, până la valoarea petitului acţiunii de **5000 lei**. Judecau şi peste această valoare litigiile patrimoniale dar cu **drept de apel** în **termen de o lună la Înaltul Divan**. Judecau în calitate de instanţe de apel.

Compunerea divanurilor judecătoreşti era: un preşedinte, patru asesori şi un procuror.

*. **Tribunalele apelative de comerţ** – aveau sediul la **Bucureşti, Craiova** şi **Iaşi**. Cel de la Iaşi a fost mutat la Galaţi în **anul 1833**. Faptele de comerţ care intrau în competenţa acestor instanţe erau: vânzările de mărfuri, întreprinderile de manufacturi, transport şi comision, cambia, vasele de navigaţie, ş.a., fiind prevăzute de **art. 335 din Regulamentul Organic**.

Compunerea completelor era identică cu cea a divanurilor judecătoreşti, cu unica diferenţă că trei dintre asesori erau aleşi din rândul negustorilor.

*. **Înaltul Divan** cu sediul la Iaşi şi la Bucureşti judeca toate pricinile în ultimă instanţă (erau venite în apel de la divanurile judecătoreşti). Era compus astfel: un preşedinte (marele ban în Valahia), patru membri numiţi de domnitor şi trei membri aleşi de Adunarea Obştească Obişnuită a Principatului.

Membrii Înaltului Divan erau aleşi pentru un mandat de **3 ani**, iar pe durata mandatului se bucurau de inamovibilitate (art. 281 din Regulamentul Organic).

*. **Divanul domnesc în Moldova** era prezidat de domnitor. Soluţiona cazurile de greşită aplicare a legii de către celelalte instanţe, dacă decizia Înaltului Divan nu era luată cu unanimitate de voturi sau când această decizie contrazicea jurisprudenţa într-o materie.

*. În anul 1833 Divanul domnesc a fost contopit cu Înaltul Divan sub denumirea de **Divan domnesc**, prezidat de domnitor. Aceasta a reprezentat o sporire a amestecului divanului în atribuţiile puterii judecătoreşti, implicând un regres în aplicarea faptică a principiului separaţiei puterilor în stat.

*. În Ţara Românească (Valahia) o competenţă identică cu a Divanului domnesc iniţial din Moldova o avea **Înalta Curte de Revizie**. Domnitorul trimitea la această instanţă pricinile de judecare fără a avea atribuţii judecătoreşti cum avea domnitorul Moldovei. Instanţa era compusă din nouă membri din Înaltul Divan sau din Divanul Judecătoresc.

Pe lângă domnitorii Ţărilor Române extracarpatice sunt numiţi **legişti ai statului** care aveau ca atribuţii asigurarea corectei interpretări a legilor de către instanţele judecătoreşti.

§. 6. Dreptul şi ştiinţa dreptului în perioada Regulamentelor Organice.

În acest paragraf ne vom mărgini doar asupra evoluţiei Dreptului Public şi în mod deosebit a Dreptului Constituţional şi a Dreptului Administrativ deoarece aceste ramuri – şi ştiinţele corespunzătoare lor – reglementează şi respectiv studiază – cu prioritate - evoluţia politico-juridică a statului.

Cele două regulamente organice au constituit un exemplu clar de identitate legislativă. În consecinţă, cele două ţări au beneficiat de o organizare politică identică.

Aceste **legi fundamentale** au introdus: separaţia puterilor statului, au limitat prerogativele domnitorilor, au înfiinţat un quasi regim parlamentar, au prefigurat constituirea Guvernului, ca organ conducător al administraţiei publice, au desfiinţat în mare măsură dreptul domnitorilor de a judeca pe proprii supuşi etc.

Sub imperiul Regulamentelor Organice **capitalismul** începe să se dezvolte la noi, iar **burghezia** obţine drepturi

politice şi administrative. Este adevărat că aceste legi fundamentale menţin rânduielile feudale împreună cu privilegiile boierilor, fapt care va genera ulterior (momentul 1848 este edificator) o luptă dusă pentru înlocuirea acestora.

* *
*

Regulamentele Organice constituie, în opinia doctrinarilor români, profesori de Drept Constituţional şi Instituţii politice, prima lege fundamentală de organizare a Moldovei şi a Valahiei. Deşi consacră puterea boierimii române asupra domeniilor vieţii social-politice a ţărilor prin intermediul acestor legi fundamentale au pătruns elementele clasei capitaliştilor (aflată în dezvoltare) la conducerea vieţii politice. Regulamentele Organice au introdus marile principii constituţionale, necesare pentru modernizarea societăţii româneşti, principii care erau deja consacrate în majoritatea statelor europene. Ele au schimbat însăşi regimul politic din Principate prin limitarea puterii domneşti şi prin precizarea atribuţiilor şi competenţelor în privinţa tuturor organelor centrale de conducere a Ţărilor Române extracarpatice.

Apreciem că, după intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice regimul politic, la noi, s-a transformat din **monarhie absolută** în **monarhie temperată cu caracter constituţional.**

Deşi au fost elaborate cu încuviinţarea a două mari puteri (Imperiul Ţarist şi Imperiul Otoman), fără consultarea maselor largi, datorită faptului că au „revoluţionat" societatea românească [5)] şi au asigurat autonomia internă a Principatelor, Regulamentele Organice, apreciem, că pot fi considerate primele noastre Constituţii.

[5)] Vezi argumentele expuse mai înainte.

CAPITOLUL II

ASPECTE RELATIVE LA MOMENTUL DE LA CARE SE POATE DISCUTA DESPRE APARIŢIA CONSTITUŢIONALISMULUI ÎN ŢĂRILE ROMÂNE

Acest capitol poate ar fi trebuit să constituie capitolul I al părţii a două a lucrării sau poate chiar să constituie un capitol introductiv al întregii lucrări.

Introducerea capitolului de faţă în acest loc este intim legată de chestiunea tratării **Regulamentelor Organice ca aşezămite fundamentale (legi fundamentale) sau, după caz, ca fiind veritabile Constituţii ale Principatelor**.

Prin aşezarea problematicii regulamentare la începutul părţii a II-a am exteriorizat intenţia noastră de a le considera adevărate Constituţii.

Cum majoritatea celebrilor doctrinari [6)] nu consideră Regulamentele Organice veritabile Constituţii am apreciat că este necesară o tratare, după puterile noastre, a chestiunii momentului iniţial de la care începe dezvoltarea constituţională în România.

Problema este corelată cu **ciclurile sau valurile de constituţionalism**, teză dezvoltată de renumiţi profesori de Drept Constituţional şi Instituţii politice [7)] din România.

Reţinem că în doctrina juridică constituţională, teza ciclurilor constituţionale nu este îmbrăţişată de toţi doctrinarii [8)].

De-a lungul timpului cu referire la ţara noastră, au existat opt mari **valuri sau cicluri constituţionale**. Astfel: **primul** ar fi cuprins între sec. al XIV-lea şi sfârşitul sec. al XVIII-lea; **al doilea** include perioada dintre adoptarea Regulamentelor Organice (1831-1832) şi Convenţia de la Paris (1858); **al**

[6)] Ne referim la teoreticienii Dreptului Constituţional: a se vedea: Prof. dr. Genoveva Vrabie – Drept constituţional şi instituţiile politice, Ed. Chemarea Iaşi, 1992; Prof. dr. Tudor Drăgan, Drept constituţional şi instituţii politice, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998; Prof. dr. Ioan Muraru - Drept constituţional şi instituţii politice, Ed. Actami, Bucureşti, 1995.

[7)] Prof. dr. G. Vrabie, Opere citate, pag. 172-178.

Prof. dr. Cristian Ionescu, Drept constituţional şi instituţii politice, Ed. a II-a, Ed. All Beck, Bucureşti, 2004, pag. 300-304.

[8)] Prof. dr. I. Muraru, Opere citate, pag. 104-130.

treilea val (ciclu) este cuprins în perioada 1858-1866 (de la Convenţia de la Paris până la publicarea Constituţiei); **al patrulea val** include perioada 1866-1938 (datele se referă evident la cele două Constituţii române), **al cincilea** – perioada 1938-1940 (septembrie) – regimul dictaturii regale; **al şaselea** - declinul democraţiei parlamentare (31.08.1944 până la 30.12.1947); **al şaptelea** – priveşte organizarea constituţională în regimul socialist (1948 – 1989) şi în sfârşit, **al optulea ciclu** reprezentat de adoptarea Constituţiei României, prin referendum naţional, la 08.12.1991.

Faptul că primul val de constituţionalitate se referă la perioada Evului Mediu românesc justifică, într-o anumită măsură tratarea realizată în partea I a acestei lucrări.

Totuşi, considerăm că până la adoptarea Regulamentelor Organice nu se poate vorbi de existenţa unui **curent constituţionalist** în Ţările Române.

Se poate însă vorbi despre existenţa unei organizări administrativ – politice şi instituţional – juridice a Ţărilor noastre, **ceea ce determină concluzia existenţei** - în perioada menţionată, respectiv în Evul Mediu – **a unor raporturi de drept constituţional axate, în principal, pe corelarea competenţelor organelor centrale ale statelor.**

Pentru că indiferent dacă era sau nu constituită ramura Dreptului Constituţional sau / şi a ştiinţei juridice corespunzătoare acesteia există o „îndatorire de onoare" de a analiza raporturile care în orice perioadă istorică, fie şi în „**întunecatul**" **Ev Mediu**, au asigurat instituirea şi exercitarea puterii de stat. Pentru acelaşi raţionament, deşi nu putem vorbi de un veritabil **„proces" de dezvoltare constituţională în epoca feudală**, ne revine obligaţia de a încerca să desluşim, cu toate nuanţele necesare, instituţiile politice care au fost configurate, în acea epocă relativ îndepărtată.

Faptul că „începuturile constituţionalismului românesc" sunt legate de diverse acte cu dublu caracter politic şi juridic (Proclamaţia de la Islaz; Convenţia de la Paris din anul 1858; momentul 1864 – legea electorală; poate, înaintea acestora, adoptarea Regulamentelor Organice etc.) nu împietează cu nimic asupra analizării vieţii social-politice şi juridice (chiar şi economice şi culturale) a poporului român în îndelungata, bimilenara sa istorie [9)].

[9)] Evident, această **nobilă îndatorire** revine doctrinarilor consacraţi, profesorilor de Drept Constituţional dar şi profesorilor de Drept Administrativ şi ştiinţa administraţiei şi de Istoria Dreptului Românesc, din cadrul **Facultăţilor de Drept din ţara noastră.**

CAPITOLUL III

CONVENŢIA DE LA PARIS. STATUTUL DEZVOLTĂTOR AL CONVENŢIEI DE LA PARIS.

Valul revoluţionar din anul 1848 a zguduit din temelii întreaga Europă. În anul 1849 Rusia şi Turcia au încheiat Tratatul de la Balta Liman la data de 19 aprilie / 1 mai (1849) care încălca autonomia Moldovei şi a Valahiei. Domnitorii urmau să fie numiţi de cele două puteri – Turcia şi Rusia. Se prevedea desfiinţarea adunărilor obşteşti şi înlocuirea acestora cu divanuri (art. I şi art. II din tratat).

În anul 1853 izbucneşte un nou război ruso-turc finalizat prin Tratatul de pace de la Paris din anul 1856. Acest tratat [10)] conferă un statut nou Principatelor Române.

Tratatul prevedea: „**19**. În schimb de oraşele, porturile şi teritoriile enumărate în art. 4 al acestui tractat, şi spre a asigura mai bine libertatea navigaţiunei Dunărei, Majestatea Sa Împăratul tuturor Ruşilor, consimte a se rectifica fruntaria sa, în Basarabia.

Noua fruntarie va pleca de la Marea Neagră, la un kilometru spre est la lacul Burna – Sola, va întâlni perpendicular calea Akermanului, va urma această cale până la valul lui Traian, va trece spre sud de Bolgrad, se va urca în lungul gârlei Ialpuk, până la culmea de la Saratsika şi va sfârşi la Katamori pe Prut. În sus de acest punct, vechea fruntarie, între cele două imperii, nu va încerca nici o modificare.

Delegaţii puterilor contractante vor fixa în amănuntele sale linia noii fruntarii.

21. Teritoriul, cedat de Rusia, se va anexa la Principatul Moldovei, sub suzeranitatea sublimei Porţi.

Locuitorii după acest teritoriu se vor bucura de drepturile şi privilegiile asigurate principatelor, şi, în timp de trei ani, le va fi permis de a transporta în altă parte domiciliul lor, dispunând liber de proprietăţilor lor.

[10)] Încheiat la 18 / 30 Martie 1856.

22. Principatele Valachiei şi Moldovei vor continua a se bucura, sub suzeranitatea Porţei şi sub garanţia puterilor contractante, de privilegiul şi imunităţile pe cari le posedă. Nici o protecţiune exclusivă nu se va exercita asupra lor de către una din puterile garante. Nu va exista nici un drept particular de ingerinţă în afacerile lor interioare.

23. Sublima Poartă se angajează a conserva ziselor Principate o administraţiune independentă şi naţională, precum şi deplină libertate de cult, de legislaţiune, de comerţ şi de navigaţiune.

Legile şi statutele astăzi în vigoare se vor revizui. Spre a se stabili un complect acord asupra acestei reviziuni, o comisiune specială, asupra compunerei căreia se vor înţelege înaltele puteri contractante, se va aduna, fără întârziere, la Bucureşti, cu un comisar al sublimei Porţi.

Această comisiune va avea de misiune a examina starea actuală a principatelor şi a propune bazele viitoarei lor organizaţiuni.

24. Majestatea Sa Sultanul promite de a convoca imediat, la fiecare din cele două provincii, un Divan ad-hoc, compus aşa cum se constituie reprezentaţiunea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societăţii. Aceste Divanuri vor fi chemate a exprima dorinţele populaţiunilor în ceeace priveşte organizaţiunea definitivă a principatelor.

O instrucţiune a congresului va regula raporturile comisiunei cu aceste Divanuri.

25. Luând în consideraţiune opiniunea emisă de ambele Divanuri, comisiunea va transmite fără întârziere la reşedinţa actuală a conferinţelor, rezultatul propriei sale lucrări.

Înţelegerea finală cu puterea suzerană va fi consacrată prin o convenţiune încheiată la Paris între înaltele părţi contractante; şi un Hati – Scheriff, conform stipulaţiunilor convenţiunei, va constitui definitiv organizarea acestor

provincii, puse de acum înainte sub garanţia colectivă a tuturor puterilor semnătoare.

26. Se stipulează că va fi în principate o forţă armată naţională organizată în scop de a menţine siguranţa interioară şi de a asigura pe aceea a fruntarelor. Nici o pedică nu se va putea aduce măsurilor extraordinari de apărare, ce ele vor fi chemate a lua, în acord cu sublima Poartă, spre a respinge orice agresiune străină.

27. Dacă liniştea interioară a principatelor s-ar afla ameninţată sau compromisă, sublima Poartă se va înţelege cu celelalte puteri contractante asupra măsurilor de luat spre a menţine sau a restabili ordinea legală. O intervenţiune armată nu va putea să aibă loc fără un acord prealabil între aceste puteri". [11)]

Tratatul de pace de la Paris prezintă deci o importantă capitală asupra dispoziţiilor relative la Principatele Române.

A fost desfiinţat protectoratul Rusiei ţariste, Principatele Române fiind trecute sub garanţia colectivă a celor şapte puteri semnatare.

S-a dispus convocarea Divanurilor ad-hoc şi consultarea românilor cu privire la organizarea definitivă a Principatelor (eventuala unire a lor). Divanurile au fost convocate în septembrie 1857 şi au stabilit următoarele: respectarea autonomiei Principatelor conform vechilor capitulaţii din 1393, 1460, 1511 şi 1634; unirea politică a Principatelor într-un singur stat sub numele de „România": consacrarea pe tronul ţării a unui principe străin ales din una din dinastiile europene; organizarea unui regim constituţional – parlamentar.

[11)] C. Hamangiu – Codul general al României. Legi uzuale, vol. II, pag. 6-8.

Drept urmare, la **07. 08. 1858**, a fost finalizată conferinţa ambasadorilor puterilor contractante prin încheierea **Convenţiei de la Paris**.

Convenţia de la Paris – a reprezentat o **Constituţie** stabilită de puterile europene celor două principate.

Puterile contractante nu au admis unirea efectivă a Principatelor şi au stabilit ca fiecare ţară să aibă organe de conducere distincte (domnitor, parlament).

Au fost create două instituţii politico – juridice comune Principatelor: Comisia Centrală de la Focşani şi instituirea Curţii de Casaţie cu sediul în acelaşi oraş [12)].

Principatele au fost organizate avându-se în vedere principiul separaţiei puterilor în stat. Astfel **puterea legislativă** era încredinţată hospodarului (domnitorului), Adunării Elective şi Comisiei Centrale de la Focşani.

Pregătirea legilor de **interes comun** se realiza de Comisia Centrală iar a celor de **interes special** de către hospodarul (domnitorul) fiecărui Principat. Legile erau supuse de domnitor Adunării pentru votare.

Puterea executivă – aparţine hospodarului (domnitorului).

Puterea judecătorească – se exercita de judecători, numiţi de hospodar, în numele acestuia.

În concluzie, reţinem că puterea legislativă era încredinţată domnitorului şi Adunării. Adunarea Electivă era aleasă pentru un mandat de 7 ani. Era convocată de domnitor iar sesiunile durau 3 luni.

[12)] Oraşul Focşani, din Moldova, a reprezentat **prima capitală a Principatelor Unite**

Comisia Centrală de la Focşani – era alcătuită din 16 membri: 8 moldoveni şi 8 munteni, în fiecare Principat 4 membri fiind numiţi de hospodar şi 4 de Adunarea Electivă.

Proiectele de lege întocmite erau înaintate guvernelor Principatelor care le supuneau votului Adunărilor. Comisia şi-a desfăşurat lucrările până în anul 1862 elaborând proiecte de interes general comune ambelor Principate.

Cu privire la puterea judecătorească precizăm că Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, cu sediul la Focşani a realizat unitatea deplină a puterii judecătoreşti. Aceasta exercita un control jurisdicţional asupra curţilor de apel şi tribunalelor din Principate.

În esenţă, *Convenţia de la Paris* instituia unitatea deplină a jurisdicţiei (a puterii judecătoreşti); o unitate quasi – totală în domeniul puterii legiuitoare şi perpetua separaţia puterii executive (prin existenţa celor două guverne de la Iaşi şi de la Bucureşti) în Principate.

Acest act fundamental consacra şi drepturi şi libertăţi cu caracter cetăţenesc. **Articolul 46** prevedea egalitatea moldovenilor şi muntenilor (ultimii denumiţi români în textul originar) în faţa legii. Se instituia, de asemenea, principiul dreptului la proprietate privată şi se desfiinţau privilegiile cu caracter feudal.

*

* *

După înfăptuirea unirii Principatelor Române, guvernul prezidat de Mihail Kogălniceanu a demarat procedura revizuirii raporturilor dintre proprietarii de pământ şi ţărani.

Acestei reforme i s-au opus, în mod firesc, Adunările parlamentare (compuse din moşieri) fapt ce l-a determinat pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza să le dizolve, dând o proclamaţie către popor, la data de 02. 05. 1864.

Domnitorul a propus modificarea Convenţiei de la Paris şi a legii electorale.

În aceste condiţii, la data de 02. 07. 1864. a intrat în vigoare Statutul, confirmat prin plebiscit şi recunoscut de puterile garante.

Potrivit **Statutului dezvoltător al Convenţiei de la Paris – Statutul lui Cuza** – parlamentul se organizează bicameral (Adunare electivă şi Adunare ponderatoare). Cele două Adunări împreună cu domnitorul exercitau **puterea legislativă**.

Puterea executivă – aparţinea exclusiv domnitorului. Acesta avea dreptul de iniţiativă legislativă. Proiectele de legi erau susţinute de miniştri sau de membri Consiliului de Stat în faţa Parlamentului (Adunarea Electivă).

Corpul ponderator - Senatul – era condus de mitropolitul primar al României şi era alcătuit din: mitropoliţi; episcopi; întâiul preşedinte al Curţii de Casaţie; cel mai vechi general de armată în activitate şi alţi 64 de membri numiţi de domnitor.

Senatul avea în atribuţii ocrotirea Constituţiei – realiza un control al constituţionalităţii legilor.

Adunarea electivă – cameră inferioară a Parlamentului, era competentă să adopte bugetul statului.

Domnitorul – şeful puterii executive - guverna prin decrete – legi până la efectuarea unor noi alegeri legislative.

Statulul dezvoltător al Convenţiei de la Paris preciza că legea fundamentală a României rămâne pe mai departe Convenţia de la Paris.

Totuşi pe bună dreptate se apreciază că Statutul lui Cuza reprezintă **o adevărată Constituţie**. O Constituţie care – pentru partea modificată din Convenţia de la Paris – constituie un „produs" exclusiv naţional.

În temeiul Statutului s-au adoptat acte normative fundamentale pentru dezvoltarea social – juridică a României moderne: Codul Civil; Legea privind administraţia publică şi justiţia, Legea instrucţiunii publice.

Legea electorală era anexată la Statut şi stabilea drepturile electorale; condiţiile necesare pentru exercitarea dreptului de vot şi a dreptului de a fi ales precum şi normele tehnice privind procedura desfăşurării alegerilor.

Convenţia de la Paris din 7 August 1858 şi Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris din 02. 07. 1864. reprezintă nu doar Constituţii ale românilor ci adevărate repere cu caracter constituţional. Cele două acte fundamentale se încadrează în **valurile de constituţionalitate – al treilea –** existente de-a lungul istoriei în ţara noastră [13)].

[13)] Detalierea problemei valurilor (ciclurilor) constituţionale vezi cap. II din partea a II-a a lucrării.

CAPITOLUL IV

CONSTITUŢIILE „CLASICE" ALE ROMÂNIEI DIN ANII 1866; 1923 ŞI 1938.

Secţiunea I: Constituţia adoptată la data de 30 iunie / 12 iulie 1866.

Constituţia din anul 1866 a ignorat tradiţiile constituţionale româneşti fiind practic o „traducere" a Constituţiei belgiene din anul 1831.

Proiectul de constituţie a fost elaborat de Consiliul de Stat (sarcină primită la 16 februarie 1866), depus de consiliul de miniştri pe biroul Adunării Constituante, cu adresa Locotenenţei Domneşti din 01. 05. 1866. A fost dezbătut de Adunare între 17 (29) iunie şi 29 iunie (1 iulie), votată în unanimitate la data de 30.04.1866 şi promulgată prin decretul numărul 1071/1866.

Este prima Constituţie efectivă a Statului Român elaborată, votată şi pusă în vigoare exclusiv de Naţiunea Română fără patronarea şi intervenţia unei puteri străine.

Votarea din 29. 06. 1866 s-a realizat numai în Adunarea deputaţilor [14)], Senatul nefiind convocat.

Constituţia din 1866 era compusă din opt titluri: I – Despre teritoriul României; II – Despre drepturile românilor; III – Despre puterile Statutului; IV – Despre finanţe; V – Despre puterea armată; VI – Dispoziţiuni generale; VII – Despre revizuirea Constituţiei; VIII – Dispoziţii tranzitorii şi suplimentare.

Constituţia consacră o serie de principii: principiul suveranităţii naţionale (art. 31); principiul monarhiei ereditare (art. 82); principiul inviolabilităţii monarhului (art. 92); principiul guvernării reprezentative (art. 31); principiul

[14)] Datorită acestui fapt unii autori consideră procedura ca neconstituţională; a se vedea I. Ceterchi ş.a., Istoria dreptului românesc, vol. II, Ed. Academiei, Bucureşti, 1987, pag. 67.

responsabilităţii ministeriale (art. 92); principiul separaţiei puterilor în stat (art. 32; art. 35; art. 36); principiul rigidităţii Constituţiei (art. 129) şi principiul supremaţiei Constituţiei (art. 128).

Tot în Constituţie sunt menţionate drepturile politice apărute în Declaraţia franceză de drepturi din anul 1789.

Statul Român a fost organizat în baza principiului separaţiei puterilor în stat. În Titlul III – „Despre puterile statutului" – se pun bazele puterilor statutului exercitate prin organele etatice specializate.

Puterea legislativă – se exercita, de comun acord, de către domnitor şi de Reprezentanţa Naţională – parlamentul ţării. Reprezentanţa naţională era compusă din Adunarea Deputaţilor (cameră inferioară) şi din Senat (cameră superioară).

Puterea executivă – era încredinţată domnitorului. Se instituie regimul monarhiei ereditare (a dinastiei) prin stabilirea succesiunii la Tronul ţării.

Puterea judecătorească – era exercitată de curţi şi de tribunale. Curtea de Casaţie şi Justiţie avea aptitudinea de a caracteriza un delict şi a determina pedeapsa dacă un ministru era pus sub acuzare de către Adunări sau de domnitor, potrivit art. 101 (art. 102 din Constituţie).

Domnitorul, în calitatea sa de şef al puterii executive, dispunea de prerogative însemnate în cadrul puterii legislative.

Constituţia din anul 1866 consacra marile principii stabilite de Revoluţia franceză de la 1789: libertatea, egalitatea şi fraternitatea, ocrotind libertatea fizică şi morală a individului ca subiect de drept.

Constituţia adoptată în anul 1866 este apreciată ca fiind o constituţie rigidă.

În art. 129 al legii fundamentale sunt menţionate modalităţi extrem de dificile pentru revizuire.

Marele doctrinar P. Negulescu aprecia referitor la Constituţie că, atunci „când o lege nu corespunde situaţiilor de fapt cărora se aplică, când ea nu răspunde unei nevoi a acelui monument ea riscă să rămână fără aplicaţie” [15].

Tot cu privire la Constituţia din 1866, marele nostru istoric Nicolae Iorga preciza: „Constituţia de la 1866 este izvorâtă dintr-o simplă operă de traducere a unei Constituţii apusene; ea n-are nici o legătură cu trecutul nostru propriu şi nu reprezintă nici o elaborare particulară nouă.” Istoricul considera că actul adoptării Constituţiei din anul 1866 a fost „fără nici un efect aproape asupra vieţii noastre politice decât acela de a introduce o ipocrizie mai mult.”[16)]

Au existat desigur şi doctrinari care au salutat adoptarea Constituţiei din anul 1866 precum profesorul Constantin Dissescu [17)]. Acesta aprecia că pentru întâia oară ţara şi-a dat propria sa Constituţie.

Constituţia din 1866 a suferit de–a lungul timpului multiple modificări. La **19. 10. 1879.** a fost modificat **art. 7** pentru a se pune de acord Constituţia cu prevederile **art. 44 din tratatul de pace de la Berlin**.

În anul 1884 s-au modificat articolele referitoare la denumirea şefului statului (denumit rege), la întinderea teritorială şi la rangul ţării (denumită Regatul României), la sistemul electoral şi la regimul presei. De asemenea, trebuie menţionată modificare efectuată în anul 1917 în vederea

---

[15)] P. Negulescu, Curs de Drept Constituţional Român, Bucureşti, 1927, citat de G. Vrabie, Drept Constituţional şi Instituţii politice contemporane, partea I, Ed. Chemarea, Iaşi, 1992, pag. 227.
[16)] G. Vrabie, Op. citate, pag. 224 (notă de subsol).
[17)] G. Vrabie, Op. citate, pag. 224.

împroprietăririi ţăranilor, a introducerii votului universal pentru Cameră şi pentru modificarea compunerii Senatului.

Cu toate criticele aduse Constituţiei adoptate în anul 1866 aceasta reprezintă în evoluţia constituţională din România, prima Constituţie modernă în adevăratul sens al cuvântului.

Raportându-ne la valurile de constituţionalitate, acesta se află la distincţia, delimitarea valului trei, respectiv valului patru, la delimitarea unui vechi regim în raport cu unul nou.

Constituţia din 1866 deschide ascensiunea unor constituţii denumite **„burgheze”** care îşi vor pune amprenta pentru totdeauna asupra dezvoltării ulterioare a Statului. Concret menţionăm că sub imperiul ei România şi-a proclamat şi ulterior a dobândit prin recunoaştere internaţională **independenţa de stat**, ţara obţinând-o – **pe lângă supremaţia preexistentă** – pentru conturarea deplină **a suveranităţii de stat**.

Secţiunea a II-a: Constituţia adoptată la data de 28 martie 1923

După înfăptuirea unităţii naţionale în anul 1918, se impunea adoptarea unei noi Constituţii care să fie conformă cu realităţile societăţii româneşti din acea perioadă şi care să asigure procesul de dezvoltare generală a României.

În condiţiile participării ţării noastre la desfăşurarea primei conflagraţii mondiale s-a cristalizat, în provinciile aflate sub dominaţia Imperiului Austro – Ungar şi a Imperiului Ţarist, ideea autodeterminării românilor şi a unirii acestor teritorii cu Vechiul Regat, patria mamă.

*. Altfel, prima provincie care s–a unit cu România a fost **Basarabia**, teritoriul dintre Prut şi Nistru, încorporat de Imperiul Ţarist în **mai 1812**, în urma încheierii păcii de la Bucureşti între Imperiul Otoman şi Imperiul Ţarist.

După încorporare, Basarabia a deţinut statutul de oblastie apoi din 1825 a devenit o gubernie ţaristă. Autorităţile au încercat - şi în parte au izbutit să deznaţionalizeze populaţia românească şi, în special, vechile familii boiereşti.

Ca urmare a prăbuşirii ţarismului şi a anarhiei manifestate în provinciile din fostul Imperiu şi în armata rusă, la data de 28.11. / 11.12.1917 Sfatul Ţării a adoptat „Proiectul organizării ocârmuirii Basarabiei” [18)].

Ulterior, la 1 / 16.12.1917 [19)] a fost proclamată Republica Democratică Moldovenească constituită pe teritoriul fostei gubernii a Basarabiei.

La data de 24.01.1918. (06.02.1918.) Sfatul Ţării a emis o declaraţie de proclamare a independenţei Republicii

---

[18)] Publicat în ziarul de limbă română „Cuvântul Moldovenesc” din Chişinău, nr. 109 / 03.12.1917.

[19)] Declaraţia Sfatului Ţării publicată în „Cuvântul Moldovenesc”, nr. 110 / 06.12.1917.

Moldoveneşti [20)] iar la 27 Martie / 09 Aprilie 1918 Sfatul Ţării cu 86 de voturi pentru, 3 contra şi 36 de abţineri a votat rezoluţia de unire a Republicii Democratice Moldoveneşti în graniţele vechii Basarabii cu Regatul României.

La 27. 11. 1918. Sfatul Ţării a anulat condiţiile din actul unirii, declarând unirea necondiţionată a Basarabiei cu România.

*. Românii din Imperiul Austro-Ungar s-au manifestat activ în favoarea întregirii naţionale.

Astfel, românii din **„ţara pădurilor de fagi”** dependenţi de coroana austriacă din **anul 1775**, prin reprezentanţii lor din Adunarea Constituantă au hotărât votarea Moţiunii relative la **unirea necondiţionată a Bucovinei cu România [21)], la data de 14 / 27.10.1918.**

Congresul general al Bucovinei a votat la data de 15 / 28.11.1918 unirea acestei provincii, în vechile ei hotare, cu Regatul României.

*. Transilvania, încorporată forţat în Regatul Ungar la 1867, şi-a căutat identitatea naţională iar românii din această provincie istorică au adresat popoarelor lumii un Manifest [22)] în care îşi exprimau dorinţa de unire cu România.

Marele Sfat al Naţiunii Române din Ungaria şi Transilvania a dispus la 07 / 20.11.1918 convocarea Adunării Naţionale de la Alba-Iulia pentru 01.12.1918 [23)].

La data de 18.11 / 01.12.1918 a fost votată unirea Transilvaniei cu Regatul României [24].

[20)] Cuvântul Moldovenesc, nr. 15 / 20.01.1918.

[21)] Vasile Arimia şi colab., Cartea Neamului, Marea Unire din 1918. Documente istorice. Editura Globus, Bucureşti, 1993, pag. 146-147.

[22)] Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, Bucureşti, 1 decembrie 1943, pag. 41-44.

[23)] Vasile Arimia şi colab., Cartea Neamului, Marea Unire din 1918. Documente istorice. Editura Globus, Bucureşti, 1993, pag. 175-177.

[24)] Vasile Arimia şi colab., Opere citate, pag. 219-238.

După Marea Unire din anul 1918, Constituţia din anul 1866 nu a fost abrogată. Autoritatea Constituţiei a fost extinsă – prin adoptarea decretelor – lege de consfinţire a Unirii – asupra noilor provincii.

Totuşi din punct de vedere administrativ şi judiciar teritoriile unite cu Vechiul Regat au beneficiat de un statut de autonomie, formându-se nişte organe proprii de conducere, cu caracter autonom şi regional. Aceste organe au fost desfiinţate la 04.04.1920.

Astfel, **în Basarabia**, organele locale de conducere s-au numit „**Directorate"** iar provincia avea doi miniştri fără portofoliu în Guvernul de la Bucureşti.

În Bucovina organele autonome de conducere administrativă erau denumite **„Secretariate**". În Guvernul Regatului, Bucovina era reprezentată de doi miniştri fără portofoliu.

În Transilvania organul autonom de conducere era un **„Consiliu Diriginte",** această provincie fiind reprezentată în Guvernul de la Bucureşti de miniştri fără portofoliu.

Asupra tuturor provinciilor unite cu Vechiul Regat, pe perioada existenţei organelor autonome, Guvernul Regatului Român a exercitat atribuţii care prezentau importanţă pentru unitatea statului: armată, afaceri externe, transporturi etc.

Unirea cea Mare a determinat atât din punct de vedere obiectiv cât şi subiectiv o dezvoltare şi un nou elan în scopul consolidării statului naţional unitar român.

Datorită acestui fapt s-a procedat la adoptarea unei noi Constituţii care să asigure o nouă temelie naţiunii române.

La 26 Martie 1923 a fost votată noua Constituţie în Camera Deputaţilor iar la 27 Martie 1923 a primit şi votul Senatului României.

Constituţia a fost sancţionată la 28 Martie 1923 şi a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 282 / 29.03.1923.

Noua lege fundamentală era sistematizată în VIII titluri: I. – Despre teritoriul României; II. – Despre drepturile românilor; III. – Despre puterea statului; IV. – Despre finanţe; V. – Despre puterea armată; VI. – Dispoziţiuni generale; VII. – Despre revizuirea Constituţiei; VIII. – Dispoziţii tranzitorii.

Organizarea etatică a Regatului României s-a întemeiat – conform acestei Constituţii – pe principiul separaţiei puterilor în stat.

Au fost consacrate o serie de drepturi şi libertăţi fundamentale cu caracter cetăţenesc.

Titlul I (art. 1-4) – se referă la teritoriul statului şi la organizarea administrativ-teritorială.

Titlul II (art. 5-32) – consacră drepturi şi libertăţi şi instituie garanţii juridice în scopul protejării acestora.

Titlul III (art. 33-108) – analizează puterile constituite în Statul Român având ca temelie separaţia fiecărei puteri şi totodată colaborarea autorităţilor în scopul desfăşurării vieţii politico-statale.

Puterea legislativă – a fost reglementată în cap. I (art. 42-76) fiind încredinţată Reprezentanţei Naţionale şi Regelui.

Regele poseda dreptul de a sancţiona legile şi dreptul de a convoca şi de a închide sesiunile Parlamentului.

Puterea executivă – a fost reglementată în cap. II (art. 77-100) fiind exercitată de rege şi de miniştri. Doar miniştrii erau responsabili în faţa autorităţilor legislative.

Erau reglementate atribuţiile îndeplinite de rege (art. 88) şi instituţia regenţei (art. 83 - 85).

Puterea judecătorească – consacrată în cap. III „Despre autoritatea judecătorească) (art. 101 – 107) avea în atribuţii exercitarea controlului constituţionalităţii legilor şi controlul actelor cu caracter administrativ. Era instituit juriul în materie criminală şi pentru delictele politice şi de presă (art. 105).

Se interzicea înfiinţarea unor instanţe extraordinare (art. 101 alin. 2).

* *
*

Constituţia din anul 1923 a consacrat caracterul unitar şi naţional al statului român. Această sintagmă era net superioară în raport cu prevederea din Constituţia din 1866 care menţiona că Principatele Unite Române constituie un stat indivizibil.

Raportul dintre cele două Constituţii poate fi privit şi sub un alt aspect. Astfel, Constituţia din 1923 are 76 de articole menţinute din Constituţia anterioară. Doar 25 de articole au fost modificate sau completate în raport cu vechea reglementare iar 7 articole au fost adăugate.

De aceea, se poate considera că în anul 1923 s-a procedat la o revizuire totală a Constituţiei din anul 1866, fără a se vorbi despre adoptarea unei noi Constituţii.

Din punct de vedere legislativ chestiunea nu a fost tranşată. Spre exemplificare avem „Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 pentru fixarea drepturilor românilor în cadrul Constituţiunii din 1866, cu modificările din 29.03.1923” [25)].

Titlul decretului - regal amintit se referă expressis verbis la Constituţia din anul 1866 ca fiind legea fundamentală care stabileşte drepturile românilor. Totodată decretul regal nu se referă la „modificări … din 29 martie 1923” ci menţionează „cu modificările **Constituţiei** din 29 martie 1923”.

În consecinţă, deşi recunoaşte valabilitatea Constituţiei din 1866, actul normativ exemplificat recunoaşte expres şi existenţa Constituţiei din anul 1923.

Această interpretare credem că exprimă în modul cel mai clar cu putinţă legătura dintre cele două legi fundamentale, în sensul asigurării continuităţii unui proces constituţional unic existent în ţara noastră în perioada 1866-1923.

[25)] Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 202 / 02.09.1944.

Ca atare, în 1923 a fost adoptată o nouă Constituţie care a adaptat şi a dezvoltat, conform realităţilor social-politice existente după Marea Unire, dispoziţiile cu caracter constituţional adoptate în iunie 1866.

Secţiunea a III-a: Constituţia adoptată şi sancţionată la 27 februarie 1938.

Această Constituţie este cunoscută sub denumirea de Constituţia Regelui Carol al II-lea al României. Ea inaugurează al cincilea val al consituţionalismului românesc (vezi partea a II-a, cap. al II-lea) care mai include şi actele cu caracter constituţional din septembrie 1940.

Acest val constituţional reprezintă un regres în dezvoltarea constituţională a ţării noastre şi se caracterizează prin învestirea şefului de stat – monarhul – şi mai apoi a conducătorului statului cu prerogative extrem de lărgite în conducerea politico-administrativă.

Regimul politic personal a fost instituit de regele Carol al II-lea la data de 10.02.1938.

La 20.02.1938 monarhul prezintă naţiunii o proclamaţie prin care înfăţişează o nouă Constituţie „menită să aşeze temelii mai solide şi mai drepte Statului nostru …".

Corpul electoral a fost de acord cu Constituţia impusă de suveran (4.297.581 voturi pentru şi numai 5.483 voturi împotrivă).

Decretul Regal nr. 1045 / 27.02.1938 a sancţionat Constituţia aceasta intrând efectiv în vigoare.

Constituţia din februarie 1938 a păstrat structura Constituţiei anterioare dar au intervenit semnificative schimbări.

Astfel, **Titlul II** era intitulat **„Despre datoriile şi drepturile Românilor"** indicându-se clar importanţa obligaţiilor cetăţenilor în raport cu drepturile conferite acestora.

În **Titlul III – „Despre puterile Statului"** s-a dat prioritate normelor care reglementează instituţia monarhică în raport cu

puterea legiuitoare, care constituie organul reprezentativ suprem al naţiunii.

Potrivit art. 30 „Regele este capul Statului". Acesta este şeful puterii executive dar are atribuţii sporite. Este titular al puterii legislative exercitate prin Reprezentanţa Naţională (art. 31 alin. 1); este titular al puterii executive exercitată prin guvern (art. 32). Regele are aptitudinea de a sancţiona judecătorii prin decret regal până la adoptarea legii privind inamovibilitatea acestora (art. 76).

Parlamentul României (Reprezentanţa Naţională) a devenit „purtătorul de cuvânt" al unor categorii sociale. Aceasta deoarece, potrivit art. 61 **deputaţii** erau aleşi de cetăţenii români cu vârsta de 30 de ani care practicau una dintre următoarele îndeletniciri: agricultura şi munca manuală; comerţul şi industria; ocupaţiuni intelectuale.

Senatorii erau de drept sau numiţi de rege ori aleşi prin vot obligatoriu (art. 63). Guvernul, respectiv miniştrii care îl alcătuiau, avea răspundere politică exclusiv în raport cu regele. Ministrii au devenit astfel simpli funcţionari numiţi şi revocaţi de şeful statului.

Puterea judecătorească a fost văduvită de principiul inamovibilităţii judecătorilor care puteau fi sancţionaţi prin decret - regal de şeful statului.

Libertatea de opinie a fost total îngrădită. Art. 7 prevedea că „nu este îngăduit niciunui Român a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernământ a Statului, împărţirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă".

Regimul autoritar instaurat de regele Carol al II-lea s-a prăbuşit ca urmare a izolării României în relaţiile internaţionale, ceea ce a determinat imensele pierderi teritoriale suferite de ţara noastră în vara anului 1940.

La 28 iunie 1940, în urma **notelor ultimative** formulate de guvernul U.R.S.S., România a cedat, fără luptă, Basarabia şi partea de nord a Bucovinei dar şi ţinutul Herţa din Vechiul Regat.

În urma **„arbitrajului”** puterilor Axei, al Germaniei şi al Italiei la 30 August 1940 România a pierdut partea de nord-vest a Transilvaniei, Crişana şi Maramureşul care au fost încorporate Ungariei.

Prin Tratatul de la Craiova partea română ceda Cadrilaterul (Durostor şi Caliacra) în favoarea Bulgariei.

Regimul politic instituit de suveran „**nu s-a sfiit**” să impună o unică organizaţie politică – **Frontul Renaşterii Naţionale** în scopul „propăşirii Patriei şi de consolidare a Statului” (art. 1).

Art. 7: Orice altă activitate politică decât aceea a „Frontului Renaşterii Naţionale” va fi socotită clandestină, iar autorii ei pedepsiţi cu degradarea civică, pe termen de 2 până la 5 ani [26)].

În pragul colapsului regimului autoritar şi a dezmembrării României a fost publicat un decret – lege pentru transformarea „Frontului Renaşterii Naţionale” în **„Partidul Naţiunii”**, la data de 22.06.1940. Partidul Naţiunii era definit ca fiind un **„partid unic şi totalitar” !!!**

Tot la 22.06.1940 a fost publicat un „decret - lege **pentru apărarea ordinii politice unice şi totalitare a Statului Român”.**

*

* *

Actele cu valoare constituţională adoptate în perioada antonesciană.

Dezastrul provocat de amputările teritoriale ale României au generat din partea clasei politice o reacţie în sensul silirii monarhului autoritar să părăsească Tronul.

Guvernul condus de patriarhul Miron Cristea îşi depune mandatul la 04.09.1940 iar regele îl numeşte în funcţia de

---

[26)] Legea pentru înfiinţarea organizaţiei politice a „Frontului Renaşterii Naţionale” din 16.12.1938.

preşedinte al Consiliului de Miniştri pe generalul Ion Antonescu (Decret Regal nr. 3051 / 05.09.1940).

Tot la 5 septembrie 1940 Constituţia din 1938 s-a suspendat iar Corpurile Legiuitoare au fost dizolvate (Decretul Regal nr. 3052 / 05.09.1940).

Prin Decretul Regal nr. 3053 / 05.09.1940 preşedintele Consiliului de Miniştri exercită puterile Statului fiind investit cu depline puteri pentru conducerea Statului Român.

Ca urmare a solicitării generalului Ion Antonescu, printr-o scrisoare trimisă suveranului, acesta din urmă transferă prerogativele regale asupra fiului său Mihai, la data de 06.09.1940.

În declaraţia făcută de generalul Ion Antonescu Regelui Mihai la 06.09.1940, cu prilejul depunerii jurământului de suveran, preşedintele Consiliului de Miniştri recunoaşte că la 05.09.1940, respectiv 06.09.1940 s-au efectuat două lovituri de stat „care au înlăturat pentru totdeauna posibilitatea de a mai veni la cârma statului un regim ca acela care a fost spulberat".

Fiind investit cu depline puteri preşedintele Consiliului de Miniştri îşi ia titulatura de „Conducătorul Statului Român".

Prin două decrete regale [27)] din 06.09.1940 şi 08.09.1940, ambele pentru investirea cu depline puteri în conducerea statului regele îşi reducea prerogativele conferind depline puteri preşedintelui Consiliului de Miniştri.

Prin Decretul Regal nr. 3151 / 14.09.1940 [28)] Statul Român devine Stat Naţional Legionar, Mişcarea Legionară fiind singura mişcare recunoscută în noul Stat.

Generalul Ion Antonescu a fost desemnat Conducătorul Statului Legionar şi Şeful Regimului Legionar iar Horia Sima a fost numit Conducătorul Mişcării Legionare.

[27)] Î.D.R. nr. 3067 / 1940 publicat în M.Of. partea I nr. 206 bis din 06.09.1940 şi Î.D.R. nr. 3072 / 1940 publicat în M.Of. partea I, nr. 206 din 08.09.1940.

[28)] M. Of. partea I nr. 214 bis din 14.09.1940.

Tensiunile create între general şi Mişcarea Legionară au culminat cu rebeliunea legionară din februarie 1941. Drept urmare, miniştrii legionari au fost demişi iar Satul Naţional Legionar a fost desfiinţat [29].

Generalul Ion Antonescu a preluat, după părăsirea ţării de regele Carol al II-lea, mai multe prerogative pentru ocrotirea regelui Mihai I, acesta fiind un **„regent" al suveranului**.

Fără îndoială, generalul Ion Antonescu a fost, cel puţin formal, un adept al formei de guvernământ monarhice. În raportul Conducătorului Statului Român către M.S. Regele, Antonescu se consideră „**prea plecat şi prea supus servitor" al suveranului.** El confirmă că a primit **„din partea regelui - puterea smerit**, cum primeşte credinciosul sfânta cuminecătură în faţa altarului".

Faptele Conducătorului statului atestă o altă realitate.

Regele a fost izolat în palatul regal având toate onorurile dar fiind lipsit de putere. Hotărârile cu caracter politic au fost luate de Conducătorul statului fără consultarea prealabilă a suveranului.

Două aspecte foarte controversate, în opinia noastră, confirmă faptul că instituţia monarhiei a fost lăsată de Ion Antonescu în afara istoriei.

Deşi a fost numit preşedinte al Consiliului de Miniştri şi investit cu depline puteri de către rege – delegaţie dată nelimitat în consideraţia persoanei generalului, deci intuituu personae - Ion Antonescu, fără a avea consimţământul suveranului, a desemnat un înlocuitor al său în persoana prof. Mihai Antonescu.

Aceasta demonstrează că Antonescu nu respecta nici măcar competenţa rămasă suveranului, prevăzută în art. 2 lit „e" din

---

[29] „D. Regal pentru abrogarea **Decretului Regal nr. 3151 / 14.09.1940**" din 15.02.1941 decretat cu Î.D. nr. 314 / 14.02.1941 – M. Of. partea I, nr. 39 / 15.02.1941.

Decretul Regal pentru învestirea cu depline puteri din 8 septembrie 1940.

Această competenţă se materializa în capacitatea regelui de a numi pe primul ministru, însărcinat cu depline puteri. Ori, firesc era ca monarhul să desemneze un eventual înlocuitor pentru această funcţie, pe baza principiului fundamental de drept potrivit căruia cine poate mai mult poate şi mai puţin.

În al doilea rând, un aspect şi mai controversat reiese din Decretul Lege privitor la depunerea jurământului primului preşedinte, procurorului general şi preşedinţilor de secţie de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie din 06.09.1940. **Art. 2** prevede în formula jurământului: „**Jur credinţă Şefului Statului Român**".

Cine era – în acele momente – şeful statului: suveranul sau conducătorul statului? Dacă totuşi mai sunt rezerve în privinţa titularului funcţiei supreme în stat, Decretul Lege privitor la reglementarea succesiunii la Tronul României a Marelui Voievod de Alba-Iulia din 06.09.1940 pare a lămuri situaţia [30)].

La **pct (art.) 2** din acest act normativ se prevedea că: „Jurământul de credinţă se va depune în prezenţa **Şefului Statului, preşedinte al Consiliului de Miniştri…"**

Cu alte cuvinte rezultă că Ion Antonescu era considerat, in terminis, şef al statului !!!

Faptul că regele putea numi preşedintele Consiliului de Miniştri era un aspect pur formal având în vedere că întreaga putere o concentra generalul Antonescu.

Probabil pentru a nu crea tulburări în ţară sau din convingere generalul a preferat să menţină instituţia monarhică, de facto, subordonând-o.

[30)] Publicat în M. Oficial nr. 206 bis din 06.09.1940

După deschiderea ostilităţilor germano-sovietice Ion Antonescu ordonă participarea armatei române la acest război având ca obiectiv recuperarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei.

Conducătorul Statului şi-a asumat întreaga răspundere cu privire la politica dusă alături de puterile Axei.

La sfârşitul lunii iulie 1940 armata română eliberează teritoriul Basarabiei şi a nordului Bucovinei, cele două provincii istorice fiind reîncadrate în graniţele Statului Român.

Generalul Antonescu, devenit Mareşal prin Decretul nr. 2352 / 1941 – august – 21, dispune continuarea luptelor de către armata română alături de forţele militare germane peste Nistru, în interiorul U.R.S.S. deoarece nici Regatul României şi nici Uniunea Sovietică nu au solicitat încheierea păcii.

Campania militară din Ucraina şi sudul Rusiei (republici unionale în cadrul U.R.S.S. la acea dată) a fost confirmată prin adeziunea exprimată de naţiune în plebiscitul organizat în noiembrie 1941.

Adolf Hitler, führerul Germaniei, a declarat după cucerirea Odesei (16.10.1941) că „pentru România, războiul este terminat".

Guvernul german a solicitat guvernului român să instaleze o administraţie teritorială în zona Nistru – Nipru. Ion Antonescu a acceptat să administreze teritoriul dintre Nistru şi Bug, încheindu-se o convenţie româno-germană, la Tighina, în 30.08.1941.

România nu a proclamat anexarea Transnistriei şi nu şi-a extins suveranitatea de stat dincolo de Nistru.

Desfăşurarea războiului fiind o chestiune de istorie politică şi militară excede tema lucrării de faţă.

Totuşi, cu privire la perioada 1940 – 1944 un aspect ar mai fi de analizat şi anume acela al titlului de **„Conducător al Statului"** însuşit de generalul (apoi mareşalul) Ion Antonescu.

Acest titlu reprezenta, în opinia noastră, concentrarea întregii puteri în stat. Deşi mareşalul Antonescu nu a semnat niciodată în calitate de şef al statului, de facto - cel puţin – calitatea de **conducător** era echivalentă cu cea de **şef de stat**.

Noţiunea de **„conducător al statului”** era o titulatură oarecum echivalentă cu cele adoptate de conducătorii principalelor state europene componente ale Axei: **Germania – führer** – şi **Italia – duce.**

Ion Antonescu a guvernat România într-o perioadă de **stare de necesitate** dublată, după data de 22.06.1941, de instituirea **stării de război**.

CAPITOLUL V

ACTELE CU VALOARE CONSTITUŢIONALĂ ADOPTATE ÎNTRE ANII 1944-1947

La data de 23 August 1944 mareşalul Ion Antonescu este arestat întrucât a refuzat în cadrul unei audienţe la Palatul Regal să încheie imediat armistiţiul cu Naţiunile Unite.

Partidele componente ale **Blocului Naţional Democratic constituit la 20.07.1944** – format din **Partidul Naţional Liberal, Partidul Naţional Ţărănesc, Partidul Social – Democrat** şi **Partidul Comunist Român** – au hotărât instaurarea unui regim democratic, constituţional, cu acordarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale tuturor cetăţenilor.

Prin **Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944** a fost repusă în vigoare Constituţia din anul 1923 cu unele rezerve.

Astfel, **art. IV** preciza că: „o lege specială va statornici condiţiunile în care magistraţii sunt inamovibili".

Art. III din actul normativ juridic menţionat prevedea; „un decret dat în urma hotărârii Consiliului de Miniştri va organiza Reprezentanţa Naţională.

Până la organizarea Reprezentanţei Naţionale, puterea legislativă se exercită de către Rege, la propunerea Consiliului de Miniştri" [31)].

Decretul – lege nr. 1849 / 11.10.1944 pentru modificarea Decretului Regal nr. 1626 / 31.08.1944 prevedea în articolul unic următoarele: „Legi speciale vor prevedea condiţiunile în care vor putea fi urmăriţi şi sancţionaţi toţi acei care în orice calitate şi sub orice formă au contribuit la dezastrul Ţării, în special în legătură cu războiul purtat împotriva Naţiunilor-Unite" [32)].

Acest decret – lege conferea puterii legislative dreptul de a înfiinţa instanţe speciale pentru judecarea criminalilor de război sau a persoanelor fizice care, conform criteriilor prestabilite, erau asimilate criminalilor de război.

Legea nr. 86 / 07.02.1945 privind Statutul naţionalităţilor minoritare prevedea că toţi cetăţenii români, indiferent de rasă,

---

[31)] Publicat în M. Oficial, partea I, nr. 202 / 02.09.1944.
[32)] Publicat în M. Oficial, partea I, nr. 235 / 11.10.1944

naţionalitate, limbă sau religie au drepturi civile şi politice identice, putând ocupa funcţii publice sau desfăşura orice profesiune,

Legea nr. 187 / 23.03.1945 – a iniţiat exproprierea şi trecerea forţată în proprietatea statului a pământurilor criminalilor de război, pactizanţilor cu puterile Axei şi a oricăror proprietăţi funciare mai mari de 50 de hectare. Proprietarii imobiliari nu obţineau nici un fel de despăgubiri din partea expropriatorului.

Decretul nr. 2218 / 1946 – a încredinţat puterea legislativă regelui şi Reprezentanţei Naţionale. Camera superioară a Parlamentului – Senatul – a fost desfiinţată.

Legea nr. 560 / 1946 – a statuat asupra procedurii de desfăşurare a alegerilor parlamentare. Erau reglementate: repartizarea mandatelor; incompatibilităţile şi nedemnităţile; situaţiile de incapacitate. În temeiul acestei legi dreptul de vot era dobândit la împlinirea vârstei **de 21 de ani** iar dreptul de a fi ales se putea exercita la împlinirea vârstei **de 25 de ani**.

Legea nr. 363 / 30.12.1947 a fost adoptată după abdicarea forţată a regelui Mihai I.

Această lege prevedea instituirea formei de guvernământ republicane. **Art. 3** prevedea: „România este Republică Populară".

Denumirea statului Român este: << Republica Populară Română >>."

„Constituţia din 1866 cu modificările din 29 Martie 1923 şi acelea din 1 Septembrie 1944 şi următoarele, se abrogă" **(art. 2)**.

Legea pentru constituirea Statului Român în Republică Populară Română instituia o Adunare Constituantă pentru adoptarea unei noi Constituţii – art. 5.

Art. 4 şi art. 6 cuprindeau dispoziţii referitoare la puterile legislativă şi executivă.

„Puterea legislativă va fi exercitată de Adunarea Deputaţilor până la disolvarea ei şi până la constituirea unei adunări legislative constituante care se va face la data ce se va fixa de Adunarea Deputaţilor".

„Până la intrarea în vigoare a noii constituţii puterea executivă va fi exercitată de un prezidium compus din cinci membri aleşi, cu majoritate, de Adunarea Deputaţilor dintre personalităţile vieţii publice ştiinţifice şi culturale ale Republicii Populare Române” [33)].

Membrii prezidiumului trebuiau să depună jurământ de credinţă poporului, conform art. 7 din Lege.

De asemenea, toţi funcţionarii publici erau datori a depune jurământ de credinţă, potrivit dispoziţiilor art. 8, în termen de 3 zile.

Legea nr. 363 / 30.12.1947 a fost ulterior modificată prin Legea nr. 32 / 25.11.1948 care a stabilit că puterea de a emite legi revine guvernului din momentul dizolvării Adunării Deputaţilor şi până la formarea Adunării Constituante.

Acestea sunt actele normativ - juridice elaborate şi intrate în vigoare în perioada 23.08.1944 – 30.12.1947.

Fiind acte normative care, în ansamblul lor, reglementau raporturi sociale din domeniul instituirii şi exercitării puterii de stat, decretele şi legile adoptate în perioada menţionată reprezintă acte normativ – juridice cu valoare constituţională. Ele reflectă din punct de vedere politic „marile prefaceri” demarate odată cu ocuparea teritoriului ţării de către armatele sovietice precum şi sprijinul larg acordat de P.C.U.S. şi de statul sovietic Partidului Comunist Român în lupta dusă pentru acapararea întregii puteri politico-statale.

Perioada 1944-1947 constituie **al şaselea val al constituţionalismului românesc**, etapă marcată de declinul democraţiei parlamentare în România [34)].

* *
*

[33)] Monitorul Oficial, partea I, nr. 300 bis / 30.12.1947.
[34)] A se vedea partea a II-a, capitolul II din prezenta lucrare.

CAPITOLUL VI

CONSTITUŢIILE SOCIALISTE ALE ROMÂNIEI DIN ANII 1948, 1952 ŞI 1965

Toate Constituţiile adoptate în perioada regimului socialist prezintă o serie de caracteristici proprii tuturor sistemelor totalitare de guvernare de sorginte marxist-leninistă.

În general, aceste trăsături caracteristice se concretizează în: abolirea principiului separaţiei puterilor în stat; instituirea monopolului politic al partidului marxist; subordonarea organelor etatice către partidul unic; restrângerea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti; controlul riguros şi ierarhic al statului – sub conducerea partidului unic – asupra activităţilor economice şi a vieţii sociale şi politice.

Desigur, nu toate aceste caracteristici sunt prezente cu aceeaşi intensitate în cele trei Constituţii socialiste dar din punct de vedere politic aceste trăsături ale regimului socialist s-au perpetuat în întreaga perioadă cuprinsă între 1948 şi 1989.

Constituţiile socialiste reprezintă al şaptelea val al constituţionalismului românesc privit ca proces istoric.

Secţiunea I: Constituţia adoptată la 13 aprilie 1948

Această constituţie reprezintă prima lege fundamentală inspirată de ideologia marxist-leninistă din România.

Constituţia prezintă următoarele **titluri**: I) Republica Populară Română; II) Structura Social-Economică; III) Drepturile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor; IV) Organul suprem al puterii de Stat; V) Organele Administraţiei de Stat: Consiliul de Miniştri şi ministerele; VI) Organele locale ale puterii de Stat; VII) Organele judecătoreşti şi Parchetul; VIII) Stema, Sigiliul, Drapelul şi Capitala IX) Modificarea Constituţiei şi X) Dispoziţiuni tranzitorii [35)].

Deşi se instituie şi se recunoaşte existenţa mai multor forme de proprietate (art. 5) Constituţia prevede în art. 6 alin. 2 şi în art. 11 necesitatea etatizării principalelor mijloace de producţie aflate în proprietatea privată.

Constituţia consacră pentru prima dată în istoria României forma de guvernământ republicană.

Cu referire la organele statului Constituţia din anul 1948 pregăteşte terenul consacrării a patru mari categorii de atribuţii şi competenţe care revin efectiv unor autorităţi în stat constituite distinct: de exercitare a puterii de stat, în domeniile executiv şi judecătoresc şi în domeniul „**supravegherii respectării legilor penale**" (parchetul).

Aceste autorităţi au fost organizate pe principiul marxist al centralismului democratic.

Procedura de modificare prevăzută de art. 103-104 caracterizează această Constituţie ca fiind o lege fundamentală suplă.

[35)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, Nr. 87 bis / 13.04.1948.

Secţiunea a II-a: Constituţia adoptată la data de 24 septembrie 1952.

După adoptarea Constituţiei din 1948 în ţara noastră a fost accelerată construcţia societăţii socialiste.

La data de 11.06.1948 au fost naţionalizate principalele mijloace de producţie aflate până atunci în proprietate privată (fabrici, uzine, ateliere, ş.a.). A fost începută colectivizarea locală, desfiinţarea structurilor puterii judecătoreşti urmată de crearea unor noi structuri independente de instituţiile judecătoreşti, reorganizarea parţială a unităţilor administrativ - teritoriale, sub influenţa U.R.S.S., în sensul consacrării raionului şi a regiunii ca unităţi cu caracter intermediar.

A doua Constituţie a regimului socialist instaurat în România a fost o lege fundamentală eminamente impregnată nu numai de ideologia marxistă dar şi de conceptele staliniste atât de dăunătoare vieţii intelectuale şi spirituale a poporului român.

Constituţia din 1952 cuprindea următoarele capitole: unul introductiv; **cap. I** – Orânduirea socială (art. 1 – 15); **cap. II** – Orânduirea de stat (art. 16 – 21); **cap. III** – Organul suprem al puterii de Stat a Republicii Populare Române (art. 22 – art. 41); **cap. IV** – Organele administraţiei de Stat ale Republicii Populare Române (art. 40-art 50); **cap. V** – Organele locale ale puterii de stat (art. 51 – art. 63); **cap. VI** – Instanţele judecătoreşti şi procuratura (art. 64 – art. 76); **cap. VII** – Drepturile şi datoriile fundamentale ale cetăţenilor (art. 77 – art. 92); **cap. VIII** – Sistemul electoral (art. 93 – 101); **cap. IX** – Stema, Drapelul şi Capitala Republicii Populare Române (art. 102 – 104) şi **cap. X** – Procedura de modificare a Constituţiei Republicii Populare Române (art. 105).

Pentru a caracteriza dependenţa Republicii Populare Române de U.R.S.S. lecturarea capitolului introductiv din această Constituţie este pe deplin edificatoare.

Osanalele adresate Uniunii Sovietice se completează cu tentativa unor „lingvişti" de a slaviza limba naţională şi a unor „istorici", precum acad. Mihail Roller, care se străduiau să „dovedească" **originea slavă a poporului român**, rolul civilizator al populaţiilor slave (migratoare) exercitat asupra protoromânilor !!!; „prietenia şi colaborarea" Imperiului Rus cu poporul român în cursul deselor ocupaţii a Ţărilor Române !!!; caracterul progresist al eliberării Basarabiei la 1812 de către Imperiul Ţarist !!!; subjugarea populaţiei moldoveneşti a Basarabiei de burghezia şi moşierimea română între 1918-1940 !!!; acordul (care ??) româno – sovietic din 28 iunie 1940 privind **liberarea** Basarabiei şi Bucovinei de Nord de sub dominaţia română şi alipirea acestor provincii la U.R.S.S., cu asentimentul localnicilor !!!; faptul că provinciile sus menţionate ar fi populate în principal de ucrainieni!!! etc.

Asemenea jicniri aduse Naţiunii Române şi Statului Român nu vor putea fi trecute cu vederea nici peste un mileniu !!!

Este evident că asemenea exagerări şi minciuni, cu caracter insultător la adresa poporului român, au fost făcute datorită constrângerii morale exercitată de noul ţarism roşu din Răsărit.

Prezenţa unităţilor militare sovietice pe teritoriul românesc a accentuat starea de dependenţă a ţării în raport cu U.R.S.S.

Lupta dintre cele două facţiuni din P.C.R. (devenit P.M.R.) una condusă de Ana Pauker, alta condusă de Gheorghe Gheorghiu Dej a necesitat arbitrajul lui I.V. Stalin care a optat pentru o conducere formată din foşti ilegalişti români, excluzând pe comuniştii moscoviţi.

Conducătorul Partidului, Gh. Gheorghiu-Dej, a internat în lagărele morţii pe oamenii politici aparţinând partidelor istorice dizolvate şi pe intelectualii de marcă ai ţării.

Opoziţia conducerii R.P.R. faţă de planul Valev privind crearea unei zone economice unice în lagărul socialist coroborată cu obţinerea retragerii unităţilor militare sovietice din România **(1958)** a creat posibilitatea desovietizării treptate a României.

Revenirea la valorile culturale tradiţional româneşti, eliberarea deţinuţilor politici şi redactarea celebrei **„Declaraţii de independenţă a P.M.R." (1964)** au asigurat consacrarea ţării noastre pe planul relaţiilor internaţionale.

Ca urmare a demascării crimelor staliniste de N. Hrusciov în Raportul secret, Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a angajat pe o linie „naţională" de dezvoltare a socialismului în România.

Pentru poporul nostru relativa relaxare ideologică şi represivă a dus la conştientizarea fundamentalelor erori săvârşite de conducerea comunistă atât în U.R.S.S. cât şi în România.

Vanitatea lui I.V. Stalin nu a fost cu nimic mai prejos decât paranoia lui A. Hitler.

În acest context – sumar şi incomplet menţionat – trebuie analizată Constituţia din anul 1952.

Organizarea puterii de stat pe baza subordonării din treaptă în treaptă până la un organ la vârf – Marea Adunare Naţională, consacrarea rolului conducător al P.M.R., îngrădirea şi eliminarea proprietăţii privat – capitaliste au constituit principii de forţă ale acestei Constituţii **(art. 86 alin. 4; art. 11 alin 2).**

Organele puterii de stat, organele administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi organele procuraturii au reprezentat cele patru mari categorii de autorităţi recunoscute de legea fundamentală.

Din organele puterii de stat făceau parte Marea Adunare Naţională şi Prezidiul M.A.N., pe plan central şi respectiv sfaturile populare, pe plan local.

Organele administraţiei de stat, atât cele de la nivel central (inclusiv Consiliul de Miniştri) cât şi cele de la nivel local erau subordonate Marii Adunări Naţionale.

Toate instanţele judecătoreşti trebuiau să apere „**dictatura proletariatului".** În frunte cu Tribunalul Suprem acestea erau subordonate Marii Adunări Naţionale, de facto.

De jure, **art. 70** prevedea că „judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii".

Procuratura R.P.R. era organizată pe baza centralismului şi a subordonării faţă de M.A.N..

Ca şi cum nu ar fi fost de ajuns, această Constituţie înfiinţează Regiunea Autonomă Maghiară (**art. 19; 20; 21**)

Art. 18 prevedea împărţirea întregii ţări în regiuni nominalizate efectiv în text.

Art. 5 consacra „trei formaţiuni socialist-economice: formaţiunea socialistă, mica producţie de mărfuri şi formaţiunea particular – capitalistă".

A fost afirmată voinţa politică a statului de lichidare „a formaţiunii particular – capitaliste", adică a proprietăţii private în Republica Populară Română (R.P.R.).

Secţiunea a III-a: Constituţia adoptată la data de 21 August 1965

La data de 19 Martie 1965 încetează din viaţă primul secretar al P.M.R., preşedinte al Consiliului de Stat al R.P.R., Gheorghe Gheorghiu - Dej.

Încă înainte de decesul acestui lider comunist economia ţării devenise, în totalitate, socialistă. Cooperativizarea forţată a agriculturii se încheiase în anul 1962. Proprietatea privată a fost practic lichidată în România.

De aceea, Constituţia din anul 1965 era o constituţie a socialismului victorios.

Faţă de Constituţia anterioară, cea din 1965 cuprindea nouă titluri, sistematizate astfel: Titlul I – Republica Socialistă România (art. 1 – 16); Titlul II – Drepturile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor (art. 17 – 41); Titlul III – Organele supreme ale puterii de stat (art. 42 – 76); Titlul IV – Organele centrale ale administraţiei de stat (art. 77 – 85); Titlul V – Organele locale ale puterii de stat şi organele locale ale administraţiei de stat (art. 86 – 100); Titlul VI – Organele judecătoreşti (art. 101 – 111); Titlul VII – Organele procuraturii (art. 112 – 115); Titlul VIII – Însemnele Republicii Socialiste România (art. 116 – 119) şi Titlul IX – Dispoziţii finale (art. 120 şi art. 121).

Constituţia din anul 1965 a schimbat denumirea Statului Român din **Republica Populară Română** în **Republica Socialistă România**. Astfel a fost consacrată finalizarea construcţiei temeliei fundamentale a socialismului în România.

În baza Constituţiei s-a adoptat Legea nr. 2 / 1968 privind organizarea teritorial – administrativă în: comune, oraşe, municipii, municipii reşedinţă de judeţ şi judeţe.

În anul 1974 a fost instituit un nou organ suprem al puterii de stat – Preşedintele R.S.R. [36].

După modelul contopirii funcţiei supreme în partid cu funcţia supremă în stat, în unităţile administrativ – teritoriale au fost create organe cu dublă natură de partid şi de stat. Depăşind sfera organelor instituite prin Constituţia din anul 1965, au fost cristalizate trei niveluri structurale: de partid, de stat şi de partid şi de stat.

Ca în toate statele socialiste şi în România s-a pus problema raporturilor dintre partid şi Stat, mai ales că art. 3 consacra: „În R.S.R, forţa politică conducătoare a întregii societăţi este P.C.R. [37].

Partidul imprima Statului un caracter dinamic; partidul defineşte obiectivele în domeniile de interes pentru societate iar Statul legiferează. Statul socialist era reprezentantul Partidului Comunist în raporturile cu terţele state ale lumii, deoarece exclusiv statul deţinea (şi deţine şi în momentul de faţă) calitatea de subiect de drept internaţional, titular de drepturi şi de obligaţii corelative în relaţiile internaţionale.

Cu privire la organele judecătoreşti şi cele ale procuraturii nu intervin schimbări substanţiale în raport cu prevederile Constituţiei anterioare.

Realitatea vieţii sociale a demonstrat că după o relativă relaxare a vieţii economice şi sociale (1965-1971), care reprezenta o continuare a politicii de independenţă promovată în ultimii 5 ani de fostul lider Gh. Gheorghiu Dej (1960 – 1965), Nicolae Ceauşescu a revenit la metodele staliniste, ce-i drept mai voalate, de control asupra societăţii civile. După anul 1980 s-a accentuat penuria de materii finite şi de produse alimentare şi a fost exacerbat cultul personalităţii în ceea ce îl priveşte pe şeful de stat.

Deşi căpătase prestigiu pe plan internaţional (invadarea Cehoslovaciei în 1968; relaţiile cu R.F.G., stabilirea relaţiilor diplomatice cu Statul Israel; medierea în conflictul israeliano-

---

[36] Legea nr. 1 / 1974 publicată în Buletinul Oficial nr. 45 / 28.03.1974.

[37]) Buletinul Oficial, partea I, nr. 65 / 29.10.1986 (republicarea Constituţiei).

egiptean etc.) preşedintele Nicolae Ceauşescu, prin politicile atât internă cât şi externă, pe care le-a promovat, în anii '80 şi-a pierdut credibilitatea fapt ce a contribuit treptat la o oarecare izolare politică a României pe planul relaţiilor internaţionale.

Conflictul deschis avut cu Mihail Seerghievici Gorbaciov a determinat caracterizarea preşedintelui român ca fiind cel mai stalinist conducător comunist din Europa de Est.

Iritarea atât a puterilor occidentale (în special S.U.A.) dar şi a U.R.S.S. aflată în plină reorganizare, suprapusă pe profunda nemulţumire a poporului român faţă de regimul politic dictatorial au determinat răsturnarea de la putere a lui Ceauşescu la 22 decembrie 1989.

La acea dată întreaga putere în stat a fost preluată de Consiliul Frontului Salvării Naţionale.

Pe 25 decembrie 1989 fostul şef al statului Nicolae Ceauşescu, împreună cu soţia sa au fost executaţi prin împuşcare după un proces organizat în pripă şi regizat de noua putere constituită la Bucureşti.

CAPITOLUL VII

PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA ORGANIZĂRII PUTERII JUDECĂTOREŞTI ŞI A CONSACRĂRII PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN ROMÂNIA MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

Cu toate că analiza procesului de dezvoltare constituţională a fost finalizată, aşa cum am precizat anterior [38)], având în vedere chestiuni de ordin subiectiv concretizate în pregătirea noastră academică şi în profesia exercitată, dar şi aspecte de ordin obiectiv, intim legate de preocupările teoretice anterioare, vom încerca să tratăm organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti în ţara noastră, începând cu perioada sfârşitului secolului al XVIII-lea şi până la Legea de organizare judecătorească nr. 58 / 1968.

Consacrarea principiului independenţei judecătorilor în legislaţia românească

Aspecte de ordin istoric (1730 – 1831)

Necesitatea reorganizării judecătoreşti a apărut în Ţările Române pentru a se evita extinderea regimului capitulaţiilor în materie judecătorească.

Pentru început vom trata succint organizarea judecătorească şi cristalizarea principiilor generale procesuale, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi până la adoptarea Regulamentelor Organice.

Domnitorul Constantin Mavrocordat a introdus judecata veliţilor boieri, după cea a ispravnicilor de judeţ şi mai înainte de cea a Divanului domnesc. Practic această judecată o putem asimila – în accepţiunea modernă – cu o judecată a unei instanţe de apel.

Împreună cu măsura adoptată de acelaşi domnitor în anul 1739, de numire a unor ispravnici judecători sau comisari-boieri, salarizaţi de visteria statului, pentru a desfăşura activitatea de judecată, aceste noi instanţe, deşi nu au avut un caracter permanent, au marcat începutul specializării slujbaşilor

[38)] A se vedea cap. I, § 4 alin. 2 din partea a II-a a prezentei lucrări.

statului cu atribuţii judecătoreşti, separate de cele administrative şi constituirea unor instanţe cu caracter colegial.

Ocupaţia rusească a Ţărilor Române din perioada războiului din 1768-1774 a favorizat urgentarea reorganizării judecătoreşti, prin introducerea de către comandamentul ţarist, în ambele Principate, a unor măsuri după modelul instanţelor ruseşti, care ulterior au fost menţinute şi legiferate în Ţara Românească de Alexandru Ipsilanti prin hrisovul din anul 1775 [39)] şi în Pravilicească condică, iar în Moldova de domnitorul Alexandrul Moruzi, în anul 1792.

Pravilicească condică prevedea, în esenţă, din punct de vedere organizatoric următoarele instanţe de judecată:

I. **Judecătoriile de la judeţe**, care erau compuse dintr-un judecător, ajutat la ţinerea condicilor de un logofeţel şi de alţi doi slujitori pentru diverse treburi. Ispravnicul judeţului îşi păstrează în această perioadă dreptul de a judeca, fie singur, fie împreună cu judecătorul. Judecătorii aveau competenţă deplină, generală în soluţionarea proceselor civile dintre ţărani, scop în care aplicau obiceiul pământului şi legile scrise privitoare la plugari. Judecătorii aveau aptitudinea de a efectua cercetări şi în cauzele penale cu excepţia infracţiunilor considerate de o gravitate sporită (cu un grad de pericol social ridicat).

Din aspectele menţionate anterior reţinem că în perioada de referinţă cristalizarea principiul separaţiei puterilor în stat nu se conturase pe deplin deoarece, deşi au fost instituţionalizaţi judecători speciali, profesionişti, totuşi s-a practicat şi ulterior sistemul cumulării atribuţiilor administrative şi judecătoreşti de către ispravnic.

II. O altă categorie de instanţe de judecată consacrată de Pravilicească condică o reprezintă **departamenturile**.

După modelul rusesc, departamenturile au fost instanţe

[39)] "Hrisov cu ponturi în ce chip să urmeze dumnealor boierii judecători de pe la rânduitele mese" (anul 1775).

compuse din mai mulţi judecători, cu competenţă specială, civilă sau penală.

Instanţele considerate a doua categorie de departamenturi erau instanţe cu competenţă în materie civilă.

La Bucureşti existau două astfel de instanţe; un departament încadrat cu opt judecători şi altul încadrat cu şapte judecători.

La Craiova există o judecătorie cu competenţă civilă, compusă din patru boieri, înfiinţată în anul 1785 de domnitorul Mihail Şuţu.

Hotărârile civile erau duse la îndeplinire în Ţara Românească de către marele hatman, dregătorie înfiinţată în anul 1793 de Alexandru Moruzi.

La Iaşi, tot domnitorul Al. Moruzi înfiinţează în anul 1792 departamentul al doilea pentru pricinile civile mai mici şi divanul judecătoresc pentru cauzele de o importanţă deosebită. Hotărârile acestor instanţe erau aduse la îndeplinire de către vornicul de aprozi, slujbă înfiinţată în locul vechiului vătaf de aprozi, de către domnitorul Al. Mavrocordat între anii 1782-1785.

În materie penală s-a înfiinţat la Bucureşti cel de-al doilea departament, numit "departamentul vinovăţiilor" sau "criminalion". O instanţă similară s-a înfiinţat şi la Craiova, de către N. Caragea, în anul 1782, compusă din trei boieri împreună cu cel de-al doilea armaş.

Un "departament al afacerilor criminale" a început să funcţioneze şi la Iaşi începând cu anul 1793. Această instanţă a fost reorganizată în anul 1820 de către domnitorul Mihail Şuţu. Un departament special deosebit de important o fost "departamentul străinelor pricini" din Ţara Românească, înfiinţat în anul 1812 iar la Iaşi "departamentul treburilor străine" destinat să judece procesele dintre supuşii străini şi localnici.

Pentru infracţiunile cu un grad redus de pericol social –

cu caracter poliţienesc – la Bucureşti, s-a înfiinţat, de către Pravilniceasca condică, spătăria şi agia, prima pentru infracţiunile săvârşite în mahalale iar cealaltă pentru cele comise în zona rezidenţială.

De principiu, în Moldova reforma departamenturilor s-a permanentizat mai greu din cauza condiţiilor şi structurilor feudale mai puternice.

III. Departamentul veliţilor boieri de la Bucureşti, compus din boieri de rangul I în funcţii şi din trei mazili veliţi precum şi Divanul Olteniei de la Craiova, compus din cinci mari boieri, constituiau **prima instanţă** de judecată pentru cauzele în care părţile litigante erau boieri şi respectiv **instanţă de apel** pentru hotărârile pronunţate de celelalte departamenturi.

Apelul se putea declara în termen de 60 de zile.

IV. **Divanul domnesc** constituia instanţa supremă şi era compus din boieri veliţi sub preşedenţia domnitorului.

Înmulţirea proceselor în urma dezvoltării economiei şi necesitatea de a finaliza cu celeritate procesele aflate pe rolul instanţelor a determinat o înmulţire a instanţelor judecătoreşti precum şi iniţierea unei specializări a judecătorilor în raport de materie şi de competenţă.

Totuşi boierii au monopolizat funcţiile judecătoreşti la toate instanţele de judecată.

Progresul realizat s-a concretizat în începutul separării atribuţiilor judecătoreşti de cele administrative, apariţia completelor de judecată în locul judecătorilor unici şi specializarea judecătorilor.

Înnoiri s-au făcut şi în reglementarea desfăşurării procesului, materializate în: introducerea condicilor de judecată la toate instanţele, obligativitatea redactării hotărârilor şi a motivării acestora, cu indicarea temeiului de drept pe care se întemeiază soluţia adoptată, ceea ce a condus la o îngrădire a

arbitrariului judecătorilor.

Aceste situaţii concrete au determinat adoptarea unei politici de început de impunere a supremaţiei legii.

Totuşi judecătorii mai păstrează o largă autonomie de voinţă în aprecierea pedepselor penale, în special cu privire la individualizarea acestora.

Pentru înlesnirea tranzacţiilor, care devin mai numeroase, se permite reprezentarea în justiţie în procesele civile prin "vechili", adică mandatari sau avocaţi, denumiţi şi "vechili de judecăţi".

În noile condiţii de dezvoltare a tranzacţiilor se modifică şi sistemul de probe. În locul vechilor "probe" cu caracter mistic, capătă întâietate dovezile cu acte, mărturiile martorilor oculari, cercetările întreprinse în instanţă, cu oprirea utilizării torturii şi a jurătorilor[40)], dar cu menţinerea jurământului pentru situaţiile în care proba nu se poate face printr-un alt mijloc de dovadă.

Tot o noutate în organizarea judecătorească o constituie obligativitatea judecătorilor de la judeţe de a ţine condici pentru vânzările de moşii, transcriind zapisele şi foile de zestre, toate acestea constituind începuturi de organizare a publicităţii tranzacţiilor imobiliare şi a activităţii notariale.

Elemente noi în organizarea proceselor sunt concretizate în unele reguli şi proceduri speciale.

Supunerea judecătorului faţă de lege, obligaţia de a motiva hotărârile şi de a se adresa domnitorului ţării pentru interpretarea dispoziţiilor neclare ale legii, introducerea instituţiei recuzării judecătorului în situaţia în care acesta are interese comune sau este rudă cu una dintre părţi, interzicerea de a exercita acte de comerţ sau de a deţine alte funcţii, consacrarea salarizării judecătorilor şi a pedepselor pentru

---

40) Jurătorii se utilizau în mod exclusiv în procesele de hotărnicii (grăniţuire).

infracţiuni de luare de mită, toate aceste reguli au creat judecătorului o poziţie nouă, de independenţă şi imparţialitate, caracterizată prin îngrădirea arbitrariului şi încadrarea strictă în aparatul statului centralizat, astfel ca prin scoaterea lui de sub influenţele exterioare, să asigure o bună desfăşurare a activităţii judecătoreşti.

Sub aspect procesual, recunoaşterea cu precădere a forţei probante a înscrisurilor, introducerea termenelor de prescripţie a acţiunilor – pe lângă cele referitoare la proprietate şi la dreptul de opţiune al moştenitorului, reglementate anterior – precum şi reglementarea embrionară a autorităţii lucrului judecat, [41)] urmăresc să asigure facilitarea circuitului civil general în condiţiile dezvoltării economice.

Un aspect important în dezvoltarea organizării judecătoreşti şi în cristalizarea principiului independenţei judecătorului, îl reprezintă Proiectul de reformă elaborat în anul 1882 în Moldova, de boierii secundari, intraţi în istorie sub denumirea de "cărvunari" şi intitulat "Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obştei Moldaviei … spre a sluji pământeştii ocârmuiri de temelie".

Acest proiect a prevăzut următoarele instanţe de judecată:

I. Ispravnicii împreună cu un judecător.

Judecata trebuia începută în primă instanţă, la judecătoria ţinutului unde se afla obiectul cauzei sau persoana fizică chemată în judecată. Această dispoziţie avea drept scop suprimarea privilegiilor acordate boierilor mari de a fi judecaţi, în primă instanţă, de instanţe judecătoreşti ierarhic superioare.

Ispravnicii, fără participarea judecătorului, erau competenţi să judece doar cauzele referitoare la încasarea birurilor, economia recoltelor sau buna desfăşurare a activităţii târgurilor.

---

41) Hotărârile întărite de doi domni şi judecăţile cercetate de trei domni nu mai pot fi atacate – Codul Caragea (VI, cap. 4, art. 9; art. 10).

În capitala Moldovei, la Iaşi, proiectul prevedea existenţa unui tribunal al agiei în componenţa căruia intrau aga şi un judecător.

II. Instanţa de apel în materie criminală (penală) era în concepţia proiectului boierilor secundari, tribunalul penal, considerat ca primă instanţă de codul domnitorului M. Şuţu, adică tribunalul criminalicesc din Iaşi, compus din cinci boieri de orice rang.

Proiectul prevedea în materie civilă o instanţă specială de apel, care să înlocuiască judecata veliţilor boieri, compus din cinci boieri de rangul al doilea.

În privinţa datei înfăţişării la apel acesta urma să fie fixată de prima instanţă, ca urmare a manifestării nemulţumirii în privinţa hotărârii pronunţate la fond, de oricare dintre părţi.

III. A treia instanţă urma să fie în locul vechiului divan domnesc, divanul întâi, compus din cinci boieri de rangul întâi şi doi boieri din fruntea celor de rangul al doilea.

Această instanţă era exclusiv o instanţă de casare care urma să aibă în vedere doar conţinutul actului de dispoziţie al instanţelor inferioare.

Proiectul cărvunarilor mai prevedea, ca şi legiuirea lui Alexandru Ipsilanti, condicari, pe lângă judecătoriile de ţinuturi şi logofeţi pe lângă celelalte instanţe, precum şi cancelarii ale judecătorilor, cu logofeţi însărcinaţi cu evidenţa şi conservarea dosarelor.

Atribuţiile şi prerogativele Domnitorului Moldovei urmau să fie substanţial reduse.

Practic aceste prerogative erau menţinute în situaţia în care între instanţa de apel şi instanţa de casare exista un dezacord referitor la soluţionarea pricinii.

Art. 34 din Constituţia "Cărvunarilor" din 13 septembrie 1822:

" … Dacă însă de cuvinte de rezon a divanului întâi nu va

fi vre-o nedumerire; iar fiind aceasta, atunci să facă iarăşi raport la divanul întâi, trimiţându-i şi actul tot precum a fost şi, divanul ori îl va întări, ori prin înfăţişare a Domnului, care poate să adune şi sfatul obştesc spre mai desăvârşită deslegare a pricinei, va face obştească izbăvire şi va da hotărâre…" [42)]

Un al moment important în dezvoltarea principiilor moderne ale organizării judecătoreşti îl reprezintă Proiectul de constituţie, elaborat de marele logofăt Dimitrie Sturza, în Moldova.

Potrivit acestui proiect, puterea executivă urma să fie separată de puterea judecătorească.

Puterea judecătorească era încredinţată divanului pravilnicesc, compus din 15 boieri mari, care erau numiţi pe viaţă.

În concepţia iniţiatorului proiectului, în Moldova, instanţele judecătoreşti urmau să fie organizate pe sistemul dublului grad de jurisdicţie, respectiv:

- un tribunal alcătuit din trei judecători, aleşi de boierii fiecărui ţinut şi

- divanul pravilnicesc, cu reşedinţa la Iaşi.

Cu excepţia celor două proiecte menţionate precizăm că în anul 1827 s-a convenit un aranjament între domnitorul Moldovei Ioniţă Sandu Sturza (1822-1828) şi marea boierime care a consfinţit privilegiul boierilor de orice treaptă de a fi judecaţi, în primă instanţă, de Divanul veliţilor boieri.

Totuşi acest act, deşi a avut un caracter retrograd, a introdus în Moldova instituţia autorităţii lucrului judecat.

O sentinţă pronunţată de Domn în divan, împreună cu mitropolitul, boierii mari şi cu divanul veliţilor căpăta autoritate de lucru judecat sau după expresia utilizată în act "săvârşea

---

[42)] Constituţia "Cărvunarilor" în Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente, 1741-1991, Ed. Lumina Lex, 1998, autor Conf. dr. Cristian Ionescu, Bucureşti.

totul în veci".

Cristalizarea principiilor generale ale organizării judecătoreşti în perioada 1750 – 1832 precum şi instituirea în formă incipientă a separaţiei puterilor în stat şi a independenţei judecătorilor reprezintă o consecinţă a intenţiei manifestată de marea boierime în privinţa limitării puterii domneşti.

§.1. Regulamentele Organice. Convenţia de la Paris. Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris.

Regulamentele Organice reprezintă practic prima lege fundamentală de organizare a Ţărilor Române – Moldova şi Muntenia – care au schimbat caracterul formei de stat şi au favorizat trecerea lentă de la feudalism la capitalism, după modelul prusac, adică prin aplicarea noilor principii cu prioritate în favoarea claselor dominante.

Cele două regulamente organice au limitat prerogativele domneşti şi au precizat organele de conducere al fiecărui stat, în acord cu principiul separaţiei puterilor în stat. Deşi mai păstrează destule atribuţii din cele anterioare, domnitorii Ţărilor Române nu mai pot fi consideraţi, odată cu intrarea în vigoare a regulamentelor organice, monarhi absoluţi.

De principiu, domnitorul trebuie să guverneze în conformitate cu legea, voinţa acestuia nu mai este considerată lege şi pe cale de consecinţă ţara şi veniturile ei nu mai constituie proprietatea domnului.

Apreciem că sub regimul Regulamentelor Organice forma de stat a Ţărilor Române s-a apropiat de monarhia constituţională.

Cu privire la organizarea judecătorească Regulamentele Organice prevedeau că puterea judecătorească este separată de puterea "ocârmuitoare", motivând că aceasta este "de neapărată trebuinţă pentru buna orânduială în pricini de judecată şi pentru paza dreptăţilor particularilor".

S-a prevăzut în Regulamentele Organice principiul inamovibilităţii judecătorilor, care însă a fost introdus doar parţial şi pe termen limitat.

Costache Conachi, purtătorul de cuvânt al protipendadei Moldovei împotriva amestecului domnului la judecată, membrul al Comitetului format pentru elaborarea Regulamentului Organic al Ţării Moldovei s-a declarat împotriva inamovibilităţii tuturor judecătorilor, inclusiv a celor de la instanţa supremă. În opinia sa judecătorii urmau să fie numiţi în funcţie pe o perioadă de zece ani, căci în acest fel nu vor fi "sub veşnica apărare despre pretenţiile ce ar avea lumea asupra lor şi pentru că ar lăsa perspective de înaintare Moldovenilor vrednici…prin câştigarea cunoştinţelor şi învăţăturilor trebuincioase la acest loc."

Îmbunătăţirile de substanţă aduse de Regulamentele Organice, în ambele principate, privesc organizarea ierarhică a instanţelor şi specializarea acestora.

Din acest punct de vedere prima instanţă de judecată o formau **tribunalele săteşti** de împăciuire, alcătuite din preot împreună cu trei juraţi, câte unul din fiecare categorie ţărănească (fruntaşi, mijlocaşi şi codaşi), care erau competente să judece litigiile dintre ţărani. În situaţia în care părţile nu se împăcau se puteau adresa tribunalelor judeţene (ţinutale). Litigiile dintre ţărani (indiferent din categoria din care făcea parte) şi boieri nu erau de competenţa acestor instanţe.

Ispravnicii judeţelor sau ai ţinuturilor şi zapcii plăşilor sau ai ocoalelor erau funcţionari administrativi care mai păstrau atribuţii judecătoreşti în pricini de poliţie (sancţionate cu pedepse până la 3 zile de închisoare şi până la 50 de lovituri), cauze fiscale sau abateri de serviciu săvârşite de slujbaşi.

Ispravnicii judeţelor sau ai ţinuturilor erau competenţi să judece plângerile formulate de boieri împotriva ţăranilor clăcaşi.

Tribunalele poliţiei îndreptătoare cu sediul în Iaşi şi la Bucureşti, erau tribunale administrative care au preluat competenţa spătăriei şi agiei care au fost desfiinţate.

Tribunalele judeţene şi **tribunalele ţinutale** – în Ţara Românească şi respectiv în Moldova erau instanţe speciale şi funcţionau în locul vechilor ispravnici judecători.

Aceste instanţe erau compuse din: un preşedinte, doi membri şi un procuror. Ele aveau competenţă generală în materie civilă, comercială şi corecţională.

Când se judecau litigiile de natură comercială, în compunerea tribunalului intrau doi negustori. Plângerile ţăranilor clăcaşi împotriva boierilor se judecau de tribunalele judeţene (ţinutale).

Aceste instanţe erau competente din punct de vedere material să soluţioneze procesele civile până la valoarea de 1.500 lei, împotriva hotărârilor putându-se exercita calea de atac a apelului la divanurile judecătoreşti.

Divanurile judecătoreşti funcţionau la Iaşi, Bucureşti şi Craiova, având fiecare câte o **secţie civilă** şi o **secţie criminală**. La Iaşi în locul secţiei criminale funcţiona un Tribunal al pricinilor criminaliceşti.

Ulterior s-au înfiinţat mai multe secţii civile ca urmare a volumului mare al dosarelor aflate pe rol.

Divanurile judecătoreşti judecau în primă instanţă şi respectiv ca instanţă de apel în materie civilă.

Competenţa după materie, în primă şi ultimă instanţă, revenea divanurilor judecătoreşti în cadrul litigiilor civile în care se afirmau pretenţii până la cuantumul de 5.000 lei.

Peste această valoare, judecau cu drept de apel în termen de o lună, cale de atac care putea fi exercitată la Înaltul Divan.

Divanurile judecătoreşti erau constituite din complete de judecată alcătuite din: un preşedinte, patru asesori şi un procuror.

Tribunalele apelative de comerţ erau instanţe specializate în materie comercială. Funcţionau astfel de instanţe la Bucureşti şi la Iaşi.

În Moldova, tribunalul apelativ de comerţ a fost mutat în anul 1833 de la Iaşi la Galaţi.

Art. 335 din Regulamentul Organic prevedea faptele de comerţ care intrau în competenţa acestor instanţe: vânzările de mărfuri, întreprinderile de manufacturi, de comision şi de transport, vasele de navigaţie, cambia ş.a.

Tribunalele apelative de comerţ aveau acelaşi compunere ca şi divanurile judecătoreşti cu particularitatea că, în mod obligatoriu, trei dintre asesori erau aleşi dintre negustori.

Înaltul divan funcţiona la Iaşi şi la Bucureşti.

Judeca toate cauzele în ultimă instanţă, venite în apel de la divanurile judecătoreşti. Erau compuse din: un preşedinte (în Ţara Românească era de drept preşedinte Marele Ban), patru membri numiţi de domn şi trei aleşi de Obişnuita obştească adunare.

Art. 281 din Regulamentul Organic prevedea că membrii Înaltului Divan sunt aleşi dintre boierii proprietari de moşii pe termen de trei ani, iar pe timpul executării mandatului aceştia se bucură de inamovibilitate.

Divanul domnesc în Moldova era astfel denumit deoarece era prezidat de către domn. Judeca în cazurile de rea aplicare a legii de către celelalte instanţe, când decizia Înaltului divan nu era dată cu unanimitate de voturi sau când această decizie contrazicea jurisprudenţa statornicită anterior într-o anumită materie.

În anul 1833 Divanul domnesc a fost contopit cu Înaltul divan sub denumirea de **Divan domnesc**, prezidat de către domn, ceea ce a însemnat o creştere a amestecului divanului şi implicit a domnitorului în afacerile judecătoreşti şi deci un regres în aplicarea principiului separaţiei puterilor în stat.

În Ţara Românească aceeaşi competenţă atribuită Divanului domnesc în Moldova o avea **Înalta curte de revizie**, căreia domnul îi trimitea spre judecare cauzele, fără să aibă atribuţiile judecătoreşti cu care era investit domnul Moldovei. În compunerea Înaltei curţi de revizie intrau nouă membri din Înaltul divan sau din Divanul judecătoresc.

Pentru corecta interpretare a legilor de către instanţele de judecată au fost numiţi pe lângă domnitorii Principatelor, **legişti ai statului**. În situaţia în care legea era obscură sau în lipsa reglementării legale, domnitorul avea obligaţia să se adreseze Obişnuitei obşteşti adunări pentru ca aceasta să procedeze la interpretarea legală a textului sau eventual să complinească lipsa prin adoptarea unei norme juridice.

La data de 14 noiembrie 1857, s-au formulat plângeri în Divanul ad-hoc al Moldovei prin care s-a cerut independenţa puterii judecătoreşti în raport cu puterea executivă.

Sistemul cercetării sentinţelor judecătoreşti de către domn a fost considerat abuziv şi de către diplomaţii statelor străine acreditaţi la Iaşi şi aceste aspecte au făcut obiectul unui memoriu adresat marilor puteri, în anul 1858.

Conferinţa celor şapte mari puteri întrunită la Paris, în lunile mai-august 1858, stabilea, printr-o convenţie, pe baza cererilor formulate de adunarea ad-hoc, statutul intern şi internaţional al Principatelor.

Din punct de vedere politic s-a nesocotit voinţa românilor de a se constitui într-un stat unitar, conferinţa dispunând organizarea unei uniuni statale sub denumirea de "Principatele Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti".

Principatele Unite, menţinute sub suzeranitatea Porţii Otomane, aveau o autonomie garantată "colectiv" de cele şapte puteri (Imperiul Otoman, Imperiul Ţarist, Imperiul Habsburgic, Anglia, Franţa, Prusia şi Sardinia).

Convenţia de la Paris din anul 1858 a dat satisfacţia

opiniei publice din Moldova prin adoptarea hotărârii de a înfiinţa o Curte de Casaţie – Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie a Principatelor Unite – cu sediul la Focşani, care reprezenta forul judecătoresc suprem al noului stat.

Prin înfiinţarea Înaltei Curţi de Justiţie şi Casaţie au fost reduse considerabil atribuţiile judecătoreşti ale domnitorului, care se limitau din punct de vedere practic la două situaţii: dreptul de graţiere şi dreptul de amnistie în materie penală.

În aceeaşi perioadă, în Muntenia, hotărârile Înaltului Divan erau supuse domnitorului ţării de către marele logofăt al dreptăţii (ministrul justiţiei).

Domnitorul era obligat să confirme hotărârile Înaltului Divan în ipoteza în care erau date cu unanimitate de voturi sau în ipoteza în care deşi erau date cu majoritate, erau conforme cu sentinţele ambelor instanţe inferioare. (Tribunalele judeţene respectiv Divanurile judecătoreşti).

Partea interesată putea cere domnului revizuirea cauzei judecate iar acesta trimitea pricina unei a patra instanţe de judecată, respectiv la Înalta Curte de Revizie compusă din: marele logofăt al dreptăţii, membrii Înaltului Divan, preşedinţii tribunalelor din Bucureşti, cu excepţia celui care judecase cauza. Hotărârea pronunţată de această instanţă obliga pe domnitor să o confirme.

Convenţia de pace de la Paris dintre Puterile garante privind Principatele Române 7 / 19 august 1858

"Art. 38. Se va înfiinţa o înaltă Curte de justiţie şi casaţiune, comună ambelor principate. Ea va rezida la Focşani. Se va regula printr-o lege constituirea ei. Membrii săi vor fi inamovibili.

Art. 39. Hotărârile date de Curţi şi Tribunale în ambele

principate vor merge exclusiv la această Curte de casaţiune.

Art. 40. Ea va exercita un drept de cenzură şi de disciplină asupra Curţilor apelative şi tribunalelor.

Ea va avea drept de jurisdicţiune exclusivă asupra însuşi membrilor ei, în materii penale.

Art. 41. Ca Înaltă Curte de justiţie ea va judeca urmăririle cari vor fi provocate în contra miniştrilor de către Domn sau de către adunare şi va judeca fără apel."[43)]

În perioada domniei lui Al.I. Cuza au fost elaborate două proiecte de Constituţii.

Primul proiect a fost elaborat de Comisia Centrală de la Focşani în şedinţa din data de 9 / 21.10.1859 şi s-a intitulat "Proiect de Constituţiune a Principatelor Unite Moldavia şi Ţara Românească".

Cap. VI al Proiectului de Constituţie a fost intitulat "Despre Puterea judecătorească" şi cuprinde dispoziţiile din art. 96 – art. 114.

Referitor la **statutul judecătorilor** art. 99 alin. 4 prevedea că: "Membrii curţii de Casaţiune vor fi neamovibili chiar de la întocmirea ei."

Art. 100 prevedea că: "… pentru membrii celorlalte Curţi şi Tribunale o lege specială va hotărâ condiţiunile de admisibilitate şi de înaintare în magistratură, luând de bază aplicarea progresivă a principiului neamovibilităţii".

Art. 101 stabilea că: "Curtea de Casaţiune, în acord cu Comisiunea Centrală, va hotărî când trebuie să înceapă a se aplica în toată puterea ca principiul neamovibilităţii în magistratură. Aceasta se va face prin o anume lege. Atuncea şi judecătorii celorlalte instanţii se vor numi pe viaţă; şi un judecător nu va putea fi dat afară din serviciu, nici suspendat din funcţiunile sale decât numai după o hotărâre judecătorească.

[43)] Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, Dezvoltarea constituţionlă a României. Acte şi documente 1741-1991, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998, pag. 255.

Până atuncea judecătorii pot fi schimbaţi de Domn dacă se ridică în contra lor un caz de nemoralitate sau de necapacitate din partea Curţii de Apel sau din partea Curţii de Casaţiune; iar asupra curţilor de apel din partea Curţii de Casaţiune." [1)]

Potrivit proiectului menţionat judecătorii Înaltei Curţi de Justiţie şi Casaţie a Principatelor Unite au dobândit inamovibilitatea din momentul numirii în funcţie.

Referitor la ceilalţi judecători, proiectul a consacrat principiul inamovibilităţii care urma să fie aplicat progresiv de către Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie de comun acord cu Comisia Centrală.

Unul din efectele inamovibilităţii îl constituia **numirea pe viaţă** a judecătorilor şi totodată se preciza că aceştia nu vor putea fi înlăturaţi din magistratură sau suspendaţi din funcţie decât în baza unei hotărâri judecătoreşti rămasă definitivă.

Până la aplicarea integrală a principiului inamovibilităţii cu privire la toate categoriile de judecători cu excepţia celor de la Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie, fiind amovibili, puteau fi înlăturaţi din magistratură de către domn.

Se observă că deşi amovibili potrivit proiectului de Constituţie, judecătorii erau îndepărtaţi din funcţia deţinută prin Decret al şefului statului fără intervenţia ministrului de resort.

Art. 101 alin. final prevedea că: "mutarea unui judecător de la un tribunal la altul nu poate avea loc decât printr-o nouă numire, fiind cu a sa învoire."

Deci, transferarea judecătorilor în funcţiile din magistratură, se putea realiza, definitiv sau temporar, în mod exclusiv cu acordul prealabil al judecătorului în cauză.

Al doilea proiect de Constituţie a fost elaborat din iniţiativa Domnitorului Alexandru Ioan Cuza la data de 30 iulie

---

[1)] Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, Op. citate, pag. 292-293

/ 11 august 1863.

Acest proiect nu prevedea nici o dispoziţie cu privire la puterea judecătorească.

Având în vedere dispoziţiile art. 66 din proiect potrivit cărora: Dispoziţiunile Convenţiunei (de la Paris) „care nu sunt contra Constituţiunii de faţă rămân în vigoare până când nu se vor abroga prin drumul legal."

Deci în ipoteza în care acest proiect ar fi intrat în vigoare, organizarea şi funcţionarea puterii judecătoreşti precum şi statutul judecătorilor urmau să fie reglementate, în continuare, de dispoziţiile cuprinse în Convenţia de la Paris din anul 1859.

În urma loviturii de stat care a condus la dizolvarea Adunării (2 Mai 1864) domnitorul Al.I. Cuza a organizat un plebiscit pentru aprobarea unei noi Constituţii, care a fost un act eminamente românesc – **Statutul Dezvoltăror al Convenţiei de la Paris**.

Deşi în textul noii Constituţii se prevedea că: "Convenţiunea încheiată la Paris în 7 / 19 august 1858, între Curtea suzerană şi între Puterile garante autonomiei Principatelor Unite, este şi rămâne legea fundamentală a României", practic convenţia a fost înlăturată, stăvilind drumul instaurării unui regim de tutelă al marilor puteri europene.

Act excepţional de important în privinţa organizării politice a României moderne, Statutul Dezvoltător al Convenţiei de la Paris, adoptat în anul 1864, a cuprins prevederi referitoare la organizarea şi exercitarea puterilor legislativă şi executivă.

În privinţa puterii judecătoreşti precizăm că această lege fundamentală a instituit un organ juridic nou – **Consiliul de Stat**, care va avea ca principală atribuţie iniţiativa legislativă, pe care o exercită împreună cu şeful statului.

Printre legile importante adoptate în perioada 1859-1866 şi care interesează în mod deosebit organizarea judecătorească

în Principatele-Unite, este legea de înfiinţare a Curţii de Casaţie şi Justiţie, sancţionată la 24 ianuarie 1861, care prevedea că instanţa supremă este compusă din **trei secţii**: o secţie a reclamaţiilor, o secţie pentru afaceri civile şi o secţie pentru afaceri penale.

Legea prevedea că această instanţă era "una singură pentru întregul Stat al Principatelor Unite – Moldova şi Ţara Românească".

§ 2. Constituţia din anul 1866 şi Constituţia din anul 1923

Constituţia din anul 1866 a fost decretată, sancţionată şi publicată în Monitorul Oficial la data de 01.07.1866[44)].

Titlul III al Constituţiei din anul 1866 intitulat "Despre puterile Statului", include cap. IV care purta titulatura "Despre puterea judecătorească".

Acestui capitol i-au fost alocate două articole: art. 104: „Nici o jurisdicţiune nu se poate înfiinţa, decât numai în puterea unei anumite legi.

Comisiuni şi tribunale extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire şi sub nici un fel de cuvânt.

Pentru întreg Statul Român este o singură Curte de casaţiune."

Art. 105 (modificat prin Legea din 8 iunie 1884).

Juriul este statornicit în toate materiile criminale şi pentru delictele politice şi de presă.

Acţiune pentru daune interese rezultând din fapte şi delicte de presă, nu se poate intenta decât înaintea aceleiaşi jurisdicţiuni. Numai comisiunea juraţilor va judeca şi pronunţa asupra daunelor şi asupra cuantumului lor".

Dezvoltarea principiilor constituţionale a fost realizată prin Legea pentru organizarea judecătorească, adoptată la data

---

[44)] Constituţia din 1 iulie 1866 a fost modificată prin legile din 13 octombrie 1879 şi 8 iunie 1884.

de 4 iulie 1865 şi sancţionată prin decretul nr. 982 / 04.07.1865, promulgată şi publicată la data de 09.07.1865.[45)]

Art. 1 din Legea pentru organizarea judecătorească din 1865 prevedea că: "Justiţia se dă în numele Domnului". Ulterior potrivit modificărilor aduse prin legea din anul 1890, s-a statuat că justiţia se împarte în numele legii. Această modificare s-a întemeiat pe dispoziţiile Constituţiei din anul 1866, care a proclamat principiul descentralizării administrative şi al independenţei comunale.

Art. 3 din Legea pentru organizarea judecătorească din anul 1865, enumera instanţele judecătoreşti care erau: judecătoriile de plasă, Tribunalele judeţene, Curţile de Apel, Curţile de Juraţi în materie criminală şi Curtea de Casaţie.

Ca urmare a nominalizării realizată prin art. 3 din lege, în mod tacit (implicit) au fost desfiinţate judecătoriile de împăciuire (săteşti), dar acestea au fost reînfiinţate, în anul 1879.

Judecătoriile de împăciuire săteşti se compuneau din primarul comunei, în calitate de preşedinte şi doi juraţi aleşi de locuitorii comunei respective. Atribuţiile de grefier erau îndeplinite de notarul comunei.

Judecătoriile săteşti judecau cu drept de apel la judecătorul de ocol toate cauzele, (forme de prigonire, asuprire, persecuţii, împilare, oprimare), săvârşite pe raza comunei, indiferent de cauza din care ar fi izvorât.

Erau de asemenea, competente să judece acţiunile în pretenţii al căror obiect nu depăşea 50 lei capital şi dobânzi sau care aveau ca obiect bunuri mobile sau debite (creanţe) de orice fel care se judecau în primă şi ultimă instanţă.

Ulterior aceste instanţe au fost desfiinţate şi reînfiinţate

[45)] Legea pentru organizarea judecătorească din 04.07.1865 a suferit modificări la: 16.07.1868; 12.03.1870; 12.11.1871. Aceasta şi-a produs efectele până la intrarea în vigoare a legii din 1 septembrie 1890.

prin Legea judecătoriilor de pace din 1 iunie 1896, pentru a fi definitiv desfiinţate prin Legea judecătoriilor de pace din 30 decembrie 1907.

Ca urmare a desfiinţării judecătoriilor săteşti, legiuitorul a creat instituţia **ambulanţei judecătoreşti**, prin care judecătorul de ocol era obligat, cel puţin de două ori pe lună, să se deplaseze în comunele rurale din circumscripţia lui pentru a judeca la sediul primăriei cauzele ivite între săteni. După primul război mondial datorită greutăţii întâmpinate în procurarea mijloacelor de transport dispoziţiile referitoare la instituţia judecătorului ambulant au căzut în desuetudine.

Judecătoriile de plasă se înfiinţau în fiecare plasă sau ocol (subdiviziuni ale judeţului).

Judecătorii de plasă se împărţeau în trei clase:

- clasa I – cuprindea judecătoriile din oraşele: Iaşi, Bucureşti, Craiova, Galaţi, Brăila, Focşani, Botoşani, Giurgiu, Ismail, Ploieşti, Bârlad şi Turnu – Severin.

- clasa a II-a cuprindea judecătoriile înfiinţate în celelalte oraşe, reşedinţe de judeţ.

- clasa a III-a era alcătuită din judecătoriile rurale care au funcţionat până în anul 1875, deoarece au fost suprimate aceste instanţe, prin Legea din 17 mai 1875. Atribuţiile acestor instanţe desfiinţate au fost preluate, în mod temporar, de exponenţii puterii executive (subprefecţi).

Competenţa judecătoriilor a fost legiferată prin Codul de procedură civilă (art. 1 - 53) şi a fost modificată succesiv prin legile de organizare a judecătoriilor de ocoale din anii: 1879 1894, 1896 şi 1908.

Tribunalele judeţene funcţionau în fiecare capitală de judeţ, raza lor teritorială confundându-se cu aceea a judeţului (art. 17 din Lege).

Exista şi o excepţie cu privire la judeţele din sudul Basarabiei alipite la 1856; Tribunalul Ismail, cuprindea în raza sa teritorială, judeţele Ismail şi Bolgrad.

Fiecare tribunal era compus din una sau mai multe secţii. Astfel, Tribunalul Ilfov avea 5 secţii: una corecţională, trei secţii civile şi una comercială şi de notariat. Prin Legea din 17 aprilie 1868 la acest tribunal a mai fost creată o secţie corecţională.

Tribunalul Iaşi avea în componenţă patru secţii: una corecţională şi trei civile.

Tribunalul Craiova avea în componenţă trei secţii: una corecţională şi două civile.

Tribunalele Galaţi şi Ploieşti aveau fiecare câte două secţii: una corecţională şi una civilă.

Toate celelalte tribunale aveau o singură secţie, mixtă, corecţională şi civilă.

Legea pentru organizarea judecătorească mai prevedea înfiinţarea **Curţilor de Apel,** care erau în număr de patru: Curtea de Apel Bucureşti, Curtea de Apel Iaşi, Curtea de Apel Craiova şi Curtea de Apel Focşani.

În anul 1890 Curtea de Apel de la Focşani a fost mutată la Galaţi.

În urma alipirii Dobrogei la Statul Român (1878), a fost înfiinţată a cincea Curte de Apel cu sediul la Constanţa, în anul 1914.

Şi Curţile de Apel erau organizate pe secţii. Curtea de Apel Bucureşti era alcătuită din trei secţii. Curţile de Apel din Iaşi, Focşani (ulterior Galaţi) şi Craiova, aveau două secţii, iar Curtea de Apel din Constanţa avea în componenţă o singură secţie.

Competenţa Curţilor de Apel era stabilită prin dispoziţiile Codului de procedură civilă.

Curţile cu Juraţi au fost instituite pe lângă fiecare Curte de Apel, pentru aplicarea dispoziţiilor Codului de procedură penală referitoare la procedura de judecată a crimelor.

Ulterior, prin legea din 12 iulie 1868 pentru organizarea Curţilor cu Juraţi, ca urmare a modificării art. 246 Cod

procedură penală, au fost înfiinţate Curţi cu Juraţi pe lângă Tribunale. Curtea cu Juraţi era competentă să judece cauzele criminale şi delictele de presă şi cele politice (art. 24 modificat prin Legea din 08.06.1884 din Constituţia de la 1866). Aceasta era compusă dintr-un consilier de Curte de Apel, în calitate de preşedinte, doi judecători de Tribunal, în calitate de membri şi 12 juraţi traşi la sorţi.

Durata sesiunilor Curţilor cu Juraţi era determinată prin Regulamentul adoptat la data de 16 iulie 1868.

Cea mai importantă reglementare a legii de organizare judecătorească din anul 1865 este cea referitoare la inamovibilitatea judecătorilor.

Art. 103 din lege prevedea că preşedinţii şi consilierii de la Curtea de Casaţie şi de la Curţile de Apel erau, de drept, inamovibili.

Legea prevedea că inamovibilitatea preşedinţilor şi judecătorilor de la tribunale urma să se adopte prin lege specială.

Prin Legea de organizare judecătorească din 24.03.1909 a fost acordată inamovibilitatea şi membrilor tribunalelor şi a judecătorilor de ocoale.

La 1 septembrie 1890 a intrat în vigoare o nouă lege de organizare judecătorească care a comportat mai multe modificări.[1)]

Această lege recunoştea un drept de priveghere şi un drept de disciplină asupra corpului judecătoresc.

Dreptul de priveghere se materializează în prerogativa de a trimite înaintea Tribunalelor disciplinare un membru al corpului judecătoresc.

Dreptul de disciplină conferea aptitudinea de a pronunţa o sancţiune împotriva unui judecător.

[46)] În anii: 1891; 1892; 1896; 1900; 1901; 1902; 1903 şi 1905.

În baza art. 111 din legea menţionată ministrul justiţiei avea dreptul de priveghere asupra membrilor corpului judecătoresc.

Ministrul justiţiei avea dreptul de disciplină asupra judecătorilor amovibili, asupra membrilor Ministerului Public şi asupra funcţionarilor auxiliari ai Justiţiei.

Ministerul justiţiei poseda dreptul de **disciplină şi asupra judecătorilor inamovibili**, cărora le putea aplica sancţiunile disciplinare referitoare la **prevenire** şi **mustrare**. (art. 124 din Legea de organizare judecătorească din 1.09.1890).

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 recunoştea, prin dispoziţiile cuprinse în art. 168, un drept de priveghere şi un drept de disciplină asupra corpului judecătoresc.

Art. 169 preciza că ministrul justiţiei avea dreptul de priveghere asupra membrilor întregului corp judecătoresc. Acesta exercita această prerogativă, fie în mod direct fie prin inspectorii judecătoreşti sau prin delegaţie dată oricărui alt magistrat.

În baza dreptului de priveghere, ministrul justiţiei avea dreptul de a trimite pe judecătorii inamovibili în judecata disciplinară a Consiliului Superior al Magistraturii sau a Curţii disciplinare.

Art. 173 din lege preciza că ministrul justiţiei avea "dreptul de disciplină asupra magistraţilor amovibili şi asupra funcţionarilor auxiliari ai justiţiei".

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 recunoştea şi preşedinţilor Curţilor de Apel un drept de control bazat pe o disciplină ierarhică asupra judecătorilor de la Tribunalele din circumscripţia teritorială a Curţii de Apel.

Acelaşi drept era recunoscut şi preşedinţilor de Tribunale asupra judecătorilor de ocol din circumscripţiile teritoriale ale fiecărui tribunal.

În cazul săvârşirii unei abateri de la îndatoririle

profesionale, şeful ierarhic deschidea acţiunea disciplinară împotriva celui acuzat, acţiune care se judeca în Camera de Consiliu, iar hotărârea se comunica ministrului justiţiei spre confirmare şi aducere la îndeplinire.

Legea pentru organizare judecătorească din anul 1909 a prevăzut şi incompatibilităţi pentru judecători: de a face acte de comerţ, de a reprezenta părţile în proces, de a fi judecaţi în afacerile lor personale de către judecătorii de la instanţele la care îşi desfăşurau activitatea (unde erau numiţi şi funcţionau în mod efectiv).

După ce printr-o lege publicată la 29.12.1864 în scopul asigurării solemnităţii şedinţelor de judecată, judecătorii au fost obligaţi ca în timpul judecăţii să poarte uniformă, legea din 1 septembrie 1890 prevedea că numirile în funcţia de judecători nu se puteau face decât dintre persoanele care obţinuseră titlul de Licenţiat în Drept.

Spre deosebire de legea de organizare judecătorească din 1865, legea din 1890 prevedea că pentru judecarea abaterilor disciplinare ale magistraţilor s-a instituit Tribunalul disciplinar la nivelul Curţii de Casaţie pentru judecătorii inamovibili, urmând ca judecătorii amovibili să fie judecaţi disciplinar de Tribunalele disciplinare constituie pe lângă Curţi de Apel.

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 a consacrat noi reglementări în raport cu legea din 1865.

Astfel, a fost instituit examenul de capacitate, ca mijloc de selecţionare a acestora şi au fost creaţi inspectorii judecătoreşti. Totodată legea a înfiinţat Consiliul Superior al Magistraturii.

A fost instituită ordinea ierarhică în care judecătorii urmau să se prezinte la ceremoniile publice şi a fost consacrată legislativ ierarhia în corpul magistraţilor.

Inspectorii judecătoreşti erau delegaţi de către Ministerul Justiţiei dintre consilierii Curţilor de Apel. Aceştia aveau drept de control şi supraveghere asupra judecătorilor de tribunale şi

de ocoale din circumscripţia teritorială a Curţii de Apel.

Pentru supravegherea şi exercitarea controlului asupra consilierilor de la Curţile de Apel, erau delegaţi inspectori judecătoreşti dintre membrii (consilierii) Curţii de Casaţie.

* *
*

După primul război mondial s-a remarcat din partea autorităţilor statului strădania de unificare, în general, a întregii legislaţii aplicabile pe întreg teritoriul României Mari, inclusiv a legislaţiei referitoare la organizarea puterii judecătoreşti.

La data de 29 martie 1923 a fost publicată o nouă Constituţie, în Monitorul Oficial nr. 282 / 29.03.1923.[47)]

În cadrul titlului III, intitulat "Despre puterile Statului" este înserat cap. IV denumit "Despre puterea judecătorească", capitol căruia i-au fost alocate art. 101 – 107 din Constituţie. Această Constituţie reprezintă o modificare şi completare a Constituţiei din anul 1866.

Sub aspectul statutului judecătorilor şi a organizării instituţiilor puterii judecătoreşti precizăm că a fost sancţionată o nouă lege pentru organizare judecătorească prin decretul regal nr. 2110 / 25 iunie 1924, care a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 136 / 26.06.1924. Această lege a fost completată prin legea sancţionată prin decretul regal nr. 1207 / 13.04.1925 şi publicată în Monitorul Oficial nr. 81 / 14.04.1925, precum şi prin legea modificatoare din 28.11.1925.

Legea pentru organizarea judecătorească din 1924 a înlocuit vechea lege din 24.03.1909 aplicabilă în vechiul regat şi decretul-lege din 09.10.1919 referitor la organizarea judecătorească din Basarabia.

[47)] Constituţia a fost sancţionată prin Decret-Regal la data de 28.03.1923. Ea a fost redactată după modelul Constituţiei Regatului Belgian din 25.02.1885.

În art. 1 legea unificatoare enunţă instanţele judecătoreşti, în calitatea lor de organe ale puterii judecătoreşti: Judecătoriile, Tribunalele, Curţile de Apel, Curţile cu Juraţi şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

*. Art. 3 din lege prevedea că **judecătoriile** erau de trei categorii: urbane, rurale şi mixte, în raport de caracterul comunelor care corespundeau circumscripţiilor acestora.

Circumscripţiile judecătorilor urmau să fie stabilite de Ministerul Justiţiei, cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii şi cu aprobarea Consiliului de Miniştri.

Competenţa judecătoriilor era reglementată prin legea judecătoriilor de pace. De regulă, judecata se desfăşura la sediul judecătoriei.

*. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ cu una sau mai multe secţii.

Exista şi o excepţie, în judeţul Severin unde funcţionau două tribunale, respectiv unul cu sediul la Lugoj şi altul cu sediul la Caransebeş.

La fiecare tribunal pe lângă numărul necesar de judecători de şedinţă existau un număr de judecători care prin delegaţie îndeplineau atribuţii speciale, spre exemplu: judecător de instrucţie, judecător sindic, judecător pentru tutele, judecător abilitat pentru a judeca infracţiunile săvârşite de minori.

Judecătorul de instrucţie era delegat de ministrul justiţiei şi se afla sub supravegherea procurorului general de pe lângă Curtea de Apel în privinţa atribuţiilor de poliţie judiciară.

La tribunalul de minori putea fi numită asesoare a judecătorului o femeie de cel puţin 30 de ani care a condus cel puţin trei ani o societate de patronaj sau care era Licenţiată în Drept şi avea cel puţin un copil legitim. Numirea se realiza temporar, pe un termen de 2 ani iar asesoarea avea numai un vot consultativ.

*. **Curţile de Apel** – erau în număr de 12:

- Bucureşti – cu 6 secţii;

- Cluj şi Timişoara – cu câte 3 secţii;

- Braşov, Chişinău, Craiova, Galaţi, Iaşi şi Oradea – cu câte 2 secţii;

- Constanţa şi Târgu Mureş – cu câte 1 secţie.

La Curtea de Apel Bucureşti una dintre secţii îndeplinea funcţia de Cameră de punere sub acuzare.

La fiecare Curte de Apel, la data de 15 septembrie, se desemnau trei consilieri care formau **Camera de punere sub acuzare**, cu excepţia Curţii de Apel Bucureşti, la care această cameră constituia o secţie distinctă.

*. **Curţile cu juraţi** funcţionau pe lângă fiecare tribunal competent a judeca în toate materiile criminale, delictele politice şi de presă, cu excepţia cazurilor menţionate de art. 26 din Constituţia din 1923.

Art. 26 alin. 4 din Constituţie prevedea că: "Delictele de presă se judecă de juraţi afară de cazurile aci statornicite, cari se vor judeca de tribunalele ordinare, potrivit dreptului comun:

a) Delictele ce s-ar omite împotriva Suveranilor ţării, Principelui Moştenitor, membrilor Familiei Regale şi Dinastiei Şefilor Statelor Străine şi reprezentanţilor lor;

b) Îndemnurile directe la omor şi rebeliune în cazurile când nu au fost urmate se execuţiune;

c) Calomniile, injuriile, difamaţiile aduse particularilor sau funcţionarilor publici oricari ar fi, atinşi în vieaţa lor particulară sau în cinstea lor personală".

În temeiul unei legi din anul 1931, în situaţia în care erau mai multe cauze în curs de judecată, Curtea cu Juraţi se putea permanentiza pe o perioadă de un an.

Asesorii Curţii cu Juraţi erau traşi la sorţi de primul preşedinte al Tribunalului, dintre judecători, iar acuzarea era susţinută de un membru al Curţii de Apel sau de unul al parchetului tribunalului respectiv, pe baza delegaţiei procurorului general.

*. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie**, unică pentru

întreg statul român, se situa în vârful piramidei sistemului jurisdicţional. Această instanţă era compusă din: prim-preşedinte, trei preşedinţi de secţie şi 51 de consilieri.

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie avea trei secţii.

În secţii reunite această instanţă judeca cauzele politice şi acuzaţiile formulate împotriva membrilor Consiliului de Miniştri.

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie avea drept de jurisdicţie exclusivă în privinţa membrilor care o compuneau, în materie penală.

Pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie erau încadraţi un număr de magistraţi asistenţi. Aceştia erau incluşi în cadrul corpului judecătoresc şi aveau grad de judecător de Tribunal sau de consilier de Curte de Apel.

Titlul VII al legii reglementa instituţia inspectorilor judecătoreşti.

Inspecţia Curţilor de Apel se realiza prin delegaţie de cel mult trei consilieri ai Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Inspecţia tribunalelor şi a judecătoriilor se realiza prin intermediul a doi, trei consilieri ai Curţii de Apel, în raza cărora se aflau respectivele instituţii.

Titlul VIII (art. 61-66) reglementa instituţia Consiliului Superior al Magistraturii.

Consiliul avea, în baza legii, următoarele atribuţii:

- să îşi exprime opinia asupra confirmării, numirii şi promovării judecătorilor inamovibili;

- să îşi dea avizul în situaţiile în care era consultat de ministrul justiţiei;

- să îndeplinească orice altă atribuţie stabilită de lege.

Consiliul Superior al Magistraturii era prezidat de ministrul justiţiei. În situaţia în care ministrul justiţiei nu participa la lucrări, preşedenţia Consiliului se exercita de primul-preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

În ipoteza în care nici primul-preşedinte al Înaltei Curţi

de Casaţie şi Justiţie nu participa la şedinţă, Consiliul era prezidat de cel mai vechi preşedinte de secţie al Curţii de Casaţie şi Justiţie sau de consilierul cu rang, caracter şi atribuţii de preşedinte.

Legea pentru organizarea judecătorească din 25.06.1924 stabilea atribuţiile de selectare şi modul de învestire în cadrul corpului judecătoresc.

Condiţiile generale pentru admiterea în magistratură, prevăzute de lege, erau:

- cetăţenia română;
- exerciţiul drepturilor civile şi politice;
- serviciul militar satisfăcut.

Condiţiile speciale pentru admiterea în corpul judecătorilor aveau în vedere vârsta candidatului, titlurile universitare obţinute şi promovarea examenului de capacitate.

Funcţia de **ajutor de judecător** impunea întrunirea condiţiilor generale.

Referitor la condiţiile speciale, candidatul trebuie să aibă vârsta cuprinsă între 25 ani şi maximum 32 de ani. De asemenea, candidatul trebuia să deţină titlul de Doctor în Drept, însă în lipsa unor persoane fizice care să posede acest titlu ştiinţific se admiteau şi candidaţii Licenţiaţi în Drept.

Cererile de numire în funcţiile de judecător erau adresate primului preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Acestea erau examinate de o comisie compusă din: un preşedinte al Curţii şi doi consilieri de la aceeaşi instanţă, desemnaţi la începutul fiecărui an de colegiul preşedinţial.

Ministrul Justiţiei, proceda la numirea judecătorilor dintre candidaţii declaraţi admişi de comisie.

Stagiul judecătorilor era de un an şi se finaliza cu examen de capacitate.

Pe perioada stagiului persoana fizică numită în funcţie avea calitatea de ajutor de judecător.

Promovarea judecătorilor se realiza cu avizul conform al

Consiliului Superior al Magistraturii. În această privinţă se excepta de la obţinerea avizului conform în situaţia numirii primului – preşedinte şi preşedinţilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, precum şi a procurorului general de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Potrivit art. 126 al legii, funcţiile judecătoreşti erau incompatibile cu funcţiile publice de orice natură, cu excepţia funcţiilor didactice la Facultatea de Drept.

Judecătorii erau opriţi să exercite ei înşişi, sub numele soţiilor lor sau prin persoană interpusă, acte de comerţ.

Ei nu aveau dreptul să participe la conducerea sau administrarea unei societăţi comerciale sau civile.

Judecătorii nu puteau adera la acţiuni politice şi nici nu aveau dreptul să ia parte la manifestări cu caracter politic.

Membrii corpului judecătoresc erau inamovibili, cu excepţia supleanţilor, substituiţilor şi ajutorilor de judecători, cărora li se garanta stabilitatea.

De altfel, art. 104 din Constituţia din 1923 prevedea că "Judecătorii sunt inamovibili în condituinile speciale pe cari legea le va fixa".

Disciplina judecătorească se manifesta (concretiza) printr-o **acţiune în priveghere** care presupunea dreptul de notare şi control şi printr-o **acţiune disciplinară** care avea drept scop aplicarea după forme prestabilite, a sancţiunii disciplinare.

Acţiunea de priveghere – aparţinea ministrului justiţiei, care o putea exercita fie direct, fie prin intermediul inspectorilor judecătoreşti sau a şefilor ierarhici.

Acţiunea disciplinară se exercita exclusiv de ministrul justiţiei în cazul în care abaterile disciplinare erau săvârşite de judecătorii amovibili.

În cazul săvârşirii abaterilor disciplinare de către judecătorii inamovibili acţiunea disciplinară se exercita de comisiile disciplinare.

Împotriva judecătorilor inamovibili ministrul justiţiei avea dreptul de a-i sancţiona pentru abaterile comise de la îndatoririle legate de exerciţiul funcţiei.

Sancţiunile care puteau fi aplicate direct de ministrul de resort judecătorilor inamovibili erau: prevenirea sau mustrarea.

Orice altă sancţiune disciplinară nu putea fi aplicată judecătorilor inamovibili decât de comisiile disciplinare.

Această reglementare avea ca efect asigurarea independenţei judecătorilor inamovibili în raport cu reprezentanţii puterii executive.

* *
*

În raport cu reglementările legale anterioare (legile de organizare judecătorească din anii: 1865, 1890 şi 1909), legea de organizare judecătorească adoptată la data de 25 iunie 1924 reprezintă o etapă superioară în cristalizarea principiilor generale ale organizării judecătoreşti şi a consolidării statutului judecătorului în România.

Prin determinarea concretă a condiţiilor generale şi speciale necesare pentru accederea la funcţia de judecător, precum şi a modului de investire în funcţie, s-a creat posibilitatea instituirii unui corp judecătoresc de elită.

* *
*

În cele ce urmează, ne vom ocupa de consacrarea principiului independenţei judecătorilor – prin studierea în ansamblu a statutului judecătorului – în perioada dictaturii regale şi a dictaturii antonesciene.

§.3. Constituţia din anul 1938. Actele din perioada septembrie 1940 – august 1944

Instaurarea regimului autoritar instituit de Regele Carol al II-lea s-a realizat prin intermediul a trei acte de valoare politico-juridică, adoptate în perioada 20.02.1938 – 27.02.1938.

Iniţial, la data de 20 februarie 1938 regele a dat o proclamaţie prin care a prezentat poporului român noua Constituţie prin care "se proclamă hotărât întâietatea Naţiunii Române, care prin jertfele şi credinţa sa a creat Statul nostru naţional."

La data de 25 februarie 1938 a intrat în vigoare prin sancţiune regală legea pentru apărarea ordinii de stat, prin care erau dizolvate grupările politice care periclitau ordinea publică şi socială, în concepţia noului regim instituit. Ulterior, la data de 31.03.1938 a intrat în vigoare un Decret – Lege pentru dizolvarea tuturor asociaţiunilor, grupărilor sau partidelor politice.

În sfârşit, actul cu valoarea politico-juridică cea mai însemnată pentru perioada respectivă îl reprezintă noua lege fundamentală - Constituţia din data de 27 februarie 1938.

Titlul III al Constituţiei intitulat "Despre puterile Statului", cuprindea cap. V consacrat puterii judecătoreşti (art. 73-78).

"Art. 73: Nici o jurisdicţiune nu se poate înfiinţa decât în puterea unei legi.

Comisiuni şi tribunale extraordinare nu se pot crea, sub nici o numire şi nici un cuvânt, în vederea unor anume procese fie civile, fie penale sau în vederea judecării unor anume persoane.

Juriul se desfiinţează.

Art. 74: Pentru întreg Statul Român există o singură Curte de Casaţie şi Justiţie; în secţiuni unite care are dreptul de a judeca constituţionalitatea legilor şi a declara inaplicabile pe

acelea care sunt potrivnice Constituţiei. Judecata inconstituţionalităţii legilor se mărgineşte numai la cazul judecat.

Curtea de Casaţie şi Justiţie se va rosti asupra conflictelor de atribuţiuni.

Dreptul de recurs în casare este de ordin constituţional.

Art. 76: Judecătorii sunt inamovibili. Inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni cel mai târziu în termen de şase luni de la promulgarea prezentei Constituţii. În acest răstimp sancţiunile disciplinare se vor aplica prin Decret - Regal.

Art. 77: Justiţia militară se organizează prin lege.

Ar. 78: Contenciosul administrativ este în căderea puterii judecătoreşti, potrivit legii speciale.

Puterea judecătorească nu are cădere să judece actele de guvernământ precum şi actele de comandament cu caracter militar." [48)]

Deoarece Constituţia de la 27 februarie 1938 a statornicit principiile generale pe baza cărora urmau să se organizeze şi să funcţioneze autorităţile statului, la data de 27 august 1938 a intrat în vigoare o nouă lege pentru organizarea judecătorească.

Art. 1 din lege enumera instituţiile puterii judecătoreşti: judecătoriile, tribunalele, Curţile de Apel şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Hotărârile instanţelor judecătoreşti enumerate erau pronunţate în numele legii şi erau executate în numele Regelui României.

*. **Judecătoriile** erau organizate pe două grade – judecătorii comunale şi judecătorii de pace.

Judecătoriile de pace supravegheau şi controlau personalul "încadrat" în judecătoriile comunale.

[48)] Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, opere citate, pag. 601.

Judecătoriile comunale funcţionau în fiecare comună rurală unde nu îşi avea reşedinţa o judecătorie de pace.

Judecătoria comunală judeca cu un complet de judecată compus din: primarul comunei – în calitate de preşedinte – şi doi membri desemnaţi de judecătorul de pace, la începutul fiecărui an judecătoresc, dintre foştii funcţionari publici, preoţi, învăţători sau medici domiciliaţi în comuna respectivă.

Calitatea de grefier era îndeplinită de notarul comunei.

Membrii judecătoriei comunale nu erau incluşi în corpul judecătoresc, iar notarul nu era considerat funcţionar judecătoresc.

În privinţa competenţei, judecătoriile comunale judecau, fără drept de apel, litigiile dintre locuitorii comunei privind creanţe, revendicări de bunuri mobile fungibile sau obligaţii de a face până la valoarea de 500 lei, inclusiv. Erau, de asemenea, competente să judece contravenţiile constatate de autorităţile administrative, când sancţiunea prevăzută era pedeapsa amenzii de la 50 lei la 500 lei.

Judecătoriile comunale pronunţau hotărâri care se numeau **cărţi de judecată**.

Împotriva acestor hotărâri judecătoreşti se putea exercita calea de atac a recursului, în termen de 10 zile, la judecătoria de pace.

Judecătoriile de pace erau după statutul comunelor care erau incluse în circumscripţia lor, de trei feluri: judecătorii urbane, judecătorii rurale şi judecătorii mixte.

*. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ, cu excepţia **judeţului Severin** unde funcţionau două tribunale: Tribunalul Lugoj şi Tribunalul Caransebeş; a **judeţului Hunedoara**, unde funcţionau trei tribunale: Tribunalul Brad, Tribunalul Deva şi Tribunalul Haţeg şi a judeţului Alba unde funcţionau două tribunale: Tribunalul Alba şi Tribunalul Abrud.

La începutul fiecărui an judecătoresc primul preşedinte al tribunalului delega pe judecătorii care urmau să îndeplinească atribuţii specifice: judecător sindic, judecător de instrucţie, judecător pentru tutele şi curatele.

Cu privire la judecătorul de instrucţie, acesta se afla sub supravegherea procurorului general de pe lângă Curtea de Apel, în privinţa atribuţiilor exercitate pe linie de poliţie judiciară.

*. **Curţile de Apel** - erau alcătuite din două sau mai multe secţii.

Curţile de Apel, cu excepţia celei din Bucureşti, aveau şi câte o secţie specială denumită "Secţie criminală". Curtea de Apel din Bucureşti avea în alcătuire două "Secţii criminale".

Cu excepţia Curţii de Apel Bucureşti, la fiecare Curte de Apel, ministrul justiţiei delega trei consilieri care formau **Camera de Acuzare.**

*. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie** – era unică pentru întreg statul român (art. 74 din Constituţia din 1938, coroborat cu art. 48 din Legea pentru organizarea judecătorească din 27.08.1938). Ea era compusă din: primul preşedinte, patru preşedinţi de secţii şi 68 de consilieri.

Cu privire la **statutul judecătorilor**, în art. 60 din lege se prevedea că erau consideraţi magistraţi şi făceau parte din corpul judecătoresc: judecătorii şi ajutorii acestora, supleanţii şi judecătorii de tribunal, consilierii Curţilor de Apel şi ai Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, prim-preşedinţii şi preşedinţii Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, ai Curţilor de Apel şi ai Tribunalelor.

Deşi excede cercetarea noastră, precizăm că, erau consideraţi magistraţi şi membrii de orice grad ai Ministerului Public.

Legea prevedea şi posibilitatea reprimirii în magistratură a foştilor magistraţi (judecători şi procurori – N.A.), dacă aceştia au promovat examenul de capacitate, dacă le-a fost

acordată inamovibilitatea şi dacă au trecut cel puţin trei ani de la data depunerii demisiei.

Practic, instituţia reprimirii în magistratură se referea în mod exclusiv la magistraţii care au demisionat din funcţie din motive neimputabile. Aceasta deoarece foştii magistraţi care au săvârşit abateri disciplinare şi care în loc să fie sancţionaţi disciplinar şi-au înaintat demisiile, nu puteau fi reprimiţi în corpul magistraţilor.

Art. 96 din legea precizată prevedea că membrii corpului judecătoresc aflaţi în funcţie la data intrării în vigoare a legii (27 august 1938), sunt şi rămân inamovibili.

Coroborând dispoziţia art. 96 din lege cu art. 76 din Constituţie care prevedea că: "… inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni în termen de şase luni …" rezultă că judecătorii nu au beneficiat de garanţia inamovibilităţii în perioada 27 februarie – 27 august 1938, adică exact şase luni, astfel cum a fost precizat în textul constituţional.

Pe această perioadă de timp inamovibilitatea judecătorilor a fost suspendată.

Ministrul Justiţiei, Victor Iamandi, preciza în "Expunerea de motive" prezentată, la data de 18 august 1938, în faţa Consiliului de Miniştri că: "Inamovibilitatea judecătorilor este doar condiţia esenţială a unei funcţionări normale şi imparţiale a justiţiei. De tăria acestei garanţii trebuie să se sfarme toate intervenţiile interesate şi trebuie să rămână zadarnică orice injoncţiune venită din afară".

Cu aceeaşi ocazie, este necesar să precizăm că ministrul justiţiei a atras atenţia asupra consecinţelor negative rezultate din înţelegerea eronată a inamovibilităţii.

"Inamovibilitatea magistraţilor noştri ajunsese să fie considerată drept un bun definitiv câştigat, iar funcţionarea ei, spre cinstea şi lauda ordinului judecătoresc, a fost în genere şi

multă vreme apreciată şi elogiată. Trebuie însă să mărturisesc că, la mai mult de un deceniu, la început mai izolat şi apoi cu tendinţe de generalizare, în cazurile în care priveau ordinea şi siguranţa Statului şi care erau deferite justiţiei, magistraţii au alunecat treptat de pe linia obiectivităţii şi intransigenţei legale, manifestând o îngrijitoare toleranţă iar uneori chiar o simpatie făţişă pentru acei care tulburau liniştea publică şi pregăteau fără nici o grijă de sancţiuni, destrămarea şi anarhizarea societăţii. Am putea spune fără să exagerăm, că trecerea pe dinaintea Justiţiei ajunsese pentru infractorii din această categorie un stimulent în continuarea acţiunii dizolvante la care erau angajaţi, iar hotărârile de permanentă achitare, pe care le primeau de la judecători o periculoasă justificare a abaterilor grave ce le săvârşeau."

În realitate se pregătea purificarea şi sancţionarea judecătorilor care nu s-au alăturat noii ordini instituite în stat, de către regimul autoritar.

Dreptul disciplinar consacrat de Legea pentru organizare judecătorească din 27 august 1938

Legea de organizare judecătorească a prevăzut într-un capitol, ansamblul normelor juridice care reglementau abaterile disciplinare.

Textele legale au prevăzut: infracţiunile disciplinare, pedepsele aplicabile, organele de anchetă şi cele de judecată.

Partea a VI-a a legii, referitoare la "Dreptul disciplinar", nu utiliza noţiunea de infracţiune în sensul pe care îl are astăzi în Dreptul Penal – de faptă care prezintă pericol social, săvârşită cu vinovăţie şi prevăzută de legea penală.

În "Dreptul disciplinar" prin noţiunea de infracţiune se desemna fiecare abatere disciplinară, cum ar fi de exemplu: domicilierea magistratului judecător într-o altă localitate decât unde profesează ori absenţele de la serviciu, fără concediu, etc. Legea utiliza noţiunea de pedeapsă în sensul de sancţiune disciplinară. Pedepsele disciplinare prevăzute de legea pentru organizare judecătorească din 27 august 1938 erau: prevenirea, mustrarea, eliminarea temporară de la înaintare, suspendarea pe timp limitat, disponibilizarea şi destituirea.

În textele legale era explicată fiecare sancţiune disciplinară în parte.

Spre exemplu, **prevenirea** – ca sancţiune disciplinară constă în încunoştinţarea făcută magistratului materializată prin atragerea atenţiei asupra neglijenţei sau abaterii comise şi recomandarea de a nu mai repeta fapta. Sancţiunea disciplinară a prevenirii se aplica în scris în mod confidenţial.

Judecătorii inamovibili nu puteau fi sancţionaţi, în principiu, decât pe baza unei hotărâri pronunţată de o comisie de disciplină, cu excepţia aplicării sancţiunilor disciplinare – prevenirea şi mustrarea – care puteau fi aplicate în mod direct de ministrul justiţiei.

Art. 240 din Legea de organizare judecătorească prevedea că atunci când magistratul (judecătorul –N.A.) se făcea vinovat că a achitat "cu neîndoielnică rea credinţă sau dintr-o vădită eronată apreciere a faptelor", pe infractorii care au încălcat legea de apărare a statului sau pe cei care au violat dispoziţiile art. 323-326 din Codul penal, judecătorului i se aplică sancţiunea disciplinară (pedeapsa) prin Înalt Decret Regal, în urma întocmirii unui raport motivat al ministrului justiţiei.

Deci, în această ipoteză judecătorul nu mai era trimis înaintea unei comisii disciplinare în vederea judecării abaterii disciplinare şi, eventual, a aplicării sancţiunii disciplinare.

Art. 323-326 din Codul penal erau incluse în Titlul VI – "Crime şi delicte în contra liniştii publice", capitolul III – "Aţâţări, instigări şi alte delicte contra liniştii publice".

Întrucât Constituţia din 1938 a desfiinţat Curţile cu Juraţi, judecarea crimelor a trecut în competenţa instanţelor de drept comun, ceea ce a determinat, înfiinţarea unor secţii speciale în cadrul Curţilor de Apel.

Legea a interzis tuturor judecătorilor să colaboreze la publicaţii, cu excepţia celor de specialitate sau a celor literare. A interzis judecătorilor prerogativa de a critica, în scris sau verbal, pe şefii ierarhici sau acele organe în a căror atribuţii intra dreptul de a se pronunţa asupra situaţiei lor de membrii a corpului judecătoresc.

Ministrului Justiţiei i s-a conferit dreptul de a dispune direct suspendarea din funcţie a judecătorului până în momentul în care comisia disciplinară pronunţa o hotărâre definitivă.

Ministrul Justiţiei avea dreptul de a suspenda pe un judecător care, în urma raportului motivat al anchetatorului, se dovedea că a participat la o acţiune cu caracter politic.

Legea din anul 1938 a menţinut dispoziţiile referitoare la numirea femeilor, în calitate de asesoare, la tribunalele de minori.

* *
*

Prin Decretul Regal nr. 3051 din 05.09.1940 Generalul Ion Antonescu a fost numit preşedinte al Consiliului de Miniştri şi fost însărcinat cu formarea noului guvern.

Prin Decretul Regal nr. 3052 din 05.09.1940 a fost suspendată Constituţia promulgată la 27 februarie 1938 şi au fost dizolvate Corpurile Legiuitoare, iar prin Decretul Regal nr. 3053 din 05.09.1940 a fost investit Generalul Ion Antonescu, preşedintele Consiliului de Miniştri, cu depline puteri pentru conducerea statului român.

În urma rebeliunii legionare, la data de 15 februarie 1941 a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 39, Decretul - Regal nr. 314 / 14.02.1941 pentru abrogarea Decretului – Regal nr. 3151 din 14 sept 1940, pentru crearea Statului Naţional Legionar.

Din punct de vedere politic la data de 22 iunie 1941, Generalul Ion Antonescu, conducătorul statului, a emis un ordin de zi către Armată[1)] prin care solicita ostaşilor români să dezrobească Basarabia şi partea de nord a Bucovinei, ocupate de sovietici la 28 iunie 1940.

După data de 6 septembrie 1940 nu s-au produs schimbări majore cu privire la organizarea şi funcţionarea instituţiilor puterii judecătoreşti.

Starea de asediu proclamată din perioada regimului autoritar al Regelui Carol al II-lea a fost transformată după rebeliunea legionară (21-24 ianuarie 1941), în stare de război.

Principala consecinţă a acestei stări de fapt şi de drept a reprezentat-o creşterea deosebită a importanţei instanţelor militare.

Au fost create instanţe militare speciale, constituite din

[1)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 145 / 22.06.1941.

trei generali numiţi de Ministerul Apărăii Naţionale sau în cazuri urgente de către comandantul Armatei sau al Corpului de Armată unde fapta a fost săvârşită.

În perioada amintită, instanţele militare au fost următoarele:

- **Consiliile de disciplină** – funcţionau pe lângă fiecare regiment şi judecau infracţiuni cu un pericol social specific (concret) redus care erau săvârşite de militari cu grade inferioare.

- **Tribunalele militare** – funcţionau pe lângă corpurile de armată şi judecau infracţiunile comise de ofiţeri şi infracţiunile săvârşite de civili, pe care legea le dădea în competenţa acestor instanţe.

- **Curtea Militară de Casaţie şi Justiţie** era competentă să judece recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunţate de tribunalele militare. Judeca în primă instanţă infracţiunile săvârşite de generali şi de către ofiţerii magistraţi.

În perioada războiului, începând cu 22 iunie 1941, tribunalele militare au fost înlocuite de **Curţile marţiale**, care dispuneau de o conducere proprie iar dispoziţiile procedurale aplicabile erau distincte în raport cu cele aplicate de instanţele de judecată civile.

În perioada menţionată (septembrie 1940 – august 1944) a intrat în vigoare Legea nr. 726 (decretul nr. 2902 / 29.11.1943, publicat în M. Of. Nr. 258 / 03.11.1943).

În baza noii legi de organizare judecătorească, organele puterii judecătoreşti erau: Judecătoriile, Tribunalele, Curţile de Apel şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Justiţia militară, potrivit art. 2 din legea menţionată, era organizată printr-o lege specială.

*. **Judecătoriile** – erau urbane, rurale sau mixte în raport de felul comunelor care compuneau circumscripţia lor.

Judecătorii de la judecătoriile rurale şi de la cele mixte

erau obligaţi să judece o zi pe săptămână şi la primăriile din comunele rurale, situate la o distanţă mai mare de 15 km de comuna de reşedinţă a judecătoriei.

*. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ. Circumscripţia teritorială a tribunalului era identică cu suprafaţa judeţului. Acestea erau organizate fie pe o singură secţie, fie pe mai multe secţii.

Judecătorul de instrucţie era delegat printr-o decizie a ministrului justiţiei dintre judecătorii tribunalului, pe baza recomandării primului – preşedinte al tribunalului şi cu avizul procurorului general al Curţii de Apel.

Primul – preşedinte al tribunalului desemna pentru o perioadă de doi ani judecătoreşti, judecătorii care urmau să formeze secţiile tribunalului, judecătorii sindici, judecătorii pentru tutele, curatele şi fonduri dotale precum şi pe judecătorii desemnaţi să judece infracţiunile săvârşite de minori.

*. **Curţile de Apel** – erau în număr de 11 pe întreg cuprinsul ţării şi purtau, de regulă, numele localităţii unde funcţionau.

Erau şi două excepţii, respectiv: Curtea de Apel din Arad care se denumea Curtea de Apel Arad – Oradea şi Curtea de Apel din Sibiu care era denumită Curtea de Apel Sibiu – Cluj.

Fiecare Curte de Apel era organizată pe secţii.

Existau şi Curţi de Apel cu o singură secţie – nedivizată.

Conducerea Curţii de Apel cu o singură secţie era asigurată de **preşedintele Curţii** iar în cazul Curţilor de Apel cu mai multe secţii de **primul preşedinte.**

*. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie** – era, ca şi în reglementările anterioare, una singură pentru întreg statul român. Organizarea şi funcţionarea Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie era stabilită printr-o lege organică.

Pe lângă Ministerul Justiţiei funcţionau două Consilii ale Magistraturii, fiecare cu o competenţă determinată prin legea de

organizare judecătorească.

Exista un **Consiliu Superior al Magistraturii** care avea ca atribuţii întocmirea tabelelor de propunere pentru numiri şi transferări în funcţiile de consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, de prim-preşedinte sau preşedinte la Curţile de Apel;

Un alt **Consiliu Superior al Magistraturii** întocmea tabelele de propuneri pentru numirea în funcţie sau pentru transferul în funcţiile de consilieri la Curţile de Apel, de prim-preşedinţi sau preşedinţi de tribunale ori în funcţiile de judecători.

Amândouă Consiliile erau prezidate de ministrul justiţiei sau în lipsa acestuia, de primul preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie. Dacă nici primul-preşedinte al instanţei supreme nu era disponibil, preşedinţia era asigurată de procurorul general al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Art. 143 din legea de organizare judecătorească prevede că membrii corpului judecătoresc erau inamovibili, cu excepţia judecătorilor stagiari care beneficiau de stabilitate.

Incompatibilităţile judecătorilor prevăzute în Legea nr. 726 / 1943 erau aceleaşi cu cele prevăzute în Legea de organizare judecătorească din 27 august 1938.

Exista şi o excepţie referitoare la aptitudinea judecătorilor de a îndeplini funcţii administrative pe perioada de timp cât România se afla în stare de război.

Dreptul disciplinar era reglementat în linii generale în mod identic cu cel prevăzut în legea din 1938.

Existau două acţiuni la care erau supuşi membrii corpului judecătoresc.

- **o acţiune de priveghere** – care abilita pe ministrul justiţiei şi pe şefii ierarhici să execute inspecţii şi controale asupra judecătorilor;

- **o acţiune disciplinară propriu-zisă** – care se aplica de comisia disciplinară.

La fel ca şi în legea din 27.08.1938, ministrul justiţiei putea aplica în mod direct sancţiunile disciplinare mai uşoare – **prevenirea** şi **mustrarea**.

În plus, Ministrul Justiţiei putea aplica direct judecătorilor amovibili (stabili) alte două sancţiuni disciplinare: **pierderea salariului pe o durată de până la 15 zile** şi **mustrarea disciplinară**. Aceste două sancţiuni nu puteau fi aplicate de reprezentantul puterii executive decât în privinţa judecătorilor stagiari (care reprezentau unica categorie de judecători care nu erau inamovibili).

La Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie funcţionau două Comisii disciplinare.

Prima comisie era constituită pentru judecarea membrilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

A doua comisie era formată cu scopul de a judeca disciplinar pe membrii Curţilor de Apel şi pe magistraţii – asistenţi de la Înalta Curte de Casaţie. Această comisie avea competenţa de a judeca apelurile declarate împotriva hotărârilor judecătoreşti disciplinare pronunţate de Comisiile constituite pe lângă Curţile de Apel.

O noutate absolută în sistemul legislativ românesc a fost reprezentată de instituţia **acţiunii recursorii**, reglementată în art. 221 din Legea nr. 726 / 1943. În temeiul acestei norme juridice, judecătorii puteau fi chemaţi în judecată, prin formularea unei acţiuni recursorii, de către persoanele pe care le-au judecat.

Condiţiile prevăzute pentru exercitarea acţiunii recursitorii – prevăzute de textul legal – erau:

- să se pretindă că în timpul cercetărilor sau al judecăţii pricinii, judecătorii au lucrat cu viclenie sau au fost mituiţi;
- în situaţia în care legea îi declara răspunzători;
- în caz de tăgadă de dreptate;

- dacă exista o decizie disciplinară de condamnare împotriva judecătorului.

Acţiunea recursorie putea fi introdusă pe rolul instanţei după ce, în prealabil, comisiile disciplinare stabileau în mod definitiv vinovăţia judecătorului.

Această acţiune se judeca în conformitate cu procedura specială prevăzută de Codul de procedură penală (Codul de procedură penală Carol al II-lea, în vigoare de la 01.01.1937).

Considerăm că prin dreptul de a aplica sancţiuni disciplinare, direct de către ministrul justiţiei, ca exponent al puterii executive, în privinţa judecătorilor inamovibili, legile de organizare judecătorească din 1938 şi 1943 au afectat serios independenţa puterii judecătoreşti.

Faptul că sub imperiul legii din 1943 existau **două** Consilii Superioare ale Magistraturii – unul pentru propunerea consilierilor la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi a prim-preşedinţilor şi preşedinţilor Curţilor de Apel, iar altul pentru numirea celorlalţi judecători – a reprezentat, în opinia noastră, un pas înapoi în consacrarea rolului de garant al independenţei judecătorilor a acestei instituţii.

Mai mult, faptul că pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie funcţionau **două** comisii disciplinare – prima având ca obiect judecarea membrilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, iar a doua având competenţa de a judeca în materia disciplinară, pe membrii Curţilor de Apel şi pe magistraţii asistenţi de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – lasă impresia instituirii unui regim de judecată şi de aplicare a sancţiunii diferenţiat în raport de gradul judecătorului care era judecat disciplinar (adică în funcţie de instanţa la care funcţiona în momentul comiterii abaterii disciplinare).

Deşi prezintă anumite imperfecţiuni, legile de organizare judecătorească din anii 1938 şi 1943 reprezintă momente importante în dezvoltarea principiului inamovibilităţii

membrilor corpului judecătoresc, principiul care reprezintă "o piatră de temelie" în afirmarea independenţei judecătorilor.

De asemenea, a fost îmbunătăţită organizarea instanţelor judecătoreşti precum şi funcţionarea Ministerului Justiţiei, în calitate de organ al puterii executive care administrează justiţia în România.

Trebuie avută în vedere, în caracterizarea legilor de organizare judecătorească şi situaţia politică a ţării aflată sub guvernarea a două regimuri politice autoritare şi, din punct de vedere militar, sub stare de asediu (februarie 1938) şi sub stare de război (ianuarie 1941).

§.4. Principiul independenţei judecătorilor şi organizarea instanţelor judecătoreşti în perioada regimului socialist

În data de 23 august 1944 în jurul orelor 1530 Mareşalul Ion Antonescu a fost arestat din ordinul Regelui Mihai I al României, deoarece a refuzat, în mod repetat, să semneze armistiţiul cu aliaţii.

În seara zilei de 23 august 1944 a fost transmisă Proclamaţia Regelui Mihai I către Ţară prin care se anunţa ieşirea României din alianţa cu puterile Axei şi imediata încetare a războiului cu Naţiunile Unite.

Prin Decretul – Regal nr. 1626 din 31 august 1944 au fost fixate drepturile românilor în cadrul Constituţiei din 1866, cu modificările aduse prin Constituţia din 29 martie 1923. [49)]

Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 a fost ulterior modificat prin Decretul Regal nr. 1849 / 11 octombrie 1944. [50)]

La data de 12 septembrie 1944 a fost semnată la Moscova, convenţia de armistiţiu între guvernul român, pe de o parte şi, guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit şi Statelor

[49)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 202 din 2. sept. 1944
[50)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 235 din 11.10.1944

Unite ale Americii, pe de altă parte.

Punctul 14 al acestei Convenţii prevedea următoarele: "Guvernul şi Înaltul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înaltul Comandament Aliat (sovietic), la arestarea şi judecarea persoanelor acuzate de crime de război." [51)]

Această convenţie a recunoscut dreptul de jurisdicţie a părţii sovietice asupra cetăţenilor români. Pe baza ei "o mare parte a cetăţenilor români şi în mod deosebit comandanţii militari, oamenii politici şi toţi cei care au ocupat diferite funcţii de stat în perioada 1940 – 1944 au fost lăsaţi la discreţia unei puteri străine…"[52)]

Pe data de 21.01.1945 au intrat în vigoare Legea nr. 50, pentru urmărirea şi pedepsirea criminalilor şi profitorilor de război şi Legea nr. 51, pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării. Ca urmare a adoptării Legii nr. 312 / 1945, la data de 24.04.1945 a fost înfiinţat un Tribunal al Poporului cu sediul în municipiul Bucureşti.

Prin Legea nr. 527 / 11.07.1945 a fost înfiinţat un al doilea Tribunal al Poporului cu reşedinţa la Cluj.

Completul de judecată al Tribunalului Poporului era constituit din 9 membri: doi judecători profesionişti numiţi de ministrul justiţiei şi şapte judecători aleşi de grupările politice.

Acuzatorii publici, care au fost instituiţi prin Legea nr. 50 / 1945, aveau prerogativa de a cerceta toate cauzele cu care erau învestiţi de Consiliul de Miniştri.

Legea de organizare judecătorească nr. 726 / 1943 a fost abrogată prin legea nr. 640 / 1944 pentru instituirea unui regim

---

[51)] Convenţia împreună cu Anexa a fost publicată în M.Of., Partea I, nr. 219 / 22.09.1944.

[52)] Ioan Dan, "Procesul Mareşalului Antonescu", Editura Tempus, Bucureşti, 1993, pag. 29

tranzitoriu de organizare judecătorească. [53)]

Legea menţionată, care a intrat în vigoare la 01.01.1945, a repus în vigoare legea de organizare judecătorească din 1924.

Timp de 4 luni de la publicarea legii în Monitorul Oficial, a fost suspendată inamovibilitatea judecătorilor de la toate instanţele. Acestora nu li s-a recunoscut nici măcar stabilitatea în funcţie!!!

În acest interval de timp, ministrul justiţiei avea aptitudinea de a disponibiliza pe oricare judecător, fără să indice motivele şi fără să fi fost, în prealabil, sancţionat disciplinar.

O altă curiozitate a textului rezultă din faptul că deşi legea intra în vigoare la data de 1 ianuarie 1945, suspendarea inamovibilităţii judecătorilor a fost aplicată din ziua publicării legii în Monitorul Oficial (19 decembrie 1944).

Ulterior, organizarea puterii judecătoreşti şi consacrarea statutului judecătorilor s-a realizat prin două acte normative: Legea nr. 34 / 1945 şi Legea nr. 492 / 1945.

Nici una din cele două legi nu a adus modificări substanţiale sistemului judecătoresc existent.

Denumirea instanţelor de drept comun şi competenţa acestora au rămas, în linii mari, aceleaşi.

Au fost introduse **sfaturile de împăciuire** – care consiliau părţile în vederea împăcării, **în materie penală** pentru comiterea infracţiunilor de: lovire, ameninţare, calomnie, injurie, tulburare de posesie, degradarea bunurilor altuia, strămutare şi desfiinţare de semne de hotar, iar în **materie civilă şi comercială** pentru litigiile dintre locuitorii comunei respective privind creanţe, bunuri mobile sau obligaţii "de a face", până la valoarea de 50.000 lei, cu excluderea penalităţilor de întârziere şi a cheltuielilor de judecată.

[53)] Legea nr. 640 / 1944 a fost publicată împreună cu Decretul nr. 2443 / 18.12.1944 în Monitorul Oficial, partea I, nr. 294 / 19.12.1944.

Judecătoriile şi **tribunalele** funcţionau potrivit sistemului legislativ anterior, cu deosebirea că au fost înfiinţate judecătorii în materii speciale, **de muncă** şi în **materie contravenţională**, care aveau acelaşi statut ca şi judecătoriile urbane, rurale sau mixte.

Curţile de Apel – erau în număr de 12 iar reşedinţele acestora şi raza lor teritorială erau stabilite exclusiv prin lege.

Organizarea şi funcţionarea **Curţii de Casaţie şi Justiţie** era determinată prin lege organică.

Consiliul Superior al Magistraturii avea aceleaşi atribuţii prevăzute în legislaţia din perioada interbelică. Era prezidat de ministrul justiţiei iar sarcinile sale au fost limitate la propunerile de numiri în funcţiile vacante, de avizare în cazurile în care era consultat de ministrul justiţiei.

De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii, îndeplinea orice altă atribuţie conferită prin dispoziţii legale.

Cazurile de incompatibilitate a judecătorilor erau acele prevăzute de legislaţia anterioară. Ca excepţie, legea permitea judecătorilor să fie membri ai asociaţiilor culturale, de asistenţă socială sau naţională, recunoscute de stat, fără a exercita administrarea financiară a acestor persoane juridice.

Inamovibilitatea judecătorilor a fost suspendată pe perioada 19 decembrie 1944 – 01 septembrie 1945. Pe aceeaşi perioadă membrii corpului judecătoresc nu au beneficiat nici de stabilitate în funcţie.

Adunările Generale ale Curţilor de Apel şi ale Tribunalelor aveau competenţă pe linie disciplinară.

Legea prevedea aplicarea de sancţiuni disciplinare în cazul în care sentinţele sau deciziile nu erau pronunţate în termen de 10 zile de la închiderea dezbaterilor, sau dacă hotărârile judecătoreşti nu erau redactate în termen de maximum 15 zile de la pronunţare.

Ministrul justiţiei avea aptitudinea de a exercita **acţiunea**

de priveghere asupra judecătorilor inamovibili direct sau prin inspectorii judecătoreşti.

De asemenea, şefii ierarhici puteau exercita acţiunea de priveghere asupra judecătorilor din subordine dacă legea le conferea acest drept.

Astfel primul – preşedinte al Curţii de Casaţie avea acţiunea de priveghere pe care o putea exercita asupra preşedinţilor Curţii de Casaţie, a membrilor Curţii de Casaţie şi asupra primilor – preşedinţi ai Curţilor de Apel.

Primii – preşedinţi ai Curţilor de Apel exercitau acţiunea de priveghere asupra preşedinţilor Curţii de Apel, a consilierilor Curţii precum şi asupra judecătorilor Tribunalelor din circumscripţia Curţii.

În exercitarea acţiunii de priveghere persoanele îndreptăţite controlau lucrările judecătorilor, apreciau cu privire la activitatea şi aptitudinile profesionale ale acestora şi asupra raporturilor de serviciu cu justiţiabilii, avocaţii şi ceilalţi participanţi la activitatea de judecată.

Ministrul Justiţiei dispunea şi de **acţiunea disciplinară** pe care o putea exercita numai cu privire la judecătorii amovibili.

La fel ca în reglementările anterioare, judecătorilor inamovibili ministrul le putea aplica sancţiunile disciplinare privitoare la **prevenire** şi la **mustrare** pentru acele abateri săvârşite de la îndatoririle de serviciu.

Pentru celelalte abateri disciplinare, judecătorii inamovibili urmau a fi trimişi în judecată în faţa instanţei disciplinare competente.

Membrii Curţii de Casaţie, membrii Curţilor de Apel, preşedinţii şi prim-preşedinţii Tribunalelor erau judecaţi disciplinar de o comisie disciplinară care funcţiona pe lângă Curtea de Casaţie.

Această comisie judeca şi apelurile declarate împotriva

hotărârilor judecătoreşti disciplinare pronunţate la comisiile constituite pe lângă Curţile de Apel.

Judecătorii de la tribunale şi de la judecătoriile din circumscripţia unei Curţi de Apel erau judecaţi de o comisie disciplinară care funcţiona pe lângă Curtea de Apel respectivă. Cercetările prealabile se efectuau de judecătorii inspectori sau de şefii ierarhici.

Hotărârile comisiilor disciplinare erau executate prin dispoziţia ministrului justiţiei.

Şi această lege de organizare judecătorească prevedea, ca şi legea nr. 726 / 1943, posibilitatea exercitării acţiunii recursorii sau a unei acţiuni în daune împotriva judecătorilor în ipotezele în care aceştia au judecat cauzele cu viclenie sau au fost mituiţi, ori în situaţia în care legea îi declara răspunzători sau în caz de tăgadă de dreptate.

Suspendarea temporară, disponibilizarea sau destituirea judecătorilor se realiza prin decret regal, emis pe baza unui raport motivat al ministrului justiţiei.

Toţi membrii ordinului judecătoresc erau numiţi în funcţie prin decret regal şi înainte de exercitarea efectivă a funcţiei depuneau jurământul prevăzut de lege.

Aceasta este, pe scurt, organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti în perioada 23 august 1944 şi până la 6 martie 1945, dată la care în România a fost instaurat guvernul Dr. Petru Groza.

* *
*

La începutul acestui paragraf am menţionat legile în baza cărora au fost înfiinţate cele două Tribunale ale Poporului.

Din punct de vedere strict juridic, prin Legea nr. 291 / 18 august 1947, de urmărire şi sancţionare a celor vinovaţi de

crime de război sau împotriva păcii sau omenirii, au fost desfiinţate Tribunalele Poporului, iar competenţa acestora a fost dată în atribuţia secţiilor criminale ale Curţilor de Apel din Bucureşti şi din Cluj.

Pe plan legislativ a fost adoptată o nouă lege de organizare judecătorească, Legea nr. 341 / 1947 [54)] care a intrat în vigoare la data de 1 martie 1948.

Potrivit noii legi de organizare judecătorească organele judecătoreşti au rămas aceleaşi: judecătoriile, tribunalele, Curţile de Apel şi Curtea de Casaţie şi Justiţie.

A fost introdusă instituţia **asesorilor populari** în compunerea tuturor instanţelor penale, iar în compunerea instanţelor civile numai la judecătoriile rurale.

Au fost înfiinţate sedii secundare ale judecătoriilor populare rurale.

Cu privire la **tribunale** legea nr. 341 / 1947 de organizare judecătorească nu a adus modificări majore în raport cu reglementările anterioare.

Astfel, preşedintele tribunalului, la fiecare început de an judecătoresc, delega judecătorii care urmau să îndeplinească atribuţiile de judecători sindici, judecători pentru fondurile dotale şi judecători abilitaţi să judece cauzele penale cu inculpaţii minori.

Judecătorii de instrucţie erau desemnaţi de ministrul justiţiei dintre judecătorii de la secţia penală (criminală) a Tribunalului.

Curţile de Apel – judecau în cauzele penale cu **doi consilieri şi trei asesori populari** iar în celelalte cauze precum şi în recurs, judecau cu complete constituite din **doi consilieri**. În România, potrivit legii nr. 341 / 1947 existau 14 Curţi de Apel.

[54)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 282 din 05.12.1947.

Curtea de Casaţie şi Justiţie – era alcătuită din două secţii. Completele de judecată ale instanţei supreme se constituiau din **patru membri**, iar în caz de constituire a completelor de divergenţă, din **şapte membri**.

Legea nr. 341 / 1947 a prevăzut funcţionarea, pe lângă Ministerul Justiţiei, a Consiliului Superior al Magistraturii, care se întrunea sub preşedinţia ministrului justiţiei.

Atribuţiile Consiliului Superior erau identice cu cele prevăzute de dispoziţiile legale anterioare.

Condiţiile generale pentru numirea în funcţie a judecătorilor – erau aceleaşi cu cele prevăzute în legislaţia anterioară.

Totuşi, noua lege prevedea că la tribunalele şi judecătoriile în a căror circumscripţie teritorială, cel puţin 30% din populaţie avea o altă limbă maternă comună decât limba română, judecătorii şi asesorii populari, pentru a putea fi numiţi în funcţii, trebuiau să cunoască şi limba naţionalităţii respective, pe lângă limba oficială a statului, limba română.

Judecătorii potrivit legii nr. 341 / 1947 erau numiţi prin decret regal, însă pe parcursul exercitării funcţii nu mai beneficiau de garanţia inamovibilităţii ci se bucurau doar de stabilitate.

Incompatibilităţile judecătorilor erau cele prevăzute în legislaţia anterioară, cu **excepţia manifestărilor publice cu caracter politic**.

Această excepţie trebuie privită în strânsă legătură cu eliminarea din guvern în noiembrie 1947, a ultimilor reprezentanţi ai partidelor istorice, ceea ce marca premisele instaurării partidului unic totalitar. Or, în noile condiţii, puterea politică nu numai că nu interzicea participarea judecătorilor la activităţile politice dar era chiar interesată de participarea lor, în scopul legitimării noului regim instaurat.

Sancţiunile disciplinare erau expres prevăzute de lege, cu

descrierea laturii obiective a abaterilor disciplinare. Judecătorul care era pus în disponibilitate putea fi reprimit în funcţie după o perioadă de doi ani de la aplicarea sancţiunii disciplinare. Pentru judecătorul destituit nu exista o astfel de posibilitate.

Ministrul Justiţiei exercita dreptul de priveghere şi dreptul de disciplină asupra judecătorilor.

În virtutea **dreptului de priveghere**, ministrul justiţiei avea aptitudinea, în mod direct sau prin delegaţie dată judecătorilor inspectori, de a inspecta, de a nota şi de a trimite pe judecători în faţa instanţelor disciplinare.

Dreptul de disciplină – avea ca obiect aptitudinea de a aplica sancţiuni disciplinare.

Ministrul justiţiei putea aplica direct sancţiunile disciplinare referitoare la **prevenire** şi **mustrare** (la fel ca şi în legislaţia anterioară). Pentru aplicarea celorlalte sancţiuni disciplinare, ministrul justiţiei îl trimitea pe judecător în faţa **comisiei de disciplină**.

Comisiile disciplinare funcţionau la Curtea de Casaţie şi Justiţie şi erau formate în raport de gradul judecătorului ce urma a fi judecat disciplinar.

Pe lângă Curtea de Apel Bucureşti funcţiona o comisie disciplinară pentru judecarea judecătorilor de la tribunalele şi judecătoriile din ţară. Hotărârile pronunţate de comisia disciplinară organizată pe lângă Curtea de Apel Bucureşti puteau fi atacate cu calea de atac a apelului, la comisia disciplinară organizată pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie.

Titularii dreptului de apel erau: judecătorul sancţionat disciplinar şi ministrul justiţiei care exercita acest drept procesual prin intermediul procurorului general.

Acţiunea recursorie împotriva judecătorilor era admisă de principiu, însă aceasta se putea exercita numai în situaţiile în care judecătorii erau declaraţi răspunzători pentru tăgadă de dreptate sau când se pretindea că aceştia în cursul judecării

pricinii au lucrat cu viclenie sau au fost mituiţi.

Acţiunile recursorii se puteau introduce după ce, în prealabil, comisia disciplinară stabilea vinovăţia judecătorului, în mod definitiv.

* *
*

La data de 30.12.1947, Regele Mihai I a abdicat pentru sine şi pentru urmaşii săi de la tron.

Suveranul a lăsat poporului român libertatea de a-şi alege noua formă de stat.

Prin Legea nr. 363 / 1947 [55)] Statul Român a fost constituit în "Republică Populară Română" (art. 3), iar Constituţia din 1866, cu modificările din 29 martie 1923 şi acelea din 1 septembrie 1944, a fost abrogată (art. 2).

La data de 13 aprilie 1948 a fost adoptată de Marea Adunare Naţională Constituţia Republicii Populare Române. [56)]

Titlului VII al noii Constituţii intitulat "Organe judecătoreşti şi parchetul" i-au fost alocate art. 86-98.

"Art. 86: Instanţele judecătoreşti sunt: Curtea Supremă, una pentru întreaga ţară, Curţile, tribunalele şi judecătoriile populare.

Art. 87: Se pot înfiinţa prin lege, instanţe speciale pentru anumite ramuri de activitate.

Art. 88: La toate instanţele, cu excepţia Curţii Supreme, judecarea are loc cu asesori populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 89: Primul preşedinte, preşedinţii şi membrii Curţii Supreme sunt numiţi de Prezidiul Marii Adunări Naţionale a

---

[55)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr 300 bis din 30 decembrie 1947.

[56)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr 87 bis din 13 aprilie 1948.

R.P.R., la propunerea guvernului.

Art. 90: Curtea Supremă supraveghează activitatea judiciară a instanţelor şi organelor judiciare, în condiţiile legii.

Art. 91: La toate instanţele de judecată, dezbaterile sunt publice, afară de cazurile şi condiţiunile prevăzute de lege.

Art. 92: Dreptul de apărare în faţa tuturor instanţelor este garantat.

Art. 93: Judecătorii de orice grad se supun în exercitarea atribuţiilor lor numai legii şi aplică legile egal faţă de toţi cetăţenii.

Art. 94: O lege va determina organizarea şi modul de funcţionare a instanţelor judecătoreşti, precum şi modul de numire şi îndepărtare a judecătorilor de orice grad.

Art. 95: În Republica Populară Română, parchetul supraveghează respectarea legilor penale, atât de către funcţionarii publici, cât şi de către ceilalţi cetăţeni.

Art. 96: Parchetul veghează îndeosebi la urmărirea şi pedepsirea crimelor împotriva ordinii şi libertăţii democratice, a intereselor economice, a independenţei naţionale şi a suveranităţi Statului Român.

Art. 97: Parchetul se compune dintr-un procuror general al Republicii Populare Române şi mai mulţi procurori.

Prin lege se vor determina modul de organizare, atribuţiile şi funcţionarea parchetului.

Art. 98: Procurorul general al Republicii Populare Române se numeşte de Prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P.R., la propunerea guvernului."

În aplicarea dispoziţiilor constituţionale adoptate, după modelul legislaţiei sovietice, a fost adoptat Decretul nr. 1 / 22.04.1948 prin care a fost desfiinţată Curtea de Casaţie şi Justiţie iar în locul acesteia a fost înfiinţată **Curtea Supremă**.

Prin decretul 132 / 02.04.1949 a fost reorganizată justiţia după modelul sovietic.

Organele judecătoreşti, în concepţia actului normativ citat, erau: judecătoriile populare, tribunalele, curţile şi Curtea Supremă.

În dispoziţiile legale erau prevăzute principiile de organizare a justiţiei: principiul unităţii justiţiei pentru toţi cetăţenii români; principiul folosirii limbii materne în faţa organelor judiciare; principiul publicităţii dezbaterilor; principiul dreptului la apărare; **principiul independenţei judecătoriilor şi al supunerii lor numai legii**; principiul participării asesorilor populari la activitatea de judecată a tuturor instanţelor, cu excepţia Curţii Supreme.

*. **Judecătoria populară** – devenea veriga de bază a justiţiei căpătând plenitudinea de jurisdicţie (competenţă generală).

Ea este competentă să judece, în fond, cauzele penale şi civile ori de câte ori nu se prevedea altfel în dispoziţiile legale.

Judecătoriile populare erau de trei categorii: urbane, rurale şi mixte, iar judecata se realiza în complet format dintr-un singur judecător sau ajutor de judecător (adică judecător definitiv sau judecător stagiar), cu participarea a doi asesori populari.

*. **Tribunalele** – erau instanţe judecătoreşti ierarhic superioare în raport cu judecătoriile populare. Funcţionau în fiecare capitală de judeţ cu excepţia judeţelor Sălaj şi Hunedoara în care funcţionau câte două tribunale.

Tribunalul judeca ca instanţă de apel în toate cauzele civile judecate în primă instanţă de judecătoriile populare. Ca instanţă de recurs tribunalul judeca cauzele penale şi cele civile judecate în primă şi ultimă instanţă, adică fără drept de apel, de judecătoriile populare.

Aceste instanţe, în conformitate cu dispoziţiile procedurale, erau competente să judece în primă instanţă anumite cauze penale şi civile.

Desemnarea judecătorilor care îndeplineau alte atribuţii (pentru minori, pentru tutelă) se realiza de preşedintele tribunalului le fel ca şi în dispoziţiile legale anterioare.

Judecătorii desemnaţi să exercite funcţia de judecători de instrucţie formau Camera de instrucţie.

*. **Curţile** – erau instanţe judecătoreşti ierarhic superioare în raport cu tribunalele. Aceste instanţe erau organizate pe secţii specializate (penale, civile) iar completul de judecată era constituit din doi consilieri de curte împreună cu trei asesori populari.

Curţile de Apel judecau recursurile declarate împotriva hotărârilor tribunalelor, date în materie civilă ca instanţă de apel iar în materie penală cele pronunţate de tribunale în primă instanţă. Erau competente să judece în anumite cauze, determinate de lege, în primă instanţă.

*. **Curtea Supremă** – asigura prin practica judiciară pronunţată, unitatea în interpretarea şi aplicarea legii.

Potrivit art. 90 din Constituţia din 1948, Curtea Supremă exercita supravegherea activităţii instanţelor judecătoreşti.

Curtea Supremă judeca în complete formate din cinci consilieri, fără participarea asesorilor populari.

Dacă Curtea Supremă soluţiona un recurs şi aprecia că este necesar să revină asupra propriei practici judiciare statuate în ultimii trei ani de secţia respectivă, completul de judecată era compus din nouă consilieri.

Curtea Supremă judeca şi în Secţii Unite, cu participarea tuturor membrilor săi în prezenţa a cel puţin 21 de consilieri.

În Secţii Unite, Curtea Supremă judeca în cazul în care se revenea asupra unei practici judiciare stabilită de un complet format de nouă judecători sau asupra unei practici judiciare a unei alte secţii decât aceea din care făcea parte completul de judecată care, rezolva un recurs concret ori atunci când se schimba jurisprudenţa stabilită anterior de Secţiile Unite.

Decretul nr. 132 / 02.04.1949 a prevăzut dispoziţia potrivit căreia hotărârile judecătoreşti se pronunţă cu majoritatea voturilor completului.

Complete de judecată fiind formate dintr-un număr de membri, fără soţ, întotdeauna se realiza majoritatea şi în acest mod au fost practic desfiinţate completele de divergenţă.

Judecătorii şi asesorii populari rămaşi în minoritate erau obligaţi să motiveze opinia separată.

Tot prin Decretul nr. 132 / 1949 au fost înfiinţate, în baza art. 87 din Constituţia din 1948, instanţe speciale, cum ar fi: instanţele militare, tribunalele speciale feroviare, tribunalele maritime şi fluviale.

Având în vedere organizarea judecătorească existentă, fundamentată pe Decretul 132 / 02.04.1949, apreciem că regimul politic instaurat a afectat grav independenţa judecătorilor.

În primul rând, a fost luată judecătoriilor cea mai puternică pavăză a independenţei acestora – inamovibilitatea.

În al doilea rând, Constituţia din anul 1948 şi Decretul nr. 132 / 02.04.1949 au fost primele acte normative româneşti care au trasat sarcini justiţiei, deci judecătorilor.

Practic, deşi proclamată formal în Constituţia ţării, independenţa judecătorilor a fost abolită de regimul politic de inspiraţie sovietică, care vedea în acest principiu fundamental al puterii judecătoreşti, o piedică în aservirea totală a ţării.

O justiţie independentă şi puternică nu convenea exponenţilor puterii sovietice ocupante şi nu se încadra în "canoanele" materialismului dialectic şi istoric.

Autorităţile statului socialist au elaborat, sub imperiul Constituţiei din 1948, o nouă lege pentru organizarea judecătorească – Legea nr. 5 / 19 iunie 1952, care a fost pusă în aplicare de la data de 1 august 1952.

Această lege a accentuat caracterul de clasă al justiţiei,

care era considerată apărătoarea orânduirii sociale şi de stat.

Legea a procedat la o organizare unitară a instanţelor judecătoreşti, având în vedere şi Legea nr. 5 / 1950[57)], privind raionarea administrativ – economică a teritoriului ţării.

Potrivit noii organizări judecătoreşti sistemul instanţelor era format din: tribunalele populare, tribunalele regionale şi Tribunalul Capitalei şi respectiv Tribunalul Suprem.

*. **Tribunalele populare** – erau de raion, de oraş sau de raion orăşenesc. Constituiau instanţa de drept comun având plenitudinea de jurisdicţie atât în materie penală cât şi în materie civilă.

*. **Tribunalele regionale** – respectiv **Tribunalul Capitalei**, funcţionau cu unul sau mai multe colegii.

Judecau recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunţate de tribunalele populare şi erau competente să judece, în primă instanţă, anumite cauze, în mod excepţional. Aceste instanţe erau de principiu instanţe de control judiciar.

*. **Tribunalul Suprem** – care avea în alcătuire trei colegii: un colegiu penal, un colegiu civil şi un colegiu militar.

Membrii Tribunalului Suprem erau: preşedintele, preşedinţii – adjuncţi, preşedinţii de colegii şi judecătorii. Aceştia erau numiţi de Prezidiul M.A.N., la propunerea Consiliului de Miniştri, în urma raportului încheiat de ministrul justiţiei.

Pentru preşedintele Colegiului militar şi pentru judecătorii acestui colegiu raportul se întocmea de ministrul justiţiei cu consultarea ministrului forţelor armate.

Tribunalul Suprem supraveghea activitatea judiciară a instanţelor ierarhic inferioare.

Această instanţă judeca recursul în supraveghere (cererile de îndreptare) şi dădea îndrumări instanţelor cu privire la justa

---

[57)] Publicată în Buletinul Oficial nr. 77 din 8 septembrie 1950.

şi corecta aplicare a legilor.

Completul de judecată, la toate instanţele de la tribunalul popular la Tribunalul Suprem era format din trei membri.

Când instanţele judecau în fond, completul era alcătuit dintr-un judecător cu participarea a doi asesori populari.

Când se judeca în recurs sau recursuri în supraveghere (de Tribunalul Suprem), completul de judecată era format din trei judecători, cu excluderea asesorilor populari.

O noutate în sistemul legislativ a fost prevăzută de art. 9 din Legea nr. 5 / 1952 care consacra **dreptul de absorţie** – care consta în prerogativa instanţelor ierarhic superioare de a lua orice cauză aflată în curs de judecată, în fond, fie pentru a o judeca ea însăşi, fie pentru a o trimite în vederea judecării la o altă instanţă. Acest drept era o prerogativă exclusivă a instanţei ierarhic superioare şi nu se putea exercita decât prin oficiu.

Absorţia se pronunţa de instanţa superioară prin **încheiere** care nu putea fi atacată cu nici o cale de atac.

Modificările intervenite în organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti au adâncit "reforma" de tip sovietic, anulând, cel puţin teoretic, orice independenţă a justiţiei în raport cu puterea politică.

Un efect deosebit, resimţit negativ, l-a constituit îndepărtarea procurorilor din cadrul autorităţii judecătoreşti, desfiinţarea instituţiei tradiţionale a Parchetului (înfiinţată la noi, de la Regulamentele Organice) şi instituirea Procuraturii, ca organ autonom în statul socialist, după modelul sovietic (Legea nr. 6 / 1952 [58)] – pentru înfiinţarea şi organizarea Procuraturii R.P.R.).

Practic nu mai erau consacrate cele trei puteri clasice ale statului, care se contrabalansează reciproc, ci era vorba de o unică putere în stat – partidul unic totalitar, care continua opera

[58)] Publicată în Buletinul Oficial nr. 31 / 19.06.1952

de subordonare a tuturor instituţiilor statului.

Pe această situaţie – de facto şi de jure – existentă în privinţa statutului judecătorilor şi a organizării instanţelor judecătoreşti, la data de 27 septembrie 1952, Marea Adunare Naţională a adoptat o nouă Constituţie a Republicii Populare Române.[59)]

Capitolul VI al Constituţiei R.P.R. adoptată de M.A.N. la 27.09.1952 intitulat "Instanţele judecătoreşti şi procuratura" are următorul conţinut:

"Art. 64: Justiţia în Republica Populară Română se înfăptuieşte de către Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române, Tribunalele regionale şi Tribunalele populare, precum şi de către instanţele judecătoreşti speciale, înfiinţate prin lege.

Organizarea, competenţa şi procedura tribunalelor sunt stabilite prin lege.

Art. 65: Tribunalele apără regimul de democraţie populară şi cuceririle poporului muncitor; asigură legalitatea populară, proprietatea obştească şi drepturile cetăţenilor.

Art. 66: Judecarea proceselor la toate instanţele se face cu participarea asesorilor populari, afară de cauzele când legea dispune altfel.

Art. 67: Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române este ales de Marea Adunare Naţională pe termen de cinci ani.

Judecătorii şi asesorii populari sunt aleşi în conformitate cu procedura stabilită de lege.

Prin lege este stabilită şi numirea judecătorilor în instanţele speciale.

Art. 68: În Republica Populară Română, procedura judiciară se face în limba română, asigurându-se în regiunile şi raioanele locuite de populaţie de altă naţionalitate decât cea

---

[59)] Publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr 1 din 27.09.1952

română folosirea limbii materne a acelei populaţii.

Părţilor, care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară, li se asigură posibilitatea de a lua cunoştinţă, prin traductor, de piesele dosarului, precum şi dreptul de a vorbi în instanţă şi de a pune concluziuni în limba maternă.

Art. 69: În toate instanţele, judecata este publică, în afară de cazurile prevăzute de lege.

Acuzatului i se garantează dreptul de apărare.

Art. 70: Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii.

Art. 71: Tribunalele pronunţă hotărârile lor, în numele poporului.

Art. 72: Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române exercită supravegherea activităţii judiciare a tuturor instanţelor judecătoreşti din Republica Populară Română.

Art. 73: Procurorul General al Republicii Populare Române exercită supravegherea superioară a respectării legilor de către ministere şi celelalte organe centrale, de către organele locale ale puterii şi administraţiei de stat, precum şi de către funcţionari şi ceilalţi cetăţeni.

Art. 74. Procurorul General al Republicii Populare Române este numit de Marea Adunare Naţională pe termen de cinci ani.

Locţiitorii Procurorului General al Republicii Populare Române şi procurorii unităţilor locale ale Procuraturii sunt numiţi de Procurorul General pe termen de patru ani.

Art. 75: Procurorul General răspunde faţă de Marea Adunare Naţională a Republicii Populare Române şi – în intervalul dintre sesiuni – faţă de Prezidiul Marii Adunări Naţionale şi faţă de Consiliul de Miniştri.

Art. 76: Organele Procuraturii sunt independente de organele locale, subordonându-se numai Procurorului General al Republicii Populare Române."

Am redat întregul cap. VI al Constituţiei din anul 1952, pentru a remarca că, deşi potrivit concepţiei oficiale, la acea vreme existau patru categorii de organe ale statului: organe ale puterii de stat, organele administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi organele procuraturii, iar procuratura fusese exclusă din cadrul instituţiilor judecătoreşti, totuşi M.A.N. a optat pentru tratarea în comun a principilor generale de organizare a justiţiei şi a procuraturii.

În conformitate cu art. 67 din Constituţie, judecătorii erau supuşi principiului eligibilităţii.

Legea nr. 5 / 19.06.1952 a fost modificată şi republicată prin Decretul nr. 99 / 1953.

Principalele modificări intervenite cu referire la instanţele de drept comun aveau în vedere faptul că preşedintele şi judecătorii Tribunalului Suprem erau aleşi direct de M.A.N. şi nu de Prezidiul Marii Adunări Naţionale, cum fusese până la apariţia Constituţiei (art. 38 din Legea nr. 5 / 1952 republicată).

Art. 13 din Legea nr. 5 / 1952 a fost modificată prevăzându-se că asesorii populari pentru Tribunalul Suprem **se aleg** de Marea Adunare Naţională, odată cu alegerea judecătorilor Tribunalului Suprem, iar asesorii erau aleşi pentru acelaşi termen ca şi judecătorii. Înainte de apariţia Constituţiei asesorii populari de la Tribunalul Suprem erau desemnaţi de prezidiul Marii Adunări Naţionale.

În conformitate cu noua redactare a legii, preşedintele Tribunalului Suprem desemna dintre judecători pe preşedinţii adjuncţi şi pe preşedinţii de colegiu (civil, penal, militar), în timp ce anterior intrării în vigoare a Constituţiei, persoanele care deţineau aceste funcţii erau numite şi după caz revocate de Prezidiul Marii Adunări Naţionale.

Procurorul General al României urma să participe la şedinţele Plenului Tribunalului Suprem, pentru a pune concluzii, doar la şedinţele plenului în care urmau a se pronunţa

decizi de îndrumare.

Au mai fost operate modificări cu privire la instanţele speciale, care exced cercetării noastre.

Legea nr. 5 / 1952, republicată în temeiul Decretului nr. 99 / 1953, a fost modificată ulterior prin Legea nr. 2 / 1956. [60)]

Cea mai importantă modificare se referă la chestiunea recrutării şi promovării judecătorilor.

În baza art. 33 al legii, astfel cum a fost modificată, judecător era persoana fizică ce avea studii juridice superioare, cu examenul de stat şi care a fost declarată reuşită la examenul depus în urma efectuării stagiului judecătoresc, prescris de lege.

Este o etapă importantă deoarece autorităţile statului socialist au ajuns la concluzia că funcţia de judecător implică dobândirea de cunoştinţe juridice, ceea ce presupune absolvirea Facultăţii de Drept şi susţinerea examenului de finalizare a studiilor. Simpla "origine sănătoasă" atât de trâmbiţată de organele Partidului Muncitoresc Român nu mai era suficientă.

Încercarea de a învesti persoane fizice nepregătite juridic cu funcţii de stat în domeniul justiţiei şi procuraturii s-a dovedit periculoasă pentru însuşi regimul comunist.

Alte modificări aduse prin Legea nr. 2 / 06.04.1956 privesc instanţele speciale şi organizarea administrativă a instanţelor ordinare (cu referire la serviciul registrelor de publicitate imobiliară şi respectiv la serviciul de carte funciară), modificări care nu ne preocupă în contextul de faţă.

Concluzionând, putem spune că, deşi consacrat în Constituţia din 1952 – art. 70 – principiul independenţei judecătorilor ori nu a funcţionat, ori funcţionarea s-a realizat cu depunerea unor acte de mare curaj din partea judecătorilor.

Anii 1950 au reprezentat apogeul represiunii exercitată de dictatura comunistă asupra societăţii româneşti. Oricine ar fi

---

[60)] Publicată în Buletinul Oficial, nr. 12 din 06.04.1956.

îndrăznit să se opună exponenţilor P.M.R. şi ai puterii de stat risca să fie ostracizat pe viaţă sau chiar ucis.

Forţele de represiune a avut întotdeauna în atenţie activitatea profesională şi extraprofesională a judecătorilor şi mai ales a celor consideraţi "incomozi" sau **prea independenţi** de către organele de partid şi de stat.

Şi în această perioadă au existat caractere nobile, spirite tari care, deşi nu aveau nici o garanţie în faţa arbitrariului "potenţaţilor vremii", şi-au îndeplinit profesia cu abnegaţie, spirit de sacrificiu şi **INDEPENDENŢA**.

* *
*

În anul 1965 în ţara noastră a fost adoptată o nouă Constituţie.

Constituţia adoptată de M.A.N. la 21 august 1965 [61)] preciza că România este republică socialistă (art. 1).

Art. 3 prevedea că: "În Republica Socialistă România, forţa politică conducătoare a întregii societăţi este Partidul Comunist Român.

Titlul VI al Constituţiei intitulat "Organele Judecătoreşti", cuprindea dispoziţiile constituţionale inserate în articolele 101-111.

"Art. 101: În Republica Socialistă România justiţia se înfăptuieşte, potrivit legii, prin Tribunalul Suprem, tribunalele judeţene, judecătorii precum şi prin tribunalele militare.

Art. 102: Prin activitatea de judecată, tribunalele şi judecătoriile apără orânduirea socialistă şi drepturile persoanelor, educând cetăţenii în spiritul respectării legilor.

Tribunalele şi judecătoriile, aplicând sancţiuni penale,

[61)] Publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr 65 din 29 octombrie 1986 (cu modific. din Legea nr. 19 / 1986)

urmăresc îndreptarea şi reeducarea infractorilor, precum şi prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni.

Art. 103: Tribunalele şi judecătoriile judecă pricinile civile, penale şi orice alte pricini date în competenţa lor.

În cazurile prevăzute prin lege, tribunalele şi judecătoriile exercită controlul asupra hotărârilor organelor administrative sau obşteşti cu activitate jurisdicţională.

Tribunalele şi judecătoriile judecă cererile celor vătămaţi în drepturile lor prin acte administrative, putând să se pronunţe, în condiţiile legii, şi asupra legalităţii acestor acte.

Art. 104: Tribunalul Suprem exercită controlul general asupra activităţii de judecată a tuturor tribunalelor şi judecătoriilor. Modul de exercitare a acestui control se stabileşte prin lege.

În vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, Tribunalul Suprem emite, în plenul său, decizii de îndrumare.

Art. 105: Tribunalul Suprem este ales de Marea Adunare Naţională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia.

Tribunalul Suprem funcţionează până la alegerea noului Tribunal Suprem în legislatura următoare.

Art. 106: Tribunalul Suprem răspunde pentru activitatea sa în faţa Marii Adunări Naţionale, iar între sesiuni, în faţa Consiliului de Stat.

Art. 107: Organizarea judecătoriilor şi a tribunalelor, competenţa lor şi procedura de judecată sunt stabilite prin lege.

Judecarea proceselor în primă instanţă la judecătorii, la tribunalele judeţene şi la tribunalele militare se face cu participarea asesorilor populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 108: Judecătorii şi asesorii populari sunt aleşi în conformitate cu procedura stabilită prin lege.

Art. 109: În Republica Socialistă România procedura

judiciară se face în limba română, asigurându-se în unităţile administrativ – teritoriale locuite şi de populaţie de altă naţionalitate decât cea română, folosirea limbii materne a acelei populaţii.

Părţilor care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară li se asigură posibilitatea de a lua cunoştinţă, prin traductor, de piesele dosarului, precum şi dreptul de a vorbi în instanţă şi a pune concluzii în limba maternă.

Art. 110: Judecata se desfăşoară în şedinţă publică, cu excepţia cazurilor prevăzute de lege.

Art. 111. **În activitatea de judecată, judecătorii şi asesorii populari sunt independenţi şi se supun numai legii**".

În dezvoltarea principiilor constituţionale a fost adoptată Legea nr. 58 / 27.12.1968, care a intrat în vigoare la data de 01.01.1969.

Noua lege de organizare judecătorească cuprindea prevederi referitoare la rolul şi sarcinile instanţelor judecătoreşti (art. 1-3 din Legea nr. 58 / 1968).

În art. 4 din lege s-a prevăzut că pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin, instanţele judecătoreşti pot solicita concursul organelor procuraturii şi a celor de miliţie, organelor administraţiei de stat şi organizaţiilor socialiste, toate aceste entităţi fiind obligate, în baza atribuţiilor exercitate să dea concursul instanţelor.

Această prevedere, avea în vedere, înfăptuirea cu oportunitate şi celeritate a activităţii de judecată precum şi a activităţii de punere în executare a hotărârilor judecătoreşti.

Art. 6 din lege a consacrat, într-o formă considerată mai adecvată, principiul independenţei judecătorilor. Practic în art. 6 a fost preluat – ad litteram – textul art. 111 din Constituţie.

Deşi în perioada anilor 1964 – 1975 s-a produs o atenuare a represiunii şi o deschidere a regimului comunist în raport cu societatea civilă, considerăm că nici în această perioadă

independenţa judecătorilor, deşi proclamată, nu a fost acceptată de conducerea de partid şi de stat.

Faptic desigur conducătorii centrali şi locali ai P.C.R. şi investiţi pe linie de stat (de cele mai multe ori una şi aceeaşi persoană) aveau tendinţa, în anumite cauze, să se amestece în activitatea de judecată efectuată de judecători.

Întrucât P.C.R. era considerat forţa politică conducătoare a întregii societăţi, în doctrina oficială era lansată teza potrivit căreia organele partidului au întâietate în raport cu organele de stat.

Mai mult, se considera că, pe linie de stat, organele puterii de stat (cele supreme, centrale şi cele locale) îşi subordonază organele administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi pe cele ale procuraturii.

Unele documente de partid din perioada 1968-1989 prevedeau că nici o indicaţie sau dispoziţie dată de vreo persoană, indiferent de funcţia pe care o deţine, nu poate să înlocuiască legea.

Noua lege de organizare judecătorească prevedea principiul alegerii judecătorilor. Preşedinţii tribunalelor judeţene, judecătorii de la aceste tribunale precum şi judecătorii de la judecătorii erau aleşi de consiliile populare judeţene.

Preşedintele Tribunalului municipiului Bucureşti, judecătorii acestui tribunal, precum şi judecătorii de la judecătoriile sectoarelor municipiului erau aleşi de Consiliul popular al municipiului Bucureşti.

Alegerea judecătorilor se realiza, la propunerea Ministerului Justiţiei, pentru durata mandatului Consiliului popular judeţean sau al mun. Bucureşti, adică pe **patru ani**.

În situaţia în care posturile de judecători deveneau vacante, se făceau alegeri parţiale în prima sesiune a Consiliului popular, ce urma după declararea vacanţei postului.

Tribunalul Suprem era ales de Marea Adunare Naţională

pe perioada legislaturii – 4 ani.

În intervalul dintre sesiunile M.A.N. preşedintele, vicepreşedinţii şi ceilalţi membri ai Tribunalului Suprem puteau fi numiţi de către Consiliul de Stat.

Structura sistemului judiciar cuprindea **instanţele de drept comun, ordinare**, care aveau competenţă generală: judecătoriile şi tribunalele judeţene şi **instanţele speciale**, care aveau competenţă limitată (tribunalele militare).

Atât instanţele ordinare cât şi cele speciale aveau ca organ unic, de vârf, Tribunalul Suprem.

Tribunalul Suprem era împărţit în trei secţii (civilă, penală şi militară), fiecare secţie fiind condusă de un vicepreşedinte al Tribunalului Suprem.

Tribunalul Suprem desfăşura o activitate laborioasă şi complexă: de judecată ordinară, în primă instanţă şi în recurs şi de exercitare a controlului general asupra activităţii de judecată a tuturor tribunalelor şi judecătoriilor, prin judecarea recursurilor extraordinare şi prin emiterea unor decizii de îndrumare în vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, la toate instanţele.

Noua lege de organizare judecătorească cuprindea dispoziţii referitoare la modul de selecţionare, de promovare, de încetare a funcţiei şi de sancţionare disciplinară a judecătoriilor.

Pentru pregătirea viitorilor judecători legea prevedea că, la judecătorii şi la tribunalele militare de mare unitate, puteau funcţiona judecători stagiari numiţi de Ministrul Justiţiei (pentru judecătorii militari stagiari se cerea, în prealabil, acordul Ministerului Apărării Naţionale), pe baza notelor obţinute în facultate.

După efectuarea stagiului de doi ani, judecătorii stagiari erau obligaţi să susţină examenul de definitivat în profesie (capacitate) şi în cazul în care promovau acest examen puteau fi propuşi pentru a fi aleşi în locurile vacante de judecători (art.

51-55 din Legea nr. 58 / 1968).

Art. 44-45 prevedeau condiţiile necesare pentru a ocupa funcţia de judecător:

- cetăţenie română şi capacitate de exerciţiu deplină;
- titular al titlului ştiinţific de doctor sau de licenţiat în drept;
- lipsa condamnărilor şi existenţa unei reputaţii neştirbite;
- promovarea examenului de capacitate (definitivat) sau cel puţin 5 ani vechime în funcţiile de specialitate juridică enumerate de art. 45.

Judecătorii nu puteau fi delegaţi sau detaşaţi de către preşedintele Tribunalului judeţean, decât la o judecătorie din cuprinsul aceluiaşi judeţ, deoarece erau aleşi judecători de Consiliul popular judeţean.

Transferarea judecătorilor de la o judecătorie la alta, în interes de serviciu sau în interes personal, se putea face de Ministrul Justiţiei numai în cuprinsul aceluiaşi judeţ. Judecătorii nu puteau fi transferaţi dintr-un judeţ în alt judeţ.

Pentru judecătorii aleşi, calitatea de judecător înceta prin expirarea mandatului, în cazul în care nu erau realeşi prin eliberarea din funcţie la cerere (demisie) sau prin revocarea mandatului judecătorului de către Consiliul popular judeţean.

Judecătorii răspundeau disciplinar pentru abaterile de la îndatoririle de serviciu şi pentru comportările care dăunau interesului serviciului sau prestigiului justiţiei.

În lege s-a introdus reglementarea sancţionării abaterilor disciplinare (art. 60-64) şi s-a abrogat statutul disciplinar al judecătorilor, aprobat prin Decretul nr. 338 / 1953.

Abaterile disciplinare erau sancţionate pe cale de judecată disciplinară, de următoarele consilii, compuse din trei judecători, numiţi de preşedintele instanţei respective:

- pentru judecătorii de la judecătorii, de **consiliul disciplinar al tribunalului judeţean**;

- pentru judecătorii de la tribunalele militare de mare unitate, de **consiliul disciplinar al tribunalului militar teritorial**;

- pentru judecătorii de la tribunalele judeţene şi de la tribunalele militare teritoriale precum şi pentru cei de la Tribunalul Suprem, de **consiliul disciplinar al Tribunalul Suprem**.

Acţiunea disciplinară se exercita de **ministrul justiţiei**, de **preşedintele tribunalului judeţean** (pentru judecătorii de la tribunalul judeţean, respectiv pentru cei de la judecătoriile din judeţ) sau de **preşedintele tribunalului militar teritorial**, (pentru judecătorii militari din raza teritorială a T.M.T.).

În cazul exercitării acţiunii disciplinare de către preşedinţii de tribunale, aceştia aveau obligaţia de a încunoştiinţa Ministerul Justiţiei.

Pentru Tribunalul Suprem, acţiunea disciplinară se exercita de preşedintele acestei instanţe.

Dacă împotriva unui judecător se punea în mişcare acţiunea penală acesta era suspendat din funcţie până la finalizarea cercetărilor.

Pentru abateri disciplinare grave, ministrul justiţiei putea dispune suspendarea judecătorului de judecătorie sau a celui de tribunal din funcţie.

Tot pentru abateri grave, la propunerea preşedintelui Tribunalului Suprem, Consiliul de Stat putea dispune suspendarea judecătorului de la Tribunalul Suprem, până la soluţionarea acţiunii disciplinare.

Judecătorul era trimis în judecată disciplinară pe baza unor cercetări prealabile.

Ascultarea judecătorului împotriva căruia se desfăşura procedura disciplinară era obligatorie.

Consiliul disciplinar competent era sesizat în termen de **30 zile** de la cunoaşterea rezultatului cercetării prealabile, dar

nu mai târziu de **1 an**, de la data săvârşirii abaterii.

Dacă judecătorul era găsit vinovat i se putea aplica una dintre sancţiunile disciplinare: **observaţia, mustrarea, mustrarea cu avertisment**.

Judecătorilor stagiari li se putea desface contractul de muncă.

Judecătorii militari, în ipoteza comiterii de abateri disciplinare, puteau fi destituiţi din funcţie.

Pentru abateri grave, la cererea consiliului disciplinar, Ministerul Justiţiei putea propune Consiliului popular judeţean sau al mun. Bucureşti, revocarea din funcţie a respectivului judecător.

Pentru judecătorii Tribunalului Suprem, propunerea o făcea Marii Adunări Naţionale sau Consiliului de Stat, după caz, preşedintele Tribunalului Suprem.

Judecătorii nemulţumiţi de soluţia pronunţată puteau introduce contestaţie, în termen de **10 zile** de la primirea comunicării hotărârii comisiei de disciplină.

Contestaţiile formulate împotriva hotărârilor consiliilor de disciplină ale tribunalelor judeţene sau ale tribunalelor militare teritoriale se rezolvau de consiliul de disciplină al Tribunalului Suprem.

Contestaţiile privind hotărârile pronunţate de consiliul de disciplină al Tribunalului Suprem se rezolvau tot de către acest consiliu disciplinar, care urma să fie compus din 5 judecători, alţii decât cei care au pronunţat, iniţial, sentinţa disciplinară.

Acestea sunt aspectele mai importante prevăzute de Legea nr. 58 / 1968 de organizare judecătorească cu privire specială asupra statutului judecătorilor, a competenţelor instanţelor de judecată şi a organizării instituţiilor puterii judecătoreşti.

Acest act normativ a fost în vigoare până la adoptarea Legii nr. 92 / 1992, pentru organizarea judecătorească (04.08.1992).

ÎNCHEIERE

În cuprinsul acestei lucrări am încercat să abordăm instituţiile politice şi respectiv instituţiile juridice corespunzătoare unor anumite etape istorice în dezvoltarea ţării noastre. Organizarea politică şi juridică nu a fost surprinsă decât în anumite „**MOMENTE**" fără a căuta să realizăm o continuitate, ceea ce ar fi determinat surprinderea tuturor instituţiilor **în marea curgere a Istoriei**. Evident, noi ne-am propus o analiză cât de cât detaliată şi completă raportându-ne exclusiv la momente (perioade) istorice predeterminate. Alegerea acestor momente a fost o chestiune pur subiectivă a autorului. Câteva etape de dezvoltare social-politică şi juridică au fost omise din cauza întinderii exagerate pe care ar fi luat-o această cercetare.

Nu uităm desigur nici de „promisiunea" făcută cititorului de a reveni cu o documentare completă (în măsura posibilităţilor) asupra instituţiilor stării şi capacităţii persoanelor fizice (Partea I, cap. IV, Secţ. a VI-a) în perioada medievală, pe teritoriul ţării noastre.

Aducem întreaga noastră gratitudine şi profundul nostru respect faţă de cadrele didactice universitare, care au activat şi care activează, în cadrul catedrelor din Facultatea de Drept a Universităţii „Mihail Kogălniceanu" din Iaşi.

Ne exprimăm ataşamentul şi preţuirea în raport cu familia noastră, soţia şi fiica, care dând dovadă de maximă înţelegere şi îngăduinţă au facilitat redactarea, în manuscris, a acestei lucrări.

De asemenea, gândul ne poartă şi la dragii noştri părinţii cu recunoştinţă.

BACĂU

AUTORUL

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. Genoveva Vrabie, Sofia Popescu, **Teoria generală a dreptului**, Ed. „Ştefan Procopiu”, Iaşi, 1993;
2. Gh. Boboş, **Teoria generală a statului şi dreptului**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983;
3. I. Ceterchi, M. Luburici, **Teoria generală a statului şi dreptului**, Universitatea Bucureşti;
4. Tudor Drăganu, **Drept Constituţional**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972;
5. Ioan Muraru, **Drept Constituţional**, Universitatea Bucureşti, 1987;
6. N. Prisca, **Drept Constituţional**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1977;
7. Constantin Dissescu, **Drept Constituţional**, Bucureşti, 1915;
8. Paul Negulescu, **Curs de drept constituţional român**, Bucureşti, 1927;
9. Genoveva Vrabie, **Drept Constituţional şi instituţii politice contemporane**, Ed. Fundaţiei „Chemarea”, Iaşi, 1992;
10. Ioan Muraru, **Drept Constituţional şi instituţii politice**, Ed. Actami, Bucureşti, 1995 (vol. I; II);
11. Tudor Drăganu, **Drept Constituţional şi instituţii politice – Tratat elementar**, Ed. ”Lumina Lex”, Bucureşti, 1998 (vol. I; II);
12. Cristian Ionescu, **Drept Constituţional şi instituţii politice – Ediţia a II-a**, Ed. All Beck, Bucureşti, 2004;
13. Maria V. Dvoracek, **Istoria Dreptului Românesc, I**, Ed. Fundaţiei „Chemarea”, Iaşi, 1992;

14. Cristian Ionescu, **Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente 1741 – 1991**, Ed. ”Lumina Lex”, Bucureşti, 1998;
15. Barbu B. Berceanu, **Istoria constituţională a României în context internaţional**, Ed. Rosetti, Bucureşti, 2003;
16. I.I. Russu, **Limba traco-dacilor**, ed. a 2-a, Bucureşti, 1967;
17. I. Agrigoroaie ş.a., **România în relaţiile internaţionale 1699-1939**, Iaşi, 1980;
18. Ion Antonescu, **Temeliile Statului Naţional Legionar 6 septembrie 1940 – 6 octomvrie 1940**, Bucureşti, 1940;
19. Nicolae Baciu, **Yalta şi crucificarea României**, Roma, 1983.
20. Nicolae Baciu, **Agonia României 1944-1948 / Dosarele secrete acuză**, Cluj-Napoca, 1990;
21. Gheroghe I. Brătianu**, Sfatul Domnesc şi Adunarea Stărilor în Principatele Române**, Bucureşti, 1995;
22. Gheroghe I. Brătianu**, Marea Neagră de la origini până la cucerirea otomană**, 1988 (vol. I; II);
23. Gheorghe Buzatu, **Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial**, Bucureşti, 1988;
24. Dan Cioban şi Victor Duculescu, **Drept Constituţional Român,** Univ. Hyperion, Facultatea de Drept, 1993;
25. Miron Constantinescu, **Istoria României**, Compendiu, ed. a II-a, Bucureşti, 1997;
26. Florin Constantiniu, **O istorie sinceră a poporului român**, Bucureşti, 1997;
27. Corneliu Coposu, **Armistiţiul din 1944 şi implicaţiile lui**, Bucureşti, 1990;

28. V. Costăchel, Petre P. Panaitescu şi A. Cazacu, **Viaţa feudală în Ţara Românească şi Moldova (sec. XIV-XVII),** Bucureşti, 1957;
29. Hadrian Daicoviciu, **Dacii**, Bucureşti, 1968;
30. G. Dobrovolschi, **Unirea Basarabiei, teză de licenţă** (Universitatea Mihăileană, Iaşi – Facultatea de Teologie, Chişinău) Chişinău, 1938;
31. Valentin Al. Georgescu, **Bizanţul şi instituţiile româneşti până la mijlocul sec. al XVIII-lea,** Bucureşti, 1980;
32. Eleodor Focşeneanu, **Istoria constituţională a României (1859-1991)**, Bucureşti, 1992;
33. Gh. Gheorghiu - Dej, **Articole şi cuvântări**, 4 volume, 1952-1962;
34. Constantin C. Giurescu, **Istoria românilor,** Bucureşti, 3 volume, 1938-1942;
35. Constantin C. Giurescu, **Probleme controversate în istoriografia română,** Bucureşti, 1977;
36. Constantin C. Giurescu, **Viaţa şi opera lui Cuza Vodă, ed. a II-a,** Bucureşti, 1970;
37. Nicolae Iorga, **Istoria Românilor**, 10 volume, Bucureşti, 1936-1940;
38. Nicolae Iorga, **Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral şi naţional, România contemporană de la 1904 la 1930**, Bucureşti, 1932;
39. Nicolae Iorga, **Memorii**, 8 volume, Bucureşti, 1931-1939;
40. Victor Jinga, **Probleme fundamentale ale Transilvaniei,** 2 volume, Braşov, 1945;
41. Constantin Kiriţescu, **Preludii diplomatice ale războiului,** 2 volume, Bucureşti, 1940;

42. Constantin Kiriţescu, **Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1918, ed. a II-a,** 3 volume – fără an, Bucureşti;
43. Ioan Muraru, **Constituţiile române – texte, note – prezentare comparativă**, Bucureşti, 1993;
44. Paul Negulescu, George Alexianu, **Tratat de drept public,** Bucureşti, 2 vol., 1942, 1943;
45. Petre Nemoianu, **Sârbii şi Banatul**, Craiova, 1930;
46. Andrei Oţetea, **Istoria poporului român,** Bucureşti, 1970;
47. Mihai T. Oroveanu, **Istoria dreptului românesc şi evoluţia instituţiilor constituţionale**, Bucureşti, 1992;
48. **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldovei, vol. I,** Bucureşti, 1944, Biblioteca Institutului de Ştiinţe Administrative al României, „Colecţia vechilor legiuiri administrative";
49. Alexandru Vianu ş.a., **Relaţiile internaţionale în acte şi documente**, Bucureşti (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului), 3 volume, 1974-1983;
50. A.D. Xenopol, **Istoria Românilor din Dacia Traiană, ed. a IV-a, îngrijită de Alexandru Zub,** Bucureşti, 4 volume, 1985-1993; ediţia a III-a, vol. IX-XIV, 1929-1930.

ANEXE

I. DOMNITORI ŞI PRINCIPI ÎN ŢĂRILE ROMÂNE
ŢARA ROMÂNEASCĂ

Domni

Basarab I: a.1324 iulie - † 1351 septembrie 1-1352 august 31
Nicolae Alexandru: p.1351 septembrie 1-1352 august 31- † 1364 noiembrie 16 Vlaicu (Vladislav I): p.1364 noiembrie 16 - c.1376
Radu I: c. 1376 (a.1377 iunie 7) - începutul lui 1385
Dan I: 1385 - † 1386 septembrie 23
Mircea cel Bătrân: p.1386 septembrie 23 - † 1418 ianuarie 31
Vlad I: a.1396 martie 21 - sfârşitul lui 1396
Mihail I: p. 1418 ianuarie 31- † 1420 iulie
Radu II Praznaglava: p.1420 iulie - 1422 octombrie (I)
Dan II: 1422 octombrie - sfârşitul lui 1426 (I)
Radu II Praznaglava: sfârşitul lui 1426- a.1427 aprilie (II)
Dan II: a.1427 aprilie - † a.1431 iunie (II)
Alexandru Aldea: a.1431 iunie - p.1436 noiembrie
Vlad Dracul: 1437 ianuarie - p.1442 iulie (I)
Basarab II: a.1442 septembrie - a. 1444 aprilie
Vlad Dracul: a.1444 aprilie - 1447 decembrie (II)
Vladislav II: p.1447 decembrie - c.1456 iulie
Vlad Ţepeş: 1448 a. octombrie - începutul lui noiembrie (I)
Vlad Ţepeş: c.1456 iulie -1462 noiembrie (II)
Radu cel Frumos: 1462 august - 1473 noiembrie (I)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1473 noiembrie - decembrie (I)
Radu cel Frumos: 1473 decembrie - 1474 august (II)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1474 august - septembrie (II)
Radu cel Frumos: 1474 septembrie - începutul lui octombrie (III)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1474 octombrie (III)

Basarab cel Tânăr Ţepeluş: 1474 octombrie - noiembrie sau decembrie (I)
Radu cel Frumos: 1474 noiembrie sau decembrie - a.1475 iunie (IV)
Basarab cel Bătrân Laiotă: a.1475 iunie - a.1476 noiembrie (IV)
Vlad Ţepeş: 1476 noiembrie - † sfârşitul lui decembrie sau 1477 începutul lui ianuarie (III)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1476 sfârşitul lui decembrie sau 1477 începutul lui ianuarie - 1477 decembrie (V)
Basarab cel Tânăr Ţepeluş: 1478 ianuarie -1480 iunie (II)
Mircea II: 1480 iunie - noiembrie
Basarab~el Tânăr Ţepeluş: 1480 noiembrie -1481 iulie (III)
Vlad Călugărul: 1481 iulie - august (I)
Basarab cel Tânăr Ţepeluş: 1481 august - † a.1482 iulie 13 (IV)
Vlad Călugărul: 1482 iulie - † p.1495 septembrie 8 (II)
Radu cel Mare: 1495 septembrie - † p.1508 aprilie 23
Mihnea cel Rău: 1508 mai - 1509 octombrie
Mircea III: 1509 octombrie - 1510 ianuarie
Vlad cel Tânăr, Vlăduţ: 1510 ianuarie - † 1512 ianuarie 23
Neagoe Basarab: 1512 februarie - † 1521 septembrie 15
Teodosie: p.1521 septembrie 15 - 1522 ianuarie
Vlad (Dragomir) Călugărul: 1521 septembrie - octombrie
Radu de la Afumaţi: 1522 ianuarie - aprilie (I)
Stăpânirea lui Mehmed bei de Nicopol: 1522 aprilie - iunie (I)
Radu de la Afumaţi: 1522 iunie - august (II)
Stăpânirea lui Mehmed bei de Nicopol: 1522 .august - octombrie (II)
Radu de la Afumaţi: 1522 octombrie - 1523 aprilie (III)
Vladislav III: 1523 aprilie - octombrie (I)
Radu Bădica: 1523 octombrie - † 1524 ianuarie între 19 şi 27
Radu de la Afumaţi: 1524 ianuarie - martie (IV)
Vladislav III: 1524 martie - septembrie (II)
Radu de la Afumaţi: 1524 septembrie - † 1529 ianuarie 2 (V)
Vladislav III: 1525 aprilie - august (III)

Basarab VI: 1529 ianuarie - februarie
Locotenenţă domnească (Neagoe vornicul din Periş, Drăgan postelnic din Merişani-Bucşani ş.a.): 1529 februarie - martie
Moise: 1529 martie - 1530 mai
Vlad înecatul: 1530 mai - 1532 iunie
Vlad Vintilă de la Slatina (Buzău): 1532 iunie - † 1535 iunie
Radu Paisie: 1535 iunie - 1545 ianuarie
Mircea Ciobanul: 1545 ianuarie - 1552 noiembrie (I)
Radu Ilie Haidăul: 1552 noiembrie -1553 mai
Mircea Ciobanul: 1553 mai - 1554 martie (II)
Pătraşcu cel Bun: 1554 martie - † 1557 decembrie 26
Mircea Ciobanul: 1558 ianuarie - † 1559 septembrie 21 (III)
Petru cel Tânăr: 1559 septembrie - 1568 iunie
Alexandru II Mircea: 1568 iunie - 1574 aprilie (I)
Vintilă: 1574 mai
Alexandru II Mircea: 1574 mai - † 1577 iulie 25 (II)
Mihnea Turcitul: 1577 august-1583 iunie (I)
Petru CerceI: 1583 iulie - 1585 aprilie
Mihnea Turcitul: 1585 aprilie -1591 aprilie (II)
Ştefan Surdul: 1591 mai - 1592 iulie
Alexandru cel Rău: 1592 august - 1593 septembrie
Mihai Viteazul: 1593 septembrie - † 1601 august 9/19
Nicolae Pătraşcu: 1599 noiembrie -1600 septembrie
Simion Movilă: 1600 noiembrie - 1601 iunie (I)
Locotenenţă domnească (Radu, Preda şi Stroe Buzescu, Stoica postelnic din Strâmba, Andronie vistier şi Radu postelnic din Cepturaia): 1601 iulie - septembrie
Radu Şerban: 1601 octombrie (I)
Simion Movilă: 1601 octombrie - 1602 iulie (II)
Radu Mihnea: 1601 noiembrie - 1602 martie (I)
Radu Şerban: 1602 iulie - 1610 decembrie (II)
Gabriel Báthory: 1611 ianuarie - martie
Radu Mihnea: 1611 aprilie - mai (II)

Radu Şerban: 1611 mai - septembrie (III)
Radu Mihnea: 1611 iulie - 1616 iulie (III)
Locotenenţă domnească (Nica fost mare logofăt din Corcova, Stoica vistier din Strâmba, Lupu paharnic Mehedinţeanul, Papa vistier Greceanu, Necula armaş, Dumitraşco postelnic; apoi Enache mare ban, Vintilă mare logofăt din Clăteşti, Cârstea fost mare vornic şi Nica fost mare logofăt): 1616 iulie - septembrie
Alexandru Iliaş: 1616 octombrie - 1618 iunie (I)
Locotenenţă domnească (Lupu Mehedinţeanul): 1618 iunie - iulie
Gavril Movilă: 1618 august - 1620 iulie
Radu Mihnea: 1620 august -1623 august (IV)
Alexandru Coconul: 1623 august -1627 octombrie
Locotenenţă domnească: 1627 octombrie -1628 ianuarie
Alexandru Iliaş: 1628 ianuarie - 1629 octombrie (II)
Leon Tomşa: 1629 decembrie - 1632 iulie
Radu Iliaş: 1632 iulie - septembrie
Matei Basarab: 1632 octombrie - † 1654 aprilie 9/19
Constantin Şerban: p.1654 aprilie 9/19 - 1658 februarie (I)
Mihnea III Radu: 1658 martie -1659 noiembrie
Gheorghe Ghica: 1659 noiembrie -1660 septembrie
Constantin Şerban: 1660 aprilie - mai (II)
Grigore Ghica: 1660 septembrie - 1664 decembrie (I)
Radu Leon: 1665 februarie - 1669 martie
Antonie din popeşti: 1669 martie - 1672 februarie
Grigore Ghica: 1672 martie - 1673 noiembrie (II)
Gheorghe Duca: 1673 decembrie -1678 noiembrie
Şerban Cantacuzino: 1679 ianuarie - † 1688 octombrie 29/noiembrie 8
Constantin Brâncoveanu: 1688 octombrie 29/noiembrie 8 - 1714 martie
Ştefan Cantacuzino: 1714 martie - 1715 decembrie
Nicolae Mavrocordat: 1715 decembrie -1716 noiembrie (I)
Ioan Mavrocordat: 1716 noiembrie - † 1719 februarie 23/martie 6

Nicolae Mavrocordat: 1719 martie - † 1730 septembrie 3/14 (II)
Constantin Mavrocordat: 1730 octombrie/noiembrie (I)
Mihai Racoviţă: 1731 ianuarie - octombrie (I)
Constantin Mavrocordat: 1731 octombrie - 1733 mai (II)
Grigore II Ghica: 1733 mai -1735 noiembrie (I)
Constantin Mavrocordat: 1735 noiembrie - 1741 septembrie (III)
Mihai Racoviţă: 1741 septembrie - 1744 iulie (II)
Constantin Mavrocordat: 1744 iulie - 1748 februarie (IV)
Căimăcămie (Mitropolitul, banul Grecianu, vornicul Dudescu, Antonachi vistier, Fierăscu vistier): 1748 februarie - aprilie
Grigore II Ghica: 1748 aprilie - † 1752 august 23/septembrie 3 (II)
Matei Ghica: 1752 septembrie - 1753 iunie
Constantin Racoviţă: 1753 iunie - 1756 februarie (I)
Constantin Mavrocordat: 1756 februarie - 1758 august (V)
Scarlat Ghica: 1758 august - 1761 iunie (I)
Constantin Mavrocordat: 1761 iunie -1763 martie (VI)
Constantin Racoviţă: 1763 martie - † 1764 ianuarie 26/februarie 6 (II)
Ştefan Racoviţă: p.1764 ianuarie 26/februarie 6 - 1765 august
Scarlat Ghica: 1765 august - † 1766 decembrie 2/13 (II)
Alexandru Scarlat Ghica: p.1766 decembrie 2/13 - 1768 octombrie
Grigore III Ghica: 1768 octombrie - 1769 noiembrie
Stăpânirea militară rusească: 1769 noiembrie - 1770 mai (I)
Manole Giani Ruset: 1770 mai - noiembrie
Stăpânirea militară rusească: 1770 noiembrie - 1774 octombrie (II)
Alexandru Ipsilanti: 1774 septembrie -1782 ianuarie (I)
Nicolae Caragea: 1782 ianuarie - 1783 iulie
Mihai Suţu: 1783 iulie - 1786 martie (I)
Nicolae Mavrogheni: 1786 martie - 1790 iunie
Stăpânirea militară austriacă: 1789 noiembrie - 1791 iulie (I)
Mihai Suţu: 1791 martie - 1792 decembrie (II)
Alexandru Moruzi: 1793 ianuarie -1796 august (I)

Alexandru Ipsilanti: 1796 septembrie - 1797 noiembrie (II)
Constantin Hangerli: 1797 noiembrie - † 1799 februarie 18/martie 1
Alexandru Moruzi: 1799 martie -1801 octombrie (II)
Mihai Suţu: 1801 octombrie - 1802 mai (III)
Caimacam (Alexandru Suţu, domnul Moldovei): 1802 iunie - august
Constantin Ipsilanti: 1802 august - 1806 august (I)
Alexandru Suţu: 1806 august - octombrie (I)
Constantin Ipsilanti: 1806 octombrie - 1807 mai (II) (considerat domn şi în Moldova sub autoritate rusească)
Stăpânirea militară rusească: 1806 decembrie -1812 octombrie (III)
Constantin Ipsilanti: 1807 iulie-august (III) (considerat domn şi în Moldova sub autoritate rusească)
Generalul rus Prozorovski: 1807 august - 1808 februarie
Caimacami: 1808 februarie - septembrie
Comitetul de cinci: 1808 septembrie -1809 martie
Generalul rus Engelhardt, vicepreşedinte al divanului: 1809 martie - 1812
octombrie Ioan Caragea: 1812 octombrie - 1818 septembrie
Alexandru Suţu: 1818 noiembrie - † 1821 ianuarie 19/31 (II)
Conducerea lui Tudor Vladimirescu: 1821 martie - † mai 14/26
Stăpânirea turcească: 1821 mai - 1822 iunie (I)
Grigo^{re} IV Ghica: 1822 septembrie - 1828 aprilie
Stăpânirea militară rusească: 1828 mai - 1834 aprilie (IV)
Generalul Pahlen: 1828 februarie - 1829 noiembrie
Generalul Pavel Kiseleff: 1829 noiembrie - 1834 aprilie
Alexandru Ghica: 1834 aprilie -1842 octombrie
Gheorghe Bibescu: 1842 decembrie -1848 iunie
Guvernul revoluţionar provizoriu: 1848 iunie 14/26 - iunie 28/iulie 8 (I)
Căimăcămia: 1848 iunie 28/ iulie 8 - iunie 30/iulie 12

Guvernul revoluţionar provizoriu: 1848 iunie 30/iulie 12 - iulie 28/august 9 (II)
Locotenenţă domnească (Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Golescu, Christian Tell): 1848 iulie - septembrie
Caimac am (Constantin Cantacuzino): 1848 septembrie -1849 iunie
Barbu Ştirbei: 1849 iunie - 1853 octombrie (I)
Stăpânirea militară rusească (baronul Budberg, preşedinte al divan ului,
Kalinski, vicepreşedinte al divan ului): 1853 octombrie -1854 iulie (V)
Stăpânirea turcească (Halim paşa, Derviş paşa): 1854 iulie - august (II)
Stăpânirea austriacă: 1854 august - 1856 martie (II)
Barbu Ştirbei: 1854 septembrie - 1856 iunie (II)
Căimăcămia (Alexandru Ghica): 1856 iunie -1858 octombrie
Căimăcămie de trei (Emanoil Băleanu, Ioan Manu, Ioan Filipescu): 1858 octombrie - 1859 ianuarie 24/februarie 5
Alexandru Ioan Cuza: 1859 ianuarie 24/februarie 5, domn şi in Moldova- 1866 februarie 11/23

MOLDOVA

Domni

Bogdan I: a. 1365 februarie -1367 Laţcu: c.1367 - c.1375
Petru I: c.1375 - inceputul lui 1392
Roman I: a.1392 martie -1394 noiembrie
Ştefan I: 1394 noiembrie - a.1399 septembrie
Iuga: a.1399 septembrie - a.1400 aprilie
Alexandru cel Bun: a.1400 iunie - † 1432 ianuarie 1
Ilie: p.1432 ianuarie 1 - 1433 septembrie (I)
Ştefan II: 1433 octombrie - 1435 august (I)
Ilie: 1435 august - 1436 martie (II)

Ilie şi Ştefan II: 1436 martie - 1442 august
Ilie asociat cu Roman II: 1438 între iunie şi august -1442 august
Ştefan II: 1442 august - 1447 iulie (Il)
Ştefan II asociat cu Petru II: c.1442 august - 1445 între aprilie şi mai
Petru II asociat cu Roman II: 1447 iulie - septembrie
Roman III: 1447 septembrie - 1448 februarie
Petru II: 1448 ianuarie -1449 martie
Alexăndrel: 1449 februarie - octombrie (I)
Bogdan II: 1449 octombrie- † 1451 octombrie 15
Petru Aron: p.1451 octombrie 15 - 1452 februarie (I)
Alexăndrel: 1452 februarie - 1454 august (II)
Petru Aron: 1454 august - decembrie (Il)
Alexăndrel: 1455 februarie - † 1455 aprilie 26 (III)
Petru Aron: a.1455 iunie - 1457 aprilie (III)
Ştefan cel Mare: 1457 aprilie - † 1504 iulie 2
Bogdan III: 1504 iulie 2 - † 1517 aprilie 20
Ştefan cel Tânăr (Ştefăniţă): p.1517 aprilie 20 - † 1517 ianuarie 14
Petru Rareş: 1517 ianuarie - 1538 septembrie (I)
Ştefan Lăcustă: 1538 septembrie - † c.1540 decembrie 20
Alexandru Cornea: p.1540 decembrie 20 - † 1541 februarie 9 sau 16
Petru Rareş: 1541 februarie - † 1546 septembrie 3 (II)
Iliaş Rareş: p.1546 septembrie 3 -1551 mai
Ştefan Rareş: 1551 mai - † 1552 septembrie 1
Ioan Joldea: 1552 septembrie
Alexandru Lăpuşneanu: 1552 septembrie - 1561 noiembrie (I)
Ioan Despot (Iacob HeracJid): 1561 noiembrie - † 1563 noiembrie 25
Ştefan Tomşa 1: 1563 august - 1564 februarie
Alexandru Lăpuşneanu: 1564 martie - † 1568 martie 11 (II)
Bogdan Lăpuşneanu: 1568 martie 9 -1572 ianuarie

Ion Vodă cel Viteaz: 1572 februarie - † 1574 iunie 14
Petru Şchiopul: p.1574 iunie 14 - 1577 noiembrie (I)
Ioan Potcoavă: 1 577 noiembrie - decembrie
Petru Şchiopul: 1578 ianuarie - februarie (II)
Alexandru Potcoavă: 1578 februarie - martie
Petru Şchiopul: 1578 martie - 1579 decembrie (III)
Iancu Sasul: 1579 decembrie - 1582 septembrie
Petru Şchiopul: 1582 septembrie - 1 591 august (IV)
Aron: 1591 septembrie - 1592 iunie (I)
Petru Cazacul: 1592 august - octombrie
Aron: 1592 septembrie - 1595 aprilie (II)
Ştefan Răzvan: 1595 aprilie - august
Ieremia Movilă: 1595 august-1600 mai (I)
Mihai Viteazul: 1600 mai - septembrie
Ieremia Movilă: 1600 septembrie - † 1606 iunie 30/iulie 10 (II)
Constantin Movilă: p.1606 iunie 30/iulie 10 - iulie (I)
Simion Movilă: 1606 iulie - † 1607 septembrie 14/24
Mihail Movilă: p.1607 septembrie 14/24 - începutul lui octombrie (I)
Constantin Movilă: 1607 octombrie (II)
Mihail Movilă: 1607 octombrie - decembrie (II)
Constantin Movilă: 1607 decembrie -1611 decembrie (III)
Ştefan Tomşa II: 1612 ianuarie - 1615 noiembrie (I)
Alexandru Movilă: 1615 noiembrie -1616 iulie
Radu Mihnea: 1616 iulie -1619 februarie (I)
Gaspar Gratiani: 1619 februarie - † 1620 septembrie 10/20
Alexandru Iliaş: p.1620 septembrie 10/20 - 1621 septembrie (I)
Ştefan Tomşa II: 1621 octombrie - 1623 septembrie (II)
Radu Mihnea: 1623 septembrie - † 1626 ianuarie 13/23 (II)
Miron Barnovschi: p.1626 ianuarie 13/23 - 1629 august (I)
Alexandru Coconul: 1629 septembrie - 1630 aprilie
Moise Movilă: 1630 aprilie - 1631 decembrie (I)
Alexandru Iliaş: 1631 decembrie - 1633 aprilie (II)

Miron Barnovschi: 1633 aprilie - † iunie 22/iulie 2 (II)
Moise Movilă: 1633 iunie 25/iulie 5 - 1634 aprilie (II)
Vasile Lupu: 1634 aprilie -1653 aprilie (I)
Gheorghe Ştefan: 1653 aprilie (I)
Vasile Lupu: 1653 mai - iulie (II)
Gheorghe Ştefan: 1653 iulie - 1658 martie (II)
Gheorghe Ghica: 1658 martie - 1659 noiembrie
Constantin Şerban: 1659 octombrie - noiembrie (I)
Ştefăniţă Lupu: 1659 noiembrie - 1661 ianuarie (I)
Constantin Şerban: 1661 ianuarie - februarie (II)
Ştefăniţă Lupu: 1661 februarie - † septembrie 19/29 (II)
Eustratie Dabija: p.1661 septembrie 19/29 - † 1665 septembrie 11/21
Căimăcămie: 1665 octombrie - noiembrie
Gheorghe Duca: 1665 noiembrie -1666 mai (I)
Iliaş Alexandru: 1666 mai -1668 noiembrie
Gheorghe Duca: 1668 decembrie - 1671 decembrie (II)
Mihalcea Hâncu: 1671 decembrie - 1672 ianuarie
Gheorghe Duca: 1672 ianuarie - august (III)
Ştefan Petriceicu: 1672 august - 1673 noiembrie (I)
Dumitraşcu Cantacuzino: 1673 noiembrie - 1674 ianuarie (I)
Ştefan Petriceicu: 1674 februarie (II)
Dumitraşcu Cantacuzino: 1674 februarie - 1675 noiembrie (II)
Antonie Ruset: 1675 noiembrie - 1678 noiembrie
Gheorghe Duca: 1678 decembrie -1683 noiembrie (IV)
Ştefan Petriceicu: 1683 noiembrie - 1684 martie (III)
Dumitraşcu Cantacuzino: 1684 aprilie - 1685 mai (III)
Caimacam (Ion Racoviţă vornicul): 1685 mai - iunie
Constantin Cantemir: 1685 iunie - † 1693 martie 16/26
Dimitrie Cantemir: 1693 martie 18/28 - aprilie (I)
Constantin Duca: 1693 mai -1695 decembrie (I)
Căimăcămie (Tudosie Dubău logofăt, Bogdan hatmanul, Iordache Ruset vistiernic): 1695 decembrie - 1696 ianuarie
Antioh Cantemir: 1696 ianuarie -1700 septembrie (I)

Constantin Duca: 1700 septembrie -1703 iunie (II)
Caimacam (Ioan Buhuş logofăt): 1703 iunie - septembrie
Mihai Racoviţă: 1703 septembrie - 1705 februarie (I)
Caimacam (Bogdan vornicul): 1705 februarie - martie
Antioh Cantemir: 1705 martie - 1707 iulie (II)
Căimăcămie (Iordache Ruset vornicul, Ion Neculce spătar, Ilie Cantacuzino fost vistier, Ilie Catargiul vistier): 1707 iulie
Mihai Racoviţă: 1707 iulie - 1709 octombrie (II)
Căimăcămie (în frunte cu Ioan Buhuş logofăt): 1709 octombrie – decembrie
Nicolae Mavrocordat: 1709 decembrie - 1710 noiembrie (I)
Căimăcămie (în frunte cu Iordache Ruset vornicul): 1710 noiembrie
Dimitrie Cantemir: 1710 noiembrie - 171 1 iulie (II)
Căimăcămie (Lupu Costachi vornic, Maxut postelnic, Antioh Jora hatman):
1711 august - septembrie
Caimacam (Constantin Mavrocordat): 171 1 septembrie - noiembrie
Nicolae Mavrocordat: 1711 noiembrie - 1715 decembrie (II)
Mihai Racoviţă: 1715 decembrie -1726 septembrie (III)
Căimăcămie (Constantin Costache spătar, Sandu Sturza ban): 1726 septembrie - octombrie
Grigore II Ghica: 1726 octombrie - 1733 aprilie (I)
Constantin Mavrocordat: 1733 mai - 1735 noiembrie (I)
Grigore II Ghica: 1735 decembrie - 1739 septembrie (II)
Stăpânirea militară rusească (feldmareşalul Miinich): 1739 septembrie - octombrie (I)
Grigore II Ghica: 1739 octombrie -1741 septembrie (III)
Constantin Mavrocordat: 1741 septembrie-1743 iulie (II) Ioan Mavrocordat: 1743 iulie - 1747 aprilie
Grigore II Ghica: 1747 aprilie - 1748 februarie (IV)
Constantin Mavrocordat: 1748 februarie - 1749 august (III)

Caimacam (Iordache Stavarache): 1749 august- decembrie
Constantin Racoviţă: 1749 decembrie -1753 iunie (I)
Matei Ghica: 1753 iunie - 1756 februarie
Constantin Racoviţă: 1756 martie - 1757 martie (II)
Caimacam (Dumitraşcu Sturza spătar): 1757 martie
Scarlat Ghica: 1757 martie - 1758 august
Caimacam (Vidale): 1758 august
Ioan Teodor Callimachi: 1758 august - 1761 mai Grigore Callimachi: 1761 mai - 1764 martie (I) Grigore III Ghica: 1764 martie-1767 ianuarie (I)
Grigore Callimachi: 1767 ianuarie -1769 iunie (II)
Constantin Mavrocordat: 1769 iulie - † 1769 decembrie 4/14 (IV)
Stăpânirea militară rusească (feldmareşalul P.A. Rumianţev): 1769 septembrie - 1775 ianuarie (II)
Grigore III Ghica: 1775 februarie - † 1777 octombrie 1/12 (II)
Constantin Moruzi: p.1777 octombrie 1/12 -1782 mai
Alexandru Mavrocordat Deli-bei: 1782 mai - 1785 ianuarie
Alexandru Mavrocordat Firaris: 1785 ianuarie -1786 decembrie
Alexandru Ipsllanti: 1787 ianuarie - 1788 aprilie
Stăpânirea militară austriacă: 1787 - 1791 iulie (I)
Manole Giani Ruset: 1788 iulie - 1789 martie
Stăpânirea militară rusească: 1788 octombrie - 1792 martie (III)
Stăpânirea militară austriacă: 1789 noiembrie - 1791 iulie (II)
Alexandru Moruzi: 1792 martie - 1793 ianuarie (I)
Mihai Suţu: 1793 februarie - 1795 aprilie
Alexandru CaJlimachi: 1795 mai - 1799 martie
Constantin Ipsilanti: 1799 martie - 1801 iunie
Alexandru Suţu: 1801 iulie - 1802 septembrie
Căimăcămie (În frunte cu Iordache Canta logofăt): 1802 septembrie - octombrie
Alexandru Moruzi: 1802 octombrie -1806 august (II)
Scarlat CaJlimachi: 1806 august- octombrie (14-19 domnie efectivă) (I)

Alexandru Moruz: 1806 octombrie - 1807 martie (III)
Stăpânirea militară rusească (comandant general Michelson): 1806 noiembrie - 1812 mai (IV)
Constantin Ipsilanti: 1806 decembrie (7-14) - 1807 august (considerat domn În Moldova şi în Ţara Românească, sub autoritate rusească)
Alexandru Hangerli: 1807 martie - iulie
Scarlat Calimachi: 1807 iulie - 1810 iunie (domn din partea turcilor, nu vine în Moldova) (II)
Căimăcămie (Iordache Ruset-Roznovanu): 1806 decembrie
Căimăcămie (Mitropolit Veniamin Costache): 1807 ianuarie - 1812 iulie
Scarlat Calimachi: 1812 octombrie -1819 septembrie (III)
Căimăcămie (Manu postelnic, Rizo postelnic): 1819 iunie - noiembrie
Mihai Suţu: 1819 septembrie -1821 februarie
Căimăcămie (Mitropolit Veniamin Costache): 1821 martie - mai
Eteria condusă de Alexandru Ipsilanti: 1821 februarie - martie
Caimacam (Ştefan Vogoride): 1821 toamna -1822 iulie
Stăpânirea turcească: 1821 mai - 1822 iulie
Ioan Sandu Sturza: 1822 septembrie - 1828 aprilie
Stăpânirea militară rusească: 1828 aprilie - 1834 aprilie (V)
Generalul Pahlen: 1828 februarie -1829 noiembrie
Generalul Pavel Kiseleff: 1829 noiembrie - 1834 aprilie
Vicepreşedinţi În Moldova: Minciaki, urmat de Mircovici
Mihail Sturza: 1834 iulie - 1849 iunie
Grigore Alexandru Ghica: 1849 august - 1853 octombrie (I)
Stăpânirea militară rusească: 1853 octombrie - 1854 septembrie (VI)
Grigore Alexandru Ghica: 1854 octombrie - 1856 iunie (II)
Consiliul administrativ extraordinar: 1856 iulie
Caimacam (Teodor Balş): 1856 iulie - † 1857 februarie 17/martie 1
Caimacam (Nicolae Vogoride): 1857 februarie -1858 octombrie

Căimăcămie de trei (Ştefan Catargi - înlocuit cu LA. Cantacuzino -, Vasile Sturza, Anastasie Panu): 1858 octombrie - 1859 ianuarie 5/17
Alexandru Ioan Cuza: 1859 ianuarie 5/17, apoi domn şi În Ţara Românească - 1866 februarie 11/23

TRANSILVANIA

Voievozi (dregători regali)

Leustachiu: 1176
Legforus: 1199 - 1200
Eth: 1200
Iula: 1201 (I)
Benedict, fiul lui Conrad: 1202 - 1206 (I)
Smaragd: 1206
Benedict: 1208 - 1209 (II)
Mihail: 1209 - 1212
Bertold de Merallia: 1212 - 1213
Nicolae: 1213
Iula: 1214 (II)
Simion: 1212
Ipoch: 1216 - 1217
Rafael: 1217 - 1218
Neuka: 1219 -1221
Paul, fiul lui Petru: 1221 - 1222 Pousa, fiul lui Soulum: 1227 (I)
Iula, din neamul Ratat: 1229 - 1231
Dionisie, fiul lui Dionisie: 1233 - 1234
Andrei, fiul lui Serafin: 1235
Pousa, fiul lui Soulum: 1235 - 1240 martie (II)
Laurenţiu: 1242 - 1252
Ştefan, fiul regelui Ungariei
Bela IV, ducele Transilvaniei: 1257 - 1258 (I)

Ernye, din neamul Ákos; fost ban al Transilvaniei: a.1260
Ştefan, fiul regelui Ungariei
Bela IV, ducele Transilvaniei: 1260 - 1270 (II)
Ladislau: 1263 mai - 1264
Nicolae, din neamul Geregye: 1263, 1267 iunie - 1270 (I)
Matei, din neamul Csák: 1270 iunie - 1272 august (I)
Nicolae, din neamul Geregye: 1272 septembrie - 1273 mai (II)
Ioan: 1273 mai
Nicolae, din neamul Geregye: 1273 iunie - 1274 septembrie (III)
Matei, din neamul Csak: 1273 - 1275 iunie (II)
Ladislau (din neamul Borşa): 1275 a doua jumătate
Ugrin, din neamul Csák: 1275 decembrie - 1276 mijloc
Matei, din neamul Csák: 1276 august -1277 octombrie (III)
Nicolae, fiul lui Mauriciu, din neamul Pok: 1277 noiembrie - decembrie (I)
Finta, din neamul Aba: 1278 noiembrie - 1279 martie
Ştefan, fiul lui Tekes: 1280
Roland, din neamul Borşa: 1282 mai (I) Apor: 1283
Roland, din neamul Borşa: 1284 ianuarie - 1285 ianuarie (II)
Moise: a.1289 septembrie
Roland, din neamul Borşa: 1288 Iunie - 1293 Iulie (III)
Ladlslau, din neamul Kan: 1294 (1295) septembrie -1315
Nicolae, fiul lui Maurlciu: 1315 august -1318 (II)
Doja de Debreţln: 1318 iunie -1321 noiembrie
Toma de Szécsény: 1322 aprilie - 1342 august
Nicolae de Siroka, din neamul Aba: 1342 noiembrie - 1344 iunie
Ştefan Lackfi de Kerekegyhaz: 1344 - 1350 noiembrie
Ştefan, fratele regelui Ungariei
Ludovic I de Anjou, ducele Transilvaniei: 1349 noiembrie - 1351 octombrie
Toma, fiul lui Petru, din neamul Csór: 1351 februarie - mai
Nicolae Kont, fiul lui Laurenţiu: 1351 decembrie-1356 martie (I)

Andrei Lackfi, fratele lui Ştefan Lackfi: 1356 aprilie -1359 septembrie
Dionisie Lackfi, fiul lui Ştefan Lackfi: 1359 noiembrie c.. 1367 ianuarie
Nicolae Kont, fiul lui Laurenţiu: 1367 (II)
Nicolae Lackfi, fiul lui Ştefan Lackfi: 1367 martie - † 1368 noiembrie
Emeric Lackfi, fiul lui Ştefan Lackfi: 1369 februarie - 1372 septembrie
Ştefan Lackfi, fiul lui Ştefan Lackfi: 1373 februarie - 1376 aprilie
Ladlslau de Losonez I, din neamul Tomaj: 1376 iunie-1391 decembrie
Emerik Bebek I de Pelsöcz, din neamul Ăkos: 1392 martie - 1393 septembrie Frank de Szecseny, fiul lui Konya: 1393 octombrie -1395 septembrie
Stibor de Stiboricz: 1395 octombrie - 1401 aprilie (I)
Nicolae Csakl şi Nicolae Marczali, fiii lui Ştefan: 1401- 1403 mai
Ioan Tamăsi, fiul lui Henric, şi Iacob Lackfi de Santău: 1403 octombrie- 1409 decembrie
Stibor de Stiboricz: 1410 februarie - 1414 ianuarie (II)
Voievodatul neocupat: 1414 Iulie, octombrie
Nicolae Csáki, fiul lui Ştefan: 1415 ianuarie - a.1426 mai (II)
Ladislau Csáki, fiul lui Nicolae: 1426 septembrie -1435 noiembrie
Ladislau Csáki şi Petru Cseh: 1436 aprilie -1437 aprilie
Petru Cseh: 1437 - 1438
Desideriu de Losoncz: 1438 - 1440 mai
Ladislau Jacks: 1441 ianuarie
Ioan de Hunedoara (1) şi Nicolae de Ujlak (1): 1441 martie -1446
Emerik Bebek II de Pelsocz: 1446 -1448
Emerik Bebek II şi Nicolae de Ujlak (II): 1447 aprilie
Emerik Bebek II şi Ioan de Hunedoara (II): 1448 mai - octombrie

Nicolae de Ujlak (III) şi Ioan de Rozgony: 1449 mai -1458
Sebastian de Rozgony şi Ioan de Rozgony: 1458 - 1460
Sebastian de Rozgony şi Nicolae de Ujlak (IV): 1460
Sebastian de Rozgony şi Ladislau de Kanizsa: 1460
Sebastian de Rozgony: 1461 aprilie - septembrie
Nicolae de Ujlak (V) şi Ioan Pongracz de Dindeleag (1): 1462-1465
Sigismund de Sz.entgyorgy, Ioan de Szentgyorgy şi Berthold Elderbad de Monyorokerek: 1465 - 1467 octombrie
Ioan Pongracz de Dindeleag (II) şi Nicolae Csupor de Monoszlo: 1468-1472
Blasiu Magyar: 1472 noiembrie - 1475 ianuarie
Ioan Pongracz de Dindeleag: 1475 februarie - 1476 (III)
Petru Gereb de Vingard: 1478 ianuarie - 1479 martie
Ştefan Bathory I de Ecsed: 1479 iulie - 1493 ianuarie
Ladislau de Losoncz II şi Bartolomeu Dragfi de Beltiug: 1493 ianuarie -1495
Bartolomeu Dragfi de BeItiug: 1495 -1499
Petru de Szentgyorgy: 1499 -1510
Ioan Zapolya: 1510 - 1526
Petru de Pereny: 1526 -1529
Ştefan Blithory II de Şimleul Silvaniei: 1529 - 1534
Valentin Torok: 1530 septembrie
Hieronim Laski: 1531 iunie -1534
Emeric Cibok, guvernator: 1533 - 1534
Ştefan Mailat: 1534 martie - 1538
Ştefan Mailat şi Emeric Balassa: 1538 iunie - 1540 august
Voievodatul neocupat: 1540 august - 1551
Ştefan Mailat şi Ştefan Balassa căpitani generali: 1540 august - octombrie
Ştefan Mailat căpitan general: 1540 octombrie - 1541 iulie
Ioan Sigismund Zapolya, fiul lui Ioan Zapolya, principe (sub tutela mamei sale Isabela): 1540 septembrie - 1551 iulie; 1556

septembrie - 1559 septembrie (sub tutela Isabelei) - † 1571 martie 14
George Martinuzzi, locotenent regal (guvernator): 1541- † 1551 decembrie 17
Andrei Blithory I de Ecsed: 1552 aprilie -1553
Francisc Kendi şi Ştefan Dobó: 1553 mai - 1556 septembrie
Voievodatul neocupat: 1557 - 1571
Ştefan Bathory III de Şimleul Silvan iei, fiul lui Ştefan Bathory II: 1571 mai -1576 februarie

Principi autonomi

Ştefan Báthory III de Şimleul Silvaniei: 1576 - 1583
Cristofor Báthory, fratele lui Ştefan Báhory III: 1576 martie - † 1581 mai 17/27 (cu titlul de voievod)
Sigismund Báthory, fiul lui Cristofor Báthory: p.1581 mai 27 - 1597 (1)
Maria Cristierna, soţia lui Sigismund Báthory: 1598 aprilie - august
Sigismund Báthory: 1598 august - 1599 martie (II)
Andrei Báthory II, vărui lui Sigismund Báthory: 1599 martie - † 1599 octombrie 21/31
Mihai Viteazul: 1599 octombrie -1600 septembrie (1)
Ştefan Csăky, conducătorul nobilimii transilvane, şi George Basta, comandant imperial: 1600 septembrie -1601 ianuarie
Sigismund Băthory: 1601 februarie - august (III)
Mihai Viteazul: 1601 iulie 24/august 3 - † august 9119 (II)
George Basta, socotit guvernator: 1601 august - 1602 ianuarie
Sigismund Báthory: 1601 septembrie - 1602 iulie (IV)
George Basta, guvernator (comisar suprem şi comandant militar imperial unic): 1602 ianuarie - 1604 aprilie
Moise Szekely: a.1603 mai - † iulie 7/17
Radu Şerban, stăpânitor efectiv: p.1603 iulie 7/17 - septembrie

Comisarii imperiali: 1604 aprilie - 1605 septembrie
Ştefan Bocskay: 1604 noiembrie - † 1606 decembrie 19/29
Ladislau Gyulafi, guvernator: a.1605 martie - † iulie 18/28
Sigismund Rákoczi, guvernator: 1605 septembrie-1607 februarie; principe: 1607 februarie -1608 martie
Gabriel Băthory: 1608 martie - † 1613 octombrie 17/27
Gabriel Bethlen: 1613 octombrie - † 1629 noiembrie 5/15
Caterina de Brandenburg, văduva lui Gabriel Bethlen: p.1629 noiembrie 5/15 - 1630 septembrie
Ştefan Bethlen, fratele lui Gabriel Bethlen: 1630 septembrie - noiembrie
Gheorghe Rákoczi I, fiul lui Sigismund Rákoczi: 1630 decembrie - † 1648 octombrie 1/11
Gheorghe Rákoczi II, fiul lui Gheorghe Rákoczi 1: p.1648 octombrie 1/11- 1660 mai 28/iunie 7
Francisc Rhedei: 1657 noiembrie - 1658 ianuarie Acaţiu Barcsai: 1658 septembrie -1660 decembrie
Ioan Kemény: 1661 ianuarie - † 1662 ianuarie 12/22
Mihail Apafi 1: 1661 septembrie - † 1690 aprilie 5/15
Emeric Thokoly: 1690 iunie - octombrie
Francisc Rákoczi II, nepotul lui Gheorghe Răkoczi II: 1704 iulie - 1711 februarie

Guvernatori imperiali (civili şi militari, sub diferite titluri)

Gheorghe Banffy 1: 1691 februarie - † 1708 noiembrie 4/15
Ştefan Haller: 1709 august - 1710 mai
Ştefan Wesselenyi: 1710 mai -1713 martie (1)
Sigismund Kornis: 1713 martie - † 1731 decembrie 4/15
Ştefan Wesselenyi: 1731 decembrie - 1732 iulie (II)
Francisc Anton Paul Wallis: 1732 iulie - 1734 iulie
Ioan Haller fiul lui Ştefan Haller: 1734 decembrie - † 1755 octombrie 7/18

Francisc VencesIav Wallis, vărulJui F.A.P. Wallis: 1755 decembrie - 1758 iulie
Ladislau Kemeny: 1758 iulie 8 - 1762 mai
Adolf Nicolae Buccow: 1762 mai - † 1764 mai 7/18
Andrei Hadik: 1764 iulie - 1767 octombrie
Carol O'Donnell: 1767 decembrie - 1710 septembrie
Maria-Iosif Auersperg: 1771 ianuarie - 1774 iulie
Samuel Brukenthal: 1774 iulie - 1787 ianuarie
Gheorghe Banffy II: 1787 ianuarie - † 1822 iunie 23/iulie 5
Ioan Jósika: 1822 septembrie - 1834 octombrie
Ferdinand d'Este: 1835 februarie - 1837 aprilie
Ioan Korniş: 1838 octombrie - † 1840 august 3/15
Iosif Teleki: 1842 ianuarie - 1848 noiembrie
Emeric Mikó: 1848 noiembrie - decembrie (1)
Ludovic Wohlgemuth: 1849 - 1851 februarie
Carol Borromeo Schwarzenberg: 1851 aprilie - † 1858 iunie 13/25
Frederic LiechteDstein: 1858 iulie - 1861 aprilie
Emeric Mikó: 1860 decembrie - 1861 noiembrie (II)
Ludovic Folliot de Crennville: 1861 noiembrie - 1867 aprilie

II. Şefii de stat ai României, până în 1989, inclusiv

Alexandru Ioan I: 1859 ianuarie 24 - 1866 februarie 10
Locotenenţa Domnească: 1866 februarie 11 - mai 10
Carol I: 1866 mai 10 - 1914 septembrie 27
Ferdinand I: 1914 septembrie 28 - 1927 iulie 20
Regenţa: 1927 iulie 20 - 1930 iunie 8
Carol II: 1930 iunie 8 -1940 septembrie 6
Mihai I: 1940 septembrie 6 -1947 decembrie 30
Dr. Constantin I. Parhon, preşedinte al Prezidiumului R.P.R,: 1947 decembrie 30 - 1948 aprilie 13

Dr. Constantin I. Parhon, preşedinte al Prezidiului M.A.N.: 1948 aprilie 13 - 1952 iunie 12
Dr. Petru Groza, preşedinte al Prezidiului M.A.N.: 1952 iunie 12 - 1958 ianuarie 7
Ion Gheorghe Maurer, preşedinte al Prezidiului M.A.N.: 1958 ianuarie 11 -1961 martie 21
Gheorghe Gheorghiu-Dej, preşedinte al Consiliului de Stat: 1961 martie 21 - 1965 martie 19
Chivu Stoica, preşedinte al Consiliului de Stat: 1965 martie 24 - 1967 decembrie 9
Nicolae Ceauşescu, preşedinte al Consiliului de Stat: 1967 decembrie 9 - 1974 martie 28
Nicolae Ceauşescu: 1974 martie 28 - 1989 decembrie 22

III. Preşedinţii Consiliului de Miniştri, până în 1989, inclusiv

Barbu Catargi: 1862 ianuarie 22 - iunie 8
Apostol Arsache: 1862 iunie 8-23
Nicolae Kretzulescu: 1862 iunie 24 -1863 octombrie 11
Mihail Kogălniceanu: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 26
Constantin Bosianu: 1865 ianuarie 26 - iunie 14
Nicolae Kretzulescu: 1865 iunie 14 -1866 februarie 11
Ion Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
Lascăr Catargiu: 1866 mai 11 - iulie 13
Ion Ghica: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Constantin A. Kretzulescu: 1867 martie 1 - august 5
Ştefan Golescu: 1867 august 17 - 1868 aprilie 29
G-ral Nicolae Golescu: 1868 mai 1 - noiembrie 16
Dimitrie Ghica: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 27
Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Manolache Costache Epureanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Ion Ghica: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Lascăr Catargiu: 1871 martie 11 - 1876 martie 30

G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 26
Manolache Costache Epureanu: 1876 aprilie 27 - iulie 23
Ion C. Brătianu: 1876 iulie 24 - 1878 noiembrie 24
Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
Ion C. Brătianu: 1879 iulie 11 - 1881 aprilie 9
Dumitru e. Brătianu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9 - 1888 martie 20
Theodor Rosetti: 1888 martie 23 - noiembrie 11
Theodor Rosetti: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22
Lascăr Catargiu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
G-ral George Manu: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
G-ral Ioan Em. Florescu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
Lascăr Catargiu: 1891 noiembrie 27 - 1895 octombrie 3
Dimitrie A. Sturdza: 1895 octombrie 4 -1896 noiembrie 21
Petre S. Aurelian: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 26
Dimitrie A. Sturdza: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
George Gr. Cantacuzino: 1899 aprilie 11 - 1900 iulie 7
Petre P. Carp: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 - 1904 decembrie 20
George Gr. Cantacuzino: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
Dimitrie A. Sturdza: 1907 martie 12 - 1908 decembrie 27
Ion I.C. Brătianu: 1908 decembrie 27 - 1909 martie 4
Ion I.C. Brătianu: 1909 martie 4 - 1910 decembrie 28
Petre P. Carp: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
Titu Maiorescu: 1912 martie 28 - octombrie 14
Titu Maiorescu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
Ion I.C. Brătianu: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
G-ral Alexandru Averescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
Alexandru Marghiloman: 1918 martie 5 - octombrie 24
G-ral Constantin Coandă: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
Ion I.C. Brătianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 27
G-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28

Alexandru Vaida-Voevod: 1919 decembrie 1 -1920 martie 13
G-ral Alexandru Averescu: 1920 martie 13 -1921 decembrie 13
Take Ionescu: 1921 decembrie 17 -1922 ianuarie 17
Ion I.e. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
G-ral Alexandru Averescu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
Barbu Ştirbei: 1927 iunie 4 - 20
Ion Le. Brătianu: 1927 iunie 21 - 1927 noiembrie 24
Vintilă I. C. Brătianu: 1927 noiembrie 24 - 1928 noiembrie 3
Iuliu Maniu: 1928 noiembrie 10 - 1930 iunie 7
Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 iunie 7-8
Iuliu Maniu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
Nicolae Iorga: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10
Alexandru Vaida-Voevod: 1932 august 11 - octombrie 17
Iuliu Maniu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
Alexandru: Vaida-Voevod: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
Ion G. Duca: 1933 noiembde 14 - decembrie 29
Dr. Constantin Angelescu: 1933 decembrie 29 - 1934 ianuarie 3
Gheorghe Tătărescu: 1934 ianuarie 5 - octombrie 1
Gheorghe Tătărescu: 1934 octombrie 2 - 1936 august 29
Gheorghe Tătărescu: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
Gheorghe Tătărescu: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
Octavian Goga: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
Miron Cristea: 1938 februarie 10 - martie 30
Miron Cristea: 1938 martie 30 - 1939 februarie 1
Miron Cristea: 1939 februarie 1 - martie 6
Armand Călinescu: 1939 martie 7 - septembrie 21
G-ral Gheorghe Argeşanu: 1939 septembrie 21-28
Constantin Argetoianu: 1939 septembrie 28 - noiembrie 23
Gheorghe Tătărescu: 1939 noiembrie 24 - 1940 mai 11
Gheorghe Tătărescu: 1940 mai 11 - iulie 4
Ion Gigurtu: 1940 iulie 4 - septembrie 4

G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 6-14
G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 14 -1941 ianuarie 27
G-ral (1941 august 22: mareşal) Ion Antonescu: 1941 ianuarie 27 - 1944 august 23
G-ral Constantin Sănătescu: 1944 august 23 - noiembrie 4
G-ral Constantin Sănătescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
G-ral Nicolae Rădescu: 1944 decembrie 6 - 1945 februarie 28
Dr. Petru Groza: 1945 martie 6 -1947 decembrie 30
Dr. Petru Groza: 1947 decembrie 30 - 1948 aprilie 13
Dr. Petru Groza: 1948 aprilie 13 - 1952 iunie 2
Gheorghe Gheorghiu-Dej: 1952 iunie 2 -1953 ianuarie 24
Gheorghe Gheorghiu-Dej: 1953 ianuarie 24 -1955 octombrie 3
Chivu Stoica: 1955 octombrie 3 - 1957 martie 19
Chivu Stoica: 1957 martie 19 - 1961 martie 21
Ion Gheorghe Maurer: 1961 martie 21 - 1965 martie 18
Ion Gheorghe Maurer: 1965 martie 18 - august 21
Ion Gheorghe Maurer: 1965 august 21 - 1967 decembrie 9
Ion Gheorghe Maurer: 1967 decembrie 9 - 1969 martie 13
Ion Gheorghe Maurer: 1969 martie 13 - 1974 martie 28
Manea Mănescu: 1974 martie 28 - 1975 martie 18
Manea Mănescu: 1975 martie 18 - 1979 martie 30
Ilie Verdeţ: 1979 martie 30 - 1980 martie 29
Ilie Verdeţ: 1980 martie 29 - 1982 mai 21
Constantin Dăscălescu: 1982 mai 21 - 1985 martie 28
Constantin Dăscălescu: 1985 martie 28 -1989 decembrie 22

IV. Miniştrii de Interne, până în 1989, inclusiv

Barbu Catargi: 1862 ianuarie 22 - iunie 8
Ad-int. Apostol Arsache: 1862 iunie 8 - 23
Nicolae Kretzulescu: 1862 iunie 24 - 1863 octombrie 11
Mihail Kogălniceanu: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 26
Constantin Bosianu: 1865 ianuarie 26 - iunie 14

G-ral Ioan Em. Florescu: 1865 iunie 14 - 1866 ianuarie 30
Nicolae Kretzulescu: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
Dimitrie Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
Lascăr Catargiu: 1866 mai 11 - iulie 13
Ion Ghica: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Ion C. Brătianu: 1867 martie 1 - iulie 29
Ştefan Golescu: 1867 august 17 - noiembrie 13
Ion C. Brătianu: 1867 noiembrie 13 - 1868 aprilie 29
Ion C. Brătianu: 1868 mai 1 - august 12
Ad-int. Anton 1. Arion: 1868 august 12 - noiembrie 2
Anton 1. Arion: 1868 noiembrie 2 - 16
Mihail Kogălniceanu: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 24
Dimitrie Ghica: 1870 ianuarie 24 - 27
Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Manolache Costache Epureanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Ion Ghica: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Lascăr Catargiu: 1871 martie 11 - 1876 martie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 6
George D. Vernescu: 1876 aprilie 27 - 1877 ianuarie 19
Ion C. Brătianu: 1877 ianuarie 27 - 1878 mai 25
Constantin A. Rosetti: 1878 mai 26 - noiembrie 16
Ad-int. Mihail Kogălniceanu: 1878 noiembrie 17 - 24
Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
Mihail Kogălniceanu: 1879 iulie 11 - 1880 aprilie 16
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 aprilie 17 - iulie 14
Ad-int. Anastase Stolojan: 1880 iulie 15 - 19
Alexandru Teriachiu: 1880 iulie 20 - 1881 aprilie 9
Eugeniu Stătescu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
Constantin A. Rosetti: 1881 iunie 9 - 1882 ianuarie 24
Ion C. Brătianu: 1882 ianuarie 25 - iulie 31
Gheorghe Chiţu: 1882 august 1 - 1884 iunie 22
Ion C. Brătianu: 1884 iunie 23 - 1887 aprilie 28
G-ral Radu Mihai: 1887 aprilie 29 - 1888 februarie 29

Ad-int. Constantin Nacu: 1888 martie 1 - 20
Theodor Rosetti: 1888 martie 23 - noiembrie 11
Alexandru B. Ştirbei: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22
Lascăr Catargiu: 1889. martie 29 - noiembrie 3
G-ral George Manu: 1889 noiembrie 5 -1891 februarie 15
Lascăr Catargiu: 1891 februarie 21 - 1895 octombrie 3
Nicolae Fleva: 1895 octombrie 4 - 1896 ianuarie 13
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1896 ianuarie 13 - februarie 3
Anastase Stolojan: 1896 februarie 3 - noiembrie 21
Vasile Lascir: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 26
Mihail Pherekyde: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
George Gr. Cantacuzino: 1899 aprilie 11 - 1900 ianuarie 9
G-ral George Manu: 1900 ianuarie 9 - iulie 7
Constantin OIănescu: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
Petre S. Aurelian: 1901 februarie 14 - 1902 iulie 18
George D. Pallade: 1902 iulie 18 - noiembrie 22
Vasile Lascăr: 1902 noiembrie 22 - 1904 decembrie 13
Ad-int. Spiru Haret: 1904 decembrie 13 - 20
George Gr. Cantacuzino: 1904 decembrie 12 - 1907 martie 12
Ion I.C. Brătianu: 1907 martie 12 - 1909 decembrie 15
Mihail Pherekyde: 1909 decembrie 15 - 1910 februarie 6
Ion I.C. Brătianu: 1910 februarie 6 - decembrie 28
Alexandru Marghiloman: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
Constantin C. Arion: 1912 martie 28 - octombrie 14
Take Ionescu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
Vasile G. Morţun: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
Alexandru Constantinescu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
Constantin Sărăţeanu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
Alexandru Marghiloman: 1918 martie 5 - octombrie 24
G-ral Arthur Văitoianu: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
George G. Mârzescu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
G-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28
G-ral Alexandru Averescu: 1919 decembrie 1 - 13

Ad-int. Aurel Vlad: 1919 decembrie 16 - 27
Dr. Nicolae Lupu: 1919 decembrie 27 - 1920 martie 13
G-ral Alexandru Averescu: 1920 martie 13 - iunie 13
Constantin Argetoianu: 1920 iunie 13 - 1921 decembrie 13
Ion Cămărăşescu: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
G-ral Arthur Văitoianu: 1922 ianuarie 19 - 1923 octombrie 30
Ion I.C. Brătianu: 1923 octombrie 30 - 1926 martie 27
Octavian Goga: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
Barbu Ştirbei: 1927 iunie 4 - 20
Ion G. Duca: 1927 iunie 21 - 1928 noiembrie 3
Alexandru Vaida-Voevod: 1928 noiembrie 10 -1930 iunie 7
Mihai Popovici: 1930 iunie 7 - 8
Alexandru Vaida-Voevod: 1930 iunie 13 - octombrie 8
Ion Mihalache: 1930 octombrie 10 -1931 aprilie 4
Ad-int. Nicolae Iorga: 1931 aprilie 18 - mai 7
Ad-int Constantin Argetoianu: 1931 mai 7 -1932 mai 31
Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10
Ion Mihalache: 1932 august 11 - octombrie 17
Ion Mihalache: 1932 octombrie 20" 1933 ianuarie 8
Gheorghe Gh. Mironescu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
Ion Inculeţ: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
Ion Inculeţ: 1934 ianuarie 5 - 1936 august 29
Dumitru luca: 1936 august 29 - 1937 februarie 23
Gheorghe Tătărescu: 1937 februarie 23 - noiembrie 14
Richard Franasovici: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
Armand Călinescu: 1937 decembrie 28 -1939 septembrie 21
G-ral Gabriel Marinescu: 1939 septembrie 21 - 28
Nicolae Ottescu: 1939 septembrie 28 - noiembrie 23
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1939 noiembrie 24 - 30
Mihail Ghelmegeanu: 1939 noiembrie 30 - 1940 iulie 4
G-ral David Popescu: 1940 iulie 4 - septembrie 14
G-ral Constantin Petrovicescu: 1940 septembrie 14 - 1941 ianuarie 21
G-ral Dumitru I. Popescu: 1941 ianuarie 21 - 1944 august 23

G-ral Aurel Aldea: 1944 august 23 - noiembrie 4
Nicolae Penescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
Ad-int. g-ral Constantin Sănătescu: 1944 decembrie 6 - 14
Ad-int. g-ral Nicolae Rădescu: 1944 decembrie 14 - 1945 februarie 28
Teohari Georgescu: 1945 martie 6 -1952 mai 28
Alexandru Drăghici: 1952 mai 28 - septembrie 20
Pavel Ştefan: 1952 septembrie 20 - 1957 martie 19
Alexandru Drăghici: 1957 martie 19 - 1965 iulie 27
Cornel Onescu: 1965 iulie 27 - 1972 aprilie 24
Ion Stănescu: 1972 aprilie 24 - 1973 martie 17
Emil Bobu: 1973 martie 17 - 1975 martie 18
Teodor Coman: 1975 martie 18 - 1978 septembrie 5
George Homoştean: 1978 septembrie 5 - 1987 octombrie 5
Tudor Postelnicu: 1987 octombrie 5 - 1989 decembrie 22

V. Miniştrii de Externe, până în 1989, inclusiv

Apostol Arsache: 1862 ianuarie 22 - iunie 23
Alexandru Cantacuzino: 1862 iunie 24 - septembrie 30
G-ral Ioan Gr. Ghica: 1862 septembrie 30 - 1863 august 17
Nicola Rosetti-Bălănescu: 1863 august 17 -1865 octombrie 2
Grigore Bengescu: 1865 octombrie 2 - 3
Ad-int. g-ral Savel Manu: 1865 octombrie 3 - 17
Alexandru Papadopol-Calimah: 1865 octombrie 17 -1866 februarie 11
Ion Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
Petre Mavrogheni: 1866 mai 11 - iulie 13
George B. Ştirbei: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Ştefan Golescu: 1867 martie 1 - august 5
Alexandru Teriachiu: 1867 august 17 - noiembrie 1
Ad-int. Ştefan Golescu: 1867 noiembrie 1 - 12
Ştefan Golescu: 1867 noiembrie 12 - 1868 aprilie 29
G-ral Nicolae Golescu: 1868 mai 1 - noiembrie 16

Dimitrie Ghica: 1868 noiembrie 16 - 1869 august 26
Ad-int. Mihail Kogălniceanu: 1869 august 26 - noiembrie 28
Nicolae Calimachi-Catargi: 1869 noielQbrie 29 - 1870 ianuarie 26
Ad-int. Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Petre P. Carp: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Nicolae Calimachi-Catargi: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Gheorghe Costa-Foru: 1871 martie 11 - 1873 aprilie 27
Vasile Boerescu: 1873 aprilie 28 - 1875 nOiembrie 7
Ad-int. Lascăr Catargiu: 1875 noiembrie 7 - 1876 ianuarie 30
Ion Bălăceanu: 1876 ianuarie 30 - martie 30
Dimitrie Cornea: 1876 aprilie 4 - 26
Mihail Kogălniceanu: 1876 aprilie 27 - iulie 23
Nicolae Ionescu: 1876 iulie 24 - 1877 martie 24
Ion Câmpineanu: 1877 martie 25 - aprilie 2
Mihail Kogălniceanu: 1877 aprilie 3 - 1878 noiembrie 24
Ion Câmpineanu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
Vasile Boerescu: 1879 iulie 11 - 1881 aprilie 9
Dumitru C. Britianu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
Eugeniu Stătescu: 1881 iunie 9 - 1882 iulie 31
Dimitrie A. Sturdza: 1882 august 1 - 1885 februarie 1
Ion Cimpineanu: 1885 februarie 2 - octombrie 27
Ion C. Brătianu: 1885 octombrie 28 - decembrie 15
Mihail Pherekyde: 1885 decembrie 16 -1888 martie 20
Petre P. Carp: 1888 martie 23 -1889 martie 22
Alexandru Lahovari: 1889 martie 29 - noiembrie 3
Alexandru Lahovari: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
Constantin Esarcu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
Alexandru Lahovari: 1891 noiembrie 27 - 1895 octombrie 3
Dimitrie A. Sturdza: 1895 octombrie 4 -1896 noiembrie 21
Constantin I. Stoicescu: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 13
Ad-int. Petre S. Aurelian: 1897 martie 13 - 26
Dimitrie A. Sturdza: 1897 martie 31 -1899 martie 30
Ion N. Lahlwari: 1899 aprilie 11 - 1900 iulie 7
Alexandru Marghiloman: 1900 iulie 7 -1901 februarie 13

Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 -1902 ianuarie 9
Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1902 ianuarie 9 - iulie 18
Ion I.C. Brătianu: 1902 iulie 18 -1904 decembrie 12
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1904 decembrie 12 - 20
G-ral Iacob Lahovari: 1904 decembrie 22 - 1907 februarie 7
Ad-int.lon N. Lahovari: 1907 februarie 9 - 26
Ion N. Lahovari: 1907 februarie 26 - martie 12
Dimitrie A Sturdza: 1907 martie 12 -1908 decembrie 27
Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1908 decembrie 27 - 1909 noiembrie 1
Alexandru G. Djuvara: 1909 noiembrie 1 - 1910 decembrie 28
. Titu Maiorescu: 1910 decembrie 29 - 1913 decembrie 31
Emanoil Porumbaru: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 8
Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 8-11
Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
Ad-int. g-ral Alexandru Averescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
Constantin C. Arion: 1918 martie 6 - octombrie 24
G-ral Constantin Coandă: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
Ion I.C. Brătianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
Ad-int. g-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27- octombrie 15
Nicolae Mişu: 1919 octombrie 15 - noiembrie 28
Alexandru Vaida-Voevod: 1919 decembrie 1 -1920 martie 13
Duiliu Zamfirescu: 1920 martie 13 - iunie 13
Take Ionescu: 1920 iunie 13 - 1921 decembrie 11
Gheorghe Derussi: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
Ion G. Duca: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
Ion M. Mitilineu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
Ad-int. Barbu Ştirbei: 1927 iunie 4 - 20
Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1927 iunie 21 - iulie 6
Nicolae Titulescu: 1927 iulie 6 - 1928 iulie 30
Ad-int. Vintilă I.C. Brătianu: 1928 august 4 - septembrie 15
Constantin Argetoianu: 1928 septembrie 15 - noiembrie 3
Gheorghe Gh. Mironescu: 1928 noiembrie 10 - 1930 iunie 8
Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 octombrie 10 -1931 aprilie 4

Ad-int. Constantin Argetoianu: 1931 aprilie 18 - 27
Dimitrie 1. Ghica: 1931 aprilie 27 - 1932 mai 31
Ad-int. Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10
Alexandru Vaida-Voevod: 1932 august 11 - octombrie 17
Nicolae Titulescu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
Nicolae Titulescu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
Nicolae Titulescu: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
Nicolae Titulescu: 1934 ianuarie 10 - septembrie 28
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1934 octombrie 2 - 10
Nicolae Titulescu: 1934 octombrie 10 - 1936 august 29
Victor Antonescu: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
Victor Antonescu: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
Istrate Micescu: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1938 februarie 10 - martie 30
Nicolae Petrescu-Comnen: 1938 martie 30 - decembrie 21
Grigore Gafencu: 1938 decembrie 21 - 1940 iunie 1
Ion Gigurtu: 1940 iunie 1 - 28
Constantin Argetoianu: 1940 iunie 28 - iulie 4
Mihail Manoilescu: 1940 iulie 4 - septembrie 14
Mihail Sturdza: 1940 septembrie 14 - decembrie 20
Ad-int. g-ral Ion Antonescu: 1940 decembrie 20 - 1941 iunie 30
Mihai Antonescu: 1941 iunie 30 - 1944 august 23
Grigore Niculescu-Buzeşti: 1944 august 23 - noiembrie 4
Constantin Vişoianu: 1944 noiembrie 4 - 1945 februarie 28
Gheorghe Tătărescu: 1945 martie 6 - 1947 noiembrie 6
Ana Pauker: 1947 noiembrie 7 - 1952 iulie 11
Simion Bughici: 1952 iulie 11 - 1955 octombrie 3
Grigore Preoteasa: 1955 octombrie 3 - 1957 iulie 16
Ion Gheorghe Maurer: 1957 iulie 16 - 1958 ianuarie 15
Avram Bunaciu: 1958 ianuarie 23 - 1961 martie 21
Corneliu Mănescu: 1961 martie 21-1972 octombrie 23
George Macovescu: 1972 octombrie 23 - 1978 martie 28
Ştefan Andrei: 1978 martie 28 - 1985 noiembrie 11
Ilie Văduva: 1985 noiembrie 11 - 1986 august 26

Ioan Totu: 1986 august 26 - 1989 noiembrie 4
Ion Stoian: 1989 noiembrie 4 - decembrie 22

VI. Miniştrii de Război, până în 1989, inclusiv

G-ral Ioan Gr. Ghica: 1862 ianuarie 22 - septembrie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1862 septembrie 30 -1863 octombrie 11
G-ral Alexandru lacovache: 1863 octombrie 12 - 1864 aprilie 12
G-ral Savel Manu: 1864 aprilie 12 - 1866 ianuarie 30
Col. Alexandru Solomon: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
Maior Dimitrie Lecca: 1866 februarie 11 - mai 10
G-ral Ioan Gr. Ghica: 1866 mai 11 - iulie 13
G-ral Ioan Gr. Ghica: 1866 iulie 15 - august 6
Col. Nicolae Haralambie: 1866 august 6 - 1867 februarie 8
G-ral Tobias Gherghel: 1867 februarie 8 - 21
G-ral Tobias Gherghel: 1867 martie 1 - mai 24
Col. Gheorghe Adrian: 1867 mai 24 - august 5
Col. Gheorghe Adrian: 1867 august 17 - 1868 aprilie 29
Col. Gheorghe Adrian: 1868 mai 1 - august 12
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1868 august 12 - noiembrie 16
Col. Alexandru Duca: 1868 noiembrie 16 - 1869 iulie 14
Col. George Manu: 1869 iulie 14 - 1870 ianuarie 27
Col. George Manu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Col. George Manu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Col. Eustaţiu Pencovici: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
G-ral Christian Tell: 1871 martie 11 - 14
G-ral Ioan Em. Florescu: 1871 martie 14 - 1876 martie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 26
Col. Gheorghe SIăniceanu: 1876 aprilie 27 - 1877 aprilie 1
G-ral Alexandru Cernat: 1877 aprilie 2 - august 19
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1877 august 20 - 1878 martie 16
G-ral Alexandru Cernat: 1878 martie 17 - noiembrie 24
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 ianuarie 7
Col. Nicolae Dabija: 1879 ianuarie 8 - 1879 iulie 10

Col. Dimitrie Lecca: 1879 iulie 11 - 1880 aprilie 29
G-ral Gheorghe SIăniceanu: 1880 aprilie 29 - 1881 iunie 8
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9 - noiembrie 30
Ion C. Brătianu: 1881 noiembrie 30 - 1882 ianuarie 24
G-ral Gheorghe Anghelescu: 1882 ianuarie 25 - iulie 31
Ion C. Brătianu: 1882 august 1 - 1884 iunie 22
G-ral Ştefan FăIcoianu: 1884 iunie 23 - 1886 ianuarie 12
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1886 ianuarie 13 - februarie 20
G-ral Alexandru Anghelescu: 1886 februarie 21 -1887 noiembrie 4
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1887 noiembrie 5 - 1888 martie 20
G-ral Constantin Barozzi: 1888 martie 23 - noiembrie 11
G-ral George Manu: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22
G-ral George Manu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
G-ral Matei Vlădescu: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
G-ral Iacob Lahovari: 1891 februarie 21 - 1894 februarie 21
Ad-int. Lascăr Catargiu: 1894 februarie 22 - iunie 12
G-ral Constantin Poenaru: 1894 iunie 12 - 1895 octombrie 3
G-ral Constantin Budişteanu: 1895 octombrie 4 - 1896 noiembrie 21
Ad-int. Constantin 1. Stoicescu: 1896 noiembrie 21 - 25
G-ral Anton Berindei: 1896 noiembrie 25 - 1897 martie 26
G-ral Anton Berindei: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
G-ral Iacob Lahovari: 1899 aprilie 11 - 1901 februarie 13
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 - 1902 iulie 18
Dimitrie A. Sturdza: 1902 iulie 18 - 1904 decembrie 20
G-ral George Manu: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1907 martie 12 - 13
G-ral Alexandru Averescu: 1907 martie 13 - 1909 martie 4
Ad-int. Toma Stelian: 1909 martie 4 - noiembrie 1
G-ral Grigore Crăiniceanu: 1909 noiembrie 1 - 1910 decembrie 28
Nicolae Filipescu: 1910 decembrie 29 -1912 martie 27
G-ral Ioan Argetoianu: 1912 martie 28 - octombrie 14
G-ral Constantin Hârjeu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 13

Ion I.C. Brătianu: 1914 ianuarie 4 - 1916 august 15
Vintilă I.C. Brătianu: 1916 august 15 - 1917 iulie 10
Ad-int. Vintilă J.C. Brătianu: 1917 iulie 10 - 20
G-ral Constantin lancovescu: 1917 iulie 20 - 1918 ianuarie 26
G-ral Constantin Iancovescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
G-ral Constantin Hârjeu: 1918 martie 6 - octombrie 24
G-ral Eremia Grigorescu: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
G-ral Arthur Văitoianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
G-ral Ion Răşcanu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28
G-ral Ion Răşcanu: 1919 decembrie 1 - 1920 martie 2
G-ral Traian Moşoiu: 1920 martie 2 - 13
G-ral Ion Răşcanu: 1920 martie 13 - 1921 decembrie 13
G-ral Ştefan Holban: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
Ion I.C. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - martie 25
G-ral Gheorghe Mărdărescu: 1922 martie 25 - 1926 martie 27
G-ral Ludovic Mircescu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
G-ral Paul Angelescu: 1927 iunie 4 - 1928 noiembrie 3
G-ral Henry Cihoski: 1928 noiembrie 10 - 1930 aprilie 5
Ad-int. Iuliu Maniu: 1930 aprilie 5 - 14
G-ral Nicolae Condeescu: 1930 aprilie 14 - iunie 8
G-ral Nicolae Condeescu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
G-ral Nicolae Condeescu: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
G-ral Constantin Ştefinescu-Amza: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
G-ral Constantin Ştefănescu-Amza: 1932 iunie 6 - august 10
G-ral Nicolae Samsonovici: 1932 august 11- octombrie 17
G-ral Nicolae Samsonovici: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
G-ral Nicolae Samsonovici: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
G-ral Nicolae Vică: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
G-ral Nicolae Vică: 1934 ianuarie 5 - mai 31
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1934 mai 31 - iulie 27
G-ral Paul Angelescu: 1934 iulie 27 - 1937 august 28
Ad-int. Radu Irimescu: 1937 august 28 - septembrie 4
G-ral CORstantin I1asievici: 1937 septembrie 4 - noiembrie 14
G-ral Constantin I1asievici: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28

G-ral Ion Antonescu: 1937 decembrie 28 - 1938 martie 30
G-ral Gheorghe Argeşanu: 1938 martie 30 - octombrie 14
G-ral Nicolae G. Ciupercă: 1938 octombrie 14 - 1939 februarie 1
Ad-int. Armand Călinescu: 1939 februarie 1 - septembrie 21
G-ral Ioan Ilcuş: 1939 septembrie 21 - 1940 iulie 4
G-ral Constantin Niculescu: 1940 iulie 4 - septembrie 4
G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 4 - 1941 ianuarie 27
G-ral Iosif Iacobici: 1941 ianuarie 27 - septembrie 23
Ad-int. mareşal Ion Antonescu: 1941 septembrie 23 - 1942 ianuarie 23
G-ral Constantin Pantazi: 1942 ianuarie 23 - 1944 august 23
G-ral Mihail Racoviţă: 1944 august 23 - noiembrie 4
Ad-int. g-ral Constantin Sinătescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
G-ral Ion Negulescu: 1944 decembrie 6 - 1945 februarie 28
G-ral Constantin Vasiliu-Răşcanu: 1945 martie 6 -1946 noiembrie 29
G-ral Mihail Lascăr: 1946 noiembrie 29 -1947 decembrie 23
G-ral Emil Bodnăraş: 1947 decembrie 23 -1955 octombrie 3
G-ral Leontin SăIăjan: 1955 octombrie 3 -1966 septembrie 1
G-ral Ion 10niţă: 1966 septembrie 1 - 1976 iunie 19
G-ral Ion Coman: 1976 iunie 19 -1980 martie 29
G-ral Constantin OIteanu: 1980 martie 29 -1985 decembrie 17
G-ral Vasile Milea: 1985 decembrie 17 - 1989 decembrie 22

VII. Miniştrii de Finanţe, până în 1989, inclusiv

Alexandru C. Moruzzi: 1862 ianuarie 22 - 27
Grigore Balş: 1862 ianuarie 27 - martie 11
Ad-int. Alexandru Catargi: 1862 martie 11 - 24
Teodor Ghica: 1862 martie 24 - iulie 12
Ad-int. Alexandru Cantacuzino: 1862 iulie 12 - septembrie 30
Alexandru Cantacuzino: 1862 septembrie 30 -1863 martie 16
Ad-int Constantin I. Iliescu: 1863 martie 16 - iulie 31

Constantin I. Iliescu: 1863 iulie 31 - octombrie 11
Ludovic Steege: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 21
Ad-int. Nicolae Rosetti-BăIănescu: 1865 ianuarie 21 - 26
Ion Strat: 1865 ianuarie 26 - iunie 14
Nicolae Kretzulescu: 1865 iunie 14 - 1866 ianuarie 30
Iqan Otetelişanu: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1866 februarie 11 -16
Petre Mavrogheni: 1866 februarie 16 - mai 10
Ion C. Brătianu: 1866 mai 11 - iulie 13
Petre Mavrogheni: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Alexandru Văsescu: 1867 martie 1 - august 5
Ludovic Steege: 1867 august 17 - septembrie 30
Ad-int. Grigore Arghiropol: 1867 octombrie 1 - 27
Ion C. Brătianu: 1867 octombrie 27 - noiembrie 13
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1867 noiembrie 13 - 1868 aprilie 29
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1868 mai 1 - august 12
Ion C. Brătianu: 1868 august 12 - noiembrie 16
Alexandru G. Golescu: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 26
Ioan A. Cantacuzino: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Constantin Grădişteanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Dimitrie A. Sturdza: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Petre Mavrogheni: 1871 martie 11 - 1875 ianuarie 7
George Gr. Cantacuzino: 1875 ianuarie 7 - 1876 ianuarie 30
Ion Strat: 1876 ianuarie 30 - martie 30
G-ral Christian Tell: 1876 aprilie 4 - 26
Ion C. Brătianu: 1876 aprilie 27 - 1877 ianuarie 27
Dimitrie A. Sturdza: 1877 ianuarie 27 - februarie 21
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1877 februarie 21 - august 19
Ad-int. Ion Câmpineanu: 1877 august 29 - septembrie 22
Ion Câmpineanu: 1877 septembrie 22 - 1878 noiembrie 24
Dimitrie A. Sturdza: 1878 noiembrie 25 - 1880 februarie 15
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 februarie 16 - 24
Ion Câmpineanu: 1880 februarie 25 - iulie 14
Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 iulie 15 - 28

Ion C. Brătianu: 1880 iulie 28 - 1881 aprilie 9
Ad-int. col. Nicolae Dabija: 1881 aprilie 10 - 27
Dimitrie A. Sturdza: 1881 aprilie 28 - iunie 8
Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9. noiembrie 30
Gheorghe Chiţu: 1881 decembrie 1 - 1882 ianuarie 24
Gheorghe Lecca: 1882 ianuarie 25 - 1885 august 30
Ad-int. Constantin Nacu: 1885 septembrie 13 - decembrie 15
Constantin Nacu: 1885 decembrie 15 - 1888 februarie 29
Dimitrie A. Sturdza: 1888 martie 1 - 20
Menelas Ghermani: 1888 martie 23 - 1889 martie 22
George D. Vernescu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
Menelas Ghermani: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
George D. Vernescu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
Alexandru B. Ştirbei: 1891 noiembrie 27 - decembrie 17
Menelas Ghermani: 1891 decembrie 18 - 1895 octombrie 3
Gheorghe Cantacuzino-Râfoveanu: 1895 octombrie 4 -1897 martie 13
Ad-int. Vasile Lascăr: 1897 martie 13 - 26
Gheorghe Cantacuzino-Râfoveanu: 1897 martie 31 - 1898 octombrie 1
George D. Pallade: 1898 octombrie 1 - 1899 martie 30
G-ral George Manu: 1899 aprilie 11 - 1900 ianuarie 9
Take Ionescu: 1900 ianuarie 9 - iulie 7
Petre P. Carp: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
George D. Pallade: 1901 februarie 14 - 1902 ianuarie 9
Dimitrie A. Sturdza: 1902 ianuarie 9 - iulie 18
Emil Costinescu: 1902 iulie 18 -1904 decembrie 20
Take Ionescu: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
Emil Costinescu: 1907 martie 12 - 1910 decembrie 15
Petre P. Carp: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
Theodor Rosetti: 1912 martie 28 - octombrie 14
Alexandru Marghiloman: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
Emil Costinescu: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
Victor Antonescu: 1916 decembrie 11 - 1917 iulie 10

Nicolae Titulescu: 1917 iulie 10 - 1918 ianuarie 26
Fotin Enescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
Mihail Seulescu: 1918 martie 6 - septembrie 3
Ad-int. Constantin C. Arion: 1918 septembrie 3 - octombrie 24
Ad-int. Fotin Enescu: 1918 octombrie 24 - 29
Oscar Kiriacescu: 1918 octombrie 29 - 1919 septembrie 12
Ad-int. g-ral Ioan Popescu: 1919 septembrie 27 - octombrie 6
Ion Angelescu: 1919 octombrie 6 - noiembrie 28
Aurel Vlad: 1919 decembrie 1 -1920 februarie 23
Ad-int. Mihai Popovici: 1920 februarie 23 - martie 13
Constantin Argetoianu: 1920 martie 13 - iunie 13
Nicolae Titulescu: 1920 iunie 13 -1921 decembrie 13
Take Ionescu: 1921 decembrie 17 -1922 februarie 17
Vintilă I.C. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
Ion Lapedatu: 1926 martie 30 - 1927 martie 19
G-ral Alexandru Averescu: 1927 martie 19 - iunie 4
Ad-int. Barbu Ştirbei: 1927 iunie 4 - 6 .
Mihai Popovici: 1927 iunie 6 - 20
Vintilă LC. Brătianu: 1927 iunie 21 - 1928 noiembrie 3
Mihai Popovici: 1928 noiembrie 10 - 1929 octombrie 14
Ad-int. Iuliu Maniu: 1929 octombrie 15 - 26
Ad-int. Virgil Madgearu: 1929 octombrie 26 - noiembrie 14
Virgil Madgearu: 1929 noiembrie 14 - 1930 iunie 7
Ion Răducanu: 1930 iunie 7-8
Mihai Popovici: 1930 iunie 13 - octombrie 8
Mihai Popovici: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
Constantin Argetoianu: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
Gheorghe Gh. Mironescu: 1932 iunie 6 - octombrie 17
Virgil Madgearu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
Virgil Madgearu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
Constantin (Dinu) 1.C. Brătianu: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
Victor SIăvescu: 1934 ianuarie 5 - 1935 februarie 1
Victor Antonescu: 1935 februarie 1 - 1936 august 29

Mircea Cancicov: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
Mircea Cancicov: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
Eugen Savu: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
Mircea Cancicov: 1938 februarie 10 - 1939 februarie 1
Mitiţă Constantinescu: 1939 februarie 1 - 1940 iulie 4
Ad-int. Gheorghe N. Leon: 1940 iulie 4 - septembrie 14
George Cretzianu: 1940 septembrie 14 -1941 ianuarie 27
G-ral Nicolae N. Stoenescu: 1941 ianuarie 27 - 1942 septembrie 26
Alexandru Neagu: 1942 septembrie 26 - 1944 aprilie 4
Gheron Netta: 1944 aprilie - august 3
G-ral Gheorghe Potopeanu: 1944 august 23 - octombrie 13
Ad-int. g-ral Constantin Sănătescu: 1944 octombrie 13 - noiembrie 4
Mihail Romniceanu: 1944 noiembrie 4 - 1945 februarie 28
Dumitru Alimănişteanu: 1945 martie 6 - aprilie 11
Mircea Durma: 1945 aprilie 11 - august 23
Alexandru Alexandrini: 1945 august 23 - 1947 noiembrie 6
Vasile Luca: 1947 noiembrie 7 - 1952 martie 9
Dumitru Petrescu: 1952 martie 9 - 1955 octombrie 3
Manea Mănescu: 1955 octombrie 3 -1957 martie 19
Aurel Vijoli: 1957 martie 19 - 1968 iulie 16
Virgil Pîrvu: 1968 iulie 16 - 1969 august 19
Florea Dumitrescu: 1969 august 19 - 1978 martie 7
Paul Niculescu-Mizil: 1978 martie 7 -1981 martie 30
Petre Gigea: 1981 martie 30 - 1986 august 26
Alexandru Babe: 1986 august 26 - 1987 decembrie 7
Gheorghe Paraschiv: 1987 decembrie 7 -1989 martie 28
Ion Păţan: 1989 martie 28 - decembrie
Ion Păţan: 1989 decembrie 2 - 1990 iunie 28

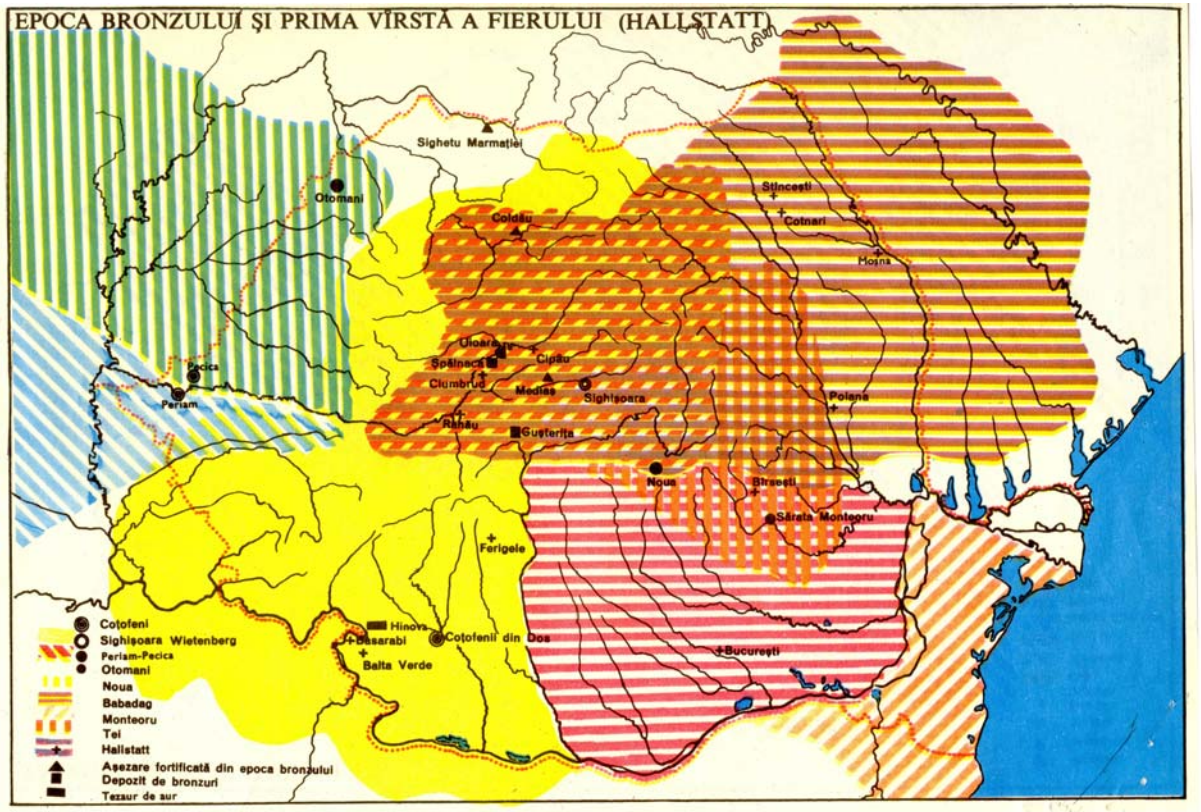
EPOCA BRONZULUI ŞI PRIMA VÎRSTĂ A FIERULUI (HALLSTATT)
Sighetu Marmaţiei
Otomani
Coldău
Ştiucești
Cotnari
Hoșna
Ulcoara
Spălnaca
Clumbrud
Cîpău
Mediaș
Sighișoara
Rabău
Guşteriţa
Polana
Noua
Bîrsești
Sărata Monteoru
Ferigele
Pecica
Periam
Hinova
Basarabi
Balta Verde
Cotofeni din Dos
București
Cotofeni
Sighișoara Wietenberg
Periam-Pecica
Otomani
Noua
Babadag
Monteoru
Tei
Hallstatt
Aşezare fortificată din epoca bronzului
Depozit de bronzuri
Tezaur de aur

PALEOLITIC, NEOLITIC ŞI ENEOLITIC
Paleolitic
Mezolitic
Neolitic
Eneolitic
CULTURI
Criş
Hamangia
Turdaş
Ariuşd-Cucuteni
Petreşti
Bolan
Rîpiceni
Ripiceni-Izvor
Izvoare
Poiana Slatinei
Cucuteni
Ariuşd
Iclod
Gura Baciului
Tărtăria
Sălcuţa
Vinča
Gîrla Mare
Dîlboca
Bolintineanu
Bucureşti-Dudeşti
Radovanu
Boian
Spanţov
Măriuţa
Glina
Tangîru
Gumelniţa
Vidra
Fundeni
Hamangia
Cernavodă
Boian
Gumelniţa
Cernica
Lăpoşu
Vidra
Fundeni
Vidra (Dîmboviţei)
Bata de Fier
Bucureşti
Circea
Bata Roşie
Ghidici
Radovanu
Bolintineanu

DACIA DE LA BUREBISTA LA CUCERIREA ROMANĂ

DACIA ROMANĂ
Orașe romane (coloniae)
Orașe romane (municipia)
Orașe-cetăți greco-romane
Așezări rurale romane și daco-romane (tîrguri, sate, cătune)
Ferme (villae rusticae)
Localități balneare (aquae)
Mine
Cariere
Saline
Oțării
Necropole romane sau daco-romane (cele mai semnificative)
Limita provinciei Dacia
Descoperiri de factură romană în zone din afara imperiului
TYRAS
TYRAGETAE
COSTOBOCI
DACI LIBERI
DACIA CAROLI I
DACIA RIPENSIS
MOESIA SUPERIOR
MOESIA INFERIOR
SARMATAE
SCYTHIA MINOR
PONTUS EUXINUS
ANGVSTIA
SALINAE
APVLVM
CAPVT STENARVM
CVMIDAVA
ARVTELA
CASTRA TRAIANA
ABRIDAVA
(VSIDAVA
ROMVLA
AD MVTRVM
(DROBETA)
AD MEDIAM
DIERNA
AD PANNONIOS
ARCIDAVA
CENTRVM PUTEA
(BERZOVIA)
MALAVA?
(Dealu-Grozi)
TIBISCVM
VLPIA TRAIANA
SARMIZEGETVSA
AQVAE
NAPOCA
RESCVLVM
POROLISSVM
PROESMIS
(Histria)
CARSIVM
HISTRIA
TROPAEVM
TRAIANI
AXIOPOLIS
TOMIS
CALLATIS

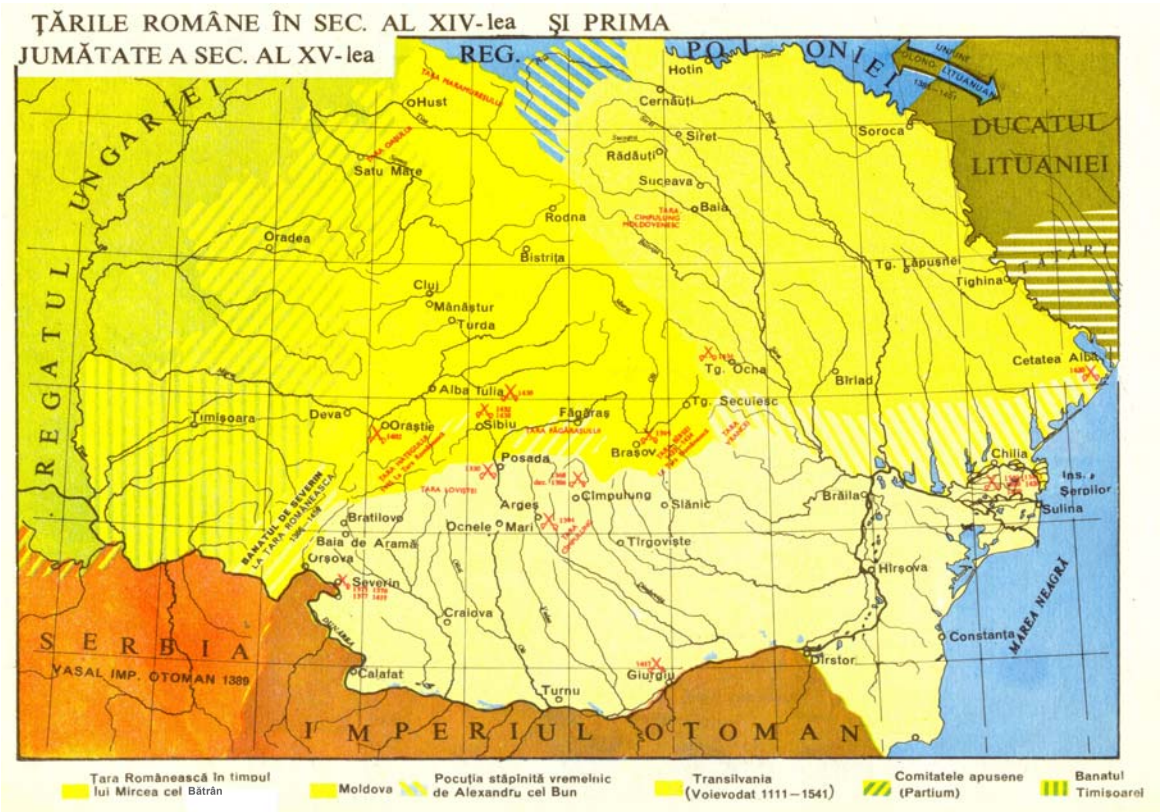
ŢĂRILE ROMÂNE ÎN SEC. AL XIV-lea ŞI PRIMA JUMĂTATE A SEC. AL XV-lea
REGATUL UNGARIEI
POLONIEI
UNIUNEA POLONO-LITUANIANĂ
DUCATUL LITUANIEI
TĂTARI
Hotin
Cernăuţi
Hust
Siret
Soroca
Rădăuţi
Satu Mare
Suceava
Baia
Rodna
Oradea
Bistriţa
Tg. Lăpuşnei
Tighina
Cluj
Mănăstur
Turda
Cetatea Albă
Tg. Ocna
Bîrlad
Alba Iulia
Tg. Secuiesc
Timişoara
Deva
Oraştie
Sibiu
Făgăraş
Braşov
Posada
Chilia
Ins. Şerpilor
Sulina
Câmpulung
Slănic
Argeş
Bratilova
Ocnele Mari
Târgovişte
Baia de Aramă
Orşova
Severin
Hîrsova
Craiova
Constanţa
MAREA NEAGRĂ
SERBIA
VASAL IMP. OTOMAN 1389
Calafat
Giurgiu
Turnu
IMPERIUL OTOMAN
Ţara Românească în timpul lui Mircea cel Bătrân
Moldova
Pocuţia stăpînită vremelnic de Alexandru cel Bun
Transilvania (Voievodat 1111–1541)
Comitatele apusene (Partium)
Banatul Timişoarei

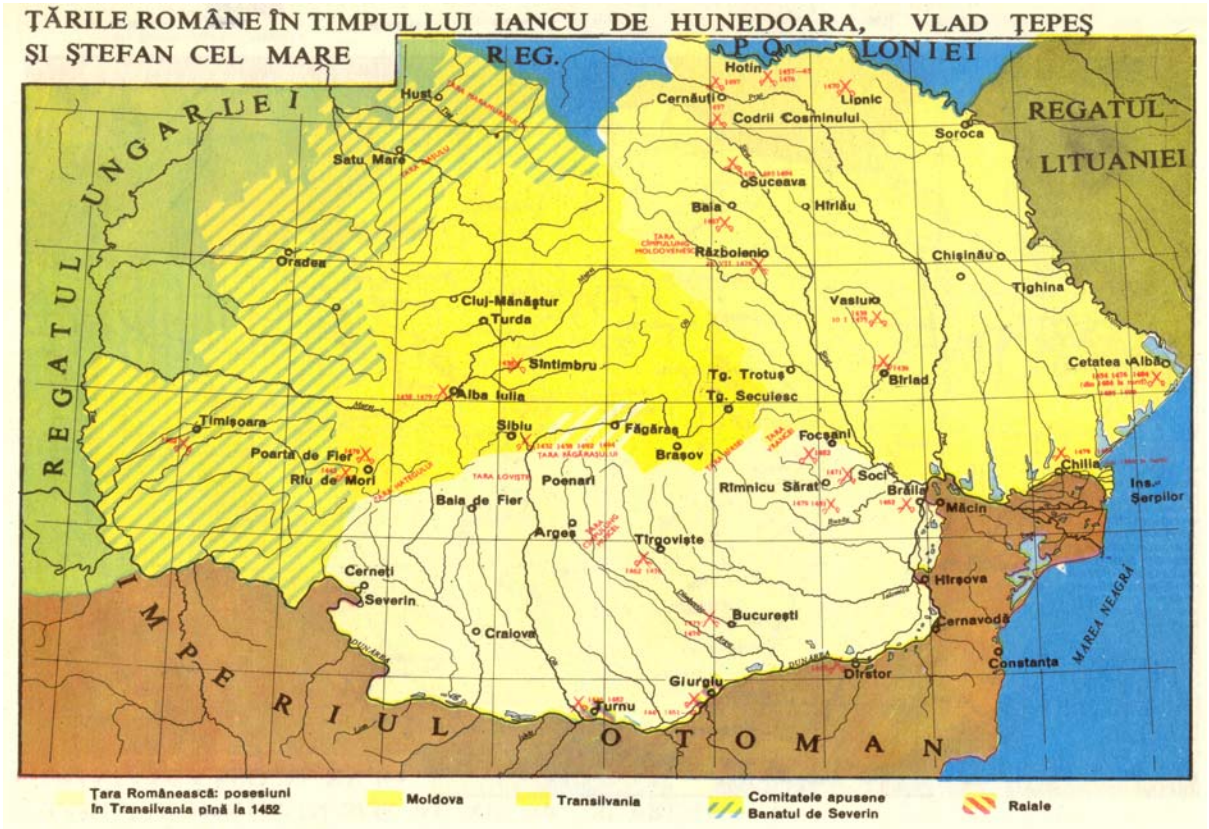
ŢĂRILE ROMÂNE ÎN TIMPUL LUI IANCU DE HUNEDOARA, VLAD ŢEPEŞ ŞI ŞTEFAN CEL MARE
REG. POLONIEI
REGATUL UNGARIEI
REGATUL LITUANIEI
IMPERIUL OTOMAN
MAREA NEAGRĂ
Hotin
Cernăuţi
Lipnic
Codrii Cosminului
Soroca
Hust
Satu Mare
Suceava
Baia
Hîrlău
Oradea
Războieni
Chişinău
Tighina
Cluj-Mănăştur
Turda
Vaslui
Sintimbru
Alba Iulia
Tg. Trotuş
Tg. Seculesc
Bîrlad
Cetatea Albă
Timişoara
Sibiu
Făgăraş
Braşov
Focşani
Poarta de Fier
Rîu de Mori
Poenari
Rîmnicu Sărat
Soci
Chilia
Ins. Şerpilor
Baia de Fier
Argeş
Târgovişte
Brăila
Măcin
Cerneţi
Severin
Hîrşova
Craiova
Bucureşti
Cernavodă
Constanţa
Giurgiu
Turnu
Dîrstor
Ţara Românească: posesiuni în Transilvania pînă la 1452
Moldova
Transilvania
Comitatele apusene Banatul de Severin
Raiale

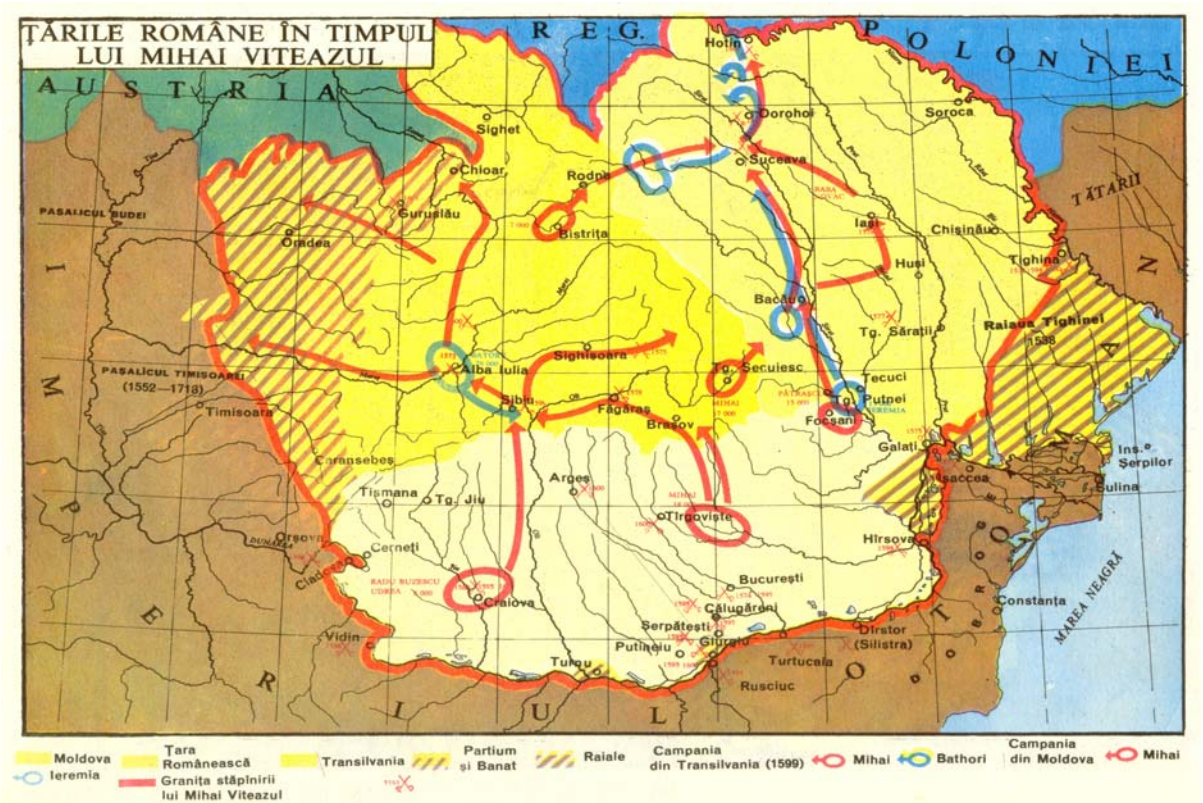
ŢĂRILE ROMÂNE ÎN TIMPUL LUI MIHAI VITEAZUL
AUSTRIA
REG. POLONIEI
IMPERIUL OTOMAN
TĂTARII
MAREA NEAGRĂ
Hotin
Dorohoi
Soroca
Suceava
Sighet
Chioar
Rodna
Gurumău
Bistriţa
Iaşi
Chişinău
Tighina
Husi
Oradea
PAŞALICUL BUDEI
Bacău
Raiaua Tighinei 1538
Tg. Săraţii
Sighişoara
Tg. Secuiesc
Alba Iulia
Tecuci
Tg. Putnei
Sibiu
Făgăraş
Braşov
Focşani
PAŞALICUL TIMIŞOAREI (1552—1718)
Timişoara
Galaţi
Ins. Şerpilor
Caransebeş
Argeş
Tismana
Tg. Jiu
Târgovişte
Hîrsova
Orşova
Cerneţi
Bucureşti
Călugăreni
Craiova
Constanţa
Vidin
Serpăteşti
Giurgiu
Dîrstor (Silistra)
Putineiu
Turtucaia
Turnu
Rusciuc
Moldova
Ieremia
Ţara Românească
Graniţa stăpînirii lui Mihai Viteazul
Transilvania
Partium şi Banat
Raiale
Campania din Transilvania (1599)
Mihai
Bathori
Campania din Moldova
Mihai

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XVIII-lea

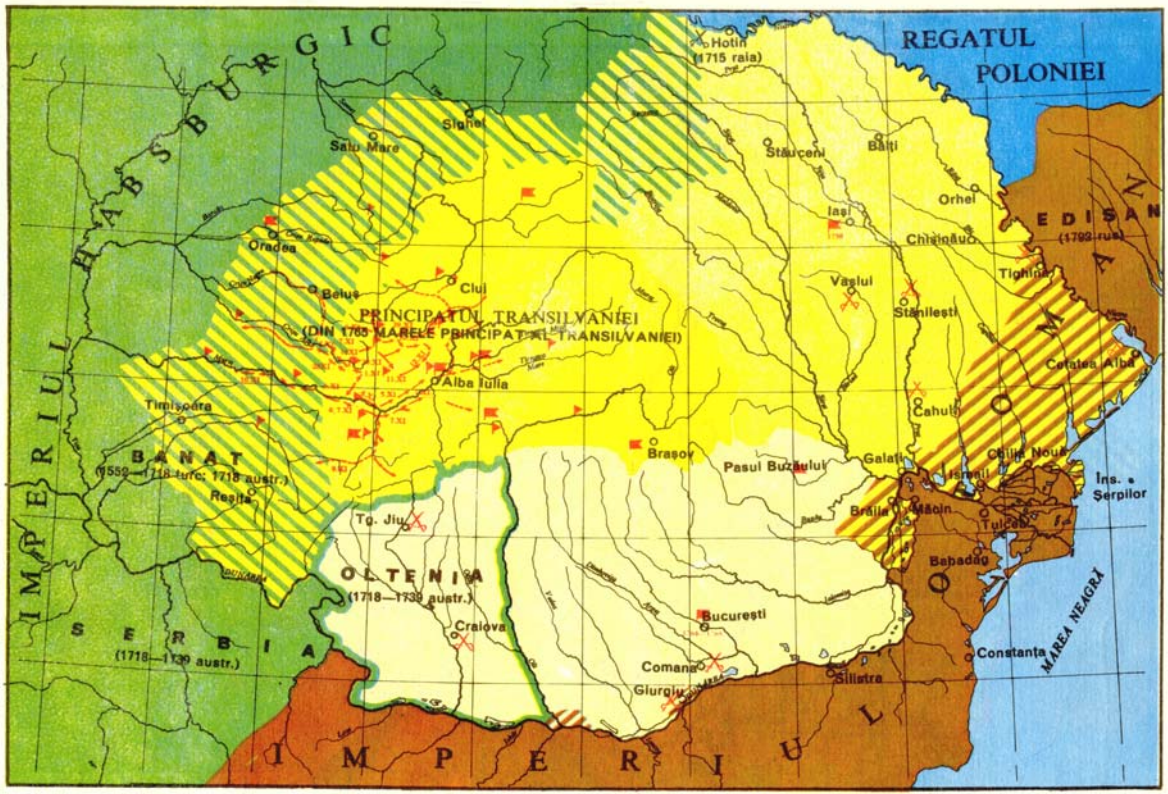

Țara Românească · Moldova · Principatul Transilvaniei · Imperiul Otoman la 1718 · Imperiul Habsburgic · Mișcări naționale românești · Convenții, păci, tratate, armistiții

Răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan

III. INDEPENDENŢA JUDECĂTORILOR ŞI GARANŢIILE EI JURIDICE

CAP. I. CONSIDERAŢII GENERALE PRIVIND JUSTIŢIA

&.1. NOŢIUNEA ŞI SIMBOLUL JUSTIŢIEI

Noţiunea de **justiţie** comportă mai multe înţelesuri.

Sensul tehnic pragmatic al noţiunii de **justiţie** se referă la organizarea judiciară, respectiv la justiţia distributivă.

În sens ideatic, noţiune de **justiţie** implică scopul, esenţa dreptului, receptat în cea mai înaltă şi mai pură expresie (justiţia comutativă).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la **ideea de justiţie** consideră că aceasta presupune egalitatea raţională a unor persoane libere, limitate în activităţile lor numai prin drepturi şi obligaţii.

Ideea de justiţie presupune şi aptitudinea generalizării, deci în ultimă instanţă, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârşită, care nu se obţine decât printr-un progres cât mai accentuat şi un studiu cât mai amănunţit al situaţiilor de fapt în limitele drepturilor subiective şi a obligaţiilor corelative.[1)]

Nu în ultimul rând este necesar să precizăm că ideea de justiţie include şi principiul universal al echităţii, care se caracterizează prin aprecierea justă, din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

În literatura juridică, atât română cât şi străină, noţiunii de justiţie i se atribuie şi alte sensuri.

[1)] Teoria generală a dreptului (Enciclopedia Juridică). Drept raţional, izvoare şi drept pozitiv. Editura All, Bucureşti 1995, pag. 224-228.

Astfel, **într-un sens larg – lato senso –** justiţia reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident că această noţiune, în abstracţiunea sa, poartă o doză de subiectivism preluată în raport de fiecare subiect de drept şi totodată în funcţie de perioada istorică reflectată în gradul de dezvoltare al societăţii umane.

Într-un sens **tehnic-juridic**, justiţia reprezintă o funcţie de jurisdicţie, adică aptitudinea de a pronunţa dreptul cu ocazia soluţionării unei cauze.

Împărţirea justiţiei este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea naţională.

În sfârşit, noţiunea de justiţie desemnează totalitatea instituţiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuţiile puterii (autorităţii) judecătoreşti.

În raport cu această accepţiune, justiţia reprezintă un serviciu public al statului.

În antichitate justiţia era reprezentată de zeiţa Themis care avea figura unei femei severe, ce purta într-o mână o balanţă iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiţiei a străbătut veacurile fiind consacrat şi în contemporaneitate.

Balanţa şi eşarfa care acoperă ochii zeiţei, semnifică prerogativa esenţială a judecătorului, aceea de a pronunţa dreptul – jurisdictio -. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcţii: independenţa şi imparţialitatea judecătorului.

Judecătorul în soluţionarea cauzei deduse judecăţii, trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv, drepturile şi interesele subiectelor de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârşire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunţate.

Aceasta întrucât hotărârea judecătorească definitivă, în situaţia în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor şi, în consecinţă, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârii judecătoreşti, exprimată prin formula executorie, este denumită în doctrina juridică imperium.

Marele jurist Jering, scria în lucrarea sa „Lupta pentru drept", că: „sabia fără cumpănă este puterea brutală … cumpăna fără sabie este neputinţa dreptului una nu merge fără alta".

Justiţia a fost considerată ca fiind în esenţă ceva abstract, ca o stare ideală a societăţii caracterizată prin traducerea în starea de facto a integrităţii drepturilor subiective ale tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiţia reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor preceptelor morale, ca o supunere faţă de preceptele religioase şi respectiv ca un rezultat al realizării cerinţelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiţie, se întâlnesc la sumerieni. Această civilizaţie a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit-Istor din Akkad, Codul lui Ur-Nammu; Codul lui Bilalam şi Codul lui Hammurabi.

În Codul lui Ur-Nammu se precizează că reformele iniţiate în timpul acestui suveran au fost făcute „pentru a întări

dreptatea în ţară şi pentru a creşte bunăstarea populaţiei”.[1)]

În Grecia antică, ideea de justiţie a reprezentată o teamă centrală a gânditorilor.

Platon – considera că raţiunea care este proprie fiinţei umane, reprezintă criteriul şi „judecătorul” care îi permite să delimiteze ceea ce este şi ceea ce trebuie să fie.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, just, justiţie, universalitate şi unitate, conceptele care sunt părţi componente ale raţiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv superior dreptului pozitiv precum şi ideea corespondenţei justiţiei umane cu justiţia divină.[2)]

Aristotel a afirmat că justiţia reprezintă o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora şi nu a celui care acţionează.

Acesta a înţeles justiţia atât într-un sens larg ca virtute supremă sau virtute generală, cât şi într-un sens restrâns, ca justiţie particulară sau justiţie specifică.

Marele filosof a consacrat o concepţie proprie cu proprie cu privire la noţiunile de **justiţie** şi **drept**, precum şi la raporturile dintre aceste două noţiuni.

Practic este vorba despre distincţia dintre TO DIKAION şi DIKAIOSYNE.

To Dikaion – semnifică virtutea ca justiţie, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiţia particulară).

[1)] Voytech Zamarovsky – „La început a fost Sumerul”, Ed. Albatros, Bucureşti, 1981, pag. 191.

[2)] Albert Brimo. Les Grands courants de la philosophie du droit et de L’Etat, 2-éme, éd., Paris, Editions A. Pedone, 1968, pag. 21.

Al doilea concept, DIKAIOSYNE – reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând în ultimă instanţă, suma tuturor virtuţilor (justiţia generală).

În concepţia stagiritului[1)] justiţia este o proporţie între ceea ce primeşti şi ceea ce dai, este o proporţie între două lucruri sau între două persoane.

Esenţa justiţiei şi deci finalitatea acestui gen de comportament, este să nu deţii mai mult decât partea ta şi nici mai puţin (TA AUTON EKEIN). Rezultă că justiţia particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

În concepţia marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezultă că nici bunurile nu sunt atribuite în mod egal.

Acest aspect este „corectat" prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiţia reală ca fiind un mijloc prin care se ajunge la egalizarea indivizilor.

În esenţă, judecătorul reprezintă dreptul personificat. Acesta se străduieşte să restabilească egalitatea, luând câştigătorului câştigul injust şi dând păgubaşului ceea ce a pierdut pe nedrept. [2)]

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiţie care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiţiei şi are rolul de a umaniza dreptul.

Ea poate fi explicată prin aceea că, deşi orice lege are caracter general, prin natura sa, există şi cazuri care nu pot fi

---

[1)] Deoarece s-a născut în Stagir, Aristotel a fost numit „stagiritul".

[2)] Théodore Gomperz, Les penseurs de la Gréce. Historie de la philosophie antique, III, Premiére et deuxiéme éd., Lausanne, Librairie Payot & Cie, Paris, Librairie Felix Alcan, 1910, pag. 288.

încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care creează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate însă nu poate cuprinde toate situaţiile concret – faptice, în mod absolut.

Defectul generalizării, nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanţele ar fi corectat-o.

Teoretic, există şi excepţii de la regula originară, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

Clarificarea conceptului de justiţie s-a realizat prin contribuţia marilor jurisconsulţi ai Romei antice, cei care practic au întemeiat ştiinţa dreptului.

La români justiţia – în sens larg – desemna moralitatea; în sens restrâns noţiunea de justiţie se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

Pentru Cicero scopul dreptului - JUS CIVILE – constă în realizarea unei juste proporţii între lucruri, stabilită pe baza legilor şi a moravurilor.

Jurisconsultul Ulpian aprecia că „justiţia este scopul artei juridice”.

Noţiunile de **drept natural** şi **drept pozitiv** au fost frecvent utilizate de jurisconsulţii romani.

În concepţia romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultată din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noţiunea de **JUS NATURALE** a comportat anumite intersectări cu noţiunea de **JUS GENTIUM**.

Noţiunea de Jus Gentium a semnificat iniţial dreptul aplicabil ginţilor, însă mai târziu această noţiune a avut semnificaţia de drept aplicabil pe teritoriul roman, raporturilor juridice dintre cetăţeni şi străini precum şi raporturilor juridice dintre străini.

Spre finalul perioadei dominatului Jus Gentium a avut semnificaţia unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele.

Şi în această accepţiune Jus Gentium era distinct în raport cu Jus Naturale, acestea din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne şi universale.

Rezumând aspectele punctate anterior reţinem că doctrina greco-romană, delimita justiţia ca valoare etică de justiţia ca valoare juridică.

Din punct de vedere juridic, justiţia se înfăptuieşte prin respectarea dispoziţiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetăţenii să respecte legea – dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze în mod just relaţiile sociale.

Normele juridice edictate trebuie să creeze „tiparul" pentru afirmarea plenară a personalităţii fiecărui individ, în funcţie de contribuţia subiectelor de drept la dezvoltarea în ansamblu a societăţii.

Din punct de vedere etic, justiţia se extinde peste graniţele trasate de normele juridice.

Justiţia ca valoare etică se exprimă prin intermediul (persoanelor) subiectelor de drept care participă activ la atingerea finalităţii avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

În consecinţă, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament ci grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societăţii.

&.2. JUSTIŢIA CA FUNCŢIE

1. Funcţia de a judeca şi corelaţia cu principiul „separaţiei puterilor în stat."

În statul de drept, puterea emană de la popor şi aparţine acestuia.

Datorită acestui fapt, puterea etatică este unică, suverană şi indivizibilă.

În scopul îndeplinirii atribuţiilor ce revin statului, există diferite categorii de organe care exercită, fiecare în parte, funcţii specifice.

În literatura juridică de specialitate a fost emisă teza potrivit căreia, principiul separaţiei puterilor în stat, în forma clasică, trebuie „amendat".[1)]

Acest principiu este considerat „mai mult o morală, decât un principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal".[2)]

Alţi autori au apreciat că separaţia puterilor în stat reprezintă „un simbol al libertăţilor noastre care face parte din mitologia politică".[3)]

Constituţia României, adoptată prin referendum la data de 08.12.1991, nu a consacrat in terminis, principiul separaţiei puterilor în stat.

[1)] I. Deleanu. Drept Constituţional şi instituţii politice, II, Ed. Fundaţia „Chemarea", Iaşi, 1992, pag. 32

[2)] I. Deleanu. Drept Constituţional şi instituţii politice, II, Ed. Fundaţia „Chemarea", Iaşi, 1992, pag. 32

[3)] R. Perrot, Institutions Judiciaires, 4 édition, Ed. Montehrestien, Paris, 1992, pag. 426-428

Considerăm că acest principiu a fost avut în vedere la momentul elaborării Constituţiei întrucât legea fundamentală reglementează separat atribuţiile Parlamentului, Preşedintelui, Guvernului şi Autorităţii judecătoreşti.

În dispoziţiile art. 80 alin. 2 din Constituţia României, este utilizată expresia „puterile statului", iar în art. 1 din Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească care se referă la „puterea judecătorească" se prevede că aceasta „este separată de celelalte puteri ale statului, având atribuţii proprii…"

Judecătorul în statul de drept trebuie să aibă un rol esenţial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetăţenii şi cu celelalte puteri constituite în stat.

Judecătorul este o emanaţie a Statului; el depinde de celelalte puteri ale statului însă misiunea sa este de a le controla. Judecătorul îşi manifestă în exterior activitatea prin dualitatea drept-forţă.

Datorită activităţii speciale desfăşurată de judecător, acestuia trebuie să i se asigure garanţii în raport cu celelalte puteri.

Pentru a exista o putere judecătorească autonomă trebuie să fie prioritar îndeplinite trei condiţii respectiv: organele care pronunţă dreptul să fie adecvate acestei funcţii; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic şi să fie asigurată independenţa efectivă a persoanelor fizice investite cu funcţia de judecător.[1)]

Pentru existenţa statului de drept este necesar ca deciziile organelor de stat să fie, la toate nivelurile, limitate de existenţa

---

[1)] R. Martin, J. Martin,Le troisième puovoir, Presses des Editions CEF, Nisa, 1989, pag. 28-29; I. Deleanu, M. Enache, Statul de drept,în dreptul nr. 7 / 1993, pag. 8

normelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenţia judecătorului.

Deci judecătorul reprezintă cheia de boltă şi condiţia de realizare a statului de drept.

Ierarhia normelor juridice şi incidenţa acestora nu devine efectivă decât dacă este sancţionată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecţia.

Judecătorul în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale, având rolul de apărător al valorilor sociale, este împuternicit să le ocrotească, chiar şi împotriva voinţei majorităţii.

Controlul, fie de constituţionalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administrative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esenţial care caracterizează statul de drept.

Dacă în sistemul statului autoritar, garanţia drepturilor este atribuită legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii, în sistemul statului de drept judecătorul reprezintă un garant al acestora.

Dezvoltarea actuală a statului de drept implică o concepţie nouă cu privire la democraţie. Democraţia presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetăţenilor la treburile publice şi garantarea drepturilor şi libertăţilor inerente personalităţii umane. Din această perspectivă, existenţa judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un instrument de realizare a exigenţelor democraţiei.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate şi respectul drepturilor fundamentale.

Justiţia se identifică, din acest punct de vedere, cu etica şi înţelepciunea.

Justiţia fiind exercitată ca o putere independentă realizează echilibrul funcţiilor legislative şi executive prin intermediul controlului de constituţionalitate a actelor normative şi de legalitate a actelor administrative.

Puterea judecătorească este aceea care permite ca declaraţiile de drepturi şi garanţiile constituţionale proclamate să poată deveni mai mult decât formulări teoretice şi să aibă forţă obligatorie pentru indivizi, pentru autorităţi şi, în ultimă instanţă, pentru stat.

Judecătorul, fiind titular al puterii judecătoreşti, este investit cu puterea de a judeca – jurisdictio – iar această putere este echivocă: judecătorul aparţine statului care îl investeşte în funcţie însă el este obligat să exercite control asupra autorităţilor statului.

Judecătorul reprezintă, în acelaşi timp, puterea statului şi contraponderea acestei puteri. La origine, puterea judecătorească este o emanaţie a statului şi din această cauză judecătorul se conformează regulilor şi valorilor societăţii. Dar, în acelaşi timp, puterea judecătorească acţionează ca o frână, ca o contrapondere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituţionalitatea actelor legislative sau executive şi poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor de orice vătămare care poate proveni chiar de la organele altei puteri constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiţie, aceasta trebuie să fie independentă.

În statul de drept, independenţa judecătorilor nu este un privilegiu acordat membrilor corpului judecătoresc, ea

reprezentând o garanţie pentru cetăţeni. Orice subiect de drept trebuie să aibă acces la justiţie pentru a obţine o hotărâre judecătorească care să-i asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoană, la bunuri şi la celelalte valori sociale ocrotite de lege. Acest drept – confirmat prin liberul acces la justiţie – ar fi iluzoriu dacă judecătorul nu ar fi independent şi imparţial.

De aceea apreciem că independenţa reprezintă o garanţie a imparţialităţii judecătorului. Imparţialitatea presupune adoptarea unei poziţii de detaşare în raport cu părţile din proces, de sistemul politic şi de interesele generale sau particulare ale subiectelor de drept.

Judecătorul nu trebuie să aibă nici un interes, nici general, nici particular, în soluţionarea cauzei cu care a fost investit, deoarece el nu reprezintă pe nimeni, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

Nici o voinţă şi nici un interes nu pot condiţiona judecata sa, nici măcar interesul majorităţii. În mod diferit, în raport cu puterea legislativă sau cu cea executivă, care sunt puteri ale majorităţii, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinţei suverane a poporului, dar nu în numele majorităţii, el trebuind să apere şi libertăţile minorităţii.

Independenţa şi implicit imparţialitatea judecătorului cere separarea instituţională a acestuia în raport cu părţile, cu acuzaţia publică sau cu alte puteri constituite în stat.

Independenţa judecătorilor trebuie să fie reală şi concretizată în practică, în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloace operaţionale necesare exigenţelor societăţii contemporane şi abolind structurile arhaice, de paternalism guvernamental, existente întotdeauna în ceea ce

priveşte pe judecător.

Independenţa puterii judecătoreşti trebuie să fie funcţională, organică şi economică.

Independenţa organică şi funcţională a judecătorilor se caracterizează prin existenţa unui organ de „guvernare" a corpului judecătoresc – Consiliul Superior al Magistraturii – şi prin posibilitatea corespunzătoare condiţiilor din fiecare ţară de a avea şi alte consilii ale judecătorilor, prin inexistenţa oricărei subordonări între judecători, a directivelor adresate judecătorilor din instanţele inferioare, prin inexistenţa oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiaşi instanţe cu privire la judecarea şi soluţionarea cauzelor.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucţiuni, cu excepţia deciziilor pronunţate de instanţele superioare de control judiciar în soluţionarea căilor de atac (apel, recurs).

Justiţia contemporană necesită o adevărată independenţă, realizată prin înfiinţarea unui organism de autoguvernare a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii.

2. **Independenţa instanţelor şi a judecătorilor – privire de ansamblu**

Din Principiile fundamentale referitoare la independenţa magistraturii, adoptate la Milano, în anul 1985 şi confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în acelaşi an, rezultă că independenţa judecătorilor trebuie garantată de stat şi enunţată în Constituţie sau în altă lege naţională, iar celelalte puteri constituite în stat trebuie să o respecte (pct. 1).

Constituţia României, adoptată prin referendum la data de 08.12.1991, proclamă în art. 124 alin. 2 că judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii.

Textul constituţional precizat anterior este în concordanţă cu Proiectul de principii privind independenţa puterii judecătoreşti, adoptat la Siracusa în Italia, în anul 1981, cu Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti adoptate de Adunarea Generală O.N.U. prin două rezoluţii, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenţei judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organismele internaţionale şi alte acte declarative, cum ar fi: Proiectul de Declaraţie Universală, privind independenţa justiţiei, elaborat de Dr. Singhvi, în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independenţa puterii judecătoreşti în regiunea juridică asiatică, adoptate în anul 1981; Codul Asociaţiei Internaţionale a Avocaţilor privind standardele minime de independenţă a puterii judecătoreşti, adoptat în capitala Indiei, New Delhi, în anul 1982 şi respectiv Proiectul standardelor independenţei puterii judecătoreşti şi a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986. De principiu, în literatura juridică se acreditează teza că

independenţa judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independenţă funcţională a judecătorilor;
- o independenţă personală a acestora.

Independenţa funcţională – porneşte de la ideea că justiţia se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe, apte să îndeplinească funcţia de judecată.

De asemenea, justiţia trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de puterea legislativă.

Din punct de vedere funcţional puterea judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecăţii fără restricţii, ameninţări sau intervenţii, directe sau indirecte din partea justiţiabililor sau din partea altei puteri constituite în stat sau a grupurilor de presiune. Independenţa funcţională a judecătorului este organic legată de poziţia acestuia în raport cu ceilalţi judecători de la aceeaşi instanţă, de la instanţele de control judiciar ierarhic superioare sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuţiile de conducere a respectivei instanţe de judecată, unde funcţionează judecătorul.

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaţionale enunţate anterior şi în mod deosebit în dispoziţiile art.2 din Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti, adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

În România, în conformitate cu legislaţia în vigoare, independenţa funcţională a judecătorilor este consacrată în mod indirect, în dispoziţiile legi fundamentale, Constituţia.

Art. 125 alin. 1 din Constituţie prevede că: justiţia se realizează prin Curtea Supremă de Justiţie şi prin celelalte instanţe judecătoreşti stabilite de lege.

Legea organică, respectiv Legea nr. 92/1992 pentru

organizarea judecătorească, republicată, a stabilit, în dispoziţiile art. 10, că instanţele judecătoreşti sunt judecătoriile, tribunalele, curţile de apel şi Curtea Supremă de Justiţie. În limitele stabilite prin lege, vor funcţiona şi instanţele militare.

Din considerentele expuse rezultă că, în statul român, instanţele judecătoreşti constituie un sistem distinct de organe care intră în componenţa puterii judecătoreşti.

Stabilirea prin lege a instanţelor judecătoreşti, a numărului acestora, a procedurii de judecată şi a competenţei reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenţei funcţionale a judecătorilor.

Deoarece art. 123 din Constituţie prevede că justiţia se înfăptuieşte în numele legii (alin. 1) şi că judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii (alin. 2), generează totală independenţă a judecătorilor în raport cu puterea legislativă sau cu exponenţii puterii executive.

Independenţa judecătorilor nu priveşte însă raporturile cu dreptul pozitiv. Altfel spus, judecătorul nu este independent faţă de lege.

Puterea judecătorească este chemată să aplice dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct şi nici indirect prin interpretare – în spiritul contrar voinţei legiuitorului – întrucât în acest fel s-ar îndepărta de nobilul scop al pronunţări dreptului în condiţii de independenţă şi imparţialitate.

Independenţa judecătorului presupune şi o latură **personală**, referitoare la statutul acestui personaj cheie al societăţii contemporane. Independenţa personală se manifestă, cu prioritate, în privinţa carierei profesionale a judecătorului cu

scopul de a-l feri pe acesta de ingerinţele şi capriciile celorlalte puteri constitutive în stat şi în mod deosebit în raport cu puterea executivă.

Independenţa funcţională trebuie să fie dublată de independenţa personală a judecătorului, întrucât în acest mod se poate asigura şi garanta o independenţă reală a reprezentanţilor puterii judecătoreşti.

Deoarece statutul judecătorului – cu privire specială asupra condiţiilor de selecţionare, a modului de investire în funcţie, a constatării abaterilor disciplinare şi a aplicării sancţiunilor disciplinare – va fi analizat pe larg în cap. III, vom prezenta, în mod succint, elementele care compun şi garantează totodată independenţa personală a judecătorului.

Curtea europeană a drepturilor omului a statuat că reprezintă criterii de apreciere a independenţei personale, următoarele condiţii: selecţionarea şi numirea judecătorului, durata numirii în funcţie şi existenţa garanţiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influenţe exterioare actului de justiţie.

În ţara noastră judecătorii sunt selecţionaţi, în conformitate cu legislaţia în vigoare, ulterior fiind numiţi în funcţie prin Decret al Preşedintelui României, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii.

Investirea candidaţilor în funcţia de judecător cunoaşte pe plan internaţional două modalităţi: fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri.

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependenţa acestora în raport cu electoratul sau în raport cu grupurile de presiune din cadrul societăţii.

Exponenţii puterii legislative (deputaţi, senatori) sunt aleşi de electorat cu scopul elaborării şi aplicării politicii, în

acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii în calitate de membri ai puterii judecătoreşti, nu exercită funcţia în temeiul opţiunilor politice şi nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul judecătorilor se circumscrie aplicării legii şi drept consecinţă se extinde şi cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv.

De lege lata, numirea judecătorilor în România, cu excepţia judecătorilor stagiari, se face de Preşedintelui României prin decret prezidenţial.

Pentru a estompa intervenţia puterii executive şi rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituţia României a înfiinţat Consiliul Superior al Magistraturii, care are atribuţia de a propune şefului statului candidaţii în vederea numirii în funcţiile vacante.

În acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenţei magistraturii, recrutarea judecătorilor se realizează cu prioritate, prin concurs sau examen de admitere în magistratură sau ca urmare a absolvirii Institutului Naţional al Magistraturii.

Numirea în funcţie a judecătorilor nu este limitată decât de vârsta legală de pensionare (57 ani pentru femei şi 62 ani pentru bărbaţi).

O situaţie particulară se constată în privinţa judecătorilor Curţii Supreme de Justiţie, care sunt numiţi în funcţie pentru o perioadă de 6 ani, existând posibilitatea reinvestiri în funcţie. Judecătorii Curţii Supreme de Justiţie nu pot depăşi, în funcţie, vârsta de 70 de ani.

Tot circumscrisă laturii personale a independenţei judecătorilor este instituţia inamovibilităţii.

Inamovibilitatea este o instituţie în virtutea căreia

judecătorii nu pot fi revocaţi din funcţie, suspendaţi, transferaţi, pensionaţi sau sancţionaţi disciplinar decât în cazurile şi în condiţiile prevăzute de dispoziţiile legale.

Guvernele autoritare nu doresc instituirea inamovibilităţii corpului judecătoresc, chiar luptă împotriva legiferării acestei instituţii, considerând-o o piedică în calea realizării obiectivelor guvernării.

Fără îndoială acordarea „inamovibilităţii judecătorilor" trădează caracterul democratic al statului şi respectul puterilor etatice faţă de lege.

În ţara noastră inamovibilitatea judecătorilor a fost consacrată prin Legea Curţii de Casaţie din 24.01.1861.

În dispoziţiile art. 17 din această lege se prevedea că funcţiile de preşedinte şi de membri la Curtea de Casaţie sunt inamovibile.

Legea pentru organizarea judecătorească din data de 09.07.1865 a stabilit în cadrul titlului IX, intitulat „Despre inamovibilitate", că preşedinţii, membrii şi supleanţii Curţii de apel şi tribunalelor vor fi inamovibili potrivit legiuirilor speciale (art. 103).

Un pas înainte în privinţa instituirii inamovibilităţii în ţara noastră a fost realizat prin Legea pentru organizarea judecătorească din 1.09.1890.

Art. 90 din această lege a stabilit că devin inamovibili, din momentul promulgării legii, preşedinţii şi consilierii Curţilor de Apel precum şi preşedinţii de tribunal „care au" titlul de licenţiaţi sau doctori în drept.

Inamovibilitatea instituită prin Legea pentru organizarea judecătorească din 01.09.1890 limita cazurile de încetare a funcţiei de judecător la: demisie, atingerea limitei de vârstă precum şi transferarea sau înaintarea în grad (promovarea) fără

consimţământul judecătorului.

Judecătorii puteau fi destituiţi doar pentru motive disciplinare sau dacă aceştia erau condamnaţi definitiv pentru crime sau pentru delicte nominalizate de lege, în art. 52 pct. 3.

Alte etape în privinţa acordării şi consolidării inamovibilităţii sunt reprezentate în adoptarea legilor pentru organizarea judecătorească din 24.03.1909 şi respectiv din data de 25.06.1924.

Asupra acestor aspecte nu vom insista deoarece urmează a fi tratate pe larg în cadrul capitolului consacrat modului de investire în funcţie al judecătorilor.

Considerăm că este firesc să precizăm că inamovibilitatea judecătorilor a fost contestată şi criticată.

Profesorul Eugen Heroveanu spunea că inamovibilitatea fără garanţii, poate deveni o primejdie serioasă; ea poate perverti sufletele cele mai pure şi poate înlocui progresul prin rutină.

Scopul principal al acordării inamovibilităţii judecătorilor îl reprezintă protejarea acestora în raport cu puterea executivă.

Judecătorul este apărat de instituţia inamovibilităţii în condiţiile în care îşi exercită atribuţiile de serviciu şi are o conduită profesională şi socială demnă. În situaţia în care judecătorul săvârşeşte abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduită prevăzute de Codul deontologic al magistraţilor, se va angaja în formale prestabilite şi în condiţiile legii răspunderea juridică disciplinară.[1)]

Tot sub aspectul personal, independenţa judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a

---

[1)] P. Vasilescu, Tratat teoretic şi practic de procedură civilă, vol. I Iaşi, pag. 299.

judecătorilor.

Fiind îngrădit prin incompatibilităţi şi interdicţii, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calităţii morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea şi calitatea muncii pe care o prestează, judecătorul trebuie să dispună de un salariu decent care să compenseze toate restricţiile pe care societatea i le impune.

În sfârşit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independenţa judecătorului este necesar să ne referim şi la formaţia profesională.

În scopul asigurării independenţei, judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică şi jurisprudenţa.

Este recomandabil ca judecătorii, în general să se specializeze în cadrul formelor de învăţământ postuniversitar şi, în special, prin înscrierea la doctorat, care reprezintă forma cea mai înaltă de organizare a învăţământului superior.

Aceasta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai uşor la dependenţă în raport cu alte autorităţi sau cu justiţiabilii.

De altfel Legea pentru organizarea judecătorească prevede, în dispoziţiile sale, că judecătorii sunt obligaţi să efectueze periodic, conform programării, aprobate de ministrul justiţiei, stagii de pregătire sau de perfecţionare profesională.

Independenţa unui judecător implică din partea persoanei fizice investită cu această funcţie anumite calităţi morale, între care amintim: curaj, obiectivitate şi erudiţie.

Aşadar toate elementele analizate trebuiesc grefate pe caracterul şi pe profilul moral al persoanei investite în funcţia de judecător, pentru că scopul ultim al asigurării independenţei îl reprezintă pronunţarea unor hotărâri judecătoreşti legale, temeinice şi demne de încrederea societăţii.

3. Actul jurisdicţional – principalul act elaborat de judecători

În activitatea desfăşurată, judecătorul dispune de două prerogative esenţiale, respectiv:

- aptitudinea de a soluţiona conflictele deduse judecăţii, ceea ce presupune puterea de a „spune dreptul" – jurisdictio;

- aptitudinea de a ordona executarea hotărârilor care au rămas definitive - imperium;

Prin noţiunea de **act jurisdicţional**, se înţelege actul prin intermediul căruia judecătorul pronunţă dreptul.

Cel mai important act jurisdicţional îndeplinit de judecător îl constituie hotărârea judecătorească.

Hotărârea judecătorească reprezintă actul procesual prin intermediul căruia instanţa de judecată statuează asupra cauzei deduse judecăţii.

În literatura juridică **procesual-penală**, noţiunea de hotărâre judecătorească prezintă două accepţiuni:

- într-un sens larg – lato sensu – hotărârea judecătorească desemnează actul procesual prin care instanţa soluţionează cauza penală;

- într-un sens restrâns – stricto sensu - hotărârea judecătorească reprezintă actul ultim, final al instanţei de judecată.

Deoarece în procesul penal român judecata – ca fază procesuală – se poate desfăşura în trei grade de jurisdicţie legiuitorul a clasificat hotărârile judecătoreşti în funcţie de gradul de jurisdicţie în care sunt pronunţate.

Astfel, hotărârile judecătoreşti pot fi pronunţate în primă

instanţă sau după caz, în căile de atac (ordinare sau extraordinare).

În raport de problemele pe care le rezolvă instanţa de judecată, sunt clasificate în: hotărâri prin care se rezolvă fondul cauzei şi respectiv hotărâri prin care sunt rezolvate alte chestiuni impuse de desfăşurarea procesului penal.

Art. 311 Cod procedură penală prevede că hotărârile judecătoreşti cuprind trei categorii: sentinţe, decizii şi încheieri.

În dispoziţiile art. 311 alin. 1 Cod procedură penală se precizează că sentinţa este hotărârea prin care cauza este soluţionată de prima instanţă de judecată sau prin intermediul căreia instanţa se dezinvesteşte fără a soluţiona cauza.

Art. 345 din Cod procedură penală prevede că în soluţionarea unei cauze penale, instanţa de judecată hotărăşte prin sentinţă, care poate fi, după caz, de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal.

O altă situaţie în care instanţa pronunţă o sentinţă este cazul în care aceasta se dezinvesteşte fără a soluţiona cauza penală. Intră în această categorie hotărârile judecătoreşti prin care instanţa îşi declină competenţa, în conformitate cu art. 42 Cod procedură penală sau hotărârile prin care instanţa de judecată restituie cauza la procuror pentru refacerea sau completarea urmăririi penale (art. 332 şi art. 333 Cod procedură penală).

De asemenea, prima instanţă de judecată va pronunţa o sentinţă penală în situaţia în care soluţionează o cale de atac extraordinară.

Potrivit dispoziţiilor art. 403 alin. 3 Cod procedură penală, cu ocazia judecării în principiu a cererii de revizuire,

instanţa dispune prin **încheiere,** admiterea în principiu a cererii de revizuire sau prin **sentinţă** va dispune admiterea sau respingerea cererii de revizuire în fond.

Decizia este – în conformitate cu prevederile art. 311 alin. 2 Cod procedură penală – hotărârea judecătorească prin care instanţa se pronunţă asupra apelului, recursului, recursului în anulare, recursului în interesul legii precum şi hotărârea pronunţată de instanţa de recurs cu ocazia rejudecării cauzei.

Încheierile sunt toate celelalte hotărâri judecătoreşti, date de instanţele de judecată în cursul judecării cauzei (art. 311 alin. 3 Cod procedură penală).

Instanţa de judecată rezolvă, prin intermediul încheierilor de şedinţă, toate chestiunile care nu implică necesitatea pronunţării unei sentinţe sau a unei decizii.

În materie penală, prin încheierea de şedinţă, instanţa de judecată poate dispune: amânarea cauzei penale pentru lipsa de apărare fie la cererea părţii, fie din oficiu; admiterea sau după caz respingerea unor probe; luarea, înlocuirea sau revocarea măsurilor preventive.

În materie **procesual – civilă**, hotărârea judecătorească este definită ca reprezentând actual final şi de dispoziţie al instanţei de judecată prin care se soluţionează, în orice cauză civilă, conflictul dintre părţile litigante.

Analiza tezei subscrise anterior ne edifică asupra următoarelor două trăsături distinctive (caracteristice) ale hotărârilor judecătoreşti:

- este actul concluziv al judecăţii sau cu alte cuvinte, este ultimul act prin care instanţa de judecată realizează sinteza activităţii procesuale care s-a desfăşurat în cauza soluţionată;

- este actul prin care instanţa de judecată îşi exercită

puterea de a decide şi de a ordona asupra modului în care s-a impus soluţionarea neînţelgerilor care s-au ivit între părţile litigante.

În privinţa denumirilor date hotărârilor judecătoreşti – în materie civilă – sunt de reţinut precizările făcute prin dispoziţiile art. 255 din Codul de procedură civilă. Textul menţionat prevede: „Hotărârile prin care se rezolvă fondul cauzei în primă instanţă se numesc **sentinţe** iar hotărârile prin care se soluţionează apelul, recursul, precum şi recursul în interesul legii ori recursul în anulare se numesc **decizii**.

Toate celelalte hotărâri date de instanţă, în cursul judecăţii se numesc **încheieri**".

În literatura juridică procesual civilă s-au adoptat mai multe criterii în vederea clasificării hotărârilor judecătoreşti:

Din punct de vedere al duratei lor în timp, hotărârile judecătoreşti se clasifică în:

- hotărâri propriu-zise, prin care se rezolvă fondul unei cauze şi care au, de regulă, o acţiune nelimitată în timp;

- hotărâri provizorii, care au caracter temporar, prin intermediul lor luându-se măsuri vremelnice pe timpul judecării cauzei (hotărâri prin care se iau măsuri asiguratorii în timpul judecării proceselor de divorţ – art. 613^2 (Cod procedură civilă).

Este de observat că hotărârile provizorii sunt independente de fondul cauzei; ele pot fi atacate în mod separat cu apel mai înainte de pronunţarea soluţiei finale.

Remarcăm, de asemenea, că hotărârile judecătoreşti provizorii, la finalul litigiului, după împrejurări urmează a fi menţinute, modificate sau desfiinţate.

Din punct de vedere al posibilităţilor de a fi atacate cu

recurs, hotărârile judecătoreşti sunt:

- hotărâri definitive care sunt susceptibile de a fi atacate cu recurs. Art. 377 alin. 1 Cod de procedură civilă prevede că sunt hotărâri definitive, hotărârile date fără drept de apel, hotărârile date în primă instanţă care nu au fost atacate cu apel şi hotărârile date în apel prin care se rezolvă fondul pricinii;

- hotărâri irevocabile care nu mai sunt susceptibile de a fi atacate cu recurs.

Art. 377 alin. 2 Cod de procedură civilă prevede că sunt hotărâri irevocabile, hotărârile date în primă instanţă fără drept de apel nerecurate; hotărârile date în apel nerecurate; hotărârile date în recurs, chiar dacă prin acestea s-a soluţionat fondul pricinii şi orice alte hotărâri care potrivit legii nu mai pot fi atacate cu recurs.

Din punct de vedere al conţinutului, hotărârile judecătoreşti în materie civilă se clasifică în:

- hotărâri integrale care rezolvă în întregime litigiul între părţi, dezinvestind instanţa de judecată de întreaga cauză;

- hotărâri parţiale care sunt acele hotărâri judecătoreşti care se pronunţă în cazul în care pârâtul recunoaşte o parte din pretenţia reclamantului şi acesta acceptă să se dea o hotărâre în măsura recunoaşterii (art. 270 Cod de procedură civilă).

Având în vedere modalitatea de „condamnare", hotărârile judecătoreşti în materie civilă sunt:

- hotărâri cu o singură „condamnare", prin care pârâtul este obligat către reclamant la efectuarea unei singure prestaţii: predarea unui bun determinat, efectuarea unei lucrări sau plata unei sume de bani etc.

- hotărâri cu „condamnări" alternative, sunt acelea care conţin două obligaţii pentru pârât dintre care una este

principală iar cealaltă secundară, (pârâtul poate fi obligat la predarea unui bun mobil iar în caz de refuz poate fi obligat la plata contravalorii bunului mobil respectiv).

Am realizat o analiză succintă a principalului act jurisdicţional pentru ca să procedăm în continuare la stabilirea unor criterii în raport de care se poate identifica şi delimita actul jurisdicţional privit în mod generic.

În literatura juridică de specialitate au fost formulate o serie de criterii formale, funcţionale şi organice în vederea delimitării actului jurisdicţional.

3.1. Criteriul formal al actului jurisdicţional

Sub aspect formal trebuie să remarcăm că judecătorul se exprimă prin decizii de speţă care, de regulă, produc efecte în raport cu părţile din proces. Soluţia dată de judecător priveşte un caz particular şi în consecinţă ea nu are un caracter universal general şi abstract identic cu cel al actelor juridice normative. Tocmai de aceea în dreptul pozitiv (art. 4 Cod civil) s-a prevăzut că: „este oprit judecătorului de a se pronunţa, în hotărârile ce dă, pe cale de dispoziţii generale şi reglementare, asupra cauzelor ce-i sunt supuse".

Judecătorul se exprimă întotdeauna prin decizii ulterioare.

Astfel, raporturile juridice procesual penale stabilite în procesul penal – şi cu prioritate raportul juridic procesual penal fundamental dintre organele judiciare penale şi inculpat – au drept obiectiv stabilirea, clarificarea şi rezolvarea raportului juridic penal de conflict dintre societate, reprezentată prin organele statului, şi infractor.

Judecătorul nu intervine în scopul prevenirii unei eventuale încălcări a unui drept subiectiv; el este chemat să statueze asupra unei stări conflictuale existente fie ca urmare a săvârşirii unei infracţiuni (în procesul penal), fie ca urmare a nesocotirii unui drept subiectiv civil – patrimonial sau personal – nepatrimonial – pretins a fi încălcat sau nerecunoscut (în procesul civil).

Aşa cum am precizat anterior, judecătorul se pronunţă prin acte solemne denumite hotărâri judecătoreşti care trebuie să fie motivate pentru a se dezvălui raţionamentul, în fapt şi în drept, care a determinat adoptarea soluţiei.

În sfârşit, tot sub aspect formal, precizăm că întreaga activitate a judecătorului se desfăşoară sub forma unui proces, după o procedură prestabilită care impune, de principiu, publicitatea dezbaterilor, contradictorialitatea, oralitatea şi garantarea dreptului la apărare.

3.2. Criteriul funcţional de delimitare a actului jurisdicţional implică asigurarea independenţei judecătorului.

Raţiunea de exista a judecătorului este legată de soluţionarea cauzelor deduse judecăţii în condiţii de independenţă şi de imparţialitate.

Actul judecătorului presupune o constatare rezultată din verificarea faptelor preexistente prin intermediul probelor administrate şi încadrarea acestora în normele juridice în vigoare la momentul soluţionării cauzei.

În acest fel judecătorul exprimă practic voinţa legii în cazul particular dedus judecăţii. Aceasta deoarece judecătorul independent în raport cu celelalte puteri constituite în stat şi imparţial în raport cu părţile din proces este supus dreptului pozitiv, voinţei legii.

Datorită faptului că judecătorul verifică conformitatea faptelor litigioase în raport cu normele de drept, actul jurisdicţional elaborat de aceasta prezintă o caracteristică particulară materializată în autoritatea de lucru judecat.

Judecătorul pronunţând actul jurisdicţional se dezinvesteşte, iar cauza respectivă nu mai poate face obiectul unui alt proces.

Voinţa legii este ca orice hotărâre judecătorească cu autoritate de lucru judecat să fie prezumată că exprimă adevărul şi în consecinţă să posede forţă executorie, astfel încât în caz de opunere să poată fi pusă în executare prin intermediul coerciţiei etatice, cu ajutorul organelor de stat.

Referitor la autoritatea de lucru judecat care este tratată ca un element funcţional al actului jurisdicţional, precizăm că în doctrina juridică se face distincţie între excepţia lucrului judecat şi prezumţia lucrului judecat.

Excepţia lucrului judecat presupune identitate de acţiuni, adică identitate de părţi, obiect şi cauză.

Prezumţia lucrului judecat priveşte identitatea de chestiuni în două cauze diferite.

În jurisprudenţă s-a făcut precizarea că principiul autorităţii lucrului judecat priveşte şi împiedicarea „… contrazicerilor în sensul că drepturile recunoscute unei părţi sau constatările făcute printr-o hotărâre definitivă să nu fie contrazise printr-o altă hotărâre ulterioară, dată în alt proces.”[1)]

Considerăm că, în mod indirect, prezumţia lucrului judecat este reglementată în dispoziţiile art. 22 alin.1 Cod procedură penală, care prevede: „Hotărârea definitivă a instanţei penale are autoritate de lucru judecat în faţa instanţei

[1)] Tribunalul Suprem, decizia nr. 1849 / 1982, în Culegerea de decizii a T.S. pe anul 1982, pagina 114

civile care judecă acţiunea civilă, cu privire la existenţa faptei, a persoanei care a săvârşit-o şi a vinovăţiei acesteia."

3.3. Criteriul organic al actului jurisdicţional

Criteriul organic implică posibilitatea refacerii actului jurisdicţional prin intermediul căilor de atac.

Astfel, deşi pentru anumite cauze calea de atac ordinară a apelului este exclusă, nefiind prevăzută de lege, respectiva hotărâre judecătorească (sentinţă, decizie sau încheiere) poate fi supusă controlului prin utilizarea căii de atac ordinară a recursului.

În concepţia noastră criteriul organic al actului jurisdicţional se materializează prin aplicarea principiului general admis al instanţelor succesive.

În doctrina juridică occidentală autorii s-au concentrat asupra unor elemente care delimitează acul jurisdicţional, respectiv: rezolvarea unui litigiu; în conformitate cu dreptul; potrivit anumitor forme; printr-un organ al funcţiei jurisdicţionale a statului.[1)]

Concluzionând în privinţa identificării justiţiei ca putere autonomă în stat trebuie să precizăm că acastă teză a întâmpinat dificultăţi încă de la apariţia şi consolidarea principiului separaţiei puterilor în stat.

Montesquieu, marele teoretician, autor al principiului separaţiei puterilor, a considerat că „dintre cele trei puteri despre care vorbim, puterea judecătorească este într-un anumit sens nulă".

Leon Duguit în Tratatul de Drept Constituţional, publicat în anul 1923, la Paris, consideră că pentru a admite existenţa

---

[1)] Montesquieu, De l'esprit des lois, traducere în limba romnă de Dan Bărărău, Editura ªtiinţifică, Bucureşti, vol. I, pag. 200.

autonomă a puterii judecătoreşti trebuie în prealabil demonstrat că în afara funcţiilor legislativă şi executivă, statul exercită încă o funcţie şi anume cea jurisdicţională, care are în conţinutul său acte juridice ce nu aparţin nici uneia dintre celelalte puteri.

Autorul menţionat apreciază că delimitarea actelor ce aparţin exclusiv puterii judecătoreşti este dificil de realizat, întrucât actele juridice nu pot fi decât acte cu caracter normativ prin care fie se stabilesc reguli noi, fie se suprimă ori se modifică reguli vechi şi respectiv acte administrative prin intermediul cărora se creează, se suprimă ori se modifică situaţii de drept obiectiv sau situaţii de drept subiectiv.[1)]

Acest punct de vedere este puternic contestat de alţi autori care susţin că împărtăşirea acestei teze ar submina independenţa justiţiei. De altfel, luarea măsurilor în vederea aplicării legii şi judecarea proceselor care se nasc din aplicarea textului legii, reprezintă două aspecte diferite, corespunzătoare în parte, la două funcţii statale deosebite.

Datorită acestui fapt, puterea judecătorească constituie o putere distinctă în stat în special în raport cu puterea executivă.

Delimitarea puterii judecătoreşti în raport cu celelalte puteri constituite în stat rezultă din determinarea specificităţii funcţiei de jurisdicţie faţă de funcţiile de legiferare şi respectiv de executare a legilor.

Tocmai în acest scop în doctrina juridică au fost enunţate criteriile de delimitare a actului jurisdicţional (formal, funcţional şi organic), criterii care au în vedere obiectul activităţii jurisdicţionale şi modul în care este organizată şi

---

[1)] Léon Duguit, Traité de droit constitutionnel, duxième édition, tom deuxième, Paris, 1923, pag. 308 şi următoarele.

funcţionează justiţia.

În premisele activităţii puterii judecătoreşti un rol primordial aparţine ordinii normative, adică modului de desfăşurare a relaţiilor sociale, stabilite între membrii societăţii, în baza sistemului predeterminat a normelor de drept.

Tot o premisă a activităţii justiţiei este concretizată în producerea unor fapte de încălcare a normelor juridice, generatoare de prejudicii în privinţa drepturilor subiective ale subiectelor de drept, ocrotite de ordinea normativă.

Rezultă că raţiunea de a exista a puterii judecătoreşti o constituie restabilirea echilibrului social stabilit prin normele de drept, ca urmare a examinării cazurilor litigioase şi a sancţionării comportamentelor ilicite.

A judeca înseamnă a declara care este dreptul ce se aplică în fiecare situaţie litigioasă, idee plastic sugerată de sintagma juris-dictio.

Activitatea jurisdicţională apare ca o activitate net distinctă în raport cu cea legislativă.

Judecătorul nu creează norme juridice; acesta veghează la aplicarea legii în cazurile de speţă cu care a fost sesizat.

Această idee comportă amendări în sensul că judecătorul este obligat să creeze dreptul acolo unde acesta nu există.

Art. 3. Cod Civil Român precizează: „Judecătorul care va refuza de a judeca, sub cuvânt că legea nu prevede, sau că este întunecată sau neîndestulătoare, va putea fi urmărit ca culpabil de denegare de dreptate”.

Deci funcţia jurisdicţională, deşi subordonată legii, comportă pentru judecător o anumită libertate, în interiorul căreia acestuia îi revine competenţa de a stabili într-un mod autonom dreptul.

Aceste considerente nu acreditează ideea că activitatea jurisdicţională creează dreptul, deoarece soluţia pronunţată de judecător, în lipsa unei prevederi legale, este doar o rezolvare de speţă, ea neavând un caracter universal şi general-obligatoriu.

Din punct de vedere al organizării puterii judecătoreşti precizăm că dreptul pozitiv (obiectiv), respectiv Constituţia României şi Legea pentru organizarea judecătorească, consacră puterea judecătorească ca fiind etatică, distinctă.

Constituţia României structurează puterea suverană şi indivizibilă a statului în „autorităţi publice". Astfel în cap. VI din titlul III al Constituţiei sunt expuse principiile generale ale organizării judecătoreşti.

În dispoziţiile art. 1 din Legea pentru organizarea judecătorească nr. 92 / 1992, republicată, se prevede că: „Puterea judecătorească este separată de celelalte puteri ale statului, având atribuţii proprii ce sunt exercitate prin instanţele judecătoreşti, în conformitate cu principiile şi dispoziţiile prevăzute de Constituţie şi de celelalte legi ale ţării." (art. 1 alin. 2 din Legea nr. 92 / 1992, republicată).

Acest text legal reprezintă unul dintre argumentele fundamentale care impune concluzia logică că în România este consacrat şi aplicat principiul separaţiei puterilor în stat şi că justiţia, puterea judecătorească este organizată ca una din cele trei puteri ale statului, alături de puterea legislativă şi de puterea executivă.

CAP. II. CONSACRAREA PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN LEGISLAŢIA ROMÂNEASCĂ

ASPECTE DE ORDIN ISTORIC (1730 – 1831)

Necesitatea reorganizării judecătoreşti a apărut în Ţările Române pentru a se evita extinderea regimului capitulaţiilor în materie judecătorească.

Pentru început vom trata succint organizarea judecătorească şi cristalizarea principiilor generale procesuale, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi până la adoptarea Regulamentelor Organice.

Domnitorul Constantin Mavrocordat a introdus judecata veliţilor boieri, după cea a ispravnicilor de judeţ şi mai înainte de cea a Divanului domnesc. Practic această judecată o putem asimila – în accepţiunea modernă – cu o judecată a unei instanţe de apel.

Împreună cu măsura adoptată de acelaşi domnitor în anul 1739, de numire a unor ispravnici judecători sau comisari-boieri, salarizaţi de visteria statului, pentru a desfăşura activitatea de judecată, acesta noi instanţe, deşi nu au avut un caracter permanent, au marcat începutul specializării slujbaşilor statului cu atribuţii judecătoreşti, separate de cele administrative şi constituirea unor instanţe nu caracter colegial.

Ocupaţia rusească a Ţărilor Române din perioada războiului din 1768-1774 a favorizat urgentarea reorganizării judecătoreşti, prin introducerea de către comandamentul ţarist,

în ambele Principate, a unor măsuri după modelul instanţelor ruseşti, care ulterior au fost menţinute şi legiferate în Ţara Românească de Alexandru Ipsilanti prin hrisovul din anul 1775[1)] şi în Pravilniceasa condică, iar în Moldova de domnitorul Alexandrul Moruzi, în anul 1792.

Pravilniceasa condică prevedea, în esenţă, din punct de vedere organizatoric următoarele instanţe de judecată:

I. **Judecătoriile de la judeţe**, care erau compuse dintr-un judecător, ajutat la ţinerea condicilor de un logofeţel şi de alţi doi slujitori pentru diverse treburi. Ispravnicul judeţului îşi păstrează în această perioadă dreptul de a judeca, fie singur, fie împreună cu judecătorul. Judecătorii aveau competenţă deplină, generală în soluţionarea proceselor civile dintre ţărani, scop în care aplicau obiceiul pământului şi legile scrise privitoare la plugari. Judecătorii aveau aptitudinea de a efectua cercetări şi în cauzele penale cu excepţia infracţiunilor considerate de o gravitate sporită (cu un grad de pericol social ridicat).

Din aspecte menţionate anterior reţinem că în perioada de referinţă principiul separaţiei puterilor în stat nu se cristalizase pe deplin deoarece, deşi au fost instituţionalizaţi judecători speciali, profesionişti, totuşi s-a practicat şi ulterior sistemul cumulării atribuţiilor administrative şi judecătoreşti de către ispravnic.

II. O altă categorie de instanţe de judecată consacrată de Pravilniceasa condică o reprezintă **departamenturile**.

[1)] „Hrisov cu ponturi în ce chip să urmeze dumnealor boierii judecători de pe la rânduitele mese” (anul 1775).

După modelul rusesc, departamenturile au fost instanţe compuse din mai mulţi judecători, cu competenţă specială, civilă sau penală.

Instanţele considerate a doua categorie de departamenturi erau instanţe cu competenţă în materie civilă.

La Bucureşti existau două astfel de instanţe; un departament încadrat cu opt judecători şi altul încadrat cu şapte judecători.

La Craiova există o judecătorie cu competenţă civilă, compusă din patru boieri, înfiinţată în anul 1785 de domnitorul Mihail Sutu.

Hotărârile civile erau duse la îndeplinire în Ţara Românească de către marele hatman, dregătorie înfiinţată în anul 1793 de Alexandru Moruzi.

La Iaşi, tot domnitorul Al. Moruzi înfiinţează în anul 1792 departamentul al doilea pentru pricinile civile mai mici şi divanul judecătoresc pentru cauzele de o importanţă deosebită. Hotărârile acestor instanţe erau aduse la îndeplinire de către vornicul de aprozi, slujbă înfiinţată în locul vechiului vătaf de aprozi, de către domnitorul Al. Mavrocordat între anii 1782-1785.

În materie penală s-a înfiinţat la Bucureşti cel de-al doilea departament, numit „departamentul vinovăţiilor" sau „criminalion". O instanţă similară s-a înfiinţat şi la Craiova, de către N. Caragea, în anul 1782, compusă din trei boieri împreună cu cel de-al doilea armaş.

Un „departament al afacerilor criminale" a început să funcţioneze şi la Iaşi începând cu anul 1793. Această instanţă a fost reorganizată în anul 1820 de către domnitorul Mihail Suţu.

Un departament special deosebit de important o fost „departamentul străinelor pricini" din Ţara Românească, înfiinţat în anul 1812 iar la Iaşi „departamentul treburilor străine" destinat să judece procesele dintre supuşii străini şi localnici.

Pentru infracţiunile cu un grad redus de pericol social – cu caracter poliţienesc – la Bucureşti, s-a înfiinţat, de către Pravilniceasca condică, spătăria şi agia, prima pentru infracţiunile săvârşite în mahalale iar cealaltă pentru cele comise în zona rezidenţială.

De principiu, în Moldova reforma departamenturilor s-a permanentizat mai greu din cauza condiţiilor şi structurilor feudale mai puternice.

III. Departamentul veliţilor boieri de la Bucureşti, compus din boieri de rangul I în funcţii şi din trei mazili veliţi precum şi Divanul Olteniei de la Craiova, compus din cinci mari boieri, constituiau **prima instanţă** de judecată pentru cauzele în care părţile litigante erau boieri şi respectiv **instanţă de apel** pentru hotărârile pronunţate de celelalte departamenturi.

Apelul se putea declara în termen de 60 de zile.

IV. **Divanul domnesc** constituia instanţa supremă şi era compus din boieri veliţi sub preşedinţia domnitorului.

Înmulţirea proceselor în urma dezvoltării economiei şi necesitatea de a finaliza cu celeritate procesele aflate pe rolul instanţelor a determinat o înmulţire a instanţelor judecătoreşti precum şi iniţierea unei specializări a judecătorilor în raport de materie şi de competenţă.

Totuşi boierii au monopolizat funcţiile judecătoreşti la

toate instanţele de judecată.

Progresul realizat s-a concretizat în începutul separării atribuţiilor judecătoreşti de cele administrative, apariţia completelor de judecată în locul judecătorilor de judecată în locul judecătorilor unici şi specializarea judecătorilor.

Înnoiri s-au făcut şi în reglementarea desfăşurării procesului, materializate în: introducerea condicilor de judecată la toate instanţele, obligativitatea redactării hotărârilor şi a motivării acestora, cu indicarea temeiului de drept pe care se întemeiază soluţia adoptată, ceea ce a condus la o îngrădire a arbitrariului judecătorilor.

Aceste situaţii concrete au determinat adaptarea unei politici de început de impunere a supremaţiei legii.

Totuşi judecătorii mai păstrează o largă autonomie de voinţă în aprecierea pedepselor, în special cu privire la individualizarea acestora.

Pentru înlesnirea tranzacţiilor, care devin mai numeroase, se permite reprezentarea în justiţie în procesele civile prin „vechili", adică mandatari sau avocaţi, denumiţi şi „vechili de judecăţi".

În noile condiţii de dezvoltare a tranzacţiilor se modifică şi sistemul de probe. În locul vechilor „probe" cu caracter mistic, capătă întâietate dovezile cu acte, mărturiile martorilor oculari, cercetările întreprinse în instanţă, cu oprirea utilizării torturii şi a jurătorilor[1)], dar cu menţinerea jurământului pentru situaţiile în care proba nu se poate face printr-un alt mijloc de dovadă.

[1)] Jurătorii se utilizau în mod exclusiv în procesele de hotărnicii (grănţuire).

Tot o noutate în organizarea judecătorească o constituie obligativitatea judecătorilor de la judeţe de a ţine condici pentru vânzările de moşii, transcriind zapisele şi foile de zestre, toate acestea constituind începuturi de organizare a publicităţii tranzacţiilor imobiliare şi a activităţii notariale.

Elemente noi în organizarea proceselor sunt concretizate în unele reguli şi proceduri speciale.

Supunerea judecătorului faţă de lege, obligaţia de a motiva hotărârile şi de a se adresa domnitorului ţării pentru interpretarea dispoziţiilor neclare ale legii, introducerea instituţiei recuzării judecătorului în situaţia în care acesta are interese comune sau este rudă cu una dintre părţi, interzicerea de a exercita acte de comerţ sau de a deţine alte funcţii, consacrarea salarizării judecătorilor şi a pedepselor pentru infracţiuni de luare de mită, toate aceste reguli au creat judecătorului o poziţie nouă, de independenţă şi imparţialitate, caracterizată prin îngrădirea arbitrariului şi încadrarea strictă în aparatul statului centralizat, astfel ca prin scoaterea lui de sub influenţele exterioare, să asigure o bună desfăşurare a activităţii judecătoreşti.

Sub aspect procesual, recunoaşterea cu precădere a forţei probante a înscrisurilor, introducerea termenelor de prescripţie a acţiunilor – pe lângă cele referitoare la proprietate şi la dreptul de opţiune al moştenitorului, reglementate anterior – precum şi reglementarea embrionară a autorităţii lucrului judecat, [1)] urmăresc să asigure facilitarea circuitului civil

[1)] Hotărârile întărite de doi domni şi judecăţile cercetate de trei domni nu mai pot fi atacate – Codul Caragea (VI, cap. 4, art. 9; art. 10).

general în condiţiile dezvoltării economice.

Un aspect important în dezvoltarea organizării judecătoreşti şi în cristalizarea principiului independenţei judecătorului, îl reprezintă Proiectul de reformă elaborat în anul 1882 în Moldova, de boierii secundari, intraţi în istorie sub denumirea de „cărvunari" şi intitulat „Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obştei Moldaviei … spre a sluji pământeştii ocârmuiri de temelie".

Acest proiect a prevăzut următoarele instanţe de judecată:

I. Ispravnicii împreună cu un judecător.

Judecata trebuia începută în primă instanţă, la judecătoria ţinutului unde se află obiectul cauzei sau persoana fizică chemată în judecată. Această dispoziţie avea drept scop suprimarea privilegiilor acordate boierilor mari de a fi judecaţi, în primă instanţă, de instanţe judecătoreşti ierarhic superioare.

Ispravnicii, fără participarea judecătorului, erau competenţi să judece doar cauzele referitoare la încasarea birurilor, economia recoltelor sau buna desfăşurare a activităţii târgurilor.

În capitala Moldovei, la Iaşi, proiectul prevedea existenţa unui tribunal al agiei în componenţa căruia intrau aga şi un judecător.

II. Instanţa de apel în materie criminală (penală) era în concepţia proiectului boierilor secundari, tribunalul penal, considerat ca primă instanţă de codul domnitorului M. Suţu, adică tribunalul criminalicesc din Iaşi, compus din cinci boieri de orice rang.

Proiectul prevedea în materie civilă o instanţă specială de

apel, care să înlocuiască judecata veliţilor boieri, compus din cinci boieri de rangul al doilea.

În privinţa datei înfăţişării la apel acesta urma să fie fixată de prima instanţă, ca urmare a manifestării nemulţumirii în privinţa hotărârii pronunţate la fond, de oricare dintre părţi.

III. A treia instanţă urma să fie în locul vechiului divan domnesc, divanul întâi, compus din cinci boieri de rangul întâi şi doi boieri din fruntea celor de rangul al doilea.

Această instanţă era exclusiv o instanţă de casare care urma să aibă în vedere doar conţinutul actului de dispoziţie al instanţelor inferioare.

Proiectul cărvunarilor mai prevedea, ca şi legiuirea lui Alexandru Ipsilanti, condicari, pe lângă judecătoriile de ţinuturi şi logofeţi pe lângă celelalte instanţe, precum şi cancelarii ale judecătorilor, cu logofeţi însărcinaţi cu evidenţa şi conservarea dosarelor.

Atribuţiile şi prerogativele Domnitorului Moldovei urmau să fie substanţial reduse.

Practic aceste prerogative erau menţinute în situaţia în care între instanţa de apel şi instanţa de casare exista un dezacord referitor la soluţionarea pricinii.

Art. 34 din Constituţia „Cărvunarilor” din 13 septembrie 1822: “ … Dacă însă de cuvinte de rezon a divanului întâi nu va fi vre-o nedumerire; iar fiind aceasta, atunci să facă iarăşi raport la divanul întâi, trimiţându-i şi actul tot precum a fost şi, divanul ori îl va întări, ori prin înfăţişare a Domnului, care poate să adune şi sfatul obştesc spre mai desăvârşită deslegare

a pricinei, va face obştească izbăvire şi va da hotărâre…” [1)]

Un al moment important în dezvoltarea principiilor moderne ale organizării judecătoreşti îl reprezintă Proiectul de constituţie, elaborat de marele logofăt Dimitrie Sturza, în Moldova.

Potrivit acestui proiect, puterea executivă urma să fie separată de puterea judecătorească.

Puterea judecătorească era încredinţată divanului pravilnicesc, compus din 15 boieri mari, care erau numiţi pe viaţă.

În concepţia iniţiatorului proiectului, în Moldova, instanţele judecătoreşti urmau să fie organizate pe sistemul dublului grad de jurisdicţie, respectiv:

- un tribunal alcătuit din trei judecători, aleşi de boierii fiecărui ţinut şi

- divanul pravilnicesc, cu reşedinţa la Iaşi.

Cu excepţia celor două proiecte menţionate precizăm că în anul 1827 s-a convenit un aranjament între domnitorul Moldovei Ioniţă Sandu Sturza (1822-1828) şi marea boierime care a consfinţit privilegiul boierilor de orice treaptă de a fi judecaţi, în primă instanţă, de Divanul veliţilor boieri.

Totuşi acest act, deşi a avut un caracter retrograd, a introdus în Moldova instituţia autorităţii lucrului judecat.

O sentinţă pronunţată de Domn în divan, împreună cu mitropolitul, boierii mari şi cu divanul veliţilor căpăta autoritate de lucru judecat sau după expresia utilizată în act

---

[1)] Constituţia „Cărvunarilor” în Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente, 1741-1991, Ed. Lumina Lex, 1998, autor Conf. dr. Cristian Ionescu, Bucureşti.

„săvârşea totul în veci”.

Cristalizarea principiilor generale ale organizării judecătoreşti în perioada 1750 – 1832 precum şi instituirea în formă incipientă a separaţiei puterilor în stat şi a independenţei judecătorilor reprezintă o consecinţă a intenţiei manifestată de marea boierime în privinţa limitării puterii domneşti.

&.1. REGULAMENTELE ORGANICE. CONVENŢIA DE LA PARIS. STATUTUL DEZVOLTĂTOR AL CONVENŢIEI DE LA PARIS.

Regulamentele Organice reprezintă practic prima lege fundamentală de organizare a Ţărilor Române – Moldova şi Muntenia – care au schimbat caracterul formei de stat şi au favorizat trecerea lentă de la feudalism la capitalism, după modelul prusac, adică prin aplicarea noilor principii cu prioritate în favoarea claselor dominante.

Cele două regulamente organice au limitat prerogativele domneşti şi au precizat organele de conducere al fiecărui stat, în acord cu principiul separaţiei puterilor în stat. Deşi mai păstrează destule atribuţii din cele anterioare, domnitorii Ţărilor Române nu mai pot fi consideraţi, odată cu intrarea în vigoare a regulamentelor organice, monarhi absoluţi.

De principiu, domnitorul trebuie să guverneze în conformitate cu legea, voinţa acestuia nu mai este considerată lege şi pe cale de consecinţă ţara şi veniturile ei nu mai constituie proprietatea domnului.

Apreciem că sub regimul regulamentelor organice forma de stat a Ţărilor Române s-a apropiat de monarhia constituţională.

Cu privire la organizarea judecătorească regulamentele organice prevedeau că puterea judecătorească este separată de puterea „ocârmuitoare", motivând că aceasta este „de neapărată trebuinţă pentru buna orânduială în pricini de judecată şi pentru paza dreptăţilor particularilor".

S-a prevăzut în regulamentele organice principiul

inamovibilităţii judecătorilor, care însă a fost introdus doar parţial şi pe termen limitat.

Costache Conachi, purtătorul de cuvânt al protipendadei Moldovei împotriva amestecului domnului la judecată, membrul al Comitetului format pentru elaborarea Regulamentului Organic al Ţării Moldovei s-a declarat împotriva inamovibilităţii tuturor judecătorilor, inclusiv a celor de la instanţa supremă. În opinia sa judecătorii urmau să fie numiţi în funcţie pe o perioadă de zece ani, căci în acest fel nu vor fi „sub veşnica apărare despre pretenţiile ce ar avea lumea asupra lor şi pentru că ar lăsa perspective de înaintare Moldovenilor vrednici…prin câştigarea cunoştinţelor şi învăţăturilor trebuincioase la acest loc."

Îmbunătăţirile de substanţă aduse de regulamentele organice, în ambele principate, privesc organizarea ierarhică a instanţelor şi specializarea acestora.

Din acest punct de vedere prima instanţă de judecată o formau **tribunalele săteşti** de împăciuire, alcătuite din preot împreună cu trei juraţi, câte unul din fiecare categorie ţărănească (fruntaşi, mijlocaşi şi codaşi), care erau competente să judece litigiile dintre ţărani. În situaţia în care părţile nu se împăcau se puteau adresa tribunalelor judeţene (ţinutale). Litigiile dintre ţărani (indiferent din categoria din care făcea parte) şi boieri nu erau de competenţa acestor instanţe.

Ispravnicii judeţelor sau ai ţinuturilor şi zapcii plăsilor sau ai ocoalelor erau funcţionari administrativi care mai păstrau atribuţii judecătoreşti în pricini de poliţie (sancţionate cu pedepse până la 3 zile de închisoare şi până la 50 de lovituri), cauze fiscale sau abateri de serviciu săvârşite de slujbaşi.

Ispravnicii judeţelor sau ai ţinuturilor erau competenţi să judece plângerile formulate de boieri împotriva ţăranilor clăcaşi.

Tribunalele poliţiei îndreptătoare cu sediul în Iaşi şi la Bucureşti, erau tribunale administrative care au preluat competenţa spătăriei şi agiei care au fost desfiinţate.

Tribunalele judeţene şi **tribunalele ţinutale** – în Ţara Românească şi respectiv în Moldova erau instanţe speciale şi funcţionau în locul vechilor ispravnici judecători.

Aceste instanţe erau compuse din: un preşedinte, doi membri şi un procuror. Ele aveau competenţă generală în materie civilă, comercială şi corecţională.

Când se judecau litigiile de natură comercială, în compunerea tribunalului intrau doi negustori. Plângerile ţăranilor clăcaşi împotriva boierilor se judecau de tribunalele judeţene (ţinutale).

Aceste instanţe erau competente din punct de vedere material să soluţioneze procesele civile până la valoarea de 1.500 lei, împotriva hotărârilor putându-se exercita calea de atac a apelului la divanurile judecătoreşti.

Divanurile judecătoreşti funcţionau la Iaşi, Bucureşti şi Craiova, având fiecare câte o **secţie civilă** şi o **secţie criminală**. La Iaşi în locul secţiei criminale funcţiona un Tribunal al pricinilor criminaliceşti.

Ulterior s-au înfiinţat mai multe secţii civile ca urmare a volumului mare al dosarelor aflate pe rol.

Divanurile judecătoreşti judecau în primă instanţă şi respectiv ca instanţă de apel în materie civilă.

Competenţa după materie, în primă şi ultimă instanţă, revenea divanurilor judecătoreşti în cadrul litigiilor civile în

care se afirmau pretenţii până la cuantumul de 5.000 lei.

Peste această valoare, judecau cu drept de apel în termen de o lună, cale de atac care putea fi exercitată la Înaltul divan.

Divanurile judecătoreşti erau constituite din complete de judecată alcătuite din: un preşedinte, patru asesori şi un procuror.

Tribunalele apelative de comerţ erau instanţe specializate în materie comercială. Funcţionau astfel de instanţe la Bucureşti şi la Iaşi.

În Moldova, tribunalul apelativ de comerţ a fost mutat în anul 1833 de la Iaşi la Galaţi.

Art. 335 din regulamentul organic prevedea faptele de comerţ care intrau în competenţa acestor instanţe: vânzările de mărfuri, întreprinderile de manufacturi, de comision şi de transport, vasele de navigaţie, cambia ş.a.

Tribunalele apelative de comerţ aveau acelaşi compunere ca şi divanurile judecătoreşti cu particularitatea că, în mod obligatoriu, trei dintre asesori erau aleşi dintre negustori.

Înaltul divan funcţiona la Iaşi şi la Bucureşti.

Judeca toate cauzele în ultimă instanţă, venite în apel de la divanurile judecătoreşti. Erau compuse din: un preşedinte (în Ţara Românească era de drept preşedinte Marele Ban), patru membri numiţi de domn şi trei aleşi de Obişnuita obştească adunare.

Art. 281 din regulamentul organic prevedea că membrii Înaltului divan sunt aleşi dintre boierii proprietari de moşii pe termen de trei ani, iar pe timpul executării mandatului aceştia se bucură de inamovibilitate.

Divanul domnesc în Moldova era astfel denumit deoarece era prezidat de către domn. Judeca în cazurile de rea

aplicare a legii de către celelalte instanţe, când decizia Înaltului divan nu era dată cu unanimitate de voturi sau când această decizie contrazicea jurisprudenţa statornicită anterior într-o anumită materie.

În anul 1833 Divanul domnesc a fost contopit cu Înaltul divan sub denumirea de **Divan domnesc**, prezidat de către domn, ceea ce a însemnat o creştere a amestecului divanului şi implicit a domnitorului în afacerile judecătoreşti şi deci un regres în aplicarea principiului separaţiei puterilor în stat.

În Ţara Românească aceeaşi competenţă atribuită Divanului domnesc în Moldova o avea **Înalta curte de revizie**, căreia domnul îi trimitea spre judecare cauzele, fără să aibă atribuţiile judecătoreşti cu care era investit domnul Moldovei. În compunerea Înaltei curţi de revizie intrau nouă membri din Înaltul divan sau din Divanul judecătoresc.

Pentru corecta interpretare a legilor de către instanţele de judecată au fost numiţi pe lângă domnitorii Principatelor, **legişti ai statului**. În situaţia în care legea era obscură sau în lipsa reglementării legale, domnitorul avea obligaţia să se adreseze Obişnuitei obşteşti adunări pentru ca aceasta să procedeze la interpretarea legală a textului sau eventual să complinească lipsa prin adoptarea unei norme juridice.

La data de 14 noiembrie 1857, s-au formulat plângeri în Divanul ad-hoc al Moldovei prin care s-a cerut independenţa puterii judecătoreşti în raport cu puterea executivă.

Sistemul cercetării sentinţelor judecătoreşti de către domn a fost considerat abuziv şi de către diplomaţii statelor străine acreditaţi la Iaşi şi aceste aspecte au făcut obiectul unui memoriu adresat marilor puteri, în anul 1858.

Conferinţa celor şapte mari puteri întrunită la Paris, în lunile mai-august 1858, stabilea, printr-o convenţie, pe baza

cererilor formulate de adunarea ad-hoc, statutul intern şi internaţional al Principatelor.

Din punct de vedere politic s-a nesocotit voinţa românilor de a se constitui într-un stat unitar, conferinţa dispunând organizarea unei uniuni statale sub denumirea de „Principatele Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti".

Principatele Unite, menţinute sub suzeranitatea Porţii Otomane, aveau o autonomie garantată „colectiv" de cele şapte puteri (Imperiul Otoman, Imperiul Ţarist, Imperiul habsburgic, Anglia, Franţa, Prusia şi Sardinia).

Convenţia de la Paris din anul 1858, a dat satisfacţia opiniei publice din Moldova prin adoptarea hotărârii de a înfiinţa o Curte de Casaţie – Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie a Principatelor Unite – cu sediul la Focşani, care reprezenta forul judecătoresc suprem al noului stat.

Prin înfiinţarea Înaltei Curţi de Justiţie şi Casaţie au fost reduse considerabil atribuţiile judecătoreşti ale domnitorului, care se limitau din punct de vedere practic la două situaţii: dreptul de graţiere şi dreptul de amnistie în materie penală.

În aceeaşi perioadă, în Muntenia, hotărârile Înaltului Divan erau supuse domnitorului ţării de către marele logofăt al dreptăţii: (ministrul justiţiei).

Domnitorul era obligat să confirme hotărârile Înaltului Divan în ipoteza în care erau date cu unanimitate de voturi sau în ipoteza în care deşi erau date cu majoritate, erau conforme cu sentinţele ambelor instanţe inferioare. (Tribunalele judeţene respectiv Divanurile judecătoreşti).

Partea interesată putea cere domnului revizuirea cauzei judecate iar acesta trimitea pricina unei a patra instanţe de judecată, respectiv la Înalta Curte de Revizie compusă din: marele logofăt al dreptăţii, membrii Înaltului Divan, preşedinţii

tribunalelor din Bucureşti, cu excepţia celui care judecase cauza. Hotărârea pronunţată de această instanţă obliga pe domnitor să o confirme.

Convenţia de pace de la Paris dintre Puterile garante privind Principatele Române 7 / 19 august 1858

"Art. 38. Se va înfiinţa o înaltă Curte de justiţie şi casaţiune, comună ambelor principate. Ea va rezida la Focşani. Se va regula printr-o lege constituirea ei. Membrii săi vor fi inamovibili.

Art. 39. Hotărârile date de Curţi şi Tribunale în ambele principate vor merge exclusiv la această Curte de casaţiune.

Art. 40. Ea va exercita un drept de cenzură şi de disciplină asupra Curţilor apelative şi tribunalelor.

Ea va avea drept de jurisdicţiune exclusivă asupra însuşi membrilor ei, în materii penale.

Art. 41. Ca Înaltă Curte de justiţie ea va judeca urmăririle cari vor fi provocate în contra miniştrilor de către Domn sau de către adunare şi va judeca fără apel."[1)]

În perioada domniei lui Al.I. Cuza au fost elaborate două proiecte de Constituţii.

Primul proiect a fost elaborat de Comisia Centrală de la Focşani în şedinţa din data de 9 / 21.10.1859 şi s-a intitulat „Proiect de Constituţiune a Principatelor Unite Moldavia şi Ţara Românească".

Cap. VI al Proiectului de Constituţie a fost intitulat „Despre Puterea judecătorească" şi cuprinde dispoziţiile din

---

[1)] Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente 1741-1991, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998, pag. 255.

art. 96 – art. 114.

Referitor la **statutul judecătorilor** art. 99 alin. 4 prevedea că: „Membrii curţii de Casaţiune vor fi neamovibili chiar de la întocmirea ei.”

Art. 100 prevedea că: „… pentru membrii celorlalte Curţi şi Tribunale o lege specială va hotărî condiţiunile de admisibilitate şi de înaintare în magistratură, luând de bază aplicarea progresivă a principiului neamovibilităţii”.

Art. 101 stabilea că: „Curtea de Casaţiune, în acord cu Comisiunea Centrală, va hotărî când trebuie să înceapă a se aplica în toată puterea ca principiul neamovibilităţii în magistratură. Aceasta se va face prin o anume lege. Atuncea şi judecătorii celorlalte instanţii se vor numi pe viaţă; şi un judecător nu va putea fi dat afară din serviciu, nici suspendat din funcţiunile sale decât numai după o hotărâre judecătorească.

Până atuncea judecătorii pot fi schimbaţi de Domn dacă se ridică în contra lor un caz de nemoralitate sau de necapacitate din partea Curţii de Apel sau din partea Curţii de Casaţiune; iar asupra curţilor de apel din partea Curţii de Casaţiune.” [1)]

Potrivit proiectului menţionat judecătorii Înaltei Curţi de Justiţie şi Casaţie a Principatelor Unite au dobândit inamovibilitatea din momentul numirii în funcţie.

Referitor la ceilalţi judecători, proiectul a consacrat principiul inamovibilităţii care urma să fie aplicat progresiv de către Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie de comun acord cu Comisia Centrală.

Unul din efectele inamovibilităţii îl constituia **numirea**

[1)] Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, op. Citate, pag. 292-293

pe viaţă a judecătorilor şi totodată se preciza că aceştia nu vor putea fi înlăturaţi din magistratură sau suspendaţi din funcţie decât în baza unei hotărâri judecătoreşti rămasă definitivă.

Până la aplicarea integrală a principiului inamovibilităţii cu privire la toate categoriile de judecătorii cu excepţia celor de la Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie, fiind amovibili, puteau fi înlăturaţi din magistratură de către domn.

Se observă că deşi amovibili potrivit proiectului de Constituţie, judecătorii erau îndepărtaţi din funcţia deţinută prin Decret al şefului statului fără intervenţia ministrului de resort.

Art. 101 alin. final prevedea că: „mutarea unui judecător de la un tribunal la altul nu poate avea loc decât printr-o nouă numire, fiind cu a sa învoire."

Deci, transferarea judecătorilor în funcţiile din magistratură, se putea realiza, definitiv sau temporar, în mod exclusiv cu acordul prealabil al judecătorului în cauză.

Al doilea proiect de Constituţie a fost elaborat din iniţiativa Domnitorului Alexandru Ioan Cuza la data de 30 iulie / 11 august 1863.

Acest proiect nu prevedea nici o dispoziţie cu privire la puterea judecătorească.

Având în vedere dispoziţiile art. 66 din proiect potrivit cărora: Dispoziţiunile Convenţiunei (de la Paris)" care nu sunt contra Constituţiunii de faţă rămân în vigoare până când nu se vor abroga prin drumul legal."

Deci în ipoteza în care acest proiect ar fi intrat în vigoare, organizarea şi funcţionarea puterii judecătoreşti precum şi statutul judecătorilor urmau să fie reglementate, în continuare, de dispoziţiile cuprinse în Convenţia de la Paris din anul 1859.

În urma loviturii de stat care a condus la dizolvarea

Adunării (2 Mai 1864) domnitorul Al.I. Cuza a organizat un plebiscit pentru aprobarea unei noi Constituţii, care a fost un act eminamente românesc – **Statutul Dezvoltăror al Convenţiei de la Paris**.

Deşi în textul noii Constituţii se prevedea că: „Convenţiunea încheiată la Paris în 7 / 19 august 1858, între Curtea Suzerană şi între Puterile garante autonomiei Principatelor Unite, este şi rămâne legea fundamentală a României", practic convenţia a fost înlăturată, stăvilind drumul instaurării unui regim de tutelă al marilor puteri europene.

Act excepţional de important în privinţa organizării politice a României moderne, Statutul Dezvoltător al Convenţiei de la Paris, adoptat în anul 1864, a cuprins prevederi referitoare la organizarea şi exercitarea puterilor legislativă şi executivă.

În privinţa puterii judecătoreşti precizăm că această lege fundamentală a instituit un organ juridic nou – **Consiliul de Stat**, care va avea ca principală atribuţie iniţiativa legislativă, pe care o exercită împreună cu şeful statului.

Printre legile importante adoptate în perioada 1859-1866 şi care interesează în mod deosebit organizarea judecătorească în Principatele-Unite, este legea de înfiinţare a Curţii de Casaţie şi Justiţie, sancţionată la 24 ianuarie 1861, care prevedea că instanţa supremă este compusă din **trei secţiuni**: o secţie a reclamaţiilor, o secţie pentru afaceri civile şi o secţie pentru afaceri penale.

Legea prevedea că această instanţă era „una singură pentru întregul Stat al Principatelor Unite – Moldova şi Ţara Românească".

&.2. CONSTITUŢIA DIN ANUL 1866 ŞI CONSTITUŢIA DIN ANUL 1923

Titlul III al Constituţiei din anul 1866 intitulat „Despre puterile Statului", include cap. IV care purta titulatura „Despre puterea judecătorească".

Acestui capitol i-au fost alocate două articole: „art. 104: Nici o jurisdicţiune nu se poate înfiinţa, decât numai în puterea unei anumite legi.

Comisiuni şi tribunale extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire şi sub nici un fel de cuvânt.

Pentru întreg Statul Român este o singură Curte de casaţiune.

Art. 105 (Modificat prin Legea din 8 iunie 1884).

Juriul este statornicit în toate materiile criminale şi pentru delictele politice şi de presă.

Acţiune pentru daune interese rezultând din fapte şi delicte de presă, nu se poate intenta de cât înaintea aceleiaşi jurisdicţiuni. Numai comisiunea juraţilor va judeca şi pronunţa asupra daunelor şi asupra cuantumului lor".

Dezvoltarea principiilor constituţionale a fost realizată prin Legea pentru organizarea judecătorească, adoptată la data de 4 iulie 1865 şi sancţionată prin decretul nr. 982 / 04.07.1865, promulgată şi publicată la data de 09.07.1865.[1)]

Art. 1 din Legea pentru organizarea judecătorească din 1865, prevedea că: „Justiţia se dă în numele Domnului".

[1)] Legea pentru organizarea judecătorească din 04.07.1865 a suferit modificări la: 16.07.1868; 12.03.1870; 12.11.1871. Aceasta a fost în vigoare până la intrarea în vigoare a legii din 1 septembrie 1890.

Ulterior potrivit modificărilor aduse prin legea din anul 1890, s-a statuat că justiţia se împarte în numele legii. Această modificare s-a întemeiat pe dispoziţiile Constituţiei din anul 1866, care a proclamat principiul descentralizării administrative şi al independenţei comunale.

Art. 3 din Legea pentru organizarea judecătorească din anul 1865, enumera instanţele judecătoreşti care erau: judecătoriile de plasă, Tribunalele judeţene, Curţile de Apel, Curţile de Juraţi în materie criminală şi Curtea de Casaţie.

Ca urmare a nominalizării realizată prin art. 3 din lege, în mod tacit (implicit) au fost desfiinţate judecătoriile de împăciuire (săteşti), dar acestea au fost reînfiinţate, în anul 1879.

Judecătoriile de împăciuire săteşti se compuneau din primarul comunei, în calitate de preşedinte şi doi juraţi aleşi de locuitorii comunei respective. Atribuţiile de grefier erau îndeplinite de notarul comunei.

Judecătoriile săteşti judecau cu drept de apel la judecătorul de ocol toate cauzele, (forme de prigonire, asuprire, persecuţii, împilare, oprimare), săvârşire pe raza comunei, indiferent de cauza din care ar fi izvorât.

Erau de asemenea, competente să judece acţiunile în pretenţii al căror obiect nu depăşea 50 lei capital şi dobânzi sau care aveau ca obiect bunuri mobile sau debite (creanţe) de orice fel care se judecau în primă şi ultimă instanţă.

Ulterior aceste instanţe au fost desfiinţate şi reînfiinţate prin Legea judecătoriilor de pace din 1 iunie 1896, pentru a fi definitiv desfiinţate prin Legea judecătoriilor de pace din 30 decembrie 1907.

Ca urmare a desfiinţării judecătoriilor săteşti, legiuitorul

a creat instituţia **ambulanţei judecătoreşti**, prin care judecătorul de ocol era obligat, cel puţin de două ori pe lună, să se deplaseze în comunele rurale din circumscripţia lui pentru a judeca la sediul primăriei cauzele ivite între săteni. După primul război mondial datorită greutăţii întâmpinate în procurarea mijloacelor de transport dispoziţiile referitoare la instituţia judecătorului ambulant au căzut în desuetudine.

Judecătoriile de plasă se înfiinţau în fiecare plasă sau ocol (subdiviziuni ale judeţului).

Judecătorii de plasă se împărţeau în trei clase:

- clasa I – cuprindea judecătoriile din oraşele: Iaşi, Bucureşti, Craiova, Galaţi, Brăila, Focşani, Botoşani, Giurgiu, Ismail, Ploieşti, Bârlad şi Turnu – Severin.

- clasa a II-a cuprindea judecătoriile înfiinţate în celelalte oraşe, reşedinţe de judeţ.

- clasa a III-a are alcătuită din judecătoriile rurale care au funcţionat până în anul 1875, deoarece au fost suprimate aceste instanţe, prin Legea din 17 mai 1875. Atribuţiile acestor instanţe desfiinţate au fost preluate, în mod temporar, de exponenţii puterii executive (subprefecţi).

Competenţa judecătoriilor a fost legiferată prin Codul de procedură civilă (art. 1 până la art. 53) şi a fost modificată succesiv prin legile de organizare a judecătoriilor de ocol din anii: 1879 1894, 1896 şi 1908.

Tribunalele judeţene funcţionau în fiecare capitală de judeţ, raza lor teritorială confundându-se cu aceea a judeţului (art. 17 din Lege).

Exista şi o excepţie cu privire la judeţele din sudul Basarabiei alipite la 1856; Tribunalul Ismail, cuprindea în raza sa teritorială, judeţele Ismail şi Bolgrad.

Fiecare tribunal era compus din una sau mai multe secţii.

Astfel, Tribunalul Ilfov avea 5 secţii: una corecţională, trei secţii civile şi una comercială şi de notariat. Prin Legea din 17 aprilie 1868 la acest tribunal a mai fost creată o secţie corecţională.

Tribunalul Iaşi avea în componenţă patru secţii: una corecţională şi trei civile.

Tribunalul Craiova avea în componenţă trei secţii: una corecţională şi două civile.

Tribunalul Galaţi şi Ploieşti aveau fiecare câte două secţii: una corecţională şi una civilă.

Toate celelalte tribunale aveau o singură secţie, mixtă, corecţională şi civilă.

Legea pentru organizarea judecătorească mai prevedea înfiinţarea **Curţilor de Apel,** care erau în număr de patru: Curtea de Apel Bucureşti, Curtea de Apel Iaşi, Curtea de Apel Craiova şi Curtea de Apel Focşani.

În anul 1890 Curtea de Apel de la Focşani a fost mutată la Galaţi.

În urma alipirii Dobrogei la statul român (1878), a fost înfiinţată a cincea Curte de Apel cu sediul la Constanţa, în anul 1914.

Şi Curţile de Apel erau organizate pe secţii.

Curtea de Apel Bucureşti era alcătuită din trei secţii. Curţile de Apel din Iaşi, Focşani (ulterior Galaţi) şi Craiova, aveau două secţii, iar Curtea de Apel din Constanţa avea în componenţă o singură secţie.

Competenţa Curţilor de Apel era stabilită prin dispoziţiile Codului de procedură civilă.

Curţile cu Juraţi au fost instituite pe lângă fiecare Curte

de Apel, pentru aplicarea dispoziţiilor Codului de procedură penală referitoare la procedura de judecată a crimelor.

Ulterior, prin legea din 12 iulie 1868 pentru organizarea Curţilor cu Juraţi, ca urmare a modificării art. 246 Cod procedură penală, au fost înfiinţate Curţi cu Juraţi pe lângă Tribunale. Curtea cu Juraţi era competentă să judece cauzele criminale şi delictele de presă şi cele politice (art. 24 modificat prin Legea din 08.06.1884 din Constituţia de la 1866). Aceasta era compusă dintr-un consilier de Curte de Apel, în calitate de preşedinte, doi judecători de Tribunal, în calitate de membri şi 12 juraţi traşi la sorţi.

Durata sesiunilor Curţilor cu Juraţi era determinată prin Regulamentul adoptat la data de 16 iulie 1868.

Cea mai importantă reglementare a legii de organizare judecătorească din anul 1865 este cea referitoare la inamovibilitatea judecătorilor.

Art. 103 din lege prevedea că preşedinţii şi consilierii de la Curtea de Casaţie şi de la Curţile de Apel erau, de drept, inamovibili.

Legea prevedea că inamovibilitatea preşedinţilor şi judecătorilor de la tribunale urma să se adopte prin lege specială.

Prin Legea de organizare judecătorească din 24.03.1909 a fost acordată inamovibilitatea şi membrilor tribunalelor şi a judecătoriilor de ocoale.

La 1 septembrie 1890 a intrat în vigoare o nouă lege de organizare judecătorească care a comportat mai multe modificări.[1)]

[1)] În anii: 1891; 1892; 1896; 1900; 1901; 1902; 1903 şi 1905.

Această lege recunoştea un drept de priveghere şi un drept de disciplină asupra corpului judecătoresc.

Dreptul de priveghere se materializează în prerogativa de a trimite înainte Tribunalelor disciplinare a unui membru al corpului judecătoresc.

Dreptul de disciplină conferea aptitudinea de a pronunţa o sancţiune împotriva unui judecător.

În baza art. 111 din legea menţionată ministrul justiţiei avea dreptul de priveghere asupra membrilor corpului judecătoresc.

Ministrul justiţiei avea dreptul de disciplină asupra judecătorilor amovibili, asupra membrilor Ministerului Public şi asupra funcţionarilor auxiliari ai Justiţiei.

Ministerul justiţiei poseda dreptul de **disciplină şi asupra judecătorilor inamovibili**, cărora le putea aplica sancţiunile disciplinare referitoare la **prevenire** şi **mustrare**. (art. 124 din Legea de organizare judecătorească din 1.09.1890).

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 recunoştea, prin dispoziţiile cuprinse în art. 168, un drept de priveghere şi un drept de disciplină asupra corpului judecătoresc.

Art. 169 preciza că ministrul justiţiei avea dreptul de priveghere asupra membrilor întregului corp judecătoresc. Acesta exercita această prerogativă, fie în mod direct fie prin inspectorii judecătoreşti sau prin delegaţie dată oricărui alt magistrat.

În baza dreptului de priveghere, ministrul justiţiei avea dreptul de a trimite pe judecătorii inamovibili în judecată disciplinară a Consiliului Superior al Magistraturi sau a Curţii

disciplinare.

Art. 173 din lege preciza că ministrul justiţiei avea „dreptul de disciplină asupra magistraţilor amovibili şi asupra funcţionarilor auxiliari ai justiţiei”.

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 recunoştea şi preşedinţilor Curţilor de Apel un drept de control bazat pe o disciplină ierarhică asupra judecătorilor de la Tribunalele din circumscripţia teritorială a Curţii de Apel.

Acelaşi drept era recunoscut şi preşedinţilor de Tribunale asupra judecătorilor de ocol din circumscripţiile teritoriale ale fiecărui tribunal.

În cazul săvârşirii unei abateri de la îndatoririle profesionale, şeful ierarhic deschidea acţiunea disciplinară împotriva celui acuzat, acţiune care se judeca în Camera de Consiliu, iar hotărârea se comunica ministrului justiţiei spre confirmare şi aducere la îndeplinire.

Legea pentru organizare judecătorească din anul 1909 a prevăzut şi incompatibilităţi pentru judecători: de a face acte de comerţ, de a reprezenta părţile în proces, de a fi judecaţi în afacerile lor personale de către judecătorii de la instanţele la care îşi desfăşurau activitatea (unde erau numiţi şi funcţionau în mod efectiv).

După ce printr-o lege publicată la 29.12.1864 în scopul asigurării solemnităţii şedinţelor de judecată, judecătorii au fost obligaţi ca în timpul judecăţii să poarte uniformă, legea din 1 septembrie 1890 prevedea că numirile în funcţia de judecători nu se puteau face decât dintre persoanele care obţinuseră titlul de licenţiat în drept.

Spre deosebire de legea de organizare judecătorească din 1865, legea din 1890 prevedea că pentru judecarea abaterilor

disciplinare ale magistraţilor s-a instituit Tribunalul disciplinar la nivelul Curţii de Casaţie pentru judecătorii inamovibili, urmând ca judecătorii amovibili să fie judecaţi disciplinar de Tribunalele disciplinare constituie pe lângă Curţi de Apel.

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 a consacrat noi reglementări în raport cu legea din 1865.

Astfel, a fost instituit examenul de capacitate, ca mijloc de selecţionare a acestora şi au fost creaţi inspectorii judecătoreşti. Totodată legea a înfiinţat Consiliul Superior al Magistraturii.

A fost instituită ordinea ierarhică în care judecătorii urmau să se prezinte la ceremoniile publice şi a fost consacrată legislativ ierarhia în corpul magistraţilor.

Inspectorii judecătoreşti erau delegaţi de către Ministerul Justiţiei dintre consilierii Curţilor de Apel. Aceştia aveau drept de control şi supraveghere asupra judecătorilor de tribunale şi de ocoale din circumscripţia teritorială a Curţii de Apel.

Pentru supravegherea şi exercitarea controlului asupra consilierilor de la Curţile de Apel, erau delegaţi inspectori judecătoreşti dintre membrii (consilierii) Curţii de Casaţie.

* * *

După primul război mondial s-a remarcat din partea autorităţilor statului strădania de unificare, în general, a întregii legislaţii aplicabile pe întreg teritoriul României Mari, inclusiv a legislaţiei referitoare la organizarea puterii judecătoreşti.

La data de 29 martie 1923 a fost publicată o nouă Constituţie, în Monitorul Oficial nr. 282 / 29.03.1923.[1)]

[1)] Constituţia a fost sancţionată prin Decret-regal la data de 28.03.1923. Ea a fost redactată după modelul Constituţiei regatului belgian din 25.02.1885.

În cadrul titlului III, intitulat „Despre puterile Statului” este înserat cap. IV denumit „Despre puterea judecătorească”, capitol căruia i-au fost alocate art. 101 – art. 107 din Constituţie. Această Constituţie reprezintă o modificare şi completare a Constituţiei din anul 1866.

Sub aspectul statutului judecătorilor şi a organizării instituţiilor puterii judecătoreşti precizăm că a fost sancţionată o nouă lege pentru organizare judecătorească prin decretul regal nr. 2110 / 25 iunie 1924, care a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 136 / 26.06.1924. Această lege a fost completată prin legea sancţionată prin decretul regal nr. 1207 / 13.04.1925 şi publicată în Monitorul Oficial nr. 81 / 14.04.1925, precum şi prin legea modificatoare din 28.11.1925.

Legea pentru organizarea judecătorească din 1924 a înlocuit vechea lege din 24.03.1909 aplicabilă în vechiul regat şi decretul-lege din 09.10.1919 referitor la organizarea judecătorească din Basarabia.

În art. 1 legea unificatoare enunţă instanţele judecătoreşti, în calitatea lor de organe ale puterii judecătoreşti: Judecătoriile, Tribunalele, Curţile de Apel, Curţile cu Juraţi şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

x. Art. 3 din lege, prevedea că **judecătoriile** erau de trei categorii: urbane, rurale şi mixte, în raport de caracterul comunelor care corespundeau circumscripţiilor acestora.

Circumscripţiile judecătorilor urmau să fie stabilite de Ministerul Justiţiei, cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii şi cu aprobarea Consiliului de Miniştri.

Competenţa judecătoriilor era reglementată prin legea judecătorilor de pace. De regulă, judecata se desfăşura la sediul judecătoriei.

x. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ cu una sau mai multe secţii.

Există şi o excepţie, în judeţul Severin unde funcţionau două tribunale, respectiv unul cu sediul la Lugoj şi altul cu sediul la Caransebeş.

La fiecare tribunal pe lângă numărul necesar de judecători de şedinţă existau un număr de judecători care prin delegaţie îndeplineau atribuţii speciale, spre exemplu: judecător de instrucţie, judecător sindic, judecător pentru tutele, judecător abilitat pentru a judeca infracţiunile săvârşite de minori.

Judecătorul de instrucţie era delegat de ministrul justiţiei şi se afla sub supravegherea procurorului general de pe lângă Curtea de Apel în privinţa atribuţiilor de poliţie judiciară.

La tribunalul de minori putea fi numită asesoare a judecătorului o femeie de cel puţin 30 de ani care a condus cel puţin trei ani o societate de patronaj sau care era licenţiată în drept şi avea cel puţin un copil legitim. Numirea se realiza temporar, pe un termen de 2 ani iar asesoarea avea numai un vot consultativ.

x. **Curţile de Apel** – erau în număr de 12:

- Bucureşti – cu 6 secţii;
- Cluj şi Timişoara – cu câte 3 secţii;
- Braşov, Chişinău, Craiova, Galaţi, Iaşi şi Oradea – cu câte 2 secţii;
- Constanţa şi Târgu Mureş – cu câte 1 secţie.

La Curtea de Apel Bucureşti una dintre secţii îndeplinea funcţia de Cameră de punere sub acuzare.

La fiecare Curte de Apel, la data de 15 septembrie, se desemnau trei consilieri care formau **Camera de punere sub**

acuzare, cu excepţia Curţii de Apel Bucureşti, la care această cameră constituia o secţie distinctă.

x. **Curţile cu juraţi** funcţionau pe lângă fiecare tribunal competent a judeca în toate materiile criminale, delictele politice şi de presă, cu excepţia cazurilor menţionate de art. 26 din Constituţia din 1923.

Art. 26 alin. 4 din Constituţie prevedea că: „Delictele de presă se judecă de juraţi afară de cazurile aci statornicite, cari se vor judeca de tribunalele ordinare, potrivit dreptului comun:

a) Delictele ce s-ar omite împotriva Suveranilor ţării, Principelui Moştenitor, membrilor Familiei Regale şi Dinastiei Şefilor Statelor Străine şi reprezentanţilor lor;

b) Îndemnurile directe la omor şi rebeliune în cazurile când nu au fost urmate se execuţiune;

c) Calomniile, injuriile, difamaţiile aduse particularilor sau funcţionarilor publici oricari ar fi, atinşi în vieaţa lor particulară sau în cinstea lor personală".

În temeiul unei legi din anul 1931, în situaţia în care erau mai multe cauze în curs de judecată, Curtea cu Juraţi se putea permanentiza pe o perioadă de un an.

Asesorii Curţii cu Juraţi erau traşi la sorţi de primul preşedinte al Tribunalului, dintre judecători, iar acuzarea era susţinută de un membru al Curţii de Apel sau de unul al parchetului tribunalului respectiv, pe baza delegaţiei procurorului general.

x. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie**, unică pentru întreg statul român, se situa în vârful piramidei sistemului jurisdicţional. Această instanţă era compusă din: prim-preşedinte, trei preşedinţi de secţie şi 51 de consilieri.

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie avea trei secţii.

În secţii reunite această instanţă judeca cauzele politice şi acuzaţiile formulate împotriva membrilor Consiliului de Miniştri.

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie acea drept de jurisdicţie exclusivă în privinţa membrilor care o compuneau, în materie penală.

Pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie erau încadraţi un număr de magistraţi asistenţi. Aceştia erau incluşi în cadrul corpului judecătoresc şi aveau grad de judecător de Tribunal sau de consilier de Curte de Apel.

Titlul VII al legii reglementa instituţia inspectorilor judecătoreşti.

Inspecţia Curţilor de Apel se realiza prin delegaţie de cel mult trei consilieri ai Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Inspecţia tribunalelor şi a judecătorilor se realiza prin intermediul a 2-3 consilieri ai Curţii de Apel, în raza cărora se aflau respectivele instituţii.

Titlul VIII (art. 61-66) reglementa instituţia Consiliului Superior al Magistraturii.

Consiliul avea, în baza legii, următoarele atribuţii:

- să îşi exprime opinia asupra confirmării, numirii şi promovării judecătorilor inamovibili;

- să îşi dea avizul în situaţiile în care era consultat de ministrul justiţiei;

- să îndeplinească orice altă atribuţie stabilită de lege.

Consiliul Superior al Magistraturii era prezidat de ministrul justiţiei. În situaţia în care de ministrul justiţiei nu participa la lucrări, preşedenţia Consiliului se exercita de primul-preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

În ipoteza în care nici primul-preşedinte al Înaltei Curţi

de Casaţie şi Justiţie nu participa la şedinţă, Consiliul era prezidat de cel mai vechi preşedinte de secţie al Curţii de Casaţie şi Justiţie sau de consilierul cu rang, caracter şi atribuţii de preşedinte.

Legea pentru organizarea judecătorească din 25.06.1924 stabilea atribuţiile de selectare şi modul de investire în cadrul corpului judecătoresc.

Condiţiile generale pentru admiterea în magistratură, prevăzute de lege, erau:

- cetăţenia română;
- exerciţiul drepturilor civile şi politice;
- serviciul militar satisfăcut.

Condiţiile speciale pentru admiterea în corpul judecătorilor aveau în vedere vârsta candidatului, titlurile universitare obţinute şi promovarea examenului de capacitate.

Funcţia de **ajutor de judecător** impunea întrunirea condiţiilor generale.

Referitor la condiţiile speciale, candidatul trebuie să aibă vârsta cuprinsă între 25 ani şi maximum 32 de ani. De asemenea, candidatul trebuia să deţină titlul de doctor în drept, însă în lipsa unor persoane fizice care să posede acest titlu ştiinţific se admiteau şi candidaţii licenţiaţi în drept.

Cererile de numire în funcţiile de judecător erau adresate primului preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Acestea erau examinate de o comisie compusă din: un preşedinte al Curţii şi doi consilieri de la aceeaşi instanţă, desemnaţi la începutul fiecărui an de colegiul preşedinţial.

Ministrul Justiţiei, proceda la numirea judecătorilor dintre candidaţii declaraţi admişi de comisie.

Stagiul judecătorilor era de un an şi se finaliza cu examen

de capacitate.

Pe perioada stagiului persoana fizică numită în funcţie avea calitatea de ajutor de judecător.

Promovarea judecătorilor se realiza cu avizul conform al Consiliului Superior al Magistraturii. În această privinţă se excepta de la obţinerea avizului conform în situaţia numirii primului – preşedinte şi preşedinţilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, precum şi a procurorului general de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Potrivit art. 126 al legii, funcţiile judecătoreşti erau incompatibile cu funcţiile publice de orice natură, cu excepţia funcţiilor didactice la Facultatea de Drept.

Judecătorii erau opriţi să exercite ei înşişi, sub numele soţiilor lor sau prin persoană interpusă, acte de comerţ.

Ei nu aveau dreptul să participe la conducerea sau administrarea unei societăţi comerciale sau civile.

Judecătorii nu puteau adera la acţiuni politice şi nici nu aveau dreptul să ia parte la manifestări cu caracter politic.

Membrii corpului judecătoresc erau inamovibili, cu excepţia supleanţilor, substituiţilor şi ajutorilor de judecători, cărora li se garanta stabilitatea.

De altfel, art. 104 din Constituţia din 1923 prevedea că „Judecătorii sunt inamovibili în condiţiile speciale pe cari legea le va fixa”.

Disciplina judecătorească se manifesta (concretiza) printr-o **acţiune în priveghere** care presupunea dreptul de notare şi control şi printr-o **acţiune disciplinară** care avea drept scop aplicarea după forme prestabilite, a sancţiunii disciplinare.

Acţiunea de priveghere – aparţine ministrului justiţiei,

care o putea exercita fie direct, fie prin intermediul inspectorilor judecătoreşti sau a şefilor ierarhici.

Acţiunea disciplinară se exercita exclusiv de ministrul justiţiei în cazul în care abaterile disciplinare erau săvârşite de judecătorii amovibili.

În cazul săvârşirii abaterilor disciplinare de către judecătorii inamovibili acţiunea disciplinară se exercita de comisiile disciplinare.

Împotriva judecătorilor inamovibili ministrul justiţiei avea dreptul de a-i sancţiona pentru abaterile comise de la îndatoririle legate de exerciţiul funcţiei.

Sancţiunile care puteau fi aplicate direct de ministerul de resort judecătorilor inamovibili erau: prevenirea sau mustrarea.

Orice altă sancţiune disciplinară nu putea fi aplicată judecătorilor inamovibili decât de comisiile disciplinare.

Această reglementare avea ca efect asigurarea independenţei judecătorilor inamovibili în raport cu reprezentanţii puterii executive.

* * *

În raport cu reglementările legale anterioare (legile de organizare judecătorească din anii: 1865, 1890 şi 1909), legea de organizare judecătorească adoptată la data de 25 iunie 1924 reprezintă o etapă superioară în cristalizarea principiilor generale ale organizării judecătoreşti şi a consolidării statutului judecătorului în România.

Prin determinarea concretă a condiţiilor generale şi speciale necesare pentru accederea la funcţia de judecător, precum şi a modului de investire în funcţie, s-a creat posibilitatea instituirii unui corp judecătoresc de elită.

* * *

În cele ce urmează, ne vom ocupa de consacrarea principiului independenţei judecătorilor – prin studierea în ansamblu a statutului judecătorului – în perioada dictaturii regale şi a dictaturii antonesciene.

&.3. CONSTITUŢIA DIN ANUL 1938. ACTELE DIN PERIOADA SEPTEMBRIE 1940 – AUGUST 1944

Instaurarea regimului autoritar instituit de Regele Carol al II-lea s-a realizat prin intermediul a trei acte de valoare politico-juridică, adoptate în perioada 20.02.1938 – 27.02.1938.

Iniţial, la data de 20 februarie 1938 regele a dat o proclamaţie prin care a prezentat poporului român noua Constituţie prin care „se proclamă hotărât întâietatea Naţiunii române, care prin jertfele şi credinţa sa a creat Statul nostru naţional."

La data de 25 februarie 1938 a intrat în vigoare prin sancţiune regală legea pentru apărarea ordinii de stat, prin care erau dizolvate grupările politice care periclitau ordinea publică şi socială, în concepţia noului regim instituit. Ulterior, la data de 31.03.1938 a intrat în vigoare un Decret – Lege pentru dizolvarea tuturor asociaţiunilor, grupărilor sau partidelor politice.

În sfârşit actul cu valoarea politico-juridică cea mai însemnată pentru perioada respectivă îl reprezintă noua lege fundamentală, Constituţia din data de 27 februarie 1938.

Titlul III al Constituţiei intitulat „Despre puterile Statului", cuprindea cap. V consacrat Puterii judecătoreşti (art. 73-78).

"Art. 73: Nici o jurisdicţie nu se poate înfiinţa decât în puterea unei legi.

Comisiuni şi tribunale extraordinare nu se pot crea, sub

nici o numire şi nici un cuvânt, în vederea unor anume procese fie civile, fie penale sau în vederea judecării unor anume persoane.

Juriul se desfiinţează.

Art. 74: Pentru întreg Statul român există o singură Curte de Casaţie şi Justiţie; în secţiuni unite are dreptul de a judeca constituţionalitatea legilor şi a declara inaplicabile pe acelea care sunt potrivnice Constituţiei. Judecata inconstituţionalităţii legilor se mărgineşte numai la cazul judecat.

Curtea de Casaţie şi Justiţie se va rosti asupra conflictelor de atribuţiuni.

Dreptul de recurs în casare este de ordin constituţional.

Art. 76: Judecătorii sunt inamovibili. Inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni cel mai târziu în termen de şase luni de la promulgarea prezentei Constituţii. În acest răstimp sancţiunile disciplinare se vor aplica prin Decret Regal.

Art. 77: Justiţia militară se organizează prin lege.

Ar. 78: Contenciosul administrativ este în căderea puterii judecătoreşti, potrivit legii speciale.

Puterea judecătorească nu are cădere să judece actele de guvernământ precum şi actele de comandament cu caracter militar." [1)]

Deoarece Constituţia de la 27 februarie 1938 a statornicit principiile generale pe baza cărora urmau să se organizeze şi să funcţioneze autorităţile statului, la data de 27 august 1938 a intrat în vigoare o nouă lege pentru organizarea judecătorească.

Art. 1 din lege enumera instituţiile puterii judecătoreşti:

[1)] Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, opere citate, pag. 601.

judecătoriile, tribunalele, Curţile de Apel şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Hotărârile instanţelor judecătoreşti enumerate erau pronunţate în numele legii şi erau executate în numele Regelui României.

x. **Judecătoriile** erau organizate pe două grade – judecătorii comunale şi judecătorii de pace.

Judecătoriile de pace supravegheau şi controlau personalul „încadrat" în judecătoriile comunale.

Judecătoriile comunale funcţionau în fiecare comună rurală unde nu îşi avea reşedinţa o judecătorie de pace.

Judecătoria comunală judeca cu un complet de judecată compus din: primarul comunei – în calitate de preşedinte – şi doi membri desemnaţi de judecătorul de pace, la începutul fiecărui an judecătoresc, dintre foştii funcţionari publici, preoţi, învăţători sau medici domiciliaţi în comuna respectivă.

Calitatea de grefier era îndeplinită de notarul comunei.

Membrii judecătoriei comunale nu erau incluşi în corpul judecătoresc, iar notarul nu era considerat funcţionar judecătoresc.

În privinţa competenţei, judecătoriile comunale judecau, fără drept de apel, litigiile dintre locuitorii comunei privind creanţe, revendicări de bunuri mobile fungibile sau obligaţii de a face până la valoarea de 500 lei, inclusiv. Erau, de asemenea, competente să judece contravenţiile constatate de autorităţile administrative, când sancţiunea prevăzută era pedeapsa amenzii de la 50 lei la 500 lei.

Judecătoriile comunale pronunţau hotărâri care se numeau **cărţi de judecată**.

Împotriva acestor hotărâri judecătoreşti se putea exercita

calea de atac a recursului, în termen de 10 zile, la judecătoria de pace.

Judecătoriile de pace erau după statutul comunelor care erau incluse în circumscripţia lor, de trei feluri: judecătorii urbane, judecătorii rurale şi judecătorii mixte.

x. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ, cu excepţia **judeţului Severin** unde funcţionau două tribunale: Tribunalul Lugoj şi tribunalul Caransebeş; a **judeţului Hunedoara**, unde funcţionau trei tribunale: Tribunalul Brad, Tribunalul Deva şi Tribunalul Haţeg şi a judeţului Alba unde funcţionau două tribunale: Tribunalul Alba şi Tribunalul Abrud.

La începutul fiecărui an judecătoresc primul preşedinte al tribunalului delega pe judecătorii care urmau să îndeplinească atribuţii specifice: judecător sindic, judecător de instrucţie, judecător pentru tutele şi curatele.

Cu privire la judecătorul de instrucţie, acesta se afla sub supravegherea procurorului general de pe lângă Curtea de Apel, în privinţa atribuţiilor exercitate pe linie de poliţie judiciară.

x. **Curţile de Apel** - erau alcătuite din două sau mai multe secţii.

Curţile de Apel, cu excepţia celei din Bucureşti, aveau şi câte o secţie specială denumită „Secţie criminală". Curtea de Apel din Bucureşti avea în alcătuire două „Secţii criminale".

Cu excepţia Curţii de Apel Bucureşti, la fiecare Curte de Apel, ministrul justiţiei delega trei consilieri care formau **Camera de Acuzare.**

x. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie** – era unică pentru întreg statul român (art. 74 din Constituţia din 1938, coroborat

cu art. 48 din Legea pentru organizarea judecătorească din 27.08.1938). Ea era compusă din: primul preşedinte, patru preşedinţi de secţii şi 68 de consilieri.

Cu privire la **statutul judecătorilor**, în art. 60 din lege se prevedea că erau consideraţi magistraţi şi făceau parte din corpul judecătoresc: judecătorii şi ajutorii acestora, supleanţii şi judecătorii de tribunal, consilierii Curţilor de Apel şi ai Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, prim-preşedinţii şi preşedinţii Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, ai Curţilor de Apel şi ai Tribunalelor.

Deşi excede cercetarea noastră, precizăm că, erau consideraţi magistraţi şi membrii de orice grad ai Ministerului Public.

Legea prevedea şi posibilitatea reprimirii în magistratură a foştilor magistraţi (judecători şi procurori – N.A.), dacă aceştia au promovat examenul de capacitate, dacă le-a fost acordată inamovibilitatea şi dacă au trecut cel puţin trei ani de la data depunerii demisiei.

Practic, instituţia reprimirii în magistratură se referea în mod exclusiv la magistraţii care au demisionat din funcţie din motive neimputabile. Aceasta deoarece foştii magistraţi care au săvârşit abateri disciplinare şi care în loc să fie sancţionaţi disciplinar şi-au înaintat demisiile, nu puteau fi reprimiţi în corpul magistraţilor.

Art. 96 din legea precizată prevedea că membrii corpului judecătoresc aflaţi în funcţie la data intrării în vigoare a legii (27 august 1938), sunt şi rămân inamovibili.

Coroborând dispoziţia art. 96 din lege cu art. 76 din Constituţie care prevedea că: „… inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni în termen de

şase luni …" rezultă că judecătorii nu au beneficiat de garanţia inamovibilităţii în perioada 27 februarie – 27 august 1938, adică exact şase luni, astfel cum a fost precizat în textul constituţional.

Pe această perioadă de timp inamovibilitatea judecătorilor a fost suspendată.

Ministrul Justiţiei, Victor Iamandi, preciza în „Expunerea de motive" prezentată, la data de 18 august 1938, în faţa Consiliului de Miniştri că: „Inamovibilitatea judecătorilor este doar condiţia esenţială a unei funcţionări normale şi imparţiale a justiţiei. De tăria acestei garanţii trebuie să se sfarme toate intervenţiile interesate şi trebuie să rămână zadarnică orice injoncţiune venită din afară".

Cu aceeaşi ocazie, este necesar să precizăm că ministrul justiţiei a atras atenţia asupra consecinţelor negative rezultate din înţelegerea eronată a inamovibilităţii.

"Inamovibilitatea magistraţilor noştri ajunsese să fie considerată drept un bun definitiv câştigat, iar funcţionarea ei, spre cinstea şi lauda ordinului judecătoresc, a fost în genere şi multă vreme apreciată şi elogiată. Trebuie însă să mărturisesc că, la mai mult de un deceniu, la început mai izolat şi apoi cu tendinţe de generalizare, în cazurile în care priveau ordinea şi siguranţa Statului şi care erau deferite justiţiei, magistraţii au alunecat treptat de pe linia obiectivităţii şi intransigenţei legale, manifestând o îngrijitoare toleranţă iar uneori chiar o simpatie făţişă pentru acei care tulburau liniştea publică şi pregăteau fără nici o grijă de sancţiuni, destrămarea şi anarhizarea societăţii. Am putea spune fără să exagerăm, că trecerea pe dinaintea Justiţiei ajunsese pentru infractorii din această categorie un stimulent în continuarea acţiunii dizolvante la care

erau angajaţi, iar hotărârile de permanentă achitare, pe care le primeau de la judecători o periculoasă justificare a abaterilor grave ce le săvârşeau.”

În realitate se pregătea purificarea şi sancţionarea judecătorilor care nu s-au alăturat noii ordini instituite în stat, de către regimul autoritar.

Dreptul disciplinar consacrat de Legea pentru organizare judecătorească din 27 august 1938

Legea de organizare judecătorească a prevăzut într-un capitol, ansamblul normelor juridice care reglementau abaterile disciplinare.

Textele legale au prevăzut: infracţiunile disciplinare, pedepsele aplicabile, organele de anchetă şi cele de judecată.

Partea a VI-a a legii, referitoare la „Dreptul disciplinar”, nu utiliza noţiunea de infracţiune în sensul pe care îl are astăzi în dreptul penal – de faptă care prezintă pericol social, săvârşită cu vinovăţie şi prevăzută de legea penală.

În „Dreptul disciplinar” prin noţiunea de infracţiune se desemna fiecare abatere disciplinară, cum ar fi de exemplu: domicilierea magistratului judecător într-o altă localitate decât unde profesează ori absenţele de la serviciu, fără concediu, etc. Legea utiliza noţiunea de pedeapsă în sensul de sancţiune disciplinară. Pedepsele disciplinare prevăzute de legea pentru organizare judecătorească din 27 august 1938 erau: prevenirea, mustrarea, eliminarea temporară de la înaintare, suspendarea pe timp limitat, disponibilizarea şi destituirea.

În textele legale era explicată fiecare sancţiune

disciplinară în parte.

Spre exemplu, **prevenirea** – ca sancţiune disciplinară constă în încunoştinţarea făcută magistratului materializată prin atragerea atenţie asupra neglijenţei sau abateri comise şi recomandarea de a nu mai repeta fapta. Sancţiunea disciplinară a prevenirii se aplică în scris în mod confidenţial.

Judecătorii inamovibili nu puteau fi sancţionaţi, în principiu, decât pe baza unei hotărâri pronunţată de o comisie de disciplină, cu excepţia aplicării sancţiunilor disciplinare – prevenirea şi mustrarea – care puteau fi aplicate în mod direct de ministrul justiţiei.

Art. 240 din Legea de organizare judecătorească prevedea că atunci când magistratul (judecătorul – N.A.) se făcea vinovat că a achitat „cu neîndoielnică rea credinţă sau dintr-o vădită eronată apreciere a faptelor", pe infractorii care au încălcat legea de apărare a statului sau pe cei care au violat dispoziţiile art. 323-326 din Codul penal, judecătorului i se aplică sancţiunea disciplinară (pedeapsa) prin înalt decret regal, în urma întocmirii unui raport motivat al ministrului justiţiei.

Deci, în această ipoteză judecătorul nu mai era trimis înaintea unei comisii disciplinare în vederea judecării abaterii disciplinare şi, eventual, a aplicării sancţiunii disciplinare.

Art. 323-326 din Codul penal erau incluse în Titlul VI – „Crime şi delicte în contra liniştii publice", capitolul III – „Aţâţări, instigări şi alte delicte contra liniştii publice".

Întrucât Constituţia din 1938 a desfiinţat Curţile cu Juraţi, judecarea crimelor a trecut în competenţa instanţelor de drept comun, ceea ce a determinat, înfiinţarea unor secţii speciale în cadrul Curţilor de Apel.

Legea a interzis tuturor judecătorilor să colaboreze la

publicaţii, cu excepţia celor de specialitate sau a celor literare. A interzis judecătorilor prerogativa de a critica, în scris sau verbal, pe şefii ierarhici sau acele organe în a căror atribuţii intra dreptul de a se pronunţa asupra situaţiei lor de membrii a corpului judecătoresc.

Ministrului Justiţiei i s-a conferit dreptul de a dispune direct suspendarea din funcţie a judecătorului până în momentul în care comisia disciplinară pronunţa o hotărâre definitivă.

Ministrul Justiţiei avea dreptul de a suspenda pe un judecător care, în urma raportului motivat al anchetatorului, se dovedea că a participat la o acţiune cu caracter politic.

Legea din anul 1938 a menţinut dispoziţiile referitoare la numirea femeilor, în calitate de asesoare, la tribunalele de minori.

* * *

Prin Decretul Regal nr. 3051 din 05.09.1940 Generalul Ion Antonescu a fost numit preşedinte al Consiliului de Miniştri şi fost însărcinat cu formarea noului guvern.

Prin Decretul Regal nr. 3052 din 05.09.1940 a fost suspendată Constituţia promulgată la 27 februarie 1938 şi au fost dizolvate Corpurile Legiuitoare, iar prin Decretul Regal nr. 3053 din 05.09.1940 a fost investit Generalul Ion Antonescu, preşedintele Consiliului de Miniştri, cu depline puteri pentru conducerea statului român.

În urma rebeliunii legionare, la data de 15 februarie 1941 a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 39, Decretul Regal nr. 314 / 14.02.1941 pentru abrogarea Decretului – Regal nr. 3151 din 14 – sept – 1940, pentru crearea Statului Naţional Legionar.

Din punct de vedere politic la data de 22 iunie 1941, Generalul Ion Antonescu, conducătorul statului, a emis un ordin de zi către Armată[1)] prin care solicita ostaşilor români să dezrobească Basarabia şi partea de nord a Bucovinei, ocupate de sovietici la 28 iunie 1940.

După data de 6 septembrie 1940 nu s-au produs schimbări majore cu privire la organizarea şi funcţionarea instituţiilor puterii judecătoreşti.

Starea de asediu proclamată din perioada regimului autoritar al Regelui Carol al II-lea a fost transformată după rebeliunea legionară (21-24 ianuarie 1941), în stare de război.

Principala consecinţă a acestei stări de fapt şi de drept a reprezentat-o creşterea deosebită a importanţei instanţelor militare.

Au fost create instanţe militare speciale, constituite din trei generali numiţi de Ministerul Apărării Naţionale sau în cazuri urgente de către comandantul Armatei sau al Corpului de Armată unde fapta a fost săvârşită.

În perioada amintită, instanţele militare au fost următoarele:

- **Consiliile de disciplină** – funcţionau pe lângă fiecare regiment şi judecau infracţiuni cu un pericol social specific (concret) redus care erau săvârşite de militari cu grade inferioare.

- **Tribunalele militare** – funcţionau pe lângă corpurile de armată şi judecau infracţiunile comise de ofiţeri şi infracţiunile săvârşite de civili, pe care legea le dădea în competenţa acestor instanţe.

[1)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 145 / 22.06.1941.

- **Curtea Militară de Casaţie şi Justiţie** era competentă să judece recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunţate de tribunalele militare. Judeca în primă instanţă infracţiunile săvârşite de generali şi de către ofiţerii magistraţi.

În perioada războiului, începând cu 22 iunie 1941, tribunalele militare au fost înlocuite de **Curţile marţiale**, care dispuneau de o conducere proprie iar dispoziţiile procedurale aplicabile erau distincte în raport cu cele aplicate de instanţele de judecată civile.

În perioada menţionată (septembrie 1940 – august 1944) a intrat în vigoare Legea nr. 726 (decretul nr. 2902 / 29.11.1943, publicat în M. Of. Nr. 258 / 03.11.1943).

În baza noii legi de organizare judecătorească, organele puterii judecătoreşti erau: Judecătoriile, Tribunalele, Curţile de Apel şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Justiţia militară, potrivit art. 2 din legea menţionată, era organizată printr-o lege specială.

x. **Judecătoriile** – erau urbane, rurale sau mixte în raport de felul comunelor care compuneau circumscripţia lor.

Judecătorii de la judecătoriile rurale şi de la cele mixte erau obligaţi să judece o zi pe săptămână şi la primăriile din comune rurale, situate la o distanţă mai mare de 15 km de comuna de reşedinţă a judecătoriei.

x. **Tribunalele** – funcţionau în fiecare capitală de judeţ. Circumscripţia teritorială a tribunalului era identică cu suprafaţa judeţului. Acestea erau organizate fie pe o singură secţie, fie pe mai multe secţii.

Judecătorul de instrucţie era delegat printr-o decizie a ministrului justiţiei dintre judecătorii tribunalului, pe baza recomandării primului – preşedinte al tribunalului şi cu avizul

procurorului general al Curţii de Apel.

Primul – preşedinte al tribunalului desemna pentru o perioadă de doi ani judecătoreşti, judecătorii care urmau să formeze secţiile tribunalului, judecătorii sindici, judecătorii pentru tutele, curatele şi fonduri dotale precum şi pe judecătorii desemnaţi să judece infracţiunile săvârşite de minori.

x. **Curţile de Apel** – erau în număr de 11 pe întreg cuprinsul ţării şi purtau, de regulă, numele localităţii unde funcţionau.

Erau şi două excepţii, respectiv: Curtea de Apel din Arad care se denumea Curtea de Apel Arad – Oradea şi Curtea de Apel din Sibiu care era denumită Curtea de Apel Sibiu – Cluj.

Fiecare Curte de Apel era organizată pe secţii.

Existau şi Curţi de Apel cu o singură secţie – nedivizată.

Conducerea Curţii de Apel cu o singură secţie era asigurată de **preşedintele Curţii** iar în cazul Curţilor de Apel cu mai multe secţii de **primul preşedinte.**

x. **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie** – era, ca şi în reglementările anterioare, una singură pentru întreg statul român. Organizarea şi funcţionarea Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie era stabilită printr-o lege organică.

Pe lângă Ministerul Justiţiei funcţionau două Consilii ale Magistraturii, fiecare cu o competenţă determinată prin legea de organizare judecătorească.

Exista un **Consiliu Superior al Magistraturii** care avea ca atribuţii întocmirea tabelelor de propunere pentru numiri şi transferări în funcţiile de consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, de prim-preşedinte sau preşedinte la Curţile de Apel;

- Un alt **Consiliu Superior al Magistraturii** întocmea tabelele de propuneri pentru numirea în funcţie sau pentru

transferul în funcţiile de consilieri la Curţile de Apel, de prim-preşedinţi sau preşedinţi de tribunale ori în funcţiile de judecători.

Amândouă Consiliile erau prezidate de ministrul justiţiei sau în lipsa acestuia, de primul preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie. Dacă nici primul-preşedinte al instanţei supreme nu era disponibil, preşedinţia era asigurată de procurorul general al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Art. 143 din legea de organizare judecătorească prevede că membrii corpului judecătoresc erau inamovibili, cu excepţia judecătorilor stagiari care beneficiau de stabilitate.

Incompatibilităţile judecătorilor prevăzute în Legea nr. 726 / 1943 erau aceleaşi cu cele prevăzute în Legea de organizare judecătorească din 27 august 1938.

Exista şi o excepţie referitoare la aptitudinea judecătorilor de a îndeplini funcţii administrative pe perioada de timp cât România se afla în stare de război.

Dreptul disciplinar era reglementat în linii generale în mod identic cu cel prevăzut în legea din 1938.

Existau două acţiuni la care erau supuşi membrii corpului judecătoresc.

- **o acţiune de priveghere** – care abilita ministrul justiţiei şi pe şefii ierarhici să execute inspecţii şi controale asupra judecătorilor;

- **o acţiune disciplinară, propriu-zisă** – care se aplica de comisia disciplinară.

La fel ca şi în legea din 27.08.1938, ministrul justiţiei putea aplica în mod direct sancţiunile disciplinare mai uşoare – **prevenirea** şi **mustrarea**.

În plus, Ministrul Justiţiei putea aplica direct

judecătorilor amovibili (stabili) alte două sancţiuni disciplinare: **pierderea salariului pe o durată de până la 15 zile** şi **mustrarea disciplinară**. Aceste două sancţiuni nu puteau fi aplicate de reprezentantul puterii executive decât în privinţa judecătorilor stagiari (care reprezentau unica categorie de judecători care nu erau inamovibili).

La Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie funcţionau două Comisii disciplinare.

Prima comisie era constituită pentru judecarea membrilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

A doua comisie era formată cu scopul de a judeca disciplinar pe membrii Curţilor de Apel şi pe magistraţii – asistenţi de la Înalta Curte de Casaţie. Această comisie avea competenţa de a judeca apelurile declarate împotriva hotărârilor judecătoreşti disciplinare pronunţate de Comisiile constituite pe lângă Curţile de Apel.

O noutate absolută în sistemul legislativ românesc a fost reprezentată de instituţia **acţiunii recursorii**, reglementată în art. 221 din Legea nr. 726 / 1943. În temeiul acestei norme juridice, judecătorii puteau fi chemaţi în judecată, prin formularea unei acţiuni recursorii, de către persoanele pe care le-au judecat.

Condiţiile prevăzute pentru exercitarea acţiunii recursitorii – prevăzute de textul legal – erau:

- să se pretindă că în timpul cercetărilor sau al judecăţii pricinii judecătorii au lucrat cu viclenie sau au fost mituiţi;
- în situaţia în care legea îi declara răspunzători;
- în caz de tăgadă de dreptate;
- dacă exista o decizie disciplinară de condamnare împotriva judecătorului.

Acţiunea recursorie putea fi introdusă pe rolul instanţei după ce, în prealabil, comisiile disciplinare stabileau în mod definitiv vinovăţia judecătorului.

Această acţiune se judeca în conformitate cu procedura specială prevăzută de Codul de procedură penală (Codul de procedură penală Carol al II-lea, în vigoare de la 01.01.1937).

Considerăm că prin dreptul de a aplica sancţiuni disciplinare, direct de către ministrul justiţiei, ca exponent al puterii executive, în privinţa judecătorilor inamovibili, legile de organizare judecătorească din 1938 şi 1943 au afectat serios independenţa puterii judecătoreşti.

Faptul că sub imperiul legii din 1943 existau **două** Consilii Superioare ale Magistraturii – unul pentru propunerea consilierilor la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi a prim-preşedinţilor şi preşedinţilor Curţilor de Apel, iar altul pentru numirea celorlalţi judecători – a reprezentat, în opinia noastră, un pas înapoi în consacrarea rolului de garant al independenţei judecătorilor a acestei instituţii.

Mai mult, faptul că pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie funcţionau **două** comisii disciplinare – prima având ca obiect judecarea membrilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, iar a doua având competenţa de a judeca în materia disciplinară, pe membrii Curţilor de Apel şi pe magistraţii asistenţi de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – lasă impresia aplicării unui regim de judecată şi de aplicare a sancţiunii diferenţiat în raport de gradul judecătorului care era judecat disciplinar (adică în funcţie de instanţa la care funcţiona în momentul comiterii abaterii disciplinare).

Deşi prezintă anumite imperfecţiuni, legile de organizare judecătorească din anii 1938 şi 1943, reprezintă momente

importante în dezvoltarea principiului inamovibilităţii membrilor corpului judecătoresc, principiul care reprezintă „o piatră de temelie” în afirmarea independenţei judecătorilor.

De asemenea, a fost îmbunătăţită organizarea instanţelor judecătoreşti precum şi funcţionarea Ministerului Justiţiei, în calitate de organ al puterii executive care administrează justiţia în România.

Trebuie avută în vedere, în caracterizarea legilor de organizare judecătorească şi situaţia politică a ţării, aflată sub guvernarea a două regimuri politice autoritare şi, din punct de vedere militar, sub stare de asediu (februarie 1938) şi sub stare de război (ianuarie 1941).

&.4. PRINCIPIUL INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ŞI ORGANIZAREA INSTANŢELOR JUDECĂTOREŞTI ÎN PERIOADA REGIMULUI SOCIALIST

În data de 23 august 1944 în jurul orelor 1530 Mareşalul Ion Antonescu a fost arestat din ordinul Regelui Mihai I al României, deoarece a refuzat, în mod repetat, să semneze armistiţiul cu aliaţii.

În seara zilei de 23 august 1944 a fost transmisă Proclamaţia Regelui Mihai I către Ţară prin care se anunţa ieşirea României din alianţa cu puterile Axei şi imediata încetare a războiului cu Naţiunile Unite.

Prin Decretul – Regal nr. 1626 din 31 august 1944 au fost fixate drepturile românilor în cadrul Constituţiei din 1866, cu modificările aduse prin Constituţia din 29 martie 1923. [1)]

Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 a fost ulterior modificat prin Decretul Regal nr. 1849 / 11 octombrie 1944. [2)]

La data de 12 septembrie 1944 a fost semnată la Moscova, convenţia de armistiţiu între guvernul român, pe de o parte şi, guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte.

Punctul 14 al acestei Convenţii prevedea următoarele: „Guvernul şi Înaltul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înaltul Comandament Aliat (sovietic), la arestarea şi judecarea persoanelor acuzate de crime de război.” [3)]

Această convenţie a recunoscut dreptul de jurisdicţie al

[1)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 202 din 02. sept. 1944

[2)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 235 din 11.10.1944

[3)] Convenţia împreună cu Anexa a fost publicată în M.Of., Partea I, nr. 219 / 22.09.1944.

părţii sovietice asupra cetăţenilor români. Pe baza ei „o mare parte a cetăţenilor români şi în mod deosebit comandanţii militari, oamenii politici şi toţi cei care au ocupat diferite funcţii de stat în perioada 1940 – 1944 au fost lăsaţi la discreţia unei puteri străine…”[1)]

Pe data de 21.01.1945 au intrat în vigoare Legea nr. 50, pentru urmărirea şi pedepsirea criminalilor şi profitorilor de război şi Legea nr. 51, pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării. Ca urmare a adoptării Legii nr. 312 / 1945, la data de 24.04.1945 a fost înfiinţat un Tribunal al Poporului cu sediul în municipiul Bucureşti.

Prin Legea nr. 527 / 11.07.1945 a fost înfiinţat un al doilea Tribunal al Poporului cu reşedinţa la Cluj.

Completul de judecată al Tribunalului Poporului era constituit din 9 membri: doi judecători profesionişti numiţi de ministrul justiţiei şi şapte judecători aleşi de grupările politice.

Acuzatorii publici, care au fost instituiţi prin Legea nr. 50 / 1945, aveau prerogativa de a cerceta toate cauzele cu care erau învestiţi de Consiliul de Miniştri.

Legea de organizare judecătorească nr. 726 / 1943 a fost abrogată prin legea nr. 640 / 1944 pentru instituirea unui regim tranzitoriu de organizare judecătorească. [2)]

Legea menţionată, care a intrat în vigoare la 01.01.1945, a repus în vigoare legea de organizare judecătorească din 1924.

Timp de 4 luni de la publicarea legii în Monitorul Oficial, a fost suspendată inamovibilitatea judecătorilor de la toate instanţele. Acestora nu li s-a recunoscut nici măcar stabilitatea în funcţie!!!

[1)] Ioan Dan, „Procesul” Mareşalului Antonescu, Editura Tempus, Bucureşti, 1993, pag. 29

[2)] Legea nr. 640 / 1944 a fost publicată împreună cu Decretul nr. 2443 / 18.12.1944 în Monitorul Oficial, partea I, nr. 294 / 19.12.1944.

În acest interval de timp, ministrul justiţiei avea aptitudinea de a disponibiliza pe oricare judecător, fără să indice motivele şi fără să fi fost, în prealabil, sancţionat disciplinar.

O altă curiozitate a textului rezultă din faptul că deşi legea intra în vigoare la data de 1 ianuarie 1945, suspendarea inamovibilităţii judecătorilor a fost aplicată din ziua publicării legii în Monitorul Oficial (19 decembrie 1944).

Ulterior, organizarea puterii judecătoreşti şi consacrarea statutului judecătorilor s-a realizat prin două acte normative: Legea nr. 34 / 1945 şi Legea nr. 492 / 1945.

Nici una din cele două legi nu a adus modificări substanţiale sistemului judecătoresc existent.

Denumirea instanţelor de drept comun şi competenţa acestora, a rămas, în linii mari, aceeaşi.

Au fost introduse **sfaturile de împăciuire** – care consiliau părţile în vederea împăcării, **în materie penală** pentru comiterea infracţiunilor de: lovire, ameninţare, calomnie, injurie, tulburare de posesie, degradarea bunurilor altuia, strămutare şi desfiinţare de semne de hotar, iar în **materie civilă şi comercială** pentru litigiile dintre locuitorii comunei respective privind creanţe, bunuri mobile sau obligaţii „de a face", până la valoarea de 50.000 lei, cu excluderea penalităţilor de întârziere a cheltuielilor de judecată.

Judecătoriile şi **tribunalele** funcţionau potrivit sistemului legislativ anterior, cu deosebirea că au fost înfiinţate judecătorii în materii speciale, **de muncă** şi în **materie contravenţională**, care aveau acelaşi statut ca şi judecătoriile urbane, rurale sau mixte.

Curţile de Apel – erau în număr de 12 iar reşedinţele

acestora şi raza lor teritorială erau stabilite exclusiv prin lege.

Organizarea şi funcţionarea **Curţii de Casaţie şi Justiţie** era determinată prin lege organică.

Consiliul Superior al Magistraturii avea aceleaşi atribuţii prevăzute în legislaţia din perioada interbelică. Era prezidat de ministrul justiţiei iar sarcinile sale au fost limitate la propunerile de numiri în funcţiile vacante, de avizare în cazurile în care era consultat de ministrul justiţiei.

De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii, îndeplinea orice altă atribuţie conferită prin dispoziţii legale.

Cazurile de incompatibilitate a judecătorilor erau acele prevăzute de legislaţia anterioară. Ca excepţie, legea permitea judecătorilor să fie membri ai asociaţiilor culturale, de asistenţă socială sau naţională, recunoscute de stat, fără a exercita administrarea financiară a acestor persoane juridice.

Inamovibilitatea judecătorilor a fost suspendată pe perioada 19 decembrie 1944 – 01 septembrie 1945. Pe aceeaşi perioadă membrii corpului judecătoresc nu au beneficiat nici de stabilitate în funcţie.

Adunările Generale ale Curţilor de Apel şi ale Tribunalelor aveau competenţa pe linie disciplinară.

Legea prevedea aplicarea de sancţiuni disciplinare în cazul în care sentinţele sau deciziile nu erau pronunţate în termen de 10 zile de la închiderea dezbaterilor, sau dacă hotărârile judecătoreşti nu erau redactate în termen de maximum 15 zile de la pronunţare.

Ministrul justiţiei avea aptitudinea de a exercita **acţiunea de priveghere** asupra judecătoriilor inamovibili direct sau prin inspectorii judecătoreşti.

De asemenea, şefii ierarhici puteau exercita acţiunea de

priveghere asupra judecătorilor din subordine dacă legea le conferea acest drept.

Astfel primul – preşedinte al Curţii de Casaţie avea acţiunea de priveghere pe care o putea exercita asupra preşedinţilor Curţii de Casaţie, a membrilor Curţii de Casaţie şi asupra primilor – preşedinţi ai Curţilor de Apel.

Primii – preşedinţi ai Curţilor de Apel exercitau acţiunea de priveghere asupra preşedinţilor Curţii de Apel, a consilierilor Curţii precum şi asupra judecătorilor Tribunalelor din circumscripţia Curţii.

În exercitarea acţiunii de priveghere persoanele îndreptăţite controlau lucrările judecătorilor, apreciau cu privire la activitatea şi aptitudinile profesionale ale acestora şi asupra raporturilor de serviciu cu justiţiabilii, avocaţii şi ceilalţi participanţi la activitatea de judecată.

Ministrul Justiţiei dispunea şi de **acţiunea disciplinară** pe care o putea exercita numai cu privire la judecătorii amovibili.

La fel ca în reglementările anterioare, judecătorilor inamovibili le putea aplica sancţiunile disciplinare privitoare la **prevenirea** şi la **mustrare** pentru acele abateri săvârşite de la îndatoririle de serviciu.

Pentru celelalte abateri disciplinare, judecătorii inamovibili urmau a fi trimişi în judecată în faţa instanţei disciplinare competente.

Membrii Curţii de Casaţie, membrii Curţilor de Apel, preşedinţii şi prim-preşedinţii Tribunalelor erau judecaţi disciplinar de o comisie disciplinară care funcţiona pe lângă Curtea de Casaţie.

Această comisie judeca şi apelurile declarate împotriva

hotărârilor judecătoreşti disciplinare pronunţate la comisiile constituite pe lângă Curţile de Apel.

Judecătorii de la tribunale şi de la judecătoriile din circumscripţia unei Curţi de Apel erau judecaţi de o comisie disciplinară care funcţiona pe lângă Curtea de Apel respectivă. Cercetările prealabile se efectuau de judecătorii inspectori sau de şefii ierarhici.

Hotărârile comisiilor disciplinare erau executate prin dispoziţia ministrului justiţiei.

Şi această lege de organizare judecătorească prevedea, ca şi legea nr. 726 / 1943, posibilitatea exercitării acţiunii recursorii sau a unei acţiuni în daune împotriva judecătorilor în ipotezele în care aceştia au judecat cauzele cu viclenie sau au fost mituiţi, ori în situaţia în care legea îi declara răspunzători sau în caz de tăgadă de dreptate.

Suspendarea temporară, disponibilizarea sau destituirea judecătorilor se realiza prin decret regal, emis pe baza unui raport motivat al ministrului justiţiei.

Toţi membrii ordinului judecătoresc erau numiţi în funcţie prin decret regal şi înainte de exercitarea efectivă a funcţiei depuneau jurământul prevăzu de lege.

Aceasta este, pe scurt, organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti în perioada 23 august 1944 şi până la 06 martie 1945, dată la care în România a fost instaurat guvernul Dr. Petru Groza.

* * *

La începutul acestui paragraf am menţionat legile în baza cărora au fost înfiinţate cele două Tribunale ale Poporului.

Din punct de vedere strict juridic, prin Legea nr. 291 / 18

august 1947, de urmărire şi sancţionare a celor vinovaţi de crime de război sau împotriva păcii sau omenirii, au fost desfiinţate Tribunalele Poporului, iar competenţa acestora a fost dată în atribuţia secţiilor criminale a Curţilor de Apel din Bucureşti şi din Cluj.

Pe plan legislativ a fost adoptată o nouă lege de organizare judecătorească, Legea nr. 341 / 1947 [1)] care a intrat în vigoare la data de 1 martie 1948.

Potrivit noii legi de organizare judecătorească organele judecătoreşti au rămas aceleaşi: judecătoriile, tribunalele, Curţile de Apel şi Curtea de Casaţie şi Justiţie.

A fost introdusă instituţia **asesorilor populari** în compunerea tuturor instanţelor penale, iar în compunerea instanţelor civile numai la judecătoriile rurale.

Au fost înfiinţate sedii secundare ale judecătoriilor populare rurale.

Cu privire la **tribunale** legea nr. 341 / 1947 de organizare judecătorească nu a adus modificări majore în raport cu reglementările anterioare.

Astfel, preşedintele tribunalului, la fiecare început de an judecătoresc, delega judecătorii care urmau să îndeplinească atribuţiile de judecători sindici, judecători pentru fondurile dotale şi judecători abilitaţi să judece cauzele penale cu inculpaţii minori.

Judecătorii de instrucţie erau desemnaţi de ministrul justiţiei dintre judecătorii de la secţia penală (criminală) a Tribunalului.

Curţile de Apel – judecau în cauzele penale cu **doi**

[1)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 282 din 5.12.1947.

consilieri şi trei asesori populari iar în celelalte cauze precum şi în recurs, judecau cu complete constituite din **doi consilieri**. În România, potrivit legii nr. 341 / 1947 existau 14 Curţi de Apel.

Curtea de Casaţie şi Justiţie – era alcătuită din două secţii. Completele de judecată ale instanţei supreme se constituiau din **patru membri**, iar în caz de constituire a completelor de divergenţă, din **şapte membri**.

Legea nr. 341 / 1947 a prevăzut funcţionarea, pe lângă Ministerul Justiţiei, a Consiliului Superior al Magistraturii, care se întrunea sub preşedinţia ministrului justiţiei.

Atribuţiile Consiliului Superior erau identice cu cele prevăzute de dispoziţiile legale anterioare.

Condiţiile generale pentru numirea în funcţie a judecătorilor – erau aceleaşi cu cele prevăzute în legislaţia anterioară.

Totuşi, noua lege prevedea că la tribunalele şi judecătoriile în a căror circumscripţie teritorială, cel puţin 30% din populaţie aveau o altă limbă maternă comună decât limba română, judecătorii şi asesorii populari, pentru a putea fi numiţi în funcţii, trebuiau să cunoască şi limba naţionalităţii respective, pe lângă limba oficială a statului, limba română.

Judecătorii potrivit legii nr. 341 / 1947 erau numiţi prin decret regal, însă pe parcursul exercitării funcţii nu mai beneficiau de garanţia inamovibilităţii ci se bucurau doar de stabilitate.

Incompatibilităţile judecătorilor erau cele prevăzute în legislaţia anterioară, cu **excepţia manifestărilor publice cu caracter politic**.

Această excepţie trebuie privită în strânsă legătură cu eliminarea din guvern în noiembrie 1947, a ultimilor

reprezentanţi ai partidelor istorice, ceea ce marca premisele instaurării partidului unic totalitar. Or, în noile condiţii, puterea politică nu numai că nu interzicea participarea judecătorilor la activităţile politice dar era chiar interesată de participarea lor, în scopul legitimării noului regim instaurat.

Sancţiunile disciplinare erau expres prevăzute de lege, cu descrierea laturii obiective a abaterilor disciplinare. Judecătorul care era pus în disponibilitate putea fi reprimit în funcţie după o perioadă de doi ani de la aplicarea sancţiunii disciplinare. Pentru judecătorul destituit nu exista o astfel de posibilitate.

Ministrul Justiţiei exercita dreptul de priveghere şi dreptul de disciplină asupra judecătorilor.

În virtutea **dreptului de priveghere**, ministrul justiţiei avea aptitudinea, în mod direct sau prin delegaţie dată judecătorilor inspectori, de a inspecta, de a nota şi de a trimite pe judecători în faţa instanţelor disciplinare.

Dreptul de disciplină – avea ca obiect aptitudinea de a aplica sancţiuni disciplinare.

Ministrul justiţiei putea aplica direct sancţiunile disciplinare referitoare la **prevenire** şi **mustrare** (la fel ca şi în legislaţia anterioară). Pentru aplicarea celorlalte sancţiuni disciplinare, ministrul justiţiei îl trimitea pe judecător în faţa **comisiei de disciplină**.

Comisiile disciplinare funcţionau la Curtea de Casaţie şi Justiţie şi erau formate în raport de gradul judecătorului ce urma a fi judecat disciplinar.

Pe lângă Curtea de Apel Bucureşti funcţiona o comisie disciplinară pentru judecarea judecătorilor de la tribunalele şi judecătoriile din ţară. Hotărârile pronunţate de comisia disciplinară organizată pe lângă Curtea de Apel Bucureşti puteau fi atacate cu calea de atac a apelului, la comisia

disciplinară organizată pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie.

Titularii dreptului de apel erau: judecătorul sancţionat disciplinar şi ministrul justiţiei care exercita acest drept procesual prin intermediul procurorului general.

Acţiunea recursorie împotriva judecătorilor era admisă de principiu, însă aceasta se putea exercita numai în situaţiile în care judecătorii erau declaraţi răspunzători pentru tăgadă de dreptate sau când se pretindea că aceştia în cursul judecării pricinii au lucrat cu viclenie sau au fost mituiţi.

Acţiunile recursorii se puteau introduce după ce, în prealabil, comisia disciplinară stabilea vinovăţia judecătorului, în mod definitiv.

* * *

La data de 30.12.1947, Regele Mihai I a abdicat pentru sine şi pentru urmaşii săi de la tron.

Suveranul a lăsat poporului român libertatea de a-şi alege noua formă de stat.

Prin Legea nr. 363 / 1947 [1)] Statul Român a fost constituit în „Republică Populară Română" (art. 3), iar Constituţia din 1866, cu modificările din 29 martie 1923 şi acelea din 1 septembrie 1944, a fost abrogată (art. 2).

La data de 13 aprilie 1948 a fost adoptată de Marea Adunare Naţională Constituţia Republicii Populare Române. [2)]

Titlul VII al noii Constituţii intitulat „Organe judecătoreşti şi parchetul" i-au fost alocate art. 86-98.

"Art. 86: Instanţele judecătoreşti sunt: Curtea Supremă, una pentru întreaga ţară, Curţile, tribunalele şi judecătoriile

[1)] Republicată în Monitorul Oficial, partea I, nr 300 bis din 30 decembrie 1947.
[2)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr 87 bis din 13 aprilie 1948.

populare.

Art. 87: Se pot înfiinţa prin lege, instanţe speciale pentru anumite ramuri de activitate.

Art. 88: La toate instanţele, cu excepţia Curţii Supreme, judecarea are loc cu asesori populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 89: Primul preşedinte, preşedinţii şi membrii Curţii Supreme sunt numiţi de Prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P.R., la propunerea guvernului.

Art. 90: Curtea Supremă supraveghează activitatea judiciară a instanţelor şi organelor judiciare, în condiţiile legii.

Art. 91: La toate instanţele de judecată, dezbaterile sunt publice, afară de cazurile şi condiţiunile prevăzute de lege.

Art. 92: Dreptul de apărare în faţa tuturor instanţelor este garantat.

Art. 93: Judecătorii de orice grad se supun în exercitarea atribuţiilor lor numai legii şi aplică legile egal faţă de toţi cetăţenii.

Art. 94: O lege va determina organizarea şi modul de funcţionare a instanţelor judecătoreşti, precum şi modul de numire şi îndepărtare a judecătorilor de orice grad.

Art. 95: În Republica Populară Română, parchetul supraveghează respectarea legilor penale, atât de către funcţionarii publici, cât şi de către ceilalţi cetăţeni.

Art. 96: Parchetul veghează îndeosebi la urmărirea şi pedepsirea crimelor împotriva ordinii şi libertăţii democratice, a intereselor economice, a independenţei naţionale şi a suveranităţi Statului Român.

Art. 97: Parchetul se compune dintr-un procuror al Republicii Populare Române şi mai mulţi procurori.

Prin lege se vor determina modul de organizare,

atribuţiile şi funcţionarea parchetului.

Art. 98: Procurorul general al Republicii Populare Române se numeşte de Prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P.R., la propunerea guvernului."

În aplicarea dispoziţiilor constituţionale adoptate, după modelul legislaţiei sovietice, a fost adoptat Decretul nr. 1 / 22.04.1948 prin care a fost desfiinţată Curtea de Casaţie şi Justiţie iar în locul acesteia a fost înfiinţată **Curtea supremă**.

Prin decretul 132 / 02.04.1949 a fost reorganizată justiţia după modelul sovietic.

Organele judecătoreşti, în concepţia actului normativ citat, erau: judecătoriile populare, tribunalele, curţile şi Curtea Supremă.

În dispoziţiile legale erau prevăzute principiile de organizare a justiţiei: principiul unităţii justiţiei pentru toţi cetăţenii români; principiul folosirii limbii materne în faţa organelor judiciare; principiul publicităţii dezbaterilor; principiul dreptului la apărare; **principiul independenţei judecătoriilor şi al supunerii lor numai legii**; principiul participării asesorilor populari la activitatea de judecată a tuturor instanţelor, cu excepţia Curţii Supreme.

x. **Judecătoria populară** – devenea veriga de bază a justiţiei căpătând plenitudinea de jurisdicţie (competenţă generală).

Ea este competentă să judece, în fond, cauzele penale şi civile ori de câte ori nu se prevedea altfel în dispoziţiile legale.

Judecătoriile populare erau de trei categorii: urbane, rurale şi mixte, iar judecata se realiza în complet format dintr-un singur judecător sau ajutor de judecător (adică judecător definitiv sau judecător stagiar), cu participarea a doi asesori populari.

x. **Tribunalele** – erau instanţe judecătoreşti ierarhic superioare în raport cu judecătoriile populare. Funcţionau în fiecare capitală de judeţ cu excepţia judeţelor Sălaj şi Hunedoara în care funcţionau câte două tribunale.

Tribunalul judeca ca instanţă de apel în toate cauzele civile judecate în primă instanţă de judecătoriile populare. Ca instanţă de recurs tribunalul judeca cauzele penale şi cele civile judecate în primă şi ultimă instanţă, adică fără drept de apel, de judecătoriile populare.

Aceste instanţe, în conformitate cu dispoziţiile procedurale, erau competente să judece în primă instanţă anumite cauze penale şi civile.

Desemnarea judecătorilor care îndeplineau alte atribuţii (pentru minori, pentru tutelă) se realiza de preşedintele tribunalului le fel ca şi în dispoziţiile legale anterioare.

Judecătorii desemnaţi să exercite funcţia de judecători de instrucţie formau Camera de instrucţie.

x. **Curţile** – erau instanţe judecătoreşti ierarhic superioare în raport cu tribunalele. Aceste instanţe erau organizate pe secţii specializate (penale, civile) iar completul de judecată era constituit din doi consilieri de curte împreună cu trei asesori populari.

Curţile de Apel judecau recursurile declarate împotriva hotărârilor tribunalelor, date în materie civilă ca instanţă de apel iar în materie penală cele pronunţate de tribunale în primă instanţă. Erau competente să judece în anumite cauze, determinate de lege, în primă instanţă.

x. **Curtea Supremă** – asigura prin practica judiciară pronunţată, unitatea în interpretarea şi aplicarea legii.

Potrivit art. 90 din Constituţia din 1948, Curtea Supremă exercita supravegherea activităţii instanţelor judecătoreşti.

Curtea Supremă judeca în complete formate din cinci consilieri, fără participarea asesorilor populari.

Dacă Curtea Supremă soluţiona un recurs şi aprecia că este necesar să revină asupra propriei practici judiciare statuate în ultimii trei ani de secţia respectivă, completul de judecată era compus din nouă consilieri.

Curtea Supremă judeca şi în Secţii Unite, cu participarea tuturor membrilor săi în prezenţa a cel puţin 21 de consilieri.

În Secţii Unite, Curtea Supremă judeca în cazul în care se revedea asupra unei practici judiciare stabilită de un complet format de nouă judecători sau asupra unei practici judiciare a unei alte secţii decât aceea din care făcea parte completul de judecată care, rezolva un recurs concret ori atunci când se schimba jurisprudenţa stabilită anterior de Secţiile Unite.

Decretul nr. 132 / 02.04.1949 a prevăzut dispoziţia potrivit căreia hotărârile judecătoreşti se pronunţă cu majoritatea voturilor completului.

Complete de judecată fiind formate dintr-un număr de membri, fără soţ, întotdeauna se realiza majoritatea şi în acest mod au fost practic desfiinţate complete de divergenţă.

Judecătorii şi asesorii populari rămaşi în minoritate erau obligaţi să motiveze opinia separată.

Tot prin Decretul nr. 132 / 1949 au fost înfiinţate, în baza art. 87 din Constituţia din 1948, instanţe speciale, cum ar fi: instanţele militare, tribunalele speciale feroviare, tribunalele maritime şi fluviale.

Având în vedere organizarea judecătorească existentă, fundamentată pe Decretul 132 / 02.04.1949, apreciem că regimul politic instaurat a afectat grav independenţa judecătorilor.

În primul rând, a fost luată judecătoriilor cea mai

puternică pavăză a independenţei acestora – inamovibilitatea.

În al doilea rând, Constituţia din anul 1948 şi Decretul nr. 132 / 02.04.1949 au fost primele acte normative româneşti care au trasat sarcini justiţiei, deci judecătorilor.

Practic, deşi proclamată formal în Constituţia ţării, independenţa judecătorilor a fost abolită de regimul politic de inspiraţie sovietică, care vedea în acest principiu fundamental al puterii judecătoreşti, o piedică în aservirea totală a ţării.

O justiţie independentă şi puternică nu convenea exponenţilor puterii sovietice ocupante şi nu se încadra în „canoanele" materialismului dialectic şi istoric.

Autoritatea statului socialist a elaborat, sub imperiul Constituţiei din 1948, o nouă lege pentru organizarea judecătorească – Legea nr. 5 / 19 iunie 1952, care a fost pusă în aplicare de la data de 1 august 1952.

Această lege a accentuat caracterul de clasă al justiţiei, care era considerată apărătoarea orânduirii sociale şi de stat.

Legea a procedat la o organizare unitară a instanţelor judecătoreşti, având în vedere şi Legea nr. 5 / 1950[1)], privind raionarea administrativ – economică a teritoriului ţării.

Potrivit noii organizări judecătoreşti sistemul instanţelor era format din: tribunalele populare, tribunalele regionale şi Tribunalul Capitalei şi respectiv Tribunalul Suprem.

x. **Tribunalele populare** – erau de raion, de oraş sau de raion orăşenesc. Constituiau instanţa de drept comun având plenitudinea de jurisdicţie atât în materie penală cât şi în materie civilă.

x. **Tribunalele regionale** – respectiv **Tribunalul Capitalei**, funcţionau cu unul sau mai multe colegii.

[1)] Publicată în Buletinul Oficial nr. 77 din 8 septembrie 1950.

Judecau recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunţate de tribunalele populare şi erau competente să judece, în primă instanţă, anumite cauze, în mod excepţional. Aceste instanţe erau de principiu instanţe de control judiciar.

x. **Tribunalul Suprem** – care avea în alcătuire trei colegii: un colegiu penal, un colegiu civil şi un colegiu militar.

Membrii Tribunalului Suprem erau: preşedintele, preşedinţii – adjuncţi, preşedinţii de colegii şi judecătorii. Aceştia erau numiţi de Prezidiul M.A.N., la propunerea Consiliului de Miniştri, în urma raportului încheiat de ministrul justiţiei.

Pentru preşedintele Colegiului militar şi pentru judecătorii acestui colegiu raportul se întocmea de ministrul justiţiei cu consultarea ministrului forţelor armate.

Tribunalul Suprem supraveghea activitatea judiciară a instanţelor ierarhic inferioare.

Această instanţă judeca recursul în supraveghere (cererile de îndreptare) şi dădea îndrumări instanţelor cu privire la justa şi corecta aplicare a legilor.

Completul de judecată, la toate instanţele de la tribunalul popular la Tribunalul Suprem era format din trei membri.

Când instanţele judecau în fond, completul era alcătuit dintr-un judecător cu participarea a doi asesori populari.

Când se judeca în recurs sau recursuri în supraveghere (de Tribunalul Suprem), completul de judecată era format din trei judecători, cu excluderea asesorilor populari.

O noutate în sistemul legislativ a fost prevăzută de art. 9 din Legea nr. 5 / 1952 care consacra **dreptul de absorţie** – care consta în prerogativa instanţelor ierarhic superioare de a lua orice cauză aflată în curs de judecată, în fond, fie pentru a o judeca ea însăşi, fie pentru a o trimite în vederea judecătorii la

o altă instanţă. Acest drept era o prerogativă exclusivă a instanţei ierarhic superioare şi nu se putea exercita decât prin oficiu.

Absorbţia se pronunţă de instanţa supremă prin **încheiere** care nu putea fi atacată cu nici o cale de atac.

Modificările intervenite în organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti au adâncit „reforma" de tip sovietic, anulând, cel puţin teoretic, orice independenţă a justiţiei în raport de puterea politică.

Un efect deosebit, resimţit negativ, l-a constituit îndepărtarea procurorilor din cadrul autorităţii judecătoreşti, desfiinţarea instituţiei tradiţionale a Parchetului (înfiinţată la noi, de la Regulamentele Organice) şi instituirea Procuraturii, ca organ autonom în statul socialist, după modelul sovietic (Legea nr. 6 / 1952 [1)] – pentru înfiinţarea şi organizarea Procuraturii R.P.R.).

Practic nu mai erau consacrate cele trei puteri clasice ale statului, care se contrabalansează reciproc, ci era vorba de o unică putere în stat – partidul unic totalitar, care continua opera de subordonare a tuturor instituţiilor statului.

Pe această situaţie – de facto şi de jure – existentă în privinţa statutului judecătorilor şi a organizării instanţelor judecătoreşti, la data de 27 septembrie 1952, Marea Adunare Naţională a adoptat o nouă Constituţie a Republicii Populare Române.[2)]

Capitolul VI al Constituţiei R.P.R. adoptată de M.A.N. la 27.09.1952 intitulat „Instanţele judecătoreşti şi procuratura" are următorul conţinut:

"Art. 64: Justiţia în Republica Populară Română se

[1)] Publicată în Buletinul Oficial nr. 31 / 19.06.1952
[2)] Publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr 1 din 27.09.1952

înfăptuieşte de către Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române, Tribunalele regionale şi Tribunalele populare, precum şi de către instanţele judecătoreşti speciale, înfiinţate prin lege.

Organizarea, competenţa şi procedura tribunalelor sunt stabilite prin lege.

Art. 65: Tribunalele apără regimul de democraţie populară şi cuceririle poporului muncitor; asigură legalitatea populară, proprietatea obştească şi drepturile cetăţenilor.

Art. 66: Judecarea proceselor la toate instanţele se face cu participarea asesorilor populari, afară de cauzele când legea dispune altfel.

Art. 67: Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române este ales de Marea Adunare Naţională pe termen de cinci ani.

Judecătorii şi asesorii populari sunt aleşi în conformitate cu procedura stabilită de lege.

Prin lege este stabilită şi numirea judecătorilor în instanţele speciale.

Art. 68: În Republica Populară Română, procedura judiciară se face în limba română, asigurându-se în regiunile şi raioanele locuite de populaţie de altă naţionalitate decât cea română folosirea limbii materne a acelei populaţii.

Părţilor, care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară, li se asigură posibilitatea de a lua cunoştinţă, prin traductor, de piesele dosarului, precum şi dreptul de a vorbi în instanţă şi de a pune concluziuni în limba maternă.

Art. 69: În toate instanţele, judecata este publică, în afară de cazurile prevăzute de lege.

Acuzatului i se garantează dreptul de apărare.

Art. 70: Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii.

Art. 71: Tribunalele pronunţă hotărârile lor, în numele poporului.

Art. 72: Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române exercită supravegherea activităţii judiciare a tuturor instanţelor judecătoreşti din Republica Populară Română.

Art. 73: Procurorul General al Republicii Populare Române exercită supravegherea superioară a respectării legilor de către ministere şi celelalte organe centrale, de către organele locale ale puterii şi administraţiei de stat, precum şi de către funcţionari şi ceilalţi cetăţeni.

Art. 74. Procurorul General al Republicii Populare Române este numit de Marea Adunare Naţională pe termen de cinci ani.

Locţiitorii Procurorului General al Republicii Populare Române şi procurorii unităţilor locale ale Procuraturii sunt numiţi de Procurorul General pe termen de patru ani.

Art. 75: Procurorul General răspunde faţă de Marea Adunare Naţională a Republicii Populare Române şi – în intervalul dintre sesiuni – faţă de Prezidiul Marii Adunări Naţionale şi faţă de Consiliul de Miniştri.

Art. 76: Organele Procuraturii sunt independente de organele locale, subordonându-se numai Procurorului Genera al Republicii Populare Române."

Am redat întregul cap. VI al Constituţiei din anul 1952, pentru a remarca că, deşi potrivit concepţiei oficiale, la acea vreme, existau patru categorii de organe ale statului: organe ale puterii de stat, organele administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi organele procuraturii, iar procuratura fusese exclusă din cadrul instituţiilor judecătoreşti, totuşi M.A.N. a optat pentru tratarea în comun a principilor generale de organizare a justiţiei şi a procuraturii.

În conformitate cu art. 67 din Constituţie, judecătorii erau supuşi principiului eligibilităţii.

Legea nr. 5 / 19.06.1952 a fost modificată şi republicată prin Decretul nr. 99 / 1953.

Principalele modificări intervenite cu referire la instanţele de drept comun aveau în vedere faptul că preşedintele şi judecătorii Tribunalului Suprem erau aleşi direct de M.A.N. şi nu de Prezidiul Marii Adunări Naţionale, cum fusese până la apariţia Constituţiei (art. 38 din Legea nr. 5 / 1952 republicată).

Art. 13 din Legea nr. 5 / 1952 a fost modificată prevăzându-se că asesorii populari pentru Tribunalul Suprem **se aleg** de Marea Adunare Naţională, odată cu alegerea judecătorilor Tribunalului Suprem, iar asesorii erau aleşi pentru acelaşi termen ca şi judecătorii. Înainte de apariţia Constituţiei asesorii populari de la Tribunalul Suprem erau desemnaţi de prezidiul Marii Adunări Naţionale.

În conformitate cu noua redactare a legii, preşedintele Tribunalului Suprem desemna dintre judecători pe preşedinţii adjuncţi şi pe preşedinţii de colegiu (civil, penal, militar), în timp ce anterior intrării în vigoare a Constituţiei, persoanele care deţineau aceste funcţii erau numite şi după caz revocate de Prezidiul Marii Adunări Naţionale.

Procurorul General al României urma să participe la şedinţele Plenului Tribunalului Suprem, pentru a pune concluzii, doar la şedinţele plenului în care urmau a se pronunţa decizi de îndrumare.

Au mai fost operate modificări cu privire la instanţele speciale, care exced cercetării noastre.

Legea nr. 5 / 1952, republicată în temeiul Decretului nr.

99 / 1953, a fost modificată ulterior prin Legea nr. 2 / 1956. [1)]

Cea mai importantă modificare se referă la chestiunea recrutării şi promovării judecătorilor.

În baza art. 33 al legii, astfel cum a fost modificată, judecător era persoana fizică ce avea studii juridice superioare, cu examenul de stat şi care a fost declarată reuşită la examenul depus în urma efectuării stagiului judecătoresc, prescris de lege.

Este o etapă importantă deoarece autorităţile statului socialist au ajuns la concluzia că funcţia de judecător implică dobândirea de cunoştinţe juridice, ceea ce presupune absolvirea Facultăţii de Drept şi susţinerea examenului de finalizare a studiilor. Simpla „origine sănătoasă" atât de trâmbiţată de organele Partidului Muncitoresc Român nu mai era suficientă.

Încercarea de a investi persoane fizice nepregătite juridic cu funcţii de stat în domeniul justiţiei şi procuraturii s-a dovedit periculoasă pentru însuşi regimul comunist.

Alte modificări aduse prin Legea nr. 2 / 06.04.1956 privesc instanţele speciale şi organizarea administrativă a instanţelor ordinare (cu referire la serviciul registrelor de publicitate imobiliară şi respectiv la serviciul de carte funciară), modificări care nu ne preocupă în contextul de faţă.

Concluzionând, putem spune că, deşi consacrat în Constituţia din 1952 – ar. 70 – principiul independenţei judecătorilor ori nu a funcţionat, ori funcţionarea s-a realizat cu depunerea unor acte de mare curaj din partea judecătorilor.

Anii 1950 au reprezentat apogeul represiunii exercitată de dictatura comunistă asupra societăţii româneşti. Oricine ar fi îndrăznit să se opună exponenţilor P.M.R. şi ai puterii de stat

[1)] Publicată în Buletinul Oficial, nr. 12 din 06.04.1956.

risca să fie ostracizat pe viaţă sau chiar ucis.

Forţele de represiune a avut întotdeauna în atenţie activitatea profesională şi extraprofesională a judecătorilor şi mai ales a celor consideraţi „incomozi" sau **prea independenţi** de către organele de partid şi de stat.

Şi în această perioadă au existat caractere nobile, spirite tari care, deşi nu aveau nici o garanţie în faţa arbitrariului „potenţaţilor vremii", şi-au îndeplinit profesia cu abnegaţie, spirit de sacrificiu şi **INDEPENDENŢA**.

* * *

În anul 1965 în ţara noastră a fost adoptată o nouă Constituţie.

Constituţia adoptată de M.A.N. la 21 august 1965 [1)] preciza că România este republică socialistă (art. 1).

Art. 3 prevedea că: „În Republica Socialistă Română, forţa politică conducătoare a întregii societăţi este Partidul Comunist Român.

Titlul VI aş Constituţiei intitulat „Organele Judecătoreşti", cuprindea dispoziţiile constituţionale înscrise în articolele 101-111.

"Art. 101: În Republica Socialistă România justiţia se înfăptuieşte, potrivit legii, prin Tribunalul Suprem, tribunalele judeţene, judecătorii precum şi prin tribunalele militare.

Art. 102: Prin activitatea de judecată, tribunalele şi judecătoriile apără orânduirea socialistă şi drepturile persoanelor, educând cetăţenii în spiritul respectării legilor.

Tribunalele şi judecătoriile, aplicând sancţiuni penale, urmăresc îndreptarea şi reeducarea infractorilor, precum şi prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni.

[1)] Publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr. 65 din 29 octombrie 1986 (cu modific. din Lg. nr. 19 / 1986).

Art. 103: Tribunalele şi judecătoriile judecă pricinile civile, penale şi orice alte pricini date în competenţa lor.

În cazurile prevăzute prin lege, tribunalele şi judecătoriile exercită controlul asupra hotărârilor organelor administrative sau obşteşti cu activitate jurisdicţională.

Tribunalele şi judecătoriile judecă cererile celor vătămaţi în drepturile lor prin acte administrative, putând să se pronunţe, în condiţiile legii, şi asupra legalităţii acestor acte.

Art. 104: Tribunalul Suprem exercită controlul general asupra activităţii de judecată a tuturor tribunalelor şi judecătoriilor. Modul de executare a acestui control se stabileşte prin lege.

În vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, Tribunalul Suprem emite, în plenul său, decizii de îndrumare.

Art. 105: Tribunalul Suprem este ales de Marea Adunare Naţională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia.

Tribunalul Suprem funcţionează până la alegerea noului Tribunal Suprem în legislatura următoare.

Art. 106: Tribunalul Suprem răspunde pentru activitatea sa în faţa Marii Adunări Naţionale, iar între sesiuni, în faţa Consiliului de Stat.

Art. 107: Organizarea judecătoriilor şi a tribunalelor, competenţa lor şi procedura de judecată sunt stabilite prin lege.

Judecarea proceselor în primă instanţă la judecătorii, la tribunalele judeţene şi la tribunalele militare se face cu participarea asesorilor populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 108: Judecătorii şi asesorii populari sunt aleşi în conformitate cu procedura stabilită prin lege.

Art. 109: În Republica Socialistă România procedura

judiciară se face în limba română, asigurându-se în unităţile administrativ – teritoriale locuite şi de populaţie de altă naţionalitate decât cea română, folosirea limbii materne a acelei populaţii.

Părţilor care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară li se asigură posibilitatea de a lua cunoştinţă, prin traductor, de piesele dosarului, precum şi dreptul de a vorbi în instanţă şi a pune concluzii în limba maternă.

Art. 110: Judecata se desfăşoară în şedinţă publică, cu excepţia cazurilor prevăzute de lege.

Art. 111. **În activitatea de judecată, judecătorii şi asesorii populari sunt independenţi şi se supun numai legii**".

În dezvoltarea principiilor constituţionale, a fost adoptată Legea nr. 58 / 27.12.1968, care a intrat în vigoare la data de 01.01.1969.

Noua lege de organizare judecătorească cuprindea prevederi referitoare la rolul şi sarcinile instanţelor judecătoreşti (art. 1-3 din Legea nr. 58 / 1968).

În art. 4 din lege s-a prevăzut că pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin, instanţele judecătoreşti pot solicita concursul organelor procuraturii şi a celor de miliţie, organelor administraţiei de stat şi organizaţiilor socialiste, toate aceste entităţi fiind obligate, în baza atribuţiilor exercitate să dea concursul instanţelor.

Această prevedere, avea în vedere, înfăptuirea cu oportunitate şi celeritate a activităţii de judecată precum şi a activităţii de punere în executare a hotărârilor judecătoreşti.

Art. 6 din lege a consacrat, într-o formă considerată mai adecvată, principiul independenţei judecătorilor. Practic în art. 6 a fost preluat – ad literam – textul art. 111 din Constituţie.

Deşi în perioada anilor 1964 – 1975 s-a produs o atenuare a represiunii şi o deschidere a regimului comunist în raport cu societatea civilă, considerăm că nici în această perioadă independenţa judecătorilor, deşi proclamată, nu a fost acceptată de conducerea de partid şi de stat.

Faptic desigur conducătorii centrali şi locali ai P.C.R. şi investiţi pe linie de stat (de cele mai multe ori una şi aceeaşi persoană) aveau tendinţa, în anumite cauze, să se amestece în activitatea de judecată efectuată de judecători.

Întrucât P.C.R. era considerat forţa politică conducătoare a întregii societăţi, în doctrina oficială era lansată teza potrivit căreia organele partidului au întâietate în raport cu organele de stat.

Mai mult, se considera că, pe linie de stat, organele puterii de stat (cele supreme, centrale şi cele locale) îşi subordonază organele administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi pe cele ale procuraturii.

Unele documente de partid din perioada 1968-1989 prevedeau că nici o indicaţie sau dispoziţie dată de vreo persoană, indiferent de funcţia pe o deţine, nu poate să înlocuiască legea.

Noua lege de organizare judecătorească prevedea că principiul alegerii judecătorilor, preşedinţii tribunalelor judeţene, judecătorii de la aceste tribunale precum şi judecătorii de la judecătorii erau aleşi de consiliile populare judeţene.

Preşedintele Tribunalului municipiului Bucureşti, judecătorii acestui tribunal, precum şi judecătorii de la judecătoriile sectoarelor municipiului erau aleşi de Consiliul popular al municipiului Bucureşti.

Alegerea judecătorilor se realiza, la propunerea

Ministerului Justiţiei, pentru durata mandatului Consiliului popular judeţean sau al mun. Bucureşti, adică pe **patru ani**.

În situaţia în care posturile de judecători deveneau vacante, se făceau alegeri parţiale în prima sesiune a Consiliului popular, ce urma după declararea vacanţei postului.

Tribunalul Suprem era ales de Marea Adunare Naţională pe perioada legislaturii – 4 ani.

În intervalul dintre sesiunile M.A.N. preşedintele, vicepreşedinţii şi ceilalţi membri ai Tribunalului Suprem puteau fi numiţi de către Consiliul de Stat.

Structura sistemului judiciar cuprindea **instanţele de drept comun, ordinare**, care aveau competenţă generală: judecătoriile şi tribunalele judeţene şi **instanţele speciale**, care aveau competenţă limitată (tribunalele militare).

Atât instanţele ordinare cât şi cele speciale aveau ca organ unic, de vârf, Tribunalul Suprem.

Tribunalul Suprem era împărţit în trei secţii (civilă, penală şi militară), fiecare secţie fiind condusă de un vicepreşedinte al Tribunalului Suprem.

Tribunalul Suprem desfăşura o activitate laborioasă şi complexă: de judecată ordinară, în primă instanţă şi în recurs şi de exercitare a controlului general asupra activităţii de judecată a tuturor tribunalelor şi judecătoriilor, prin judecarea recursurilor extraordinare şi prin emiterea unor decizii de îndrumare în vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, la toate instanţele.

Noua lege de organizare judecătorească cuprindea dispoziţii referitoare la modul de selecţionare, de promovare, de încetare a funcţiei şi de sancţionare disciplinară a judecătoriilor.

Pentru pregătirea viitorilor judecători legea prevedea că,

la judecătorii şi la tribunalele militare de mare unitate, puteau funcţiona judecători stagiari numiţi de Ministrul Justiţiei (pentru judecătorii militari stagiari se cerea, în prealabil, acordul ministerului Apărării Naţionale), pe baza notelor obţinute în facultate.

După efectuarea stagiului de doi ani, judecătorii stagiari erau obligaţi să susţină examenul de definitivat în profesie (capacitate) şi în cazul în care promovau acest examen puteau fi propuşi pentru a fi aleşi în locurile vacante de judecători (art. 51-55 din Legea nr. 58 / 1968).

Art. 44-45 prevedeau condiţiile necesare pentru a ocupa funcţia de judecător:

- cetăţenie română şi capacitate de exerciţiu deplină;
- titular al titlului ştiinţific de doctor sau de licenţiat în drept;
- lipsa condamnărilor şi existenţa unei reputaţii neştirbite;
- promovarea examenului de capacitate (definitivat) sau cel puţin 5 ani vechime în funcţiile de specialitate juridică enumerate de art. 45.

Judecătorii nu puteau fi delegaţi sau detaşaţi de către preşedintele Tribunalului judeţean, decât la o judecătorie din cuprinsul aceluiaşi judeţ, deoarece erau judecători de Consiliul popular judeţean.

Transferarea judecătorilor de la o judecătorie la alta, în interes de serviciu sau în interes personal, se putea face de Ministrul Justiţiei numai în cuprinsul aceluiaşi judeţ. Judecătorii nu puteau fi transferaţi dintr-un judeţ în alt judeţ.

Pentru judecătorii aleşi, calitatea de judecător înceta prin expirarea mandatului, în cazul în care nu erau realeşi prin eliberarea din funcţie la cerere (demisie) sau prin revocarea mandatului judecătorului de către Consiliul popular judeţean.

Judecătorii răspundeau disciplinar pentru abaterile de la îndatoririle de serviciu şi pentru comportările care dăunau interesului serviciului sau prestigiului justiţiei.

În lege s-a introdus reglementarea sancţionării abaterilor disciplinare (art. 60-64) şi s-a abrogat statutul disciplinar al judecătorilor, aprobat prin Decretul nr. 338 / 1953.

Abaterile disciplinare erau sancţionate pe cale de judecată disciplinară, de următoarele consilii, compuse din trei judecători, numiţi de preşedintele instanţei respective;

- pentru judecătorii de la judecătorii, de **consiliul disciplinar al tribunalului judeţean**;

- pentru judecătorii de la tribunalele militare de mare unitate, de **consiliul disciplinar al tribunalului militar teritorial**;

- pentru judecătorii de la tribunalele judeţene şi de la tribunalele militare teritoriale precum şi pentru cei de la Tribunalul Suprem, de **consiliul disciplinar al Tribunalul Suprem**.

Acţiunea disciplinară se exercita de **ministrul justiţiei**, de **preşedintele tribunalului judeţean** (pentru judecătorii de la tribunalul judeţean, respectiv pentru cei de la judecătoriile din judeţ) sau de **preşedintele tribunalului militar teritorial**, (pentru judecătorii militari din raza teritorială a T.M.T.).

În cazul exercitării acţiunii disciplinare de către preşedinţii de tribunale, aceştia aveau obligaţia de a încunoştinţa Ministerul Justiţiei.

Pentru Tribunalul Suprem, acţiunea disciplinară se exercita de preşedintele acestei instanţe.

Dacă împotriva unui judecător se punea în mişcare acţiunea penală acesta era suspendat din funcţie până la

finalizarea cercetărilor.

Pentru abateri disciplinare grave, ministrul justiţiei putea dispune suspendarea judecătorului de judecătorie sau a celui de tribunal din funcţie.

Tot pentru abateri grave, la propunerea preşedintelui Tribunalului Suprem, Consiliul de Stat putea dispune suspendarea judecătorului de la Tribunalul Suprem, până la soluţionarea acţiunii disciplinare.

Judecătorul era trimis în judecată disciplinară pe baza unor cercetări prealabile.

Ascultarea judecătorului împotriva căruia se desfăşura procedura disciplinară era obligatorie.

Consiliul disciplinar competent era sesizat în termen de **30 zile** de la cunoaşterea rezultatului cercetării prealabile, dar nu mai târziu de **1 an**, de la data săvârşirii abaterii.

Dacă judecătorul era găsit vinovat i se putea aplica una dintre sancţiunile disciplinare: observaţia, mustrarea, mustrarea cu **avertisment**.

Judecătorilor stagiari li se putea desface contractul de muncă.

Judecătorii militari, în ipoteza comiterii de abateri disciplinare, puteau fi desărcinaţi din funcţie.

Pentru abateri grave, la cererea consiliului disciplinar, Ministerul Justiţiei putea propune Consiliului popular judeţean sau al mun. Bucureşti, revocarea din funcţie a respectivului judecător.

Pentru judecătorii Tribunalului Suprem, propunerea o făcea Marii Adunări Naţionale sau Consiliului de Stat, după caz, preşedintele Tribunalului Suprem.

Judecătorii nemulţumiţi de soluţia pronunţată puteau

introduce contestaţie, în termen de **10 zile** de la primirea comunicării hotărârii comisiei de disciplină.

Contestaţiile formulate împotriva hotărârilor consiliilor de disciplină ale tribunalelor judeţene sau ale tribunalelor militare teritorial se rezolvau de consiliul de disciplină al Tribunalului Suprem.

Contestaţiile privind hotărârile pronunţate de consiliul de disciplină al Tribunalului Suprem se rezolvau tot de către acest consiliu disciplinar, care urma să fie compus din 5 judecători, alţii decât cei care au pronunţat, iniţial, sentinţa disciplinară.

Acestea sunt aspectele mai importante prevăzute de Legea nr. 58 / 1968 de organizare judecătorească cu privire specială asupra statutului judecătorilor, a competenţelor instanţelor de judecată şi a organizării instituţiilor puterii judecătoreşti.

Acest act normativ a fost în vigoare până la adoptarea Legii nr. 92 / 1992, pentru organizarea judecătorească (04.08.1992).

CAP. III. GARANŢIILE JURIDICE ACORDATE PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN LEGISLAŢIA ROMÂNĂ ÎN VIGOARE

&.1. ASIGURAREA INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR PRIN CONDIŢIILE DE SELECŢIONARE

Constituţia României din anul 1866, precum şi Constituţia României din anul 1923 nu au consacrat expres principiul **independenţei puterii judecătoreşti**, însă acest principiu poate fi regăsit în dispoziţiile art. 104, care are următoarea redactare:

Art. 104: „Judecătorii sunt inamovibili în condiţiunile speciale pe care legea la va fixa".

(Constituţia României din 29.03.1923).

În anul 1991, noua Constituţie prevede însă, ca un principiu fundamental al justiţiei, în art. 124 (3), următorul postulat: „Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii", acesta regăsindu-se şi în dispoziţiile Legii privind organizarea judiciară nr. 304 / 28.06.2004 şi în prevederile legii nr. 303/28.06.2004, în art. 2 (3).

În context internaţional, încă de la începutul deceniului 9 al secolului XX, chestiunea independenţei judecătorilor şi a garanţiilor necesare în vederea asigurării ei, a fost examinată de către Organizaţia Naţiunilor Unite.

Preocupările O.N.U au fost iniţiate în anul 1980 la Geneva când a fost discutat şi examinat un studiu „asupra

independenţei şi imparţialităţii puterii judiciare a judecătorilor şi asesorilor şi independenţa avocaţilor", studiu realizat de L.M. SINGHXI – care deţinea funcţia de preşedinte al Baroului de pe lângă Curtea Supremă din India.

În iunie 1983, la Montreal în Canada, a avut loc prima conferinţă mondială privind independenţa justiţiei, fiind prezenţi delegaţi reprezentând 24 de organizaţii naţionale şi internaţionale de pe toate continentele.

Conferinţa de la Montreal a reprezentat prima întâlnire când judecătorii, cu sprijinul nemijlocit al O.N.U., au aprobat în unanimitate Declaraţia cuprinzând un ansamblu de principii acceptabile pentru toate civilizaţiile (naţiunile), conducând la stabilirea unui sistem judiciar independent.

Actul adoptat de judecătorii delegaţi a fost intitulat: „Declaraţia universală privind independenţa justiţiei" şi a fost predat la O.N.U.

Acest text a fost transmis în anul 1987 tuturor statelor şi guvernelor participante, pentru propuneri, adaptări şi modificări; astfel că, în anul 1989 a fost supus analizei în cadrul comitetului Drepturilor Omului.

O altă etapă importantă în cristalizarea principiului independenţei judecătorilor o reprezintă al VI-lea Congres al O.N.U., desfăşurat la Caracas, în Venezuela, consacrat elaborării cu prioritate a unui document care să cuprindă principiile directoare necesare pentru apărarea independenţei judecătorilor.

Sub aspectul cronologic, precizăm faptul că textul „Declaraţiei universale privind independenţa justiţiei", adoptată la Montreal a fost înscris pe ordinea de zi a Congresului al VII-lea al O.N.U. de la Milano (Italia), unde la

data de 06.09.1985 s-a adoptat rezoluţia intitulată: „Principiile fundamentale referitoare la independenţa magistraturii”, act adoptat ulterior, sub aceeaşi denumire şi în aceeaşi formă, de către Adunarea Generală a O.N.U., la 29.11.1985, care a invitat guvernele să respecte aceste principii şi să le includă în legile şi jurisprudenţele lor naţionale.

Un moment distinct în consacrarea internaţională a principiului independenţei judecătorilor, îl reprezintă data de 31.07.1988, când Comitetul de la Viena a adoptat: „procedurile pentru aplicarea efectivă a principiilor fundamentale referitoare la independenţa magistraturii.”

În esenţă, reţinem că documentele citate relevă faptul că magistratura independentă reprezintă garanţia cea mai puternică a conservării autorităţii dreptului şi totodată a garantării şi protejării drepturilor fundamentale ale omului.

Independenţa judecătorilor nu poate fi asigurată decât dacă toţi factorii vizaţi sunt antrenaţi în susţinerea activă a instituţiilor libere şi democrate.

În acord cu art. 3 din „Principiile fundamentale referitoare la independenţa magistraturii”, este de domeniul judecătorului să hotărască ce cauze sunt de competenţa sa, şi să stabilească prin interpretare conţinutul legilor (normelor juridice – dreptului pozitiv).

În calitatea sa de protector al Constituţiei şi al Dreptului, judecătorul este dator să impună respectarea legii, să nu permită fraudarea ei, prin recurgerea la doctrine incompatibile cu autoritatea dreptului.

Un aspect deosebit de important îl reprezintă modelarea opiniei publice care să susţină independenţa judecătorilor, modelare care se poate realiza, în principal, prin instrucţie

publică, prin seminarii naţionale şi internaţionale, dar mai ales prin performanţa magistraturii de a impune autoritatea dreptului.

Noţiunea de **INDEPENDENŢĂ** a judecătorului presupune că acesta, pronunţându-se într-o cauză dedusă judecăţii, ia în considerare numai probele rezultate din faptele cazului (din cauza pendinte), dispoziţiile constituţionale şi juridice, precum şi propriul său sentiment de dreptate şi echitate din sufletul şi conştiinţa sa.

În raport cu teza subscrisă, rezultă că orice alt **factor intern** sau **extern** care are aptitudinea de a influenţa soluţia din cadrul hotărârii judecătoreşti trebuie considerat – **ab initio** – contrar principiului independenţei judecătorilor.

De principiu, apreciem că, potrivit documentelor internaţionale menţionate anterior, un judecător nu este independent în următoarele situaţii:

- dacă sistemul legal îl obligă, prin numirea sa, să judece în favoarea autorităţilor care l-au desemnat;

- dacă este expus revocării din funcţie, ca urmare a unei decizii contrare intereselor altor puteri constituite în stat sau ale oricărui alt organism particular;

- dacă riscă, în cazul pronunţării unei hotărâri judecătoreşti, să fie transferat pe o poziţie inferioară, în cadrul corpului magistraţilor;

- dacă promovarea judecătorului depinde exclusiv de voinţa discreţionară a altor puteri în stat;

- dacă compensaţiile financiare sunt supuse altor puteri în stat, ca de altfel şi alte drepturi materiale ori social-culturale.

Este evident că asemenea situaţii împiedică – de plano – independenţa efectivă a unui judecător care, atunci când va

avea de judecat o cauză, inevitabil va lua în consideraţie aceşti factori, care sunt în afara textului legii aplicabile, a faptelor cauzei şi a simţului sau de justiţie.

Selecţionarea reprezintă o adevărată „premiză" a independenţei judecătorilor, deoarece realizată în mod adecvat conduce la reducerea factorilor exteriori actului de justiţie, care pot influenţa soluţionarea cauzelor.

Astfel, după cum s-a reţinut în documentele internaţionale, independenţa judecătorilor poate fi garantată, dacă:

- înainte de a numi un judecător s-ar examina temperamentul candidatului, forţa sa morală de a depăşi situaţiile şi tendinţele proprii în domeniile: religios, politic etc.;

- în timpul exercitării funcţiei judecătorul ar evita orice angajare politică, sau în alt domeniu controversat, precum şi dacă acesta ar evita să-şi exprime în public părerile şi să se amestece în probleme care sunt de competenţa altei puteri constituite în stat;

- ar fi prevăzut în Constituţii sau în legi organice, o procedură de punere sub acuzare sau destituire, în cazul în care se dovedeşte evident că judecătorul a fost influenţat în hotărârile pronunţate de prejudecăţi, de sentimente sau interese exterioare cauzei deduse judecăţii.

Afirmarea acestor principii generale în plan naţional este necesară şi posibilă în cadrul constituţional în vigoare, deoarece, chiar dacă dispoziţiile legale române nu le includ sau nu cuprind toate instrumentele şi prevederile precizate, vom observa că potrivit dispoziţiilor art. 20 (2) din Constituţia României: „dacă există neconcordanţă între pactele internaţionale şi tratatele referitoare la drepturile

fundamentale ale omului, la care România este parte, şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale, cu excepţia cazului în care Constituţia sau legile interne conţin dispoziţii mai favorabile."

De altfel, Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei, prin Recomandarea nr. R (94) 12 din data de 13.10.1994, elaborată pe baza Principiilor fundamentale ale independenţei magistratului, adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., şi cu avizul Uniunii Internaţionale a Magistraţilor, a solicitat statelor membre, inclusiv României, măsuri cu privire la protecţia independenţei, eficacităţii şi a rolului judecătorilor.

*

* *

În cadrul studiului vom încerca să analizăm Recomandarea nr. R (94) 12 a Comitetului de Miniştri ai Statelor membre cu privire la independenţa, eficienţa şi rolul judecătorului (adoptată de Comitetul de Miniştri la 13 octombrie 1994, la a 516-a reuniune a Delegaţilor de Miniştri).

În cadrul activităţilor întreprinse în scopul promovării şi garantării eficienţei justiţiei civile şi penale, Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei a decis să elaboreze o recomandare asupra independenţei, eficienţei şi rolului judecătorilor.

Scopul urmărit de Consiliul Europei la data adoptării Recomandării nr. R (94) 12 l-a reprezentat instaurarea şi apărarea unui sistem politic democratic, caracterizat prin preeminenţa dreptului, prin consacrarea statului de drept şi respectiv, prin promovarea şi protejarea drepturilor şi

libertăţilor fundamentale ale omului.

Recomandarea asupra independenţei, eficienţei şi rolului judecătorilor, recunoaşte şi subliniază rolul primordial şi semnificativ pe care îl au judecătorii pentru realizarea acestor scopuri.

În conformitate cu prevederile **principiului I** – „Principii generale privind independenţa judecătorilor" – independenţa judecătorilor reprezintă unul dintre pilonii pe care se sprijină statul de drept. Se precizează că măsurile necesare pentru promovarea independenţei judecătorilor nu privesc doar pe judecători, în particular, ci pot avea consecinţe globale asupra ansamblului sistemului judiciar naţional.

De aceea, statele membre al Consiliului Europei, ar trebui să ţină cont de faptul că, deşi o anumită măsură luată ar afecta, în mod direct, un judecător aceasta ar putea avea efecte asupra independenţei judecătorilor, interesând în final, ansamblul corpului judecătoresc.

Textul proiectului de Recomandare şi expunerea de motive au fost elaborate de Grupul de proiect asupra eficienţei justiţiei civile (C.J.-J.U.). După ce, în prealabil, a fost examinat de Comitetul european al cooperării juridice (C.D.C.J.), proiectul de Recomandare şi expunerea de motive au fost supuse Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei, Comitetul de Miniştri a adoptat textul proiectului de Recomandare şi a autorizat publicarea expunerii de motive a Recomandării.

Pe lângă reprezentanţii statelor membre ale Consiliului Europei şi ai Comisiei Comunităţii Europene, au asistat la reuniunile grupului de proiect, care a pregătit textele, şi observatori din: Albania, Vatican, Letonia, Rusia şi delegaţi ai

Uniunii europene a magistraţilor în materie comercială şi ai Uniunii internaţionale a magistraţilor.

Recomandarea porneşte de la ideea că în scopul stabilirii unui sistem juridic eficient şi echitabil, este imperios necesar să se consolideze poziţia şi puterile judecătorilor şi să se vegheze ca responsabilităţile judecătorilor să fie îndeplinite cu bună-credinţă.

În vederea elaborării Recomandării nr. R (94) 12 au fost luate în considerare Principiile fundamentale ale O.N.U. cu privire la independenţa magistraturii (1985), precum şi normele pentru aplicarea efectivă a acestor principii fundamentale, norme adoptate în anul 1989.

Recomandarea porneşte de la principiul că puterile judecătorilor sunt contrabalansate de obligaţiile acestora. Tocmai în acest scop, s-a considerat că este necesar să se confere judecătorilor puteri menite să garanteze independenţa acestora. Pentru ca puterile conferite să nu fie exercitate arbitrar, în recomandare se prevede ca judecătorii să fie supuşi unui sistem de control care să asigure respectarea drepturilor şi îndatoririlor lor.

Principiile enunţate de Recomandare în număr de şase, se raportează la independenţa judecătorilor, la autoritatea lor, la condiţiile adecvate de muncă, la dreptul de a crea asociaţii, la responsabilităţile judecătoreşti şi la consecinţele slabei exercitări a răspunderii şi respectiv abaterile disciplinare.

Principiul I – Principii generale privind independenţa judecătorilor;

Principiul II – Autoritatea judecătorilor;

Principiul III – Condiţii adecvate de muncă;

Principiul IV – Asocierea;

Principiul V – Responsabilităţile judecătoreşti;

Principiul VI – Exercitarea slabă a răspunderilor şi abaterile disciplinare.

Comitetul de Miniştri ai Consiliului Europei nu a limitat aplicarea Recomandării la domenii specifice dreptului. Cu alte cuvinte, domeniul de aplicare a Recomandării priveşte reglementarea litigiilor de natură civilă şi penală precum şi a celor de ordin administrativ şi constituţional.

Recomandarea este, în principiu, aplicabilă atât judecătorilor profesionişti, cât şi judecătorilor neprofesionişti, în cazul acestora din urmă fiind exceptate dispoziţiile referitoare la remuneraţie (indemnizaţie) şi la cerinţa de a poseda o formaţie juridică adecvată.

Considerăm necesar să realizăm o succintă analiză a primului principiu consacrat de Recomandare nr. R (94) 12 a Comitetului de Miniştri ai Statelor membre a Consiliului Europei.

*Principiul I – **Principii generale asupra independenţei judecătorilor***

În cadrul acestui principiu se proclamă independenţa judecătorilor şi se evidenţiază o serie de măsuri necesare pentru respectarea, protejarea şi promovarea independenţei judecătorilor.

Apreciem că noţiunea de „independenţă a judecătorilor" utilizată în redactarea principiului, nu se limitează la judecători, ci se întinde asupra întregului sistem judiciar, în ansamblul său.

Potrivit dispoziţiilor punctului 2 lit. a, independenţa judecătorilor trebuie să fie garantată în conformitate cu

dispoziţiile Convenţiei şi cu dispoziţiile constituţionale naţionale.

Aceasta presupune, că independenţa judecătorilor trebuie garantată prin înserarea principiului în textele constituţionale ale statelor membre, în conformitate cu prevederile Convenţiei. (Prin noţiunea de „Convenţie" se face referire la „Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale", care, de altfel este citată în preambulul Recomandării nr. R (94) 12).

Se prevede, de asemenea, că nu ar fi admisibilă o reformare a deciziilor în afara procedurilor legale, de către guvern sau de administraţie. În acest sens s-a statuat de Comitetul de Miniştri prin Recomandarea nr. (87) 18 – asupra simplificării justiţiei penale.

Se consideră necesară existenţa unor norme juridice referitoare la condiţiile şi termenele în care pot fi exercitate căile de atac împotriva hotărârilor pronunţate şi deducerea cauzei spre judecare în faţa unor instanţe ierarhic superioare şi independente (pct. 2, lit. a, subpunctul 1).

Referitor la mandatul judecătorilor, Recomandarea se referă în cadrul **Principiului I**, la faptul că acesta trebuie garantat prin lege.

Se precizează că instanţele trebuie să fie în măsură să decidă ele însele competenţa lor, astfel cum este definită prin lege, iar administraţia sau guvernul nu ar trebui să ia decizii susceptibile de a face caduce hotărârile judecătorilor, cu excepţia cazurilor restrictive care privesc: amnistia, graţierea sau măsuri similare.

Independenţa judecătorilor este esenţialmente legată de menţinerea separaţiei puterilor în stat (paragraf I, pct. 2, lit. b).

Sarcina asigurării independenţei judecătoreşti incumbă organelor puterii legislative şi ale puterii executive.

În cadrul pct. 2, lit. c din Principiul I se afirmă că: „Orice decizie privind carierea profesională a judecătorilor ar trebui să se sprijine pe criterii obiective, iar *selectarea* şi cariera acestora ar trebui să se fondeze pe merit, avându-se în vedere calificările, integritatea, competenţa şi eficienţa lor."

Este indispensabil că independenţa judecătorilor să fie garantată de la selectarea lor şi în cursul întregii cariere profesionale, cu excluderea discriminărilor.

Orice decizie privitoare la viaţa profesională a judecătorilor trebuie să se sprijine pe criterii obiective. Cu toate că, fiecare stat membru al Consiliului Europei aplică propria metodă de recrutare, de alegere şi de numire a judecătorilor, selecţia candidaţilor şi cariera ulterioară a judecătorilor trebuie să se bazeze pe rezultate meritorii.

Deşi Recomandarea propune un sistem ideal pentru numirea judecătorilor, ea recunoaşte că un anumit număr de state membre ale Consiliului Europei au adoptat alte sisteme, care fac să intervină adesea Guvernul, Parlamentul sau Şeful Statului. În esenţă nu se propune schimbarea acestor sisteme, care există de secole şi care funcţionează corect, însă în toate statele în care judecătorii sunt oficial desemnaţi de organele altei puteri constituite în stat, trebuie să existe, într-o formă sau alta, un sistem care să permită asigurarea transparenţei procedurilor de numire a judecătorilor, de selecţionare a acestora şi respectiv de asigurare a independenţei lor în practică.

Formarea juriştilor este un aspect important pentru asigurarea că cele mai apte persoane sunt numite judecători.

Aceasta întrucât judecătorii profesionişti trebuie să justifice o formaţie juridică adecvată.

Printre alte cerinţe, formaţia juridică profesională contribuie în mod substanţial la independenţa puterii judecătoreşti.

Dacă judecătorii posedă cunoştinţe teoretice şi practice suficiente, ei vor putea acţiona cu mai multă independenţă în raport cu administraţia şi dacă doresc, vor putea să-şi schimbe profesia, fără să-şi urmeze în mod necesar cariera.

De altfel, această cerinţă se regăseşte înscrisă şi în **Principiul 10 din Principiile fundamentale ale Naţiunilor Unite** privitoare la independenţa magistraturii, care este redactat astfel: „persoanele selecţionate pentru a îndeplini funcţiile de magistrat trebuie să fie integre şi competente şi să facă dovada unei formaţii şi unor edificări juridice suficiente. Orice metodă de selectare a magistraţilor trebuie să prevadă garanţii împotriva numirilor abuzive. Selectarea judecătorilor trebuie operată fără discriminare de rasă, de culoare, de sex, de religie, de opinie politică sau alta, de originea naţională sau socială, de bogăţie, de naştere sau de situaţie".

Atât în Principiile fundamentale adoptate de Naţiunile Unite cât şi în Recomandarea nr. R (94) 12 a Comitetului de Miniştri ai Statelor membre ale Consiliului Europei, norma potrivit căreia un candidat în magistratură trebuie să fie originar din ţara respectivă, nu este considerată discriminatorie.

În cuprinsul **Principiului I** al Recomandării se fac precizări privitoare la deplina independenţă a judecătorilor în soluţionarea cauzelor deduse judecăţii (pct. 2 lit. d).

Distribuirea cauzelor se poate face după diferite sisteme, de exemplu prin tragere la sorţi, după ordinea alfabetică a

numelui judecătorilor, sau după o repartizare a cauzelor între secţiile instanţei, într-o ordine specificată dinainte (prestabilită), ori printr-o repartizare a cauzelor între judecători în conformitate cu decizia preşedintelui instanţei (pct. 2 lit. e).

În realitate, sistemul de distribuire a cauzelor contează mai puţin, ceea ce importă este ca acesta să nu fie falsificat sau deturnat printr-o influenţă exterioară şi să nu se facă în favoarea sau defavoarea uneia dintre părţi.

De principiu, potrivit pct. 2 lit. f, din **Principiul I** – se pot prevedea norme adecvate privitoare la înlocuirea judecătorilor, în cazuri excepţionale (boală sau vacanţa postului).

De regulă însă se prevede că un judecător nu poate fi desesizat de o cauză decât pentru motive juste şi la decizia organului competent.

Acestea sunt consideraţiile generale rezultate din examinarea **Principiului I**, din Recomandarea nr. R (94) 12 a Comitetului de Miniştri ai Consiliului Europei.

Principiile II-VI, vor fi analizate cu prilejul altor cercetări.

*

* *

De **lege lata** condiţiile de selecţionare a judecătorilor sunt prevăzute în Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor, art. 14.

Art. 1 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor prevede că magistratura reprezintă activitatea judiciară desfăşurată de judecători în scopul înfăptuirii justiţiei şi de procurori în scopul apărării intereselor

generale ale societăţii, a ordinii de drept, precum şi a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor.

Analizând dispoziţiile constituţionale din Titlul III, din cap. VI intitulat „Autoritatea judecătorească", se observă că **Constituantul** a consacrat acestui capitol trei secţiuni, respectiv: Secţiunea 1.: Instanţele judecătoreşti; Secţiunea a II-a: Ministerul public şi Secţiunea a III-a: Consiliul Superior al Magistraturii.

Observăm, în consecinţă, că **Legiuitorul Constituant** a consacrat art. 125 pentru analiza statutului judecătorilor şi art. 132 pentru analiza statutului procurorilor.

În raport de prevederile constituţionale şi având în vedere tema lucrării, vom încerca să tratăm, în cele ce urmează, condiţiile de selecţionare, referindu-ne exclusiv la judecători.

Având în vedere exigenţele impuse de reglementările internaţionale, adoptate de O.N.U., de Comitetul de Miniştri ai Consiliului Europei, de Uniunea Europeană a magistraţilor ş.a., legiuitorul român a instituit condiţii şi prevederi care să asigure selecţionarea şi promovarea judecătorilor pe criterii de responsabilitate civică, de bună reputaţie şi de competenţă profesională.

În conformitate cu dispoziţiile art. 14 din Legea 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor **condiţiile generale** pentru numirea judecătorilor sunt următoarele:

a) este cetăţean român cu domiciliul în România şi are capacitate deplină de exerciţiu;

b) este licenţiat în drept;

c) nu are antecedente penale sau cazier fiscal;

d) cunoaşte limba română;

e) este apt, din punct de vedere medical şi psihologic, pentru exercitarea funcţiei. Comisia medicală se numeşte prin ordin comun al ministrului justiţiei şi al ministrului sănătăţii.

Art. 13 din Legea 303/2004 prevede că admiterea în magistratură şi formarea profesională iniţială în vederea ocupării funcţiei de judecător se realizează prin Institutul Naţional al Magistraturii.

Condiţia generală prevăzută de art. 14 alin. 2, lit. a răspunde exigenţelor din dispoziţia constituţională prevăzută de art. 16 (3) din Constituţia României, adoptată prin referendum la 08.12.1991, cu modificările adoptate prin referendumul naţional organizat la 19-20 oct. 2003, potrivit căreia: „Funcţiile şi demnităţile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condiţiile legii, de persoanele care au cetăţenia română şi domiciliul în ţară".

Deci judecătorul, în calitatea sa de funcţionar public, trebuie să fie cetăţean român, fapt ce nu exclude bipatridia sau multipatridia.

Cerinţa rezultă din principiul suveranităţii naţionale, care impune ca oricare dintre segmentele puterii de stat(iar puterea judecătorească este o componentă fundamentală), să se exercite exclusiv de persoanele care au cetăţenie română.

Referitor la cerinţa existenţei domiciliului în România, aceasta rezultă din necesitatea ca judecătorul să fie legat – în modul prescris de lege – de realităţile ţării, să cunoască legile ţării şi să perceapă, în mod direct, moravurile, instituţiile, tradiţiile, elementele specifice ale spaţiului socio-cultural, chestiuni indispensabile în privinţa hotărârilor pe care va fi ţinut să le pronunţe în exercitarea atribuţiilor sale.

Condiţia de maximă generalitate a capacităţii depline de exerciţiu exclude de la posibilitatea selectării şi investirii cu autoritatea de judecător a persoanelor minore, lipsite de capacitate de exerciţiu ori cu capacitate de exerciţiu restrânsă, precum şi a persoanelor puse sub interdicţie judecătorească.

O altă condiţie generală este aceea a cunoaşterii limbii române, prevăzută de art. 14 alin. 2 lit. d. Această condiţie decurge din principiul fundamental al funcţionării sistemului judiciar în România, consacrat de art. 128 (1) din Constituţia României: „procedura judiciară se desfăşoară în limba română", aceasta întrucât potrivit art. 13 din Constituţie: „În România, limba oficială este limba română".

Dispoziţia constituţională înscrisă în art. 128 (1) a fost preluată şi în Legea pentru organizarea judecătorească nr. 304 / 2004 privind organizarea judiciară, în dispoziţiile art. 14 alin. 1.

În raport cu cele expuse, apare firesc ca una dintre condiţiile generale pentru admiterea în funcţia de judecător să fie cunoaşterea limbii române, limba oficială a statului.

Condiţia prevăzută de art. 14, alin. 2, lit. e se referă la integritatea corporală şi respectiv psihică a persoanelor fizice care optează pentru funcţia de judecător.

Potrivit art. 14 alin. 2, teza a II-a, dovada aptitudinii medico-psihologice se produce de către comisia medicală numită prin ordin comun al ministrului justiţiei şi al ministrului sănătăţii.

Condiţia prevăzută de art. 14, alin. 2, lit. b atestă un minim de cunoştinţe juridice pe care trebuie să le posede candidatul la funcţia de judecător.

Legea se referă la obţinerea titlului de licenţiat în Drept.

Acest titlu ştiinţific se obţine după finalizarea studiilor universitare de licenţă, care reprezintă ciclul I de studii. Licenţa atestă însuşirea unui volum de cunoştinţe necesar practicării unei profesii juridice, inclusiv a celei de judecător.

Deşi este o condiţie necesară, apreciem că obţinerea licenţei nu trebuie să constituie şi o condiţie suficientă pentru accederea la funcţia de judecător. În consecinţă, judecătorii sau persoanele fizice care doresc să îmbrăţişeze această profesie trebuie, de principiu, să absolve ciclurile II, respectiv III ale învăţământului universitar juridic. Studiile universitare de masterat, respectiv cele de doctorat asigură specializarea şi aprofundarea cunoştinţelor dobândite anterior de către judecător. Un judecător specializat şi pregătit profesional constituie o garanţie a independenţei şi a imparţialităţii în realizarea actului de justiţie.

Opinăm că ar fi fost mai firesc ca legiuitorul să instituie obligativitatea absolvirii studiilor universitare de masterat - cel puţin - pentru viitorii judecători şi pentru judecătorii tineri numiţi deja în funcţie.

Condiţia generală prevăzută de art. 14 alin. 2, lit. c, presupune absenţa antecedentelor penale sau a cazierului fiscal.

Având în vedere dispoziţiile art. 133, alin. 1 cod penal, în conformitate cu care reabilitarea face să înceteze decăderile şi interdicţiile precum şi incapacităţile care rezultă din condamnare, se pune chestiunea dacă o persoană fizică care a fost condamnată penal şi reabilitată, îndeplinind toate celelalte condiţii legale poate ocupa o funcţie de judecător.

Răspunsul este negativ având în vedere aspectele de ordin moral.

În sistemul normativ juridic există prezumţia că o persoană este nevinovată atâta timp cât nu se produce dovada contrară, în formele şi prin procedurile prevăzute de lege, că a comis o faptă de natură a atrage răspunderea sa juridică.

De principiu, prezumţia de nevinovăţie funcţionează sub o formă mai largă şi anume a unei **prezumţii de onestitate**, în cadrul sistemului de convieţuire socială.

Sancţiunea socială în cazul în care a fost înfrântă prezumţia de onestitate este reprezentată de proasta reputaţie.

Lipsa cazierului fiscal presupune plata la zi a tuturor taxelor şi impozitelor datorate către stat, precum şi achitarea oricăror debite datorate instituţiilor publice de interes naţional sau local.

Credem totodată, deşi legea nu prevede expres, că persoana fizică care doreşte să acceadă la funcţia de judecător nu trebuie să aibă debite restante sau neonorate în raport cu persoanele juridice de drept public sau de drept privat şi nici în raport cu vreo persoană fizică. Aceasta întrucât dependenţa financiară este de natură să afecteze independenţa şi imparţialitatea judecătorului. Deşi legea nu prevede expres credem că lipsa debitelor în raport cu persoanele juridice sau cu persoanele fizice, după caz, constituie un element de moralitate, care poate caracteriza conduita potenţialului judecător.

Ultima condiţie generală prevăzută de art. 13, se referă la latura cea mai complexă a selecţionării judecătorilor.

În conformitate cu dispoziţiile Recomandării nr. R (94) 12 a Comitetului de Miniştri ai Consiliului Europei şi celelalte documente internaţionale, numirea în funcţia de judecător a

unei persoane este condiţionată de absolvirea Institutului Naţional al Magistraturii sau de promovarea concursului ori examenului de admitere în magistratură, organizat potrivit regulamentului aprobat de Ministerul Justiţiei.

În legea pentru organizarea judecătorească nr. 303 / 2004 legiuitorul român a prevăzut condiţii speciale pentru selectarea şi promovarea judecătorilor.

Pentru ocuparea funcţiei de judecător legea prevede două modalităţi de selecţionare a candidaţilor.

Prima ipoteză se referă la formarea judecătorilor prin intermediul Institutului Naţional al Magistraturii. Persoanele fizice care îndeplinesc condiţiile prevăzute de art. 14 alin 2 din legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor pot participa la concursul de admitere în cadrul I. N. M. . Acest concurs se organizează cu aprobarea prealabilă a C. S. M. . Cursanţii I. N. M. Au calitatea de auditor de justiţie. Pe perioada cursurilor ei desfăşoară practică la instanţele judecătoreşti. După finalizarea cursurilor auditorii de justiţie susţin un examen de absolvire constând în probe teoretice şi practice, prin intermediul cărora se verifică însuşirea cunoştinţelor necesare în vederea exercitării funcţiei de judecător.

Auditorii de justiţie care promovează examenul de absolvire sunt numiţi de C. S. M. judecători stagiari numai la judecătorii. Aceştia vor efectua un stagiu de un an, beneficiind de stabilitate în funcţie.

După efectuarea stagiului judecătorii stagiari sunt obligaţi să se înscrie la examenul de capacitate. Dacă un judecător stagiar este respins la acest examen, el are obligaţia

să se prezinte la sesiunea imediat următoare. Lipsa nejustificată de la examenul de capacitate sau respingerea judecătorului la două sesiuni consecutive atrage pierderea calităţii de judecător stagiar.

Examenul de capacitate constă în probe scrise şi orale cu caracter teoretic şi practic. Probele teoretice se referă la: fundamentele constituţionale ale statului de drept, instituţiile de bază ale dreptului (material şi procesual),organizarea judiciară şi Codul deontologic al judecătorilor şi procurorilor. Probele practice constau în soluţionarea de speţe şi întocmirea de acte judiciare în raport de specificul funcţiei ce urmează a fi deţinută.

După validarea rezultatelor examenului de capacitate de către C. S. M. Candidaţii declaraţi admişi au dreptul să-şi aleagă posturile în raport de media obţinută şi de posturile vacante publicate în Monitorul Oficial al României, Partea a III-a.

Referitor la probele teoretice şi practice care alcătuiesc examenul de capacitate, remarcăm şi opinia profesorului Ion Neagu care a scris: „Se pune o întrebare simplă: ce pricini constituţionale, administrative, comerciale, ş.a. a judecat un judecător stagiar (desigur, cu excepţia plângerilor şi a contestaţiilor împotriva unor procese verbale, a autosesizărilor unor societăţi comerciale, ori, eventual, dării unor încheieri, vizând o excepţie de neconstituţionalitate)? Neavând <experienţă> în materie, ce <capacitate> dobândeşte un asemenea magistrat?

În mod cert, o veritabilă reformă a Justiţiei va avea în vedere şi aceste aspecte.”

(din I. Neagu, Tratat de procedură penală, Editura Pro, 1997, Bucureşti, pag. 88).

A doua ipoteză se referă la numirea în funcţia de judecător, pe bază de concurs, a persoanelor fizice care au îndeplinit funcţia de judecător sau procuror şi care şi-au încetat activitatea din motive neimputabile, precum şi a avocaţilor, notarilor, asistenţilor judiciari, consilierilor juridici, persoanelor care au îndeplinit funcţii de specialitate juridică în aparatul Parlamentului, Administraţiei Prezidenţiale, Guvernului, Curţii Constituţionale, Avocatului Poporului, Curţii de Conturi sau al Consiliului Legislativ, a cadrelor didactice din învăţământul juridic superior acreditat, cu o vechime în specialitate de cel puţin 5 ani, precum şi a magistraţilor-asistenţi de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie cu o vechime de cel puţin 5 ani, care şi-au încetat activitatea din motive neimputabile.

De asemenea prin coroborarea art. 33 cu art. 87 alin. 1 din Legea nr. 303/2004 pot fi numite în funcţia de judecător, pe bază de concurs, persoanele care au îndeplinit funcţii de specialitate juridică din: Ministerul Justiţiei, Ministerul Public, Consiliul Superior al Magistraturii, Institutul Naţional de Criminologie şi Institutul Naţional al Magistraturii.

Pot fi selectate şi respectiv numite în funcţia de judecător persoanele fizice care au îndeplinit funcţia de judecător sau pe aceea de procuror cel puţin 10 ani şi care şi-au încetat activitatea din motive neimputabile. Aceste numiri se realizează fără concurs, potrivit dispoziţiilor art. 33 alin. 5 din Legea nr. 303/2004.

O situaţie distinctă o reprezintă cazul magistraţilor-

asistenţi de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi a avocaţilor. Persoanele care aparţin celor două categorii profesionale menţionate şi care au cel puţin 10 ani vechime pot fi numite fără concurs în funcţia de judecător de judecătorie.

Persoanele fizice numite în funcţia de judecător fără examen sunt obligate să urmeze o perioadă de 6 luni, un curs de formare profesională în cadrul I. N. M., care va cuprinde în mod obligatoriu elemente de Drept Comunitar. Finalizarea acestor cursuri se realizează prin examen. Nepromovarea acestui examen atrage elibererea din funcţia de judecător.

&. 2. ASIGURAREA INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR PRIN MODUL ÎN CARE SUNT INVESTIŢI

Constituţia României adoptată prin referendum la data de 08.12.1991, modificată prin referendum naţional în anul 2003, prevede în dispoziţiile art. 125 (1) următoarele: „Judecătorii numiţi de Preşedintele României sunt inamovibili, în condiţiile legii."

Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor nr. 303/2004 prevede în art. 2 alin 1: „Judecătorii numiţi de Preşedintele României sunt inamovibili, în condiţiile prezentei legi."

Din analiza textelor constituţionale şi legale rezultă că în concepţia Legiuitorului Constituant şi a Legiuitorului ordinar, investirea în funcţie a judecătorilor se concretizează prin numirea în funcţie.

Art. 34 alin. 1 din Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor prevede că: „înainte de a începe să-şi exercite funcţia judecătorii... depun următorul jurământ: „Jur să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr drepturile şi libertăţile fundamentale ale persoanei, să-mi îndeplinesc atribuţiile cu onoare, conştiinţă şi fără părtinire. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"

Jurământul se depune de către judecător în şedinţă solemnă, în faţa magistraţilor instanţei la care aceasta a fost numit, după citirea prealabilă a comunicării actului de numire.

Refuzul depunerii jurământului de către judecător atrage, de drept, nulitatea numirii în funcţie. Depunerea jurământului

nu este necesară în cazul transferului sau a promovării judecătorului în altă funcţie.

Astfel cum rezultă din analiza textelor legale în vigoare în procedura de investire în funcţie a judecătorilor, intervin o serie de etape care, implică activitatea unor instituţii aparţinând unor puteri constituite în stat.

A. **Consiliul Superior al Magistraturii** în plen are stabilite printre atribuţiile sale şi competenţe în privinţa investirii judecătorilor.

Astfel, potrivit dispoziţiilor art. 35 lit. a din Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, republicată: „propune Preşedintelui României numirea în funcţie şi eliberarea din funcţie a judecătorilor... , cu excepţia celor stagiari."

De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii „numeşte judecătorii stagiari..., pe baza rezultatelor obţinute la examenul de absolvire a Institutului Naţional al Magistraturii" (art.35 lit. b din Legea 317/2004) şi „eliberează din funcţie judecătorii stagiari..." (art. 35 lit. d din legea 317/2004).

Atribuţiile menţionate privesc exclusiv competenţa atribuită de lege Consiliul Superior al Magistraturii în privinţa investirii în funcţie a judecătorilor.

Prin exercitarea atribuţiilor prevăzute de art. 35, lit. a, b şi d din Legea privind Consiliul Superior al Magistraturii nr. 317/2004, republicată, Consiliul Superior al Magistraturii se constituie într-un adevărat garant al independenţei puterii judecătoreşti.

Pe aceeaşi linie se situează şi dispoziţia din art. 35 lit. c din Legea nr. 317/2004, republicată potrivit căreia plenul C. S. M. „ dispune promovarea judecătorilor...".

Această reglementare legală este importantă, deoarece membrii Consiliului Superior al Magistraturii fac parte cu toţii din autoritatea judecătorească şi sunt cel mai bine plasaţi pentru a cunoaşte problemele cu care se confruntă justiţia ca instituţie şi, totodată, judecătorii în calitate de agenţi care o înfăptuiesc. Astfel, cel puţin teoretic, întregul traseu profesional al judecătorilor, de la numire până la eliberarea din funcţie, este scos de sub influenţa puterii executive şi controlat, în mod direct, de Consiliul Superior al Magistraturii, care este o instituţie care face parte din autoritatea judecătorească.

În privinţa Consiliului Superior al Magistraturii remarcăm că în ţara noastră a existat o instituţie similară, înfiinţată în baza Legii pentru organizarea judecătorească din anul 1924. Această instituţie funcţiona pe lângă Ministerul Justiţiei şi era un organ consultativ al ministrului de justiţie.

În acest sens, în conformitate cu dispoziţiile art. 61 din legea citată, atribuţiile Consiliului erau de „a-şi da cu părerea asupra confirmării, numirii şi înaintării magistraţilor" şi respectiv de „a-şi da avizul în toate cazurile în care va fi consultat de ministru."

Membrii ai Consiliului Superior al Magistraturii instituit prin legea din anul 1924 erau: prim-preşedintele şi preşedinţii de secţii din Înalta Curte de Casaţie, prim-preşedinţii Curţilor de Apel, inspectorii Curţilor de Apel şi ministrul justiţiei.

Ministrul justiţiei, în calitatea sa de preşedinte al Consiliului Superior al Magistraturii, îl putea convoca ori de câte ori considera necesar acest lucru.

Cantonându-ne doar la atribuţiile Consiliului Superior al Magistraturii în domeniul investirii judecătorilor, considerăm că instituţia înfiinţată prin legea de organizare judecătorească

din anul 1924 nu a reprezentat un model pentru Legiuitorul Constituant din 1991, datorită dependenţei evidente a acestui Consiliu de puterea executivă, reprezentată de ministrul justiţiei.

Modelul care a inspirat în mare măsură Constituanta şi legiuitorul român, fără însă a fi preluat în totalitate, a fost cel francez.

În Republica Franceză, Consiliul Superior al Magistraturii reprezintă o instituţie constituţională, fiind reglementat prin art. 64 şi art. 65 al Constituţiei franceze din 4 octombrie 1958; Consiliul Superior al Magistraturii este prezidat de Preşedintele Republicii Franceze, în calitatea sa de garant al independenţei puterii judecătoreşti. Componenţa Consiliului este următoarea: Preşedintele Republicii şi alţi 9 (nouă) membri desemnaţi de preşedinte în condiţiile stipulate prin lege organică.

Ordonanţa nr. 58-1271 din 22.12.1958, referitoare la legea organică a Consiliului Superior al Magistraturii, prevede că din cei **9 membri** ai Consiliului, desemnaţi de preşedinte, doi sunt numiţi dintre judecătorii Curţii de Casaţie, unul dintre avocaţii generali (adică procurori) de la Curtea de Casaţie, trei membri sunt numiţi din rândul magistraţilor curţilor de apel şi tribunalelor, o persoană dintre membrii Consiliului de Stat, iar ultimii doi membri ai Consiliului Superior al Magistraturii provin dintre persoanele care nu aparţin magistraturii şi sunt numiţi în virtutea pregătirii şi formaţiei profesionale.

Consiliul Superior al Magistraturii din Franţa are, potrivit legii, următoarele atribuţii: supune Preşedintelui Republicii propunerile de numire în funcţie a judecătorilor Curţii de Casaţie şi a preşedinţilor curţilor de apel, avizează propunerile

făcute de ministrul justiţiei pentru numirea altor magistraţi; îndeplineşte rolul de consiliu de disciplină al magistraţilor (situaţie în care este prezidat de primul-preşedinte al Curţii de Casaţie) şi exercită anumite atribuţii în materie de graţiere.

B) **PREŞEDINTELE ROMÂNIEI**

Explicarea rolului şi atribuţiilor şefului de stat în România trebuie să pornească, în principiu, de la dispoziţiile explicite ale Constituţiei.

Din art. 80 (1) din Constituţia României, rezultă caracterizarea sintetică a funcţiei de şef al statului;

a) reprezintă statul român;

b) este garantul independenţei naţionale, al unităţii şi al integrităţii teritoriale a ţării.

În temeiul art. 80 (2) din Constituţie, Preşedintelui României îi revin următoarele îndatoriri:

a) să vegheze la respectarea Constituţiei şi la buna funcţionare a autorităţilor publice. Această caracterizare are un conţinut complex în semnificaţii juridice şi politice, Constituţia adăugând că, în acest scop, Preşedintele României exercită funcţia de mediere între puterile statului, precum şi între stat şi societate.

De asemenea, în temeiul dispoziţiilor art. 92 (1) din Constituţie, Preşedintele României este comandantul forţelor armate şi îndeplineşte funcţia de preşedinte al Consiliului Suprem de Apărare a Ţării.

În concret, Constituţia României stabileşte, în baza criteriului conţinutului, următoarele atribuţii ale Preşedintelui României:

- atribuţii privind legiferarea;
- atribuţii privind organizarea şi funcţionarea puterilor

publice;

– atribuţii privind alegerea, formarea, avizarea formării, numirea şi revocarea unor autorităţi publice;

– atribuţii în domeniul apărării ţării şi asigurării ordini publice;

– atribuţii în domeniul politicii externe;

– alte atribuţii.

Într-adevăr în art. 94 din Constituţie, având text marginal „Alte atribuţii", se prevede că:

"Preşedintele României îndeplineşte şi următoarele atribuţii:

…….....

c) numeşte în funcţii publice, în condiţiile prevăzute de lege".

În raport cu acest principiu constituţional, numirea (investirea) în funcţie a judecătorilor, reprezintă un caz particular de atribuţie ce trebuie exercitată de Preşedintele României.

Rezultă din considerentele expuse că, din punct de vedere formal, rolul preponderent în investirea judecătorilor îi aparţine Preşedintelui României.

În situaţia în care Preşedintele României acceptă propunerile formulate de Consiliul Superior al Magistraturii, va proceda la semnarea unui Decret prezidenţial privind numirea în funcţie a unor magistraţi (judecători şi procurori).

Decretul Preşedintelui României este semnat în temeiul art. 94 lit. c şi al art. 100 alin. (1) din Constituţia României, precum şi în temeiul art. 31 alin. 1 din Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor nr. 303/2004, republicată.

O chestiune care se impune a fi discutată din raţiuni de

„simetrie" este cea referitoare la **încetarea funcţiei de judecător, la transferarea şi delegarea judecătorilor şi respectiv la suspendarea din funcţie a judecătorilor.**

Încetarea funcţiei de judecător. Funcţia de judecător se dobândeşte de principiu pe o perioadă nedeterminată. Excepţiile de la această regulă privesc durata mandatului judecătorilor de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie care, potrivit legii, sunt numiţi pe o perioadă de 6 ani.

Datorită inamovibilităţii acordate prin lege în mod expres judecătorilor, funcţiile acestora se bucură de o remarcabilă stabilitate.

În temeiul art. 65 alin. 1 din Legea nr. 303/2004, republicată, „ judecătorii... sunt eliberaţi din funcţie în următoarele cazuri:

a) demisie;
b) pensionare potrivit legii;
c) transfer într-o altă funcţie, în condiţiile legii;
d) incapacitate profesională;
e) ca sancţiune disciplinară;
f) condamnarea definitivă a judecătorului... pentru o infracţiune;
g) încălcarea dispoziţiilor art. 7;
h) nepromovarea examenului prevăzut la art. 33 alin. 14;
i) neîndeplinirea condiţiilor prevăzute la art. 14 alin. 2 lit. a, c şi e."

Câteva aprecieri generice asupra cazurilor legale menţionate privind încetarea funcţiei de judecător le considerăm pertinente.

În cazurile prevăzute de lit. f calitatea de judecător încetează de drept, pe data rămânerii definitive a hotărârii prin

care s-a dispus condamnarea.

În cazul în care judecătorul cere eliberarea din funcţie prin demisie, Consiliul Superior al Magistraturii poate stabili un termen de cel mult 30 de zile, la care demisia se devină efectivă, dacă prezenţa judecătorului la post este necesară.

Refuzul judecătorului de a se prezenta în acest interval de timp la post şi de a-şi îndeplini sarcinile ce decurg din atribuţiile sale de serviciu, poate fi considerat abatere disciplinară şi poate fi sancţionat în consecinţă.

Încetarea funcţiei de judecător este dispusă de Consiliul Superior al Magistraturii.

În toate situaţiile în care încetează calitatea de judecător, evident cu excepţia judecătorilor stagiari, hotărârea sau actul care determină încetarea acestei calităţi se comunică Preşedintelui României de către Consiliul Superior al Magistraturii, pentru emiterea şi publicarea decretului prezidenţial de eliberare din funcţie.

Transferarea şi delegarea judecătorilor.

Transferul judecătorilor poate avea loc la cerere sau în interesul serviciului – dar în toate cazurile numai cu consimţământul acestora – la unităţi din interiorul sistemului judiciar sau la instituţii şi organizaţii din afara sistemului.

În consecinţă, judecătorii se pot transfera la instanţe, respectiv la parchete egale în grad, inferioare în grad sau superioare în grad, din aceeaşi localitate sau din alte localităţi.

Transferarea judecătorilor în funcţiile din magistratură se dispune de către Consiliul Superior al Magistraturii. Aceeaşi situaţie se întâlneşte şi în cazul transferării unui procuror în funcţia de judecător (art. 61 din Legea 303/2004, republicată).

Problema pe care urmează să o analizăm se referă la situaţia transferării unui judecător la o instanţă inferioară în grad în raport cu instanţa de unde are loc transferul. În acest caz judecătorul îşi va păstra gradul ierarhic obţinut în cadrul corpului magistraţilor?

Înainte de a încerca să analizăm problema pusă în discuţie, facem precizarea că instituţia cu cel mai înalt grad ierarhic din sistemul organelor judiciare este **Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie**, după care urmează **Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie** şi apoi în ordine descrescătoare: curţile de apel, tribunalele şi judecătoriile.

Având în vedere precizările menţionate, credem că răspunsul la problema pusă în discuţie nu poate fi decât afirmativ, şi aceasta din cel puţin două considerente.

Instituind „promovarea pe loc" în cadrul corpului judecătoresc, legiuitorul român a creat posibilitatea ca într-o instanţă judecătorească să funcţioneze judecători cu rang ierarhic superior.

Pe de altă parte, după încetare funcţiei la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, prin expirarea perioadei pentru care a fost numit, ori datorită unor cauze neimputabile, judecătorul îşi păstrează rangul dobândit, având dreptul să rămână pe postul ocupat anterior.

Astfel există aptitudinea şi posibilitatea ca, prin excepţie, în condiţiile stabilite de legiuitor, unul sau mai mulţi judecători de la o judecătorie, de la un tribunal, de la un tribunal specializat sau de la o curte de apel să aibă rang de preşedinte de curte de apel.

În situaţia în care o instanţă judecătorească (judecătorie, tribunal sau tribunal specializat) nu poate funcţiona, în condiţii

normale, datorită lipsei temporare a unor judecători, datorită existenţei unor posturi vacante, a incompatibilităţii sau a recuzării tuturor judecătorilor, Legea nr. 303/2004 privind statul judecătorilor şi procurorilor prevede că preşedintele curţii de apel la propunerea preşedintelui respectivei instanţe din circumscripţia acelei curţi de apel, poate delega judecători de la alte instanţe din circumscripţia menţionată, cu acordul scris al acestora. (art. 57 alin 1).

Delegarea judecătorilor de la judecătorii, tribunale şi tribunale specializate în circumscripţia altei curţi de apel se dispune de către Consiliul Superior al Magistraturii, cu acordul scris al acestora, la solicitarea preşedintelui curţii de apel în circumscripţia căreia se face delegarea şi cu avizul preşedintelui curţii de apel unde judecătorii funcţionează. (art. 57 alin. 2).

Delegarea judecătorilor de la curţile de apel se dispune cu acordul scris al acestora de către Consiliul Superior al Magistraturii la solicitarea preşedintelui curţii de apel. (art. 57 alin. 3).

Suspendarea din funcţie a judecătorilor reprezintă, în opinia noastră, un caz particular al instituţiei suspendării contractului de muncă[1)].

Pe întreaga perioadă cât durează suspendarea contractului de muncă, încetează principalele efecte ale contractului de muncă, respectiv: obligaţia salariatului de a presta muncă şi obligaţia angajatorului de a-l plăti.

[1)] Sanda Ghimpu, Ion Traian Ştefănescu, Şerban Beligrădeanu, Gheorghe Mohanu, Dreptul Muncii, Tratat, vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, pag. 288 şi următoarele.

Cu privire la celelalte efecte ale contractului de muncă cum ar fi: acordarea ajutoarelor în cadrul asigurărilor sociale de stat sau a asistenţei medicale, gratuite, acesta continuă să subziste.

Suspendarea judecătorilor din funcţie este prevăzută de Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor nr. 303/2004, republicată, în două cazuri, şi anume:

A) Când a fost pusă în mişcare acţiunea penală împotriva judecătorului prin ordonanţă sau rechizitoriu (art. 62 alin. 1 lit. a);

B) Când judecătorul suferă de o boală psihică care îl împiedică să-şi exercite funcţia în mod corespunzător (art. 62 alin. 1 lit. b).

A) În prima situaţie, prevăzută de art. 62 alin. 1 lit. a din Legea nr. 303/2004, republicată, măsura suspendării din funcţia de judecător se dispune de Consiliul Superior al Magistraturii şi durează până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti penale.

În acest context precizăm că, dacă prin hotărârea instanţei de judecată sau prin ordonanţa procurorului se constată nevinovăţia judecătorului, suspendarea acestuia din funcţie încetează.

Din punct de vedere penal „vinovăţia" constituie o trăsătură esenţială a infracţiunii şi totodată un element constitutiv al acesteia.

Având în vedere dispoziţiile art. 19 din codul penal: „Vinovăţie există când fapta care prezintă pericolul social este săvârşită cu intenţie sau din culpă" (alin. 1).

Unul dintre cazurile în care punerea în mişcare a acţiunii penale sau exercitarea acţiunii penale sunt împiedicate priveşte

ipoteza în care „faptei îi lipseşte unul din elementele constitutive ale infracţiunii”, situaţie în care se încadrează şi absenţa vinovăţiei (art. 10 lit. d cod procedură penală).

Remarcăm însă faptul că art. 10 din Codul de procedură penală prevede şi alte cazuri în care „vinovăţia”, deci latura subiectivă este exclusă. Aceste situaţii privesc următoarele cazuri:

– art. 10 lit. a – când fapta nu există;

– art. 10 lit. b – când fapta nu este prevăzută de legea penală;

– art. 10 lit. c – când fapta nu a fost săvârşită de învinuit sau de inculpat;

– art. 10 lit. e – când există vreuna din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei.

În toate aceste situaţii, în cursul judecăţii se pronunţă **achitarea** inculpatului, iar în cursul urmăririi penale se dispune **scoaterea de sub urmărire penală** a învinuitului sau a inculpatului.

Rezultă deci că şi în cazurile în care un judecător, împotriva căruia s-a pus în mişcare acţiunea penală, ar fi ulterior scos de sub urmărire penală, pentru unul din motivele precizate, măsura suspendării din funcţie a judecătorului trebuie să înceteze deoarece acesta este nevinovat.

O problemă delicată există în ipoteza în care scoaterea de sub urmărire penală sau achitarea pe considerentul că fapta pentru care a fost pusă în mişcare acţiunea penală „nu prezintă gradul de pericol social al unei infracţiuni”, (art. 10 lit. b^1 Cod procedură penală), precum şi **încetarea urmăririi penale sau încetarea procesului penal**, pentru celelalte motive prevăzute de **art. 10 lit. f-j Cod procedură penală.**

În toate aceste cazuri, considerăm că, întrucât nu este exclusă vinovăţia, nu se justifică o eventuală încetare a suspendării in funcţie a judecătorului. Totuşi Legiuitorul ordinar a tranşat această chestiune în art. 63 alin 2 din Legea 303/2004, republicată, în sensul că şi în ipoteza achitării în temeiul art. 10 lit b^1 Cod procedură penală cât şi în ipoteza încetării urmăririi penale sau, după caz, a încetării procesului penal, judecătorul este repus în situaţia anterioară, suspendarea din funcţie încetând.

În situaţia prevăzută de art. 62 din Legea nr. 303/2004, republicată, măsura suspendării din funcţie a judecătorului se dispune de Consiliul Superior al Magistraturii, pe baza unui raport scris şi după examinarea persoanei respective de către o comisie medicală de specialitate.

În ambele cazuri suspendarea din funcţie a judecătorului este dispusă de C. S. M. Tot acestui organ îi revine obligaţia de a se pronunţa asupra încetării suspendării din funcţie, urmată de repunerea judecătorului în situaţia anterioară sau de a propune eliberarea din funcţie a judecătorului potrivit legii.

Ne vom referi în continuare şi la efectele suspendării din funcţie a judecătorilor. De principiu, aceste efecte decurg din suspendarea executării contractului de muncă. Judecătorii suspendaţi din funcţie nu mai au dreptul să exercite vreo atribuţie specifică funcţiei şi nu mai au dreptul de a primi salariu.

Precizăm totodată că judecătorilor suspendaţi din funcţie în temeiul art. 62 lit. b din Legea nr. 303/2004, li se acordă, pe întreaga perioadă a suspendării, drepturile de asigurări sociale de sănătate, conform dispoziţiilor art. 64 alin 3 din Legea 303/2004.

Ca urmare a intervenirii suspendării din funcţie a judecătorului, se poate pune întrebarea dacă în această perioadă respectivul judecător poate să presteze altă activitate, într-o altă instituţie.

La prima vedere, am fi tentaţi să considerăm că răspunsul este afirmativ. Aceasta, avându-se în vedere şi dispoziţiile art. 41 alin. 1 din Constituţia României, potrivit cărora: „Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupaţiei, precum şi a locului de muncă este liberă."

Totuşi, nu împărtăşim această opinie pentru următoarele considerente ce urmează a fi detaliate.

Pe întreaga durată a suspendării din funcţie contractul de muncă al judecătorului nu încetează, şi, în consecinţă, nu încetează nici calitatea acestuia de magistrat. Din acest raţionament rezultă că dreptul subiectiv al judecătorului de a presta o altă activitate retribuită (salarizată) este limitat de îngrădirile prevăzute de lege şi care decurg din calitatea sa.

Legiuitorul ordinar a rezolvat această chestiune prin art. 62 alin. 4 din Legea 303/2004, republicată. Aceasta în sensul că în perioada suspendării din funcţie judecătorului **nu îi sunt aplicabile dispoziţiile referitoare la interdicţiile şi incompatibilităţile menţionate la art. 5 şi la art. 8 din Legea nr. 303/2004, republicată.**

Considerăm că punctul de vedere îmbrăţişat de legiuitor este eronat. În acest sens, respectând dispoziţia legală din art. 62 alin. 4, rezultă că judecătorul suspendat nu numai că poate să desfăşoare o activitate remunerată, dar aplicând ad litteram textul invocat, el are aptitudinea de a fi administrator la societăţile comerciale, să aibă calitatea de membru al unui grup de interes economic sau să omită a da declaraţie în care să

menţioneze dacă soţul, rudele sau afinii până la gradul al IV-lea inclusiv exercită o funcţie sau desfăşoară o activitate juridică ori activităţi de investigare sau de cercetare penală cu indicarea locului de muncă al acestor persoane fizice.

Principalul efect al investirii în funcţie a judecătorilor îl reprezintă dobândirea **inamovibilităţii**.

Constituţia României prevede în dispoziţiile art. 125 (1) teza I următoarele: „Judecătorii numiţi de Preşedintele României sunt inamovibili, în condiţiile legii".

În consecinţă precizăm că inamovibilitatea reprezintă o instituţie în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocaţi, suspendaţi din funcţie, pensionaţi, mutaţi (delegaţi, detaşaţi sau transferaţi) şi nici nu pot fi sancţionaţi disciplinar decât în cazurile şi pe baza formelor şi condiţiilor prestabilite de textele legale în vigoare.

Inamovibilitatea judecătorilor, ca instituţie, s-a impus destul de târziu în raport de puterea concretă a executivului şi de influenţa acestuia asupra puterii judecătoreşti.

Astfel, în principiu, remarcăm faptul că în cazul existenţei unor guverne autoritare cu tendinţe centralizatoare şi de corporatism, inamovibilitatea ori nu este acordată judecătorilor ori, deşi este în principiu acordată, ea este nedorită, fiind considerată o piedică în realizarea obiectivelor puterii executive.

Există situaţii istorice în care în mod obiectiv nu s-a instituit inamovibilitatea judecătorilor datorită unor cauze concrete, cum ar fi spre exemplu: proliferarea fenomenului corupţiei, lipsa de personal specializat în drept, nivelul scăzut de competenţă şi de pregătire a judecătorilor ş.a.

În România, principiul inamovibilităţii judecătorilor a

fost instituit şi consacrat prin Legea Curţii de Casaţie din data de 24 ianuarie 1861. Legea menţionată prevedea în dispoziţiile art. 17 următoarele: Funcţiile de preşedinte şi de membri la Curtea de Casaţie sunt inamovibile.

Privind din punct de vedere istoric trebuie să remarcăm şi dispoziţiile Legii pentru organizarea judecătorească din 9 iulie 1865.

Titlul al IX-lea al legii intitulat „Despre inamovibilitate" prevede că aceasta se va acorda preşedinţilor, membrilor şi supleanţilor Curţii de Apel şi Tribunalelor" prin legiuiri speciale (art. 103 din Legea pentru organizarea judecătorească din 1865).

Legea pentru organizarea judecătorească din 1 Septembrie 1890, având în vedere situaţia profesională a corpului de judecători, a stabilit că devin inamovibili, de la data sancţionării legii, preşedinţii Curţilor de Apel precum şi preşedinţii de tribunale „care au titlul de licenţiaţi sau doctori în drept" (art. 90).

Ca efect al inamovibilităţii instituită prin Legea pentru organizarea judecătorească din 1 septembrie 1890, s-a prevăzut că încetarea funcţiei de judecător nu poate avea loc decât prin demisie, şi respectiv prin atingerea limitei de vârstă. De asemenea, se prevedea că transferarea sau înaintarea în grad nu se poate realiza, fără consimţământul judecătorului.

Judecătorii puteau fi destituiţi din funcţie pentru motive disciplinare ori dacă aceştia erau condamnaţi definitiv pentru crimele ori pentru delictele precizate de lege în art. 52 pct. 3.

Art. 52 pct. 3 din Legea pentru organizarea judecătorească din anul 1890 prevedea următoarele infracţiuni (crime şi delicte) în baza cărora, dacă judecătorul era

condamnat definitiv, trebuia destituit: „fals, furt, înşelăciune, abuz de încredere, mărturie mincinoasă, atentat la bunele moravuri în cazurile prevăzute de art. 262, 263, 264, 267, 271 din Codul penal, vagabondaj, abuz de putere, delapidări de bani publici, mituire, percepere de taxe ilegale, spargere de sigiliu, sustragere de acte".

Potrivit legii precizate erau puşi din oficiu în retragere, prin decret regal, în vederea pensionării, judecătorii care au împlinit vârsta de 68 de ani pentru Curtea de Casaţie şi vârsta de 65 de ani pentru Curţile de Apel, precum şi judecătorii care, deşi nu pot dovedi cu acte vârsta lor, au o vechime în magistratură de 30 de ani.

Conform legii puteau fi „dispensaţi de serviciu", printr-un decret regal, în baza unui aviz al instanţei din care făceau parte, judecătorii care nu mai puteau „îndeplini bine şi cu exactitate" sarcinile funcţiei lor datorită unor infirmităţi permanente sau pentru cauze de „slăbire a facultăţilor mintale". Legea prevede că în cazul în care judecătorul suferea de o boală psihică gravă, ministrul justiţiei avea prerogativa de a dispune suspendarea din funcţie a judecătorului, în urma raportului efectuat de instanţă şi după examinarea persoanei de către 3 medici.

Precizăm faptul că, atât în situaţia de „dispensare de serviciu" cât şi în situaţia „suspendării", Legea pentru organizare judecătorească din 1 septembrie 1890 pretindea avizul „conform" al curţii sau al tribunalului în care funcţiona judecătorul. În ipoteza în care, avizul „conform" din partea curţii de apel sau a tribunalului nu era dat în termen de 15 zile, măsura suspendării înceta de drept.

O altă etapă – calitativ superioară în consacrarea

principiului inamovibilităţii judecătorilor în România, o reprezintă situaţia intervenită prin sancţionarea Legii pentru organizarea judecătorească din 24 martie 1909.

Prin acest act normativ s-a procedat la extinderea inamovibilităţii asupra inspectorilor judecătoreşti, judecătorilor de tribunale şi a judecătorilor de la judecătoriile de ocoale.

Legea citată reglementează în plus (în raport cu legile de organizare anterioare din 1865 şi 1890) condiţiile în care judecătorii inamovibili pot fi transferaţi:

a) Dacă transferarea se face cu consimţământul magistratului (judecătorului – N.A.);

b) Pentru raţiuni de serviciu public şi în interesul unei bune administrări a justiţiei, când magistratul (judecătorul – N.A.) are rude, legături sau interese în judeţul unde curtea sau tribunalul îşi are reşedinţa;

c) În interesul serviciului, judecătorii de instrucţiune pot fi permutaţi cu cei de şedinţă în acelaşi tribunal.

În toate situaţiile enumerate de lege, transferarea judecătorului nu se putea face decât cu avizul conform al Consiliului Superior al Magistraturii.

O situaţie identică în privinţa acordării inamovibilităţii judecătorilor întâlnim şi sub imperiul Legii pentru organizarea judecătorească din 25 iunie 1924. În consecinţă, precizăm că rămân în afara beneficiului inamovibilităţii supleanţii şi ajutorii de judecători.

Deşi excede cercetarea noastră, facem precizarea că, prin Legea pentru organizarea judecătorească din 25.06.1924, s-a extins inamovibilitatea şi asupra procurorului general al Înaltei Curţi de Casaţie precum şi asupra procurorilor de secţie de la Înalta Curte de Casaţie. Ceilalţi membri ai ministerului Public,

au rămas, în continuare, amovibili.

Dispoziţii noi în privinţa acordării inamovibilităţii judecătorilor nu se regăsesc în Legea pentru organizarea judecătorească din data de 20 august 1938.

În schimb remarcă faptul că, prin acest act normativ, s-a acordat inamovibilitate şi procurorilor generali de la Curţile de Apel.

Legile pentru organizarea instanţelor judecătoreşti şi a procuraturii din perioada statului socialist nu au recunoscut instituţia inamovibilităţii judecătorilor.

În privinţa conţinutului inamovibilităţii, acesta cuprinde, de principiu, condiţiile de modificare a exerciţiului funcţiei de judecător prin transferare, delegare, suspendare din funcţie şi de încetare din funcţia de judecător.

Toate aceste aspecte care alcătuiesc conţinutul organic (concret) al inamovibilităţii, au fost tratate din raţiuni de simetrie în raport cu investirea în funcţie – în paginile anterioare.

Din aceste considerente, nu vom insista în cele ce urmează decât asupra acordării inamovibilităţii judecătorilor Curţii Supreme de Justiţie. Sau, mai corect, asupra perioadei de timp de care această categorie de judecători beneficiază de inamovibilitate.

Precizăm că pentru judecători – cu excepţia celor de la Curtea Supremă de Justiţie – inamovibilitatea este dobândită, ca efect al numirii, pe întreaga durată a carierei lor profesionale. În dezacord cu această regulă art. 124 (1) din Constituţia României, precizează: „Preşedintele şi ceilalţi judecători ai Curţii Supreme de Justiţie sunt numiţi pe o perioadă de 6 ani. Ei pot fi reinvestiţi în funcţie” (teza a II-a).

Din analiza logico-raţională a acestui text constituţional, rezultă că judecătorii Curţii Supreme de Justiţie, în perioada mandatului, beneficiază de întreaga protecţie şi de toate drepturile care decurg din inamovibilitate.

Unica diferenţiere o regăsim – în raport cu ceilalţi judecători – în durata determinată a acordării inamovibilităţii, care este egală cu durata mandatului de judecător al Curţii Supreme de Justiţie.

Considerăm că nu este lipsit de importanţă să precizăm că sunt autori care se îndoiesc de valoarea principiului inamovibilităţii ca garanţie a independenţei şi a imparţialităţii judecătorilor.

"Regula inamovibilităţii … şi-a pierdut, cu timpul, o parte din forţă. Ea are, mai cu seamă, o valoare de simbol. În fapt, inamovibilitatea nu asigură magistratului decât o garanţie înşelătoare şi insuficientă, dacă nu este însoţită de reguli de protecţie, mai ales în materie de avansare sau de disciplină. Este indiscutabil că în prezent situaţia magistratului se apropie din ce în ce mai mult de cea a funcţionarului[1)]".

Trecând peste diversele opinii ale autorilor considerăm că instituţia inamovibilităţii reprezintă o adevărată „cheie de boltă" a puterii judecătoreşti. Aceasta întrucât inamovibilitatea este piatra de temelie a independenţei judecătorilor.

De aceea, pretutindeni şi constant, autorii în materia ştiinţelor juridice tratează instituţia inamovibilităţii în cadrul garanţiilor independenţei şi imparţialităţii judecătorilor.

*

* *

[1)] J. Vincent, G. Montagnier, A. Varinard, Opere citate, pag. 532.

O chestiune organic legată de investirea în funcţie a judecătorilor priveşte interdicţiile şi incompatibilităţile instituite pe întreaga perioadă a îndeplinirii funcţiei.

Instituirea **interdicţiilor şi a incompatibilităţilor** are, drept raţiune, evitarea plasării judecătorului în situaţii „de facto" sau „de jure" de natură a-l influenţa cu ocazia exercitării funcţiei şi pentru a-l feri pe judecător de suspiciunea de părtinire care poate fi generată de exercitarea atribuţiilor de serviciu.

Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor nr. 303/2004, republicată prevede următoarele **incompatibilităţi** şi **interdicţii**:

- funcţia de judecător este incompatibilă cu orice altă funcţie publică sau privată, cu excepţia funcţiilor didactice din învăţământul superior, precum şi a celor de instruire din cadrul Institutului Naţional al Magistraturii şi al Şcolii Naţionale de Grefieri, în condiţiile legii;

- judecătorii sunt obligaţi să se abţină de la orice activitate legată de actul de justiţie în cazuri care presupun existenţa unui conflict între interesele lor şi interesul public de înfăptuire a justiţiei sau de apărare a intereselor generale ale societăţii, cu excepţia cazurilor în care conflictul de interese a fost adus, în scris, colegiului de conducere al instanţei şi s-a considerat că existenţa conflictului de interese nu afectează îndeplinirea imparţială a atribuţiilor de serviciu;

- judecătorii sunt obligaţi să dea anual o declaraţie pe propria răspundere în care să menţioneze dacă soţul, rudele sau afinii până la gradul al IV-lea inclusiv exercită o funcţie sau desfăşoară o activitate juridică ori activităţi de investigare sau

cercetare penală, precum şi locul de muncă al acestora;

- judecătorii sunt obligaţi să facă o declaraţie autentică, pe propria răspundere potrivit legii penale, **privind apartenenţa sau neapartenenţa ca agent sau colaborator al organelor de securitate, ca poliţie politică;**

- judecătorii nu pot fi lucrători oerativi, inclusiv acoperiţi, informatori sau colaboratori ai serviciilor de informaţii. În acest sens ei completează în fiecare an, pe propria răspundere potrivit legii penale, o declaraţie autentică din care să rezulte că nu sunt lucrători operativi, inclusiv acoperiţi, informatori sau colaboratori ai serviciilor de informaţii;

- judecătorilor le este interzis să desfăşoare activităţi comerciale, direct sau prin persoane interpuse;

- judecătorilor le este interzis să desfăşoare activităţi de arbitraj în litigii civile, comerciale sau de altă natură;

- judecătorilor le este interzis să aibă calitatea de asociat sau de membru în organele de conducere, administrare sau control la societăţi civile, societăţi comerciale, inclusiv bănci sau alte instituţii de credit, societăţi de asigurare ori financiare, companii naţionale, societăţi naţionale sau regii autonome;

- judecătorilor le este interzis să aibă calitatea de membru al unui grup de interes economic;

- judecătorii nu pot să facă parte din partide sau formaţiuni politice şi nici să desfăşoare sau să participe la activităţi cu caracter politic;

- judecătorii sunt obligaţi ca în exercitarea atribuţiilor de serviciu să se abţină de la exprimarea sau manifestarea, în orice mod, a convingerilor lor politice;

- judecătorii nu îşi pot exprima public opinia cu privire

la procese aflate în curs de desfăşurare sau asupra unor cauze cu care a fost sesizat parchetul;

- judecătorii nu pot da consultaţii scrise sau verbale în probleme litigioase, chiar dacă procesele respective sunt pe rolul altor instanţe de cât acelea în cadrul cărora îşi exercită funcţia. Ei nu pot îndeplini orice altă activitate care, potrivit legii, se realizează de avocat.

Totuşi Legiuitorul ordinar a permis judecătorilor să pledeze în cauzele lor personale, ale ascendenţilor şi descendenţilor, ale soţilor, precum şi ale persoanelor puse sub tutela sau curatela lor.

De asemenea, judecătorii pot participa la elaborarea de publicaţii, pot elabora articole, studii de specialitate, lucrări ştiinţifice sau lucrări literare. Ei pot participa la emisiuni audiovizuale, cu excepţia celor cu caracter politic.

Judecătorii pot fi membri ai unor comisii de examinare sau ai unor comisii de întocmire a proiectelor de acte normative sau a unor documente cu caracter intern, european sau internaţional.

De asemenea, judecătorii pot fi membri ai unor societăţi ştiinţifice sau academice, precum şi ai oricăror persoane juridice de drept privat fără scop patrimonial (fundaţiile).

În scopul evitării unei interpretări extensive a dispoziţiilor legale care conţin interdicţiile precizate, Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor, prevede – in terminis – anumite limitări.

În acest sens, remarcăm prevederile legale în baza cărora judecătorii pot forma asociaţii profesionale sau alte organizaţii, având drept obiectiv reprezentarea intereselor proprii şi totodată consolidarea şi protejarea statutului socio-profesional.

Judecătorii sunt liberi se adere la asociaţii profesionale locale, naţionale şi internaţionale şi să participe la reuniunile acestora.

Textele legale referitoare la libertatea de asociere a judecătorilor sunt compatibile, din acest punct de vedere, cu legislaţia europeană în materie.

Astfel, Recomandarea nr. R (94) 12 a Comitetului de Miniştri ai Statelor membre cu privire la independenţa, eficienţa şi rolul judecătorului, adoptată de Comitetul de Miniştri la 13 octombrie 1994, cuprinde Principiul al IV-lea intitulat „Asocierea", în care se proclamă următoarele: „Judecătorii ar trebui să fie liberi să creeze asociaţii care să aibă, singure sau împreună cu un alt organ, sarcina apărării independenţei lor şi să le protejeze interesele."

Cu privire la traducerea în practică a dispoziţiilor legale referitoare la asocierea judecătorilor, specificăm faptul că în România au fost înfiinţate mai multe asociaţii, printre care amintim: Asociaţia judecătorilor Olteni, Asociaţia judecătorilor „Al. I. Cuza" Galaţi, Asociaţia profesională a judecătorilor din circumscripţia Curţii de Apel Bacău ş.a.

La nivelul naţional s-a constituit „Uniunea Asociaţiilor Judecătorilor din România" la care s-au afiliat o parte din asociaţiile teritoriale înfiinţate.

Se prevede, de asemenea, în textul legii faptul că judecătorii au dreptul să facă parte din comisiile de studii sau de întocmire a proiectelor de legi, regulamente, tratate, şi convenţii internaţionale.

Referitor la limitarea interdicţiilor impuse judecătorilor, precizăm şi faptul că legea le permite acestora colaborarea – cu anumite restricţii – la publicaţiile de specialitate, cu caracter

literar, ştiinţific sau social, precum şi la emisiuni audiovizuale.

Incompatibilităţile judecătorilor privesc situaţii limitativ prevăzute de legiuitor, în care un judecător este împiedicat să participe la judecarea unei cauze, în scopul de a se asigura soluţionarea obiectivă a litigiului.

Precizăm că, de lege lata, sediul materiei în ceea ce priveşte instituţia, incompatibilităţii judecătorilor nu este unitar. Astfel cazurile de incompatibilitate sunt prevăzute atât în Codul de procedură penală cât şi în dispoziţiile Codului de procedură civilă.

În codul de procedură penală sunt inserate următoarele cazuri de incompatibilitate:

- rudenia între judecători. În acest sens, judecătorii care sunt soţi sau rude apropiate între ei, nu pot face parte din acelaşi complet de judecată.

Textul legal prevede că există incompatibilitate şi în situaţia în care procurorul este soţul sau ruda apropiată a vreunuia dintre judecători;

- judecătorul care a luat parte la soluţionarea unei cauze nu mai poate participa la judecarea aceleiaşi cauze într-o instanţă superioară sau la judecarea cauzei după desfiinţarea hotărârii cu trimitere în apel sau după casarea hotărârii cu trimitere spre rejudecare, în recurs. Nu mai poate participa la judecarea cauzei nici judecătorul care şi-a exprimat anterior părerea cu privire la soluţia care ar putea fi dată în acea cauză (în cauza pedinte);

- este, de asemenea, incompatibil să judece judecătorul care, în cauza respectivă a pus în mişcare acţiunea penală, a emis mandatul de arestare, a dispus trimiterea în judecată sau a pus concluzii în fond în calitate de procuror la instanţa de

judecată;

- este incompatibil să participe la judecată judecătorul care în respectiva cauză penală a fost reprezentant sau apărător al uneia dintre părţi, dacă a fost expert sau dacă a depus ca martor precum şi în cazul în care este interesat, sub orice formă, el, soţul sau vreo rudă apropiată;

- procurorul care a participat, în calitate de judecător, la soluţionarea cauzei, în primă instanţă, nu poate pune concluzii la judecarea ei, în apel sau la recurs.

Aceste cazuri de incompatibilitate se regăsesc în dispoziţiile art. 46-49 Cod procedură penală.

În prezenţa unuia dintre cazurile de incompatibilitate menţionate, legea (art. 50 Cod procedură penală) impune judecătorului în cauză obligaţia de a se abţine. În cazul în care judecătorul nu face declaraţie de abţinere, acesta poate fi recuzat, de oricare dintre părţi, imediat ce partea a aflat despre existenţa cazului de incompatibilitate.

Aşa cum am mai precizat, cazurile de incompatibilitate a judecătorilor sunt prevăzute şi în codul de procedură civilă.

Precizăm însă că în acest cod se face distincţie între incompatibilităţi în raport de efectul acestora în: incompatibilităţi care determină abţinerea sau recuzitarea unui judecător şi incompatibilităţi care generează strămutarea pricinii civile.

Din prima categorie fac parte incompatibilităţile consacrate prin atr. 24 şi art. 27 Cod procedură civilă.

Astfel, potrivit art. 24 Cod procedură civilă, judecătorul care a judecat o pricină nu mai poate lua parte la judecarea aceleiaşi pricini în apel sau în recurs şi nici în caz de rejudecare după desfiinţarea sau casarea hotărârii cu trimitere.

Totodată, nu poate lua parte la judecată judecătorul care şi-a spus părerea cu privire la pricina care se judecă şi nici acel judecător care a fost martor, expert sau arbitru în acelaşi litigiu.

Art. 27 Cod procedură civilă, reglementează următoarele situaţii de incompatibilitate în care se poate afla judecătorul:

- când el, soţul sau ascendenţii ori descendenţii lor au vreun interes în judecarea pricinii sau când este soţ, rudă sau afin, până la al patrulea grad inclusiv, cu vreuna din părţi;

- când judecătorul este soţ, rudă sau afin în linie directă ori în linie colaterală, până la al patrulea grad inclusiv cu avocatul sau mandatarul unei părţi sau dacă este căsătorit cu fratele ori cu sora uneia din aceste persoane;

- când soţul în viaţă şi nedespărţit este rudă sau afin al uneia din părţi până la al patrulea grad inclusiv, sau dacă, fiind încetat din viaţă ori despărţit, au rămas copii;

- dacă el, soţul sau rudele lor până la al patrulea grad inclusiv au o pricină asemănătoare cu aceea care se judecă sau dacă au o judecată la instanţa unde una din părţi este judecător;

- dacă între aceleaşi persoane şi una din părţi a fost o judecată penală în timp de cinci ani înainte;

- dacă a primit de la una din părţi daruri sau făgăduieli de daruri ori altfel de îndatoriri;

- dacă este vrăjmăşie între el, soţul sau una din rudele sale până la a până la al patrulea grad inclusiv şi una din părţi, soţi sau rudele acestora până la gradul al treilea, inclusiv.

În toate situaţiile precizate, judecătorii în cauză au obligaţia să se abţină la judecarea cauzei, în caz contrar putând fi recuzaţi de către părţi.

Cu privire la a doua categorie de incompatibilităţi, care generează strămutarea cauzei civile, la cererea părţii interesate,

indicăm art. 37 Cod procedură civilă care prevede că se poate cere strămutarea judecării pricinii, de partea interesată, când una din părţi are două rude sau afini până la gradul al patrulea inclusiv printre judecătorii instanţei competente.

Este necesar să precizăm că, de principiu, toate cazurile expuse nu determină – de plano – incompatibilitatea generală a unei persoane fizice de a fi numită sau de a exercita funcţia de judecător, ci numai împiedicarea judecătorului de a participa la soluţionarea unei cauze determinate. În consecinţă, judecătorul rămâne compatibil să exercite atribuţiile ce izvorăsc din funcţia sa, care nu au legătură cu litigiul în care există cauza de incompatibilitate.

Considerăm benefic ca în cadrul acestei cercetări să expunem – desigur sintetic – două organisme internaţionale care privesc în mod direct dreptul la asociere al judecătorilor.

Prin instituţie este **Asociaţia Europeană a Magistraţilor**, care a adoptat **Statutul judecătorului din Europa**.

Remarcăm faptul că procesul integrării europene a condus la expansiunea puterii legislative şi a puterii executive, nu numai la nivel naţional, dar şi la nivel internaţional.

În consecinţă, schimbările politice recente din Europa, au demonstrat să o separaţie reală a puterilor în stat este indispensabilă, pentru funcţionarea **Statului de Drept**. Acest principiu trebuie aplicat integrării europene, întrucât statele participante se consideră veritabile democraţii.

Or, o latură de esenţă a statului de drept o reprezintă independenţa judecătorilor şi a întregului sistem judiciar. De aceea statele membre ale Uniunii Europene consideră consolidarea, în ansamblu, a puterii judecătoreşti că reprezintă

o garanţie a protecţiei drepturilor cetăţenilor, împotriva tendinţelor statului sau a altor grupuri de presiune.

Asociaţia Europeană a Magistraţilor, în elaborarea Statutului judecătorului în Europa, a pornit de la ideea că „Principiile fundamentale relative la independenţa magistraturii" elaborate de O.N.U., reprezintă o „Carta constituantă dobândită, de la care nu se poate renunţa".

Asociaţia Europeană a Magistraţilor a statuat ca principii fundamentale incluse în Statutul judecătorului în Europa, următoarele:

1) Independenţa judecătorului este indivizibilă. Toate instituţiile şi autorităţile naţionale şi internaţionale trebuie să o respecte şi să o apere.

2) Judecătorul nu trebuie să fie supus decât legii. El nu trebuie să fie influenţat nici de partidele politice, nici de grupurile de presiune. Judecătorul trebuie să-şi îndeplinească obligaţiile profesionale cu rezervă şi într-un termen rezonabil.

3) Judecătorul trebuie să fie imparţial şi să se dovedească imparţial.

4) Recrutarea judecătorilor trebuie să fie bazată numai pe criterii obiective, garantând capacităţile profesionale şi să fie efectuată de un organ independent şi reprezentativ al judecătorilor. Orice alte influenţe, în particular interesele partidelor politice, trebuie să fie excluse.

5) Organul independent care reprezintă magistraţii trebuie să aplice, aceleaşi principii ca pentru, recrutarea judecătorilor, în ceea ce priveşte cariera lor ulterioară.

6) Conducerea corpului judecătoresc trebuie să fie atribuită unui organ independent de grupuri de putere, reprezentând efectiv judecătorii.

7) Este obligaţia celorlalte puteri ale statului de a da puterii judecătoreşti mijloacele necesare pentru a-şi desfăşura activitatea şi mijloacele de echipament logistic corespunzător. Puterea judecătorească trebuie să aibă posibilitatea de a participa la deciziile luate sub acest aspect.

8) Salarizarea judecătorilor trebuie să fie la un nivel care să le asigure **reala independenţă** economică. Aceasta nu poate fi redusă pe toată durata activităţii judecătorului.

9) Sancţiunile disciplinare împotriva judecătorilor nu trebuie să fie luate decât de un organ compus din membrii care reprezintă puterea judecătorească, respectând strict regulile de procedură predeterminate.

10) Este exclusă orice acţiune directă vizând responsabilitatea judecătorului în legătură cu activitatea sa profesională.

11) Statutul judecătorilor trebuie să fie cuprins în Legea pentru organizarea judecătorească.

A doua organizaţie pe care o vom prezenta succint este **Uniunea Internaţională a Magistraţilor**. Analiza instituţiei va avea în vedere, cu prioritate, actul constitutiv şi statutul acesteia.

Uniunea Internaţională a Magistraţilor este o organizaţie lipsită de oricare caracter politic sau sindical, având sediu stabilit la Roma.

Au calitatea de membri ai Uniunii, în afara Asociaţiilor Naţionale şi comitetele provizorii de asociaţii care au semnat, la 6 septembrie 1953, Actul Constitutiv şi Statutul, asociaţiile naţionale şi grupurile naţionale reprezentative admise prin Decizia Consiliului Central.

Consiliul Central poate admite ca anumite asociaţii sau

grupuri naţionale, să intre în Uniune, în calitate de membri extraordinari. Asociaţiile de Magistraţi care luptă pentru independenţa lor, pot fi admise ca membri extraordinari pentru o perioadă de cinci ani, care este susceptibilă de a fi prelungită.

Membri Uniunii Internaţionale a Magistraţilor nu trebuie să fie angajaţi politic sau să aparţină vreunui partid politic.

Scopurile Uniunii Internaţionale a Magistraţilor sunt următoarele:

- salvarea independenţei Puterii Judecătoreşti, condiţie esenţială pentru funcţionarea Justiţiei şi pentru garantarea drepturilor şi libertăţilor omului;

- apărarea statutului constituţional, legal şi moral al Puterii Judecătoreşti;

- lărgirea şi perfecţionarea cunoştinţelor şi culturii magistraţilor, punându-i în contact direct cu magistraţii din alte ţări, permiţându-le să cunoască alte organizaţii şi modul lor de funcţionare, precum şi Dreptul Internaţional şi aplicarea acestuia;

- studierea în comun a diferitelor probleme juridice care apar în interesul naţional, cât şi la nivelul comunităţilor regionale sau internaţionale pentru o mai bună soluţionare a acestora.

Scopurile menţionate se realizează, în concepţia Uniunii Internaţionale a Magistraţilor prin următoarele mijloace:

- Organizarea de congrese şi reuniuni a unor comisii de studii;

- Schimburi de raporturi culturale;

- Promovarea şi intensificarea raporturilor de prietenie între magistraţi din diferite ţări;

- Favorizarea asistenţei mutuale între asociaţiile şi

grupurile naţionale; intensificarea schimbului de informaţii şi facilitarea de stagii pentru magistraţi în diferite ţări străine, inclusiv pentru sejurul de vacanţă;

- Prin orice alt mijloc acceptat ca atare de Consiliul Central.

Consiliul Central reprezintă organul deliberativ al Uniunii. Fiecare membru ordinar poate să delege un reprezentant care poate fi asistat de un coleg.

Oricare membru ordinar nu are decât un singur vot.

În privinţa organizării, precizăm că un membru poate da mandat altui delegat membru prezent la şedinţa Consiliului Central pentru a vota în numele lui.

Mandatul astfel dat exclude orice alt mandat pentru acelaşi delegat.

Uniunea Internaţională a Magistraţilor este condusă de un preşedinte, asistat de şase vicepreşedinţi, pe care îi reuneşte cel puţin o dată pe an, în cadrul **Comitetului Preşedinţial**.

În condiţiile Statutului Uniunii Internaţionale a Magistraţilor unul dintre vicepreşedinţi poate primi titlul de prim vicepreşedinte.

Uniunea mai dispune de un secretar general, care este asistat de unul sau mai mulţi secretari generali adjuncţi.

Titularii funcţiilor precizate sunt aleşi de Consiliul Central al Uniunii, pentru un mandat de doi ani.

Regulamentul General al Uniunii Internaţionale a Magistraţilor este aprobat de Consiliul Central.

Statutul Uniunii poate fi modificat de Consiliul Central la propunerea fie a Preşedintelui, fie a cel puţin trei membri ordinari.

Ulterior, propunerea de modificare este supusă

Secretariatului General, cel mai târziu cu trei luni înainte de reuniunea Consiliului Central.

Această succintă caracterizare a organizării şi funcţionării Uniunii Internaţionale a Magistraţilor se desprinde din analiza art. 1 – 8 din Actul constitutiv al Uniunii.

*

* *

Deoarece tema acestei secţiuni este „Asigurarea independenţei judecătorilor prin modul în care sunt investiţi", este firesc să amintim faptul că prin Legea privind organizarea judiciară a fost menţinută instituţia asistenţilor judiciari.

Asistenţii judiciari sunt numiţi pe o perioadă de 5 ani de către ministrul justiţiei, la propunerea Consiliului Economic şi Social dintre persoanele care îndeplinesc următoarele condiţii:

- au cetăţenia română, domiciliul în România şi capacitate deplină de exerciţiu;
- sunt licenţiate în drept şi dovedesc o pregătire teoretică corespunzătoare;
- nu au antecedente penale, nu au cazier fiscal şi se bucură de o bună reputaţie;
- cunosc limba română;
- sunt apte, din punct de vedere medical şi psihologic, pentru exercitarea funcţiei.

Asistenţii judiciari depun jurământ în condiţiile legii, care se aplică în mod corespunzător. Ei se bucură de stabilitate pe durata mandatului (art. 110-111 din Legea nr. 304/2004, republicată).

Condiţiile şi procedura de propunere a candidaţilor pentru a fi numiţi asistenţi judiciari de către Consiliul Economic şi Social, se stabilesc prin hotărârile a Guvernului.

Drept consecinţă, în materia litigiilor de muncă se pare că

s-a optat pentru reintroducerea „judecătorilor neprofesionişti”.

Sintagma „judecători neprofesionişti” ar putea fi criticată, deoarece contextul în care este utilizată nu corespunde total cu accepţiunea clasică.

Aceasta întrucât asistenţii judiciari sunt recrutaţi şi ulterior numiţi dintre persoanele fizice care au studii juridice superioare.

Noua reglementare, referitoare la asistenţii judiciari, pune în discuţie şi alte aspecte referitoare la: **participarea judecătorilor neprofesionişti la şedinţele de judecată şi la alegerea sau, după caz, numirea judecătorilor în funcţie.**

Din punct de vedere diacronic specificăm faptul că **Curţile cu juraţi** erau în România secolului al XIX-lea în număr de patru, fiind organizate pe lângă Curţile de Apel din următoarele localităţi: Bucureşti, Iaşi, Craiova şi Focşani.

Prin Legea din 16 iulie 1868 s-a înfiinţat în fiecare judeţ câte o Curte cu juri, compusă din: preşedinte (consilier al Curţii de Apel) şi doi judecători de la tribunalul local. Sesiunile de judecată ale Curţii cu juri se ţineau de patru ori pe an.

Curţile cu juraţi, menţinute prin Legea din 1924, erau constituite pentru judecarea crimelor, pentru judecarea delictelor politice şi a delictelor de presă.

Curţile cu juraţi judecau în sesiuni ordinare, stabilite prin regulament special adoptat pentru funcţionarea lor. În caz de necesitate Ministerul Justiţiei putea să dispună prelungirea sesiunilor ordinare sau putea stabili sesiuni extraordinare, hotărând asupra cauzelor care urmau să fie judecate în aceste sesiuni, precum şi durata prelungirii sesiunilor ordinare.

În doctrină s-a considerat că datorită încetinelii cu care judecau şi a numeroaselor hotărâri judecătoreşti receptate negativ de opinia publică, curţile cu juraţi au fost desfiinţate în

anul 1939, fiind înlocuite cu secţii criminale pe lângă Curţile de Apel.

Considerăm că desfiinţarea Curţilor cu juraţi este strâns legată de climatul politic general existent în România, odată cu instaurarea dictaturii regale (28 februarie 1938).

În legislaţiile străine (de ex: S.U.A.) judecătorii profesionişti au rol preponderent în privinţa aplicării aspectelor „de drept", referitoare la: încadrarea juridică; criteriile de individualizare; aplicarea concretă a sancţiunilor de drept penal.

Judecătorii neprofesionişti (juraţii) au rol predominant în privinţa chestiunilor „de fapt": existenţa faptei, existenţa conţinutului constitutiv al infracţiunii (latura obiectivă şi latura subiectivă); incidenţa circumstanţelor reale sau personale, atenuante sau, după caz, agravante; existenţa unor cauze care împiedică întrunirea, în integralitatea sa, a conţinutului constitutiv al infracţiunii sau a unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei, ş.a.

Am ales spre exemplificare sistemul judiciar al statului New York (din Statele Unite ale Americii).

Pentru a fi **jurat** nu sunt necesare: o pregătire specială, un talent sau o anumită instruire. Datoria juratului constă în aflarea adevărului rezultat din probele prezentate în cauză, folosind, în acest scop, toată iscusinţa sa.

Sistemul instanţelor din statul New York păstrează şi aduce la zi, în fiecare an, numele cetăţenilor statului care figurează pe anumite liste: contribuabili locali şi naţionali, posesori de permise de conducere, înregistraţi ca deţinători de vehicule, persoane îndreptăţite la ajutoare publice etc.

Viitorii juraţi sunt aleşi la întâmplare din aceste liste de către împuternicitul juriului din fiecare regiune şi de către

funcţionarii locali.

Pot avea aptitudinea de a fi juraţi persoanele care îndeplinesc următoarele condiţii:

- sunt cetăţeni ai Statelor Unite ale Americii şi sunt rezidenţi ai regiuni respective;
- au vârsta de cel puţin 18 ani împliniţi;
- sunt apţi din punct de vedere fizic şi psihic pentru a desfăşura activitatea de juraţi;
- nu au suferit condamnări;
- sunt capabili să înţeleagă şi să comunice în lima engleză;

Convocarea juratului indică, de obicei, durata mandatului delimitată prin date exacte.

Juraţii care sunt aleşi au datoria de a participa la un singur proces, care durează, în medie, între trei până la cinci zile.

Sistemul judiciar a introdus de curând o măsură care ar putea fi adoptată pe întreg teritoriu al S.U.A., care permite juraţilor raportori să fie scutiţi de însărcinarea primită, dacă nu au fost selectaţi pe tabelul juraţilor o perioadă determinată de timp.

Pentru fiecare zi în care prestează serviciul de jurat, o persoană fizică poate primi o alocaţie de 15 dolari S.U.A. Suma exactă este stabilită de legislaţia statului. Juraţii care beneficiază de plată primesc un cec de la Departamentul de Taxe şi Finanţe.

Nu se face nici o plată juraţilor care sunt salariaţi şi care primesc drepturile băneşti obişnuite de la serviciul lor pentru nici una dintre zilele stabilite ca durată a mandatului de jurat.

Un jurat raportor este îndreptăţit la rambursarea cheltuielilor de transport pentru fiecare zi de serviciu. În unele

situaţii se decontează biletele de autobuz ori metrou, iar în alte situaţii se plăteşte suma de 15 dolari S.U.A. pe milă, în raport de kilometrajul parcurs. Nu se decontează taxele de parcare ori cele plătite pentru încărcătură.

De la data de 1 februarie 1997, remuneraţia zilnică a juraţilor a crescut de la 15 dolari la 27,50 dolari şi de la data de 1 februarie 1998, remuneraţia a crescut din nou la 40 dolari S.U.A. pe zi.

Legea statului New York interzice patronatului să sancţioneze sau să concedieze un angajat pe motiv că a exercitat un mandat de jurat, cu condiţia ca angajatul să comunice investirea sa ca jurat.

Patronul poate întrerupe plata salariatului pe timpul (perioada) exercitării mandatului de jurat, numai dacă firma sa nu are mai mult de zece salariaţi.

Ca regulă generală, juraţii merg acasă la sfârşitul zilei şi se întorc dimineaţa zilei următoare.

Este posibil însă ca instanţa să fie nevoită să izoleze juriul, peste noapte, în timp ce se deliberează cu privire la procesele penale.

In situaţii extrem de rare, juriul poate fi izolat pe parcursul întregului proces.

"**Izolarea**" – înseamnă că juraţii nu merg acasă, peste noapte ci stau la un hotel unde au acces la relaţii cu alte persoane, la ştiri transmise de radio şi televiziune, precum şi la ziare, în mod limitat.

De cheltuielile pentru cazarea juraţilor în caz de izolare se ocupă împuternicitul juraţilor sau funcţionarul local pentru oraşul New York.

A doua chestiune pe care dorim să o punem în discuţie se referă la investirea judecătorilor, ca urmare a numirii sau a

alegerii prealabile a acestora.

Legile nr. 303/2004, nr. 304/2004 şi nr. 317/2004, republicate, au adoptat modalitatea numirii judecătorilor în funcţie. Despre aceste aspecte am discutat, pe larg, în partea introductivă a capitolului.

Problema pusă în discuţie se referă la comparaţia celor două modalităţi de numire în funcţie.

Înainte de a „tranşa" această chestiune ne vom opri asupra ultimei reglementări a organizării judecătoreşti, din perioada socialistă.

Art. 42 din Legea nr. 58/26.12.1968 privind organizarea instanţelor judecătoreşti în Republica Socialistă România, prevedea următoarele: „Preşedinţii tribunalelor judeţene şi cel al Tribunalului municipiului Bucureşti, judecătorii acestor tribunale, precum şi judecătorii de la judecătorii, sunt **aleşi** şi **revocaţi** de consiliile populare judeţene sau, după caz, de Consiliul Popular al municipiului Bucureşti, la propunerea Ministrului Justiţiei.

Pentru ocuparea posturilor devenite vacante la tribunalele judeţene, Tribunalul municipiului Bucureşti şi judecătorii se vor face **alegeri parţiale**, în prima sesiune a consiliului popular judeţean sau a Consiliului Popular al municipiului Bucureşti, ce urmează a se ţine după declararea vacanţei".

Astfel, s-a stabilit o anumită dependenţă de organele puterii şi ale administraţiei, prin reglementarea alegerii şi revocării judecătorilor de către consiliile populare judeţene sau, după caz, de Consiliul Popular al Municipiului Bucureşti, la propunerea Ministerului Justiţiei.

În realitate, această dependenţă a avut un caracter formal, judecătorii, o dată numiţi, dobândind o cvasi inamovibilitate.

Aceasta întrucât, potrivit art. 61, alin. 3 din Legea nr.

58/26.12.1968, judecătorii nu puteau fi revocaţi din funcţie, decât pentru abateri grave, la propunerea ministrului justiţiei.

În sistemul Legii nr. 5/1952 , judecătorii erau **numiţi** de către ministrul justiţiei, cu excepţia judecătorilor de la Tribunalul Suprem, şi a procurorului general care erau aleşi de către Marea Adunare Naţională.

În sistemul Legii pentru organizarea judecătorească din 9 iulie 1865 (art. 2) – „funcţionarii judecătoreşti se **numesc** sau se **întăresc** de Domn."

Anterior, prin Legea din 24 IANUARIE 1861, privind înfiinţarea Curţii de Casaţie şi justiţie, se prevedea în dispoziţiile art. 16 că membrii Curţii şi procurorii se numesc de Domn.

Toate legile ulterioare păstrează sistemul de investire în funcţie care a fost prezentat.

Numirea de către şeful statului a judecătorilor se făcea la propunerea ministrului justiţiei. După înfiinţarea Consiliului Superior al Magistraturii (prin Legea pentru modificarea unor dispoziţiuni din legile relative la organizarea judecătorească, din data de 24 MARTIE 1909), confirmarea judecătorilor pentru a deveni inamovibili precum şi înaintarea lor în grad nu se putea realiza decât cu avizul conform al acestui Consiliu.

Pe plan european şi mondial, cel mai răspândit sistem de investire a judecătorilor a fost şi rămâne cel al numirii lor de către reprezentanţii puterii executive (şefii de state). S-a considerat că întrucât justiţia este exercitată în numele naţiunii, cel care-i numeşte pe judecători, tot în numele naţiunii, este şeful statului.

Sistemul numirii judecătorilor este criticabil, deoarece cel puţin în aparenţă înfrânge principiul separaţiei puterilor în stat.

Legislaţiile care practică sistemul numirii judecătorilor prevăd o serie de garanţii de natură a exclude arbitrariul puterii executive cum ar fi: stabilirea unei autorităţi din rândul magistraturii – Curtea Supremă de Justiţie sau un Consiliul Superior al Magistraturii – care să recomande puterii executive candidaţii la numirea în funcţia de judecător.

Pe plan internaţional, în diverse state este consacrat sistemul electiv de investire în funcţie a judecătorilor. Acest sistem este practicat într-un număr relativ restrâns de ţări (de ex: Elveţia, S.U.A.).

Sistemul electiv constă în alegerea judecătorilor de către cetăţeni pentru un mandat determinat în timp.

Acest sistem prezintă avantajul asigurării totalei independenţe a judecătorilor în raport cu puterea executivă.

Sistemul electiv prezintă şi dezavantaje în sensul că, nu întotdeauna sunt aleşi judecători cei mai competenţi profesionişti, iar pe de altă parte, judecătorii deşi sunt independenţi de puterea executivă, devin extrem de dependenţi de electorat sau de liderii de opinie din rândul electoratului, pentru a asigura câştigarea unor noi candidaturi la funcţia de judecător.

Aceasta reprezintă o analiză succintă şi sintetică a celor două sisteme de investire în funcţie a judecătorilor, cu menţionarea pentru fiecare sistem în parte a avantajelor şi respectiv dezavantajelor generate.

&.3. ASIGURAREA INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR PRIN STATUTUL LOR DISCIPLINAR

1. **Noţiunea de „răspundere disciplinară”.**

Noţiunea de „**disciplină**” exprimă o stare de echilibru obţinută prin modelarea conduitei membrilor unei colectivităţi umane şi raportarea acesteia la normele edictate pentru activitatea pe care o desfăşoară.

Disciplina constituie, în esenţă, o ordine normativă compusă din ansamblul normelor care guvernează comportamentul uman într-un anumit domeniu de activitate, care include şi obligaţia persoanelor care desfăşoară respectiva activitate de a se conforma regulilor prestabilite.

În doctrină se consideră că noţiunea de „disciplină” comportă două laturi, legate organic între ele, respectiv:

- o latură obiectivă, conceptuală care determină, prin norme, activităţile colectivităţii;

- o latură subiectivă, concretă, care se referă la conduita propriu-zisă a membrilor colectivităţii, care poate fi de conformare sau, după caz, de contradicţie, în raport cu norma prestabilită.

Referitor la răspunderea disciplinară a judecătorilor, este necesar să precizăm că în legile de organizare judecătorească din 1865, 1890 şi 1909 dispoziţiile relative la această materie erau reunite sub titlul „disciplina judiciară”.

În legile de organizare judecătorească din anii 1924 şi 1927, dispoziţiile menţionate au fost reunite sub denumirea de „disciplina judecătorească” iar în legea pentru organizarea

judecătorească din anul 1938 au fost incluse sub denumirea de „drept disciplinar”.

2. Izvoarele răspunderii disciplinare a judecătorilor. Sfera de incidenţă a răspunderii disciplinare a judecătorilor.

Izvoarele răspunderii disciplinare a judecătorilor sunt legea şi jurământul depus de judecător.

În acest sens precizăm faptul că normele de conduită profesională a judecătorilor sunt stabilite în codurile de procedură penală şi de procedură civilă, şi în legile relative la organizarea instituţiilor puterii judecătoreşti. Prin intermediul acestor norme juridice sunt reglementate relaţiile dintre judecători şi justiţiabili, în toate fazele procesuale, raporturile dintre judecători, raporturile judecătorilor cu membrii Ministerului Public, cu avocaţii, cu ceilalţi participanţi la activitatea de judecată, şi, în ultimă instanţă, raporturile cu societatea în ansamblu.

Jurământul, care este depus de judecători, reprezintă unul dintre izvoarele răspunderii disciplinare, datorită asumării libere de către judecători a obligaţiilor incluse în conţinutul acestui act solemn.

Jurământul judecătorilor are atât o semnificaţie etică cât şi valoarea unui act cu conţinut şi cu efecte juridice.

Problema pe care urmează să o punem în discuţie se referă la natura juridică a acestui act.

Evident actul îndeplinit de judecător nu reprezintă un contract, întrucât exercitarea funcţiei şi a atribuţiilor ce decurg din aceasta nu are sorginte convenţională.

Jurământul depus de judecători trebuie inclus în categoria

actelor juridice de drept public, având în vedere că prin intermediul său se înfăptuieşte organizarea şi funcţionarea instituţiilor puterii judecătoreşti.

Potrivit dispoziţiilor art. 1 din Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor nr. 303/2004, republicată: „ Magistratura este activitatea judiciară desfăşurată de judecători în scopul înfăptuirii justiţiei şi de procurori în scopul apărării intereselor generale ale societăţii, a ordinii de drept, precum şi a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor."

Continuând dispoziţiile cu caracter constituţional, legiuitorul a prevăzut independenţa judecătorilor în art. 2 alin. 3 din Legea nr. 303/2004, republicată: „Judecătorii sunt independenţi, se supun numai legii şi trebuie să fie imparţiali."

Judecătorii stagiari au calitatea de magistraţi şi fac parte din corpul magistraţilor, deşi sunt numiţi în funcţie de către Consiliul Superior al Magistraturii (art. 21 din Legea nr. 303/2004, republicată).

Legea nr. 303/2004, republicată, stabileşte şi o categorie de magistraţi asimilaţi.

Astfel, potrivit dispoziţiilor art. 86 din Legea nr. 303/2004, republicată:

„Constituie vechime în magistratură perioada în care judecătorul, procurorul, personalul de specialitate juridică prevăzut la art. 87 alin. 1 sau magistratul –asistent a îndeplinit funcţiile de judecător, procuror, personal de specialitate juridică în fostele arbitraje de stat, magistrat - asistent, auditor de justiţie, judecător financiar, judecător financiar inspector, procuror financiar şi consilier în secţia jurisdicţională a Curţii de Conturi, grefier cu studii superioare juridice sau personal de specialitate juridică prevăzut la art. 87 alin. 1, precum şi

perioada în care a fost avocat, notar, asistent judiciar, jurisconsult, consilier juridic sau a îndeplinit funcţii de specialitate juridică în aparatul Parlamentului, Administraţiei Prezidenţiale, Guvernului, Curţii Constituţionale, Avocatului Poporului, Curţii de Conturi sau al Consiliului Legislativ."

Articolul 87 alin. 1 din Legea nr. 303/2004, republicată, prevede: „Pe durata îndeplinirii funcţiei, personalul de specialitate juridică din Ministerul Justiţiei, din Ministerul Public, din Consiliul Superior al Magistraturii, din Institutul Naţional de Criminologie şi din Institutul Naţional al Magistraturii estre asimilat judecătorilor şi procurorilor în ceea ce priveşte drepturile şi îndatoririle, inclusiv susţinerea examenului de admitere, evaluarea activităţii profesionale, susţinerea examenului de capacitate şi de promovare..."

În concluzie, reţinem că atât judecătorii stagiari cât şi magistraţii asimilaţi pot avea aptitudinea de a fi subiecţi ai răspunderii disciplinare.

3. Teoria generală a răspunderii juridice disciplinare. Condiţiile răspunderii disciplinare.

Condiţia necesară şi suficientă pentru declanşarea răspunderii juridice disciplinare o reprezintă abaterea disciplinară.

Pentru a stabili dacă – în principiu – o faptă determinată poate fi calificată abatere disciplinară, în aşa fel încât să genereze răspunderea disciplinară, este necesar să fie analizate elementele constitutive, a căror întrunire determină existenţa abaterii respectiv: obiectul, subiectul, latura obiectivă şi latura subiectivă.

I. Obiectul abaterii disciplinare

Existenţa unei abateri disciplinare implică săvârşirea de către salariat a unei fapte-comisive sau omisive – care să se răsfrângă negativ asupra relaţiilor care se stabilesc între membrii colectivităţii.

Deci obiectul abaterii disciplinare – îl constituie valoarea socială, lezată, adică relaţiile de muncă, de ordine interioară a unităţii şi de disciplină la locul de muncă.

II. Subiectul abaterii disciplinare

Abaterea disciplinară implică – de plano – existenţa unui subiect calificat. În general acest subiect calificat este reprezentat de un salariat încadrat în muncă într-o unitate economică.

În privinţa subiectului răspunderii juridice disciplinare, rezultă specificitatea şi particularităţile răspunderii judecătorilor în raport cu răspunderea disciplinară comună a salariaţilor.

Aceasta întrucât săvârşirea abaterilor disciplinare enumerate de art. 99 din Legea nr. 303/2004, republicată, implică existenţa calităţii de judecător în raport cu persoana care săvârşeşte fapta – comisivă sau după caz omisivă.

Calitatea de judecător trebuie să o posede persoana fizică în momentul consumării abaterii disciplinare şi implicit a constatării acesteia. Existenţa calităţii de judecător (calitate specială circumstanţială), înainte sau după consumarea şi constatarea abaterii disciplinare nu prezintă relevanţă, atât timp cât în momentul consumării abaterii disciplinare subiectul nu avea calitatea specială circumstanţială prevăzută de lege.

În privinţa obiectului şi a subiectului abaterii disciplinare, precizăm că aceste două condiţii alcătuiesc elementele preexistente.

Elementele preexistente ale abaterii disciplinare (obiect, subiect) împreună cu conţinutul constitutiv al abaterii (latura obiectivă şi latura subiectivă) generează conţinutul juridic al abaterii disciplinare.

Conţinutul constitutiv restrâns al abaterii disciplinare

III. **LATURA OBIECTIVĂ –** presupune săvârşirea unei fapte ilicite care generează, în raportul de la cauză la efect, un rezultat dăunător ordinii interioare în unitatea angajatoare.

1) **FAPTA ILICITĂ** – este definită de doctrină ca fiind fapta prin care, încălcându-se normele de comportament la locul de muncă, sunt cauzate prejudicii angajatorului.

Caracterul ilicit al faptei rezultă din neconcordanţa acesteia cu obligaţiile de serviciu.

Fapta generatoare de răspundere disciplinară poate fi comisivă - constând într-o acţiune prin care se încalcă o obligaţie de „non facere", adică o normă prohibitivă sau poate fi omisivă – când se realizează prin neîndeplinirea unei activităţi ori neluarea unei măsuri, atunci când această activitate trebuie să fie întreprinsă de o anumită persoană, potrivit dispoziţiilor legale.

În practica răspunderii juridice disciplinare de drept comun sunt posibile situaţii în care comportamentul ilicit al unei persoane să cuprindă atât acţiuni (comisiuni) cât şi inacţiuni (omisiuni) ilicite.

În consecinţă fapta săvârşită de agent (salariat potrivit dreptului comun), trebuie să aibă caracter ilicit, ilicitatea apreciindu-se după condiţiile generale.

2) Fapta ilicită trebuie să se afle în legătură de cauzalitate cu **rezultat dăunător**.

Rezultatul dăunător poate consta, după caz, fie într-un prejudiciu efectiv generat, fie într-o stare de pericol pentru valorile ocrotite de legiuitor.

PREJUDICIUL – ca element al răspunderii disciplinare – constă în efectul negativ suferit de o anumită persoană (angajator), ca urmare a faptei ilicite săvârşite de o altă persoană (angajat).

În materia răspunderii disciplinare, în cazul când sunt dovedite elementele abaterii disciplinare constând în încălcarea obligaţiilor de serviciu (fapta ilicită) şi vinovăţia (latura subiectivă), rezultatul dăunător şi raportul de cauzalitate sunt prezumate. Aceste prezumţii sunt simple (juris tantum) şi, în consecinţă, salariatul putând produce proba contrarie.

3) Al treilea element al laturii obiective îl reprezintă existenţa **RAPORTULUI DE CAUZALITATE** între fapta ilicită şi rezultatul dăunător socialmente periculos.

Pentru angajarea răspunderii disciplinare, în general, nu este suficient să existe o faptă ilicită şi un rezultat dăunător, fără nici o legătură între ele.

Din aceste considerente rezultă că este necesar ca între faptă şi urmarea vătămătoare (stare de pericol sau prejudiciu material efectiv), să existe un raport de cauzalitate – în sensul că acea faptă ilicită, generatoare de prejudicii (care este cauza) a provocat rezultatul dăunător (efectul cauzei).

În teoria răspunderii juridice disciplinare au fost ridicate o serie de probleme care privesc situaţia în care efectul a fost precedat de o multitudine de acţiuni umane sau de alte împrejurări.

Astfel, deşi în materia răspunderii disciplinare, în general, se opinează în privinţa prezumării raportului de cauzalitate, credem că nu este lipsit de interes să precizăm câteva aspecte referitoare la constatarea şi identificarea acestuia:

- necesitatea de a stabili nu un raport de cauzalitate în general, ci raportul de cauzalitate specific între fapta ilicită şi rezultatul dăunător (stare de pericol pentru valorile sociale protejate sau prejudiciu); pentru analiza raportului de cauzalitate specific interesează în prim plan faptele care au declanşat punerea în mişcare a acestor cauze, faptele care au favorizat desfăşurarea nestingherită a cauzelor ori faptele care nu au împiedicat această desfăşurare;

- caracterul obiectiv al raportului de cauzalitate. Chiar dacă o acţiune implică o desfăşurare unitară pe plan fizico-psihic, în privinţa raportului de cauzalitate nu interesează aspectele de ordin psihic; ele fac parte din condiţia generală subiectivă şi anume – vinovăţia;

- la stabilirea raportului de cauzalitate se va ţine seama pe lângă fapta ilicită ca acţiune pozitivă şi de fapta ilicită ca inacţiune, respectiv de neîndeplinirea anumitor obligaţii prevăzute de lege;

- o anumită incidenţă asupra raportului de cauzalitate o reprezintă faptele umane şi factorii exteriori. La săvârşirea faptei se poate întâlni nu numai fapta autorului ori a coautorilor ci şi faptele instigatorilor, complicilor, favorizatorilor, tăinuitorilor (când fapta ilicită constituie atât abatere disciplinară, cât şi elementul material al unei infracţiuni);

- nu în ultimul rând este de remarcat faptul că datorită varietăţii cazurilor de răspundere disciplinară, rezultă

necesitatea ca însuşi specificul categoriei cauzalităţii în acest domeniu să fie precizat în sensul că nu întotdeauna raportul cauzal este un raport direct între faptă şi rezultatul dăunător.

Uneori, raportul de cauzalitate dintre faptă şi urmarea vătămătoare este mediat, în sensul că prin fapta ilicită s-a creat posibilitatea ca anumiţi factori (umani sau naturali) să acţioneze şi să producă în mod direct starea de pericol sau prejudiciul.

Fără să insistăm asupra teoriilor avansate în doctrină pentru determinarea concretă a raportului de cauzalitate, precizăm că premizele menţionate trebuiesc stabilite pentru concretizarea raportului cauzal dintre fapta ilicită şi rezultatul socialmente periculos, raport care formează unul dintre conţinuturile obiective ale răspunderii juridice disciplinare.

IV. Latura subiectivă – sau vinovăţia (culpa) constă în atitudinea psihică negativă a subiectului în raport cu fapta sa.

Astfel, nu este suficient ca fapta agentului să fie obiectiv ilicită, ci mai este necesar ca aceasta să-i fie subiectiv imputabilă.

Corespunzător formelor şi gradelor de vinovăţie din dreptul penal, abaterile disciplinare pot fi săvârşite cu intenţie, din culpă sau cu praeterintenţie (intenţie depăşită).

La rândul ei **intenţia**, ca formă de vinovăţie, prezintă două modalităţi:

- **directă** – când subiectul prevede şi urmăreşte producerea efectului dăunător al faptei sale;

- **indirectă** - când subiectul prevede efectul dăunător, fără a-l urmări, acceptând totuşi producerea lui.

Culpa – ca formă a vinovăţiei, prezintă la rândul ei două modalităţi:

- **culpa cu previziune – uşurinţa** – când subiectul prevede efectul dăunător, nu-l acceptă, socotind fără temei că nu se va produce;

- **culpa fără previziune – nesocotinţa** – atunci când subiectul nu prevede efectul deşi putea sau trebuia să-l prevadă.

Praeterintenţia (intenţia depăşită) există atunci când subiectul prevede rezultatul socialmente periculos al faptei pe care îl urmăreşte în mod activ sau îl acceptă dar se produce rezultatul material mai grav sau în plus faţă de care agentul se află în culpă, fie în culpă cu previziune când socoteşte fără temei că nu se va produce rezultatul, fie în culpă fără previziune când agentul nu prevede rezultatul deşi trebuia şi putea să-l prevadă.

Posibilitatea subiectului de a prevedea rezultatul dăunător al faptei trebuie apreciată în concret de la caz la caz, în raport de particularităţile subiective ale autorului: pregătire, capacitate, experienţă, aptitudini personale etc.

Am tratat succint condiţiile răspunderii juridice disciplinare – în general – pentru a trece – în cele ce urmează – la analiza abaterilor disciplinare ce pot fi săvârşite de judecători.

4. Abaterile disciplinare ale judecătorilor. Cauzele care înlătură caracterul de abatere disciplinară a faptei. Sancţiunile disciplinare ce se pot aplica judecătorilor.

Dispoziţiile art. 99 din Legea nr. 303/2004, republicată, prevede următoarele abateri disciplinare ce pot fi săvârşite de judecători:

a) încălcarea prevederilor legale referitoare la declaraţiile de avere, declaraţiile de interese, incompatibilităţi şi interdicţii privind pe judecători;

b) intervenţiile pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii, precum şi imixtiunea în activitatea altui judecător sau procuror;

c) desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu;

d) nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter;

e) nerespectarea în mod repetat şi din motive imputabile a dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor;

f) refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părţile din proces;

g) refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu;

h) exercitarea funcţiei, inclusiv nerespectarea normelor de procedură, cu rea- credinţă sau din gravă neglijenţă, dacă fapta nu constituie infracţiune;

i) efectuarea cu întârziere a lucrărilor, din motive imputabile;

j) absenţele nemotivate de la serviciu, în mod repetat;

k) atitudinea nedemnă în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau justiţiabili;

l) neîndeplinirea obligaţiei privind transferarea normei

de bază la instanţa la care judecătorul funcţionază;

m) nerespectarea dispoziţiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor;

n) participarea directă sau prin persoane interpuse la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiţii pentru care nu este asigurată transparenţa fondurilor în condiţiile legii.

Din examinarea abaterilor disciplinare precizate, rezultă că judecătorii răspund disciplinar pentru două categorii de abateri respectiv:

- abateri de la îndatoririle de serviciu (acestea sunt prevăzute în art. 99 lit. a, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m din Legea nr. 303/2004);

- abateri disciplinare care rezultă din comportări care dăunează interesului serviciului sau prestigiului instanţei (art. 99 lit. b, n din Legea nr. 303/2004).

Datorită faptului că în privinţa judecătorilor abaterile disciplinare sunt menţionate expres de lege, rezultă că titularul acţiunii disciplinare nu poate „înfiinţa", prin analogie, alte abateri disciplinare.

De aceea, pentru ca în sarcina unui judecător să se reţină săvârşirea unei abateri disciplinare, este imperios necesar să se hotărască pe baza unei analize atente a faptei comise, dacă sunt întrunite elementele constitutive ale abaterii disciplinare: obiectul, subiectul, latura obiectivă şi latura subiectivă.

Dacă lipseşte unul din elementele constitutive menţionate sau un element preexistent (obiect, subiect), nu poate fi reţinută răspunderea disciplinară în sarcina judecătorului.

Analiza laturii obiective a abaterilor disciplinare ce pot fi săvârşite de judecători:

a) încălcarea prevederilor legale referitoare la declaraţiile de avere, declaraţiile de interese, incompatibilităţi şi interdicţii privind pe judecători.

Actul ilicit de conduită constă într-o omisiune, respectiv în fapte comisive. Concret, elementul material constă în nedepunerea în termen a declaraţiilor de avere sau de interese ori în completarea eronată a acestor declaraţii.

Legea se referă la incompatibilităţi sau interdicţii instituite prin dispoziţiile art. 5-10 din Legea nr. 303/2004, republicată.

Urmarea vătămătoare constă în crearea unei stări de pericol referitoare la exactitatea declaraţiilor date de judecători, sau după caz, în crearea unei stări de pericol rezultată din nerespectarea incompatibilităţilor şi interdicţiilor. Raportul de cauzalitate rezultă din materialitatea faptei - ex re.

Consacrarea acestei abateri disciplinare are menirea de a prezerva **independenţa** şi **imparţialitatea** membrilor corpului judecătoresc.

b) Intervenţiile pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii, precum şi imixtiunea în activitatea altui judecător sau procuror.

Instituirea acestei abateri disciplinare are rolul de a preveni şi eventual de a corija acţiunile membrilor corpului judecătoresc care au ca scop satisfacerea unor interese private în alt mod decât prin procedura legală.

Elementul material conţine două modalităţi alternative.

Prima modalitate se referă la intervenţiile pentru soluţionarea unor cereri sau pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor private altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii. Evident intervenţiile trebuie să fie realizate pe lângă persoane fizice cu funcţii de conducere din instituţii sau alte unităţi. Ele trebuie să se refere la soluţionarea unor interese private în alt mod decât pe cale legală.

A doua modalitate alternativă are în vedere imixtiunea în activitatea altui judecător sau a unui procuror. Imixtiunea constă în amestecul respectivului judecător în activitatea profesională desfăşurată de un alt magistrat. Desigur imixtiunea are ca scop satisfacerea unor interese private. Urmarea vătămătoare constă într-o stare de pericol referitoare la relaţiile sociale care au ca obiect independenţa puterii judecătoreşti, precum şi la cele referitoare la respectarea cadrului legal pentru soluţionarea diverselor cereri care privesc interese private cu caracter legal şi legitim. Raportul de cauzalitate rezultă din săvârşirea oricăreia dintre modalităţile alternative prevăzute de lege.

c) desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu.

Politica reprezintă activitatea desfăşurată de partidele şi organizaţiile politice, de persoanele fizice, de grupurile de presiune etc. în scopul ajungerii la guvernare sau cu intenţia de a-şi impune propriile programe de guvernare.

În prima modalitate a acestei abateri disciplinare judecătorul trebuie să desfăşoare activităţi publice cu caracter politic. Este deci necesar ca activităţile cu caracter politic să fie desfăşurate **în public**.

A doua modalitate alternativă constă în manifestarea de

către judecător a convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu.

Urmarea vătămătoare constă într-o stare de pericol referitoare la potenţiala afectare a independenţei autorităţii judecătoreşti.

Judecătorul fiind o emanaţie a statului dar şi o contrapondere a celorlalte puteri constituite în stat trebuie să fie mai presus de luptele politice care prin natura lor sunt partinice şi pasionale.

Fiind o abatere disciplinară care prin natura sa – indiferent de modalitatea alternativă de realizare – pune în pericol **independenţa** autorităţii judecătoreşti şi a membrilor care o compun, raportul cauzal rezultă din materialitatea faptei – ex re.

d) nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter.

Această abatere disciplinară se referă la nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter. Legiuitorul nu a prevăzut modalităţi alternative; practic nerespectarea secretului deliberării constituie un exemplu cert determinat.

Deliberarea completului de judecată este prevăzută de art. 343 din Codul de procedură penală. Art. 307 alin. 2 din Codul de procedură penală prevede: „Completul de judecată deliberează în secret.”

Raţiunea instituirii secretului deliberării membrilor completului de judecată rezidă în intenţia manifestă a legiuitorului de a asigura deplina independenţă şi efectiva imparţialitate a fiecărui judecător care este membru al completului de judecată.

Secretul deliberării îl apară pe judecător de eventuale

presiuni din partea politicului, a exponenţilor autorităţii executivului, din partea grupurilor de presiune, a opiniei publice şi de ce nu din partea şefilor ierarhici.

Nerespectarea confidenţialităţii lucrărilor de către judecător atrage o stare de pericol privitoare la buna desfăşurare a justiţiei ca serviciu public dar şi cu privire la asigurarea efectivă a independenţei şi imparţialităţii membrilor care compun completele de judecată.

Fiind o abatere „ de pericol", formală, raportul de cauzalitate rezultă din săvârşirea faptei ilicite cu caracter disciplinar.

e) nerespectarea în mod repetat şi din motive imputabile a dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor.

Soluţionarea cu celeritate a cauzelor constituie una dintre priorităţile reformei sistemului judiciar din România.

În perioada de preaderare Comisia pentru justiţie şi afaceri interne a Uniunii Europene a accentuat, prin reprezentanţii săi, necesitatea operativităţii în soluţionarea cauzelor penale.

După aderarea României la Uniunea Europeană, la data de 01.01.2007, organele Uniunii continuă efortul – împreună cu autorităţile române – de a determina celeritatea soluţionării cauzelor.

Evident, celeritatea soluţionării cauzelor nu trebuie să dăuneze bunei administrări a materialului probator.

Abaterea disciplinară se referă la nerespectarea dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor. Nerespectarea trebuie să se realizeze în mod **repetat**, adică să fie constatată cel puţin de două ori de organele de control. De asemenea, nerespectarea acestor dispoziţii trebuie

să-i fie imputabilă judecătorului. Reţinerea imputabilităţii se face avându-se în vedere gradul de complexitate a cauzelor deduse judecăţii.

Urmarea vătămătoare constă în crearea unei stări de pericol privitoare la relaţiile sociale referitoare la încrederea cetăţenilor în actul de justiţie.

Raportul de cauzalitate rezultă din însăşi materialitatea faptei săvârşite.

f) refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părţile din proces.

Abaterea disciplinară se referă la refuzul de a primi anumite înscrisuri la dosar, depuse de părţile din proces. Înscrisurile pot fi: cereri, concluzii, memorii sau alte acte.

Pentru a constitui abatere disciplinară refuzul judecătorului trebuie să fie **nejustificat**. Cu alte cuvinte refuzul trebuie să nu se fundamenteze pe o dispoziţie legală.

Astfel, refuzul **nu este nejustificat** dacă partea litigantă doreşte să depună aceleaşi înscrisuri pe care le-a depus şi la un termen anterior, sau dacă partea înţelege să depună înscrisuri probatorii după finalizarea cercetării judecătoreşti.

Urmarea vătămătoare constă în crearea unei stări de pericol pentru buna funcţionare a justiţiei ca serviciu public şi totodată în crearea unei stări de pericol relative la încrederea cetăţenilor în competenţa profesională şi în buna-credinţă a membrilor corpului judecătoresc.

De asemenea, urmarea vătămătoare constă şi în potenţiala lezare a drepturilor procesuale ale părţii litigante cu consecinţe asupra dezlegării fondului cauzei.

Raportul de cauzalitate rezultă din săvârşirea actului interzis sub sancţiune disciplinară.

g) refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu.

Această abatere disciplinară se referă la refuzul de a îndeplini o îndatorire de serviciu. Refuzul trebuie să fie **nejustificat**. Astfel, de exemplu înrunește conținutul constitutiv al abaterii disciplinare: refuzul judecătorului de a servi ca judecător de serviciu sau de a servi ca judecător de permanență pentru luarea măsurilor preventive.

Dacă refuzul este justificat fapta nu constituie abatere disciplinară. De exemplu refuzul judecătorului aflat legal în concediu medical de a intra în ședință de judecată la solicitarea președintelui instanței la care funcționează.

Urmarea vătămătoare constă în afectarea relațiilor sociale care ocrotesc raporturile de serviciu în justiție. Nu este necesar ca aceste raporturi să fie efectiv prejudiciate; este suficient să existe aptitudinea de a fi lezate adică de a fi puse în pericol.

Raportul cauzal rezultă din săvârșirea actului de conduită interzis.

h) exercitarea funcției, inclusiv nerespectarea normelor de procedură, cu rea-credință sau din gravă neglijență, dacă fapta nu constituie infracțiune.

Această abatere disciplinară este reprodusă astfel cum a fost modificată prin art. II alin. 3 din Legea nr. 356/2006.

Ea constă în exercitarea funcției cu rea –credință sau din gravă neglijență. Legiuitorul a particularizat incluzând în cadrul abaterii disciplinare și **nerespectarea normelor de procedură**.

Fapta constituie abatere disciplinară doar dacă datorită pericolului social specific (concret) ea nu constituie infracțiune.

În esență se are în vedere exercitarea abuzivă a funcției în

mod intenţionat (cu rea –credinţă) sau din culpă gravă (culpa lata –gravă neglijenţă).

Urmarea vătămătoare constă în lezarea efectivă a bunului mers a activităţii instanţelor judecătoreşti.

Raportul cauzal trebuie stabilit în fiecare caz concret în parte, abaterea disciplinară fiind reală, adică de rezultat.

i) efectuarea cu întârziere a lucrărilor, din motive imputabile.

Această abatere disciplinară se referă la efectuarea lucrărilor cu întârziere, care trebuie să fie determinată de motive imputabile judecătorului. Situaţia tipică o reprezintă redactarea hotărârilor judecătoreşti penale. Potrivit art. 310 alin. 2 teza a II-a din Codul de procedură penală: „... .Hotărârea se redactează în cel mult 20 de zile de la pronunţare."

Dacă hotărârea judecătorească penală se redactează după depăşirea termenului menţionat, desigur că ea îşi va produce efectele, termenul stipulat fiind de recomandare. Totuşi, dacă judecătorul redactează majoritatea hotărârilor cu întârziere se poate angaja răspunderea disciplinară a acestuia. Pentru a se angaja această formă de răspundere juridică este necesar ca efectuarea cu întârziere a lucrărilor să constituie un „ stil de muncă" al judecătorului, întârzierile fiind dinainte programate.

Urmarea vătămătoare constă în prejudiciarea prestigiului justiţiei.

Raportul de cauzalitate rezultă din însăşi materialitatea faptei săvârşite.

j) absenţele nemotivate de la serviciu, în mod repetat.

Absenţele nemotivate de la serviciu constituie, în mod evident, o abatere disciplinară. În acest fel sunt grav prejudiciate relaţiile de serviciu. Legea utilizează noţiunea de **„absenţe",** ceea ce înseamnă că nu se poate angaja

răspunderea juridică disciplinară a judecătorului pentru o unică absenţă. Utilizarea în textul legal a sintagmei **„în mod repetat”** apare ca fiind inutilă şi lipsită de relevanţă sub aspect juridic.

Raportul cauzal trebuie stabilit în fiecare caz concret în parte, deoarece abaterea este reală sau de rezultat. Ori de câte ori se poate demonstra că fără actul de conduită interzis nu s-ar fi produs urmarea vătămătoare există raport de cauzalitate chiar dacă intervin factori anteriori, concomitenţi sau posteriori comiterii faptei ilicite.

k) atitudinea nedemnă în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau justiţiabili.

Atitudinea nedemnă în exercitarea atribuţiilor de serviciu este prin natura sa aptă de a aduce atingere relaţiilor sociale referitoare la buna desfăşurare a activităţii profesionale. Atitudinea nedemnă se concretizează în forme variate: cuvinte obscene, cuvinte indecente, gesturi cu caracter obscen, expresii triviale sau lipsite de politețe.

Această atitudine trebuie, pentru a constitui abatere disciplinară, să se manifeste în raport cu: judecători, procurori, avocaţi, experţi, martori şi justiţiabili.

Urmarea vătămătoare constă în crearea unei stări de pericol pentru relaţiile sociale privitoare la educaţia civică şi bunul simţ al membrilor corpului judecătoresc.

Raportul cauzal rezultă din însăşi materialitatea faptei.

l) neîndeplinirea obligaţiei privind transferarea normei de bază la instanţa la care funcţionează judecătorul.

Această abatere disciplinară se referă exclusiv la judecătorii care au şi calitatea de cadre didactice în

învăţământul universitar.

Urmarea vătămătoare constă în stabilitatea locului de muncă şi în ataşamentul judecătorului faţă de autoritatea judecătorească, acestea putând fi afectate.

Raportul cauzal rezultă din materialitatea faptei, abaterea diciplinară fiind de pericol social, formală.

Din punctul nostru de vedere această abatere disciplinară este discutabilă. Aceasta în sensul că judecătorul care îndeplineşte şi funcţia de cadru didactic universitar poate avea norma de bază la universitate fără a-i fi afectate în vreun fel independenţa şi imparţialitatea cu ocazia soluţionării cauzelor deduse judecăţii.

m) nerespectarea dispoziţiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor.

Această abatere disciplinară are rolul de a asigura în mod direct independenţa şi imparţialitatea judecătorilor cu ocazia soluţionării cauzelor.

Distribuirea direcţionată a cauzelor ar putea crea impresia interesului judecătorilor de a judeca doar anumite cauze sau anumite părţi litigante.

Urmarea vătămătoare constă în crearea aptitudinii de a leza independenţa şi imparţialitatea membrilor completelor de judecată.

Raportul cauzal rezultă din săvârşirea actului de conduită interzis, adică din materialitatea faptei.

n) participarea directă sau prin persoane interpuse la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiţii pentru care nu este asigurată transparenţa fondurilor în condiţiile legii.

Respectiva abatere disciplinară are menirea de a

împiedica membrii corpului judecătoresc să participe la jocuri de tip piramidal, la jocuri de noroc sau la sisteme de investiţii pentru care nu este asigurată transparenţa fondurilor. Legea doreşte să prezerve moralitatea, onestitatea şi cinstea judecătorilor în societate.

Urmarea vătămătoare constă în crearea unei stări de pericol relativă la încrederea opiniei publice în cinstea, corectitudinea şi moralitatea corpului judecătoresc.

Raportul de cauzalitate rezultă din materialitatea faptei deoarece abaterea disciplinară analizată este formală sau de pericol social.

Cu privire la elementele preexistente (obiect şi subiect) nu vom insista asupra lor în cadrul acestui punct deoarece, în partea introductivă a punctului 3 – intitulat: „Teoria generală a răspunderii juridice disciplinare. Condiţiile răspunderii disciplinare" – au fost analizate.

Poate ar mai fi necesară o precizare referitoare la obiectul abaterilor disciplinare săvârşite de către judecători.

Obiectul juridic comun (generic) al acestor abateri este reprezentat de relaţiile sociale privitoare la: independenţa şi imparţialitatea judecătorilor, la prestigiul puterii judecătoreşti şi la reputaţia membrilor care o compun, la buna organizare şi funcţionare a organelor puterii judecătoreşti s.a.

*

* *

Cauzele care înlătură caracterul de abatere disciplinară a faptei.

În materia dreptului, principiile generale fiind puternic ancorate în morală, au consacrat unele împrejurări referitoare la

vinovăţie sau la caracterul faptei ilicite, care înlătură natura penală, disciplinară, civilă ori contravenţională a unei fapte (comisive sau omisive).

Cauzele care înlătură caracterul de abatere disciplinară a faptei, sunt următoarele: legitimă apărare, starea de necesitate, cazul fortuit, riscul normal de serviciu, constrângerea fizică şi constrângerea normală, eroarea de fapt, ordinul de serviciu al superiorului.

1. Legitima apărare.

Definiţia legitimei apărări o găsim înscrisă în dispoziţiile art. 44 cod penal român, ea producând efecte exoneratoare în privinţa răspunderii penale, a răspunderii civile şi a răspunderii disciplinare.

Pentru ca fapta să fie considerată că a fost săvârşită în legitimă apărare, sunt necesare următoarele condiţii:

a) Atacul la care se reacţionează trebuie să fie material, adică să nu fie (per a contrario) un atac verbal constând în ameninţări, insulte, calomnii;

- să fie direct, adică să amenințe nemijlocit obiectul împotriva căruia este îndreptat;

- să fie imediat, în sensul că pericolul pe care îl produce fie că s-a realizat (pericolul actual) fie că este pe punctul de a se produce (pericolul iminent);

- să fie injust, atacatorul să nu aibă temei juridic care să-i justifice comportamentul.

b) Atacul să fie îndreptat împotriva unei persoane ori a drepturilor acesteia sau împotriva unui interes general.

c) Atacul să pună în pericol grav – persoana ori drepturile celui atacat sau interesul general.

d) Apărarea să fie proporţională cu gravitatea pericolului

şi cu împrejurările în care s-a produs atacul.

Depăşirea limitelor unei apărări proporţionale este considerată legitimă apărare, cu efecte total exoneratoare, numai dacă această depăşire s-a datorat tulburării sau temerii în care s-a aflat persoana în cauză.

2. Starea de necesitate

Este reglementată ca element exonerator de răspundere în art. 45 Cod penal. Art. 45 alin. 2 Cod penal prevede că: „este în stare de necesitate acela care săvârşeşte fapta pentru a salva de la un pericol iminent şi care nu putea fi înlăturat altfel, viaţa, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altuia sau un bun important al său ori al altuia, sau un interes obştesc".

Potrivit art. 45 alin. 3 Cod penal: „nu este în starea de necesitate persoana care în momentul când a săvârşit fapta şi-a dat seama că pricinuieşte urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat".

Dacă este indiscutabil just ca starea de necesitate să ducă la exonerarea de răspundere disciplinară, sub aspect civil se remarcă totuşi că salvarea valorilor aparţinând cuiva se face cu preţul distrugerii, deteriorării sau degradării unor valori aparţinând unei terţe persoane.

În literatură se opinează, tocmai din această cauză, în sensul recunoaşterii în favoarea celui prejudiciat a unei acţiuni de recuperare a valorilor distruse.

Problema care s-a ridicat a fost temeiul juridic. Altfel spus s-a pus firesc întrebarea: pe ce temei juridic s-ar fundamenta această acţiune care nu este de răspundere civilă ci doar de reparare sau de recuperare a pierderii?

Temeiul general se consideră a fi îmbogăţirea fără justă cauză, iar în situaţia în care cel prejudiciat a consimţit la

producerea prejudiciului pentru salvarea valorilor altei persoane, acţiunea se întemeiază pe principiul gestiunii de afaceri.

3. Cazul fortuit

Potrivit dispoziţiilor art. 47 Cod penal român constituie caz fortuit: „fapta prevăzută de lege … al cărei rezultat este consecinţa unei împrejurări care nu putea fi prevăzută".

În înţelesul textului, prin fapta săvârşită în caz fortuit se înţelege o faptă peste care se suprapune o întâmplare ce nu putea fi prevăzută şi care produce un rezultat ce nu putea fi prevăzut.

Rezultă că în situaţia cazului fortuit este vorba de un rezultat, de o urmare periculoasă şi vătămătoare, care însă se datorează unei împrejurări neprevăzute.

Condiţiile cazului fortuit:

a) să se săvârşească o faptă ilicită care constituie elementul material al unei abateri disciplinare;

b) fapta să se datoreze unei acţiuni peste care se suprapune o altă acţiune sau întâmplare care provoacă un rezultat socialmente periculos;

c) persoana care a săvârşit prima acţiune să nu fi prevăzut şi nici să nu fi putut prevedea apariţia celei de-a doua şi totodată a rezultatului socialmente periculos.

Ceea ce caracterizează cazul fortuit este imposibilitatea de prevedere a ivirii acţiunii sau întâmpinării suprapuse, care, în final, produce rezultatul socialmente periculos.

Această imposibilitate de prevedere este generală şi obiectivă, în sensul că nici o altă persoană, într-o situaţie similară nu ar fi putut prevedea acea întâmplare.

Datorită faptului că făptuitorul nu prevede întâmplarea ce

se iveşte, nu prevede nici rezultatul care se produce.

În privinţa efectelor juridice apreciem că această cauză care înlătură caracterul disciplinar al faptei, exclude vinovăţia autorului. Întrucât răspunderea disciplinară este o răspundere juridică subiectivă, având ca fundament culpa agentului, lipsa vinovăţiei autorului implică lipsa abaterii disciplinare şi implicit a răspunderii juridice respective.

4. Riscul normal de serviciu şi ordinul de serviciu al superiorului.

Îndeplinirea unei activităţi impuse sau permise de lege sau a ordinului superiorului, deşi este de natură să cauzeze prejudicii unui drept subiectiv, prin încălcarea relaţiilor sociale ocrotite, fapta generatoare – în esenţa ei – nu va avea caracter ilicit şi, în consecinţă, nu se va pune problema angajării răspunderii disciplinare, deoarece ne aflăm într-o situaţie exoneratoare de răspundere juridică.

Ordinul superiorului nu poate fi invocat ca o cauză care înlătură caracterul disciplinar al faptei, în cazul săvârşirii unei abateri disciplinare, de către un judecător.

Această chestiune, deşi în principiu este veridică, impune anumite nuanţări.

Deoarece judecătorul este independent şi se supune numai legii, în activitatea pur jurisdicţională pe care o desfăşoară nu poate interveni ordinul superiorului.

În consecinţă, pentru activitatea de judecată efectivă – jurisdictio – judecătorul nu poate invoca, ca o cauză exoneratoare de răspundere, ordinul superiorului.

Pentru activitatea administrativă, pe care o desfăşoară judecătorul, ordinul superiorului (de regulă preşedintele instanţei) implică obligaţia de execuţie. În acest caz, dacă

ordinul a fost emis de organul competent cu respectarea formelor legale şi dacă ordinul nu este vădit ilegal ori abuziv, acesta constituie, în opinia noastră, o cauză care înlătură caracterul ilicit disciplinar al faptei comise de judecător.

Cu privire la ilegalitatea vădită a ordinului această trăsătură se apreciază în mod concret, în raport de pregătirea şi experienţa judecătorului, avându-se în vedere urgenţa acestui ordin, precum şi persoana superioară ierarhic care a emis acest ordin.

Astfel, apreciem că ilegalităţile care nu sunt vădite pentru unii judecători (de regulă cei tineri) pot şi trebuie să fie considerate vădite pentru alţi judecători (cei cu experienţă).

5. Constrângerea fizică şi constrângerea morală

Aceste situaţii sunt reglementate în dispoziţiile art. 46 alin. 1 şi alin. 2 din Codul penal român:

Alin. 1: „Nu constituie infracţiune fapta prevăzută de legea penală săvârşită din cauza unei constrângeri fizice căreia făptuitorul nu i-a putut rezista".

Alin. 2: „De asemenea, nu constituie infracţiune fapta prevăzută de legea penală, săvârşită din cauza unei constrângeri morale, exercitată prin ameninţare cu un pericol grav pentru persoana făptuitorului ori a altuia şi care nu putea fi înlăturat în alt mod."

Deşi sediul materiei acestei cauze care, în principiu, înlătură caracterul ilicit al unei fapte, se găseşte înscris în Codul penal, ea este aplicabilă şi în domeniul celorlalte forme de răspundere juridică, inclusiv pentru răspunderea juridică disciplinară.

Apreciem că această cauză de exonerare de răspundere juridică disciplinară este pe deplin aplicabilă şi în privinţa

abaterilor disciplinare săvârşite de judecători.

Condiţiile de operare a constrângerii fizice:

- judecătorul să săvârşească o faptă (acţiune sau inacţiune) care constituie elementul material al unei abateri disciplinare;

- fapta să fie comisă datorită exercitării unei constrângeri fizice asupra judecătorului, adică să fie urmarea exercitării unei energii fizice asupra corpului persoanei investită cu funcţia de judecător;

- persoana constrânsă (judecătorul) să nu poată rezista acelei constrângeri fizice şi nici să nu poată înlătura respectiva constrângere fizică.

Imposibilitatea de a rezista constrângerii fizice trebuie examinată în raport de toate datele concrete ale speţei, de către instanţa disciplinară.

Efectele juridice – ale constrângerii fizice constau în aceea că fapta săvârşită nu este considerată abatere disciplinară. Temeiul juridic al acestei cauze care înlătură caracterul disciplinar al faptei, constă în lipsa laturii subiective.

Or, în lipsa laturii subiective nu este întrunit conţinutul constitutiv al abaterii disciplinare, ceea ce conduce la inaplicabilitatea răspunderii juridice disciplinare.

Condiţiile de operare a constrângerii morale

- judecătorul să comită o faptă, prevăzută de statutul disciplinar sau de Codul deontologic al magistraţilor;

- fapta săvârşită să fie comisă din cauza unei constrângeri morale, adică datorită unei ameninţări cu un pericol grav pentru viaţa, libertatea, integritatea corporală ori bunurile persoanei ameninţate (a judecătorului), a altei persoane (a unei rude) sau pentru interesul public - (de ex: siguranţa naţională,

proprietatea publică etc.).

Desigur, este absolut necesar ca ameninţarea adresată să provoace o stare de temere puternică. Pericolul grav cuprins în ameninţare trebuie să fie resimţit de persoana ameninţată ca o presiune morală care îi răpeşte libertatea de voinţă.

Aceste chestiuni fiind situaţii de fapt vor fi probate în faţa instanţei disciplinare.

- pericolul grav să nu poată fi înlăturat în alt mod, decât prin săvârşirea abaterii disciplinare, care este pretinsă de cel care ameninţă.

Privitor la această condiţie, trebuiesc avute în vedere felul şi natura constrângerii morale, împrejurările în care constrângerea morală s-a exercitat, personalitatea celui care a fost constrâns etc.

Efectele juridice ale constrângerii morale coincid cu efectele juridice ale constrângerii fizice. Deci fapta săvârşită de un judecător, care a fost constrâns moral, nu va constitui abatere disciplinară întrucât nu există vinovăţie. Neexistând atitudinea nocivă psihică care compune latura subiectivă, desigur că nu există nici abatere disciplinară şi, drept consecinţă, nu este generată răspunderea juridică disciplinară.

6. Eroarea de fapt

Această cauză care înlătură caracterul ilicit al faptei este consacrată prin dispoziţiile art. 51 Cod penal: „Nu constituie infracţiune fapta prevăzută de legea penală, când făptuitorul, în momentul săvârşirii acestuia, nu cunoştea existenţa unei stări, situaţii sau împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei.

Nu constituie o circumstanţă agravantă împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârşirii

infracţiunii.

Dispoziţiile alin. 1 şi 2 se aplică şi faptelor săvârşite din culpă pe care legea penală le pedepseşte, numai dacă necunoaşterea stării, situaţiei sau împrejurării respective nu este ea însăşi rezultatul culpei.

Necunoaşterea sau cunoaşterea greşită a legii penale nu înlătură caracterul penal al faptei".

Şi această cauză exoneratoare de răspundere este reglementată cu prioritate de Codul penal român. Desigur, eroarea de fapt este analizată şi în alte domenii ale răspunderii juridice cum ar fi, spre exemplu, în cadrul răspunderii juridice civile.

Abaterile disciplinare ce pot fi comise de către judecători, după cum de altfel am mai precizat, sunt în mod limitativ prevăzute de Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor nr. 303/2004, republicată.

Credem că, datorită calităţii speciale circumstanţiale pe care o are subiectul abaterilor disciplinare menţionate, este greu de admis existenţa unei erori de fapt.

Spre exemplu: faptul că un judecător care a participat la o activitate publică cu caracter politic, nu a cunoscut – cel puţin în faza incipientă – natura politică a respectivei manifestări.

Desigur eroarea de fapt nu poate fi înlăturată – ab initio – dintre cauzele care exonerează pe un judecător de răspundere juridică disciplinară.

Din punct de vedere analitic precizăm faptul că eroarea de fapt, astfel cum rezultă din dispoziţiile legale, priveşte două aspecte distincte:

- pe de o parte, există o eroare de fapt cu privire la o stare, situaţie, împrejurare care constituie un element al

conţinutului de bază al abaterii disciplinare (alin. 1);

- pe de altă parte, există o eroare de fapt cu privire la o stare, situaţie, împrejurare care constituie o circumstanţă agravantă a unei abateri disciplinare (alin. 2).

În prima situaţie, care priveşte eroarea de fapt referitoare la un element al conţinutului de bază, efectul juridic este reprezentat de inexistenţa – în plenitudinea conţinutului constitutiv a abaterii disciplinare.

În a doua situaţie, care priveşte eroarea de fapt referitoare la o circumstanţă agravantă, efectul juridic este reprezentat de inexistenţa formei agravante sau calificate a abaterii disciplinare.

În concret, în raport cu reglementarea legală în vigoare, deşi fiecare abatere disciplinară prezintă un pericol social generic (abstract), legiuitorul nu a prevăzut, în sistematizarea textului art. 99 din Legea nr. 303/2004, republicată, forme agravante ale abaterilor disciplinare.

Cu alte cuvinte, s-a optat din punct de vedere al sistematizării, pe descrierea abaterilor disciplinare, exclusiv în forma de bază.

O chestiune ce poate fi ridicată se referă la efectele juridice ale erorii de drept în cazul săvârşirii abaterilor disciplinare de către judecători.

Eroarea de drept – reprezintă o falsă reprezentare asupra existenţei sau conţinutului unei dispoziţii normativ-juridice.

În literatura juridică s-a exprimat opinia potrivit căreia eroarea de drept nu ar putea constitui o cauză de înlăturare a caracterului ilicit, întrucât legiuitorul prezumă că toţi cetăţenii cunosc şi oricum trebuie să cunoască legea (nemo censetur

ignorare legem) [1].

În doctrina juridică, exceptând-o pe cea penală, s-a apreciat că opinia sus-citată prezintă un caracter formalist şi trebuie privită cu rezervă, deoarece pot exista situaţii când populaţia ia cunoştinţă cu întârziere de existenţa unor norme juridice, datorită uneori sistemului deficitar de publicitate şi difuzare[2].

În doctrina juridică penală se cunoaşte instituţia erorii de drept, care potrivit legii penale, nu produce efecte juridice.

Din punct de vedere penal, eroarea de drept înseamnă necunoaşterea sau cunoaşterea greşită că fapta săvârşită de o persoană este o faptă incriminată şi sancţionată de legea penală, constituind infracţiune.

Art. 51 alin. final din Codul penal se referă în mod exclusiv la necunoaşterea sau cunoaşterea greşită a legii penale.

În situaţia în care necunoaşterea sau cunoaşterea greşită din partea subiectului priveşte legea civilă sau o altă lege extrapenală (legea fiscală sau cea administrativă, spre exemplu) care însă au o legătură cu fapta penală, aceasta echivalează cu eroarea de fapt[3].

Problema care se pune în discuţie este următoarea: În dreptul disciplinar (în cadrul răspunderii juridice disciplinare), eroarea de drept este tratată în conformitate cu dreptul comun

---

[1] A. Ionaşcu, Drept Civil, Partea generală, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1963, pag. 32.

[2] Traian Ionaşcu s.a., Tratat de drept civil. Teoria obligaţiilor, Ed. Academiei, Bucureşti, pag. 50.

[3] Ion Oancea – Tratat de Drept Penal – Partea generală, Editura ALL, Bucureşti, 1994, pag. 192-193.

sau în conformitate cu dispoziţiile penale? Sau, altfel spus, este eroarea de drept în materia disciplinară a judecătorilor producătoare sau nu de efecte juridice?

Într-o părere pe care o afirmăm, credem că, având în vedere calitatea specială a subiectului, în materie disciplinară, eroarea de drept nu este generatoare de efecte juridice.

Judecătorul este persoana care cunoaşte legea. El pronunţă dreptul – juris – dictio. Cu alte cuvinte el – judecătorul – nu poate invoca necunoaşterea normelor juridice.

Conform acestei opinii, indiferent cărei ramuri de drept îi aparţine o normă judecătorul este prezumat juris et de jure (absolut) că o cunoaşte.

Într-o altă părere, la care subscriem, considerăm că judecătorul poate invoca eroarea de drept cu scopul producerii de efecte juridice pozitive. Această aserţiune ar părea bizară: un judecător care nu cunoaşte textele legii proprii de organizare !!!

Deşi la prima vedere, această teorie este lipsită de temei, credem că sunt două elemente care pot fi aduse în favoarea acestei teze.

Primul argument – priveşte relaţia dintre dreptul disciplinar şi dreptul comun în materie.

În materie disciplinară, dreptul comun îl reprezintă ramura dreptului munci, iar în tăcerea legii se apelează la dreptul privat general, la dreptul civil.

Pe de altă parte, instanţa disciplinară va proceda la judecarea cauzei, în baza procedurii disciplinare, iar în completare se va aplica procedura civilă.

Este firesc, deci, având în vedere caracterul dreptului civil, de a fi dreptul comun în materie, ca în cadrul dreptului

disciplinar teoria erorii de drept să facă corp comun cu cea reglementată de doctrina juridică civilă.

Al doilea argument – se referă la natura normelor juridice penale. În raport cu celelalte norme din sistemul juridic, normele de drept penal sunt de strictă interpretare datorită caracterului represiv, punitiv şi retributiv al Dreptului Penal.

În consecinţă, atât timp cât abaterea disciplinară nu întruneşte conţinutul constitutiv al unei infracţiuni, este firesc să se aplice în mod exclusiv dreptului disciplinar şi, în subsidiar, normele dreptului comun.

Datorită acestor argumente tehnice şi juridice considerăm să a doua opinie este cea corectă; aceasta în sensul că, de principiu, eroarea de drept în materie disciplinară este producătoare de efecte juridice pozitive.

Desigur, instanţa disciplinară va avea în vedere întregul material probator administrat, inclusiv pregătirea universitară şi profesională a judecătorului, temeiuri care coroborate cu alte probe pot conduce la înlăturarea unei astfel de apărări.

Sancţiunile disciplinare ce se pot aplica judecătorilor

Art. 100 din Legea nr. 303/2004, republicată, prevede următoarele sancţiuni disciplinare, care se pot aplica judecătorilor, în raport cu gravitatea abaterii:

a) avertismentul;

b) diminuarea indemnizaţiei de încadrare lunare brute cu până la 15% pe o perioadă de la o lună la 3 luni;

c) mutarea disciplinară pentru o perioadă de la o lună la 3 luni la o instanţă situată în circumscripţia aceleiaşi curţi de apel;

d) excluderea din magistratură.

Sancţiunile disciplinare, în general, reprezintă mijloace

de constrângere, cu un pronunţat caracter educativ.

Scopul existenţei şi a aplicării sancţiunilor disciplinare îl constituie apărarea ordinii disciplinare, întărirea spiritului de responsabilitate pentru îndeplinirea îndatoririlor de serviciu şi pentru respectarea normelor de conduită, precum şi prevenirea comiterii actelor de indisciplină.

Sancţiunile disciplinare sunt prevăzute, în principiu, în mod expres şi limitativ de lege, respectând, în acest fel, principiul legalităţii sancţiunii.

a) Avertismentul – reprezintă cea mai puţin severă sancţiune disciplinară ce poate fi aplicată unui judecător.

Prin intermediul acestei sancţiuni disciplinare i se pune în vedere judecătorului faptul că nu şi-a îndeplinit, în mod normal, una sau mai multe obligaţii de serviciu. Credem că această sancţiune fiind cea mai uşoară, trebuie să fie aplicată judecătorilor care au săvârşit abateri de mică importanţă, de regulă din culpă ca formă de vinovăţie.

b) Diminuarea indemnizaţiei de încadrare lunare brute cu până la 15% pe o perioadă de la o lună la 3 luni.

Prin excelenţă această sancţiune disciplinară are un efect precumpănitor patrimonial, constând în micşorarea (reducerea) veniturilor ce pot fi obţinute de către judecător.

Desigur, ca orice sancţiune disciplinară, şi aceasta are un efect moral asupra respectivului judecător.

Este firesc ca această sancţiune să fie aplicată pentru acele abateri disciplinare care dăunează bunului mers al unităţii sau pentru repetarea sistematică, de către subiect, a unor abateri disciplinare mai uşoare.

c) Mutarea disciplinară pentru o perioadă de la o lună la 3 luni la o instanţă situată în circumscripţia

aceleiaşi curţi de apel.

În primul rând se observă că această sancţiune disciplinară este temporară; poate fi aplicată pentru o perioadă limitată de 1-3 luni.

Apoi, trebuie să constatăm faptul că mutarea disciplinară a judecătorului nu poate avea loc decât la o instanţă situată în circumscripţia teritorială a aceleiaşi curţi de apel.

Legiuitorul a limitat, din punct de vedere teritorial, posibilitatea de „mutare disciplinară" a judecătorului, având în vedere credem cel puţin două considerente:

- judecătorul să se afle, din punct de vedere administrativ, sub controlul conducerii respectivei curţi de apel;

- să nu îngreuneze, în mod excesiv, situaţia judecătorului, cu referire specială la distanţa dintre domiciliul său şi noul loc de muncă temporar.

Aceste considerente sunt, în opinia noastră, atât favorabile cât şi defavorabile judecătorului.

Este salutar faptul că judecătorul nu este obligat să se deplaseze la o instanţă din circumscripţia altei curţi de apel, ceea ce ar reprezenta parcurgerea unei distanţe considerabile.

Dar, odată ce judecătorul a fost sancţionat disciplinar, de regulă, la sesizarea preşedintelui instanţei unde funcţionează sau la sesizarea judecătorilor-inspectori de la Curtea de Apel, ar fi de dorit, ca acesta să nu mai fie „supravegheat" de aceeaşi şefi ierarhici care şi-au format deja o „părere" despre el !!!

d) Excluderea din magistratură.

Aceasta reprezintă cea mai gravă sancţiune disciplinară ce poate fi aplicată unui judecător.

Excluderea din magistratură trebuie să intervină, ca

sancţiune disciplinară, în situaţia săvârşirii unor abateri disciplinare foarte grave sau în ipoteza în care deşi judecătorul a mai fost sancţionat disciplinar, acesta continuă să comită abateri disciplinare grave.

Efectul principal al acestei abateri disciplinare îl reprezintă pierderea calităţii de judecător şi implicit de magistrat.

În consecinţă persoana fizică este exclusă din cadrul corpului magistraţilor, încetând orice raport juridic de autoritate existent la numirea în funcţie.

Ulterior, Preşedintele României îl va elibera din funcţie pe judecător, prin decret prezidenţial, care va fi publicat în Monitorul Oficial al României.

5) Instanţele disciplinare. Exercitarea acţiunii disciplinare. Titularul acţiunii disciplinare. Cercetarea prealabilă. Judecata.

1) Instanţele disciplinare.

Legea pentru organizarea judecătorească nr. 92/1992 prevede că instanţele disciplinare care judecă abaterile săvârşite de magistraţi sunt:

- Consiliul Superior al Magistraturii
- Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie

Având în vedere tema lucrării vom aborda în continuare doar acele instanţe disciplinare care judecă abaterile săvârşite exclusiv de judecători.

Consiliul Superior al Magistraturii.

Îndeplineşte în temeiul art. 44 alin. 1 din Legea nr. 317/2004, republicată, prin Secţia pentru judecători rolul de instanţă de judecată în domeniul răspunderii disciplinare a

judecătorilor.

Secţia pentru judecători are rolul de instanţă disciplinară şi pentru magistraţii asistenţi ai Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

În competenţa Secţiei pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii intră judecarea tuturor abaterilor disciplinare, săvârşite de către judecătorii de la toate instanţele judecătoreşti.

Acţiunea disciplinară se exercită de comisiile de disciplină ale C. S. M. formate dintr-un membru al Secţiei pentru judecători şi doi inspectori ai Serviciului de inspecţie judiciară pentru judecători. Secţia pentru judecători a C. S. M. numeşte anual membrii comisiei de disciplină. În comisiile de disciplină nu pot fi numiţi doi ani consecutiv aceeaşi membri. Membrii de drept, preşedintele şi vicepreşedintele C. S. M. nu pot fi numiţi în comisiile de disciplină.

2) Exercitarea acţiunii disciplinare.

Titularul acţiunii disciplinare.

În cazul abaterilor disciplinare săvârşite de judecători, acţiunea disciplinară se exercită de comisiile de disciplină ale Consiliului Superior al Magistraturii în conformitate cu dispoziţiile art. 46 alin. 1 coroborat cu art. 45 alin. 1 din Legea nr. 317/2004, republicată.

3) Cercetarea prealabilă.

În cadrul procedurii judecării abaterilor săvârşite de judecători există o cercetare prealabilă.

Obiectul cercetării prealabile îl constituie stabilirea în concret a existenţei faptelor imputate judecătorului, a urmărilor dăunătoare produse sau care s-ar fi putut produce, a

împrejurărilor în care a fost săvârşită fapta, a mijloacelor de săvârşire, a modului de operare, a existenţei sau inexistenţei vinovăţiei făptuitorului, a circumstanţelor reale sau / şi personale în care a fost comisă fapta, precum şi adunarea de date concludente şi utilizate cauzei.

Cercetarea prealabilă se efectuează de către inspectorii din cadrul Serviciului de inspecţie judiciară pentru judecători.

Pe parcursul cercetării prealabile se vor lua explicaţii de la persoanele care pot da relaţii cu privire la fapta ce constituie abatere disciplinară.

Obligatoriu persoana care efectuează cercetarea prealabilă trebuie să procedeze la ascultarea judecătorului în cauză.

Persoana desemnată să efectueze cercetarea prealabilă trebuie să verifice afirmaţiile şi susţinerile judecătorului în cauză.

Dacă judecătorul cercetat refuză să se prezinte la cercetări, acest fapt se va constata printr-un proces - verbal. Neprezentarea judecătorului cercetat nu împiedică terminarea cercetării prealabile.

Rezultatul cercetării prealabile se înaintează comisiei de disciplină în termen de **60 de zile** de la înregistrarea sesizării la C. S. M. . În următoarele **20 de zile** comisia de disciplină va sesiza Secţia pentru judecători în vederea soluţionării acţiunii disciplinare.

Dacă înainte de sesizarea Secţiei pentru judecători comisia de disciplină constată că sunt necesare verificări suplimentare va desemna un inspector din cadrul Serviciului de inspecţie judiciară pentru judecători pentru completarea cercetării prealabile. În maxim **30 de zile** comisia de disciplină

trebuie să primească rezultatul verificărilor suplimentare. În această ipoteză termenul de **20 de zile** în care comisia de disciplină urmează să sesizeze Secţia pentru judecători a C. S. M. pentru soluţionarea acţiunii disciplinare va curge de la primirea rezultatului obţinut în urma verificărilor suplimentare.

Pe baza probatoriului administrat de către persoana desemnată, în cadrul cercetării prealabile, comisia de disciplină - în calitate de titular al acţiunii disciplinare – va da unul din următoarele acte:

- **act de clasare** – când fapta nu a fost comisă sau deşi a fost săvârşită nu constituie abatere disciplinară ori în cazul în care judecătorul nu a lucrat cu vinovăţie (art. 46 alin. 6 din Legea 317/2004, republicată);

- **act de sesizare a instanţei disciplinare** — Secţia pentru judecători a C. S. M. - în cazul în care sunt întrunite elementele răspunderii juridice disciplinare a judecătorului.

4) Judecata.

Regulamentul pentru organizarea şi funcţionarea Consiliului Superior al Magistraturii reglementează faza de judecată din cadrul procedurii de soluţionare a sesizărilor privind abaterile disciplinare.

Judecătorul împotriva căruia s-a exercitat acţiunea disciplinară este citat în mod obligatoriu. Judecătorul poate fi reprezentat de un alt judecător sau poate fi asistat ori reprezentat de un avocat.

Judecătorul supus procedurii disciplinare şi respectiv judecătorul care îl reprezintă ori avocatul care-l asistă sau, după caz îl reprezintă, au dreptul să ia cunoştinţă de toate actele dosarului şi pot propune administrarea de probe în

apărare.

Evident, titularul acţiunii disciplinare are dreptul să ia cunoştinţă de actele depuse în apărare de judecătorul împotriva căruia s-a pornit procedura disciplinară.

Secţia pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii va soluţiona acţiunea introdusă prin hotărâre motivată. Aceasta se va comunica în scris judecătorului, prin grija Secretariatului general al C. S. M. . În esenţă hotărârea pronunţată de secţia pentru judecători a C. S. M. trebuie să cuprindă următoarele: descrierea faptei care constituie abatere disciplinară şi încadrarea juridică a acesteia; temeiul de drept al aplicării sancţiunii; motivele pentru care au fost înlăturate apărările formulate de judecător; sancţiunea aplicată şi motivele care au stat la baza aplicării acesteia; calea de atac şi termenul în care hotărârea poate fi atacată şi instanţa competentă să judece calea de atac.

Hotărârile Secţiei pentru judecători a C.S.M. se redactează obligatoriu în termen de **maxim 20 zile** de la pronunţare.

Împotriva hotărârii, prin care s-a soluţionat acţiunea disciplinară, pronunţată de Secţia pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii se poate exercita recurs în termen de 15 zile de la comunicarea hotărârii.

Competenţa de soluţionare a recursului revine Completului de 9 judecători al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie. Din Completul de 9 judecători nu pot face parte membrii cu drept de vot ai C. S. M. precum şi judecătorul sancţionat disciplinar, dacă acesta funcţionează la Î. C. C. J. . Recursul formulat suspendă executarea hotărârii disciplinare

adoptată de Secţia pentru judecători a C. S. M. .

Hotărârea prin care se soluţionează recursul, pronunţată de Completul de 9 judecători al Î. C. C. J., este irevocabilă.

*

* *

Pe scurt, am analizat procedura disciplinară referitoare la cercetarea prealabilă şi la faza de judecată în privinţa judecătorilor de la toate instanţele judecătoreşti.

În continuare ne vom ocupa de analiza naturii juridice a termenelor prevăzute de lege în vederea exercitării acţiunii disciplinare.

O întrebare se impune: Care este natura juridică a acestor termene legale?

Opinia dominantă consideră că aceste termene sunt de prescripţie.

Într-o altă opinie s-a acreditat ideea potrivit căreia aceste termene ar fi termene de decădere.

În situaţia în care achiesăm la prima opinie este firesc să ne punem întrebarea: Aceste termene sunt după caz:

A) – fie termene de prescripţie a răspunderii disciplinare;

B) – fie termene de prescripţie a dreptului la acţiune disciplinară?

A) – Dacă aceste termene sunt considerate termene de prescripţie a răspunderii disciplinare, organele competente care sunt sesizate să judece abaterile disciplinare trebuie să procedeze la judecarea efectivă a cauzei şi, în ipoteza reţinerii elementelor constitutive ale abaterii, instanţa să constate prescripţia răspunderii disciplinare.

B) – În cazul în care termenele precizate sunt considerate

termene de prescripţie a dreptului la acţiune disciplinară, instanţa sesizată trebuie să constate prescrierea dreptului la acţiune – în sens procesual – fără să procedeze la judecarea efectivă, în fond, a abaterii disciplinare cu care a fost sesizată.

Oricum, din punct de vedere practic şi într-o ipoteza şi în alta, este înlăturată răspunderea juridică disciplinară.

Deosebirea, din punct de vedere procedural, constă în aceea că dacă se acceptă teoria termenului de prescripţie a răspunderii disciplinare, instanţa disciplinară este obligată să stabilească existenţa sau inexistenţa abaterii şi a vinovăţiei, în timp ce dacă se îmbrăţişează teoria termenului de prescripţie a acţiunii disciplinare, instanţa va respinge acţiunea ca fiind introdusă tardiv, fără a proceda la examinarea cauzei în fond.

Urmează în mod firesc ca instanţele disciplinare competente să opteze, în soluţionarea cauzelor, în favoarea uneia sau alteia dintre cele două teorii.

6) Executarea hotărârilor disciplinare

Punerea în executare a hotărârilor se poate face numai după rămânerea definitivă a acestora. Aceasta întrucât hotărârile pronunţate de organele abilitate sunt rezultatul unei proceduri cu caracter jurisdicţional.

În vederea punerii în executare a hotărârilor este necesar ca, în prealabil, acestea după rămânerea definitivă să fie comunicate Secretariatului general al C. S. M. pentru a evita prescrierea executării sancţiuni aplicate.

Aşa cum am mai avut prilejul să remarcăm, în situaţia în care instanţa disciplinară a aplicat sancţiunea excluderii din magistratură, prevăzută de art. 100 lit. d din Legea nr.

303/2004, republicată, se va comunica hotărârea irevocabilă Preşedintelui României pentru emiterea decretului prezidenţial de eliberare din funcţia de judecător (art. 50 din Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, republicată).

În cazul în care sancţiunea disciplinară a excluderii din magistratură se referă la un judecător stagiar, C. S. M. va dispune eliberarea persoanei fizice respective din funcţia de judecător stagiar.

*

* *

Întreaga procedură disciplinară (cercetarea prealabilă, judecata şi punerea în executare a hotărârii definitive), se realizează potrivit normelor speciale – substanţiale şi procesuale prevăzute în Legea privind Consiliul Superior al Magistraturii nr. 317/2004, republicată.

În materia răspunderii juridice disciplinare a judecătorilor, dreptul comun material este reprezentat de Codul Muncii, care la rândul său, se poate completa, în tăcerea legii speciale, cu normele dreptului civil.

Deci, invocarea în subsidiar, a normelor juridice civile este inadmisibilă în situaţia în care există instituţii juridice distincte, speciale reglementate de legislaţia muncii.

Sub aspect procesual, dreptul comun este reprezentat de dreptul procesul civil.

Potrivit art. 721 din Codul de procedură civilă, dispoziţiile acestui cod constituie dreptul comun în materie

civilă, comercială, precum şi în alte materii (inclusiv în materie disciplinară), în măsura în care acestea nu cuprind dispoziţii contrarii, derogatorii.

Tot sub aspect procesual remarcăm faptul că dispoziţiile legale menţionate anterior se completează în mod corespunzător cu prevederile Codului de procedură civilă.

7) Câteva consideraţii referitoare la deontologia profesională a judecătorilor

Deontologia profesională a judecătorilor reprezintă o totalitate de reguli care guvernează comportamentul judecătorilor, în calitatea acestora de membri ai puterii judecătoreşti.

Întrucât preceptele de conduită generală ale judecătorilor sunt într-o corelaţie organică cu răspunderea juridică disciplinară a acestora, care este generată tocmai de nesocotirea, în bună măsură, a comportamentului profesional, considerăm necesar să includem în cadrul acestui paragra – referitor la „Asigurarea independenţei judecătorilor prin statutul lor disciplinar" – a unor elemente de deontologie judiciară.

Fundamentul deontologiei profesionale a judecătorilor rezultă din principiul general al libertăţii. Din punct de vedere al filosofiei dreptului, omul este liber, adică poate să acţioneze în conformitate cu propriile opţiuni, în măsura în care nu lezează drepturile subiective sau interesele legitime ale altor subiecte de drept.

În cadrul domeniului de studiu al deontologiei judiciare se includ toate relaţiile sociale în care intervine

comportamentul judecătorului. În principal acestea sunt: relaţiile cu ceilalţi judecători şi cu alte categorii de magistraţi, relaţiile cu justiţiabilii, relaţiile cu avocaţii, experţii, martorii şi cu ceilalţi participanţi la activitatea de judecată, relaţiile cu funcţionarii publici din cadrul celorlalte puteri constituite în stat s.a.

Normele deontologice trebuiesc deosebite de normele de procedură.

În doctrina procesual-penală se recunoaşte existenţa a trei categorii de norme procedurale, respectiv:

1. – norme de organizare;

2. – norme de competenţă;

3. – norme de procedură propriu-zise.

Nici una din cele trei categorii nu menţionează, în mod expres, normele deontologice.

Aceasta deoarece normele deontologice sunt de principiu norme morale, spre deosebire de normele de procedură care sunt norme juridice.

O altă diferenţiere priveşte natura reglementării. Normele deontologice reglementează conduita judecătorilor în activitatea profesională şi extraprofesională, în timp ce normele de procedură reglementează drepturile şi obligaţiile participanţilor la procesul judiciar (penal, civil etc.).

În Statele Unite ale Americii, Asociaţia Baroului American a redactat un cod deontologic intitulat: „Codul de conduită judecătorească”.

Acest cod a fost adoptat de „Conferinţa juridică a Statelor Unite” care este o asociaţie profesională a judecătorilor americani.

În statele membre ale Uniunii Europene nu sunt adoptate Coduri deontologice ale judecătorilor. De aceea, normele deontologice sunt prevăzute în mod fragmentar, în legile de organizare judecătorească, în codurile de procedură sau în alte acte normative.

În ţara noastră a fost conştientizată necesitatea codificării normelor deontologice judiciare. Utilitatea acestui cod este evidentă, atât sub raportul sistematizării acestei materii cât mai ales sub raportul valorizării etice a conduitei profesionale şi a comportamentului social al judecătorilor.

Codul deontologic al judecătorilor şi procurorilor a fost publicată în M. Of. Nr. 815/08. 09. 2005 fiind aprobat în prealabil prin Hotărârea Plenului C. S. M. nr. 328/2005 pentru aprobarea Codului deontologic al judecătorilor şi procurorilor.

În capitolul II intitulat „ Independenţa justiţiei" este inserată obligaţia judecătorilor de a apăra independenţa justiţiei, precum şi obligaţia de a-şi exercita funcţiile cu obiectivitate, imparţialitate şi exclusiv pe baza legii.

Se recunoaşte judecătorilor dreptul de a se adresa C. S. M. pentru orice faptă de natură să le afecteze independenţa, imparţialitatea şi reputaţia profesională.

De asemenea, în acest capitol sunt reluate mai multe prevederi legale referitoare la incompatibilităţile şi interdicţiile judecătorilor (art. 3- art. 6).

În capitolul IV numit „ Imparţialitatea judecătorilor şi procurorilor" sunt reluate dispoziţii legale menite a prezerva obiectivitatea magistraţilor judecători (art. 9 - art. 11).

Mai menţionăm capitolul VI denumit „Demnitatea şi onoarea profesiei de judecător sau procuror" în care se

precizează modul de comportament şi relaţiile pe care trebuie să le cultive la locul de muncă şi în societate magistraţii judecători.

CAP. IV. MANIFESTAREA INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR PRIN APLICAREA GARANŢIILOR JURIDICE ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL ROMÂN

§ 1. CORELAREA PRINCIPIILOR FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL ÎN ROMÂNIA CU PRINCIPIUL JURIDIC-CONSTITUŢIONAL AL INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ŞI AL SUPUNERII ACESTORA NUMAI LEGII.

Noţiunea de **principiu fundamental al procesului penal** reprezintă o regulă cu caracter general privind structura şi desfăşurarea procesului penal.

Pe baza principiilor fundamentale ale activităţii judiciare în materie penală se desfăşoară, în integralitatea sa, procesul penal[1)].

Principiile fundamentale ale procesului penal prezintă o importanţă deosebită, ele fiind orientări absolute irefragrabile, de la care nu trebuie să existe nici o abatere.

Există situaţii când între proclamarea formală a unor principii şi transpunerea lor în practică sunt deosebiri decurgând, în primul rând, din modalităţile în care normele existente asigură protecţia drepturilor şi intereselor părţilor din proces.

Astfel, în Constituţiile din anii 1952 şi 1965, elaborate în

[1)] În acest sens: Grigore Theodoru, T. Plăeşu, Drept procesual penal, Partea generală, Tipografia Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi, 1986, pag. 38.

perioada regimului socialist, era inserat atât dreptul la apărare cât şi garantarea libertăţii persoanei fizice.

Aceste drepturi inerente persoanei fizice erau prevăzute şi în legislaţia procesual – penală anterioară anului 1990, însă legiuitorul a vizat tocmai consolidarea şi garantarea acestor principii, prin modificările legislative ale art. 5 şi 6 din Codul de procedură penală.

Legislaţiile occidentale nu cuprind un capitol distinct referitor la principiile fundamentale ale dreptului procesual penal (şi implicit ale procesului penal). Astfel, legislaţiile franceză, elveţiană, belgiană, italiană, spaniolă s.a. nu au incluse în codurile de procedură penală un titlu sau un capitol care să cuprindă principiile fundamentale.

Codul de procedură penală român, intrat în vigoare la data de 01.01.1969, prevede, în concordanţă cu legislaţiile statelor foste socialiste, principiile fundamentale de desfăşurare a procesului penal, în cadrul cap. I, intitulat „Scopul şi regulile de bază ale procesului penal".

Literatura juridică de specialitate a reţinut ca principii fundamentale ale procesului penal român, următoarele: **legalitatea procesului penal, prezumţia de nevinovăţie, principiul aflării adevărului, principiul oficialităţii, principiul rolului activ al organelor juridice penale, principiul garantării libertăţii persoanei, principiul respectării demnităţii umane, principiul garantării dreptului la apărare, principiul egalităţii persoanelor în procesul penal, principiul operativităţii, limba în care se desfăşoară procesul penal şi principiul dreptului la un**

proces echitabil[1)].

O altă parte a autorilor în materia dreptului procesual penal, împart principiile fundamentale ale procesului penal în: principii înscrise expres ca reguli de bază în Codul de procedură penală şi principii complementare (alte principii) ale procesului penal.

În cadrul principiilor înscrise expres în Codul de procedură penală, ca reguli de bază, se includ următoarele: principiul legalităţii procesuale, principiul oficialităţii, principiul aflării adevărului, principiul rolului activ al organelor judiciare, principiul garantării libertăţii persoanei, principiul respectării demnităţii umane, principiul garantării dreptului la apărare, respectiv, principiul folosirii limbii materne.

În cadrul principiilor complementare ale procesului penal sunt incluse: principiul egalităţii persoanelor în procesul penal, principiul prezumţiei de nevinovăţie, principiul respectării vieţii intime, familiale şi private în procesul penal şi principiul operativităţii procesuale[2)].

Vom proceda la analiza succintă a principiilor fundamentale ale procesului penal român, pentru ca ulterior să stabilim corelaţia (legătura) acestor principii cu principiul constituţional şi juridic-organizatoric al independenţei judecătorilor.

I. **Principiul legalităţii procesului penal** – este o transpunere pe plan particular a principiului general al

---

[1)] A se vedea: Ion Neagu, Tratat de procedură penală, Editura Pro, Bucureşti, 1997, pag. 37-73.

[2)] A se vedea: Nicolae Volonciu, Tratat de procedură penală, vol. I, Ed. Paideia, Partea generală, Bucureşti, 1993, pag. 73-129.

legalităţii, prevăzut în art. 1 alin. 5 din Constituţia României în care se afirmă că: „În România, respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor este obligatorie”.

Principiul legalităţii procesului penal este consacrat în dispoziţiile art. 2 alin. 1 din Codul de procedură penală care precizează că procesul penal se desfăşoară atât în cursul urmăririi penale, cât şi în cursul judecăţii, potrivit dispoziţiilor prevăzute de lege.

Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor prevede, în dispoziţiile art. 2 alin.3, că „ judecătorii sunt independenţi, se supun numai legii şi trebuie să fie imparţiali”.

Principiul legalităţii implică necesitatea ca activitatea procesual penală să se desfăşoare, în întregime, de către organe judiciare specializate, cu respectarea competenţei acestora, cu asigurarea exerciţiului drepturilor procesuale ale părţilor în vederea soluţionării cauzelor penale.

Principiul legalităţii procesului penal prezintă garanţii. Astfel, dacă în situaţia dispunerii unui act procesul sau cu ocazia realizării unui act procedural, dispoziţiile legale nu au fost respectate, există posibilitatea anulării actului (art. 197 alin. 1 Cod procedură penală), iar când vătămarea procesuală este de neînlăturat, nulitatea dobândeşte caracter absolut (art. 197 alin. 2 Cod procedură penală)

Cu excepţia sancţiunilor procedurale, legiuitorul a instituit şi alte sancţiuni care pot fi aplicate persoanelor care au încălcat dispoziţiile legale. Aceste sancţiuni sunt de ordin administrativ, civil sau, după caz, penal.

În ipoteza săvârşirii unor abateri judiciare se poate aplica o amendă judiciară.

Dacă subiecţii oficiali ai procesului penal au încălcat legea, în desfăşurarea procesului penal, ei pot fi traşi la răspundere civilă, dacă situaţia generatoare de daune s-a datorat relei credinţe sau unor grave neglijenţe (art. 507 Cod procedură penală).

Dacă încălcarea legii prezintă un grad ridicat de pericol social, constituind o infracţiune subiecţii oficiali pot fi traşi la răspundere penală.

În partea specială a Codului penal, în cadrul titlului VI, cap. II, sunt prevăzute infracţiunile care împiedică înfăptuirea justiţiei, care de principiu sunt săvârşite în timpul desfăşurării procesului penal.[1)]

Cu privire la desfăşurarea activităţii procesuale în faza de judecată, precizăm că instanţa de judecată are posibilitatea verificării legalităţii activităţii judiciare desfăşurate în faza de urmărire penală (art. 300, 332 Cod procedură penală).

Activitatea instanţei desfăşurată în cadrul etapei judecării cauzei în primă instanţă este controlată de instanţa ierarhic superioară care în exercitarea căilor de atac prevăzute de lege are aptitudinea să desfiinţeze (în apel) sau să caseze (în recurs) hotărârea judecătorească, dacă constată că aceasta este nelegală sau netemeinică, provocând o nouă judecată a cauzei.

[1)] Sunt astfel de infracţiuni: arestarea nelegală şi cercetarea abuzivă (art. 266 C.p.), supunerea la rele tratamente (art. 267 C.p.), tortura (art. 267^1 C.p.), represiunea nedreaptă (art. 268 C.p.)

II. Prezumţia de nevinovăţie – a apărut ca reacţie împotriva prezumţiei de vinovăţie, care a dominat doctrina şi jurisprudenţa în perioada Evului Mediu. Acest principiu a fost consacrat pentru prima oară în Declaraţia drepturilor omului şi cetăţeanului din anul 1789 (art. 9).

În contemporaneitate, prezumţia de nevinovăţie este înscrisă în documentele internaţionale, cum ar fi: Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată de O.N.U. în anul 1948 (art. 11); Convenţia europeană de apărare a drepturilor omului, adoptată în anul 1950 (art. 6 & 2); Pactul internaţional relativ la drepturile civile şi politice, adoptat în anul 1966 (art. 14.2) etc.

Constituţia României, adoptată prin referendum, la 08.12.1991, modificată prin referendum naţional în 2003, prevede în dispoziţiile art. 23 alin. 11 că: „până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare, persoana este considerată nevinovată."

Prevederea constituţională se aliniază la prevederile documentelor internaţionale. Astfel art. 14 pct. 2 din Pactul internaţional relativ la drepturile civile şi politice, prevede că: „orice persoană acuzată de săvârşirea unei infracţiuni se prezumă nevinovată, atâta vreme cât vinovăţia sa nu a fost legal stabilită."

De lege lata, prezumţia de nevinovăţie este înscrisă în legislaţia procesual penală, în dispoziţiile art. 66 Cod procedură penală, unde se prevede că învinuitul sau inculpatul nu este obligat să probeze nevinovăţia sa şi, în situaţia în care există probe de vinovăţie, acesta are dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie.

Acest principiu, deşi a fost încadrat în materia probelor,

constituie o regulă fundamentală a procesului penal român, deoarece funcţionalitatea prezumţiei de nevinovăţie este mult mai largă decât aspectele faptice rezultate din probaţiune.

Prezumţia de nevinovăţie garantează protecţia persoanelor în procesul penal (învinuiţi, inculpaţi), de arbitrariul organelor judiciare penale, cu privire la stabilirea vinovăţiei şi a tragerii la răspundere penală.

Prezumţia de nevinovăţie constituie baza tuturor garanţiilor procesuale referitoare la protecţia persoanei în procesul penal.

În cadrul raportului juridic procesual penal principal (fundamental) dintre organele judiciare penale şi învinuit sau inculpat, acesta din urmă trebuie să beneficieze de protecţie juridică, în aşa fel încât să nu fie pus în inferioritate procesuală în raport cu organele judiciare, sau în raport cu celelalte părţi din procesul penal.

Principiul prezumţiei de nevinovăţie a învinuitului sau inculpatului contribuie la necesitatea stabilirii situaţiei de fapt, pe baza probelor administrate în procesul penal, având ca efect principal stabilirea cu certitudine a vinovăţiei persoanei fizice care a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală.

III. Principiul aflării adevărului – implică obligaţia legală a organelor judiciare penale – instanţa de judecată, procurorul, organul de cercetare penală – de a stabili situaţia reală de fapt precum şi toate împrejurările şi circumstanţele – reale şi personale – referitoare la fapta săvârşită şi la făptuitor.

În doctrina juridică procesual-penală se consideră că prin noţiunea de **aflare a adevărului** se înţelege constatarea existenţei sau inexistenţei faptei (ceea ce presupune cunoaşterea circumstanţelor reale: de loc, de timp, de mod, de

mijloace, de scop), a stabilirii formei şi eventual a modalităţii vinovăţiei, a constatării existenţei unui scop sau mobil care unit cu latura subiectivă, o caracterizează (sub forma intenţiei directe calificate) şi generează un conţinut constitutiv lărgit.

De asemenea, aflarea adevărului presupune cunoaşterea naturii şi cuantumului prejudiciului generat prin actul ilicit de conduită, precum şi aspectele care influenţează asupra răspunderii făptuitorului.

Cu privire la circumstanţele personale ale făptuitorului aflarea adevărului implică constatarea vinovăţiei inculpatului (învinuitului), stabilirea cu certitudine a datelor de identitate şi de stare civilă ale făptuitorului, precum şi a eventualelor antecedente penale ale acestuia care caracterizează, în situaţia în care există, o anumită persistenţă în activitatea infracţională.

Acest principiu este prevăzut în Codul de procedură penală în dispoziţiile art. 3 în care se arată că în desfăşurarea procesului penal trebuie să se asigure aflarea adevărului, cu privire la faptele şi împrejurările cauzei, precum şi cu privire la persoana făptuitorului.

În doctrina juridică procesual-penală din perioada interbelică principiul aflării adevărului era denumit principiul „veracităţii”[1)] sau principiul „realităţii”[2)].

Principiul aflării adevărului în procesual penal este estompat în legislaţia procesual-penală în vigoare de unele instituţii procesuale.

Pentru infracţiunile pentru care acţiunea penală se pune

[1)] Vintilă Dongoroz, Curs de procedură penală, Ed. a II-a, Bucureşti, 1942, pag. 19.

[2)] Ion Ionescu – Dolj, Curs de procedură penală român, Ed. Socec, 1937, pag. 12.

în mişcare la plângerea prealabilă formulată de persoana vătămată introdusă la organul de cercetare penală sau la procuror (pentru infracţiunile prevăzute de art. 279 Cod procedură penală), aflarea adevărului de către organele judiciare penale se poate realiza numai în situaţia în care nu a intervenit retragerea plângerii prealabile de către partea vătămată sau împăcarea părţilor din procesul penal.

De asemenea, în situaţia neintroducerii plângerii prealabile sau a introducerii tardive a plângerii, organul judiciar penal se află în imposibilitatea de a cerceta cauza în scopul aflării adevărului.

În temeiul art. 372 Cod procedură penală, în apelul declarat de către inculpat instanţa de control judiciar nu va modifica în defavoare situaţia de fapt reţinută de instanţa inferioară, deoarece ar afecta principiul neagravării situaţiei în propria cale de atac – „non reformatio in pejus".

Acelaşi principiu este consacrat şi în calea de atac ordinară a recursului, prin dispoziţiile art. 385^{8} alin. 1 Cod procedură penală.

Şi în aceste ultime două ipoteze regula neagravării situaţiei în propria cale de atac, împietează asupra posibilităţii organelor judiciare penale – în speţă instanţele judecătoreşti ierarhic superioare – de a stărui în privinţa aflării adevărului.

Materializarea concretă a principiului aflării adevărului rezidă în concepţia că organele judiciare penale şi cu prioritate instanţele de judecată nu se pot pronunţa asupra cauzelor penale deduse judecăţii decât fundamentându-se pe cunoaşterea exactă şi veridică a situaţiei de fapt şi respectiv a împrejurărilor şi circumstanţelor referitoare la faptă, în materialitatea ei şi la făptuitor.

Pornind de la aplicarea, în plenitudinea sa a principiului aflării adevărului, legea a conferit hotărârilor judecătoreşti (sentinţe şi decizii) definitive, prezumţia absolută, irefragabilă, că exprimă adevărul.

IV. Principiul oficialităţii – este prevăzut, de lege lata, în dispoziţiile art. 2 Cod procedură penală, care prevăd că actele necesare desfăşurării procesului penal se îndeplinesc din oficiu, cu excepţia cazurilor când prin lege se dispune altfel.

Principiul oficialităţii presupune înlăturarea, cu anumite excepţii, a principiului disponibilităţii care este caracteristic desfăşurării procesului civil.

Disponibilitatea - în opoziţie cu oficialitatea, presupune libertatea subiectelor de drept de a se adresa – dacă consideră necesar – organelor judiciare.

După pornirea procesului, subiectele de drept au aptitudinea, după caz, fie să urmărească dreptul reclamat în justiţie pentru ca prin hotărârea ce se va pronunţa instanţa să statueze asupra existenţei şi a valorificării acestuia, fie să renunţe la obiectul litigiului, respectiv să renunţe la judecată sau să renunţe la însuşi dreptul subiectiv, pretins a fi încălcat sau nerecunoscut.

În procesul penal român principiul oficialităţii cunoaşte anumite excepţii.

- Este cazul, într-o ipoteză, situaţiei în care organul judiciar penal nu este în drept să declanşeze acţiunea penală din oficiu, în lipsa unei **încuviinţări** sau **autorizări** prealabile.

În art. 72 din Constituţia României se prevede instituţia imunităţii parlamentare:" Deputaţii şi senatorii nu pot fi traşi la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.

Deputaţii şi senatorii pot fi urmăriţi şi trimişi în judecată penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului, dar nu pot fi percheziţionaţi, reţinuţi sau arestaţi fără încuviinţarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Urmărirea şi trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. Competenţa de judecată aparţine Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

În caz de infracţiune flagrantă, deputaţii şi senatorii pot fi reţinuţi şi supuşi percheziţiei. Ministrul justiţiei îl va informa neîntârziat pe preşedintele Camerei asupra reţinerii şi a percheziţiei. În cazul în care Camera sesizată constată că nu există temei pentru reţinere va dispune imediat revocarea acestei măsuri".

Tot în Constituţia României, în art. 84 alin. 2, este prevăzută imunitatea Preşedintelui României.

Membrii Guvernului României pot fi urmăriţi penal în ipoteza săvârşirii de infracţiuni. Prerogativa de a solicita urmărirea penală a unui membru al Guvernului revine, în mod exclusiv, Camerei Deputaţilor, Senatului sau Preşedintelui României, în conformitate cu dispoziţiile art. 109 alin. 2 din Constituţia României.

În Constituţie (art. 125 alin. 1) se prevede inamovibilitatea judecătorilor. Ca efect al inamovibilităţii, exercitarea acţiunii penale împotriva unui judecător implică suspendarea din funcţie a acestuia până în momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti.

În temeiul art. 5 Cod penal, punerea în mişcare a acţiunii penale se face cu autorizarea prealabilă a procurorului general

al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, pentru infracţiunile contra siguranţei statului român sau contra vieţii unui cetăţean român, ori prin care s-a adus o vătămare gravă, integrităţii corporale sau sănătăţii unui cetăţean român, când sunt săvârşite în afara teritoriului ţării, de către un cetăţean străin sau de o persoană fără cetăţenie care nu domiciliază pe teritoriul ţării.

Un alt caz în care se cere autorizarea prealabilă, este în ipoteza prevăzută de art. 171 Cod penal, referitoare la situaţia săvârşirii unei infracţiuni contra vieţii, integrităţii corporale, sănătăţii, libertăţii sau demnităţii reprezentantului unui stat străin, când acţiunea penală se pune în mişcare numai în ipoteza exprimării dorinţei de către guvernul străin.

Pentru unele din infracţiunile contra siguranţei circulaţiei pe căile ferate, prevăzute de art. 273-275 din Codul penal, acţiunea penală se pune în mişcare numai la sesizarea organelor competente ale căilor ferate.

Pentru infracţiunile săvârşite de militari contra ordinii şi disciplinei militare prevăzute de art. 331-334 Cod penal, precum şi pentru infracţiunea de sustragere de la serviciul militar, prevăzută de art. 348 Cod penal, acţiunea penală se pune în mişcare în urma sesizării organului judiciar penal de către comandantul militar.

În cazul infracţiunilor săvârşite de civili contra capacităţii de apărare a ţării, prevăzute de art. 353-354 Cod penal, acţiunea penală se pune în mişcare la sesizarea comandantului.

În toate cazurile menţionate oficialitatea procesului penal a fost înlăturată, numai cu privire la declanşarea acţiunii penale.

Aceasta deoarece, ulterior punerii în mişcare a acţiunii

penale, procesul penal se desfăşoară din oficiu, toate celelalte acte procesuale şi procedurale fiind realizate din iniţiativa organelor judiciare penale.

Principiul oficialităţii nu este aplicabil nici în ipoteza în care legea condiţionează pornirea şi desfăşurarea procesului penal de existenţa unei plângeri prealabile, formulată de partea vătămată.

În această situaţie, oficialitatea procesului penal este înlocuită cu principiul disponibilităţii.

Dacă acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă formulată de partea vătămată, această persoană are prerogativa de a împiedica exercitarea acţiunii penale, până la finalizarea ei, prin retragerea plângerii.

Instituţia retragerii plângerii prealabile produce efecte „in rem", în sensul încetării desfăşurării procesului penal în raport cu toţi inculpaţii chemaţi în judecată, numai dacă se referă la toţi participanţii la infracţiune.

În situaţia în care partea vătămată înţelege să stingă exercitarea acţiunii penale, în raport cu un singur inculpat (în ipoteza în care în cauza penală există mai mulţi inculpaţi), aceasta se poate împăca cu respectivul inculpat.

Împăcarea părţilor, are ca efect stingerea acţiunii penale „in personam", adică exclusiv în raport cu inculpatul cu care s-a împăcat partea vătămată şi această instituţie juridică poate interveni doar în ipoteza în care legea o prevede expres.

Există situaţii în care pentru ocrotirea drepturilor subiective a unor persoane fizice legea a prevăzut, pentru anumite categorii de infracţiuni, pe lângă principiul disponibilităţii şi posibilitatea punerii în mişcare şi a exercităţii acţiunii penale din oficiu.

Art. 131 alin. 5 din Codul penal prevede că în situaţia în care cel vătămat este o persoană fizică fără capacitate de exerciţiu (minor sub vârsta de 14 ani şi alienat sau debit mintal pus sub interdicţie prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă) sau o persoană cu capacitate de exerciţiu restrânsă (minor cu vârsta cuprinsă între 14 şi 18 ani, cu excepţia femeii căsătorite de la 16 sau 15 ani), acţiunea penală se pune în mişcare şi din oficiu.

În această situaţie dacă plângerea prealabilă a fost retrasă, fie de reprezentanţii legali, fie de persoana cu capacitate de exerciţiu restrânsă, însă având încuviinţarea prealabilă a reprezentanţilor legali (părinţi sau tutore), iar acţiunea penală a fost pusă de procuror, retragerea plângerii prealabile nu are nici un efect la încetarea procesului penal, menţinându-se principiul oficialităţii.

În temeiul art. 13 Cod procedură penală, învinuitul sau inculpatul, în cazul retragerii plângerii prealabile, are posibilitatea să ceară organului judiciar continuarea procesului penal.

Şi în acest caz, retragerea plângerii prealabile împiedică tragerea la răspundere penală a făptuitorului. Dar, dacă inculpatul (învinuitul) este găsit vinovat, respectiv dacă se constată existenţa uneia dintre cazurile în care acţiunea penală este lipsită de temei (art. 10 alin. 1 lit. a, b, b^1, c, d, e Cod procedură penală), respectiv fapta nu există, fapta nu este prevăzută de legea penală, fapta nu prezintă gradul de pericol social al unei infracţiuni, fapta nu a fost săvârşită de învinuit sau de inculpat, faptei îi lipseşte unul dintre elementele constitutive ale infracţiunii şi există una din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, în locul soluţiei de încetare a

procesului penal sau de încetare a urmăririi penale se va adopta soluţia scoaterii de sub urmărire penală (în faza de urmărire penală) sau de achitare (în faza de judecată). Dacă însă nu intervine vreuna din cauzele menţionate anterior, organul judiciar penal, având în vedere retragerea plângerii prealabile de către partea vătămată, nu va dispune trimiterea în judecată sau condamnarea inculpatului ci va adopta soluţia încetării urmăririi penale (în faza de urmărire penală) sau soluţia încetării procesului penal (în faza de judecată).

Literatura juridică procesual-penală împarte procesele penale – în raport de gradul de aplicabilitate a principiului oficialităţii – în trei categorii:

- **cauzele de acuzare publică** – care implică aplicarea integrală a principiului oficialităţii;

- **cauzele de acuzare privată** – în aceste cauze acţiunea penală se pune în mişcare sau se stinge prin manifestarea de voinţă a părţii vătămate.

Caracteristicile acestor cauze penale este faptul că acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a părţii vătămate şi că sunt aplicabile instituţiile retragerii plângerii prealabile şi împăcării părţilor, care înlătură răspunderea penală şi implicit conduc la stingerea acţiunii penale.

- **cauzele de acuzare public-privată** – în aceste cauze penale, pornirea procesului are loc în baza plângerii prealabile formulate de partea vătămată, însă odată cu declanşarea acţiunii penale actele procesului penal se desfăşoară din oficiu.

Un exemplu în acest sens, sub imperiul Codului penal anterior îl reprezintă infracţiunea de viol în formă simplă, deoarece pentru punerea în mişcare a acţiunii penale era

necesar să existe plângerea prealabilă a persoanei vătămate, însă odată introdusă plângerea prealabilă nu mai putea fi retrasă.

În categoria aceasta intră şi cauzele în care punerea în mişcare a acţiunii penale şi exercitarea ei se realizează din oficiu, însă părţii vătămate i se recunoaşte dreptul de a stinge acţiunea penală, prin împăcarea părţilor. Art. 199 din Codul penal care incriminează infracţiunea de seducţie este un exemplu tipic. Legea penală nu condiţionează punerea în mişcare a acţiunii penale de introducerea plângerii prealabile de către partea vătămată, dar prevede că împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală.

V. Principiul rolului activ al organelor judiciare – este consacrat legislativ în dispoziţiile art. 4 Cod procedură penală şi se concretizează în obligaţia organelor judiciare de a manifesta nu rol activ atât în iniţierea procesului penal cât şi în realizarea activităţilor cerute de urmărirea penală, de judecată şi de punerea în executare a hotărârilor judecătoreşti penale.

Principiul rolului activ al organelor judiciare penale deşi a fost consacrat ca un principiu absolut el prezintă un anumit grad de relativitate, în situaţia aplicării în practica judiciară.

În ipoteza realizării actelor procesuale strict personale, acestea depind în mod exclusiv de voinţa subiecţilor procesuali care le pot îndeplini. (Actul procesual prin care partea vătămată se constituie parte civilă, actul procesual prin care se renunţă la exercitarea căii ordinare de atac a apelului sau a recursului, actul procesual prin care se retrage apelul sau recursul deja declarat).

În această privinţă trebuie observat că organele judiciare penale au obligaţia legală de a informa subiecţii procesuali

neoficiali cu privire la drepturile procesuale pe care le pot exercita în cadrul procesului penal şi cu privire la termenele în care pot fi exercitate drepturile procesuale.

De asemenea, organele judiciare penale au obligaţia de a dispune efectuarea actelor necesare pentru desfăşurarea procesului penal, cum ar fi administrarea de material probatoriu, chiar dacă în cursul procesului penal, subiecţii neoficiali ar presta o atitudine de nepăsare şi de lipsă de diligenţă.

Principiul rolului activ al organelor judiciare penale nu este consacrat – in terminis – în legislaţiile altor state.

Astfel, fostul Cod de procedură penală al Republicii Cehia, prevedea că organele active prevăzute de legea penală acţionează în vederea aflării adevărului circumstanţelor cauzei.

Paragraful 2, punctul 4 precizează că, dacă legea nu prevede altfel, organele active prevăzute în procedura penală îşi îndeplinesc obligaţiile din oficiu, acţionând cât mai repede şi cu respectarea deplină a drepturilor cetăţeneşti garantate prin Constituţie.

În paragraful 2, punctul 5 se precizează că organele active prevăzute în procedura penală acţionează astfel încât să se constate situaţia reală a faptelor, iar la luarea hotărârii îşi încetează activitatea. Ele elucidează cu egală grijă circumstanţele în defavoarea, ca şi în favoarea învinuitului şi efectuează probe în ambele direcţii.

Codul de procedură penală al Republicii Federative Ruse, nu consacră expres rolul activ al organelor judiciare penale, însă din interpretarea dispoziţiilor art. 20 şi art. 21 reţinem că legea impune acest principiu subiecţilor oficiali ai procesului penal.

În art. 20 prevăzându-se obligaţia cercetării multilaterale, complete şi obiective a împrejurărilor cauzei, se arată că instanţa, procurorul, anchetatorul şi persoana care efectuează cercetarea penală sunt obligaţi să ia toate măsurile prevăzute de lege pentru constatarea în totalitate a situaţiei de fapt.

În art. 21 din acelaşi Cod se prevede că, în cursul cercetării penale, a anchetei prealabile şi a judecării cauzei penale, organele de cercetare penală, anchetatorul, procurorul şi instanţa au obligaţia să stabilească cauzele şi condiţiile care au contribuit la săvârşirea infracţiunii şi să ia măsuri pentru înlăturarea lor.

VI. Principiul garantării libertăţii persoanei – Libertatea persoanei fizice constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului. Acest drept subiectiv cu caracter personal-nepartimonial este recunoscut, în mod unanim, pe plan internaţional.

Art. 20 din Constituţia României prevede regula potrivit căreia dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile cetăţenilor vor fi interpretate şi aplicate în acord cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi celelalte tratate la care România este parte.

Libertatea individuală este consacrată în dispoziţiile art. 23 din Constituţie.

"Libertatea individuală şi siguranţa persoanei sunt inviolabile. Percheziţionarea[1)], reţinerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile şi cu procedura prevăzută de lege. Reţinerea nu poate depăşi 24 de ore. Arestarea preventivă se dispune de judecător şi numai în cursul

[1)] Se are în vedere de legiuitorul constituant percheziţia corporală.

procesului penal.

În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile şi se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depăşească un termen rezonabil, şi nu mai mult de 180 de zile. În faza de judecată instanţa este obligată, în condiţiile legii, să verifice periodic, şi nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea şi temeinicia arestării preventive şi să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanţa constată că nu există temeiuri noi care să justifice menţinerea privării de libertate. Încheierile instanţei privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.

Celui reţinut sau arestat i se aduc la cunoştinţă, în limba pe care o înţelege, motivele reţinerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoştinţă numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu.

Punerea în libertate a celui reţinut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum şi în alte situaţii prevăzute de lege.

Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauţiune. Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare, persoana este considerată nevinovată. Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condiţiile şi în temeiul legii. Sancţiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală."

Art. 5 din Codul de procedură penală prevede următoarele: „În tot cursul procesului penal este garantată

libertatea persoanei. Nici o persoană nu poate fi reţinută sau arestată şi nici nu poate fi supusă vreunei forme de restrângere a libertăţii decât în cazurile şi condiţiile prevăzute de lege. Dacă cel împotriva căruia s-a luat măsura arestării preventive sau s-a dispus internarea medicală ori o măsură de restrângere a libertăţii consideră că aceasta este ilegală, are dreptul, în tot cursul procesului, să se adreseze instanţei competente, potrivit legii.

Orice persoană care a fost, în cursul procesului penal, privată de libertate sau căreia i s-a restrâns libertatea, ilegal sau pe nedrept, are dreptul la repararea pagubei suferite, în condiţiile prevăzute de lege.

În tot cursul procesului penal, învinuitul sau inculpatul arestat preventiv poate cere punerea în libertate provizorie, sub controlul judiciar sau pe cauţiune".

Legiuitorul a instituit o serie de garanţii pentru a asigura libertatea persoanei în procesul penal:

- Cazurile şi condiţiile generale pentru luarea măsurilor preventive sunt strict determinate de lege. În acest sens dispoziţiile art. 23 din Legea fundamentală se complinesc cu prevederile art. 136, art. 143, art. 145, art. 146 şi art. 148 din Codul de procedură penală;

- De regulă, măsurile preventive pot fi dispuse de organe judiciare calificate. Astfel, cu excepţia reţinerii, măsură care poate fi luată de organele de cercetare penală şi de procuror, toate celelalte măsuri preventive se dispun exclusiv de judecător;

- Legea a determinat durata fiecărei măsuri preventive restrictive de libertate. Astfel, reţinerea se poate aplica pentru 24 de ore, arestarea preventivă a învinuitului poate fi luată

pentru maxim 10 zile. Măsura obligării de a nu părăsi localitatea se poate lua pe o durată de 30 de zile.

În cazul arestării preventive a inculpatului, această măsură – de cel mult 30 de zile, poate fi prelungită, fiecare prelungire fiind tot pentru cel mult 30 de zile şi este dispusă numai de instanţa de judecată;

- Respectarea principiului legalităţii care determină efectuarea anumitor acte procesuale şi procedurale în vederea luării, menţinerii sau revocării uneia dintre măsurile preventive;

- Posibilitatea ca inculpatul arestat preventiv, care îndeplineşte condiţiile prescrise de lege, să fie pus în libertate provizorie fie sub control judiciar, fie pe cauţiune;

- Măsurile preventive luate pot fi menţinute atâta timp cât sunt întrunite temeiurile care le justifică. Dacă aceste temeiuri nu mai subzistă, măsurile preventive trebuiesc înlocuite sau revocate. De asemenea, legea procesual-penală a prevăzut cazurile în care măsurile preventive încetează de drept.

VII. Principiul respectării demnităţii umane – Acest principiu fundamental al procesului penal este înscris în dispoziţiile art. 5^1 Cod procedură penală, care prevede că: „orice persoană care se află în curs de urmărire penală sau de judecată trebuie tratată cu respectarea demnităţii umane. Supunerea acesteia la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante este pedepsită de lege”[1)].

Constituţia României prevede în dispoziţiile art. 22 pct. 2 că: „nimeni nu poate fi supus torturii şi nici unui fel de

[1)] A se vedea Legea nr. 32/1990, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 128/17.11.1990.

pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant".

În aplicarea acestui principiu, în art. 68 alin. 1 Cod procedură penală se prevede că este oprit a se întrebuinţa violenţe, ameninţări ori alte mijloace de constrângere precum şi promisiuni sau îndemnuri, în scopul de a obţine probe.

Tot în Codul de procedură penală au fost reglementate anumite instituţii care concretizează principiul enunţat. Între aceste instituţii precizăm: amânarea executării pedepsei închisorii (art. 453 lit. „a"), întreruperea executării pedepsei închisorii (art. 455), suspendarea judecăţii (art. 303).

În Codul penal au fost reglementate şi incriminate anumite infracţiuni împotriva înfăptuirii justiţiei, care privesc pe subiecţii oficiali ai procesului penal: art. 266 alin. 2 şi alin. 3 şi art. 267^1 .

VIII. Principiul garantării dreptului la apărare

Acest principiu a fost consacrat din antichitate, în dreptul roman existând regula că nici o persoană nu poate fi judecată fără a fi apărată.

Dreptul la apărare a fost proclamat în Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, care a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. în anul 1948, fiind inclus printre drepturile fundamentale ale omului.

Dreptul persoanei de a se apăra sau de a fi asistată de apărător a fost prevăzut în Pactul internaţional relativ la drepturile civile şi politice, în art. 14, pct. 3, lit. „d".

Constituţia României prevede în art. 24 dreptul la apărare.

"Dreptul la apărare este garantat. În tot cursul procesului, părţile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu."

Art. 6 din Codul de procedură penală, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 32/17.11.1990 şi prin Legea nr. 281/2003, precizează:

"Dreptul de apărare este garantat învinuitului, inculpatului şi celorlalte părţi în tot cursul procesului penal.

În tot cursul procesului penal, organele judiciare sunt obligate să asigure părţile de deplina exercitare a drepturilor procesuale, în condiţiile prevăzute de lege şi să administreze probele necesare în apărare.

Organele judiciare au obligaţia să-l încunoştiinţeze, de îndată şi mai înainte de a-l audia, pe învinuit sau pe inculpat despre fapta pentru care este cercetat, încadrarea juridică a acesteia şi să-i asigure posibilitatea pregătirii şi exercitării apărării.

Orice parte are dreptul să fie asistată de apărător în tot cursul procesului penal.

Organele judiciare au obligaţia să încunoştiinţeze pe învinuit sau pe inculpat, înainte de a i se lua prima declaraţie, despre dreptul de a fi asistat de un apărător, consemnându-se aceasta în procesul-verbal de ascultare. În condiţiile şi în cazurile prevăzute de lege, organele judiciare sunt obligate să ia măsuri pentru asigurarea asistenţei juridice a învinuitului sau inculpatului, dacă acesta nu are apărător ales."

În redactarea anterioară modificării aduse prin Legea nr. 32 / 1990, art. 6 din Codul de procedură penală, prevedea: „Dreptul de apărare este garantat învinuitului sau inculpatului, precum şi celorlalte părţi în tot cursul procesului penal, în condiţiile prevăzute de lege."

Faţă de reglementarea anterioară, textul modificat prevede următoarele prevederi:

- organele judiciare sunt obligate să încunoştiinţeze pe învinuit sau inculpat, înainte de a i se lua prima declaraţie, despre dreptul de a fi asistat de un apărător, consemnându-se acest aspect în procesul-verbal de ascultare;

- organele judiciare penale au obligaţia de a lua măsuri în vederea asigurării asistenţei juridice a învinuitului sau inculpatului, când acesta nu are apărător ales;

- organele judiciare penale au obligaţia de a încunoştiinţa pe învinuit sau inculpat despre fapta pentru care este învinuit şi despre încadrarea juridică a acesteia;

- organele judiciare penale au îndatorirea de a administra probe în apărarea învinuitului sau inculpatului.

Dreptul la apărare, astfel cum este reglementat în dispoziţiile legale, prezintă o serie de caracteristici:

- este un drept garantat în tot cursul procesului penal;

- este un drept procesual garantat tuturor părţilor din procesul penal;

- dreptul la apărare se realizează prin multiple modalităţi.

Referitor la cea de-a treia caracteristică facem precizarea că realizarea dreptului la apărare se concretizează prin: **dispoziţiile procedurale,** prin **asistenţa juridică** şi, nu în ultimul rând, prin **modul de organizare şi funcţionare al instanţelor judecătoreşti**.

A) **Dispoziţiile procedurale** – garantează dreptul la apărare.

Astfel, cu referire exclusivă la faza de judecată, există obligaţia înştiinţării tuturor părţilor, prin citare, cu privire la data şi locul judecăţii (art. 175- 179 şi art. 319 Cod procedură penală); judecata nu se poate desfăşura decât în prezenţa inculpatului dacă acesta este arestat (art. 314 Cod procedură

penală); instanţa, judecând cauza penală, este obligată să procedeze la interogarea inculpatului (art. 323 Cod procedură penală); în urma dezbaterilor judiciare preşedintele completului de judecată va acorda ultimul cuvânt inculpatului (art. 340 Cod procedură penală); părţile au dreptul să depună, după lăsarea cauzei în pronunţare, concluzii scrise (art. 342 Cod procedură penală).

B) **Asistenţa juridică** – este oferită ca posibilitate tuturor părţilor din procesul penal.

Învinuitul sau inculpatul are dreptul de a fi asistat de un apărător, cu excepţia cazurilor prevăzute de art. 171 Cod procedură penală când apărarea învinuitului sau inculpatului este obligatorie.

În situaţia în care asistenţa juridică a inculpatului este obligatorie, inculpatul nu va putea fi judecat dacă apărătorul (ales sau din oficiu) lipseşte, iar cauza va fi amânată.

C) Dreptul la apărător este garantat şi **prin modul de organizare şi funcţionare al instanţelor judecătoreşti**.

În acest sens, ierarhizarea instanţelor judecătoreşti asigură posibilitatea exercitării căilor de atac prevăzute de lege.

Dar, poate cea mai importantă garanţie a dreptului la apărare o reprezintă din punct de vedere organizatoric, **independenţa judecătorilor** investiţi cu soluţionarea cauzei penale.

În lipsa unei independenţe reale a judecătorilor exercitarea căilor de atac împotriva hotărârilor judecătoreşti pronunţate, ar reprezenta **o garanţie formală** a dreptului la apărare.

Tot sub acest aspect considerăm că dreptul la apărare este garantat şi de normele de competenţă a instanţelor în materie

penală.

Instanţele care reprezintă veriga de bază a organizării au cea mai largă competenţă, practic au plenitudinea de jurisdicţie.

Cu cât instanţa judecătorească este de un grad superior în structura organizării judecătoreşti, cu atât competenţa de judecată a acesteia în fond (în primă instanţă) este mai redusă.

IX. Principiul egalităţii persoanelor în procesul penal.

Considerat de unii autori ca fiind un principiu fundamental al procesului penal[1)], iar de alţi autori ca un principiu complementar[2)], acest principiu al procesului penal se fundamentează pe unitatea poporului român şi pe egalitatea între cetăţenii României, fără deosebire de rasă, de naţionalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenenţă politică, de avere, sau de origine socială.

Art. 16 din Constituţia ţării stipulează principiul supremaţiei legii şi subliniază egalitatea cetăţenilor români în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără privilegii şi fără discriminări.

Din aceste dispoziţii cu caracter general cuprinse în Legea fundamentală rezultă şi egalitatea procesuală a tuturor participanţilor în procesele penale.

De altfel Legea nr. 304/2004, republicată, prevede că justiţia se înfăptuieşte în mod egal în raport cu toate persoanele.

Egalitatea procesuală a participanţilor în procesul penal

[1)] A se vedea: Ion Neagu, Tratat de procedură penală, Ed. Pro, Bucureşti, 1997, pag. 64-66.

[2)] A se vedea: Nicolae Volonciu, Tratat de procedură penală, vol. I, Partea generală, Ed. Paideia, Bucureşti, 1993, pag. 117-119.

implică, în mod necesar, şi accesul liber la justiţie care este consacrat în art. 21 din Constituţie.

Egalitatea persoanelor în procesul penal nu trebuie privită în sensul că toţi participanţii, indiferent de poziţia lor, ar putea exercita în mod concret anumite drepturi procesuale fără a exista distincţii sau particularităţi.

Existenţa unor norme procesuale derogatorii de la dreptul comun sau a unor proceduri speciale, în raport de calitatea participanţilor, care atrag o competenţă determinată nu infirmă principiul egalităţii persoanelor în procesul penal.

De cele mai multe ori instituirea unei proceduri speciale – spre exemplu procedura specială ce se aplică infractorilor minori – constituie o protecţie acordată de lege, în temeiul principiului umanismului dreptul procesual penal.

Trebuie să menţionăm că în raporturile cu organele judiciare penale părţile au aptitudinea de a exercita aceleaşi drepturi procesuale. Legea nu creează nici privilegii procesuale şi nici restricţii procesuale în raport cu anumite categorii de persoane.

Principiul egalităţii persoanelor în procesul penal este garantat prin incriminarea în art. 247 din Codul penal a infracţiunii de abuz în serviciu pin îngrădirea unor drepturi.

X. Principiul operativităţii în procesul penal.

Cunoscut şi sub denumirea de **rapiditate** sau de **celeritate** acest principiu nu este reglementat în dispoziţiile Codul de procedură penală.

Doctrina juridică procesual penală consideră acest principiu de bază în desfăşurarea procesului penal.

În mod indirect acest principiu rezultă din dispoziţiile art. 1 Cod procedură penală care prevăd că procesul penal are ca

scop constatarea **la timp** şi în mod complet a faptelor care constituie infracţiuni.

Operativitatea în procesul penal reprezintă o garanţie în vederea aflării adevărului în procesul penal cu efect direct asupra calităţii probelor administrate.

Cea mai importantă instituţie a dreptului procesual penal care stimulează operativitatea cauzelor penale este **termenul**.

Instituţiile reglementate de dispoziţiile art. 335, art. 336 şi art. 337 din Codul de procedură penală au în vedere simplificarea şi operativitatea procesului penal, ca urmare a investirii instanţei de judecată să soluţioneze aspectele referitoare la actele materiale, faptele şi persoanele descoperite în timpul judecării cauzei penale.

În ultimii ani se observă în activitatea Consiliului Superior al Magistraturii un interes deosebit pentru stimularea operativităţii soluţionării cauzelor penale aflate pe rolul instanţelor judecătoreşti.

XI. Limba în care se desfăşoară procesul penal.

În conformitate cu dispoziţiile art. 128 pct. 1 din Constituţia României: „Procedura judiciară se desfăşoară în limba română”.

Codul de procedură penală prevede în art. 7 alin. 1 că: „În procesul penal procedura judiciară se desfăşoară în limba română”.

Art. 128 pct. 2 din Constituţie prescrie că: „cetăţenii români aparţinând minorităţilor naţionale, au dreptul să se exprime în limba maternă în faţa instanţelor de judecată, în condiţiile legii organice.”

Reglementarea constituţională citată anterior diferă de prevederile art. 7 alin. 2 din Codul de procedură penală care au

următorul text legal: „În faţa organelor judiciare se asigură părţilor şi altor persoane chemate în proces folosirea limbii materne, actele procedurale întocmindu-se în limba română.”

Prin urmare, concluzia logică care se deduce este că dispoziţiile art. 7 alin. 2 din Codul de procedură penală sunt abrogate implicit (tacit), în baza dispoziţiilor art. 150 pct. 1 din Constituţie: „Legile şi toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care nu contravin legii prezenţei Constituţiei”. Deci toate dispoziţiile care contravin Legii fundamentale – inclusiv art. 7 alin. 2 Cod procedură penală – sunt implicit abrogate.

În consecinţă în procesele penale desfăşurate în unităţile administrativ-teritoriale locuite şi de populaţie de altă naţionalitate decât cea română, se utilizează exclusiv limba română. Persoanele care nu înţeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul la asistare de către un interpret, care să le faciliteze participarea efectivă la soluţionarea proceselor penale.

Cu privire la stabilirea gradului de cunoaştere de către inculpat a limbii în care se desfăşoară procedura judiciară, s-a statuat că dreptul de apreciere al acestui aspect revine judecătorului investit cu soluţionarea fondului cauzei.

XII. Principiul dreptului la un proces echitabil.

Art. 6 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului consacră principiul dreptului la un proces echitabil.[1)]

În baza art. 20 din Constituţia României documentul internaţional precizat face parte din dreptul intern, naţional şi

[1)] Ratificată de România prin Legea nr. 30 / 1994, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 135 / 31.05.1994.

în consecinţă principiul analizat este unul din principiile fundamentale ale procesului penal român.

Principiul prevede că orice persoană are dreptul la judecarea sa în mod echitabil, în mod public şi într-un termen rezonabil, de către o instanţă independentă şi imparţială, constituită pe baza dispoziţiilor legale.

Dreptul la un proces echitabil implică, în mod corelativ şi obligaţia organelor judiciare penale de a asigura punerea efectivă în practică a acestui principiu.

Acest principiu presupune egalitatea drepturilor şi obligaţiilor procesuale ale acuzării cu cele care revin apărării.

Acest principiu fiind relativ nou în legislaţia românească nu a fost aplicat în mod frecvent de către organele judiciare penale.

*

* *

Aceasta a fost analiza – pe scurt – a principiilor fundamentale ale procesului penal român, consacrate în doctrina juridică procesual penală.

Urmează să analizăm corelaţia principiilor fundamentale cu principiul constituţional-juridic al independenţei judecătorilor.

Principiul independenţei judecătorilor garantează aflarea adevărului şi corecta soluţionare a cauzelor penale. Principiul presupune înlăturarea oricărei influenţe exterioare actului de justiţie realizat de către judecători.

Formularea principiului independenţei judecătorilor prezintă un dublu caracter în sensul că judecătorul este independent pentru că se supune numai legii şi totodată se

supune numai legii deoarece este independent. Deci independenţa judecătorului se manifestă în raport cu participanţii la procesul penal şi cu apărătorii acestora. În scopul înlăturării arbitrariului, judecătorul nu este independent în raport cu legea deoarece acesta, pe de o parte, reglementează cadrul procesual şi activitatea judiciară, desfăşurată în cauzele penale, iar, pe de altă parte, aptitudinea judecătorului de a pronunţa dreptul este conferită de lege.

Toate principiile fundamentale ale procesului penal trebuie să fie aplicate, în cadrul fazei de judecată, de judecători independenţi. Tot acestora le revine obligaţia legală de a verifica activitatea procesuală, inclusiv respectarea principiilor fundamentale, desfăşurată de organele judiciare penale, în cadrul fazei de urmărire penală.

Independenţa judecătorilor se realizează în cadrul activităţii de judecată. Pentru activitatea administrativă pe care o desfăşoară, judecătorii rămân subordonaţi ierarhic în raport cu organele de conducere.

Independenţa judecătorilor trebuie să se manifeste atât pe **plan intern** cât şi pe **plan exterior**.

Astfel, judecătorii investiţi cu soluţionarea cauzei penale trebuie să nu fie, sub nici o formă, interesaţi de soluţia ce urmează a se adopta. În scopul garantării imparţialităţii şi independenţei judecătorilor legea prevede instituţiile: incompatibilităţii, abţinerii şi recuzării.

Sub raport exterior, judecătorii trebuie să fie feriţi de influenţe, intervenţii sau presiuni din partea organelor de conducere, a celorlalţi magistraţi, a altor puteri constituite în stat, a grupurilor sociale de presiune sau din partea anumitor persoane.

În esenţă reţinem că respectarea independenţei judecătorilor implică şi garanţia aplicării, în litera şi spiritul

legii, a tuturor instituţiilor procesual penale, inclusiv a principiilor fundamentale ale procesului penal.

Datorită acestui fapt considerăm că principiul independenţei judecătorilor se află în corelaţie (în interdependenţă) cu principiile fundamentale ale procesului penal român.

§ 2. COMPUNEREA ŞI FUNCŢIONAREA INSTANŢELOR JUDECĂTOREŞTI ÎN MATERIE PENALĂ – GARANŢIA APLICĂRII ÎN PRACTICA JUDICIARĂ A PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR.

Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, prevede în art. 54 următoarele: „Cauzele date, potrivit legii, în competenţa de primă instanţă a judecătoriei, tribunalului şi curţii de apel se judecă în complet format dintr-un judecător, cu excepţia cauzelor privind conflictele de muncă şi de asigurări sociale.

Apelurile se judecă în complet format din 2 judecători, iar recursurile în complet format din 3 judecători, cu excepţia cazurilor în care legea prevede altfel.

În cazul completului format din 2 judecători, dacă aceştia nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunţa, procesul se judecă din nou în complet de divergenţă, în condiţiile legii.

Completul de divergenţă se constituie prin includerea, în completul de judecată, a preşedintelui sau a vicepreşedintelui instanţei, a preşedintelui de secţie ori a judecătorului din planificarea de permanenţă."

Art. 55 din acelaşi act normativ juridic prevede:"

Completul pentru soluţionarea în primă instanţă a cauzelor privind conflictele de muncă şi asigurări sociale se constituie din 2 judecători şi 2 asistenţi judiciari.

Asistenţii judiciari participă la deliberări cu vot consultativ şi semnează hotărârile pronunţate. Opinia acestora se consemnează în hotărâre, iar opinia separată se motivează.

În cazul în care judecătorii care intră în compunerea completului de judecată nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunţa, procesul se judecă din nou în complet de divergenţă, prevederile art. 54 alin 3 şi 4 fiind aplicabile."

În conformitate cu dispoziţiile legale în vigoare la judecătorii, tribunale şi la curţile de apel se judecă, în primă instanţă, cu complete de judecată compuse dintr-un singur judecător.

Prevederile legii de organizare judiciară au introdus, în soluţionarea unui număr important de cauze, instituţia judecătorului unic.

Completul monocratic funcţiona şi înainte sub imperiul Legii nr. 92 /1992 prin Legea nr. 142/1997[1)] , numai în cazurile limitativ prevăzute de lege.

Astfel, în materie penală, se judecau în complete formate dintr-un singur judecător următoarele categorii de cauze:

- infracţiunile la care acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate şi se adresează direct instanţei de judecată;

- cererile şi căile de atac de competenţa judecătoriilor, în legătură cu infracţiunile, prevăzute de art. 279 alin. 2 lit. „a"

[1)] Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 170 / 25 - iulie - 1997.

Cod procedură penală.

- cererile de reabilitare.

Ulterior modificării legii, aceste categorii de cauze penale au fost judecate de către judecătorii stagiari care au promovat examenul de verificare susţinut după 6 luni de funcţionare, în complete monocratice.

Instituţia judecătorului unic este relativ răspândită în legislaţiile moderne datorită avantajelor de ordin practic.

În sistemul legislativ al altor ţări s-a prevăzut că judecătorul unic înfăptuieşte judecata în cauze mai puţin complexe în raport cu natura mai uşoară a faptelor penale săvârşite.

Situaţiile în care o cauză penală se soluţionează de un complet de judecată compus dintr-un singur judecător sunt distincte în raport cu împrejurările în care o activitate judiciară este desfăşurată de un singur judecător, cum ar fi: preşedintele instanţei, preşedintele completului de judecată sau un alt judecător care funcţionează la instanţa respectivă.

Spre exemplu: măsurile premergătoare judecării cauzei penale sunt luate de preşedintele completului de judecată (art. 313 Cod procedură penală), preşedintele completului de judecată asigură ordinea şi solemnitatea şedinţei şi constată infracţiunile de audienţă (art. 298-299 Cod procedură penală), judecătorul delegat la Biroul de Executări Penale al instanţei judecătoreşti îndeplineşte activitatea de punere în executare a hotărârilor judecătoreşti pronunţate, care au rămas definitive (art. 415 Cod procedură penală).

Considerăm că indiferent dacă completul cu judecată este constituit monocratic sau colegial, judecătorii care participă la activitatea de judecată sunt **inamovibili şi independenţi**.

În stadiul actual al reformei justiţiei în România s-a optat pentru instituţia judecătorului unic care conduce la o responsabilitate sporită a judecătorului şi în consecinţă la o soluţionare mai atentă a cauzelor penale.

În raport cu completele colegiale, completul monocratic prezintă o serie de dezavantaje.

Dintre acestea cel mai important este judecarea cauzelor penale de către judecătorii stagiari şi de tinerii judecători inamovibili, constituiţi în complete monocratice.

Completele de judecată fiind constituite de judecători de carieră care anterior investirii în funcţie sunt selecţionaţi pe criterii de competenţă profesională, creează certitudinea aplicării normelor juridice în litera şi spiritul voinţei legiuitorului.

Cu privire la compunerea instanţei de judecată ne vom referi în continuare **la participarea persoanelor nespecializate la activitatea de judecată** şi în mod deosebit la **organizarea şi funcţionarea Curţilor cu juraţi**.

În statele – oraşe din Grecia antică şi în Imperiul Roman cetăţenii participau în mod activ la judecarea cauzelor în piaţa publică.

Intervenţia cetăţenilor în soluţionarea cauzelor penale reprezenta o formă de manifestare a democraţiei şi o garanţie împotriva arbitrariului şi abuzurilor funcţionarilor de stat.

În dreptul modern, participarea nespecialiştilor la activitatea de judecată se realizează prin intermediul **juriului**, care este frecvent întâlnit în legislaţiile statelor vest-europene.

Instituţia juriului a fost introdusă în sistemele juridice ulterior revoluţiei franceze.

Curţile cu juraţi au o tradiţie în sistemul de drept romano-germanic de aproape două secole. Această categorie de instanţe

a funcţionat şi în ţara noastră până în anul 1939.

Curţie cu juraţi sunt instanţe cu caracter nepermanent. Ele funcţionează în sesiuni şi judecă cauzele penale cu care au fost sesizate.

Din punct de vedere ierarhic şi organizatoric, Curţile cu juraţi sunt superioare în grad instanţelor de drept comun, fiind ierarhic inferioare în raport cu instanţa supremă.

De regulă, Curţile cu juraţi funcţionează ca secţii ale Curţilor de Apel şi au în competenţă infracţiuni de mare gravitate.

În sistemele juridice care cunosc împărţirea tripartită a infracţiunilor în crime, delicte şi contravenţii, aceste instanţe au competenţă criminală.

Legislaţia franceză permite judecarea tuturor infracţiunilor conexe cu crimele la această categorie de instanţe.

Organizatoric, Curţile cu juraţi sunt compuse din două organisme: completul de judecată alcătuit din judecători profesionişti şi juriu.

Completul de judecată este alcătuit dintr-un număr de trei judecători din care unul are calitatea de preşedinte; există legislaţii care prevăd un singur judecător de profesie.

Juriul este format dintr-un număr de persoane care nu au studii juridice superioare fiind alese dintre cetăţeni.

Numărul persoanelor care compun juriul este variabil. Tradiţional juriul este format din 12 juraţi[1)].

În Republica Franceză, în prezent juriul este format din 9 membri iar legislaţia elveţiană prevede un număr de 6 juraţi.

Codul judiciar belgian indică condiţiile pe care trebuie să

[1)] Este numărul membrilor din juriu, prevăzut de legislaţia românească, până în anul 1939.

le îndeplinească un cetăţean pentru a fi jurat: să fie înscris în listele electorale, să se bucure de plenitudinea drepturilor civile şi să aibă vârsta cuprinsă între 30-60 ani.

De asemenea, juratul trebuie să ştie să scrie şi să citească şi că cunoască limba în care se desfăşoară procesul penal.

Inculpatul şi procurorul au dreptul să recuze un număr de juraţi fără a fi obligaţi să motiveze această manifestare de voinţă.

Înainte de a începe activitatea juraţii sunt instruiţi de preşedintele completului de judecată şi depun un jurământ.

Jurământul se referă la atitudinea independentă şi imparţială pe care juratul trebuie să o manifeste în desfăşurarea judecării cauzei penale.

Judecarea cauzelor penale în faţa Curţilor cu juraţi comportă din punct de vedere procedural anumite particularităţi. Astfel, trimiterea în judecată a inculpatului nu este dispusă de judecătorul de instrucţie sau de procuror ci de un organism judiciar denumit **cameră de acuzare**. Înaintea efectuării cercetării judecătoreşti atât acuzarea cât şi apărarea trebuie să-şi notifice martorii propuşi în vederea audierii.

După terminarea şedinţei de judecată juriul se retrage şi deliberează în secret cu privire la stabilirea situaţiei de fapt.

În concret se are în vedere: existenţa infracţiunii (plenitudinea conţinutului constitutiv al acesteia – latura obiectivă şi latura subiectivă), existenţa eventuală şi incidenţa circumstanţelor reale şi personale, atenuate sau agravante, existenţa unor cauze care împiedică formarea, în integralitatea sa, a conţinutului constitutiv al infracţiunii, sau a unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei.

Calitatea esenţială a Curţii cu juraţi constă în caracterul democratic concretizat în participarea cetăţenilor la activitatea

de judecată. Astfel se creează sentimentul siguranţei că fiecare cetăţean va fi judecat – în situaţia comiterii unei infracţiuni – de reprezentanţii poporului, care sunt cooptaţi la exercitarea puterii etatice, în cadrul autorităţii judecătoreşti.

Considerăm că desfăşurarea judecăţii cauzelor penale de către o instanţă care are în componenţă juraţi prezintă şi inconveniente.

Funcţia de judecată trebuie exercitată – în opinia noastră – de persoane fizice specializate.

Judecătorul trebuie să aibă cunoştinţe aprofundate în domeniul ştiinţelor juridice în materia dreptului penal şi a dreptului procesual penal, precum şi cunoştinţe din domeniul auxiliar al dreptului: criminologie, sociologie juridică, psihologie, medicină legală ş.a.

Disputa cu privire la o eventuală înfiinţare a Curţilor cu juraţi în România trebuie să pornească de la utilitatea acestei forme de exercitare a autorităţii judecătoreşti. Fără îndoială trebuiesc avute în vedere şi tradiţiile juridice puternice ale acestei instituţii, fapt pentru care ţările în care funcţionează astfel de instanţe nu au renunţat la această formă democratică de exercitare a puterii judecătoreşti.

În condiţiile sociale şi juridice din ţara noastră, existente ca urmare a Revoluţiei din Decembrie 1989, instituirea Curţilor cu juraţi ar reprezenta – cu toate inconvenientele precizate – o etapă importantă în realizarea Statului de Drept, prin consacrarea formelor organizatorice democratice de manifestare a societăţii civile, în toate aspectele vieţii sociale, inclusiv în activitatea de judecată a cauzelor penale.

§ 3. LIMITELE GARANŢIILOR JURIDICE ACORDATE PRINCIPIULUI INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR.

1. **Problematica obligativităţii deciziilor pronunţate de Curtea Supremă de Justiţie în cadrul recursurilor în interesul legii.**

Potrivit art. 126 pct. 1 din Constituţia României: „Justiţia se realizează prin Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi prin celelalte instanţe judecătoreşti stabilite de lege". Deci, Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie reprezintă instanţa supremă în raport cu organul jurisdicţional judiciar.

Prin noţiunea de **ordin de jurisdicţie** – se înţelege un sistem de autorităţi jurisdicţionale – instanţe judecătoreşti – ierarhizate care au în vârf o curte supremă.

Curtea Supremă a unui ordin de jurisdicţie este instanţa la care ajung, prin intermediul căilor de atac, hotărârile judecătoreşti pronunţate de instanţele inferioare, iar hotărârile instanţei supreme nu mai sunt susceptibile de a fi atacate în faţa unei alte jurisdicţii. De asemenea, instanţa superioară are şi rolul de a asigura unitatea de jurisprudenţă a ordinului de jurisdicţie în care este inclusă.

În ţara noastră există jurisdicţia judiciară, care este unicul ordin jurisdicţional[1)], a cărui curte supremă este Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

[1)] În **Franţa** există: o jurisdicţie judiciară, având în frunte Curtea de Casaţie şi o jurisdicţie administrativă, organul de vârf fiind Consiliul de Stat. În **Germania** există mai multe jurisdicţii: ordinară, administrativă, financiară, de muncă şi socială, fiecare cu propria instanţă supremă: Curtea de Casaţie, Tribunalul Administrativ Federal, Curtea Federală Supremă de Materie Fiscală, Tribunalul Federal al Muncii şi Curtea Federală de arbitraj Social).

Curtea Constituţională a României nu este inclusă în jurisdicţia judiciară, ci reprezintă o jurisdicţie specializată. Fiind vorba de o singură instanţă, Curtea Constituţională nu formează un ordin de jurisdicţie. De asemenea, nici Curtea de Conturi nu are caracterul de Curte Supremă a unui ordin de jurisdicţie, întrucât hotărârile pe care le pronunţă pot fi atacate în faţa instanţelor judecătoreşti de drept comun, în baza principiului accesului liber la justiţie (art. 21 din Constituţia României).

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie urmăreşte aplicarea corectă şi unitară a legilor de către toate instanţele judecătoreşti.

În consecinţă Î.C.C.J. trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestei atribuţii. Deci pentru ca efectiv să se asigure uniformizarea jurisprudenţei este necesar ca anumite categorii de hotărâri judecătoreşti să fie obligatorii pentru toate instanţele care compun ordinul de jurisdicţie judiciară. Dacă unele hotărâri pronunţate de Î.C.C.J. în vederea realizării unităţii jurisprudenţei sunt obligatorii pentru instanţele inferioare înseamnă că aceste hotărâri judecătoreşti constituie izvoare ale dreptului pozitiv (obiectiv).

Hotărârile Î.C.C.J. care au calitatea de izvoare de drept sunt deciziile pronunţate de Secţiile Unite cu privire la **recursurile în interesul legii** şi hotărârile prin care Secţiile Unite **soluţionează sesizările privind schimbarea propriei jurisprudenţe**.

A) **Hotărârile Î.C.C.J. prin care se soluţionează recursurile în interesul legii**.

Prevederile art. 414^2 Cod procedură penală şi respectiv prevederile art. 329 Cod procedură civilă prevăd competenţa de

a soluţiona recursurile în interesul legii. Potrivit textelor de lege indicate, competenţa de soluţionare revine Secţiilor Unite ale Î.C.C.J. .

Pentru o prezentare comparativă, deşi ne referim la procesul penal, vom aborda chestiunea în discuţie având în vedere atât dispoziţiile procesual penale cât şi cele procesual civile.

*. În **materie civilă**, recursul în interesul legii este calificat de Codul de procedură civilă ca fiind o cale extraordinară de atac, sediul materiei fiind în Cartea II, Titlul V, Cap. III.

Întrucât exercitarea recursului în interesul legii nu produce nici un efect cu privire la părţile din proces, considerăm că, înainte de fi o cale extraordinară de atac, această instituţie reprezintă un mijloc de asigurare a unităţii jurisprudenţei.

Titularul recursului în interesul legii este Procurorul General al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. care îl poate exercita din oficiu sau îl poate exercita la cererea ministrului justiţiei. Considerăm că în acord cu dispoziţiile art. 131 pct. 1 din Constituţie – care prevăd că procurorii îşi desfăşoară activitatea potrivit principiului legalităţii, al imparţialităţii şi al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiţiei – cererea formulată de ministrul justiţiei şi adresată procurorului general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. în temeiul art. 329 alin. 1 Cod procedură civilă are caracter obligatoriu pentru acesta din urmă.

Orice persoană fizică sau persoană juridică poate solicita direct procurorului general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. să declare recurs în interesul legii, după cum se poate adresa şi

ministrului justiţiei care va efectua o solicitare către procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. .

Condiţia de exercitare a unui recurs în interesul legii o reprezintă existenţa unei practici judiciare neuniforme, cuprinzând soluţii contradictorii, referitoare la probleme de drept care au primit o soluţionare diferită din partea instanţelor judecătoreşti.

Deci, nu se poate declara recurs în interesul legii în ipoteza în care problema de drept pusă în discuţie a primit o soluţionare unitară din partea tuturor instanţelor de judecată.

Din momentul în care a fost declarat, recursul în interesul legii nu mai poate fi retras. La judecarea recursului în interesul legii din partea Ministerului Public participă la şedinţele de judecată a Î.C.C.J. în Secţii Unite, procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J., un adjunct al acestuia sau un alt procuror desemnat din Parchetul de pe lângă Î.C.C.J. .

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie se pronunţă în conformitate cu dispoziţiile art. 255 alin. 1 Cod procedură civilă printr-o decizie.

Soluţia se pronunţă exclusiv în interesul legii şi nu are efect cu privire la hotărârea judecătorească examinată şi nici cu privire la situaţia părţilor din acel proces.

Legea prevede că dezlegarea (adică soluţia) dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanţele de judecată civile.

Deciziile pronunţate au efect numai pentru viitor.

*. În **materie penală (materială şi procesuală)**, recursul în interesul legii este considerat tot o cale extraordinară de atac. Sediul materiei, de lege lata, este în art. 414^2 Cod procedură penală din Titlul II – partea specială, cap. IV,

secţiunea III.

În principiu dispoziţiile menţionate la tratarea recursului în interesul legii în materie civilă rămân valabile.

Scopul recursului în interesul legii în materie penală îl reprezintă asigurarea aplicării unitare a legilor penale şi a legilor de procedură penală pe tot cuprinsul ţării.

Această instituţie vizează exclusiv chestiuni de drept, iar titularii ei sunt: Procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J., în mod direct sau ministrul justiţiei prin intermediul procurorului general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. .

La şedinţele de judecată ale Î.C.C.J. în Secţii Unite, din partea Ministerului Public în calitate de reprezentant, participă procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J., un adjunct al acestuia sau un alt procuror din Parchetul de pe lângă Î.C.C.J. .

În temeiul ar. 311 alin. 2 Cod procedură penală, hotărârea adoptată de Î.C.C.J. în Secţii Unite, în soluţionarea unui recurs în interesul legii este o decizie.

Soluţiile adoptate se pronunţă exclusiv în interesul legii şi în consecinţă ele nu au nici un efect cu privire la hotărârea judecătorească examinată sau cu privire la părţile din procesul penal.

Legea nu prevede dacă deciziile pronunţate de Î.C.C.J. – Secţiile Unite, în soluţionarea recursurilor în interesul legii, în materie penală, au forţă obligatorie în faţa instanţelor de judecată penală.

Credem că această lacună a legii nu poate fi interpretată altfel decât prevăd dispoziţiile legale cu referire la obligativitatea recursului în interesul legii în materie civilă.

Deciziile pronunţate de Î.C.C.J. în Secţii Unite, în

materie penală sunt obligatorii pentru instanţele judecătoreşti, deoarece altfel instituţia recursului în interesul legii nu ar avea nici o eficienţă şi în consecinţă nu s-ar justifica raţiunea de a fi reglementată. La fel ca în materie civilă şi în materie penală deciziile pronunţate în recursurile în interesul legii au efect numai pentru viitor.

B) **Hotărârile pronunţate de Î.C.C.J. în Secţii Unite cu privire la soluţionarea sesizărilor referitoare la schimbarea jurisprudenţei proprii.**

Sediul materiei îl reprezinta art. 25 lit. „d" şi art. 31 din Legea nr. 56/1993 a C.S.J. şi art. 9, art. 11, lit. „h" şi art. 12 din Regulamentul de organizare şi funcţionare a C.S.J.[1)] astfel cum a fost modificat prin Hotărârea Curţii Supreme de Justiţie nr. 1/1995[2)], până la data adoptării următoarelor Legi: nr. 303/2004; nr. 304/2004 şi nr. 317/2004, toate republicate.

Dacă un complet de judecată al unei secţii a Î.C.C.J. înţelege să se îndepărteze de jurisprudenţa respectivei secţii o va sesiza pe aceasta. La dezbateri vor participa: judecătorii secţiei şi magistraţii – asistenţi, cu drept de vot consultativ.

Pot participa fără drept de vot, judecători din alte secţii.

Dacă cu majoritatea voturilor judecătorilor respectiva secţie apreciază că este necesar să revină, asupra propriei jurisprudenţe, judecata cauzei va fi întreruptă şi vor fi sesizate Secţiile Unite ale Î.C.C.J., care sunt competente să soluţioneze sesizările privind schimbarea jurisprudenţei Î.C.C.J. .

Interpretarea dată de Secţiile Unite cu votul majorităţii

[1)] Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 257/2 noiembrie 1993.

[2)] A se vedea Monitorul Oficial, partea I, nr. 157 din 20 iulie 1995.

judecătorilor este obligatorie pentru toate completele de judecată, indiferent dacă este vorba de schimbarea jurisprudenţei respectivei secţii sau de menţinerea acesteia.

Hotărârile Secţiilor Unite în sesizările privind schimbarea jurisprudenţei se pronunţă numai cu privire la chestiunile de drept.

Hotărârile pronunţate de Secţiile Unite în soluţionarea sesizărilor privind schimbarea jurisprudenţei proprii constituie izvor de drept, având caracter obligatoriu pentru complete de judecată ale Î.C.C.J. .

Ele **nu au un caracter obligatoriu** în raport cu celelalte instanţe judecătoreşti, dar, în mod indirect, se impun.

Multe din soluţiile instanţelor inferioare ajung în faţa secţiilor Î.C.C.J., iar completele secţiei instanţei supreme, la pronunţare, vor trebui să respecte deciziile pronunţate de Secţiile Unite în sesizările privind schimbarea propriei jurisprudenţe.

Deciziile pronunţate de Secţiile Unite ale Î.C.C.J. în soluţionarea recursurilor în interesul legii şi hotărârile pronunţate cu privire la schimbarea jurisprudenţei proprii au caracter obligatoriu, primele în raport cu toate instanţele judecătoreşti din România, iar secundele numai pentru completele Î.C.C.J.

Şi unele şi altele din cele două categorii de hotărâri pronunţate de Secţiile Unite ale Î.C.C.J. nu au autoritate de lucru judecat. Astfel, soluţionând un recurs în interesul legii, Secţiile Unite pot adopta o altă soluţie decât cea cuprinsă într-o hotărâre privind propria jurisprudenţă.

În acest caz, vechea hotărâre devine caducă, în viitor urmând a fi respectată, de toate instanţele judecătoreşti,

inclusiv de completele Î.C.C.J., noua decizie adoptată.

Obligativitatea deciziilor pronunţate de Secţiile Unite ale Î.C.C.J., cu privire specială asupra recursului în interesul legii- limitează independenţa judecătorilor?

Considerăm că prin conferirea calităţii de izvor al dreptului pozitiv (obiectiv) deciziilor pronunţate de Secţiile Unite ale Î.C.C.J. în soluţionarea unui recurs în interesul legii, nu se încalcă principiul separaţiei puterilor în stat care se completează tocmai cu colaborarea dintre puterile etatice.

Cum principiul independenţei judecătorilor derivă din principiul separaţiei puterilor în stat, nefind uzurpat ultimul principiu evident că nu este înlăturat nici primul principiu.

Pe de altă parte deciziile Secţiile Unite ale Î.C.C.J. privesc exclusiv chestiunile de drept şi deci asupra situaţiei de stabilire a stării de fapt, judecătorul este suveran (la judecata în fond şi în apel). Rezultă că independenţa judecătorului există cu toate garanţiile aferente.

2. Problematica obligativităţii indicaţiilor date de instanţa superioară pentru instanţa inferioară în cadrul desfiinţării sentinţei cu trimitere spre rejudecare în apel şi a casării hotărârii judecătoreşti cu trimitere spre rejudecare în recurs.

Dacă la judecarea cauzei penale în apel, instanţa de control judiciar admite apelul, în baza art. 379 pct. 2 lit. „b" Cod procedură penală, soluţionarea cauzei în fond va reveni instanţei a cărei hotărâre judecătorească a fost desfiinţată. În această ipoteză, cauza se trimite instanţei competente spre rejudecare în primă instanţă.

Codul de procedură penală prevede cazurile în care se pronunţă de instanţa de apel desfiinţarea sentinţei apelate cu trimiterea cauzei spre rejudecare la prim instanţă.

a). Când judecata la prima instanţă a avut loc în lipsa unei părţi nelegal citate sau care, legal citată a fost în imposibilitate de a se prezenta la judecată şi de a înştiinţa despre această imposibilitate;

b). Când prin sentinţa apelată nu a fost rezolvat fondul cauzei;

c). Când prima instanţă a judecat fără a avea competenţa, în conformitate cu dispoziţiile legale.

În cazul desfiinţării sentinţei penale în apel cu trimiterea cauzei spre rejudecare la prima instanţă, în conformitate cu dispoziţiile art. 385 alin. 1 Cod procedură penală, instanţa de rejudecare trebuie să se conformeze hotărârii şi indicaţiilor instanţei de apel.

Această obligaţie a instanţei de rejudecare subzistă atâta timp cât situaţia de fapt rămâne cea avută în vedere de instanţa

de control judiciar la soluţionarea apelului.

Indicaţiile date prin decizia instanţei de apel se pot referi la chestiuni de drept sau la chestiuni de fapt.

Spre exemplu: în ipoteza în care s-a desfiinţat sentinţa penală pentru motivul că inculpatul nu a fost citat la adresa la care locuieşte efectiv, instanţa de rejudecare trebuie să-l citeze pe acesta la adresa indicată în decizia instanţei de apel.

Dar, dacă inculpatul printr-o cerere adresată instanţei indică o altă adresă la care solicită să fie citat, instanţa de rejudecare îl va cita la noua adresă, pe considerentul că a fost modificată situaţia de fapt avută în vedere de instanţa de apel la soluţionarea căii ordinare de atac.

În ipoteza în care la soluţionarea unui recurs penal instanţa de control judiciar a admis recursul şi a dispus casarea hotărârii judecătoreşti recurate, în temeiul prevederilor art. 385^{15} pct. 2 lit. „c", cauza se va trimite spre rejudecare la instanţa a cărei hotărâre a fost casată, în cazurile prevăzute în art. 385^{9} alin. 1 pct. 3- 5, pct. 6 teza a doua, pct. 7- 10 şi pct. 21; şi rejudecarea de către instanţa competentă, în cazul prevăzut în art. 385^{9} alin. 1 pct. 1.

Astfel, dacă a fost casată numai hotărârea instanţei de apel cauza se va trimite spre rejudecare la instanţa de apel. Dacă prin admiterea recursului au fost casate şi hotărârea primei instanţe şi hotărârea instanţei de apel, cauza penală se va trimite spre rejudecare la prima instanţă.

Cazurile în care instanţa de recurs poate adopta soluţia de casare cu trimitere spre rejudecare sunt următoarele:

a). – Când casarea s-a realizat ca urmare a existenţei unuia dintre cazurile de nulitate absolută prevăzută de art. 197 alin. 2 Cod procedură penală.

Soluţia porneşte de la ideea că actul nul absolut trebuie refăcut de către instanţa care a încălcat legea procedurală.

b). – Când casarea a avut loc ca urmare a existenţei unor nulităţi relative prevăzute de lege. Acestea sunt următoarele:

- judecata s-a desfăşurat în lipsa unei părţi nelegal citate sau care, deşi a fost legal citată, s-a aflat în imposibilitatea de a se prezenta la judecată şi de a înştiinţa despre această imposibilitate;

- când unei părţi i s-a respins în mod nejustificat o cerere de amânare şi din această cauză nu a putut să-şi facă apărarea.

c). – Când prin hotărârea atacată nu a fost rezolvat fondul cauzei.

În conformitate cu prevederile art. 385^{18} Cod procedură penală, instanţa de rejudecare (fie instanţa de apel, fie prima instanţă, după caz), trebuie să se conformeze hotărârii instanţei de recurs, în măsura în care situaţia de fapt rămâne cea avută în vedere la soluţionarea recursului.

Indicaţiile date de instanţa de recurs pot să se refere la chestiuni de fapt sau la chestiuni de drept.

Dacă instanţa de recurs a dispus refacerea unor acte procesuale sau proceduale care au fost anulate, instanţa de rejudecare este obligată să refacă actele respective.

În ipoteza în care instanţa de recurs a dat indicaţii cu privire la încadrarea juridică a faptei, această indicaţie este obligatorie pentru instanţa de rejudecare, dacă situaţia de fapt rămâne neschimbată.

Dacă recursul este declarat împotriva unei sentinţe penale care nu poate fi atacată cu apel sunt obligatorii şi indicaţiile

date de instanţa de recurs cu privire la chestiunile de fapt.[1)]

Din examinarea aspectelor procesuale referitoare la obligativitatea indicaţiilor date de instanţa superioară pentru instanţa inferioară, în cadrul desfiinţării sentinţei penale cu trimitere spre rejudecare în apel şi a casării hotărârii judecătoreşti (sentinţa penală sau decizie penală) cu trimitere spre rejudecare în recurs, reţinem că în ambele situaţii nu este afectat sub nici o formă principiul independenţei judecătorilor, cu referire în mod deosebit la judecătorii de la instanţele inferioare ierarhic.

Aceasta deoarece indicaţiile date prin deciziile pronunţate de instanţele de control judiciar, privitoare la unele chestiuni de drept sau la unele chestiuni de fapt, se impun judecătorilor de la instanţa de rejudecare doar dacă situaţia de fapt reţinută de instanţa ierarhic superioară în soluţionarea căii de atac ordinare (apel sau recurs), nu se schimbă.

Aceasta reprezintă – în opinia noastră – principala garanţie a independenţei judecătorilor de la instanţele de rejudecare.

Principiul enunţat confirmă faptul că judecătorii sunt suverani în rejudecarea cauzei (fie la primă instanţa, fie la instanţa de apel, unde practic are loc o nouă judecată în fond a cauzei).

[1)] Pentru cazurile de desfiinţare / casare cu trimitere spre rejudecare, a se vedea: Grigore Theodoru, Drept procesual penal, Ed. „Cugetarea" Iaşi, 1998, partea specială, pag. 368-369; 372-373; 428-430; 435-436.

CAP. V. CHESTIUNEA INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR ÎN CONTEXTUL ADERĂRII ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ

& 1. INTEGRAREA EUROPEANĂ - PREMISE.

Procesul actual de integrare europeană îşi are originea în evenimentele ce au urmat celei de-a doua conflagraţii mondiale. Într-o Europă devastată de război şi divizată datorită confruntării dintre Est şi Vest, ideea unificării a fost lansată de către primul ministru Winston Churchill, care în anul 1946, într-un discurs prezentat la Universitatea din Zürich propunea constituirea unor state unite ale Europei.

În 1948 pe scena europeană au avut loc evenimente majore de natură să determine divizarea continentului, divizare ce va dăinui până la prăbuşirea regimului socialist totalitar din Estul Europei. În martie 1948 a fost semnat tratatul de la Bruxelles având ca părţi semnatare Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, Republica Franceză, Regatul Belgiei şi Ducatul de Luxemburg. Acest tratat care va sta la baza constituirii în anul 1955 a Uniunii Europene Occidentale, a reprezentat un prim pas pe calea colaborării social-economice şi militare vest-europene, statele semnatare garantându-şi sprijin reciproc în caz de agresiune militară. Tratatul prefigurează constituirea Organizaţiei Atlanticului de Nord şi constituie un pas decisiv pe calea instituţionalizării cooperării economico-militare occidentale prin intermediul creării unui Consiliu Consultativ, a unei Comisii şi a unor Comitete

permanente cu atribuţii privind cooperarea în domeniile social şi cultural.

În urma tratativelor desfăşurate la Washington în luna aprilie 1949 a fost semnat Tratatul Atlanticului de Nord, care reuneşte într-o alianţă militară S.U.A. şi Canada precum şi Marea Britanie, Franţa, Be-Ne-Lux-ul, Italia, Islanda, Norvegia, Portugalia şi Spania.

Pe plan politic, ideea unificării europene pe baze democratice s-a cristalizat tot mai mult, iar în 1948 are loc la Haga „Congresul Europei" organizat de Comitetul Mişcărilor de Unificare Europeană. În cadrul congresului, la care au fost participanţi ai diferitelor curente de unificare europeană, a fost adoptat Mesajul adresat europenilor, ce cuprindea ideea unei Charte a Drepturilor Omului, precum şi cea a instituirii unei Curţi de Justiţie care să asigure aplicarea acestor drepturi. Între obiectivele congresului s-a înscris şi constituirea unei Adunări Parlamentare europene în care să fie reprezentate popoarele Europei.

Materializarea acestor deziderate s-a realizat în mai 1949, prin formarea Consiliului Europei, organizaţie interguvernamentală ale cărei obiective vizau realizarea într-un cadru instituţionalizat a protecţiei valorilor democratice, a libertăţilor individuale, precum şi a regulilor de drept ce formează baza oricărei adevărate democraţii. Cele 10 state fondatoare ale Consiliului Europei au fost: Marea Britanie, Be-Ne-Lux-ul, Franţa, Norvegia, Suedia, Danemarca, Italia şi Irlanda.

Consiliul Europei s-a constituit astfel într-un adevărat forum al democraţiilor europene, la care orice stat care asigura respectarea valorilor enunţate în Statutul organizaţiei putea să

solicite aderarea.

În urma evoluţiei de integrare pe coordonatele politice, economice şi militare, la finele deceniului al V-lea din secolul XX, statele vest-europene erau angajate pe calea refacerii economice bazată pe sprijinul S.U.A., precum şi pe calea asigurării securităţii şi democraţiei prin constituirea Organizaţiei Atlanticului de Nord şi respectiv a Consiliului Europei. O problemă majoră care rămânea nerezolvată viza relaţia tensionată germano-franceză, ce punea sub semnul întrebării viitorul unei Europe integrate.

& 2. GENEZA ŞI EVOLUŢIA UNIUNII EUROPENE

Uniunea Europeană, constituită pe baza Tratatului de la Maastricht din 07.02.1992, reprezintă expresia adâncirii gradului de integrare atins până în acel moment şi constituie cadrul perfecţionării fenomenului comunitar.

Deşi U.E. se grefează pe temeiurile juridice ale Comunităţilor Europene, utilizând cea mai mare parte a instituţiilor comunitare, ea nu se reduce însă la acestea din urmă, fiind mai extinsă şi dând expresie nivelului mai ridicat al integrării.

U.E. cuprinde noi domenii de integrare deosebit de importante şi anume politica externă şi de securitate comună şi respectiv justiţia şi afacerile interne. Pe baza dispoziţiilor Tratatului de la Maastricht, U.E include: cele trei comunităţi (care reprezintă primul Pilon); cooperarea în domeniul politicii externe şi de securitate (al doilea Pilon) şi cooperarea în domeniul justiţiei şi al afacerilor interne (al treilea Pilon).

Spre deosebire de Comunitatea Europeană, Uniunea

Europeană nu dispune de personalitate juridică, conform prevederilor Tratatului de la Maastricht.

În procesul integrării europene un rol decisiv îl joacă compromisul politic, spiritul de comprehensiune, de luare în considerare a particularităţilor şi intereselor statelor componente.

Situându-se printre primele puteri economice, politice şi militare ale planetei U.E. joacă un rol important pe mapamond.

În procesul de tranziţie de la bipolarism la multipolarism U.E. constituie un centru de putere mondială şi un factor modelator cu ample influenţe asupra viitoarelor destine ale lumii.

Manifestarea cea mai coerentă, unitară şi concretă a U.E. se concretizează în Dreptul Comunitar. Acesta constituie o ordine juridică proprie, integrată în sistemul juridic al statelor membre ale Uniunii. Preeminenţa Dreptului Comunitar determină caracterul obligatoriu al acestuia în raport cu sistemele juridice naţionale. Astfel, sistemul juridic comunitar are calitate de ordine juridică, reprezentând un ansamblu organizat şi structurat de norme juridice având propriile sale izvoare, înzestrat cu organe şi proceduri apte să le emită, să le interpreteze, precum şi să constate şi să sancţioneze încălcările.

Este consacrată supremaţia Dreptului Comunitar în rapot cu sistemele de drept naţionale, el aplicându-se direct şi mijlocit în statele membre ale U.E. .

& 3. ALINIEREA LEGISLAŢIEI NAŢIONALE LA IMPERATIVELE EUROPENE DIN DOMENIUL JUSTIŢIEI ŞI CU PRIORITATE ASUPRA INDEPENDENŢEI JUDECĂTORILOR DIN ROMÂNIA.

Din momentul în care România a devenit stat asociat al Uniunii Europene reprezentanţii acestui organism supranaţional au accentuat necesitatea demarării unei reforme în sistemul judiciar. În condiţiile preaderării s-au făcut eforturi legislative în direcţia compatibilizării legislaţiei cu caracter procesual penal şi de organizare judiciară din ţara noastră cu normele europene. În acest sens se înscriu: modificările aduse codului de procedură penală prin Legea nr. 281/2003 şi Legea 356/2006, adoptarea Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor, a Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară şi a Legii nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii. Cu referire la activitatea organelor judiciare penale menţionăm: adoptarea Legii nr. 508/2004 privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea în cadrul Ministerului Public a Direcţiei de Investigare a Infracţiunilor de Criminalitate Organizată şi Terorism, a Legii nr. 364/2004 privind organizarea şi funcţionarea poliţiei judiciare, a Legii nr. 682/2002 privind protecţia martorilor, a Legii nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecţiei victimelor infracţiunilor, a Legii nr. 302/2004 privin cooperarea judiciară internaţională în materie penală, a Legii nr. 275/2006 privind executarea pedepselor şi a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal şi respectiv Ordonanţa Guvernului nr. 92/2000 privind organizarea şi funţionarea serviciilor de probaţiune sub autoritatea Ministerului Justiţiei.

Cea mai importantă concretizare a întăririi rolului şi locului judecătorului independent constă în trecerea aptitudinii de a lua măsurile preventive - inclusiv arestarea învinuitului şi arestarea inculpatului – în competenţa judecătorilor. În acest mod s-a înlăturat posibilitatea luării măsurilor preventive de către membrii Ministerului Public, care deşi fac parte din autoritatea judecătorească sunt exponenţi ai autorităţii executive, fiind sub autoritatea ministrului justiţiei.

Evident, după aderarea României la U.E., fapt concretizat la data de 01.01.2007, în faţa autorităţilor etatice române se ridică noi probleme cu caracter legislativ-normativ şi executiv-aplicativ.

România, alături de marea familie europeană, trebuie să acorde un rol capital înfăptuirii efective **a principiului independenţei judecătorilor** deoarece acest principiu **reprezintă un corolar al principiului Statului de Drept**.

Cu referire la principiul juridic-constituţional al independenţei judecătorilor, autori celebri au realizat valoroase şi extinse cercetări. Studiul nostru concretizat în prezenta teză de doctorat oferă posibile răspunsuri la această problemă, care este de un deosebit interes teoretic şi practic.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

A. Bouar - **Judecătorul - putere şi răspundere**, Dreptul nr. 1 / 1998.

A. Brimo - **Les Grands Courants de la philosophie du droit et de l'Etat**, 2-eme, ed. Paris, Éditions A. Pedone, 1968.

C. Bădoiu - **Constituţia şi magistratura militară**, Dreptul nr. 5 / 1995.

Gr. Theodoru - **Drept procesual român**, Editura „Cugetarea" Iaşi, 1998, partea specială.

Gr. Theodoru, T. Plăeşu - **Drept procesual penal**, **Partea generală**, Tipografia Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi, 1986.

I. Deleanu - **Drept Constituţional şi Instituţii politice**, II, Editura Fundaţiei „Chemarea" Iaşi, 1992.

I. Deleanu - **Statul de drept**, în Revista „Dreptul" nr. 7 / 1993.

I. Dumitru - **Condiţiile care trebuie îndeplinite**, Dreptul nr. 4 / 2000.

I. Ionescu - Dolj - **Curs de procedură penală român**, Editura Soccec, 1937.

I. Leş - **Organizarea sistemului judiciar, a avocaturii şi activităţii notarului**, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1997.

I. Neagu - **Tratat de procedură penală**, Editura Pro, Bucureşti, 1997.

I. Voinea - **Independenţa şi imparţialitatea justiţiei în Convenţia europeană a drepturilor omului**, Revista Română a Drepturilor Omului, nr. 10 / 1995.

L. Duguit - **Traité de droit Constitutionnel**, deuxiéme édition, tome deuxiéme, Paris, 1923.

L. Moldovanu - **Organizarea şi funcţionarea organelor judecătoreşti ale României**, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984.

M. Djuvara - **Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept raţional, izvoare şi drept pozitiv**. Editura A.L.L., Bucureşti, 1995.

M. Voicu - **Controlul activităţii profesionale a judecătorilor**, Dreptul nr. 1 / 1996, pag. 40.

Montesquieu - **De l'esprit des loix**, traducere în limba română de Dan Bădărău, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, vol. I.

N. Cochinescu - **Introducere în deontologia judiciară**, Dreptul nr. 4 / 1995;

N. Cochinescu - **Organizarea puterii judecătoreşti în România**, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1997.

N. Volonciu - **Tratat de procedură penală**, vol. I, Editura Paideia, partea generală, Bucureşti, 1993.

P. Vasilescu - **Tratat teoretic şi practic de procedură civilă**, vol. I, Iaşi, f.a.

R. Martin - **Théorie générale du procés** (Droit processuel), E.T.J. Semuren-Auxeis, 1983.

R. Martin, J. Martin - **Le troisiéme pouvoir**, Presses des Éditions C.E.F., Nisa, 1989.

R. Perrot - **Institution judiciaires**, 4 édition, éd Montehrestion, Paris, 1992.

T. Gomperz - **Les Penseurs de la Gréce**. Histoire de la philosophie antique III, Premiére et deuxiéme éd., Lausannem Librairie Payet & Cie, Paris, Librairie Felix Alcan, 1910.

T. Pungă - **Reflecţii în legătură cu interdicţiile magistraţilor**, Dreptul nr. 10/1999, pag. 68;

T. Stoienică, S. Barbu - **Justiţia militară în România şi Ungaria**, Revista de Drept Penal, nr. 2 / 2000.

V. Dongoroz - **Curs de procedură penală**, Ediţia a II-a, Bucureşti, 1942.

V. Pătulea - **Lucrările Uniunii Internaţionale a Magistraţilor**, Helsinki, 1990;

V. Pop - **Răspunderea disciplinară a magistraţilor**, Studii de Drept Românesc, nr. 1-2 / 1996.

V. Zamarowsky - **La început a fost Sumerul**, Editura Albatros, Bucureşti, 1981.

V. Pătulea - **Protecţia judecătorilor contra influienţei lor externe**, Dreptul nr. 11 / 1992

* * * - **Constituţia „Cărvunarilor" în Dezvoltarea constituţională a României**. Acte şi documente, 1741-1991, Editura Lumina Lex 1998, Bucureşti, colecţionate de autor conf. dr. Cristian Ionescu.

* * * - **Hrisov cu ponturi în ce chip să urmeze dumnealor boierii judecători de pe la rînduitele mese** (anul 1775).

* * * - **Reglementări din Codul de conduită judecătorească A.B.A.** (Asociaţia Baroului American), Revista Pro Lege, nr. 1 / 1997.